

หนังสือ

เรื่อง กฎหมาย เมืองไทย

โต้ ตีใหม่เป็นครั้งที่หก

โต้ ฐาน แล้วถูก ท้องถิ่นกับ ฉบับ หลวงทุกเล่ม

โต้ ตีพิมพ์เมื่อ รุศศักราช ๑๒๔๔ ปี ๒ เมืองจันทวาศ

กฎหมายทั้ง หมด ท้วยกันเป็น หนังสือ สมุทไทย ๕๕ เล่ม

โต้ แบ่งเป็น หนังสือ สอง เล่ม

ในเล่มที่ ๑ นี้ มี ๑๗ เรื่อง ตามที่โต้บอกไว้ ใน ที่ สุก หนังสือ พิมพ์ นี้

เจ้าพเจ้า มีศเทศ ยวิศเลโต

ตีพิมพ์พิมพ์ขึ้น ปลาย กลอง ขางนอกโตญ

ณะกรุงเทพ

ราคาหนังสือ

๑ ไคเก็กเล่มหนึ่ง	ราคา ๔ บาท
๒ ห้อง สีน สอง เล่ม	ราคา ๘ บาท
๓ เลี้ยก๊กเก้าเล่ม	ราคา ๒๕ บาท
๔ ไซ่ซัน สองเล่ม	ราคา ๘ บาท
๕ ทั้งซันเล่มหนึ่ง	ราคา ๖ บาท
๖ สามก๊กสี่เล่ม	ราคา ๕ ตำลึง
๗ ไซ่จัน สองเล่ม	ราคา ๘ บาท
๘ ทั้งจัน สามเล่ม	ราคา ๑๘ บาท
๙ นำปักเล่มหนึ่ง	ราคา ๖ บาท
๑๐ ใต้ซันเล่มหนึ่ง	ราคา ๒ บาท
๑๑ เส้าปักเล่มหนึ่ง	ราคา ๒ บาท
๑๒ ซิอินกั๊ยเจงกิง เล่มหนึ่ง	ราคา ๓ บาท
๑๓ สีเตงซิมเจงไซร สองเล่ม	ราคา ๘ บาท
๑๔ บ้วน ฮ่วยเตอา เล่มหนึ่ง	ราคา ๑๐ สลึง
๑๕ ใจวไฮ่วเพงไซ เล่มหนึ่ง	ราคา ๔ บาท
๑๖ ใจวไฮ่วเพงทม่า เล่มหนึ่ง	ราคา ๒ บาท
๑๗ ซ้องกั๊ยเก้าเล่ม	ราคา ๕ ตำลึง
๑๘ เองเลี้ยกั๊ยวัน เล่มหนึ่ง	ราคา ๔ บาท
๑๙ ฮิวกั๊ยหน้าเล่มหนึ่ง	ราคา ๑๐ สลึง
๒๐ ไทอั้งเภา สองเล่ม	ราคา ๗ บาท
๒๑ เขี้ยวอั้งเภาเล่มหนึ่ง	ราคา ๓ บาท
๒๒ เนี้ยหน้าฮักซ้อ สองเล่ม	ราคา ๖ บาท
๒๓ เม็งมวคเซงฉ้อเล่มหนึ่ง	ราคา ๔ บาท
๒๔ กฎหมายสองเล่ม	ราคา ๑๓ บาท
๒๕ พระราชพงษาวดาร สอง เล่ม	ราคา ๑๐ บาท
๒๖ ราชาธิราชเล่มหนึ่ง	ราคา ๖ บาท
๒๗ เม็งเต็ย เล่มหนึ่ง	ราคา ๖ บาท

๒ สมุท พระโอรสกาฬ ลักษณะ พระธรรมศาสตร์ ๗๕

๑ บ้านพระเนก ๗๕

ศุภมัศก ๑๓๖๖ มุสลิละสังวัจฉระ มาละมาศ ศุภะบุ๊กษย ปาติบพ ทฤษฏีคฤ
 ภารบริเวทกาลกำหนด พระบาทสมเด็จพระบรมราชาธิราช วามาธิบดี ศรีสินทร
 บรมหาจักรพรรดิราชาธิบดินทรธรมินทรราชาธิราช รัตนากาศภาคระวงษของคบบรมา
 ธิเบศ ศรีภวเนศวรนาถนายกคิลกรัตนราชชาติอาชาวไศรย สมุทยติโรนค
 สากลจักรวาลาธิเบศร สุริเยนธราชธิบดินทรหริหรินทราธาธาธิบคี่ศรีสุวิบุลคุณ
 อักขนิทฤทธิราเมศวร ธรรมิกราชาธิราช เเทโซไชยพรหมเทพาติเทพ ศรีภวนา
 ธิเบศ โลกเชษฐวิสุทธิมกุฏประเทศคตตามหาพุทธางกูร บรมบพิตร พระพุทธเจ้า อยู
 ทั่ว อันเสด็จ ปรายคาภิเศก ผ่านพิภพ กรุงเทพทวารวดีศรี อยุทธยามหาติลกภพ
 นพรัตนราชธานีบุรีรมย เสด็จ ออก ณพระที่นั่ง บุศบก มาลามหาจักรพรรดิพิमान
 พรหมทั่วยศมมุขมาตยามนตรี ภาวะวิชาติ ราชสุริวงษพวงมพดุมโหรราชวีย
 เฝ้าเื้อง บาทบงกชมาศ จึงเจ้าพระยาศรีธรรมราช เศษชาติอำมาตยานุชิตวิ พิพิช
 วรรษพวงมกิตยชาติเบศวราชบคี่ ศรีรัตนราชโกษา ชาติอภัยพิริบรากรมพาทู กรวย
 บังคมทูล พระกรุณา ้วยช้อความ นายบุญศรี ช่างเหล็กหลวง ้องทุกขราช
 กล่าวโทษ พระเกษม นายราชาธรรตใจ ความ ว่าอ้าแคง บ้อม ภรรยา นายบุญศรี
 พ้อง ย่า นายบุญศรี ำให้การแก่ พระเกษมว่า อ้าแคง บ้อม นกใจทำชู้ด้วย
 นายรามธรรต แล้ว มาพ้อง ย่า นายบุญศรี ำ ไม่ ย่า พระเกษม ทาพิจาณา

ตามคำให้การ นายบุญศรีไม่ พระเกษมพุดจา แผละโลมอันแดง มี้ม แล
พิจารณาไม่ เป็น สัจ เป็น จรรม เข้าด้วยอำนาจมี้ม แลwick ข้อความ มาให้
ลูก ชุนศาลหลวง ปลูกษาว่า เป็น หลิง ช่าชาย ให้อำนาจมี้มกับ นายบุญ
ศรี ซากจากผิวเมื่อกัน ตาม กฎหมาย จึงทรงพระกรุณา ตรัสว่า หลิง นอก
ใจชาย แลแล้ว มา ร้อง พ้อง ช่าชาย ลูกชุน ปลูกษาให้ ช่ากัน นั้น หาเป็น ยุติ
จรรมไม่ จึง มี พระราชโองการ ตรัสสั่งให้ เจ้าพระยาพระคลัง เขากฎหมาย ณศาล
หลวง มา สอดกับ ฉบับ หอ หลวงข้างที่ไ้ความว่าชายหาผิด มิได้ หลิง ขอ
อย่า ท่าน ว่า เป็น หลิง ช่าชายอย่าไ้ ถูกต้อง กัน ทั้ง สาม ฉบับ จึง มี พระ
ราชโองการ มารพระบัณเฑาะฐสุสี่หนาท่าทรัสว่า ฝ่ายพุทธจักรนั้น พระไตรปิฎก
แปด หมื่น สี่ พัน พระธรรมชั้นอ อัน สมเด็จพระพุทธิเจ้า ทรงพระมตากฎา ประ
คิษฐานไว้ ทาง พระองค์ ไ้เป็น หลกโลกยสังสอน บรรพชิต บิษัษ แล ขวา
วาศบิษัษไ้ ประฏิบัติ วัฐ ซึ่ง ทาง ศุคคิฎม แล ศุคคิฎม แล พระไตรปิฎกจรรม
พัน พัน เพื่อ วิปริต ผิด เพี้ยน ไป เป็น อันมาก ยกที่ ละ เรียน เป็น ชาย
พระพุททศาสนา สับไป ไ้ไ้ อาราธนา ประชุม เชิญ พระราชาคณะ ทั้งปวง มี
สมเด็จพระสังฆราช แล พระธรรมอูทม พระพุทธิโฆษาจารย์ เป็น ประธาน ฝ่าย
ราชบัณเฑศิษ นั้น พระยา จรรมปลูกษาเป็น ท่าน ให้ทำ สังคายนา นายจ่าระ พระไตร
ปิฎก สอดไ้ ด้วย จรรมกะถาฐ่า ไ้ถูก ต้อง ตาม พระพุทธิบัญญัติ พระไตร
ปิฎก จึง ค่อยถูก ถ้วน ต่อ่ง ไ้ขึ้น ไ้ เป็น ที่ เล่า เรียน ง่ายใจ แก่ กุลบุตร สับ ไป
ภายน่า ก็ เป็น พุทธการ จรรมของ การ กุศลอัน ประเสริฐแล้ว จะ

● แลฝ่ายข้าง อาณาจักร นี้ ธรรมเนียมผู้ดำรงคนแผ่นดินนี้ อาไ้วยซึ่งโยธาณ
ราชันตี กฎหมายพระโฆษาการ อันธรรมเนียมแต่ก่อน บัญญัติไว้ ไ้ เป็น บันทัด ถาน
จึง พิจารณา ตราสินเนือ ความ ราษฎร ทั้งปวง ไ้ โดย ยุติจรรม แล พระราชกำหนด
บท พระโฆษาการ นั้น ก็ พัน เพื่อน วิปริต ผิด ซ้ำ ต่าง กัน ไป เป็น อันมาก ด้วย คน
อัน โลก หลง หา ความ ละสายแก่ บาส มิไ้ ก็ แปรแปลง ทาม ชอบใจ ไว้

พิภพภา ภาใต้เตื่อยุทธิธรรม สำหรับ แผ่นดิน ไป ก็ มี บ้าง จึง ทรง พระกรุณา
โปรดเกล้าโปรดกระหม่อม จักจ้ำทูลของอัครี พระบาท ที่ มี สติปัญญา ะ

	ขุน สุนทร ไหวทรว ผู้ว่าที่ พระธาลักษณ	๑	} ๑๑ คน ข้าราชการ
ธาลักษณ	ขุน สารปรมเสวีรัฐ	๑	
	ขุน วิเชียรธักษร	๑	
	ขุน วิจิตร ธักษร	๑	
ไต้ลูกขุน	ขุน หลวงพระไกรสี	๑	
	พระราชพิณิใจยราชปลัด	๑	
	หลวงธักษา	๑	
	พระมหาวชิชาธรรม	๑	
ราชบัณฑิตย	ขุน ศรีวิโวทวาร	๑	
	นายพิม	๑	
	นายต่อน บารเวียน	๑	

พระราชกำหนด บท พระไอยการ อัน มี อยู่ใน ทอ หลวง ทั้ง แต่ พระธรรมสาทรไป
ให้ ลูก ถ้วน ตาม บ้าง แด เนื้อ ความ มิได้ ผิดเพี้ยน ซ้ำกัน ได้ จักเป็น ทมวก
เป็น เหล่า เข้าไว้ แล้ว ทรง พระอุสาท ทรง ข้าราชการ แปลง ซึ่ง บทอันวิปลาคัน
ได้ ชอบ โดยยุติธรรมไว้ ด้วยพระไทย ทรง พระมหากษัตริย์คุณ จะให้เป็น
ประโยชน์ แก่ ราษฎรอันจะ ดำรงค แผ่นดินไป ใน ภายหน้า ครั้น ข้าราชการ แล้วให้
ธาลักษณ ชุบเส้น หมึก สามฉบับ ไว้ ท้อง เกรื่อ หนึ่ง ไว้ ทอ หลวง ฉบับ
หนึ่ง ไว้ ณ ศาล หลวง สำหรับ ลูกขุน ฉบับ หนึ่ง บัด ทวา พระราชสีท พระ
คชสีท บัวแก้วทุก เล่ม เป็น สำคัญ ถ้า พระเกษม พระไกรสีเชิญ พระสมุท
พระราชกำหนด บท พระไอยการ ออก มา พิภพภา กิจ คดีใด ๆ ลูกขุน ทั้ง ปวง
ไม่ เหน บัด ทวา พระราชสีท พระคชสีท บัวแก้ว สามทวงนี้ ใช้ อย่า
ให้ เชื้อ พัง เขา เป็น อัน ซาก ที่ เทียว ะ

๑ นัตวาพุทฺธัง โลกาทิจัง ชำมีญฺจาติจมนเฑถลัง จักขุมาปฺริสสัง สังฆนิตฺตวายัง
 เทนวิฆาญฺยิง วิฆาติคฺคินฺตวายัสส โสถถิเมโทสุ สัพฺพา ยัญญโถกะทิจัง สักกิง ชัมมะ
 สักกัณฺธิปากรุญฺจ ภาสิทัง มนฺุสฺสวเร นฺมฺุทธกาสาเยชาทิโต ปรมิ ปวาระตัง ทานิรามัญ
 ญฺเฐสุปฺปฏิฐิตัง วามัญญิสฺสจระภาสาเย ทุกคาพะหัง ปฺริเสนินิ ทัสมาตัง สามะภาสาเย
 ระจิสฺสันทัง สุณาถะเมทิ

อะ

๑ อะหัง อันว่าข้า นัตวา ถวายนมัสการแล้ว พุทฺธัง ซึ่ง สมเด็จ พระ
 พุทธิเจ้า อัน ตรัสรู้ พระอริยสัจ ๔ โลกาทิจัง อันยังโลกยทั้ง สามให้สว่าง
 กุจฺหวง พระอาทิตย์อัน ส่องโลกย ชำมีญฺจะ ซึ่ง พระโลกุตตรธรรม ๘ ประการ ๑๐
 กับ พระปริญาติ กัคคิ อาทิจมเฑถลัง อัน มี ปริณฆท แห่ง พระคุณ ประกุก
 ปริณฆท แห่ง พระอาทิตย์ สังฆัญฺจะ ซึ่ง พระอัญญาวิยสงฆ แล สมมุติสงฆ กัคคิ
 จักขุมาปฺริสสัง อัน เปน อริยสัจบุรุษผู้มี ญาณ จักขุ วิฆาญฺยิง ขจกั แล้ว
 อันตรวายิง ซึ่ง อันตรวาย เทนรตนิตฺตยะปณามานุภาเวนะ ด้วย อานุภาพ แห่ง ประ
 ณาม ซึ่ง พระรัตนไตรยนั้น โสถถิ อันว่า ความศิริสวัสดิ์ โทสุ จง มี เมแก่เรา
 วิฆาติคฺคินฺตวายัสส อัน มีอันตรวายอัน ประณาม พระรัตนไตรย ขจกั แล้ว สัพฺพา
 ในการทั้ง ปวง ยัญญจะสักกิง อันว่าคำภีร์ อันใด โลกะทิจัง เปน ประโยชน แก่
 สักวโลกย ปากรุญฺจ ปวากรุญฺจ ชัมมสักกิงอิติ ชื่อว่าคำภีร์ พระธรรมสาร
 มนฺุสฺสวเร อัน พระมโนสว ฤๅษี ภาสิทังกล่าว อาทิโต ในทัน มุทธกาสาเย
 ด้วย มคธ ภาษา ปรมิ ปวาทัง อัน ปรมิ ปวาทริยนำ สืบกัน มา ปติฐิตัง
 ทั้ง อยู่ วามัญญเฐสุ ใน วามัญประเทศ ภาสาเย ด้วย ภาษา วามัญญิสฺสจ
 แห่ง วามัญกัคคิ อธิษณิในกาลบัดนี้ ปฺริเสนนะ อัน บุรุษผู้มี เปน วิจิฉยอำมาตย
 ทุกคาพะหัง จะ ยัง ู้เป็นอันยาก อิหะสามะเทเส ในสยาม ประเทศนี้ ทัสมา
 เทกฺุทังนั้น อะหัง อันว่าข้า ระจิสฺสัง จัก ตกแต่ง ทั้ง ชัมมะถักกั
 ซึ่งคำภีร์ พระธรรมสารนี้ สามะภาสาเย ด้วยสยาม ภาษา ทุมเท อันว่า
 ทำนทั้ง ทลาย สุณาถะ จง พัง ทั้ง สกัซึ่ง คำภีร์ พระธรรมสารนี้ สันติคิ

แต่สำนักนี้ เมแต่่งเวา ตักทายามะนุปุพพิกะธา ะยังอนุปุพพิกะธา อันว่า
 กล่าวแต่ต้นให้เป้นลำดับไปนี้ บัณชิตะนะ อันนักปราชญ์วินิจฉัยคะถี เวที
 ทักพา ฟังรู้ ตักทะธำมะสัถเถในคำถึร พระธรรมสารนั้ อิติด้วยประการอัน
 กล่าวไปนี้ กิร ถัง จะไต้ฟ้ง มาใน ปรตมกลปิ แรกถัง แผ่นดินนั้ มีกำแพง
 จักรวาล แลเซา พระสุเมรุราช แล สัตะปริภินชะบรรพทัง ๗ ทวีปใหญ่ ๔
 ทวีปน้อย ๒๐๐๐ มหาสมุทร ๔ แลไม้ใหญ่ ปรจำที่ทัง ๗ คือ ศิริตะพฤษณอัน
 ปรจำในบุพพิเทระ แลไม้กระทุ้ม ปรจำใน ะมระโคญานะ แลไม้กรรมพฤษณ
 ปรจำทวีปอุครกาโร แลไม้ทวำ ปรจำชมพูทวีป แลไม้แคละชย ปรจำใน
 อสุรพิภพ แลไม้จิว ปรจำทวีปสุบรณราชพิภพ แลไม้ปาริกษุติอยู่ใน
 กวาทิงษา สวรรค แลใน ปรตมกลปิ เกิดกอบัวมีดอกห้า บอกลัญญา นิमित
 อัน จะอุบักติแห่ง สมเด็จพระพุทธิเจ้าทั้งห้า พระองค์ อัน จะไต้ทรัสในภัก
 ภิณนี้ แลพรหมทั้งปวง หอม อายติน ลงมากิน พระสุธารค ครั้น นาน มา
 ทิพยะสาทว กัอันถระธำน ถอยรค รูปทิพยที่ปรวากฎก็เสื่อมลง ๆ มิไค
 คงโดยเพศวิไลย พรหม ครั้น นาน มา ก็บริโภคชาติ สวลีเป้น อาหาร สรรพ
 อันถระธำนเสื่อมสิ้น คักคานะช เพศ พรหมก็ หาย กลายเป้นเพศ บุรุษยเพศ
 สัทธิ บังเกิด มีฉันทวาค ส้องเสพย อสธรรม เกิด บุทร นัคตา สืบ ๆ กัน มา แล้ว
 จึงตั้งเป้น ความเซทรเคหา ในทิกานุทิศ ปรเทศต่าง ๆ ะ

๑ ครั้งนั้น สมเด็จพระบรมโพธิสัตว์เจ้า ไต้มาบังเกิด เป้น พระมตาบุรุษยใน
 คันภิกาลปิ ครั้น อยู่มา ก็เกิด วิวาท แก่กัน หาผู้ใด จะ บังคับบัญญัติมิไค
 ผู้ชนทั้งหลาย มา สะโมสว ปรชุม พร้อมกัน จึงตั้ง สมเด็จพระมตาบุรุษยราชเจ้า
 ขึ้น เป้น อธิปัต มีพระนามกร ชื่อว่า พระเจ้ามหาสมมุติราช กอบไปด้วย สัตะ
 พิริรัตน ๗ ประการ ไต้ผ่าน ทวีปทัง ๔ แล อยู่มา เกิด พระราชาคุมาร ๔ พระองค์
 แลเซษยูโอรสนั้ ไต้เสวยราชสมบัติใน ชมพูทวีป แล พระราชาคุมาร องค์หนึ่ง
 เสวยราชสมบัติใน อุครกาโร แล พระราชาคุมาร องค์หนึ่ง ไต้เสวยราชสมบัติใน

อมวโคณานะ แล พระราชากุมาร องค์ นั้น นั้น เสวยราชสมบัติในบุพพิเทชะ แล พระราชากุมาร ทั้ง สี่ พระองค์ ก็ ย่อม เหวาะ มา แล้ว พระราชาบิดา ทุก ๆ วัน ครั้น นาน มา พระราชาบิดา นั้น ที่วังคค แล พระราชากุมาร ทั้ง ๔ พระองค์ ก็ ต่าง ของค ต่าง อยู่ ย่อม มีไมตรี จิตว ไป มา หากัน ครั้น นาน มา ๆ ต่าง ของค ต่าง นาน ไป นาน มา ทางพระราชไมตรี สำพันธญาติ ค่อย ซาก สดุดี ไป ทราย เท่า ทุก วัน นี้ แล พระเชษฐาธิราชผู้ เสวย ราชสมบัติใน ชมพูทวีป ก็มี พระราชากุมาร สิบ พระองค์ แล ใน ชมพูทวีป แบ่ง เป็น สิบเอ็ด ส่วน ๆ หนึ่ง พระองค์ อยู่ สิบ ส่วน นั้น ใต้พระราชโอรส อยู่ องค์ ละ ส่วน พระราชากุมาร ผู้ใหญ่ นั้น เป็น มหาอุปราช อยู่ จำเริญ นาน มา พระราชาบิดา ถึง ที่วังคค พระยาอุปราช ก็ ได้ เสวยราชสมบัติ แทน พระบิดา นั้น แล พระราชากุมาร ทั้ง ๑๐ พระองค์ ก็ ไป มา หากัน เป็น นิจ ครั้น นาน มา พระราชากุมาร ทั้ง ปวง มิ ได้ ไป มา หากัน ต่าง ของค ต่าง อยู่ แล อยู่ มา พระนันทา พระยามหาลสมนุจราช ทั้ง ๑๐ พระองค์ มี พระราชากุมาร องค์ ละ ๑๐ องค์ แล้ว แล เชษฐา กุมาร นั้น ทั้ง เป็น อุปราช แล กุมาร อัน ตับ นั้น ก็ แ่่ง ให้ เสวย ราช ใน ประเทศ ต่าง ๆ กัน ครั้น นาน มา พระราชาบิดา ถึง ที่วังคค แล พระยาอุปราช ได้ มุรธาภิเศก เอกราชสมบัติ แทน พระราชาบิดา ก็ ยัง ไป มา หากัน เป็น นิจ แล พระมหากษัตริย์ ทั้ง ร้อยเอ็ด พระองค์ นั้น เป็น สำพันธญาติ ราชสุริวงษ เกียวกัน ครั้น นาน มา ต่าง ของค ต่าง ตรง พระชราภาพ จะ ไป มา หากัน นั้น มิ ได้ ต่าง ของค ต่าง ใช้ ได้ แต่ มหาอำมาตย์ ไป มา จำ ทูล ทวง พระราชไมตรี สำพันธญาติ แล อามงคย์ ผู้ใหญ่ เคย ใช้ ไป มา นั้น ก็ ถึง กาล ตู พลภาพ ใต้ วัน จึง ไป มา ที่ หนึ่ง ครั้น อยู่ นาน มา ต่อ หนึ่ง จึง ไป ทน หนึ่ง ทราย เท่า จน ไป มา หากัน มิ ได้ จึง พระราชบุตร แล พระราชนักษอัน สืบ มา นั้น ก็ มิ รู้ ว่า เช่น พระบรรพญาติ ร่วม ราชสุริวงษ เกียวกัน ต่าง ของค ต่าง อยู่ใน ประเทศ นั้น ๆ หนึ่ง เกรืองศิริ ราชบุรี โภค ก็ ต่าง กัน วิไลยศ ภาษา ก็ ต่าง กัน ทั้ง ร้อย เอ็ด พระองค์ จึง เป็น ร้อยเอ็ด ภาษา ทราย เท่า ทุก วัน นี้ เมื่อ แวด คึง มา

สมมุติราชสุริวงษ์ นั้น อายุ มนุษย์ ได้ สองร้อยหนึ่ง ครั้ง นั้น ท้าว มหา พรหม
องค์หนึ่ง ชื่อว่า พรหม เทวะ รุติ จาก พรหมโลกย แล้ว ลง มา ปฏิสนธิ กำเนิด
ใน กระถุน มหาอำมาตย์ ซึ่ง เป็น ข้า บาท สมเด็จพระเจ้า มหาสมมุติราช ครั้น
วันมา ชาย สิบห้า ปี ก็ ได้ ที่ แทน บิศา นาน มา เหน สัตว์ ทั้งหลาย ได้ ความ
ทุกข์ยาก ลำบาก ด้วย วิเวก นั้น บังเกิด ความ นิยหลายต่าง ๆ มี ปรารถนา จะ ให้
สมเด็จพระเจ้าสมมุติราช ตั้ง อยู่ใน ทศพิช ราชธรรมอัน ประเสริฐ จึง ถวาย
บังคมลา ออก ไป บวช เป็น ฤๅษี อยู่ ที่ มวันตประเทศ ใกล้ บรมพศุทหา จำเวญ
เมตา ภาวนา ได้ ะภิญญา ๕ ธรรมสมาบัติ ๘ บริโภค ผล พฤษยา เป็น อาหาร มี
บริวาร คือ เทพกนิวี คนชรรพ สุธรรณย์ ษี วาสุกวี นาคา มา บำเรอ ทพระคา
บศ ด้วย ทิพยสังข คือ เป็น นิจกาล

๖

๑. อยู่มาวันหนึ่ง บังเกิด ลมพายุ ห่าฝน ใหญ่ ตก ลง มา . แล เทวบุตร เทว
ธิดา กิณร กิณรี ทั้ง หลาย ต่าง คน ปลาศนาการ หนี ไป สิ้น แต่ นางเทพ คนธพิ
กนิวี คนหนึ่ง เข้า มา ใกล้ ยัง สำนักนี้ แห่ง พรหม เทวะ ฤๅษี นั้น พระ พรหม
เทวะ ฤๅษี มี ใจ รักใคร่ ใน นาง กิณรี เทพคนธพิ นั้น จน มี ครวญ ได้ บุตร คน หนึ่ง
ประกอบ ด้วย รูปโฉม โฉมพรรณ อัน งาม นามกร ชื่อ กัทธระกุมาร ครั้น นาน
มา นาง กิณรี เทพคนธพิ นั้น มี ครวญ บุตร คน หนึ่ง อีก เล่า นามกร ชื่อ ว่า เจ้า
มโนสารกุมาร บุตร ทั้ง สอง นั้น ช่อม ประกอบ ด้วย สติปัญญา บิศา มารดา ว่า
กล่าว ให้ บวช เป็น ฤๅษี ก็ บวช เป็น ฤๅษี จำเวญ ฉาน ได้ ะภิญญา ๕ ธรรมสมาบัติ
ทั้ง แยก ประวัติ บิศา มารดา ทราบ เท่า จน บิศา มารดา ทั้ง สอง กระทำ กาลกิริยา
ตาย ครั้น อยู่ มา เวลา วัน หนึ่ง พระภิกษุระกาศคน นั้น ก็ เหวะ ไป ยัง ช่อม
จักรวาล ไป เขียน เอา อักษร อัน เช่น เทพางค ประภณ แล อากม เวท ทั้ง ปวง ได้
แล้ว กลับ มา ภา มโนสารทาศ ผู้ นอง ชาย ไป ยัง สำนักนี้ สมเด็จพระเจ้า มหา
สมมุติราช ถวาย คำ กิร เทพางค ประภณ แล อากม นั้น ไว้ ส่วน ทวิภิกษุระ
กาศศ ก็ ละเพศ ฤๅษี ออก เป็น ราชย์ โวหิต ตั้ง สอน สมเด็จพระเจ้า มหา สมมุติ

ราช ฝ้าย มโนสาร ตามศ กิ ตามพี ชาย ออกทำ ราชการ ด้วย จึงสมเด็จ พระ
 เจ้า มหาสมมุติราชทั้ง มโนสาร นั้น ให้เป็นใหญ่ในที่บังคับ บัญชา กิจ คค
 มนุษ ทั้ง ปวง ผล มโนสาร อำมาตย์ บังคับ เนื้อ ความ ทั้ง ปวง โดย ยุติธรรม แล
 เทวาท ทั้งหลาย ก็ ปราย สุวรรณ วัชระ เจ้าดอก ดอกไม้ เป็น เครื่อง สการ บุษบา แก่
 มโนสาร อำมาตย์ นั้น ๖

๑๐ ครั้น ชุ่ม มา บรูษ ของ คน กระทำไว้ แดง ไกล่กัน เมื่อ ปลอก แดง นั้น
 เขา ดิน ชุ่ม เป็น ถนล กลาง แดง ก็ เละเยย พาด ผ่าน ช้ำม ถนล เข้า คค เนื้อ
 เป็น อัน เทียว ด้วย กัน เมื่อ เป็น ผล นั้น บรูษ ทั้ง สอง ต่าง คน ต่าง เก็บ แดง
 จึง เกิดวิวาทวาทา ภาคนั้น มา ยัง มโนสาร อำมาตย์ ให้ บังคับ คค นั้น มโนสาร
 อำมาตย์ จึง บังคับ ว่า ไร่ แดง มี ถนล กลาง แล แดง อยู่ใน ไร่ ของ ผู้ใด ก็
 เป็น ของ ผู้ นั้น มโนสาร อำมาตย์ บังคับ คค ที่ ไม่ เป็น ธรรม บรูษ ผู้ หนึ่ง มี เติม
 ใจ จึง เขา คค ก็ ไป กราบ ทูล แก่ พระ มหาสมมุติราช ๗ จึง ใช้ อำมาตย์ ผู้ หนึ่ง
 ไป พิจารณา ทัน แดง อัน ช้ำม ถนล นั้น จึง อำมาตย์ ผู้ หนึ่ง เลิก ทัน แดง ช้น คุ ไป
 ทาม ปลาย ยอด จึง กลับ เอา ยอด มา ไว้ ตาม ทัน บรูษ ทั้ง สอง ก็ สรรเสริญ
 สมเด็จ พระเจ้า มหาสมมุติราช ว่า พระองค์ บังคับ บัญชา เป็น ธรรม แล ๖

๑๑ แล มนุษ ทั้งหลาย ที่ ฉิน นินทา มโนสาร อำมาตย์ ว่า ถึง แก่ ะคค ที่ ประการ
 บังคับ คค มี เป็น ธรรม เทวาท จึง ไม่ สการ บุษบา ตั้งแต่ ก่อน นั้น ด้วย มโน
 สาร อำมาตย์ ประกอบ ด้วย ฤค สจจิตร มโนสาร อำมาตย์ จึง ตำวิท ว่า เรา นี้ มี
 สันตทาน ประกอบ ด้วย โมหาสถิ ครั้น ว่า ฟัง ทั้ง นี้ ก็ สังเวศ สดก จิตร คค อับ ประ
 หยศ ออก สู่ แก่ มนุษ ทั้งหลาย ทน ออก ไป บวช เป็น ฤษี จำ เวญ ภาวนา
 ก็ได้ อภิญญา ๕ ธรรม สุต มา บค ๘ วัจระ จิตร แห่ง มนุษ ทั้ง ปวง เหตุ ทั้ง นี้ มนุษ
 ทั้ง ปวง ก็ ยินดี ด้วย มโนสาร ฤษี ๗ มีความ วิทก ที่ จะ ให้ พระมหากระษัตริ เจ้า
 ประกอบ ด้วย ทศพิชราช ธรรม ๑๐ ประการ จึง เหาะ ไป กำแพง จักรวาฬ เทน
 บาฬ คำ กวี พระธรรมสาทร อัน คำ กวี ภาพ เป็น ลาย ลก ษณ อักษร ปรากฏ อยู่ใน

กำแพงจักรวาล มีปริมาณธาตุที่เท่า กาย ศพสาร มะโนสารฤๅษี จึงกำหนด
 ษาพื้นนั้น แม่นยำ จำได้ แล้ว กลับ มา แต่ง เป็น คำกวี พระธรรมสาร เหตุ
 ติง นั้น คำกวี พระธรรมสาร นี้ เป็น สมุท บคั ธรรม ชื่อ มะโนสาร ฤๅษี สั
 สอน พระเจ้ามหาสมมุติราชา ฤๅ กั ตั้ง อยู่ใน ราชธรรม ๑๐ ประการ ทรง เบนญา
 ศึกษาคิล เป็น ปรกตคิล แล อธิฎาง คิณะคิล เป็น อุโบสถคิล เมทา กรุณา แก่
 สัตวทัง ปวง แล้ว ทรง พระอุสาหะ มะนะสิการะ ซึ่ง คำกวี พระธรรมสาร เป็น
 นิจาการ ทรง ประพฤตธรรม ๔ ประการ คือ พิจารณา ซึ่ง ความชอบ แล ความผิด แห่ง
 ผู้ กะทำ ไ้ เปรน ประโยชน แล มิได้ เปรน ประโยชน แก่ พระองค์ ๑ ทะนุ บำรุง ซึ่ง
 บุคคลผู้ มี คิล สัจ ๑ ประมุข มา ซึ่ง พระราชทรัพย์ โดย ยุติธรรม ๑ วิชา พระ
 นการ ราชเสมา ให้ ศุขเกษม โดย ยุติธรรม ๑ เป็น ๔ ประการ แล ตั้ง อยู่ใน ราช
 กิจ ประเพณี มิได้ ขาด คือ เวลา สันทโยบาท ทรง พัง สัทสังคิต คุเรียนตรี แล้ว
 ทรง พัง นิตินิยาย โยวณ ราช ประเพณี ใน ปถมยาม ครัน มี ชาติมยาม ทรง พัง ยุติ
 ธรรม ประเพณี ครัน มี ชาติมยาม เสกข์ เข้า ที่ พระกระลา ประทม บรมศุขไสยาสน์
 โดยคงร แก่ เวลา ครัน ต้น จาก ที่ ประทม ขำระ พระทนต์ บ่ายพระภักตรไป
 โดย ขรพทศ มิได้ ทำหรัส ทรัส พระราชบริวาร ทวย ประการ ไท ฤๅ นึ่งไม้ สัพระ
 ทนคั้น ยาว ประมาณ สิบ สอง องคุลี แล เขาไม้ พรณอิน มี ทนามอิน มี ยาง
 ครัน ขำระ พระทนต์ เสริ้ง แล้ว ให้ เขาไม้ สั พระทนต์นั้น ไปไว้ ยัง ภูม สุฐาน
 อิน เป็น ที่ บริสุทธี หนึ่งครัน สรง พระภักตร แล เสกข์ เข้า ที่ นมัสการ พระ ศรี
 วัจนไตรย แล เทพยคา ผู้ วิเสศ แล พระบิคุเวศ ราชชนน เสริ้ง แล้ว ทรง
 เกรือง พระราชขนิ้น ทนาลังการ ภูสสิค แยมั พระโฆษุทรัส บริหาร สำราญ ราช
 ทฤไทยแล้ว เสกข์ สกิตย ยัง พระราชอาคน อิน ประเสริฐุ ทยถ พระเนตร บุคคล
 ๔ จำพวก คือ แพทย แล ไหราราช สุวิวงษ แล บัณชิตย ผู้ มี ัญญา ทรัส ปราว
 ไศรยด้วย กะระถทัง ๔ โดย สมควร แล้ว เสกข์ ยัง ศาล พิณใจไลย พัว้อมด้วย หมู
 มุขมนตรี กะระวั ราช ประเวศิตา ไหราราช วิษุ อยู่ใน คิล สัจ ทำรง พระไทย พัง อรรถ

คดีซึ่ง ตระลาการ พิจารณาโดยยุติธรรมนั้น เช่น แว่นแก้ว แล้วเขา พระคำภีร์
 พระธรรมสารเป็น พระเนตร ทุเทศกาด ย้าน เมืองโดยสมควร แล้ว จึง
 เขา พระณร เข็อง ขวา คือ พระสติสัมประัญญะ ทรง พระชรรคแก้ว คือ พระวิจาร
 ณะบัญญัติ วิจิตรโดย ตัก ข้อคดี อาณาประชาราษฎร ทั้งปวงโดยยุติธรรม ฯลฯ

● กล่าว พระราชพงษาวดาร สมเด็จพระเจ้ามหาสมณุตราช แลอุบัติเหตุ
 แต่งคำภีร์ พระธรรมสาร โดยสังเขป ก็ยุติ แต่เท่านี้ ฯลฯ

แต่นี้ จะกล่าว ลักษณะ ผู้จะเป็น ตระลาการ โดย บาลีคำภีร์ พระธรรมสาร ว่า

● ฉันทาทิลาภะยาโมทา โยธัมมัง ะทิวัตตะติ นิหิตะตีสสะยะโส กภาพะ
 ปักขะวะจันทิมา ฉันทาทิสภาชะยาโมทา โยธัมมัง นาฬิวัตตะติ ฉะวิวัตตะตีสสะ
 ะโส สุกกะปักเขวะจันทิมาติ แปลเนื้อความว่า โยบุคคะโล อันว่า บุคคล
 ผู้ใดผู้เป็น ตระลาการ ะทิวัตตะติ ล่วงเสีย ธัมมัง ซึ่งยุติธรรม ฉันทาทิสภา
 ะยาโมทา ด้วย ะคะติ ๔ ประการ คือ วัช แล โกรธ แล กฬ แล หลง แล้ว
 พิจารณาความผิด จาก พระธรรมสาร แล ลำเอียง เข้าด้วยฝ่ายโทษฝ่ายจําเลย
 อันว่า เกียรติยศ แล โภคศิริสวัสดิแห่ง ตระลาการ นั้น ก็ จะถอยเสื่อม สดุดีไป
 ปรารถฯ พระจันทรในวันกาฬปักขฯ จะถึงซึ่ง เตือท วัช เป็น อันมาก โยบุคโล
 อันว่า บุคคลผู้ใดผู้เป็น ตระลาการ นานิวัตตะติ บมิได้ล่วงเสีย ธัมมังซึ่ง
 ยุติธรรมด้วย ะคะติ ๔ ประการ ดัง กล่าวแล้ว แล ประกอบด้วยศีล ๓๖ แล
 พิจารณา ข้อ คดีแห่ง ราษฎรทั้งปวง ถูก ต้อง ตาม พระธรรมสาร กล่าวไว้ นั้น
 อันว่า เกียรติยศ แล โภคศิริสวัสดิมงคลแห่ง ตระลาการ ผู้นั้น ก็ จะจำเวิญ ขึ้น
 ทุก วันทุก พระจันทรในวัน สุกปักขฯ ฯลฯ

● อธิบายว่า เมื่อคู่ ความทั้งสอง ข้าง มาถึง แล้ว ขอให้พิจารณาบังคับ
 บัญชา ข้อ คดีโดย วิชยาอาสัจ ให้มีเมตตา แก่คู่ ความทั้งสอง ข้าง ด้วยจิตร
 อัน เสมอ ให้คิดนั้น เป็น กิจ ชูระ กัจจูล แห่งตน ถ้า ตระลาการผู้ใดได้
 ศักดิ์แก่คู่ ความ ผู้เท็จ กิน สั้น จ้าง มิได้บังคับ บัญชา โดย พระธรรมสาร

อันว่า ธรรมดาการผู้หนึ่ง ครั้นกระทำกาลกิริยา ตายแล้ว ก็จะไปใหม่ อยู่ใน
อภายภูมิ ทนทุกข์เวทนา อยู่วิรังกาล เช่น แปรตมี เต็มมือใหญ่เท่าใบจอบ มี
เปลวไฟลุก รุ่งเรือง ลวกเอาธุระมัจฉาแห่งคน ขวัญโลก เป็น ภิกษุศาสดา
ครั้น พ้น จาก อภายภูมิ แล้ว มาบังเกิดเป็น มนุษย์ ปาปภาวะ เสกสนั้น จะ ตาม สนอง
มีองค์ อริยวิรัตตบุพพการ มี ปากเหม็น เป็นต้น หนีด้วยชาติเป็นอันมาก

๑ สันตงคักขณ ๒๔ ประการ สำหรับธรรมดาการพิจารณาความโดย
สังเขปกัณฑ์แต่เท่านั้น

๑ ที่นี้จักสันตงคเหตุแห่ง ๒๔ ประการ โทษพระยาพินิจใน
พระธรรมสารทั้งนี้ คิมลิตทิกานนโต คือศีลระโต ทินาถัสสะระโต สัททพิหะ
ตอิสสะโร คิธัมมะโต คิมภะระโต จักวัสสิเทคโคโย มะโนสาเรนะกิตติทา ฯ

๑ เหตุโย อันว่าเหตุแห่งธรรมดาการ ทั้งหลาย จักวัสสิ๒๔ ประการ
มะโนสาเรนะ อันมะโนสาธราชวีย์ กิตติกา สันตงโว อิทธิทั้งนี้ คิมลิต
คือมุลคคัมมีสามประการ คิกานนโต คือฉานคคัมมีสามประการ คิธัตถโต
คือจรรยาความมีสามประการ ทินาถัสสะระโต คือมิได้เข้ายศราชันในกรรม
มีสามประการ สัททพิหโต คือให้มันไม่ ความมีสามประการ คิธิสสะโร
คือเป็น อิศรภาพใน ความมีสามประการ คิธัมมะโต คือกล่าวความโดย
ธรรมมีสามประการ คิมภะระโต คืออุบายแห่งคคัมมีสามประการ เช่น อรรถ
ทิกะมาติกา อรรถ๒๔ แห่ง ธรรมดาการดังนี้

๑ แแต่ นี้ จะ คัมภกรณนี้ แจกตาม อรรถทิกะมาติกา ใน บทพระธรรม
สารนั้น คิมลิตโต มุลคคัมมีสามประการนั้น ๒๒ ประการ คือ คำร้องฟ้อง แด
คำให้การ เป็น มุลคคัมมี ๑ ประการ คือผู้ รับคำร้องฟ้อง แดคำให้การ เป็น มุล
คคัมมี ๑ ประการ คือโจทก์จำเลยมิได้ วิบัติเป็น มุลคคัมมี ๑ ทิกานนโต
ฉานคคัมมีสามประการ นั้น แพร่พิศาวา โจทก์จำเลย รับกัน ในสำนวนแปล
ฉานคคัมมี ๑ ทวอธิตาวิโสธนา คือโจทก์จำเลยมิรับกันฟ้องพิศกรเป็น ฉานค

คตฺถิ ๑ ทวสฺสัณฺฑุประเทศสา คือโจทยจำเลยมีวันกันแลอ้างพยานเป็น ถานะ
 คตฺถิ ๑ ทิวฏฺฐะระโถ เระจาความสามประการนั้น สังคะทะกาโร คือข้อ
 ความที่ควร จะ สงเคราะห์ให้แล้ว แลเปรียบเทียบให้แล้ว ๑ สัททเยชะ
 วัจสา คือกล่าวถ้อยคำให้คู่ความควร จะเชื่อฟัง ๑ นิคคะโถ คือกล่าว
 ถ้อยคำควร จะ ชู่มให้ชู่ม ๑ ทินาสฺสยโถ มิได้เกี่ยวร่วนในความมี
 สาม ประการนั้น วิรุทธะโจทะนัง คือผู้พิภาคษาสำนวนเอาใจใส่ทุกท้วง ๑
 สัตตาทพิภันตะระปฺจคะนัง คือถามความใน ภายใน เจ็ดวัน ๑ ธนาถัสสะระ
 ทคัง คือตระลาการเร่งพิจารณาว่า กล่าวให้เสร็จ ตาม พระราชกำหนด ๑ ทิ
 ทพิทโถ ให้มั่นใน ความมี สาม ประการนั้น อักคะระทพิโถ คือมั่นในลิกขิต
 เขียนสำนวน ๑ พากยาชาโร คือมนะสิการะให้มั่นใน ถ้อยคำสำนวน ๑
 พันธิทพิโถ คือผูก ถ้อยคำสำนวนแล้ว รักษาไว้ให้มั่น ๑ ทิวิสสะโร เป็น
 อิศรภาพใน ความมี สาม ประการนั้น ธนุญญุชะเกิสสะโร คือตระลาการทั้ง
 คนให้ อิศรภาพ ๑ โจทะระทุทิกะเกิสสะโร คือเอาตัวโจทยเอาตัวจำเลย
 เป็น อิศรภาพใน คตฺถิ ๑ เทสสังวาทิสสะโร คือให้ฟัง เขาแต่ถ้อยคำสำนวน
 โจทยสำนวนจำเลยเป็น อิศรภาพใน คตฺถิ ๑ ทิวิมมะโถ กล่าวความโดยธรรม
 มีสาม ประการ สัจจะธัมมัง คือวินิจฉัยคดีโดยสัจ ตาม พระธรรมสาร ๑
 อุกุธัมมัง คือวินิจฉัยคดีโดยข้อ ตาม พระธรรมสาร ๑ สัมมะจาริวิมมัง
 คือวินิจฉัย คดีโดยอิน เสมอ ตาม พระธรรมสาร ๑ ทิมักคะโถ อูบายแห่ง
 คตฺถิ มี สาม ประการนั้น มหามักคะคะมะนัง คือดำเนิน ตาม ทางใหญ่ คือ
 อูบายวินิจฉัยคดีโดยคำภีร์ พระธรรมสาร ๑ กุมักคะวิวัชนัง คือเว้น จากทาง
 ผิด คืออูบายวินิจฉัยมิได้ไหน แก่โลกามิส ๑ สาคะมะธิกะคะธัมมัง คือ
 พิจารณา ดู ทางใหญ่ คือ ศึกษา ตาม คำภีร์ พระธรรมสารให้ชำนาญ ๑
 อินฺว่าเหตุแห่งตระลาการ ๑๔ ก็ยุติ ธรรมทิกะมตีกา ดัง พรพณา มา นี้ ะ

● ที่นี้จักวิสัชนา ซึ่ง มุลคคัมภีร์ ซึ่ง สาขะคคัมภีร์ ตามคำถึว พระธรรมสาทร มีพระ
 ภาฬังคังนี้ ฯ ทักถะอัญญาทระวิชาวุคทา มุลสะสาขัฎปะระเภทะโต มุลัญญาทระวิชาวุคทา
 สาขัตถา ระอนกะธา ฯ อักถา อันว่า อรรถ คคัมภีร์ หลาย วุคทา อัน มะ
 โนสวาราวรียกล่าว ทักถะคัมภีร์ ในคำถึว พระธรรมสาทร นั้น มุลสะสาขัฎ
 ปะระเภทะโต โดย ประเภท มุลอรรถแล สาข อรรถมุลัตถา อันว่า มุลคคัมภี
 ษาจาริเยนะ อัน มะโนสวาราวรีย วุคทา กล่าว ทระวิชา ท้วย ประการ สอง
 สาขัตถา อันว่า สาขะคคัมภีร์ ษาจาริเยนะ อันว่า มะโนสวาราวรีย วุคทา กล่าว
 ะเนอะธา ท้วย ประการ เปน อันมาก แล มุลคคัมภีร์ ๒๐ ประการ นั้น มี พระภาฬ
 ังคังนี้ ฯ อักขะทักสาทระสัญญะระ วิวาทาเอฎุณตังสะ ทุพพิษาปัระมุลัญญา
 ษาจาริเยนะกิตติกา ฯ แเปลเนื่อ ความว่า มุลถักถา อันว่า มุลคคัมภีร์ หลาย
 ทุพพิษาปัระ มีสอง ประการ อักขะทักสาทระ คือ มุลคคัมภีร์ แห่งผู้พิภาคษาแล
 ทระลาการ กักถัก ทะสะ มี ๑๐ ประการ วิวาทาจะ คือ มุลคคัมภีร์ แห่งบุทกุล
 อันเกิดวิวาทกัณ กักถัก เอฎุณตังสะ มี ๒๘ ประการ ษาจาริเยนะ อัน มะโน
 สวาราวรีย กิตติกา สำแดงไว้ อิติ ท้วย ประการ ถังนี้ แล มุลคคัมภีร์
 แห่งผู้พิภาคษา แล ทระลาการ ๑๐ ประการ นั้น มี ภาฬังคัง พระธรรมสาทรว่า
 อินทภาโส อัมมานุญโญ สักขิจะสักขิเดทโก อัญญะมัญญะปะฏิกาสो ปฏิกานัญญ
 ะเดทะโก อัญญะคาโห อัญญะกุฏฏุ ทังโกโททะกาเดทะโก อักขทักสาทระสัญญะระ
 เอเตมลาปกิตติกา ฯ แเปลว่า เอเตมลา อันว่า มุลคคัมภีร์ หลายนี้ อักข
 ะทักสา คือ มุลคคัมภีร์ แห่งผู้พิภาคษาแล ทระลาการ ทะสัญญะระ ๑๐ ประการ
 อินทภาโส คือ ลักขณ แห่ง หลักอินทภาษ ประการ ๑ อัมมานุญโญ คือ
 ลักขณ พระธรรมนุญญะประการ ๑ สักขิจะ คือ ลักขณ แห่ง พยาน ประการ ๑
 สักขิเดทโก คือ ลักขณ ทัก พยาน ๑ อัญญะมัญญะปะฏิกาสอ คือ ลักขณ
 แก่ต่าง ว่าต่างกัน ประการ ๑ ปฏิกานัญญะเดทะโก คือ ลักขณ ทัก สำนวน
 ประการ ๑ อัญญะคาโห คือ ลักขณ รัย พ้อง ไค มิ ไค ประการ ๑ อัญญะกุฏฏุ

คือลักษณะ ประวิง ความไว้ ให้ชั่ว ประการ ๑ กับโทษ คือลักษณะ กรรมที่
 ประการหนึ่ง โจรทะเลาะโลก คือ ลักษณะ ทักฟ้อง ประการหนึ่ง อารวโณมะ
 อันโมโนสวาราวิช ยุกติพิศ ขันเควไว้ ฯ ในลักษณะอัน ชื่อว่า อินทภาย
 มีบทว่า อินทวาทย์ วิญญิง ฐิตานัง กัจจะลลิตสมิง ทุลานัง มัชฌมุตทานัง
 ฐกทานัง มีอัคคะทิง ลักษณะในอัคคะทิสถานัง อินทกาสติวจาเว ฯ แปล
 เนื้อความว่า ลักษณะ อันว่าลักษณะ อักขทิสถานัง นั้ทั้งผู้พิภษา
 ผลการอาการ ทั้ง หลวง วิญญิง อันรู้สิ้น อินทวาทย์ แม้นในโฆวาท
 แห่งสมเด็จพะอินทราธิราช ฐิตานัง ทั้ง อยู่ ลัจจะลลิตสมิง ในสัจแลคือ ๕
 คือ ๔ ทุลานัง มีอาการอัน เต็มแห่ง ทวงทั้ง ทวาทย์แลมันพิศ มัชฌมุตทานัง
 มีจิตรนัทนย อย่าง กลาง ฐกทานังนี้ มีไต่ถึง อัคคะทิง ซึ่ง อคภิธรรม ๔
 ประการ วุจเวอันโมโนสวาราวิช กล่าว อินทกาสติอิติ ชื่อว่าลักษณะอินทภาย

● ในลักษณะอัน ชื่อว่า พระธรรมมัญญัน มีบทว่า โยภินญายบี วาโร
 อัมมานุญประณญะนัง ฐะทวารายัตถนัง โสธัมมานุญญิวาโร ฯ

● แปลว่า โยสธกโว อันว่าสธกวะอันใด วุจาละโย พินการะท
 อัมมานุญประณญะนัง ซึ่ง ภินญานัน ประทับฟ้อง โดย สมควร แก่ กระหวงแล
 หลดส่งไป ฐะทวารายัตถนัง แก่ กระหวงความ ทั้ง หลาย มีกระหวง
 นการมาตรปนพัน ญินญายบี แม้นโยสธก โสธกโว อันว่าสธกวะ
 ประทับ ความ ควร แก่ กระหวง โดย ธรรมนั้น วุจเว อันโมโนสวาราวิช กล่าว
 ไว้ อัมมานุญญอิติ ชื่อว่า พระธรรมมัญญัน ฯ

● ในลักษณะอัน ชื่อสักขัน มีบทว่า โยชายังบี สัจจโก โดยุคโต สักขัตติ
 นามะโก โสบีอัมโม วิวาทานัง กัจฉฉินทนิทิสสะโน แปลว่า โยชะระยังบี
 อัมโม แม้นอันว่าสธกอันใด สัจจโก มีสธกวะรู้เห็นไต่ ยินโยจจริง
 กัจฉฉินทนิทิสสะโน อันสำแดง ซึ่ง ข้อความให้ ชาคส่งโทษ วิวาทานัง
 แห่งชน ทั้ง หลายอัน วิวาทกัน โสบีอัมโม แม้นอันว่าสธกนั้น สักข

ทินามณี มีชื่อ ๆ ว่า สักชี อยู่ทสมควร ๆ ในลักษณะ อันชื่อว่า สักชี
 เมตทะนั้น มีบาฬีว่า วิมหาปนาติโก ซึ่งมี สักชีฉินโนติกิตโต ปฏิบัติพระ
 ภาโวโส สักชีโนวีรังโสโน ๆ แปลว่า โอหมีโม อันว่า สภาวอันใด
 วิมหาปนาติโก มีสภาวะ ยัง พยานได้ตั้ง ตกใจและจะได้พิศวงงงงวย
 แทน สักชีฉินโนติกิตโต อันมะโนสวาราวีสำแดง ชื่อว่า สักชีนตท
 โสหมีโม อันว่า สภานั้น ปฏิบัติภาโว เป็นข้าศึกแก่ สักชีโน
 แต่บุคคลพบพยาน วิรังโสโน จะกำจัดเสีย สักชีโน ซึ่งพยาน ๆ

● ในลักษณะอันชื่อว่า อัญญะมัญญะปฏิภาณนั้น มีบาฬีว่า โขปฏิภระ
 นสิโล ปฏิภระนะวัจโร อัญญะมัญญะปฏิภาโส ปีตาบุคคาทิงุโรโส
 แปลว่า โขฉโน อันว่า บุคคลผู้ใด ปีตาบุคคาทิงุโร มีบิดาแล บุตร
 แทน ปฏิภระนะสิโล มีปรกติร้อง ฟ้องต่างกันก็ ปฏิภระนะวัจโร
 มีปรกติให้การแก้ความต่างกันก็ โสฉโน อันว่า บุคคลผู้
 อัญญะมัญญะปฏิภาโส ชื่อว่า อัญญะมัญญะปฏิภาณ ภาทิมี่ ๆ

● ในลักษณะอันว่า ปฏิภาณเมตทะนั้น มีพระบาฬีว่า อังโงทะระระ
 นัง ปฏิภาณัตตะนิทระนัง ทัมบีเยระปฏิภาณ เมตทิกิตติคัง แปลว่า
 อังโงทะระนัง อันว่า ถ้อยคำแห่งโทยแล จำเลยอันใด นิทนัง มีกิริยา
 อันศักดิ์เสีย ปฏิภาณัตส ซึ่งสำนวน ทั้งบีเยระวัจระนัง แม้นอันว่า คำ
 นั้น แก้วจริง ปกิตติคัง อันมะโนสวาราวีสำแดง ปฏิภาณเมตทิกิตติ
 ชื่อว่า ปฏิภาณเมตท ๆ ในลักษณะอันว่า อรรถคาหะนั้น มีพระบาฬีว่า
 มุลละอัญญะปติกาโต โยชุกตายุคคะชานะโก โสคะทิตถะมุล อัญญะ
 คุวาจะเร ๆ แปลว่า โสฉโน อันว่า บุคคลผู้ใด ชุกตายุคคะชานะโก
 มีชุกติวั ซึ่งลักษณะอันควร แลมิได้ควร มุลละอัญญะปติกาโต วัชเช
 คำฟ้อง โสคะชโน อันว่า บุคคลผู้ใด กิตติคถะมุล มีฟ้องอันควร

เจริญแล้วยัง วุจาเว อันมะโนสาราจารย์กล่าว อัญญาภาโหอิติ ชื่อว่า
ลายณะ รัยพิง

๓๕

๑ ใน ลักษณะ อันชื่อว่า อรรถกถา ประวิง ความนั้น มีพระบาทว่า โยชายัง
อัญญาปรวักโตอัญญาเมวปรวักตะเย โสณะโรอัญญาปรวักโต อัญญาภูฏิกิริวจาเว
แปลว่า โยชะระยังนะโร อันว่าบุคคลผู้ใด อัญญาปรวักโต ประวิง ความ
ไว้ ปรวักตะเย ประวิง อัญญาชเวะ ซึ่งเนื้อ ความแท้จริง โสณะโร
อันว่าบุคคลผู้ใด อัญญาปรวักโต แดง ประวิง ความไว้ให้ช้า วุจาเว
อันมะโนสาราจารย์กล่าว อัญญาภาโหอิติ ชื่อว่า อรรถกถา ๓ ใน ลักษณะอัน
ชื่อว่า ทัณฑานัน มีพระบาทว่า ทัณฑาภิปัตติการณัง ยังสัพเพสังปวาชินัง
ทัมปีปะติตะทัณฑัง ทัณฑโทนามาทิกิตติทัง ๓ แปลว่ายังทัณฑาภิปัตติการ
ณัง อันว่ากิริยา ทอดซึ่ง อาญา แล สันใหม่ แลพิโนยอันใด สัพเพสังปวา
ชินัง แก่บุคคลทั้ง ทลายผู้แพ็คคี่ ทัมปีปะติตะทัณฑัง อันว่าลักษณะอัน
ทอดซึ่ง อาญา แล สันใหม่ แลพิโนยนั้น กิตติทัง อัน อาจารย์กล่าว
ทัณฑโทนามาอิติ ชื่อว่า ลักษณะ ทัณฑ ๓ ใน ลักษณะอันชื่อว่า โจทะกะเถทะกะ
นัน มีพระบาทว่า ปาวิหาระวะระนังยัง โจทะกานะมุคโคฏิกัง สัพพันตังอัม
มสาเตนะ โจทะกะเถทะกะมุทิสะ แปลว่า ยังปวิหาระวะระนัง อันว่าคำ
แห่งจำเลยอันใด อุกโกฏะกัง มีปรกติทัคพิง โจทะกานัง แห่งบุคคล
ทั้งหลายอันเป็นโจทย อาจารย์เอนะ อันมะโนสาราจารย์ อุกทิสะ สำแดง
ทังวะระนัง ซึ่งคำนั้น สัพพัน ทังปวง โจทะกะเถทะกัง ชื่อว่า โจทะกะเถทะกะ
อัมมสะเตนะ โดยคำภีร์ พระบรมสาคร ๓ ใน ลักษณะ กล่าว บท ภาชนิแห่ง
มูลคี่ ผู้พิภษา แล ทะลาการ มี ๑๑ ประการ โดยสังเขปก็ยุติแต่เท่านี้

๑ ที่นี้ จัก สำแดง เอกุณตังสะมูลคี่วิวาท ๑๑ ประการ โดย บาทมีใน พระ
บรมสาคร ดังนี้ ๓ อิมณัญจะวิญญูชะนะโจระทวัง อัมมมาทยัชชะวิกัตตะ
ภากัง ปรัสสทานังคะระนังปุณะระ ภัคติกะอักษปัคคิจาจะภาตา ภัณฑัญจะ

เกษยาวิคะขวรรหารัง เขตตาภิธารามะระนาภิธานังทาสี ระทาสัง ประหรัญจาขุงสา
 ชายัมปะคักัสสวปีตคิโกทา สังคามะโทสบบีระวาชะทฐุโฐ ราชานะสูงกาพิวิวาชะ
 ฐักโต ปรมัประเสยโหปีระอะธานัม อิติยะกาโรวิวิโอะปะระสัหมิ ภาณาวิตติก
 กัมมะพะลาคะระนะ นุกตาภิธาทาคะมะนาสะเทวะ เหตุประฏิจาระ อะธิการะณัง วา
 อักขมาปะนายะระระนุปะนิกขา อาถัพพนิกาบิระภินทะเทยยัง เตะทาวะกาลัถะคะณัวิภา
 คัง ฐัญจุกุรันตังควิวาชะมุลลา เอกุณคิงสาพิวิชาบิวัฑา โปวากะวินาเวระธัมม
 สาทเกติ

๗๘

● แปล เนื้อ ความว่า สัพเพบิวิวาชะมุลลา แม้น อัน ว่า มุล คติ วิวาช อัน ให้
 ยังเกิด ความ ทั้งปวง เอกุณคิงสาพิวิชาบิ แม้น มี ประการ ๗๘ เช่นกัน
 อิมณังระณัญจา คือ ลักษณะ วิวาช ทั่วย กุณั ถือ สิ้น กัน เป็น มุล ประการ ๑ รัญ
 โญชะนะโระหารัง คือ ลักษณะ วิวาช ทั่วย ลัก ฆ้อ บัง ประบัตถ ลัก เปลี่ยน พระราช
 ทวิพย เป็น มุล ประการ ๑ ะระหมมะทายัชชะวิภิตตะภาคัง คือ ลักษณะ วิวาช
 ทั่วย แบ่ง ปัน มรฎก มิใช่ เป็น ธรรม เป็น มุล ประการ ๑ ประสัสะทธานังคะระณัง
 ฟูเนวะ คือ ลักษณะ วิวาช ทั่วย ให้ ทวิพย แก่ ท่าน แล้วย กลับคืน เป็น มุล ประ
 การ ๑ ภาคคิกาะะ คือ ลักษณะ วิวาช ทั่วย จ้าง ท่าน แล วาน ท่าน เป็น
 มุล ประการ ๑ อักขัปะปะติจาระธุฑาอะะ คือ ลักษณะ วิวาช ทั่วย เป็น นักเลง เล่น
 เบี้ย เล่น สกา เป็น คัน เป็น มุล ประการ ๑ ภาณัชะญะเกษยาวิคะขณัญจา คือ
 ลักษณะ วิวาช ทั่วย ฆ้อ ชายกัน เป็น มุล ประการ ๑ อะระหวัญจา คือ ลักษณะ
 วิวาช ทั่วย โจร เป็น มุล ประการ ๑ เขตตาภิธานัญจา คือ ลักษณะ วิวาช ทั่วย
 ที่ บ้าน ที่ นา เป็น มุล ประการ ๑ อารามะระนาภิธานัญจา คือ ลักษณะ วิวาช ทั่วย
 ที่ ไร่ ที่ สวน แล ฆ่า ผึ้ง เป็น มุล ประการ ๑ ทาสีระ ทาสัญจา คือ ลักษณะ วิวาช
 ทั่วย ทาย สิ้น ได้ แล ทาย เซลย ชาย หญิง เป็น มุล ประการ ๑ ประหรัญจาขุง
 สา คือ ลักษณะ วิวาช ทั่วย ทบ ทั่วย ที่ ทั่วย ค่า แล สย ประมาท ท่าน เป็น มุล
 ประการ ๑ ชายัมปะคักัสสวปีตคิโกทา คือ ลักษณะ วิวาช ทั่วย อธิกรณ สวิ

เมื่อเห็น มูลประการ ๑ สังขามโทสาบิระ คือ ลักขณ วิวาทด้วย การ นรขค
 สงครามเป็น มูล ประการ ๑ ราชทงุโฐจะ คือ ลักขณ ขณ ท่อ แผ่นดิน เป็น
 มูล ประการ ๑ ราชานัญจะ คือ ลักขณ วิวาท ด้วย ล่อง พระราชบัญญัติ
 เป็น มูล ประการ ๑ สูงกาพิวาทะปัดโตะ คือ ลักขณ วิวาท ด้วย พระราช
 ทพิช ชาติร จน อน ตลาต เป็น ต้น เป็น มูล ประการ ๑ ประรัม ประเสยโหมบิระ
 อัครธานัม คือ ลักขณ วิวาท ด้วย ช่มเหลงท่าน เป็น มูล ประการ ๑ อธิยะกาโร
 คือ ลักขณ วิวาท ด้วย กระหนาบ คาบเกี่ยว ให้เป็น เสนียก แก่กัน เป็น มูล ประ
 การ ๑ ถานาวิคิกักมะผลากาเรนระ คือ ลักขณ วิวาท ด้วย อุกฤษกัน เป็น มูล
 ประการ ๑ บุคทาพิอาทาคะมะนาสะเทวะ คือ ลักขณ วิวาท ด้วย ภา มุกรท่าน
 ไป เป็น ต้น เป็น มูล ประการ ๑ เหตุปฏิจาระอธิการนังวา คือ ลักขณ วิวาท
 ด้วย ความ สาเหตุ เป็น มูล ประการ ๑ อคฺชาปะนายูจะ คือ ลักขณ วิวาท ด้วย
 ชาติ ข้ำ ตาม กระเชียร อยุ ชาย หลึง เป็น มูล ประการ ๑ ธนุปะนิกขา คือ
 ลักขณ วิวาท ด้วย ฝาก ทวพิชไว้ แก่ท่าน เป็น มูล ประการ ๑ อาทพิณิกายิระ
 คือ ลักขณ วิวาท ด้วย กระทำ กฤติยาคม มี ชะมย จะ กละ เป็น ต้น เป็น มูล ประ
 การ ๑ ภันชททยังจะ คือ ลักขณ วิวาท ด้วย เข้า ของ ท่าน ไป เป็น มูล
 ประการ ๑ ทวารกาลิกัญจะ คือ ลักขณ วิวาท ด้วย ยิม ของ ท่าน ไป ใช้ เป็น
 มูล ประการ ๑ คณะวิวาคัญจะ คือ ลักขณ วิวาท ด้วย บั้น หมู่ ชา เป็น มูล
 ประการ ๑ บัญุทระวันตั้ง คือ ลักขณ วิวาท เกิด ความ ด้วย หรือ ความ ชน ว่า
 โหม คือ อชร เป็น มูล ประการ ๑ ไปรากะวินา อัน นักปราชไน ก่อน วุคทา
 กัลลาไว้ วรรชะมมะสาทเถไน คัมภีร พระธรรมสาธตอัน ประเสริฐ นิจจตุ เกื้อง
 สำแดง ซึ่ง เอกคุณติงษ มูล คดี วิวาท ๒๒ ประการ โดย สังเขปก็ ยุติ แก่ท่าน
 ● ที่นี้ จัก สำแดง สาขะคดี มี ประการ เป็น อัน มาก โดย พระบาทตั้ง
 ส้าชัทธิกะนาเมนะระปะกะระภินนาอะเนกะธาสทระปะญญูณู วันเตนาจาระวิจารณะสัม
 ปะชัญญู เหวริฐฐวาทะเทหิตักถกนิทวา ไปรากะวาเซนนะวันทามา อิปตักเณนา

ก็ประวัติกะเมณะ ญาณานุสฺสวณะ บิขัมมสาตถัง มาตราวากิธัมเมเน ปะติฏฐิตาเท ๖
 แปล เนื้อความว่า สาธัตถาธัมมว่า สาชระคตั้นั้น ประเภทภินว ท่องต่าง
 กันโดย ประเภทชื่อว่า สาชระคตี่มี ประการ เป็นอันมาก คือ ลักษณะ พระราชา
 ทนท บท พระอัยการ แล พระราชบัญญัติ ซึ่ง จัด เป็น พระราชสารทั้งปวง
 เสด็จตา ธัน ว่า สาชระคตี่ทั้งหลายทั้ง พรรณา มานั้น โยธานาวาเสนะ ธันบุราณ
 ราชกระมัศริย วรรษบุญญะวันเท มีบุญญาภินิหาร สมภาร บารมี ธันเป็น ธินันต์
 ประชากร ผลบุญ ชำดีก เสรีจ แล เป็น อิศรภาพใน บวร เสวทรนัตถ์ ประกอบ
 ด้วยศีล สัตย วิฏฐประคิบที่ เป็น ธันที่ มี สติสัมปะชัญญะ แล พระวิจาวณ
 ญาณ มีพระราชฤไทย ประสงค์ จะให้ พระนคร ชอบเขตรขันธเสมาใน พระราช
 ธนจักร จำเวญุศุช สถาพร เวชมสังวณู หิตัตถินา มีความ ปราถนา จะให้เป็น
 ศึกษาศิระ ประโยชน์ทั่วทวย ราษฎร ทั้ง ปวง ประวัติกะเมณะ ทรง พระอุสาห
 พิจารณา คำนึงตามคำภีร์ พระธรรมสาร มาตราภิธยธนะ มี พระราชบัญญัติ
 คัดแปลง ตก แต่ง ตั้ง เป็น พระราชกำหนด บท พระไยการ โดย มาตรา เป็น
 ธันมาก ทุกๆ ลำดับ กระมัศริย มา ทราบเท่า ทุกวัน นี้ ทสฺมา เหตุทั้งนี้
 ชั้นจิตใจ ธัน ว่า นักปราชญ์ มี บัญญา เป็น ทระลาการผู้ พิจารณา ตัก สิ้น ข้อ คติ
 ทั้ง ปวง พึง มีอุสาห ตาม พระราชบัญญัติ แห่ง บุราณ ราชกระมัศริย ซึ่ง ตั้ง
 ไว้ โดย มาตรา เป็น ธัน มาก นั้น เถิก ๆ กล่าว สาชระ คตี่ ตาม พระบาท
 พระธรรมสาร โดย สังเขป แต่เท่านี้ ๗

๑ มขมทุมมเหณะคะเมณะฉินนา โลภาชิมุตทาหินะวิริยาจะ คณฐังธิมังขัมมะสัท
 ลลิตเษยยัง โลกปุเรอิกคะคิลักกะณูตัง ปะติฏฐูระธัมมังระทะนามะยังวะ อะลิกข
 จันทาปะกุนังธูวังจะ ธัญญังระหานังปิวินิคยันนิติ ระชานะมานาฉะระณะนุปัตติ
 ไผคันทิติมหิระณะเนบีสัพเพธันธาวะคิชาชาวิระวาระเนทาณาสังคะทาเสธิระชะตุโมทา
 ภัตสมุทฺธิโย โสกุสละโละมะตีมาญญิณฺเฏระโฏปากะฐณะมาระเธโย สัจเจปทิสฺสุฐาเยมะหากุ
 ธนัสสัณโณทสุโลปะระมมทระเจตถัง ปวัตตะยนิโทสะระโล ปินิจจัง สิกเขยยะ

วิมังษะตะตาคุณณะ อุเปตฐุ บังชัมมะสากกวะทียันติ ฯ แปลเนื้อ ความ
 ตาม อรรถาธิบายว่า เชนะรา อันว่า นรชาติจำพวกใดผู้ จะเป็น แว่นแก้วอัน
 วิเศษ ผลของ พระเนตร พระมหากษัตริย์ทักสิน ช้อ คคิ อาณาประชาราษฎร์ คือเป็น
 ผู้พิภักษา แล ตระลาการ โมหามุทะตะเมณะฉันนา มีมิต คือโมทะ ทาวิวาร
 ณะบัญญัติ มิได้กำบัง ซึ่ง บัญญา แล จักขุ มิได้ เหน ซึ่ง ประโยชน์ในอิโลกยแล
 ประโลกย ประโยชน์ ตนแลผู้อื่น มีเจ้าแห่งตน เป็น ต้น โลภามุทตา
 มีจิตร กำหนด ติลาภะสการ โลภามิตต่างต่าง แล มิได้ วินิจฉัย ช้อ คคิ โทษ
 ยุติธรรม ประเพณี ตาม คำภีร์ พระธรรมสาร ลุอำนาจ แก่ ะคคิ ๔ มี
 ฉันทาคคิ เป็น ต้น โดยนัยทั้ง พรพณานั้น หินะวิวิจาระ แล สิ้น อสุทธะ
 มิได้ พาก เพียร ที่ จะ รำ เรียน ไต่ กาม คณัฐัง อิมัง ชัม สัตถกภิเษยยัง ซึ่ง คำภีร์
 พระธรรมสาร อัน อาจ ให้ มี บัญญา จักขุ เป็น ยอด คำภีร์ โมลล เศลิม โลกย ประติฐ
 ฐุณัมมัง ระตะนามะยังวะ ประ กุขัง หลัก แก้ว วิเชียร มณีนัน เทพยตา ผู้ วิเศษ
 คือ พระมะโนสวระฤษี มี เมตา เป็น บุรจาริก นำ มา แแต่ ชอบ เขา จักรวราพ
 ประคิฐฐานไว้ เพื่อ จะ ให้ เป็น ที่ ทาน ุติระ ประโยชน์ แก่ ประชาชน ทั้ง หลาย
 อัน ยัง เกิด มูล คคิ วิวาท กัน ต่างต่าง ตัสมา เหตุ กัง นั้น บุคคล ผู้ เป็น ทระ
 ลากการ ะสิทชะยันตา ประคณัง อรุรังจะ มิได้ ศึกษา ได้ ฐุ เหตุ ๒๔ ประการ
 ชึ่ง จิต เป็น อรรฐุติกะมาติกา แล มูล คคิ ๑๐ มี ลักษณะ อินทภาษ เป็น ฮาติ
 มี พรหม ธรรม คือ กรรมคคิ บพ ปรัย เป็น ปรัยฐาน สำหรั บ ตระลาการ แล
 มูล คคิ วิวาท แห่ง ราชฎร ทั้ง หลาย อัน จะ ยัง เกิด เป็น ช้อ ความ ชัน มี ๒๙ ประ
 การ แล สาชะ คคิ คือ กิ่ง ความ มี ตาม คำภีร์ พระธรรมสาร อัน บูราณ
 ราชกรณะทริย บัญญูติ เป็น บพ มาตราไว้ มี โนย เป็น อัน มาก นั้น ให้ แม่น ย่า
 ชำนาญ ชัน ปาก ชันใจ เมื่อ มิ ได้ ฐุ เหตุ ผล ต้น ปลาย แห่ง คุณ โทษ ผล
 ประโยชน์ อัน ควร มิ ควร ดัง นี้ แล จะ วินิจฉัย คคิ แห่ง ประชาชน ทั้ง ปวง มี
 แต่ โมหันทการ หาก หุ้ม ห่อไว้ มิ ได้ ยัง เกิด ประสาทจักขุ คือ วิจาวณ บัญญา

อันธวาระชาวิระวาระเนเต อันว่า กุณบุทฺท ทั้ง หลายนุญ เป็น ทระลาการ จิพพณ นั้น
ถึงแม้มากว่า จะมี อายุ ร้อยปี ถึง จะมี ไหวหาร ว่า กล่าว แต่ ภา พาล ชน นั้น
ถือ ก็ คื นักปราชญ์ผู้มีปัญญา จะ สรรเสริญ หา มิได้ เหตุ วิญจย นั้น พี่น เพื่อน
เหมือน คชา คา บชคอิน เตี้ยว อยู่ใน ป่า ถึง ซึ่ง กาล พินาศ ฉิบหาย เหตุ
โมทาคติ ทัสมาทิ โปโส กุสะโล มะติมา เหตุ ทั้ง นั้น นักปราชญ์ เกิด กอบ
ด้วย สกฺตวงษ ธมิชาติ เป็น ข้ำบาทมฺลิกากร มี ถานันทร อัน ปรากฏ เลื่อง
ชื่อ ฎานาม ใน สำนักนี้ พระมหากษัตริย์ ฟัง ทั้ง ตน ไว้ ให้ พระองค์วาง พระ
ไทย ท่าง พระเนตร พระกรรณ ด้วย มี สันตทาน อัน ชื่อ แล ทั้ง อยู่ใน คีล ๕
ประการ คีล ๘ ประการ แล จะ รั้ง สจฺจวิคคิต กถึ ฆาป ลอขาย แก่ ฆาป เป็น
หิริ โศค ปรกรรม โลกยฆาล วาตรี มี ศรัทธา เชื่อ ผล คีล ผลทาน การกุศล แล
คุณ พรวรทัน ไทรมย ปะวัตตะย นโตะสะกะโร ย นิจจิง ฟัง ทั้ง เมตทา จิตร เป็น
บุรวาริก ใน สัตว ทั้ง ปวง แล มี กะศมฺมิตา สวามิภักถิ จง รัักษ ใน พระมหา
กษัตริย์ ซึ่ง เป็น เจ้า แห่ง ตน อัน ทรง นำ เพญ ผล โขธิญาน สิกเขย ะมิ มัง
มะหะทา กุณณะ เมื่อ มี สันตทาน จิตร คิต ถึง พระคุณ พระมหากษัตริย์ ทั้ง นี้
แล้ว ฟัง อสุสาหะ ศักษา เล่า เวียน ให้ ธร บรู้ ทุ แล เอา ใจ ใส่ ใน คำ ถึ พระธรรม
สาร อัน อาจ ให้ มี คุณ วิเสศ คื เป็น พระเนตร แห่ง พระมหากษัตริย์
จะ ได้ คัก ข้อ คัก แห่ง อาณา ประชา ราชฎ ใน ขอบ เขต รันธเสมา พระราชอาณา
จักร ให้ ปราศ จาก หลัก ทอ เสี้ยน ทนาม คื มุล วิวาท แห่ง พาลชาติ บุทฺทล อัน
มี สันตทาน เป็น ทุจริต ให้ เป็น หิตานุหิต ประโยชน สัน มุล วิวาท ทุ กช
ประกอบศุข สสภาพ เกษม สารท ใน กาล ทุก เมื่อ

๑ บท พระโฆษากร ลักษณะ พระธรรมสาร จบ แต่ เพียง นี้ ๓๕

อินทภาษ

๑ นัตวา ชินาทังประเวรังมุนินทัง ชัมมัญจะ สังฆังวะระอัฐฐะสาธังวักขามิสฺสอัฐฐังวะระอินทภาสัง ปรัम्मปราภัตตะกะธานุสสารัง ฯ อะทัง อินฺว่า จัฑ พระพุทธเจ้า นัตวา ถวายนมัสการแล้ว ชินัง ซึ่ง สมเด็จพระพุทธเจ้า อินฺชนะ แล้ว ซึ่ง มาร ทั้ง ๕ มีเทพบุตร มาร เป็นต้น มุนินทัง อินฺเป็นใหญ่แห่ง นักปราชญ์ เป็นใหญ่ยิ่งกว่า หมู่ ปราชทั้งปวง เสฐฐัง ประเสริฐ ประเวรัง มีพระสถิตสถาน อินฺอุกมด้วยศีลคุณ เป็นต้น กว่า ไตรโลกย จะประเนกะระละเมวะ ใช้คำ จะไหว้ แต่สมเด็จ พระพุทธเจ้า เท่านั้น ทามีได้ แล ข้านั้น โสท นัตวา ถวายนมัสการแล้ว ชัมมมัง ซึ่ง พระนพโลภยกุตรธรรม ๘ ประการ ๑๐ ทิปะทัง ปริยัตติ จะประเนกะระละเมวะ ใช้คำ จะไหว้ แต่ พระธรรมเจ้า เท่านั้น ทามีได้ นัตวา ถวายนมัสการแล้ว สังฆัง ซึ่ง หมู่แห่ง พระอริยสงฆวะระอັถถสาธัง อินฺ สำเร็จ ซึ่ง ประโยชนอินฺ ประเสริฐ วักขามิ จะ กล่าว ทังนี้ คัมพุง ซึ่ง พระคัมภีร์ อินทภาสัง อินฺ มี นาม ชื่อ ว่า อินทภาษ ๑ อัฐฐังอินฺ ประเสริฐ ปรัम्म ปราภัตตะกะธานุสสารัง อินฺ รุกตาม ถ้อยคำอินฺ ๒ อารวียนนำ สิบ ๆ กัน มา ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙ ๑๐ ๑๑ ๑๒ ๑๓ ๑๔ ๑๕ ๑๖ ๑๗ ๑๘ ๑๙ ๒๐ ๒๑ ๒๒ ๒๓ ๒๔ ๒๕ ๒๖ ๒๗ ๒๘ ๒๙ ๓๐ ๓๑ ๓๒ ๓๓ ๓๔ ๓๕ ๓๖ ๓๗ ๓๘ ๓๙ ๔๐ ๔๑ ๔๒ ๔๓ ๔๔ ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐ ๕๑ ๕๒ ๕๓ ๕๔ ๕๕ ๕๖ ๕๗ ๕๘ ๕๙ ๖๐ ๖๑ ๖๒ ๖๓ ๖๔ ๖๕ ๖๖ ๖๗ ๖๘ ๖๙ ๗๐ ๗๑ ๗๒ ๗๓ ๗๔ ๗๕ ๗๖ ๗๗ ๗๘ ๗๙ ๘๐ ๘๑ ๘๒ ๘๓ ๘๔ ๘๕ ๘๖ ๘๗ ๘๘ ๘๙ ๙๐ ๙๑ ๙๒ ๙๓ ๙๔ ๙๕ ๙๖ ๙๗ ๙๘ ๙๙ ๑๐๐

อินฺกระทำให้เป็นคุณ แก่ บุคคลผู้พิภคณา แล เรื่องราวในคัมภีร์ อินทภาษนี้ มีเนื้อ ความตาม ชินบายน อินฺโบรณาจารย์ ลิชิตไว้ว่า ครั้ง ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙ ๑๐ ๑๑ ๑๒ ๑๓ ๑๔ ๑๕ ๑๖ ๑๗ ๑๘ ๑๙ ๒๐ ๒๑ ๒๒ ๒๓ ๒๔ ๒๕ ๒๖ ๒๗ ๒๘ ๒๙ ๓๐ ๓๑ ๓๒ ๓๓ ๓๔ ๓๕ ๓๖ ๓๗ ๓๘ ๓๙ ๔๐ ๔๑ ๔๒ ๔๓ ๔๔ ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐ ๕๑ ๕๒ ๕๓ ๕๔ ๕๕ ๕๖ ๕๗ ๕๘ ๕๙ ๖๐ ๖๑ ๖๒ ๖๓ ๖๔ ๖๕ ๖๖ ๖๗ ๖๘ ๖๙ ๗๐ ๗๑ ๗๒ ๗๓ ๗๔ ๗๕ ๗๖ ๗๗ ๗๘ ๗๙ ๘๐ ๘๑ ๘๒ ๘๓ ๘๔ ๘๕ ๘๖ ๘๗ ๘๘ ๘๙ ๙๐ ๙๑ ๙๒ ๙๓ ๙๔ ๙๕ ๙๖ ๙๗ ๙๘ ๙๙ ๑๐๐

๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙ ๑๐ ๑๑ ๑๒ ๑๓ ๑๔ ๑๕ ๑๖ ๑๗ ๑๘ ๑๙ ๒๐ ๒๑ ๒๒ ๒๓ ๒๔ ๒๕ ๒๖ ๒๗ ๒๘ ๒๙ ๓๐ ๓๑ ๓๒ ๓๓ ๓๔ ๓๕ ๓๖ ๓๗ ๓๘ ๓๙ ๔๐ ๔๑ ๔๒ ๔๓ ๔๔ ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐ ๕๑ ๕๒ ๕๓ ๕๔ ๕๕ ๕๖ ๕๗ ๕๘ ๕๙ ๖๐ ๖๑ ๖๒ ๖๓ ๖๔ ๖๕ ๖๖ ๖๗ ๖๘ ๖๙ ๗๐ ๗๑ ๗๒ ๗๓ ๗๔ ๗๕ ๗๖ ๗๗ ๗๘ ๗๙ ๘๐ ๘๑ ๘๒ ๘๓ ๘๔ ๘๕ ๘๖ ๘๗ ๘๘ ๘๙ ๙๐ ๙๑ ๙๒ ๙๓ ๙๔ ๙๕ ๙๖ ๙๗ ๙๘ ๙๙ ๑๐๐

๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙ ๑๐ ๑๑ ๑๒ ๑๓ ๑๔ ๑๕ ๑๖ ๑๗ ๑๘ ๑๙ ๒๐ ๒๑ ๒๒ ๒๓ ๒๔ ๒๕ ๒๖ ๒๗ ๒๘ ๒๙ ๓๐ ๓๑ ๓๒ ๓๓ ๓๔ ๓๕ ๓๖ ๓๗ ๓๘ ๓๙ ๔๐ ๔๑ ๔๒ ๔๓ ๔๔ ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐ ๕๑ ๕๒ ๕๓ ๕๔ ๕๕ ๕๖ ๕๗ ๕๘ ๕๙ ๖๐ ๖๑ ๖๒ ๖๓ ๖๔ ๖๕ ๖๖ ๖๗ ๖๘ ๖๙ ๗๐ ๗๑ ๗๒ ๗๓ ๗๔ ๗๕ ๗๖ ๗๗ ๗๘ ๗๙ ๘๐ ๘๑ ๘๒ ๘๓ ๘๔ ๘๕ ๘๖ ๘๗ ๘๘ ๘๙ ๙๐ ๙๑ ๙๒ ๙๓ ๙๔ ๙๕ ๙๖ ๙๗ ๙๘ ๙๙ ๑๐๐

นแสง ศรี สัตมณโฑโยภาษ สว่าง รุ่งเรือง ใจแต่เท่านั้น เพรศ เพราะไป ด้วยเสียง
 ทระกึ่ง พรวน ของ ทิพย แล วิมาน นั้น บริบูรณ์ ไป ด้วย นาง เทพ อัมพร
 ทรุณิศนาวิ อินทวง ซึ่ง วิจิตร วิลาศ มี ภาย ประทับ ด้วย ทิพย อารณ สังวร
 วิภยิก ไก่ หมั้น นาง บ้าง ขับ ประสาน ครบ ทศรูปร่าง คนตรี มี สนั่น มิได้
 สกั เป็น นิภาส ทุกเมื่อ แล ทิพยวิมาน นั้น งาม ไป ด้วย สวน สระ โยจขรณ
 มี กระแส สิ้นสุ ครบ ท บริภา ใจ เทียร กาย ไป ด้วย เบนูจะ ประทุม เบิกบาน ฉกา
 กาญจน์ เกสร ไรย ร่วง เสาวคนธ พึ่ง ทระ ทลข รมิ รยบ ขอบ สระ นั้น มี พรวน ทุมมา
 มาก มิ่งไม้ พัน ทรุณ รุ่ง ชื่น เรียง ราย เป็น ระเบียบ ไบ ก้าน กิ่ง ยศ อรชร
 ขาน แบ่ง ซึ่ง เกสร กลีบ กลิ่น ทิพยบุบผา ทอม ขจร วรรณ รอย นวิเวณ ทิพยวิมาน
 สกน ทว ระ ทิศ ทการ จำ วิญ ใจ แล วิมาน นั้น จะ ได้ มี มเหศวร ศักดิ์
 เทพบุตร พระองค์ โด เป็น ไทใหญ่ อยู่ เสวย ทิพาร มย สมบัติ ทา มิได้ ะ

● อยู่ มา ไสมย คาย หนึ่ง สมเด็จ อามรินทร เทวราช เลตัจ สติชย เหนือ บันฑู
 กำพล สิลลาธาคัน ใ้ ไร่ มไม้ ปาวิ กชาติ พรหม ไป ด้วย หมู เทพนิกร เทวบุตร
 มี ารน ปริมาณ ทล เกียร กาย สมเด็จ อามรินทร ทอศ พระเนกร โดย อามร วิถี
 ที่ เชน วิมาน นั้น ประภักศ โธภาษ สว่าง มา ปรากฎ กัง ทวง พระจันทร เทวบุตร จึง
 มี เทวโองการ ทวส แก่ ผ่ง เทพย ทั้ง ปวง ว่า คุกร ท่าน ทั้ง ทลาย ผู้ นทุกุช
 ท่าน จง เลง ก ซึ่ง วิมาน อิน โน นั้น มี รัศมี อิน สว่าง รุ่ง เรือง งาม ยิ่ง นึก ะ

● ขณะ นั้น มี เทพบุตร พระ องค์ หนึ่ง มี นาม มิได้ ปรากฎ อยู่ ใน ทว่าง เทพยศ
 ทั้ง ทลาย จึง ยอกร กราย บังคม ทล ว่า ข้า แต่ พระ องค์ ผู้ เปน เจ้า แก่ เทพย
 ทั้ง สอง ชั้น พ้า ทั้ง ข้า พระ องค์ คำ หนึ่ง ข้า พระ พุทท เจ้า นี้ มี ความ ปราณ ว่า ซึ่ง
 ทิพย วิมาน นั้น ประการ ไท จะ พึ่ง ไ้ ซึ่ง พิมาน โพน จอ พระ องค์ จง ไป รค ไ้
 สำ ร็จ โน นรค ข้า พระ องค์ นี้ เกิด สมเด็จ อามรินทร จึง มี เทวบัญญัติ ทวส ว่า
 คุกร เทพบุตร แม้น ท่าน ปราณ จะ ไ้ ซึ่ง วิมาน นั้น จง ไป บัง เกิด ใน มนุษ
 โลกย เช่น คน ษัณฐา ความ ชน มนุษย หลิง ชาย ใ้ ซึ่ง สุรวิศ เป็น บุคิธรรม

บมิได้ผิดแล้ว เมื่อใด ที่ขีชีวิตร จากชาติมนุษย์นั้นแล้วท่านก็จะพึงได้ซึ่ง
 วิมานโพ้น สำเร็จ ความปรารถนาเป็น เทียงแท้ ๆ เทพบุตร เมื่อได้ สติขี
 เทวบัญญัติ ทวิตังนั้น มีความโสมนัสยิ่งนัก ถอเป็นบุญไซ้ จะจาก
 ชีวิตินทริย จาาเทวชาติมาภาพ ก็รับเทวบัญญัติว่าสาธุแล้ว กรวยถวาย
 บัรคณฺดา มา ถึง เทวสถาน ของ ตน แล้ว ก็ แว่ลัดเ้มไป คั้วย เทวบุตร เทวธิดาเป็น
 บริวาริก เสด็จไปยังสวนอุทฺทยาน ฝ่ายฝูง เทวบริวาร นางทั้ง ทหลายก็ชวน
 กัน บำเรอให้เทวบุตร พระองค์นั้น มีตวง ด้วยทิพารมย์ต่าง ๆ เทพบุตรนั้น
 ก็ รุติลง มา ถือเอา ปฏิสันธิใน ครอบภภรรยา มหาอำมาตย์ผู้หนึ่ง เป็นผู้ พิภาคษา
 ความ ในเมือง พาราณสี ถ้วน ทศมาศ ก็ คอลก จาก ครอบภภรรยา ค่อย
 จำเริญไวยวิวัฒนา มีปฤชาอัน ผลากในเหตุแลมิใช่ เหตุ ครั้น บิคามหัตถกาล
 ชรบแล้ว ก็ได้ที่แทน บิคา บัญชาความ อาณา ประชาชาษฎร โดยยุติ
 ธรรมมิได้วิปริต ๆ อยู่มาอำมาตย์ผู้หนึ่งจึงดำริว่า ทำไฉน อาตมานี้
 จะพิภาคษาคถี การ ของ อาณาประชาราษฎรให้ร้องแท้ เป็น ธรรมโดย
 สุจริตโดยพระธรรมสาคร โดยพระราชาสาครให้บริสุทธิ์ได้ อาตมา จะได้
 ธรรมสิ่งใดเป็น บันฑิกตักสิน คคิ การ จึง หมู่ พฤคมาพวาทมณ มหาอำมาตย์
 ผู้พิภาคษา ความแต่ก่อนนั้น จะ เหน ซึ่ง สุจริต ของ อาตมา ขณะเมื่ออำมาตย์
 มีวิปริตคังนั้น จึง บันฑิกาน คล พระไทย สมเด็จพระอารินทราชิราชให้ทรง พระ
 อนุชร คำหนึ่ง ถึงเทพบุตร ซึ่ง รุติลง ไปนี้ จึงทรงพระ อาริษณาการ พิจารณา
 ด้วยทิพจักขุ ก็แจ้งว่า ลงไป ยังเกิดเป็น บุตร มหาอำมาตย์ ได้พิภาคษา
 ความ ของประชาราษฎรทั้งปวง บัดนี้ มีความ ปรารถนา จะไคว่ได้ ซึ่ง คอลง
 ธรรมอัน ประเสริฐ ให้เป็น หลัก ซโลงจิกร แล้ว จะได้พิจารณา ความให้
 เป็น ยุติธรรมโดย บริสุทธิ ฉิฉนั้น อาตมา จะ ลงไป ช่วยบำรุงใจไว้ ให้วิสารทะ
 ชาญฉลาด ใน ธรรม อันเป็น ของ สปิรุษ ให้ตั้ง อยู่ใน สันตทาน ประคย
 หลักทิพย มณีนันบริสุทธิ เป็นที่ ยุก หน่วงแล้ว จะ ยัง บุษุนั้น ให้ได้ ภัม

หลัก กล่าวคืออุเบกขา ธรรมอัน ประเสริฐ ทรง พระดำริทังนั้นแล้ว ก็
 เสกข์ ยากไพชยนต์ทิพยพิमान ลงมา ประคิบฐาน เฉพาะ หน้ามหาอำมาตยนั้น
 ทั่วยเพศอัน เป็น มนุษ จึงมีเทวโองการ ตรัสว่า ดูกร มานพ ผู้จำเวิญ ทั
 ท่าน มี ปรารถนา จะใคร่ได้ ซึ่ง คลองธรรม อันสุจริท ประคิบ หลัก บักรไว้ ให้เป็น
 อันที่กีดกัน สำหรับผู้ พิภคาศา คติ การ อาณาประชากร สืบไป ใน อนาคตกาล นั้น
 ทัวีเรา มี ความยินดีที่ช่วย มาบัดนี้ ปรารถนา จะ ช่วยท่าน บำรุง ซึ่ง คลอง ธรรม
 อัน สุจริทไว้ ให้เป็น หลัก จะโลงใจ มิให้ผู้พิภคาศา เอียง เชนไป ใน ะคท
 ธรรมไว้ เมื่อสมเด็จอำมรินทร์ มี เทวบัญชา ทังนั้น ฝ่าย บุตร มหาอำมาตย
 พังสุรเสียงเกลี้ยงกลมไพเราะที่ พิจารณา ดูรูป ก็ ประหลาด มี จักษุ มิได้ พริบ
 เภา กาย มิได้ ปรากฏ เหมือน มนุษย์ ทั้ง ปวง ก็ แจ้งด้วย บัญญา ของ ตนว่า บรุษ
 ผู้นี้ ใช้ มนุษ ครอบ จะ เป็น เทพยคา ผู้ ทรง มเหศวคคที ภาพ เทียงแท้ จึง
 ถาม ทอบว่า ข้าแต่ ท่าน ผู้จำเวิญ ท่าน มาด้วย ความ กรุณา วิ จะ ช่วยเรา
 แต่ง ซึ่ง หลัก กล่าวคือ ธรรมอัน เป็น จัตุรคที เทียง สำหรับ โลกยนั้น เรา นี้
 มี ความยินดียิ่งนัก ทัง ข้าพเจ้า งาม ท่าน นี้ มี วาจา อัน เองอาจ ปราดจาก
 ย่อ ข้อ ท่าน มี ชาติ เป็น ทัง ฤ ษะ เทวโองการ จึง ตรัสว่า ดูกร มานพ
 เรา นี้ คือ อำมรินทร์ เทวราช เป็นใหญ่ ใน สอง ชั้น พ้า ลงมา หวัง จะ เอา นาม แห่ง
 เรา ใส่ เข้าใน คลอง ธรรม ให้ มี นาม ชื่อว่า หลักอินทภาษ ปรากฏ ไป ชั่ว
 กลปีาวสาน เมื่อมี เทวโองการ ทังนี้แล้ว จึง ตรัส ประ กาศ แก่ หมู่ เทพยคา
 ทั้งปวง ทัวยพระสุรเสียงอัน ทังว่า ดูกร ผุ่งเทพยนิกร ทั้ง หลาย ท่าน จง มา
 ประชุมกัน อยู่ใน ที่นี้ เสง แลดู เรา จะ ประคิบฐาน ซึ่ง คลองธรรมอัน บริสุท
 ให้เป็น หลักไว้ สำหรับผู้ พิภคาศา คติ การ แห่ง มนุษย์ ทั้งหลาย ขณะ นั้น พระสุ
 เสียง สมเด็จอำมรินทร์ ธิราช แผ่ ฟ่าน ไค ยิน ไป ทัวี หมั้น จักรวาพ ฯ ฝ่าย ผุ่ง
 เทพนิกร ทั้งปวง ก็ มา ประชุม พร้ชมกัน ยัง สำหนักนี้ สมเด็จอำมรินทร์ ธิราช
 มี กาย มิได้ ปรากฏ แก่ ผุ่ง มนุษ

๑ ขณะนั้น สมเด็จพระเจ้าท้าวเทวราช จึงมีเทวบรรพชา ทำหรัสแก่ บุตรมหาอำมาตย์ ว่า กูรuman พซึ่ง บุคคล จะ แสงหา ซึ่ง คลอง ขรรมนัน จักรัต เป็น หลัก ชะโลงใจ ไว้ สำหรับผู้ พิภพาศา ตักสิน คดี การ แห่ง มนุษนิกร ให้ บวิสุทธิ มีให้ กอกรม ทูจิต แซก เข้าได้ ใน สันตทาน นั้น พึง มนะสิการ เวียน เขา ซึ่ง อุปเทค วิธ อ้น เรากล่าว นี้ไว้ ให้ สกถิยใน สันตทาน อย่าง ภูมละ ล้ม กระทำ ประทง หลัก อ้น เป็น ที่ ยัก หนอง ก็ จะ นำให้ คำเนินไป มิได้ พลัง พลาด เมื่อ สมเด็จพระเจ้าท้าวเทวราช จะ ทรัส ซึ่ง ขรรมนัน เป็น หลัก สำหรับผู้ พิภพาศา จึง ทรัส ้วย คธา กังนี้ ๆ ฉันทาทิสภา ระยาโมหา โยชมมัง นาคิวติ ภิ วิภมวะทิสสะยะโส สุกขักเขวะจันตีมา ฉันทาทิสภา ระยาโมหา โยชมมัง ระติ วัตทินิหะทิสสะยะโส กาพะปักเขวะจันตีมา ๆ เขวมัย โทสาสะคคิจ ฉันทโต สนิคคะโทสะยะโสระลาภ ทัสมาวินิจฉัยชะโรสะปญโญ การเยส นัสสะปะทาระอัทตะ คัญเหยะมังคังวะสะมุตตะมัสเฆ อาทามินันตัง ระติเวระทพิทัง ๆ ใน เทวะธรรภาชบาย นั้นว่า กูรuman พ โยบุคคลใด อ้นว่า บุคคลผู้ใด จะ เป็น ผู้พิภพาศา ตักสิน คดีการ แห่ง ฝูง มนุษนิกร ทั้งหลาย นาคิวติคะติ บมิได้ ล่วงเสีย รัมมัง ซึ่ง สุวัฑิขรรมนัน อ้น เป็น ของ แห่ง สัปรุช ฉันทาทิสภา ระยาโมหา เทจโลก แล โกรธ แล กลวิ แล หลง ะโย อ้นว่า อิติริ ยศ แล บวิวารยศ ทัสสะ บุคคะลัสสะ แห่ง บุคคลผู้ นั้น ระติวิภมวะทิก ก็ จำเวญ ยิงขึ้น อิวจันตีมา ประทง พระจันทร ระติวิภมวะทิก อ้น จำเวญ ขึ้น สุกขักเข ใน วัน สุกขักเข ๆ โยบุคคลใด อ้นว่า บุคคลผู้ใด ระติวิภมวะทิก ล่องเสีย ม่อว่า ละเสีย รัมมัง ซึ่ง สุวัฑิขรรมนัน อ้น เป็น ของ แห่ง สัปรุช ฉันทาทิสภา ระยาโมหา เทจโลก แล โกรธ แล กลวิ แล หลง ะโย อ้นว่า อิติริยศ แล บวิวารยศ ทัสสะ บุคคะลัสสะ แห่ง บุคคลผู้ นั้น นิหะติ ก็ จะ เสื่อม สูญไป อิวะจันตีมา ประทง พระจันทร นิหะติ อ้น เลื่อน ลับไป กาพะปักเข ใน วัน กาพะปักเข ะ

๑ ในเทวธรรมวินายก ว่า บุคคลผู้ใด จะเป็นผู้พิภคชาตคติน คติ การ
 แห่งมนุษย์นิกายทั้งหลาย ทั้ง กระทำสังฆทาน ให้นิรโรค ปราศจาก ะชกติธรรม
 ทั้ง ๔ คือ ฉัฏฐาคติ • โทษาคติ • ะชกติ • โมทาคติ • ทั้ง ๔
 ประการนี้ เป็นทวาริตธรรม อันมิได้เสวย มิได้เป็นของแห่งสัปรุช
 แลัธรรมทั้ง ๔ เว้นว่า ะชกตินั้น ท้ายเหตุเป็น คิงฤ ะชกตินั้น แปลว่า
 มิได้เป็นที่ดำเนิน แห่งสัปรุช แล ฉัฏฐะ • โทสะ • โภยะ • โมหะ •
 ธรรมทั้ง ๔ นี้ นัคปราศมิควรถึง มิควรดำเนินไปตาม แล ฉัฏฐะนั้น ถ้าจะ
 ว่า ตามภูม ก็เป็น ัญญูสัระมานะรายะเทสิก กุศลก็เกิดได้ฝ่าย ะชกตก็เกิด
 ได้ แต่ทว่า เขา มา จัก เข้า ใน คตินี้ ฉัฏฐะนั้นเป็น ะชกต จิตร โภย แก้ว
 โทสะ โภยะ โมหะ สาม ทวง นี้ เป็น ะชกต เทสิก ฝ่าย เกิด แล จึงว่า
 ผู้พิภคชาตปราศจาก ฉัฏฐ คตินี้ คือ ทำ จิตร ให้ นิรโรค จาก โลก อย่ำได้
 เหน แก่ ลาก โลกามีค สัน จ้าง สัน บน อย่ำได้ เข้า ด้วย ฝ่าย โภย ฝ่าย จำเลย
 เป็น เหตุ จะ ได้ ญาณ พัก กุ แล อญาณ พัก กุ ให้ กระทำ จิตร ให้ เป็น
 จัตุรคิ เทียง แก้ว เป็น ทำ กลาง ทั้ง ตรา ชู ยก ขึ้น อย่ำได้ กคชั ฝ่าย โภย
 ฝ่าย จำเลย ยก ข้าง ฝ่าย โภย กค ข้าง ฝ่าย จำเลย ให้ พ่าย แพ้ แก่ กัน ลง
 ท้าย อำนาจ ของ คน ถึง มากกว่า ผู้ ทั้ง คติ นั้น จะ เป็น เม่า พันธุ เป็น คัน ว่า
 บิคา มารคา ก็ ก็ อย่ำ พึง เข้า ด้วย สามารถ ฉัฏฐ คติ อัน มิควร จะ พึง ไป จง
 ทำ จิตร ให้ ทั้ง อยู่ ใน ุเบกขา ญาณ จึง ได้ ชื่อ ว่า เป็น ของ คตุลาการ มี ะชาการ
 อัน เสมอ เหมือน ด้วย ตรา ชู ให้ พิจารณา ได้ ไป ตาม พระ ธรรม ส้าคร ร้าชาคร อัน
 โบราณ บัน ทิคย ชาติ แล กระษั ทิย แต่ ป้าง ก่อน บัญญู ติ ไว้ อย่ำ ให้ พลั้ง พลาท
 แล ผู้ พิภคชาต ะระลาการ ไต่ ไป โดย คลอง ธรรม ทั้ง กถ่าว มา นี้ ไต่ ชื่อ ว่า
 ปราศ จาก ฉัฏฐ คติ คือ ะชกติ เป็น ประถม ๑ ๆ แล ปราศ จาก โทษาคติ นั้น
 คือ ให้ ผู้ พิภคชาต ะระลาการ ทำ จิตร ให้ เสมอ อย่ำได้ ไต่ ไป ตาม อำนาจ โทสา
 พยาบาท ของ เหว ว่า ผู้ นั้น เป็น ปฏิบั กช ฆ่า คี กคชั กัน กับ ะชาครมา อย่ำ

กระทำ ซึ่งความโกรธ แลเวร พยาบาท เป็นเบื้องหน้า แล้วแลพิจารณา
 กตขี้ให้พ่ายแพ้ ถึงมาทว่าฝ่ายโจทยฝ่ายจำเลยก็ตี จะเป็นคนฆ่าศึก ศึก
 กันกับตน อยู่ใน กาลก่อน ก็อย่าได้ปล้ำเลยซึ่งจิตร ให้ไต่ไปตามอำนาจ
 โทสะคติ พึ่ง ดำเนินไปตาม พระธรรมสาทร ราชสาทร แลตั้งจิตรไว้ใน
 มิตฺเตเบกขาให้แน่ แน่ว แล้วจึงพิจารณาตัด สิ้นเป็นท่า กลาง อย่าให้
 ฝ่ายโจทยฝ่ายจำเลยแพ้ ชนะกัน ด้วยอำนาจโทสะจิตร ของ เวร แห่ง ตน เมื่อ
 ตระลาการพิภคณาผู้ใด ประพฤติได้ดัง กล่าว มา นี้ ให้ชื่อว่าพิภคณาตระ
 ลาการผู้นั้น ปราศจากโทสะคติ มิได้ตาม ะคติเป็นคำรบ สอง ๖

๑ ซึ่งให้ตระลาการ แลผู้พิภคณาปราศจาก ะชยาคตินั้น คือให้ผู้พิภคณา
 ตระลาการทำจิตร ให้มัน คง อย่าให้หวั่นไหวแต่โดยความ กลัวฝ่ายโจทย
 แลฝ่ายจำเลย อย่าให้สั่นไหวกลัวว่า กูเป็น ธิบัติมียศศักดิ์ แล
 เป็น ราชตระกูล ประยูร อื่นใหญ่ยิ่ง ถ้าหากพิภคณาควร แพ้แลแพ้ลง
 บัชนี ก็ จะ กระทำให้ฮากมาถึง ซึ่ง ความฉิบหาย ด้วยเหตุอันใดอันหนึ่ง
 เป็น มัน คง ๗ หนึ่งกลัวว่าผู้มี วิชยาคม แลผู้มีอกำลัง ภาย แกล้วกล้า
 ถ้าพ่ายแพ้ลง ก็ จะเคียดโกรธ ฮากมา แล้ว จะทำความพินาชอันใดอันหนึ่ง
 ให้ถึงเรา เพราะเหตุเรา ยังกับ ขัญญาให้พ่ายแพ้ในที่อันควร จะ แพ้ พึ่ง
 กระทำจิตร ให้องอาจ อย่าให้หวั่นไหว แต่โดยความ กลัว ธิบัติ ตระกูล
 แต่เหตุ อันใดอัน หนึ่ง พึงยึด หน่วง หลัก คือสุจริตธรรม แล้วไต่ไปตาม
 พระธรรมสาทร ราชสาทรอื่น เป็นบัณฑิตถาน อย่าให้นิกร ผุง ประชาผู้ใดเห็น
 ด้วย ญาณ คติภาริทธิ ตนได้ว่า เป็นคน มารยา ส่าไทย ถึง มาทว่าผู้ตั้งศึก
 การ จะ เป็น ฮาภิระ ตระกูล ประกอบไปช่วย ยศศักดิ์อื่น สูง ประการใด ก็
 อย่า พึ่ง กลัว คติ การ อัน แพ้ให้ชนะ ด้วยสามารถ ะชยาคติ คือ ความ กลัว แล
 ผู้พิภคณา ตระลาการผู้ใด ประพฤติได้ดัง กล่าว มา นี้ ก็ให้ชื่อว่าพิภคณา
 ตระการผู้นั้น ปราศจาก ะชยาคติ มิได้ดำเนิน ไป ตาม ะคติเป็นคำรบ สาม

แล้วได้ปราศจากโมหาคตินั้น โมหะเจตสิกครั้งนี้ คือ ตวิริยา มีลักษณะ
อันมีคไปในที่ทั้ง ปวง มิได้รู้จัก กะระกุดช และกุดช สมุททัย กุดชนิโรจ
กุดชนิโรจคามินี ฝ่ายโลกีการเล่า โมหะกตินี้ ถ้ามาในสันดานผู้ใดแล้ว
ก็ให้มิก มิว ของไหลไป มิได้รู้จัก ขบปญญคุณโทษ ประโยชนแลวิ
ประโยชน์ มิได้รู้จัก ผิดแลชอบ มีแต่มีกคุณมีกผู้ไปก่อโมหันตการ
เป็นนิรทังนี้ เป็นลักษณะแห่งโมหะ แลพิจารณา ตระลาการ ฟังละวันเสีย
ซึ่งโมหะนั้น ให้ปราศจากสันดาน ระพิจารณา คติการ ประชาชาฎนนั้น ที่
พิจารณาด้วยอุบายประชาอิน บริสุทธ์ อย่าให้ทุริตระ คนได้ คติโคควรแก่
แพ้ ก็ฟังพิจารณาให้เหนด้วยบัญญัติว่า ควรแพ้ คติโค ระ ฟัง จนระอย่า
บังคับบัญญัติไทยโมหาคติอิน มีก หลงไหล ถ้าเหละสติบัญญัติ คน ก็
ฟังเทียบ ทาน ถาม จึง บันจกขยเสวกามาตย ผู้มีบัญญัติ ลลาทใน ราช
บัญญัติ แลเคยในกิจ คติ คักสิน พิกาศมา ในกาล กั้น อย่า ท้อง อวก
คน ด้วยอุตมมานะอิน โมหาคเณเป็น เหล่า ล้วน แต่ หลงไหล ฟัง ยึด หน่วง
ซึ่ง หลัก คือ สุจริต ธรรมอิน เป็น ลักขณ ชาย ขาป กสิ ขาป แล้ว จึง ไต่ไป
ตาม ธรรมสาทร ราชสาทร อย่า กัดบ จึง อิน แพ้ให้ชนะ กัดบ คักชนะให้
แพ้วัยอำนาจ โมหะ คือ ความหลง ถ้าผู้พิภษา ตระลาการผู้ใด ประพฤติให้
ไต่ทั้ง กล่าว มานี้ ตระลาการผู้นี้ไต่ ชื่อว่า ปราศจากโมหาคติ มิได้ไต่
กาม ฉะคติเป็น ค่ำบ สี่ ฯ แลเสวกามาตย ผู้ใด มละเสีย ซึ่ง ฉะคติ ธรรม
ทั้งสี่นี้ ให้ นิราศ จาก จากสันดานไต่ ฯ คัลสะยะโสภิวคัมภทิ อินว่า
อิสิริยศ แล บริวารยศ แห่ง เสวกามาตย แห่ง ผู้นี้ ระ วิคัมภนาการ จำเจิญญโย
ยิ่ง รุ่งเรืองไป สุกปักเขวจันทิมา ประกุง พระจันทรวันเพญ ผ่อง รุ่งเรือง
สว่างใน นทางคว วิถีน สุกปักจันนี้

พะ

๑ สมเด็จพระอัมรินทร์ราชิราช เมื่อ ทวีส สำแดง ซึ่ง คลอง ธรรมอิน เป็น ฝ่าย
ข้างทุริต แห่ง บุคคลอินไป ตาม ฉะคติให้ พิศฎาร ยิ่ง ขึ้นไป จึง ทวีสว่า คุณ

มานพ อันว่า บุคคลอันไป ตาม ฉันทาคติ นั้น คือพิจารณา ถึงซึ่งอำนาจ
 แห่งโลก เทน แก่โลกามิคติ อันทีใน สิ้น จ้าง สิ้นบน เจ้า ด้วยฝ่ายโทษฝ่าย
 จำเลย เช่น เหตุ จะให้ ซึ่ง วิญญูญาณ กว่ทวี และ วิญญูญาณ กว่ทวี ถ้า
 ผู้ต้อง คดี ฝ่ายใด บนบานให้ ทวีแก่ ตน แล้ว ถึง คดีผู้ นั้น จะ แพ้ ก็ไม่ ละ
 ขาย แก่ ขาญ เหมือน หน้า เสี้ยจลา สุจริต ขรรณ กต ชี้ผู้ที่ไม่ บน นั้น กลับ
 เอา คดีอัน ชนระ นั้น เป็น แพ้ เอา แพ้ เป็น ชนระ มิได้ ไป ตาม ขรรณสาคร ราช
 สาครทั้งนี้ ชื่อว่า ไป ตาม ฉันทาคติ ทั้ง อยู่ใน ะคติ เป็น ปถม ๗

๑ แล ประพฤติโดยโทสา คตินั้น คือ บุคคล มากไป ด้วย ความ โกรธ
 พิจารณา พุ่ง ชานไป โดยอำนาจ โทโส อัน มีลักษณะ อัน ร้าย ถ้า ผู้ต้อง คดี ผู้
 ใด เป็น คน ผิดกับ ตน ใน ก่ณแล้ว ถึง มาทว่า ผู้ นั้น จะ ชนระ ก็ กต ชี้ให้ ฝ่าย
 แพ้ ด้วย คำ ลัง พยาบาท ของ เวร มิได้ คติ ละลาย เปลี่ยน กต แก่ ขาญ ละ
 เสี้ย ซึ่ง โยราณ ราช นิตีสาคร อัน เป็น บัน ทักถาน ทำ ได้ ด้วย สามารถ แห่ง
 โทสะ จิตร ทั้งนี้ ได้ ชื่อ ว่า ทั้ง อยู่ใน โทสา คติ ประพฤติ ตาม ะคติ เป็น
 คำรบ สอง ๗ แล บุคคล อัน ถึง ซึ่ง ะยา คติ นั้น คือ พิจารณา ความ มี
 จิตรอัน ทวาท ไหว แต่ โภย ความ กลับ ฝ่ายโทษฝ่าย จำเลย ถ้า ผู้ต้อง
 คดี ผู้ ใด เป็น คน อธิบัต มี ยศศักดิ์ แล คน มี วิททยา คม คำ ลัง กาย แล
 มี ผู้ มี อกล้า แล้ว ก็ เช็ด ขาม คร้าม กลับ ถึง มาทว่า คดี ผู้ นั้น จะ แพ้
 ก็ กต ชี้ ผู้ น้อย นาศักดิ์ แล ผู้ ทวาท ทยา คม คำ ลัง กาย มิได้ ซึ่ง มี คดี ควร
 จะ ชนระ นั้น กลับ ให้ อับ ประภาค ฝ่าย แพ้ แก่ ผู้ มี ยศศักดิ์ มิได้ ทำ เนิน โดย
 ขรรณสาคร ราชสาคร อัน เป็น หลัก ทำ ด้วย สามารถ อัน สะกุง กลับ ทั้งนี้ ชื่อ
 ว่า ประพฤติ ตาม ะยา คติ ทั้ง อยู่ใน คติ เป็น คำรบ สาม ๗ แล บุคคล อัน ถึง
 ซึ่ง โมทะ คติ นั้น คือ พิจารณา ความ มี โมทะ หลง เลมอ เช่น เบื้อง นำ
 มี แต่ มี คติ โมหัน ทการ ครอบงำ โดย รอบ คอบ มิได้ รู้ จัก ว่า สิ่ง นี้ เป็น ขาญ
 บุญคุณ โทษ สิ่ง นี้ เป็น ประโยชน มิใช่ ประโยชน ทั้ง ขรรณสาคร ราชสาคร

แล ราชนิติคคีโต ก็มีไกรบรู เมื่อ พิกาศยานี้ ผู้ใด จะ แพ้ ผู้ใด จะ ชนะ
 ก็มีไกรบรู บัญชาไป ตาม อำนาจ โมหะ อวิชา คือ เขา แพ้ เป็น ชนะ กลับ
 เขา ชนะ เป็น แพ้ จะ เหน้ แก่ ทวิพย สิ้น จ้าง แล กลัว เกรง โกรธ ผู้ใด ทา
 มิได้ ก็ กระทำ โดย กาลัง หลง ตั้งนี้ ชื่อ ว่า ประพฤติ ตาม โมหาคติ ทั้ง
 อยู่ใน อคติธรรม เป็น คำ บลั ๓ ธรรม ที่ กล่าว มา นี้ ชื่อ ว่า กัณเฑาะ ธรรม
 มิ ควร บุคคล อัน สอจ จะ พึง ถึง ผู้ใด เสพ สัน นิจยาการ ประพฤติ ใ้เอง ๆ
 แลแล้ว เมื่อใด ทัสสะระโสณิหิตติ อัน อธิวิยศ แห่ง บุคคล ผู้ นั้น ก็ จะ
 เสื่อม สญู ไป ประคจ พระ จันทร เมื่ วนัน กาพะ บั กช แล ผู้ นั้น ควบ ด้ บั ชั วิทร
 ดิน ทริย แลแล้ว ก็ จะ ไป เสวย ทุกข เวทนา สาคัศ อยู่ใน อยาญม อัน ทา อกาศ
 แห่ง ความ สุข มิได้ ๓

๑ เขวมบี โทโส อคติคัจฉนโต ทูกร มานพ อัน ว่า บุรุษ เมื่อ ไป สู่ อคติ
 ธรรม ด้วย ประการ ดัง กล่าว มา นี้ สนิคะ เทโสระยะ โสระโลก อัน ว่า บุรุษ
 ผู้ นั้น ประถอบ ไป ด้วย โทษ คือ เป็น ที่ ตี เคียน แก่ ผู้ มี บัญญา จะ นิราศ จาก
 จาก ยศ จาก ลาภ ใน ที่ จูธรรม อัน เหน้ ประจักษ ด้ บั ชั วิทร สังขาร แลแล้ว ก็
 มี แต่ เสวย ทุกข ใน อยาญ เป็น เบื้อง หน้า ทัสมา วิญ โยระชิโร สบัญญา เหตุ
 ทั้ง นี้ บุคคล ผู้ เป็น นักปราช มี พยา ยาม แล บัญญา อัน มาก จะ เป็น ผู้
 พิกาศยา ตระลาการ พึง แวะ เว้น เสีย ซึ่ง อคติ ธรรม ๔ ข่า ให้ มี ใน สันดาน ได้
 แลแล้ว จึง วิญ ฉัย คคิ การ ของ ประชา รามฎร ให้ ด้ อัง ด้วย ควบ ด้ บั ชั วิทร แล
 ธรรม สาคู ราช สาคู ๓

๑ เมื่อ สมเด็จ อำมริน ทวาริราช จะ ทรัส สำแดง ซึ่ง โทษ บุคคล บัง คับ ความ
 อัน มิได้ ชื่อ สุจริท ว่า มี ผล เป็น อัน หนัก สืบไป จึง ทรัส ด้วย พระคาถา ๓

๑ โยชติ โยเจติ มหาปริโส อินทานุกาโวระเทชวันโต ลัทโธประสันโน
 วรระสาสนันนิติ กะเรติ โสวันณะมะเยระถเป ชมพพิประ สมิงสะกะเลประคะริ เมวชิ
 วรระวะระจะมันชิตะ วรรุสชิปะเชวีวิเชทิลลัตติ ลัทโธนิกัง โขพะทกาวิ ชัมเม

นานับประการระณะทาทิทานัง บุญญาภิสังขัตติงประนอบประเมยยัง นลัทธิปา
 ยัง อคติชาตัง ฯ หันตินาวิสะหัสสานิ หันติพรหมณะสถานิจะ ทักติคะระ
 สหัสสานิ นะระมังกัสสะปัสสะทิ ๖

๑ ใน อรรถธิบายแปลตาม พระยาพินัน ว่า คุณรมาณพ อิน ว่า บุคคลผู้
 ไท แม้นเป็น มหาบุรุษ อิน อุตม ถึงที่ บรมกระษัตริย์ ประกอบด้วยพระฤทธิศักดิ์
 คานภาพ แลวเรโชพล มี พระรัตนาน อิน กอบด้วย ศรัทธา เลื่อมใสใน วร
 พุทธศาสนา การทิสวณณะมะเยจะธูป ให้กระทำซึ่ง พระสอุปทอง เป็น
 ท่องแถว ติดกันไปใน สกล ชมพทวิป แลวก็ รางนา ซึ่ง พระบรม ฐฎิมากร
 แก้ว ประกอบด้วย วิเชียร รัตน บันจุใส่ใน พระสอุป ะสุทธิบุเชวิโรหิต
 ลัทธิคะ กระทำสการบูชา ด้วยสัตพิชอมณี รัตน มี ประการต่าง ๆ กัน
 แลมี พระราชฤทธิชนั้น ปราศจาก กังขา สงไสยในการ กุศล ทรง บริจาค ทพย
 บำเพญทาน มี ประการต่าง ๆ อิน ผลผลานิสงษ อิน ไทล มา แต่ บุญ พระองค์
 ทรงสร้างนั้น จะนับ จะ ประมาณ มิได้ นลัทธิ ก็ บมิอาจ กลบดบได้
 ซึ่ง กอง บาป กอง กรรม ะคะคติหิชาตัง อิน เกิดแต่ บังคับ ความ บมิ ทรง
 เหตุ ะคะคติ ๔

๑ หันตินาวิสะหัสสานิ ฉนึ่งแม้น บุคคลใจ บาป . พินาฏฆ่า เลี้ย ซึ่ง หมู
 นิกร นางวีน นางอิน ทาฉิก บมิได้แล พัน ฆ่า พรหมณ อิน ทรง พรหมจรรยได้
 แล ร้อย ฆ่า คชสาร โคควาก็ได้ ถึง พัน แล กอง บาป กอง กรรม นั้น ก็
 เป็น อิน หนัก นะระมังกัสสะ ถึง ฉนึ่ง ก็ไม่ทันเท่า บาป กรรม อิน บุคคล
 บังคับ ความ มิได้เที่ยง ทรง เหตุถึง นั้น นักปราชญ์ กอบด้วย ปฤชาญาณ พึง
 เว้น เลี้ย ซึ่ง ะคะคติ อิน เรากกล่าวมานี้ แล พึง เลง แลดูด้วย ราชสาคร อิน
 วินิจฉัย มหาอำมาตย์แต่ บูราณ คำวิทริ ทรงด้วย ปฤชชบายแล แล ตั้ง
 ไว้ เช่น บันทัก ทัก สิ้น ความ ลีบ ๆ มาโดย ปรึกษาโวหาร ว่า ผู้พิจารณา
 คัด การ แห่ง หมู นิกร ฉน ทั้งปวง นั้น เมื่อ โงทอย เมื่อ จำลย พริ้มกัน แล้ว ได้

ครั้นเวลาเช้า พระธรรมสารทนต์ มิไฉนสารอำมาตย์ เขา มาแต่เช้าจึ่งมาพบ มา
 สรงล้าง แล้วเมื่อ เจริญเวลาขึ้น ก็ตั้ง จิตไว้ ในภาวะอุทกภาพแต่ผู้ความ
 ทั้ง สอง ให้เสมอกัน ประคองมารดา เขมจึงบุตร แห่ง คณแล้ว จึงคำนึงควร
 อินทรา ยืน กล่าวไว้ ณ ที่นั้น ค่องเขตร จึง มีรอยยิ้ม ซึ่ง จ้อ ความแห่ง โทษ
 แห่ง จำเลย ความผิด แลชอย ก็แลโทษจำเลย เป็นคน มาด ไปด้วย โภคะ
 มิได้ รู้ จึงผิด แลชอย ลุณ แลโทษ ไม่ ประนอม ชนมกัน ก็ให้อำมาตย์ผู้
 พิจารณา ตาม จำเลย ตาม พ้องแล้ว สดขโทษ สดข จำเลย ต่อ กัน เป็นสง
 สฐาน จึงเอา ช้อ พ้อง ที่ จำเลย มิวิย มา ตาม จำเลย ถ้า จำเลย มิวิย กลับ สดข
 โทษ ๆ มีแต่ อ่าง แล ต่อ ถึง พิสุทธิ แล้ว จึงเอา คำ ซึ่ง จำเลย ให้ การ มา ตาม
 โทษ ถ้าโทษ มิวิย กลับ สดข จำเลย ๆ มีแต่ อ่าง แล ต่อ พิสุทธิ ครั้น ตาม
 แล้ว จึง ใ้ ผู้พิจารณา ยืน ใน ชี สอง สฐาน โทษ พระธรรมสารทนต์ ว่า จ้อ
 โทษ หา จำเลย แก่ วั คำ หา คำ แก่ แก่ กัน ใน จำนวน พัง ใ้ ที่ จ้อ
 โทษ หา จำเลย ให้ การ มิวิย กับโทษ จำเลย อ่าง ใ้ นั้น ไป ท้าว ตาม คำ พยาน
 มา ประจบ กับ จำนวน พัง จ้อ ๆ โทษ หา จำเลย ให้ การ มิวิย กับโทษ จ้น
 พิสุทธิ จำเลย ช้อ พิสุทธิ ต่อ กัน ใ้ ดังไว้ เมื่อ ะไป ท้าว ตาม พยาน นั้น ใ้ ผู้
 พิจารณา แห่ง ช้อ พยาน แล ใ้ สาขาน ทัว จำเกาะ พระรัตน ไทรอย ตาม คำ กั พระ
 ธรรมสารทนต์ แล ใ้ ร่อง พิจารณา เขา ความ เท็จ แล จริง แห่งโทษ แห่ง จำเลย พง
 ใ้ กุช แห่ง พยาน เนื้อ ช้น อึง เนื้อ มี บาฬี ว่า ขณะ ยี่ สัสสณะ มิโค ระวิท โปะ
 ภาย โทนิล ระวิ กณะ มัลล มิง ลุโระ ระโศทระ มะนุคทะ เมนโต เขว้ง ยี่ ราชา อิกาว นัน
 สัมเม วาตะ ยานุสาณะ ประหาร ยันโต อัจฉา วิจา โรระ ระเนก ระชิโร ทณ ทังคะ
 โธ โธ โปะ สันภะ รุโธ ยุโธ สระ เม วิสะ ระ วิสะ ระ เม วิ จั เซ

๗

● มีเนื้อ ความตาม บ่าฬี ว่า นายพยานไม่เห็น ทัว เนื้อ แด ปล่อย ซึ่ง ขึ้น
 ไป ท้อง เนื้อ เขา บาง ที่ ต้อง ที่ สำคัญ ตาม กับ ที่ บาง ทำ มิ ได้ ที่ ซึ่ง ที่ สำคัญ
 เนื้อ นั้น ปลาศ หนี ไป เว้น ช่อน อยู่ใน วา ยี่ แด นายพยาน นั้น ก็ สกต ตาม ไป

โดย รอยเท้า แล สายโลหิตอัน หยท้อยไป กว่ง จะสุก รอยเท้า แล สุก สาย
 โลหิต ก็ภยซึ่งตัว เนื้ออัน ยิง ถ่าบวไปนั้น มีอุปมา กุญไต ทภาย
 นุสวณะประธารยันโต ให้สุภาตระลาการ ทั้งใจหมายมั่น พิจารณา ให้ถูก
 ต้องตาม ต้องสำนวน เขา ความเท็จ แลจริง ให้ ใ้ต้องแท้ ถ้าใ้ความ
 จริง ความเท็จ แต่ใน ข้อ โจทยหา จำเลยใ้การ แลคำ คักชี้พยานนั้น ก็
 ใ้คัก เขาสำนวนไปชี้ แก่ผู้พิภาคษา ถ้าพิจารณาในสำนวนยัง หาใ้เท็จ
 จริงไม่ ก็ใ้เร่ง ใ้สวน ตามต้อง สำนวน โจทยจำเลย ให้ สิ้น สุก เงื่อน สาย
 กระแส ความ ก็จะได้แท้จริง เป็นอันแท้ ทั้งนายพราน อันตามเนื้อไป
 แลภย ซึ่งตัว เนื้อนั้น ครั้นได้สำนวนแล้ว จึงเรียก คำโจทย คำจำเลย
 แลคำ คักชี้พยาน ขึ้นชี้ แก่ผู้พิภาคษา ๆ เหนวว่าจะเท็จ สำนวน ซาดยังมีใ้
 จึง จะใ้ โจทย จำเลย พิสุทธ ท่อกัน สืบไป

๗๕

๑๐. ฉนี้ อำมาตย์ ผู้พิภาคษา ทัก สิ้นคักนั้น พึงพิเคราะห์ สหเสกสว ของ สำนวน ความ
 แห่ง โจทย แห่ง จำเลย จงเลอียก ใ้รู้ว่า ข้อหา แลใ้การ ข้อนั้น พิรุช
 ข้อนั้น มิใ้พิรุช ข้อนั้น เป็นใจความ ข้อนั้น เป็นผล ความ ถ้าใจ ความ
 พิรุช แล สำนวนอัน อยู่ บมิแจ้งจริง ควร ชักใ้ชัก ควร สืบใ้สืบ
 เขา ความจริง มาประกอบกับ สำนวน จงใ้ ฉนี้ใ้พิเคราะห์คักคำพยาน
 จะต้อง มุต ความประเคน ข้ออ้าง ฤไม่ค้อง ที่ค้องนั้น จะ พิรุช ฤไม่
 จะ เป็น พิพยาน อุตริ พยาน ค้องค่านค้องคิง พึงใ้มิใ้ประการใด ก็ใ้
 พิภาคษา ชำระใ้ค้องที่ ตามคำภีร พระธรรมสาทร

๗๖

๑๑. ฉนี้ใ้ผู้พิภาคษา จักเขา พ้อง แห่ง โจทย แลคำใ้การ แห่ง จำเลย
 เป็น ที่ค้อง แห่ง คั้นไม้ เขาข้อหาใ้การ ซึ่ง รัยกัน ใน สำนวนนั้น เป็น ราก
 แก้ว ข้อที่รัยกัน เป็นใจความ โจทยจำเลย ระบุอ้างนั้น ใ้เป็น คำคอบอันใหญ่
 ที่ข้อรัยกัน เป็น ผล ความ โจทย จำเลย ระบุอ้าง นั้น เป็น สาชา กิ่ง ก้าน เล็ก
 น้อย เขา คำคักชี้ พยาน ซึ่ง สม ใน มุต คัก ข้ออ้าง นั้น เป็น แก่น เขา กระ

แต่ความจริงมีในตำนานนั้นเป็นใบ เขาถ้อยคำถึง รุลา เช่น ที่ ระอุ กษุน
 เพิ่ม เติมตำนาน ควร ระ ชัก ระ ลีบ นั้น เป็น เมล็ดชา เขาถ้อยคำถึง รุลา
 นอกตำนาน มีควร ระ ไถ่ สวม นั้น เป็นไม้ กาก ผัก แล จะหาได้ การ มี วิบ
 กัน โทษ จำเลย ต่อ พิษกรณัน กุญแจ กระจ่างไว้ ต่อ เมื่อกิจตำนาน มี
 แจ่ง ระ พิภาภษา ให้ ไถ่ สวม ลีบ เขา ความจริง มี ไถ่ แจ่ง ให้ พิษกรณัน
 หนึ่ง ให้ อามาทย์ ผู้ พิภาภษา ไกร่ ครวน กุ ส่วนน แห่ง จำเลย ให้ เห็น ชัย แพ้
 ชัยชนะ งาม ประจักษ์ แจ่ง แล้ว จึง พิภาภษา ชัยศักดิ์ นั้น ประกาศ ราชการ แห่ง เสนาะ
 คือ เทอชวธน์ ร่อน อยู่ บน อากาศ คเคย แล กุ หมุ่ม มี รัชชาติ ใน มหานทีก็ แล
 เทอชวธน์ ครั้น เห็น ปลายธน์ ว่า อยู่ ประจักษ์ แก่ จักขุ แล้ว ก็ ว่างลง มา
 โดย ฉ่าย เขา ฝน ได้ ท้วย กรง เล็บ ของ ตน เทอชวธน์ ก็ ได้ ตรีโลก เป็น
 ภักษา ทาร แล มี อุประมา ฉันท ไท ให้ ผู้ พิภาภษา เสด็จ กุ กระทรง ใจ ความ
 ซึ่ง ระ แพ้ แล ชนะ ทมาย ให้ แน่น แท่น กี่ แจแล้ว ให้ จับ เขา กระทรง ความ
 นั้น ชัย วิหิง ฉัย แล ชัย ความ ฉันท ไท เป็น แท่น โย กิ่ง ก้าน กาก ผัก ส่วา ให้ พิภาภ
 ษา ชำระ ศัก รอน เสี้ย ให้ ย่อย ยับ แล้ว จับ เขา แท่น ใจ ความ แล สถาน ราก
 แก้ว ยึด ได้ แล้ว จึง พิภาภษา ว่า ความ นั้น ตาย ได้ หนึ่ง ให้ ผู้ พิภาภษา ถือ
 เขา ซึ่ง แว่น แก้ว คือ หลัก อินทภาษ นี้ แล้ว เขา พระธรรม สাত্র เป็น จักขุ
 ชำย จักขุ ชวร เขา พระราช กฤษฏีกา เป็น เขา พระสุเมรุ ราช หลัก โสภณ อิน
 มัน คง งาม มี ใจ ของ อาง สี โหระธา กระทำ ราชการ ประกาศ ไกร มรส ี ทราช
 ออก จาก สุวรรณ กุธา ธรรมทา พระยาราช สัท เมื่อ ออก ไป ภายนอก ขึ้น อยู่
 ชัย นำ กั แก้ว แล้ว ย่อม เสด แล กุ ทิศานุกิต นัย โยใหญ่ หยัด กาย ระ คับ ซึ่ง
 ภูเขา แล้ว ก็ เปล่ง ออก ซึ่ง สุรัส ี นาท แล ก ผัก ซึ่ง สำเนียง ฉันท ติง ยัง สัตว์
 ให้ สยบ สย ของ แล้ว ก็ ผ่าน โชน โจน ไป จับ เขา สัตว์ เป็น ภักษา ทาร ได้ โดย
 ฤทธิ อำนาท แล มี อุประมา ประกาศ ไท ให้ อามาทย์ ผู้ วิหิง ฉัย เสด แล กุ ถ้อย
 คำ ลำนวน งาม ทัว หยิบ ใจ ความ แล กล พิรุณ ฉันท เป็น มลทิน นิล โทษ แห่ง โทษ

แห่งจำเลยนั้นให้ไว้ ข้าไพร่ขอพระเจ้าสุเมรุ คือ พระราชกฤษฎีกา แล้ว
 จึงพิพากษาจับเอา จริ่ง เขาเท้งแห่งโจท แห่งจำเลย ออกส่งแกงให้ ปราบกฎ
 แจ่ง แก่ คนทั้งหลายให้เหน็ดแล ชดเชยโดยสำนวน ควร ทศ สิ้นใหม่พิโนช
 แลลงโทษแก่ผู้กระทำผิด ฉันทโก ให้พิพากษาเท็จขาด ทั้ง สิ้นหาก แห่ง
 พระยาราชสีห์ ให้ตัดสิ้นคดีโดยพระธรรมสาทร อันว่าเสวกามาตย
 เมื่อ ประพฤติทั้ง อยู่ใน คลอง ยุทธิธรรม แลตัด เลี้ยซึ่ง ระคิต ทั้งสี่ มีฉันทา
 คติเป็นต้นให้ขาด แลบัญญัติ ความโดยในเรา กล่าวมานี้ อันว่า
 ความ ศิริ สวัสดิศตภาพผล ประโยชน์ แล อธิศีลยศ แล บริวารยศ ก็อุบัติ วัฒนากา
 จำเวณมีแก่เสวกามาตยผู้นั้น ประจุ พระจันทร์ เมื่อวันที่ ศุกรบั้ง ๑๕ คำ

๑ กุกรมานพ อันว่า ธรรมทั้งสี่ ประการ คือให้เสวกามาตยเว้นสิ้น
 จาก ฉันทาคติเป็นต้น อันเรา กล่าวใน ประถม กับทั้ง ปรีชาโยหารอัน
 พรณานี้ ได้ชื่อว่าเป็น หลักอิน ประเสริฐ สำหรับผู้พิพากษาศรลาการ แล
 นามของเราชื่อว่าอินทภาษ กับทั้ง ถ้อย คำอัน เรากล่าว นี้ ประคบกัน
 เข้า ชื่อว่า หลักอินทภาษ จงถาวรวิวัฒนา ยี่คืบขึ้นไป ทวบเท่าถ้ำปาวสาน

๒ ฝ่ายมานพ บุครมหาอำมาตย เมื่อให้ สกัษซึ่ง เทวโองการ ทำหรัลถึงนั้น
 มีความ ประสันโสมนต์ยิ่งนัก จึง ขอ กร รวย ถวาย นังคม รียบ เอาซึ่ง เทว
 โอรสด้วย สุจริตภักดิ์ ปฏิบัติ สมเด็จพระอามรินทร์ เสกัจฉินวิชัย เทวนิเวศไพชยนต์
 ทิพยพิมาน สมบัตี แสนสุรางค บริวาร บรมศุข ฯลฯ

๓ ฝ่ายบุคร มหาอำมาตยนั้นทั้ง อยู่ใน เทวโอรส พิพากษานัญญาความ ทวย
 นิกร ประชากราษฎรโดยยุติธรรม ทาม กระชิลแบบ ท้าว สกัษโดย ประสาท
 มิได้พลากพลั้ง ทวบเท่า ชายุระะระสาน สิ้น ชัวิตร เกษะ ด้วย ผลสุจริต
 นัญญาความอันชื่อ ทรง แล ผล ทาน การ กุศลต่าง ๆ ก็ได้ ไปยังเกิด
 ในทิพัตัน พิมาน มากอัน แสน สุนุณี่ ด้วยมหัศคททิพารมย รูป รศ กลิ่น

เสียง สำนึกอินโพรริคปณัฏฐระยมศุจ
มีชเณน เทพกานัน

สมมโนรถที่ปรากฏไว้ในชาติ

๗๖

- บทพระไชยการลัญฉอินทกษจบแต่เพียงนี้

๗๖

พระธรรมมุนี

๑ ใน ถ้อยคำ พระธรรมมุนี เป็น มุฏ คท่ แห่ง ตรีลาการ มี พระบาทใน พระธรรมสภากร ดังนี้ โยวิญจาบีวิจารณ์ อัมมานุญประลัญจนัง ธรรมหารา ทชยัตถานัง โสอัมมานุญญิตวาจะเร ฯ แปลว่า โยสภาโว อันว่า สภาวะ อันใด วิจารณ์ พิศาระหตุ อัมมานุญประลัญจนัง ซึ่ง ภิรียาอัน ประทับ พ้องไทย สม ควร แก่ กระทบแล้ว แล ส่ง ไป ธรรมหาราทชยัตถานัง แก่ กระทบ ความทั้งหลาย มี กระทบ นครบาล เป็นต้น ภิญจาบี แม้นไทย แท้ โสสภาโว อันว่า สภาวะ ประทับ ความ ควร แก่ กระทบ โดย ธรรมนั้น วุจะเร อัน ละอินสวาราจย กล่าวไว้ (อัมมานุญญิตติ ชื่อว่า พระธรรมมุนี

● ที่นี้ จะ แก่ เป็น สาชะท่ มี โภย พระราชบัญญัติ อันโบราณ ราชกระษัตริย์ ทำนึ่งตามคำภีร์ พระธรรมสภากร แล้ว ตั้ง เป็น บทกำหนด กระทบ สืบ ๆ กัน มา ดังนี้ ฯ ศุภมัศกุ ๑๑๔๔ ศก ชาวคนักยัตริ เซฐุมาศ ศุภมัศกุณณั อากิทย วาร พระบาท สมเด็จ เอกาทชยอุธิสวร บรมนารถ บรมบพิตร พระพุทธเจ้า อยู่ ทั่ว เสกัจฉมพระที่นั่ง มงกุฎพิมาน สถาน พิมุข โฟชยนต์ รัตน มหาปราสาท จึง มี พระราชโองการ มารพระบันฑูร จำเภาะ พระศรี ภูปริวิชา อีราชเสนาบดีศรี สาลักณ ให้ ทรา พระราชบัญญัติ แก่ ศาลดำนัล การ ทั้ง ปวง เหตุ กระทบง การว่า ตั้งแต่นั้น ไป มี อน่า ซึ่ง ผู้ใด ว่า ราชการ ทุกรมอัน ทา โรง ศาล มิได้ ใช้ ตรีลาการ ที่ จะ พิจารณา ความ บังคับ ธรรมดา อามา ประชาชาญ ผู้ เป็น จ้า แล่นกิน แล อย่า ได้ ผู้ ทา โรง ศาล มิได้ นั้น รับ หนังสือ เอา มา ได้ ตาม เอง

ถ้าแลรายฎจะร้องฟ้องไว้ ก็ให้มุนีนายธรรมาพยาบาลนำเขามาว่า ความ
กระทรวงปกครอง ซึ่ง บัณฑิต มีโรงศาล จะได้พิจารณาเห็น ความทั้งปวงนั้น
ไว้พิจารณาตาม กระทรวง

๑๑ มีพระธรรมมุนีไว้ว่า ทวยรายฎจะร้องฟ้องหาอุธรแก่กระทรวง
แลโรง ศาล กรมโตๆว่า มิเต็มใจให้พิจารณาก็ดี ว่าพิพากษาความผิด
สำนวน ก็ดี แลหา กระทรวง ผู้ตาม ความ แลผู้ถือสำนวนว่าเพี้ยนใจ
ด้วยลูกความ แลถาม ความให้ผิดด้วยสำนวนมิได้เป็น อรรถกถา มิรับ
เขียนเขาว่ารับก็ดี ให้การตั้งข้อเขียนเขาก็ดี แลเขียนแล้วลบ
กลบสำนวนเสียก็ดี แลอีกแปลงใบสำเนาดี แลอื่นสำนวนเสีย มิใช่
ให้สันสำนวนก็ดี มิได้เสียดูทั่วพยาน ตามสำนวน แลอื่นคำ คำ
เสียมิได้ตามพยาน แลอื่น คำทั้งตั้งทุเลาเสีย แลอื่นโทษจำเลยเสีย
มิได้เขามาว่า แลแนะนำเสียม สอนดู ความ ทำผู้ช่วยลูกความ แล
เรียกค่าฤชาให้เสีย เหลือ แลอภัยวน เนื้อความไว้ให้ข้าพ้น พระราชกำหนด
แลผิดกระทรวงล่วง กรม แลร้องฟ้องคำกฎมิได้ใส่ด้วยพระธรรมมุนีก็
หนึ่ง กล่าวหา พยานว่าเข้าด้วยข้างหนึ่ง มิได้ว่า ตามรู้ ตามเห็น แลรู้เห็น
แล้วอ้าง มิรับ แลซึ่ง มิได้รู้เห็นเข้า รับเขาสมอ้าง เป็น พยาน ขยาย
จิตใจมิฟังก็ดี ทั้งนี้เป็นกระทรวงอุธร ศาลหลวงได้พิจารณา ถ้า
หัวเมืองใช้ เป็น กระทรวงศาลนำโรง ผู้รักษาเมืองได้พิจารณา

๑๒ มีพระธรรมมุนีไว้ว่า ถ้าหา อาญา แก่กันว่า มิได้มีใญ่ฎขาด
หมาย มิใช่แห่ง เกษมชื้อ ซัก ผลดีใส่เขาทำน มา มัคคุฏก ทูบ ดงที่ค่าข
จำของใช้ ครวน ชื้อคค ใส่ คณไว้ โดยพระการเอง ลง เขา ทวิพิงตั้ง สัน
สิ่งหนึ่ง สิ่งใดมาไว้เช่น อาญา ประโยชน์แก่ อาทมา แลนำไม่ขึ้น ลูก ความ
ก็ดี ทั้งนี้เป็น กระทรวงอาญา ศาลราชได้พิจารณา ถ้าหัวเมือง ชุน
ปลัดรองปลัดได้พิจารณา ถ้าจำเลยมิได้เป็น กระทรวง เป็น อาญา นอก

เป็น กระทรวง ขุน ประชาเสพไท้พิจารณา ก็จำเอยเป็น สมใน ขุนอินชาญา
ไท้พิจารณา ๖๖

๓ ๐ หนึ่งมีพระธรรมนุญไว้ว่า ถ้าหากันว่ามีไท้เป็น ญาตีพี่น้อง ว่าเป็น
ญาตีพี่น้อง ประชันเข้ว่า เนื้อความต่างกัน ราษฎรก็ตั้ง แต่งการมเช่น
หนังสือให้แก่ ราษฎร ว่าง พ้อง หาความกัน ประการ นี้ เป็น กระทรวง
ชาญาจักร ไต้พิจารณา ถ้าหัวเมือง ศาล ญาไท้พิจารณา ๖๗

๔ ๐ หนึ่งมีพระธรรมนุญไว้ว่า ถ้าหากันว่า ปล้น สกนภ คดลัก เขาทรัพย์ถึง
ของ ทองเงิน ฆ่าเจ้าเรือน ค่ายกลาง วันกลางคืน แล ต้า ลูกเมียไพร่
ฟ้าข้าคนท่น ถ้าข้างม้า เวือ เวียนโค กระบือ เจ้าของผ้า แขนแพพรณ
แลนผ้าฝ้าย ถั่ว เป็ด ไก่ สิ่งใดก็ตั้ง ทำชู้ท่วย เมียท่น ฆ่าพันกัน แล ๖๘
กละ กระลือ กระห่าง แล ทำยา แผลง ยาเมาวิกล ลูกเสี้ย สรรพทำ ประการใด
ให้ตายได้ เป็น กระทรวง นครบาล ถ้าเนื้อ ความไม่ถึง ทาย จำเอยเป็น
สมใน ขุน พรหมสุภา ไต้พิจารณา ถ้าแล หัวเมือง ขุน แขวงหมื่น แขวง
ไต้พิจารณา แต่เบียด้า แสข ๖๙

๕ ๑ หนึ่งมี พระธรรมนุญไว้ว่า หากันว่า ค่ำสย ประมาท ประการใดก็ตั้ง แพระ
โถม หยิก หยยกตั้ง แแย่งเมียท่น ลูก สาว หลาน สาว ท่น แล ช่ม ชิ่น มิได้
ถึง ขำ รากก็ แล ทูบถอง คบตี ท่วยไม้ท่วยมือ มิได้ ถึง ส่าหัดก็ตั้ง กู้ยืม
สิ้น ซ้อ ซอย ของสิ่งใด ๆ ก็ตั้ง ราษฎรทั้งหลายไป มาหา ไสวย แล มันลัก
เอาผู้คนข้างม้าโค กระบือ ท่วย สิ่งใดของท่น เจ้าเรือน ซึ่ง มิได้ ให้หา
ไสวย มาพ้อง หาเจ้าเรือนผู้ให้หา ไสวย ก็ตั้ง ผัวเมีย แย่กัน แบ่งสิ่งของ
แล นวลัก ของเมีย เมีย ลัก ของผัว พ่อแม่ พี่น้อง ลูก หลาน ลัก ของลูก
เซย ลูกสะโพ้ ลูกสะโพ้ ลัก ของ บิดา มารดา ฝ่ายผัว ฝ่ายเมีย แล รุกที่
รุก แคน เวือกสวน แล ซัก เวียน ซัก รื้อ แล ชวน ท่นไป ฆ่าพัน มีผู้
มาหา ไสว ของท่น หาย แล ของตกก็ตั้ง แล วันสิ่ง ของ ผ่ากเข้า จำนำ

แล บังคับค่าขายคนแก่ ท่าน ก็ดี แล เขา ช้าง ม้า โค กระบือ เรือ เกวียน สิ่งใด
 ไป มิได้ ขนแก่ เจ้าของ แล พวงว่า ได้ แล ขอ ไล่ จำ ท่าน ก็ ถึง
 สาทัก จำ ลัก ของ เจ้า ไป ฝาก มี ผู้ รับ ก็ ดี แล ของ ท่าน หาย มี ผู้ ออก
 เจ็บ ก็ ดี ถ่ม น้ำ ลาย รก ทรุ ท่าน ต้อง ท่าน แล สิ่ง ชัน โส โครก ต้อง ท่าน
 ฌิว ท่าน มี อยู่ คน ชัน ไป หา เมีย ท่าน ถึง ที่นอน ทำ ชู้ คุ้ม เมีย ท่าน แล ช่ม
 ชัน กอ จูบ เมีย ท่าน ลู ก ท่าน หลาน ท่าน ถึง จำ เรา ก็ ดี สม คบ เมีย ท่าน สม
 คบ จำ ท่าน ก็ ดี กล่าว มา ทั้ง นี้ เป็น กระ ทรวง แผ่ง ถ้า จำ เลย เป็น สม ใน
 คือ ใน กรม พระ เจ้า ลูก เธอ พระ เจ้า หลาน เธอ อัน หาก กรม มิ ได้ แล กรม
 ฝ่าย ใน กรม แสง ใน กรม แสง นชก กรม คลัง ใน กรม คลัง วิเศษ สิบ สอง
 พระ กำ นัด ซ้าย สิบ สอง พระ กำ นัด ขวา แล ทาย เกย ซ้าย ทาย เกย ขวา
 ครุ วิ เจ้า ทัน แล กรม สนม พล เว็น ซ้าย สนม พล เว็น ขวา กรม รั กษา ของ
 ซ้าย รั กษา ของ ขวา กรม ตำ รวจ ใน ซ้าย กรม ตำ รวจ ใน ขวา กรม สาร พาด
 ใน แล กรม มรฎก กรม ช่าง ทอง ช่าง สนะ จำ พระ วั ต ศรี สรร เพช วั ต
 เศ กุ พน วั ต ราม มา ศ วั ต ธรรม มิ กราช วั ต วัง ไชย แล วั ต สวน หลวง แล
 วั ต พระ เมรุ แล วั ต ราช ประ ทิษ ขู น แล วั ต กะ ตี ทอง แล วั ต โลก สุธา
 วั ต สพล รวค วั ต อิน ทารม ถ้า จำ เลย ใน กรม ทั้ง นี้ เป็น กระ ทรวง แผ่ง ก็ ดี
 กระ ทรวง อาญา ก็ ดี กระ ทรวง นคร บาล ก็ ดี กรม วัง ไต้ พิ จาร ณา ถ้า หัว เมื่ ย
 เป็น กระ ทรวง ชุน สุ พ มา ตรา กระ ทรวง รอง สุ พ มา ตรา ไต้ พิ จาร ณา ฯ

๖๑ หนึ่ง พระ ผู้ เป็น เจ้า กล่าว ไว้ ใน พระ ธรรม นุญ ว่า พระ ผู้ เป็น เจ้า เลี้ยง
 ให้ มี ศักดิ์ แค้น ๔๐๐ ชัน ไป ถึง ๑๐๐๐๐ ได้ รับ พระ ราช ทาน เครื่อ พัก ยา
 แล ผู้ มี บัน คาศักดิ์ ถึง แก่ ฌนิ จกรรม ถึง แก่ อา สัญ กรรม ถึง แก่ มรณ สัญ จึง
 ให้ ทำ มรฎก หลวง แล ให้ ผู้ รั กษา ทร พัย มรฎก ทำ ขาญ ชี ฎิ กาม รฎก มา
 ขึ้น แก่ กรม มรฎก โดย สัจ ขอ ำ ให้ เมื่ ยค บัง อำ พราง ไว้ ศัก ชัน ถ้า ทำ
 ๓๐๐ ลง มา ถึง ๓๐๐ ไว้ แล ทา ทร พัย มรฎก แก่ กัน นั้น ให้ ชุน ศรี ราช บุ ร

เอามาพิจารณาว่ากล่าว ให้ผู้รักษา มรรคทำ ขาญขึ้นมาขึ้น แต่โดยสัจ
โดยจริง ตามพระธรรมนุญท่านกล่าวไว้นี้ ถ้าหัวเมือง กรม มรรคหัว
เมืองได้พิจารณา ๖

๗ ๑ มีพระธรรมนุญไว้ว่า ถ้าชาว กรุง ก๊ก ต่าง ประเทศ ก๊ก ทา
พิภพ คดี ถ้อย ความ แก่ ผ่อง อังคณ วิไลตา แหก เทษ แหก ฉะวา มลายู มีกะ
สนัญวน จีน ซึ่ง เข้า มาสู่ พระบรม โภธิสมภาร ใช้ เปน กระทรวง ชุน พินิจ ใจ
ราช ปลัด ได้พิจารณาว่ากล่าว ถ้าหัวเมือง ยุกระบัต ได้พิจารณา ฯ หนึ่ง
ต่าง ประเทศ สฟ ไสเม เจ้า มา อยู่ใน ประเทศ เมือง ไท มี คดี ถ้อย ความ ได้
พิจารณาว่ากล่าว ตาม ราช ประเพณี วรรค เมือง นั้น ๖

๘ ๑ หนึ่ง มีพระธรรมนุญไว้ว่า มีผู้ ร้อง ฟ้อง ว่า ช้าง ม้า โค กระบือ ปลัด ขย ละคร
เสี้ย ไป กิน เข้า เปน ผล เปน ต้น แล รวง กลุ่ม ลอม ลาน แล ที่ นา วิวาท
เรื่อง กัน ด้วย โศ ด้วย กระบือ ก๊ก ทำ ที่ กัน ด้วย เคียวไม้ กระตัก แล ไม้ กระ
กอง หายไม้ หาย เจ้า แล เชือก ใน ที่ นา ที่ สวน แล โถ เข้า เปน ต้น เสี้ย
โถ ที่ ทับ กัน แล เกี้ยว คาบ กัน แล เซน เกวียน เลื่อน ลาก ชัก ขน เข้า ก๊ก ไกร
ลัก เม็ก เข้า ต้น เข้า รวง แล เข้า ใน ที่ กลุ่ม ที่ ลอม ที่ ลาน ก๊ก ไม้ คาบ
ไม้ กวาก เขิง โลง ไม้ ทั้ง นา ก๊ก แล รุก เพลิง ไหม้ ที่ นา ต้น เข้า เสี้ย ก๊ก แล
ไหม้ เข้า สุ่ม ลอม ใน ที่ ลาน ที่ นา ก๊ก แล เม็ก เข้า ไหม้ เสี้ย ก๊ก เปน
กระทรวง แผง ฉาญา นครบาล กรม นา ได้พิจารณา ถ้าหัวเมือง เปน กระ
ทรวง ชุน ทมิฬ กรม นา ได้พิจารณา ๖

๙ ๑ หนึ่ง มีพระธรรมนุญไว้ว่า มีผู้ กู้ น้ ยืม ทร พย สัน ใน ท้อง พระคลัง แล
หากัน ด้วย ขน ขน กลาด ทำ น้ำ เขิง เรือ น บันดา ชัน ท้อง พระคลัง เปน
มูล คดี พระคลัง ได้พิจารณา ๖

๑๐ ๑ หนึ่ง มีพระธรรมนุญไว้ว่า ถ้า คฤหัสถ์ หา ความ พระสงฆ์ เถร เถร ว่า
ท้อง อธิการ ด้วย อธิทรีภาพ ก๊ก รูป ชี เสพ เมถุน ขอม ด้วย พระสงฆ์ เถร

เนร ครอบงำก็ทำผิดสิ่งใดๆในศีกษาเป็น กระทรวง ขรรมการ ไต้พิจารณา
ถ้าหัวเมืองเป็น กระทรวง ขรรมการ หัวเมือง ไต้พิจารณา ๖

๑๑ ● หนึ่งในพระธรรมนุญไว้ว่า หากันว่าคำ สบปรมาท ประการใดก็
แพละโถม ทบิก ทบอก ล้วง แຍ่งเมียบ่า น ลุก สาว หลาน สาว ท่าน แล ช่มจีน
มิไต้ ถึง ข้าเวกก็ ทบถง ทบตี ก้วยไม้ ก้วยมือ มิไต้ ถึง สาคคี กู้นิม
สิ้น ซ้อชายสิ่ง ของใดๆก็ทำ รามฎรทั้งหลายไป มา อาไศรย แลมัน ลัก
เอาผู้คนข้าง มาโคกระบือ ทรพัยสิ่งใด ของท่านเจ้าเรือนซึ่งมิไต้ ให้ อาไศรย
มาพ้อง หากเจ้าเรือนผู้ให้ อาไศรยก็ตี ด้วเมียบ่ากัน แบ่งสิ่งของ แล
ด้วลัก ของ เมียบ่า เมียบ่า ลัก ของ ด้ว พ่อแม่พี่น้อง ลุก หลาน ลัก ของ ลุก
เชย ลุก สระไพ้ ๆ ลัก ของ บิตามารกา ฝ่าย ด้วฝ่าย เมียบ่า จำเลยเป็น สมนอก
เป็น กระทรวง แพงกลางไต้พิจารณา ถ้า หัว เมือง รอง แพงไต้พิจารณา

๑๒ ● หนึ่งในพระธรรมนุญไว้ว่า หากันว่า รุกที่ รุกแคน เรือก สวน แล
ซัดเรือน ซัดรั้ว แลชวนท่าน จำบ้าน มีผู้มา อาไศรย ของ ท่าน หายของ
ตกก็ตี แลรับเจ้า ของ ฝ่ายเจ้า จำนำ แล บังคักชายคนแก่ท่าน ก็ตี
แลเอาข้าง มาโค กระบือ เรือ เกวียน สิ่งใดไปมิไต้ บอแก่ เจ้าของ แล
พรางว่าเงไต้ แลขอไต้ข้าแก่ท่าน ที่กันถึง สาคคี ข้า ลัก ของเจ้าไป
ฝาก มีผู้รับก็ตี แลของ ท่าน หาย มีผู้ ออก จับก็ตี ถ่มน้ำ ลายรทหัว
ท่านต้องท่าน แลสิ่งอันใดใครก ต้องท่าน ด้วท่าน มิ อยู่ทน ขึ้นไป หาก
เมียบ่าท่าน ถึง ที่นอน ทำซู้ ก้วยเมียบ่าท่าน แล ช่มจีน กะตุมเมียบ่าท่าน ลุก
หลาน ท่าน ถึง ข้าเวกก็ตี สมคอบ เมียบ่า สมคอบ ข้าท่าน ก็ตี ถ้า จำเลย เป็น
สมนอก เป็น กระทรวง แพง กระเขม ถ้า หัว เมือง ชุน แพงไต้พิจารณา

๑๓ ● หนึ่งในพระธรรมนุญไว้ว่า ถ้าพิภษกัน ก้วยบ่าวไพร่ เลวเจ้า เลวไทย
แลบ้าน หมู่ไซ้ กรมสาคคีไต้พิจารณา บัญชีพะแนก ถ้าหัวเมือง เป็น พนักงาน
ชุน สาคคี เป็น พนักงาน รอง สาคคีไต้พิจารณา ว่า กล่าว ๖

๑๔ ๐ หนึ่งมี พระธรรมนุญไว้ว่า หากินว่า เป็นกระลือ จะกระ กระทาง ฉมบ
 กฤติยา อาคมใส่ หวานยา แลทำเสน่ห์ทำยาแฝดยาเมา แลรั้ต ลูกเลีย
 สราวพิททำทั้ง ปวง ประการใด แต่ที่มีถึง ตายนั้น ก็ดี พรหมณาจารย์ยาकार
 โยคีวิริยมเทศเทศสารศรีทั้ง ปวง เปนโทษ ก็ดี เปนจำเลยก็ดี หากความกัน
 เปนแฝง อาญา ประการใดก็ดี เปน กระทรวงแพทยาได้พิจารณา ถ้าตัว
 เมือง เปน กระทรวงขุน หมื่น กรม แพทยา หัวเมืองได้พิจารณา ๖๖

๑๕ ๐ หนึ่งมีใน พระธรรมนุญไว้ว่า ผู้ใด จะ ร้อง ฟ้อง หากความแก่ผู้ มี บันคา
 คักกิต แล จะใช้ บาด หมายถึง กิจราชการ สิ่งใด ๆ ให้ว่า ให้ สิ้นต้น ชื่อ
 ถ้า จะใช้ トラไป ด้วย ราชการ สิ่งใด เมืองเอก เมืองโท เมืองตรี เมือง
 จัตวา ให้ สิ้น ปลาย ชื่อ ตาม บันคา คักกิต ในทำเนียบนั้น ถ้าผู้ใด จะ บาด
 หมายถึง เรี่ยก ชื่อ ร้อง ฟ้อง ความแก่กัน แล ใช้ トラ ขาด ชื่อ ใช้ เป็น พนักงาน
 พันพาดูราช หัว พันมหาดไทย ได้ เอา ตัว ผู้ มี ชื่อ มา พิจารณา เอา ตัว เปน โทษ
 ปรียบใหม่ ตาม บันคา คักกิต เอา พิ โนษ จำ เป็น ค่า อ้อย ซ้าง หลวง ๖๗

๐ กล่าวใน ถักมณ พระธรรมนุญใส่ กระทรวง ความ สังเขป สิ้น แต่เท่านี้

๐ ศุภมัตถ ๑๕๕๕ ศก กุณนิกษัตริ อาสุสมาค กภาพักษัตริศัทธิ พุทธวาร พระ
 บาทสมเสด็จ เอกาทศรชฐอิศวร บรมนารถ บรมบพิตร พระพุทธเจ้าอยู่หัว เสด็จ
 ใน พระวิหาร สมเด็จ ฝ้าย บูรพธิศรมทิต แห่ง โพลชนต์ มหาปราสาท จึง มี
 พระราชโองการ มารพระ บันชุกร จำเภาะ แก่ พระศรี กูริ ปรินชาธิราช เสนาธิบดิ์ ศรี
 ศรีสาละกณษ ให้ トラ พระราชกฤษฎีว่า ประหยติ ประเคียง แก่ เจ้าพระยา แล
 พระยา พระหลวง หัว เมือง มนตรี มุขตฤชุน ราชนิกล หัว หมื่น หัว พัน
 สรรพ กำนัล ทั้ง ปวง ทุก กระทรวง ฝ้าย ทหาร พลเรือน ซ้าย ขวา ทั้ง แต่ นี้ ไป เมือง
 นำ ถ้า แล กรมใด แล จะ ใช้ トラ ด้วย ราชการ แก่ กิจการ สฐาน สุนาตวา
 แล ทั้ง ขุนหมื่น แล เรี่ยก ค่าไว้ นา อกร สมพัชร จนอน ทลาท น้ำลหวน หัว
 นำ ค่า ที่ เชิง เวีเณ ให้ ใช้ ตาม กระทรวง จึง ได้ ใช้ คือ トラ มหาดไทย

ตรา กระลาโหม แล ตราจัตุสมภกัซสี่ ตรา พระยาพระเสด็จ ตรา พระยาเทโช
 ตรา พระยาท้ายน้ำ ตรา พระอาลักษ์ณ ตรา พระอิทธิวิบัติ ตรา พระยาราษฎร์
 ตรา พระศรีพิพัฒน์ ตรา พระราชสุภาวดี ตรา พระสุริยวงศ์ ชัยยชวา ตรา สรรพ
 กวใน สรรพากรนอก ตรา หลวงอำมาตย์ ตรา หลวงธรรมไตรโลก ตรา
 ชุน หลวงพระไกรศรี ตรา ชุนกระเชม ตรา ชุนเทพวงษ์ชุน ตรา ชุนราชนิกุล
 ตรา ชุนอรเนน ตรา ชุนเทพน ตาม กระทรวง ซึ่ง มีพระธรรมนุญ ๕

๑๑ ตรา พระราชสี่ท เจ้า พระยาจักรี ศรีองครักษ์ สมุหนายก อัครมหาเสนา
 วิบัติ ๕ โภชพิริยวาทรมภาคุได้ ใช้ คือ ผู้มี ธรรมกัถิ มิ เต็มใจ ใน คำพิพากษา
 ณะกรรมใด ๆ แล ตระลาการ ณ โรง ศาล ทั้ง ปวง มา พ้อง หา ออกร แก่ ตระ
 ตระลาการ กรรมใด ๆ กัถิ ใน โรงศาล ทั้ง ปวง กัถิ ว่า ตระลาการ ยัง มิ ได้ ทัม
 เป็น สำนวน กัถิ ทัม แล้วย ตระลาการ ยัง มิ ได้ พิจารณา สำนวน นั้น ให้ สำร้ง
 กัถิ แล ทำ อุตบาท ขาด เหลือ แก่ สำนวน เขา ประการ ไท ๆ กัถิ แล พิจารณา
 พิจารณา มิ เป็น สัจ เป็น ธรรม กัถิ เป็น ใจ ทั่วย ลก ความ กัถิ แล เวชก
 คำฤชา ล้น เหลือ กัถิ อำนวย ความ ไว้ ให้ เห็น นาน กัถิ ให้ เรือน ตระลา
 การ แล เบิก สำนวน มา พิจารณา ถ้า ใจ ทข จำ เลข อยู่ ณ หัว เมือง ทั้ง ปวง แล
 แล ขวง จังหวัถ ก็ ได้ ใช้ ตรา พระราชสี่ท ไป เอา คู่ ความ หนึ่ง ทา ว่า ตระลาการ
 บังอาจ เอา ทริ พย สิ่ง สิ้น ทำน มา เป็น ประโยชน์ แห่ง คน แล ย้อ ชัก ผูก คุ่ว
 ฐู เมีย ข้ำ คน ทำน มา เป็น ข้ำ คน คน กัถิ มัถ ญก ทบ กอ กัถิ จำ ใ้
 ทรวน ชี้ คอ ใ้ กัถิ เขา เข็อก เขา ผ้ำ เขา เถว วัล เขา หน้ง ญก มัถ ญก ใ้ ปลอก
 ญก ใ้ ญก มือ ลง เขา เงิน ทอง กัถิ ได้ ใช้ ตรา พระราชสี่ท ไป ไ้ กรรม การ แล
 แล ฆม สิ่ง มา พิจารณา หนึ่ง ถ้า ใจ ทข ที่ ปลัษ สกภก กัถิ ที่ คำ พ้น แห่ง กัถิ ทาย
 กัถิ ถ้า วิ ทว ย ช่าง ม้า ข้ำ คน เวื่อ เกว ญก กัถิ ข้ำ คน เจ้า โพร หนึ่ง นาย กัถิ
 มรรกว่า กัถิ ประการ ไท ๆ กัถิ แล มี หนึ่ง สี่ อร้ง พ้อง ใ้ ก็ ได้ ใช้ ตรา
 พระราชสี่ท ไป เอา คู่ ความ มา พิจารณา ๕

๑. ฉะนั้นถ้ามีพระราชโองการ ให้ข้า ราชการ ผู้มีความ ชอบไป รัง เมือง ไป ครอง เมือง ณหัวเมืองทั้งปวง บันดาขึ้นแก่เจ้า พระยาจักรี คือเมือง พิษณุโลกย เมือง สวรรคโลกย เมือง ศุภไชโย เมือง กำแพงเพชร เมือง พิไชย เมือง นครสวรรค์ เมือง พิษณุ เมือง มโนรม เมือง ไชยนาท เมือง อุเทน เมือง อินทบุรี เมือง พรหมบุรี เมือง สิงคบุรี เมือง สวรรคบุรี เมือง ลพบุรี เมือง สระบุรี เมือง วิเศษไชยชาญ กรุงเก่า เมือง นครนายก เมือง ปราชิมเมือง ณ เชียง เทว เมือง สุพรรณบุรี เมือง นครไชยศรี เมือง ราชบุรี เมือง กาญจนบุรี เมือง เพชรบุรี เมือง ท่าโรง เมือง บัวชุม เมือง ไชยบาดาน เมือง กำพวน เมือง นครราชสีมา ก็ให้ใช้ ทรา พระราชสิทธิ์ แลใช้ ไปให้หัวเมืองทั้งปวง บันดา ขึ้นแก่มหาดไทย ส่งคู้ความ มาพิจารณา แลไปด้วย กิจราชการทั้งปวง แลมี ทรา พระราชสิทธิ์ ไปตั้งเจ้าเมือง แลปลัด รอง ปลัด นำทราเจ้าพนักงาน ซึ่งตั้ง กรมการ แลตั้ง นาย ฮาทร จนอนทั้งปวง บันดาขึ้น กรมมหาดไทย แลทรา พระราชสิทธิ์เจ้า พระยา จักรีได้ ใช้ แต่เท่านี้ ฉะนั้นทราจักรเจ้า พระยา จักรีนั้น ได้ใช้ ประทับ ทรา พระราชสิทธิ์ ประทับ ทรา พระราชสิทธิ์ ประทับ ทรา บัวแก้ว ไป ลง พระราชอาณา ประหาร ชีวิต กรมการ แลผู้ตั้ง โทษ ถึง ทาย ณหัวเมือง ทั้งปวง บันดาขึ้น แก่ มหาดไทย แก่ กลาโหม แก่ กรมท่า ทราจักร เจ้า พระยาจักรีได้ ใช้ แต่เท่านี้

๒๖

๒๖. ทรา พระราชสิทธิ์เจ้าพระยา มหาเสนาธิบดี วิวิธกิติ บดินทร์ฤไชโย โขไทยพิริ บวรกรมพาศุ สมุหพระกลาโหมได้ ใช้ คือ โทษ ทว่า มิได้ มี หนังสือ ร้อง ฟ้องหา สมพิทนักการ มิได้ แล เกาะกุม ไป ลง เอา ทพย สิ่ง ของ สิ่ง ไก ๆ เปน ออก เข้าวระวาง ช่มเหง ก็ให้ ใช้ ทรา พระราชสิทธิ์ไป เอา ลูก ความ มาพิจารณา ฉะนั้นมีพระราชโองการ ให้ข้า ราชการ ผู้มีความ ชอบไป รัง เมือง ไป ครองเมือง ณหัวเมือง บันดาขึ้น แก่ กรมพระกลาโหม คือเมือง นคร ศรี อรรมราช เมือง พัทลุง เมือง สงขลา เมือง ไชยา เมือง ชุมพร เมือง เพชร

บุรี เมือง กุข เมือง ปราณ เมือง คลองวาน เมือง บาง คพาน เมือง ถลาง
เมือง ตะกั่วทอง เมือง ตะกั่วป่า เมือง ทนาหวี เมือง ระฤก เมือง ทวาย
แลเมืองสามโคก ได้ ใ้ศตราพระคชสีไป ให้กรมการ ส่ง กระตง ความ
ทูลเกล้าโพว ใน กรม วิวาทแก่กัน แลเรียกเงิน ทา ทพย มรฎก มาพิจารณา
ตาม กระตรวง หนึ่งใ้ศตราไปตั้งเจ้าเมือง ปลัด รองปลัด แลนำ ทรา
เจ้าพนักงานไปตั้งกรมการ แลตั้ง นาย อากร นาย ชนชน ทุกหัว เมือง
บันคาขึ้น แก่ กรม พระ กลาโหม แล ทรา พระคชสีให้เจ้า พระยา กลาโหมได้
ใ้แต่เท่านี้

๓๑ ทรา เจ้าพระยาศรีธรรมราช เกษไชยาธิอำมาตยาธิบดีพิพิธธรรมพงษภักตยาธิ
เบศวราชธิบดี ศรีรัตนราชโกษาธิบดี โยภพิริบรากรมพาหุ ได้ ใ้ศตราบัวแก้ว
ถ้ามีพระราชโองการให้ข้า ราชการผู้ มีความ ชอบ ไปรั้ง เมืองไปครองเมือง
ณหัวเมือง ขึ้น แก่ โภษาธิบดี คือเมือง จันทบุรี เมือง ทวาย เมือง
ระยอง เมือง บาง ลมุง เมือง นนทบุรี เมือง สมุทรปราการ เมือง สมุทรสงคราม
เมือง สาครบุรี มีตราไปตั้งเจ้าเมือง ปลัด รองปลัด ณ หัวเมืองซึ่ง ขึ้น
แก่ โภษาธิบดีนั้น แลมี ตราไป เหากิจราชการ แลกิจ ศษ ทุกข ณะ
ความ ณ หัวเมืองซึ่ง ขึ้น แก่ โภษาธิบดีนั้น แลนำ ทราเจ้า พนักงาน ไปตั้ง
กรมการ แลตั้ง นาย อากร นาย ชนชนทั้งปวง แลมี ตราไป เหา กระตง ความ
อิน วิวาท ทวย อากร ชนชน หัว ป้า คำที่ เชียง เวื่อน หน้า ลหานทั้งปวง แก่ผู้ใด
ได้ ใ้ศตรา โภษาธิบดี แลนำ ทรา พระอุเทนไป พระราชทาน อากรให้ นั้น
ซึ่ง ฝรั่ง อังกฤษ วิตันคา จีนญวน ยี่ฮุ่น แหก ประเทศ มลายู แลต่าง ประเทศ
ทั้งปวง ซึ่ง บันคา ขึ้น แก่ โภษาธิบดี แลมี กิจ ถ้อย ความ โรงศาลใด ๆ ณ หัว
เมืองขึ้น แก่ โภษาธิบดี ทั้งปวง โจทษ กี่ก็ จำเลย กี่ก็ มิยยอมให้ว่า แลทำ
หนังสือ ร้องฟ้อง ให้เปิด มาว่า ณ กรม พระ คลัง ตาม กระตรวง ได้ ใ้เรียก
สำนวน แลคู่ ความ มา หนึ่ง พระราชทาน จังกอบ ชนชน แก่ผู้ใด ๆ ใ้ มี ตรา

โกษาธิปไตย ห้ามมิให้จังกอบ ขนอน ตาม พระราชทาน นั้น ตราโกษาธิปไตย
 ใต้อำนาจแต่เท่านั้น หนึ่งเบิกสำเนาเรือใหญ่ทั้งปวงไปมาณปากใต้ และมีตรา
 พระจุลราชมนตรี แล ตรา พระยาโชรังกษัตริย์ราชเศรษฐี เบิกไป มา ตามใต้อำนาจ
 พนักงานนั้น ๖

๔๐ ตราพระยายมราชผู้สังฆ พระยายมราชอินทราชธิบดีศรี โลกการักษิตหาราช
 กรมพระนครบาล อภัยพิริยวรากรมพาศุ ใต้อำนาจนั้น ตั้งขุนจำเมือง หมื่น
 รองจำเมือง ณเมือง ปากใต้ฝ่ายเหนือทั้ง ปวง ประการ หนึ่งใต้อำนาจขุน แขวง
 หมื่นสืบ ร้อยชายัดณแขวงจังหวัด และมี ตราไปเอาโจรโทษถึง ทายแล
 ข้าหนีเจ้า แล เวียงส่วย ทวี เมืองเล็กทั้งปวง และมี ตราไป เอาโจรผู้ร้าย
 แล กระบวรความโจรผู้ร้ายณทวีเมือง แล หากินว่า เป็น จะกระชบกัน
 ให้ตายก็ดี เช่น กระสือกินกันให้ตายก็ดี สรรพ ครอบทำให้ตายก็ดี
 หากินว่า จับ ทอก ทาย ชำพันแรง กัน ถึงตายก็กิน ทายกลางวัน กลาง คคืนก็
 ใต้อำนาจไป ณทวีเมืองเล็กทั้งปวง แล แขวงจังหวัดเอา มาพิจารณา ประการ
 หนึ่งตรา ขุนเทพนารายณ์ใต้อำนาจไป เรียกสุพมาตรา หมาย ช้าง แล ทำเรือใต้อำนาจ
 เมือง แล ขุน จำเมืองแล ทวีเมืองทั้ง ปวง แล ขุนแขวง จังหวัดทั้งสี่ ตรา
 ขุนเพชรภูใต้อำนาจไปเรียก ส่วยธัญชาติ มาจ่ายลด หนังสือพัทการ ขุน จำเมือง
 ณทวีเมืองเล็ก ทั้งปวง แขวงจังหวัด ตรา พระยายมราช ตรา ขุนเทพนารายณ์
 ตรา ขุนเพชรภูใต้อำนาจแต่เท่านั้น ๗

๕๐ ตราเทพกษัตริย์ พระนริการ เจ้าพระยาธรรมราชาธิบดีวิริยภักดี ยศอินทเรโช
 โขมไทยสุริยาธิบดีรัตนมณฑลเศียรบาล อัครมหาเสนาธิบดี อภัยพิริยวรากรมพาศุ
 ใต้อำนาจ คือเรียก ทวีบ้านคำที่ ซึ่งขึ้นสำหรับพลับพลาไชย มีตรา ออกไป
 เอา กระบวรความ แต่ใน กรมพระเจ้าลูกเธอ พระเจ้าหลานเธอ กรม
 ม่ายใน แล กรมพระแสงใน กรมพระแสงนอก แล พระคลังใน พระ
 พระคลังวิเสศ แล สิบสอง พระกำนัลซ้าย สิบสอง พระกำนัลขวา แล ทาย

เคย ข้าย ทา เกย ขวา แดควัวเข้คั้น แดกรมพระสนมพลเรือน ข้าย
 พระสนมพลเรือน ขวา ท้าวจวน ข้าย ท้าวจวน ขวา แดกรมวิฆาณกะ ข้าย
 กรมวิฆาณกะ ขวา แดกรมสารวาไรใน แดกรมช่างทอง กรมช่าง
 สนะ แดข้าสำหรับวัดพระศรีสรรเพชญ์ แดข้าวัดพระเชตุพน แดโยม
 วัดพระรามวาศ วัดธรรมนิกราช วัดสังฆา วัดวังไชย วัดสวนหลวง
 วัดพระเมรุ วัดราชประดิษฐฐาน วัดกุฎีทอง วัดโลกสุธา วัดสพสวรรค
 วัดอินทาราม ถ้า แดทวยราษฎรผู้ มีคั้ รัง พ้อง คั้วย กระทรวงความ แด
 ศาล อาญาใน กั้ที่ แดนครบาล กั้ที่ แด่งใน กั้ที่ มรฎก กั้ที่ ศาลกลาง
 ขุนยศเส กั้ที่ ถ้า แดกรมทั้งนี้ เป็น จำเลย ใช้ จึง มี ตรา ออก ไป แด่ กรมการ
 แด่ แขวง จังหวัททั้ง สี่ ให้ รัง กั้ ความ นั้น เข้า มา พิหารณา แด่ มี ตรา ไป
 แด่ กรมการ ทั้ง ขุนยกระบัต หวัเมืองโท หวัเมืองตรี หวัเมืองจัตวา แด่
 หวัเมืองเล็ก แด่ มี ตรา ไป ทั้ง ขุนสุพมาตรา รองสุพมาตรา ขุนวัง
 รองวัง ณ หวัเมือง แขวง จังหวัท ปากใต้ ฝ่ายเหนือ แด่ มี ตรา ไป เรียก
 ถ่วยสมของ คนใช้ แด่ ขุนวัง ขุนสุพมาตรา ณ หวัเมือง ทั้ง ปวง ตราพระยา
 ธรรมมาใช้ เท่านั้น ตราจมีน จง ข้าย จมีน จง ขวา ได้ ทั้ง ทำมวง ณ หวั
 เมือง ทั้ง ปวง ตามตำแหน่ง ข้าย ตำแหน่ง ขวา ตราจมีน จง ข้าย จมีน
 จง ขวา ได้ ใช้ แด่ เท่านั้น

๖

๖ ๑ ตราเจ้าพระยา พลเทพ เสนาบดีศรีไชยชนพนัดัน กระษेत्रราชินดี ไปย
 พิบริวารมพาหุได้ ใช้ ๘ ทวง ตราพิทยาธรถือ คอก จงกณั้ ทวง ๑ สำหรับ
 ใช้ ไป เปน ตรา นั้ สัตว แด่ ใช้ ไป จำยนา ซึ่ง พระราชทาน นั้น ซึ่ง ใช้ ไป ทั้ง
 ขุนคมีนเสนา คมีน นา พันนา ทั้ง ปวง แด่ ใช้ ไป เขาสุภา ความ ซึ่ง วิวาทกัน
 คั้ยนา แด่ ใช้ ไป เร่ง ส้า หลวง ไป เร่ง เขี้ย หลวง แด่ ใช้ ไป ทั้ง กรมการ ใน
 กรมนา ตราพระโพสพราช ทรง เกร็อง ยัน บน แทน ทวง ๑ สำหรับ ใช้ ไป
 ถ่วย พระราชทาน ที่ กั้ปลนา ตราพระพิรุณ จั้ นาค ทรง เกร็อง ยัน หลังนาค

ราชทรง ๑ สำหรับใช้ไปวัดน้ำเข้านา ใช้ไปชุกบึงบางคลองไขน้ำ ทว
 เทพยกาทรงเครื่อง ยืน บนแท่น ถัดเส้นเชือก ใช้ไปรั้งรักษาแลชั้นสูงทรา
 ซึ่ง วิวาทกัน แลใช้ไปพระราชทานนาให้แก่ผู้มีบำเหน็จความชอบ ทว
 นักลี้ยงคิน รูป พรหมมณ ทรงเครื่อง แยกใดทรง ๑ สำหรับใช้ไปเลิก รัง
 ย้ำตง พงแซม ทว เทพยกาทรงเครื่อง ถัดไม้ ๓ ถักยืน บนแท่น ใช้ไป
 เอาโค ใช้ไป เอากระบืออ้ายหน้า ทว เทพยกาทรงเครื่องนั่งใน บุศบก
 หลง หงษ ใช้ปลงกฎเรียกทางเข้า เร่งเข้า ค้างบันดาเข้า เขี้ยว ๔ แหวง
 หัวเมือง ทว พระกาฬทรงเครื่อง ชื่นาควาษ มีธชวา ถัดจักร มีธชัช
 ถัด พระขรรค์ ใช้ไป ประหารชีวิตกรมนาเสนาหัวเมือง ทว กตกร จง
 กลนี้บีด ประจำปาก บอก ทว เจ้า พระยาพลเทพได้ใช้แต่เท่านั้น ๖

๗ ๑ ทว พระเสด็จ สุรินทราชาธิบดี ศรีศุภราชพิริพาฑุ ได้ใช้ทวเสมา ขรรคมจักร
 ไป ด้วย พระสังฆราช คามวาสี ธัญวาสี เขาสงฆ รูปโค เปน สังฆราช
 แล เปน สังฆราชา แล พระครุ หัวเมือง ก็ได้ ใช้ ไป แก่ กรมการ หัวเมือง
 ใหญ่ หัวเมือง เล็ก ทั้งปวง หนึ่ง ด้วย พระราชทาน สวน แล อากร แล มี ทว
 พระอุเทนท ประทับไป ถึง กรมการ แล หลวงแก้ว ฤทธิระวิจน มี ทวเสมา
 ขรรคมจักร ไป แก่ กรมการ ทั้ง ชุณหมน กรมการ หนึ่ง ฤทธิ ฤทธิ ความแก่
 ภิกษุ กัถิ รามฎว วิวาท แก่ กัน ด้วย ภิกษุ กัถิ หนึ่ง ภิกษุ ทั้ง ธภิกรณด้วย
 อิศริภักดี กัถิ มี ทวเสมา ขรรคมจักร ไป แก่ ขรรคมการ แล แหวง จังหวัด
 ให้ส่งมาพิจารณา ทว พระเสด็จ ได้ใช้แต่เท่านั้น ๗

๘ ๑ ทว ทนุมาน แผลงฤทธิ์ พระยาศรีราชเทโชไชย อโยพิริยภกรมพาคู
 ได้ใช้ ไป ทั้ง ชุณห พลณหัว เมืองเอก หัว เมืองโท หัว เมืองตรี หัว
 เมือง เล็ก แต่ฝ่าย ขวา ทว พระยาศรีราชเทโชได้ใช้แต่เท่านั้น ๘

๔๐ ● ทวารอกศกถ้อย พระขรรค์ พระยาศรีราชเทชะไชย พระยาท้ายน้ำ ไ้
ใช้ ไปตั้ง ชุณ พล ณะหัวเมือง เขา หัวเมือง โท หัว เมือง ตร์ หัว เมือง เล็ก แต่
ฝ่ายซ้าย ทวารพระยาศรีราชเทชะไ้ใช้แต่เท่านั้น ๖๖

๔๑ ● ทวารเทพคาถ้อย จักร ถ้อย พระขรรค์ พระศรีภริยปฤชาธิราชเสนาธิภค
ศรีสาถถัยณะไ้ใช้ ถ้า พระราชทานให้ ไว้ตำรา แล ซ้ำ พระโยมสงฆไ้
นา อากรแก่ผู้ใด ๆ ไ้ ให้ บัค ทวารใน คัน พระตำรานั้น บัคย ครัง ประจา
นอก พระล้ง พระสาสนไป เมือง ย่างกิ่ง แล กิ่ง อักขรเลข ณะหัว เมือง
ทั้งปวง ทวารพระศรีภริยปฤชาไ้ใช้แต่เท่านั้น ๖๗

๔๒ ● ทวารทวาทศราศรี พระโหราธิบดีศรีจันทรมหาร ไ้ใช้นั้น คือ จะ
เบิก บ่าวไพร่ เข้าใช้ราชการ ทลวง จะเอา คู่ ความ โททย จำเลย เช่น บ่าว
ไพร่ กรมแดง ก็ คี จะตั้ง ชุณ หมั้น โหราสำหรับ หัวเมือง เล็ก แล แขวง จังหวัด
ทวารพระโหราไ้ใช้แต่เท่านั้น ๖๘

๔๓ ● ทวารพระราชสิทธิ์ ทลวง อำมาตยาธิภค ไ้ใช้ไป เอา บ่าวไพร่ หม้าย
หมู่ ณะกรมมหาดไทย นอก ไป แก่ กรมการ หัวเมือง เล็ก ทั้ง ปวง แล แขวง จังหวัด
ทวาร ทลวง อำมาตย ไ้ใช้แต่เท่านั้น ๖๙

๔๔ ● ทวารคชสิทธิ์ ทลวง ขรรคมไทรโลกเสนาภคศรี สมุหพระกลาโหม ไ้
ใช้ไป เอา บ่าวไพร่ ณะหมู่ ของภคิย แล ลูกหมู่ หม้ายหมู่ ตำรวจ นอกซ้าย หม้าย
หมู่ ตำรวจ นอก ขวา แล กรมพระกลาโหม นอก ทั้งปวง ไป แก่ กรมการ แล หัว
เมือง ทั้งปวง แล แขวง จังหวัด ทวาร ทลวง ขรรคมไทรโลกไ้ใช้แต่เท่านั้น ๗๐

๔๕ ● ทวารบุคัษยารายภคิย พระยาราชภคิยคัศวรรัตนราชสมบัติภคิยพิริพาหะ
ไ้ใช้ ไปตั้ง นาย ระวัง หัวเมือง แล ไ้ มี ตำรากับ ตำรา เจ้า จำนวน ทั้ง
นาย อากรใน กรุง แขวง จังหวัด แล หัวเมือง สุรา บ่อน เขี้ย สมพัชรย ชนชน
กลาถ คำน้ำ เทา น้ำกาล เวือ จ้าง แล เร่ง เงิน ทิก ค้าง นาย อากร ณะหัว
เมือง ปาก ไ้ฝ่ายเหนือ ทั้ง ปวง ทวารพระยาราชภคิยไ้ใช้แต่เท่านั้น ๗๑

๑๕ ๐ ทวาทระยาศวีพิพัตมวาทนราช โดธา ไท้ ไช้ สยง ทวง คีธ เทพยทก ถือ
 พระชวรค่นั้ แทน ไท้ ไช้ ไป จัก ชือ ผาง แล สัน ค้า ณทวิ เมือง ปากไต้ฝ้าย
 เหนือ แล ทวิ เมือง ทัง ปวง ทวาทคน ถือ คัน ชัง ไช้ ไป เบิก สัน ค้า แล
 สึง ของ ใน กรุง ทวาทระยาศวีพิพัตม ไท้ ไช้ แต่เท่านี้ ๖๖

๑๖ ๐ ทวาทระสุภาวทักทวง เกร็ง ยัน บนแทน มือ ชัย มือ ขวา ถือ สมุค
 พระราชสุภาวทักทวิ สักเทพนารายณ์ สมุคมาตยาธิบัตักทวิสุเรนทรวามศวรพระสุ
 รัสวคักกลาง ไท้ ไช้ ไป ตัง สักคักกลาง ณทวิ เมือง ปากไต้ฝ้าย เหนือ แล มี วิบ
 สึงให้ ไปเอาเลก ณทวิ เมือง ไท้ มี ทวาทักกับไป ทวย ทวาทระราชสุ
 ภาวทัก ไท้ ไช้ แต่เท่านี้ ๖๗

๑๗ ๐ ทวาทระศวีสุเรนทราธิบัตักพิริยพรหมทพรราชมาตยาธิบัตักทวิระธาสมุค
 พระสุรัสวคัก ไท้ ไช้ ทวาทักทวง ทวาทคน ถือ หนัง สือ มือ ขวา ไป เบิก เจิง เวิน
 ทวาร พลเวิน ตาม พระราชกำหนด แล ทวาร พลเวิน วั้ง พ้อง พิพาท บ่า
 ไพร เหวไทยและทวย ชึง อยู่ ณ เมือง โท เมือง ทวี แล เมือง เล็ก ณแขวง จัง
 ทวัก แล มี ทวาทไปเอา มาพิจารณา บาลแพนค ความ กรม แล ทัง ชุน สักคัก
 รวง สักคัก ภาทษ แต่ฝ้าย ขวา แล นำพระราชโองการไป มอบ ทวิ เมือง ใหญ่
 แล มี ทวาทไป มอบ เมือง โท เมือง ทวี เมือง เล็ก ทวย กิจราชการ ทังปวง ถ้ามี
 ทวาทไปส่ง คน ประดิบ ทวย ทวาทระคชสีท ทวาทระราชสีท ไป เบิก หนุ้า ช้าง
 สพมาตราณ ทวิ เมือง ทังปวง ทวาทวิชัยเทพยคาทวง เกร็ง ยัน แทน มือ
 ขวา ถือ ศัตร์ นำทวาทระราชสีท นำทวาทระคชสีท นำทวาทวิ แก้วไป พระ
 ราชทานให้ ไว้ พระตำรา ข้าพระโอมสงฆ์ แล ไช้ บัด จนบ พระตำรานัน
 แล ทวาททาบโพล์ บ่า ขวานัน เบิก ท่าน จนนผู้ไป ทาง เวิน เอกท่าน แล
 ทวาทสงฆ์ มีมรฎบได้ เบ้า จนนไป ทาง เวิน ชาว ท่าน ทวาทวิ นั้น ได้ เบิก สึง
 ของ ชึง บันดาได้ เรียก ส่วย ราชการ แล ไท้ ไช้ ทวาท ทัง นี้ แต่ บันดา ขวา
 ทวาท ออก พระศวีระธาสมุค ไท้ ไช้ แต่เท่านี้ ๖๘

๑๘ ๑ ทราบพระเทพาธิบดีศรีเทพนารายณ์ สมุหะมาตยาธิบดีไต้ ไข้ ทราบทำทรง
คือ ทราบคนถือ หนังสือมือซ้าย ไปเบิกเชิงเวียน ทหาร พลเวียน ตามพระราช
กำหนด แล ทหาร พลเวียน ร้อง ฟ้องพิพาท บ่าวไพร่ เสว ไทย เสว ทาย แก่กัน
ซึ่ง อยู่ณ หัวเมืองโท หัวเมืองตรี แล เมืองเล็ก แขวงจังหวัด แล มีทรา
ไปเอามาพิจารณาบาดแพนท ตามกรม แล นำ พระราชโองการ ไป มอบเมือง
ใหญ่ แล มีทราไป มอบหัวเมืองโท ไป มอบหัวเมืองตรี แล เมืองเล็ก
ไป ทั้งขุน สักคักฎาษแต่ฝ่ายซ้าย แล ไป มาด้วยกิจราชการทั้ง ปวง ถ้า
มีทราไปให้ส่งคน ประทับ ทราบพระราชสัทธิ์ ประทับ ทราบพระคชสีห์ ประทับ
ทราบบัวแก้ว แล เบิก หนุ้าข้าง สหมาทราณะเมืองทั้งปวง แล เบิก ขนอน
เรือ ทราบพิชัยเทพยกาทรงเครื่องนั่งแท่น มือซ้ายถือ ฉัตร นำทราพระ
ราชสัทธิ์ นำทราพระคชสีห์ นำทราบัวแก้ว ไป พระราชทานให้ไว้ พระตำรา
เจ้าพระโยมสงฆ์ แล ไต่ ยัก ขนบ พระตำรานั้น ทราบคน ทายโปล่ บ่าซ้าย
นั้น ไต่ เบิก ขนอน ท่านผู้ไปทาง นอก ท่านทั้งปวงนั้น ทราเรือ หงษ
มีมรรภูบนั้นให้เบิก ขนอน ท่านผู้ไปทาง เรือ นอก ถ้า นอก ท่านนั้น ทราบัว
นั้น ไต่ เบิก สิ่ง ของ ซึ่ง บันดาได้ เวียกช่วย ราชการ แล ไต่ ไข้ ทราทั้ง นี้ แต่
บันดาฝ่ายซ้าย ทรา ออก พระเทพาไต้ ไข้ แต่ท่านนี้ ๖

๑๙ ๑ ทราบพระอุเทนทราธิราชกุมารที่พิณ สามสหาย หลวงอินมนทวีศรี จันท
กุมาร สมุหะพระสังวรจสารภกรนอก ประทับ ด้วย ทราเทพพยาจร แล ทราบัว
แก้ว ไปแก่กรมการ แล เสนา นาย อากร แล แขวงจังหวัด ด้วย พระราชทาน
ไรรูนา อากร สมพัจร ขนอนตลาด น้ำ ลานหัวบ่า คำ ที่เชิงเวียน แล หัวจังกอบ
ซึ่งพระราชทานไรรูนา อากร แล สั่งให้ทำ คำราไว้ ไปเมื่อนำไข้ ทราพระอุ
เทนทไต้ บัด ทรา ประจำพระตำรานี้ หนึ่ง มีทราไปแก่ กรมการ แล เสนา
อากร แล แขวงจังหวัดด้วยกิจไรรูนา อากร ซึ่ง สั่งให้เวียก แล สั่งให้เบิก
คู่ความ ซึ่ง วิวาทด้วยไรรูนา อากรทั้งปวง หนึ่ง มีทราไปแก่ กรมการ ทั้ง

ขุน หมื่น แล เวียงพิไยใน ศาล แล ทวี เมืองเล็ก มา จำย ราชการสพมาตราใน กรมสารภากร นอก แล ทวา หลวง อินมณฑร์ไต้ ไช้แต่เท่านั้น ๖๕

๔๐ ๑ ทวา พระอุเทนทวาริราช นั้ง แทน ที่กพิณ สาม สาย หลวง มงคลรัตนราช มณฑร์ไต้ สุ่มพระสารวง สารภากรใน ไช้ ไปแก่ หลวง แก้วคฤหะบิตรีทันด้วย พระราชทาน อากร ส่วน แล มี ทวา เสนาธรรมจักรไป ประทับด้วย หนึ่งใช้ไป เว้ง เงิน อากร ส่วน แก่ หลวง แก้ว คฤหะบิตรีทัน หนึ่ง ถ้า พระราชทาน อากร สมพัจย ทวีป่าค่าที่เชิง เวียง น้ำละทาน ซึ่ง ประมูล คง สารภากรในไช้ มี ทวา ไปแก่ กรมการ หนึ่ง ตั้ง ขุนหมื่น นายรวง แล นายกำนัน ตั้ง พิจารณาด้วย ส่วนไช้ มี ทวา ไปแก่ หลวง แก้ว คฤหะบิตรีทันให้ส่ง หนึ่ง พระราชทานไว้ นาน อากร สมพัจย น้ำละทาน ทวีป่าค่า ที่เชิง เวียง จึง ประมูลใน พระคลังในกัถิ แล จะ ไป ถึง ขุน หมื่น ชนชน ห้าม แล มี ทวา นาง พระ ธณี แล พระราไชยสรวค รัักษากัถิ แล ทวา คน ชูโคม ขุน สมบัติบาล นั้น กัถิ แล มี ทวา พระอุเทนท ไปด้วย หนึ่ง พระราชทาน มูลสารภากรใน นั้น กัถิ มี ทวา เพชพยาจร แล กระเชตราชิบทิ แล ทวา พระอุเทนทไป ด้วย ทวา หลวง มงคล รัตนราช มณฑร์ไต้ ไช้แต่เท่านั้น ๖๖

๖๑ ๑ ทวา เทพยคาถิขล้อย ขุน หลวง พระไกรศรีราชสุภวาทิ ไต้ ไช้ไป ตั้ง แห่งผู้ ปรับนิระเมือง เอก เมือง โทเมือง ตวี ตาม พนังงาน แล ตั้ง หมื่น แห่ง หมื่นสุภา แล เวียง คำ ญา ช้าง สพมาตรา แล ขุน แห่ง หมื่น สุภา ทวา ขุน หลวง พระไกรศรีไต้ ไช้แต่เท่านั้น ๖๗

๖๒ ๑ สิงท ทรง เกรียง ยืน บน แทน ขุนกระเชมราชสุภวาทิ ไต้ ไช้ไป ตั้ง แห่งผู้ ปรับนิระเมือง เอก เมือง โทเมือง ตวี ตาม พนังงาน แล ตั้ง ขุน แห่ง ขุนสุภา แล เวียง คำ ญา สพมาตราแก่ ขุน แห่ง ขุนสุภา ณ เมือง ปากไต้ ฝ่ายเหนือ ทวา ขุน กระเชมไต้ ไช้แต่เท่านั้น ๖๘

๒๓ ๐ ทวาม้าขุน ราชินิกุลนิคมภักดิ์ ไท้ ไซ้ ทั้ว หนุ้า ไซ้ ัง สพมาทรา ณ หัว
เมื่อง เล็ก แล แฉวง ชุน คี่ มงกล ตาม อติวรา แต่ ก่น แล คน เร็ว ถือ หนึ่ง ลือ
ไป ทั้ว กิจ ราชการ แล ให้ กรมการ แฉวง เรือง คคน เร็ว แล ส่ง ไป เบิก ท่าน
ขนอน ไป มา ทวาชุน ราชินิกุลนิคมภักดิ์ ไท้ ไซ้ แต่ ท่านนี้ ๗

๒๔ ๐ ทวา เลียง ผา ชุน เทพรชุน ราชปลัด ไท้ ไซ้ ทั้ว หนุ้า ไซ้ ัง สพมาทรา
ณะ หัว เมื่อง เล็ก แล แฉวง จังหวัก ตาม รัทรา แต่ ก่น แล คน เร็ว ถือ หนึ่ง ลือ
ไป ทั้ว กิจ ราชการ แล ให้ กรมการ แฉวง เรือง คคน เร็ว แล ส่ง ไป เบิก ท่าน
ขนอน ไป มา ทวาชุน เทพรชุน ไท้ ไซ้ แต่ ท่านนี้ ๗

๒๕ ๐ ทวา คน มี ขวาก ถือ ษัณ ะวัง ชุน เทพรทพร เทพภักดิ์ ศรี สมุหพระ
ตำรวร กลาง ไท้ ไซ้ ไป แก่ กรมการ แล หัว เมื่อง เล็ก เร็ว กิ่ง ยาสั่ง กี่ เลือค
มัน คับ พุง แล ยาง แก้ว ทาง ยุง ราง บั้น ทวาย พิเือง แล หนึ่ง หมี่ หนึ่ง กระบือ
แล ส่ง สมอง คน ไซ้ ส่ง หมัน ชัน น้ำมัน สำหรับ เวื่อ ไซ้ แล มอขลอก แล เวียก
ส่ง หลวง ทั้ง ปวง ตาม ธรรมเนียม แต่ ใน อติวรา ทวาชุน เทพรทพร ไท้ ไซ้ แต่ ท่านนี้

๒๖ ๐ ทวา คน มี ขวาก ถือ ษัณ ะวัง ชุน ธรเนทพร เทพภักดิ์ ศรี สมุหพระ
ตำรวร กลาง ไท้ ไซ้ ไป แก่ กรมการ แล หัว เมื่อง เล็ก เร็ว กิ่ง ยาสั่ง กี่ เลือค
มัน คับ พุง แล ยาง แก้ว ทาง ยุง ราง บั้น ทวาย พิเือง แล หนึ่ง หมี่ หนึ่ง กระบือ แล
ส่ง สมอง คน ไซ้ ส่ง หมัน ชัน น้ำมัน สำหรับ เวื่อ ไซ้ แล มอขลอก แล เวียก
ส่ง หลวง ทั้ง ปวง ตาม ธรรมเนียม แต่ ใน อติวรา สรรภากร แล สิ่ง ของ ซึ่ง ๗
ไท้ เปน ราชการ ทั้ง ปวง ทวาชุน ธรเนทพร ไท้ ไซ้ แต่ ท่านนี้ ๗

๒๗ ๐ ถ้า แล เจ้า กรม ไป ราชการ กี่ กี่ ทา ทวี มิ ไท้ กี่ กี่ แล ผาก ที่ แก่ ผู้ใด ๆ
ไซ้ ให้ ฟัง ทวา ผู้ นั้น แต่ ตาม ธรรมเนียม เจ้า กรม นั้น ไท้ ไซ้ หนึ่ง ทวาชุน ภู
มี คกั ทำ หนึ่ง ลือ ออกร แก่ ท้าว พระยามหาเสนา ราชมนตรี แล ละครถากว ใน กรม
ใด ๆ มิ ไซ้ พนักงาน กระทรวง ได้ พิจารณา แล อย่า ให้ ท้าว พระยามหามนตรี
แล ชุน โรง ศาล ใน กรมใด ๆ รับ เขา ความ ออกร นั้น ๗

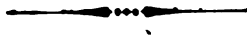
๒๘ ๐ หนึ่งแขวงทั้งสี่จะได้ว่า อรรถคดีทั้งปวงไว้ แต่เบี้ย คำแสนลงไป
 แลทวยราษฎรผู้มีคดี เขา อรรถคดีเบี้ยพัน แสนไปให้แขวงทั้งสี่ว่า อรรถ
 คดีนั้นใช้ อย่าให้แขวงว่า แต่ทำให้คุมไว้ ถ้าแลกรมใด ๆ มีโรง ศาล
 แลได้จ่าย หมายข้าง สพมาตรา แลขุนราชนิกุลนิตยภักดี ซึ่งจ่าย หมายข้าง
 เกื่อนนั้น จึงให้เบิก ความเบี้ยพัน แสนนั้นไป พิจารณา ตาม กระทรวง ถ้า
 แล อรรถคดีผิด กระทรวงใช้ อย่าให้เบิก อรรถคดีนั้นไป พิจารณา ถ้าแล
 กรมใด ๆ ซึ่งหาโรง ศาล มิได้ จะเบิก เขา อรรถคดีมา พิจารณา อย่าให้แขวง
 ส่ง ถ้ามี ตรา กรมใด ๆ ซึ่งมีใน พระธรรมคุณให้ใช้ นี้ แลใช้ ทราถ่วง
 กรมบังคับ บัญชาไป มา แยก พระธรรมคุณนี้ใช้ อย่าให้ ฟัง ให้บอก เข้ามา
 ยัง มหาศไทย ถ้ามี ความ มหาศไทยใช้ ทราถ่วง กรม บังคับ บัญชาไป แยก
 พระธรรมคุณ อย่าให้ ฟัง ให้บอก ถึง พระศรีวิบุริวิชา หนึ่ง ถ้ามี ตรา กรม
 ไท ๆ นอก พระธรรมคุณนี้ไป แก่ กรมการ แล แขวง จังหวัด ให้เรียก ส่ง
 สภากรม สมพัชร จนธน ทลาค หน้า ละหนาน ทวีป้า คำที่ เชียงเวื่อน แล ผู้คน ซึ่งมี
 อรรถคดี แล ทั้ง ขุน หมื่น แล ท่วย สรรพ ประการ ไท ๆ อย่าให้ ฟัง แล
 ให้ กรมการ แขวง จังหวัด คุมเอา ผู้ถือ ทรา แล ทรา นั้น เข้า มา ยัง มหาศ
 ไทย แล ให้ ทำ ความ บัญญัติไว้ นี้ แล รับ ทรา นอก พระธรรมคุณ นี้ ก็
 ใช้ ทราถ่วง พระธรรมคุณนี้ใช้ จะให้ ลง พระราช อาญา แก่ ผู้ นั้น จน สิ้น ชีวิต
 ศักราช ๙๙๗ กุณ สัปตศก

๗๕

๒๙ ๐ หนึ่ง ถ้า จะเอา ทราไป วาง นั้น ให้ไป คุ ขุนหมื่น กรมการ ผู้ จะ รับ ทรา
 พร้อมกัน ชู่ ณะศาล กลาง แล้ว จึงให้ ซ้ำ ทลวง ผู้ถือ ทรา เขา เสือ เกี้ยว ฟง
 ถือ ทรา นั้น สอง มือ ชู่ เพียง นม วาง ท่อ มือ พระทลวง ขุน หมื่น ผู้ รับ ทรา นั้น
 วางไว้ ที่อื่น ถ้า นั่ง เวื่อน แห่ง ไท ๆ อย่า วาง ทรา นั้น ถ้า ยังมี ได้ วาง
 ทรา อย่าให้ ไหว้ ขุน หมื่น ผู้ นั้น มิ ชะย ท่อ วาง ทรา แล้ว ถ้า จะ ไหว้ ก็ ตาม เด็ด
 ถ้า กรมการ ผู้ รับ ทรา นั้น จะ ต้อง ว่า ความ เมือง ไท ให้ ว่า เมือง นั้น

ตามพระราชกำหนด แลตอบว่าประการใดๆ มีสิ่งนั้น ถ้าจะรับเอาไป
 มิได้ ด้วยมีสารภณานั้น จะให้จ้ะรับ คอบนั้นมิได้ ถ้าคอบส่งจ้ะรับ
 ไป ถ้าจะคอบให้เจ้าจอมรู้ ก็ให้แต่งทนาย ถือตราคอบซึ่งมีสิ่งขึ้นไป
 จ้ะจะชอบด้วยราชการ แลให้ว่ากรมการจ้ะก็ แลเถาะเอาคนกรม
 การนั้น มาจำเอาคู่ความ ถ้าแลจำมิชดถให้เอาตัวคนนั้นขึ้นมาจ้ะได้

- ถึถษณพระธรรมนุญใช้ตราสังเขปสั้นแก่เท่านี้ ๖

๑ ลักษณะวิวาท ๗๖

๑ อันว่าลักษณะวิวาทที่ ลักษณะ วิวาทต่อกัน แลลักษณะ รุกไปที รุกไป
คำทำน เปน มูลคดีมีพระบาทใน คำกั๊ว พระธรรมสาคร ว่า ประหวัญ จะชุงศา
ภานาวิทิกกัมมะพะลาถะระนะ เปน อาทิกังนี้ จึงมี อรรถาธิบาย สาอะคัก อัน
โฆราณ ราชกรณัทธิย บัญญัติสืบ ๆ มาโดย มาตราดังนี้ ๗๖

๑๑ ศุภมัศก ๑๒๖๘ ศก สัปตังวิจจรเชษฐมาศศุภมัศกขบัตถิย กทียกัฏฐาวาร มี
พระราชโองการบัญญัติ พระราชอาญา สมเด็จพระเจ้าบรมราชาธิบดีศรี สุธรรมา
บรมจักรพรรดิศวรบรมบพิตร พระพุทธเจ้าอยู่หัว มี พระราชโองการโดยกรมฯ ปรารถนา
จะ ระวัง คับทุกข ชุระ ราษฎร จึงให้ ตรา พระราชกฤษฎีกา โฆษณา แก่ ชาว
เจ้าเหล่า ราชินิกุลชุน หมื่น พฤตมาตย ราชมนตรีวิโวธยา สมสังกัถพัน อัน มี
ใน พระราชอาณาจักร ประชาราษฎร ทั้งปวง ทั้งแต่นี้ สืบไปเมื่อนำ ๗๖

๑๑ มาตราหนึ่ง วิวาทต่อกัน วิวาทที่กัน โทษ ๘ กระทง โทษ ๑๐ กระทง
มิให้ เวียง กระทง โทษ สิ่งใดหนักให้เอาแต่สิ่ง หนึ่งทั้งใหม่ ทำนา
๔๐๐ ลง มา ให้เอาบันดาศักดิ์ผู้เจ้บผู้ไต่ทั้งใหม่ แต่ นว ๔๐๐ ขึ้นไปให้
เอาบันดาศักดิ์ผู้ สูง นวฝ่ายเดียว ทั้งใหม่ให้แก่ผู้ชนะ รัชยที่ รัชยต่ำที่
กัน ให้ ใหม่ กลบ ลบกัน เหลื่อนั้น เปน ลื่นใหม่ กิ่ง พิโนย กิ่ง ๗๖

๒๐ มาตราหนึ่ง ๑๐ คน ที่คน เดียว ๒๐ คน เข้ม กั๊ว คน เดียวที่ ๑๐ คน ๒๐
เจ้บ กั๊ว ใช้ มัณ ระที่ แต่ที่ เกียว ทามิได้ มัณย่มที่ คน ระที่ ให้ใหม่
คนผู้เดียวให้แก่ เขา จงทุก คนโดย ยศกาศักดิ์ ๑๐ คนที่ มัณ คน เดียว มี ๒๐

เข็มนั้น ท่านให้ไหม ๑๐ คน ให้แก่มัน คนเที่ยว ถ้ามัน ๑๐ คน ต้มมัน คน
 เที่ยว แดก ข้า บาดเจ็บ ทลาย แห่ง ให้ไหมมันผู้บันคาโกลอ เป็นตัน
 เหตุนี้ไว้ แห่ง แดก บาดเจ็บทั้งหลายนี้ ให้ไหมรายตัวผู้ที่ ถ้า บาดเจ็บ
 แก่ แห่ง หนึ่ง สอง แห่ง ให้เขาคนทั้งนี้ เป็นแต่พวกมิได้ลงมือ ถ้า
 มัน คนเที่ยวที่ ๑๐ คน บาดเจ็บ ทลาย แห่ง ให้ไหมผู้เที่ยว ให้แก่เขา จงทุก
 คนตาม บาด ตาม แผล มาก แล่นัย

๖๖

๓๐ มาตราหนึ่ง โทษ ทว่า จำเลยที่ต่ำ จำเลยพ้นทาง คนเจ็บป่วย
 เป็นโทษ ถึง ๘ กระงกก็ เป็นโทษ ถึง ๑๐ กระงกก็ ฝ่าย จำเลยให้ การ เกี้ยว
 แก่ กล่าวโทษโทษ ว่าโทษ ที่ต่ำ พ้นทาง มี บาดเจ็บ ถึง ๘ กระงก ก็ ๑๐ กระงก
 ก็ ท่านว่าโทษอันใดใหญ่ โทษอันใด นึก ให้เขาสิ่งหนึ่งตั้งไหม
 กลบ ลบ กัน เหลือ นั้น เป็น สิ้นไหมถึง พิไณยก็

๖๗

๔๐ มาตราหนึ่ง ทวย ราษฎรทั้งหลาย วิเวกที่ต่ำ กัน ฝ่ายข้าง หนึ่ง วังแล่น
 หนึ่ง ชน บน เรือน ท่าน ฝ่ายข้าง หนึ่ง บังอาจ ชน ไป ที่ บน เรือน ท่าน แล ผู้
 หนึ่ง ชน ภายใต ให้ฆ่าผู้หนึ่ง ภาย ตก ไป ตาม กัน ถ้า ทรง พระกรุณา
 ยให้ฆ่าที่ ก็ ให้ไหมโทษ ขนาด ให้ทำ สิ้นไหม เป็น สอง ส่วน ให้ได้แก่
 เจ้าเรือน นั้น ส่วน หนึ่ง ได้แก่ พ่อแม่ ได้ แก่ พี่น้อง ผู้ตาย นั้น ส่วน หนึ่ง ให้
 ไหม ปลุก ตั้ว ผู้ตาย ทั่ว ถ้า ที่ กัน ภาย พ้น ชายคา เจ้า เรือน จะ กล่าว เขา
 สิ้นไหม นั้น มิได้ เลย สิ้นไหม นั้น ให้ ได้ แก่ พ่อ ให้ ได้ แก่ แม่ พี่ น้อง ผู้ตาย

๕๐ มาตราหนึ่ง พ่อ ตา แม่ ยาย ค่า ที่ ลูก เขย ๆ ค่า ที่ พ่อ ตา ค่า ที่ แม่ ยาย
 ลูก สะไฟ ค่า ที่ พ่อ ด้ว ค่า ที่ แม่ ด้ว พ่อ ด้ว แม่ ด้ว ค่า ที่ ลูก สะไฟ เมีย หลวง
 ค่า ที่ เมียน้อย ๆ ค่า ที่ เมีย หลวง บู้ย่า หลาน ตาย หลาน ลุง บ้า หลาน อาร
 ณ์ หลาน ค่า ที่ กัน ก็ ก็ พี่ เมียน้อง เขย ค่า ที่ กัน ก็ ก็ ถ้า ถึง แดก หัก สาศ์
 จึง ให้ ปริบ ไหม ให้ แก่ กัน ด้ว ด้ว ผู้อื่น ถ้า มิ ถึง แดก หัก สาศ์ ไซ้ ให้ นาย
 ด้ว แหวง นาย บ้าน นาย อ่า เกอ บัง คับ ว่า กล่าว กัน ตาม ผิด แล ชอบ ตาม

ผู้ใหญ่น้อย ให้ตกแต่งเจ้าชอกชอกไม้รูปเทียน สั้น นุ่ง ท่มเกล้าเจ้า
เป็ดไก่ไปแปลงขวนกัน เพราะเขาเสียดกันมิได้ ๖

๖๐ มาตราหนึ่ง ผู้ใด วิวาทที่กำกัน แลผู้ใด อยู่ใกล้รู้เห็นมิได้ห้าม
ปราม ถ้าตีกันถึง มรณภาพไซ้ ให้ไหม้ผู้มิได้ห้าม ปรามนั้น เป็นข้อ
เสียดพระธาตุ เหตุที่รู้เห็นแล้วหนึ่งเสีย จึงเสียไพร่ฟ้าข้าแผ่นดิน
ท่าน ถ้าผู้มิได้ห้ามปรามนั้น เป็นญาติพี่น้อง พรหมพวกผู้ตีไซ้ ให้ไหม้
ญาติพี่น้อง พรหมพวกนั้น ทำ ๓ ส่วน ยก ๒ ส่วน เขาส่วนหนึ่ง ๖

๗๐ มาตราหนึ่ง เขาทั้ง สอง วิวาทที่กัน วิวาทกำกัน แลจับ หอก คาย
เครื่องสรรพ สากขวาน แลไม้ค้อน ก้อนหิน ชอกกล้า หอก ไป อยู่ในนคร แล
ตลาดถนนแห่งใด ๆ คอยทำร้ายแก่ท่าน ๆ มีปากเจ็บประการใดให้
ไหม้ทวิคุณ ถ้าถึงตายให้ฆ่าคนร้ายตกไปตามกัน ๖

๘๐ มาตราหนึ่ง ถ้าผู้ใด วิวาทกำวิวาทที่พันแทงกัน แลสมัค พรหมพวก
ญาติพี่น้อง ร้องว่าให้ว่า ร้องว่าให้ชกตี ร้องว่าให้พันแทงท่าน ๆ ว่าผู้
นั้น ยุความ ให้ไหม้ทุกพวกถึงตันเหตุ ๖

๙๐ มาตราหนึ่ง บุรุษภิกษุชิวรีภิกษุเป็นผู้ใหญ่ บันทโทโสที่ทางท่าน
ให้ไหม้ทวิคุณโดยโทษานุโทษ เหตุไม่ควร จะโกรธจะตี ๖

๑๐๐ มาตราหนึ่ง เต็กต่อเต็ก วิวาทที่กัน ให้พ่อให้แม่ห้ามปราม ถ้าพ่อ
ถ้าแม่ฝ่ายเต็กข้างหนึ่ง ไปตีบุตรท่านฝ่ายข้างหนึ่งไซ้ ให้ไหม้ผู้ตีนั้น
โดย กรมศักดิ์ทวิคุณ เหตุว่าเต็กมีรัฐเสียดชอบ ถ้าเต็กตีกันมีปาก
เจ็บไซ้ ให้พิเคราะห์เหตุเต็กผู้ตีผู้เจ็บนั้น ถ้าเท่ากัน อย่าให้มีโทษแก่มัน
เลย เหตุเป็นเท้าช่วยกัน ถ้าเต็กผู้ตีใหญ่ไซ้ ให้ทำขวนเสียดค่าน้ำมัน
ให้แก่มันผู้น้อย หนึ่งเต็ก ๗ เข้าเต็ก ๗๐ เป็นคนหลงโหด ไปทำ
ไปตีท่าน ๆ มิได้ปรียบไหม้มีโทษ แต่ให้นายบ้าน นายเมื่องช่วยว่ากล่าว
ให้สมัค สมา ผู้เจ็บโดย สมควร ๖

๑๑๐ มาตราหนึ่ง เด็ก๗ขวบ เล่นด้วยกัน ผลักไส กัน ตก เวียน ตก ศาลา
 ตก ต้นไม้ ตก ราน ตก น้ำ ตาย ไซ้ ให้ พ่อ ไซ้ ให้ แม่ แห่ง เด็ก ผลัก นั้น ปลูก
 ทั่ว ลุง ท่าน ถ้า มี ถึง ตาย แต่ บาดเจ็บ ซ้ำ หัก โคน บด ไซ้ ให้ ช่วย เสีย
 กาน้ำ มี น้ โดย ควร แก่ บาดเจ็บ ท่าน มี ไร่ ไหม โดย บัน ภา คัก ก็ เพราะ ต่าง
 คน ต่าง นัย มิ รั ถ้อย ความ เสมอ ใจ บ้า ๖๖

๑๑๑ มาตราหนึ่ง ผู้ใด ปลูก ให้ เด็ก ที่ ก้ม คี สะ แดก ต่าง หัก ก็ ก็ แขน หัก ก็ ก็
 เท้า หัก ก็ ก็ มือ หัก ก็ ก็ ท่าน ไร่ ไหม ผู้ ญ นั้น ตาม บาด แผล เด็ก ซึ่ง
 เจ็บ นั้น ถ้า ถึง ตาย ไร่ ไหม โดย ที่ ตาย ๖๗

๑๑๒ มาตราหนึ่ง ทาย คน ที่ ค่า พัน แรง ท่าน นาย เงิน อยู่ นั้น ทั่ว มิ ไร่
 หัก มิ ไร่ ไหม ทั้ง นาย ทั้ง ทาย เสมอ กัน เหตุ นี้ เสีย ให้ เกิด ความ ใน เมือง ท่าน

๑๑๓ มาตราหนึ่ง ผู้หนึ่ง ที่ ผู้หนึ่ง ค่า สอน สับ ขับ แท้ ทั้ง นี้ ไซ้ ท่าน ไร่
 ทด สั้น ไหม พิ โนย โดย เบี้ย กรม ทัก ก็ กอบ ครอบ กัน ที่ หนึ่ง เพราะ ที่ มี น้ ก่อน
 มี น้ จึง ค่า ค่า มี น้ ก่อน มี น้ จึง ที่ ถ้า ผู้ ไท ก่อ ที่ ก่อน ก็ ก็ ก่อ ค่า ก่อน ก็ ก็
 ไร่ ไหม ผู้ ทั้ง กรม นั้น ชื่อ โสท หนึ่ง เป็น สั้น ไหม กิ่ง พิ โนย กิ่ง เหตุ มี น้
 ก่อ ความ ให้ ยาว แก่ เมือง ท่าน ๖๘

๑๑๔ มาตราหนึ่ง คน บ้า ซ้ำ บ้าน ท่าน ที่ แทง คน ที่ ตาย ไร่ ไหม บ้า
 ไซ้ ท่าน ว่า มี ซอบ เพราะ ว่า บ้า ทา ทำ แหน่ง แบ่ง ลจ มิ ไร่ ท่าน ว่า ไร่ ไหม พ่อ
 แม่ พี่ น้อง เผ่า พิ นุ บ้า ไซ้ กิ่ง เบี้ย ปลูก ทั่ว ผู้ ตาย ไร่ วน บ้าน นี้ ไร่ ให้ แก่ พ่อ
 แม่ พี่ น้อง เผ่า พิ นุ บ้าน นี้ จึง จะ ซอบ ถ้า มี น้ ที่ มี มาก เจ็บ ไซ้ ทา ไหม มิ ไร่ ถ้า
 ที่ เป็น ที่ ไร่ นา บ้า ทง พง แซม เป็น ที่ อยู่ แห่ง คน ผู้ รุง ชาติ แล คน พิ ดล
 จริค บ้า ไร่ ผู้ ไท เข้า ไป ใน ที่ มี น้ อยู่ พัน แทง มี มาก เจ็บ แล ตาย ก็ ก็
 ถ้า ครอบ ประ มั้น กลาง ถนน ทน ทาง มิ ไร่ หัก หลบ แล มี น้ พัน แทง มาก เจ็บ ถึง ตาย

กัถิ จะเอาโทษแก่มันมิได้เลย ให้โฆษณาแก่นครบาล ให้จับเอา
ตัวมันจำจงไว้กว่าจะสิ้นกรรม

๑๖๐ มาตราหนึ่ง ผู้ร้ายที่พ้นทางคนบ้าตายไซ้ ให้ทอกวางวัดเป็นเบี้ย
ปลุกตัวผู้ตายโดยขนาด ให้แก่ญาติพี่น้องแห่งบ้า ถ้าบ้าหาญาติพี่น้อง
มิได้ ให้เอาวังวัดเป็นค่าหม้ายข้างหลวง

๑๗๐ มาตราหนึ่ง สัวเมียวิวาทกัน ชายสัวทุบตีพ้นทางหญิงผู้เมียตาย
ให้ลงโทษถึงฉนผู้อื่น ถ้าหญิงทุบตีพ้นทางชายผู้สัวตาย ให้ลงโทษ
กุดกัน ถ้าบแกล้งที่พ้นทางให้ตาย ท่านว่าให้ใหม่โดยคักมือคักไม้
คักเหล็ก สิ้นใหม่ให้เอาเข้าพระคลังหลวงจงสิ้น

๑๘๐ มาตราหนึ่ง คนทั้งหลายมีกรรมกัถิ สัตว์ของเลี้ยงมีกรรมกัถิ
มีผู้ที่พ้นทางให้ตายไซ้ ท่านให้พิกักค่าแม่มันเท่าใด ใช้ค่าลูกในท้อง
ถึงค่าแม่มันด้วยแลจะมากใหม่นั้นให้ใหม่โดยพระราชาฤทธิกา

๑๘๑ มาตราหนึ่ง ผู้ใดคบตีเจ้าไทยลูกเมียตน มันแล่นหนีไปขึ้นบน
เรือนท่าน แลเล็ดตกลงที่เรือนท่าน ให้ผู้คบตีนั้นพลเรือนท่าน ให้
มีมณฑพระสงฆ์รูป สวดมนตรชกน้ำแก่บิขัฬๆ เรือนท่าน

๒๐๐ มาตราหนึ่ง ชกตียิงพ้นทางกัน มีปากเจ็บบอบช้ำลำบากด้วย
เขาคี เป็นไข้ฉวมจึงตายใน๑๕วัน ท่านให้ทอกพิไนยโดยตีตาย
ให้ฆ่าผู้ร้ายตกไปตามกัน ถ้าทรงพระกรุณาบให้ฆ่าตีไซ้ ถ้าผู้ตาย
สูงนา๔๐๐ขึ้นไป ฆ่าให้ปลุกตัวเลย ถ้าทำนา๔๐๐ลงมาให้ปลุกตัว
ผู้ตาย ส่งให้บุตรภรรยาญาติพี่น้องทำบุญไป แล้วให้เอาค่าตัวผู้ตาย
ทั้งใหม่ตามกระเชียวอายุ โดยคักมือคักไม้คักเหล็ก สิ้นใหม่ให้
แก่บิดามารดาพี่น้องผู้ตาย ถ้าพ้นกว่า๑๕วันถึงเดือนหนึ่งจึงตาย
ท่านว่าเป็นกรรมแห่งสัตว์ ให้ปรับใหม่แต่โดยปากเจ็บ เป็นสิ้นใหม่
ถึงเป็นพิไนยถึง

๒๑ ๑ มาตราหนึ่ง ทวยราชธูรวิวาททำที่กันมายังแพ่งให้กฐนผอย บาก
 เจ็บใจ ให้นายพระทำมรวงบุกบาศ. เจ็บ รง ล่องแก๊ว ถ้าแฉ. เจ็บ บัวก ก้วย มีธ
 ้วยไม้ ก้วย เหล็ก ก้วย อัญ. แดง ประการ ไคถัก ที่ ให้ รง ล่องแก๊ว ถ้า มี
 เจ้าใจให้ ให้บอกกล่าว ร้า เวียน ถ้า อว. รุก. ฎ. ฎ. ฎ. บาก เจ็บ เจา นั้น คา
 อยู่แต่ นายพระทำมรวงผู้คุม นั้น สอง ส่วน. ทอ แก่ ฎ. ฎ. ฎ. ผู้ ทรา คำ นั้น ส่วน หนึ่ง
 ัก ที่ พัน แทง ด้ น มี ตาย ให้ นายพระทำมรวงเขา ทิว มา ทรา บาก เจ็บ ไร่
 ัก ทาย ไร่ ให้ ไป ฎ. ฎ. ฎ. ที่ นั้น ๖๖

๒๒ ๑ มาตราหนึ่ง สอง ชก ที่กัน แล ช้าง หนึ่ง มี บาก เจ็บ เขา มา ให้ ทระธา
 การ ทรา บาก เจ็บ ไร่ ช้าง หนึ่ง ทา บาก เจ็บ มิ ได้ สัก อัน สรรพ ทำ เขา ให้ มี
 บาก เจ็บ แล้ว จึง เขา มา ให้ ทรา บาก เจ็บ ไร่ ด้วย ว่า มี บาก เจ็บ บ้าง เมื่อ
 พิหารณา มิ สม อ่าง ถัก ที่ แล มิน ทอ ด้ น พิสุทธ แพ้ แก่ บน จน แก่ พิ หารณา ถัก ที่
 ทำน ให้ โหม มิน เท่า โส โทษ ท่าน แล ส่วน บาก เจ็บ ช้าง ผู้ บาก เจ็บ จึง นั้น
 สิ่ง ไค หนัก เขา แก่ สิ่ง หนึ่ง ทั้ง โหม มิน ผู้ ชก ที่ ให้ แก่ ผู้ เจ็บ นั้น อัก โลก หนึ่ง
 โดย ชนาค ๖๗

๒๓ ๑ มาตราหนึ่ง วิวาท ชก ที่ทุบ ถอง คบ บิก ชวน ก้วย มีธ กัก ที่ เขา กุง
 เขา ผ่า ฟาก ที่ ท่าน ถัก ที่ แล ผล ถัก โส ทำน ให้ ทระทบ ทระเบ็ ธง ไม้ ทนาม อัญ สติลา
 แดง ถัก ที่ ประการ เท่า นี้ ให้ โหม เสมอ ศัก มีธ ๖๘

๒๔ ๑ มาตราหนึ่ง วิวาท กัน จับ เขา ทิน เข็ยก เข้า เข็ยก ชัน เนื้อ ชัน ปลา สก
 ทราย เข็ยก ทั้ง ชัก ท่าน ถัก ที่ ให้ โหม เสมอ ศัก มีธ ถ้า สาก ชัก ท่าน ก้วย
 น้ำ ผัง น้ำ อชัย น้ำ มิน แล เมื่ ก เข้า ปลือ ถัก ที่ ให้ โหม กิ่ง ศัก มีธ ๖๙

๒๕ ๑ มาตราหนึ่ง วิวาท ทำที่กัน แล มิน เขา สิ่ง อัน โส โครก ทั้ง ชัก ต้อง
 ทำน ถัก ที่ ถ่ม น้ำ นาย รค ท่าน ต้อง ทำน ถัก ที่ ให้ โหม เสมอ ศัก ไม้ ๗๐

๒๖ ๑ มาตราหนึ่ง ชก ที่กัน บ ช้ำ แล ฟก ช้ำ คำ ชับ แดก ผลาย โคน หัก

บอกตายก็ดี ถ้าดีด้วยไม้ได้ บวกทั้งมือ ถ้าพันแทงด้วยเหล็กให้ ไหม
สองเท่ามือ ๖

๒๓๖ ๑. มาตราหนึ่ง วิวาทที่กัน จับเอาล้นมีก สันพร้าวสัน หอกสัน คายกั้น
อิฐก้อนหิน กระเบื้อง เม็ดกรวด หิน สีลาแลง นอง งาม เจียวกระดก หอยเขน กี้ กี้
แลต้นเข้าต้น หนุ่ย หนุ่ย ยี่เอื้อ กั้น เนื้อแห้ง ปลาแห้ง ทั่วปลา สก เขี่ย
ชัน หนึ่งท้ายเข็ก จุก ระก๋ิมจุก ทรม ช่างชิง ถ้วยที่ขนอ้อย แลขี้ม้า
ขี้วัวขี้ช้าง ลูกไม้ใบไม้ทั้งกิ่ง กระลา เข็ชฌกาวล หวาย ฟากตีทั้ง
จุกทำน กี้ กี้ แล จำทำนให้ตายด้วยชื่อ คาใช้ทรวน กี้ กี้ ผลักทำนให้
ระกบ หอก คาย มีก พร้า ขวาน สี่ว แหลนเหล็ก หลาวเหล็ก ฉมวก ระกัก มี
ปากเข็บ กี้ กี้ แล ทำทำนให้ จม น้ำ กี้ กี้ เอา กระสุนยิงทำน กี้ กี้ พริก
ถ้วยเหล็ก กัดถ้วยพัน กี้ กี้ ประการเท่านี้ ให้ ไหมเสมอ คักไม้ ๖

๒๓๗ ๑. มาตราหนึ่ง วิวาทกัน จับเอาไฟ จุก น้ำร้อน รก สากทำน กี้ กี้ เอา
ทองคำเงินทอง แดง ส้มฤทธิ์ ทอง เหลือง ทองขาว สังกะสี ตีบุก ชัน วัช
หอก คาย มีก พร้า ขวาน สี่ว แหลนเหล็ก หลาวเหล็ก ฉมวก อัน มิได้คม มิได้
แหลม พันแทงข้างท้องเนื้อ หนึ่ง แดง พัง ปากเข็บ กี้ กี้ เขา ปืนยิงทำน กี้ กี้
ประการเท่านี้ ให้ ไหมเสมอ คัก เหล็ก ถ้าเขา หนึ่งสี่ที่ ทำน ให้ ไหมเท่าเหล็ก
เหตุทำให้ เปน จัญไรแก่ทำน ถ้า เขา บาดร โขกเขา บาดรที่ ทำน ให้ ไหม
สองเท่าเหล็ก หนึ่งเอาเหล็ก มีคม มีแหลม แล เคือง สาก รากู เปน
ไฟไป ต้องไปตี พันแทงทำน ให้ ไหม สองเท่าเหล็ก ๖

๒๓๘ ๑. มาตราหนึ่ง วิวาทที่กัน ถูที่ สำคัญ คาย นั้น มี ๘ แห่ง คือ ถูที่
กำกั้น ๑. ตัน คอ ๑. หมก ๑. แสก หน้า ๑. เพรียง หู ๑. ปลายคาง ๑. ซ้าย
โครง ๑. ซากัน ไทร ๑. พันแทงกัน ถูที่ สำคัญ คาย นั้น มี ๘ แห่ง คือ
คอ ๑. คอหอย ๑. ไหล่ รวย ๑. รักแร้ ๑. รวนนม ๑. ทรวงอก ๑. พุง ๑

ใช้กัน ๑ ถ้าที่กัน ด้วยไม้ ตะบอง ไม้กลัด ไม้เท้า รอบไม้เท้า ขวาน ไม้ศอก
 แล สรรพไม้อันใหญ่ก็ดี ที่้องที่สำคัญที่ตาย ให้เขาเป็นที่ตายด้วย
 เหล็ก ถ้าผิดที่สำคัญที่ตาย แล ตาย นั้น ให้เขาเป็นที่ตายด้วยไม้
 ทำนา ๔๐๐ ลง มาให้ โหม ปลุก ทวี แล้วให้เขา บันดาลศักดิ์ผู้ตาย ตั้ง โหม
 โดยตีพื้น แทรง ท่าน ตาย เป็น สิ้น โหม กิ่ง เป็น พิ โหม กิ่ง ๖

๓๐๑ มาตราหนึ่ง วิวาทตีพื้น แทรง กัน ถูก หู ซาก ทั้ง สอง ข้างก็ดี ทา
 ขน ทั้ง สอง ข้างก็ดี ซ้อมือ หัก ซ้อม แขน หัก ทั้ง สอง ข้างก็ดี แฉ่ง ซา
 ท้า ทั้ง สอง ข้างก็ดี ลิ่น ค้วน จมก ค้วนก็ดี ไ้ ชื่อว่า สาศัก ให้ โหม
 จักรคุณ ถ้า ซาก ข้าง หนึ่ง วัน ข้าง หนึ่ง ลิ่น แหว่งก็ดี ไ้ ชื่อว่า สาศัก
 ให้ โหม ทวีคุณ ถ้า ชำ น่วม ทั้ง ทั่ว ล้า มาก ปาง ตาย ก็ดี หนังสือ ซาก วัน
 จมก ซาก แหว่งก็ดี ให้ โหม ทวีคุณ ถ้า ที่ แฉ่ง เป็น แผล เสีย โหม ให้
 โหม ทวีคุณ เก็บ มาก เจ็บ แดก ที่ ลับ มี ไ้ เป็น ที่ แฉ่ง เสีย โหม ให้ โหม
 แต่ ลา หนึ่ง ๖

๓๐๒ มาตราหนึ่ง วิวาท ซก ตี พื้น แทรง ลง ถีบ ตบ ท่าน ถูก ให้ โหม โดย
 คักมือ คักไม้ คักเหล็ก ถ้า ซก ตี พื้น แทรง ลง ถีบ ตบ ท่าน ผิดก็ดี
 แล่น หนึ่ง รอก ก็ดี มี ผู้ ชิง ไ้ ก็ดี ให้ โหม โดย ซก ตี พื้น แทรง ลง ถีบ ตบ
 ถา ตาม พระราชา ฤๅษี กาลิมา แล้ว ทำ ๔ ส่วน ยก เสีย ส่วน ๑ เสา ๓ ส่วน
 ถ้า เงือก เงือ ๖ ซก ๖ ที ๖ รอง ๖ ถีบ ๖ พื้น ๖ แทรง ท่าน ใช้ ให้ โหม กิ่ง ซก
 ตี พื้น แทรง ถูก ถ้า ว่า แต่ วาจา ๖ ซก ๖ ที ๖ รอง ๖ ถีบ ๖ พื้น ๖ แทรง ท่าน
 ให้ โหม กิ่ง เข็ย เงือก เงือ ถ้า ดู กว่า ผลัก ไ้ กัน ใน ลักษณะ วิวาท นั้น หา
 มาก แผล มี ไ้ ให้ โหม โดย เข็ย บ ซ้า ๖

๓๐๓ มาตราหนึ่ง ผู้ใด วิวาท ตี ทำ พื้น แทรง สมณ พราหมณะ พุทธาจารย์ แล
 บิคา มารดา บั่ ยา ตา ยาย แทรง ตน มี มาก เจ็บ ด้วย เหล็ก สาศัก ใช้ ให้ เข็ย น
 สาม ยก ทะเวน ยก สาม วัน ทะเวน เรือ สาม วัน คัก นิ้ว มือ เสีย ให้ ลิ่น

นิ้วทั้งสองข้าง ให้ทำแพลงยมนั้นเสีย ให้ปรากฏแก่ตาคนทั้งหลาย ถ้า
 ที่เจ็บปวดด้วยไม้สาหัสไซ้ ให้เขียนสามขา ทะเวน ยกสามวัน ทะเวน
 เรือสามวัน ให้ทักนิ้ว มือขวาเสีย หง ล้นนิ้ว แล้วให้ทำแพลงยเสีย
 ถ้าที่เจ็บปวดด้วยมือสาหัสไซ้ ให้ขอกเล็บมือเสีย หง สิบนิ้ว จำไว้ ทก
 เกือน แล้วเอาชัน ขาหย่าง ประจานสามวัน ให้ทวน ด้วยลวดหนึ่ง ๓๐ ที่
 แล้วให้สักอกไว้ว่า ที่พ่อคุณแม่ ถ้าที่ด้วยไม้เจ็บปวดมิได้ ถึงสาหัส
 ให้ขอกเล็บมือเสีย หง ๑๐ นิ้ว แล้วให้จำ ทก เกือน เอาชัน ขาหย่าง
 สามวัน แล้วให้ทวน ด้วยลวดหนึ่ง ๓๐ ที่ ถ้าที่ด้วยมือมิได้ ถึงสาหัส
 ให้ปวดเล็บเสีย หง นิ้ว จำไว้ สามเดือน แล้ว ทวน ด้วยลวด หนึ่ง ๕๕ ที่
 ถ้าตายไซ้ ให้ฆ่า มนุ ทก ไป ตามกัน

๖

๓๓๐ ๑ มาตรา หนึ่ง วิวาท คำที่กัน แล แก้วน้ำนึ่ง ท่านเสีย ให้เป็น ทูราการ
 ถ้าหญิงสาว หากมิได้ ให้ใหม่ผู้ทำเป็น เบี้ย ๗๐๐๐๐ ทวีคุณ ถ้าชาย
 กุขหญิงสาว นั้น ถ้าแก้วน้ำนึ่ง หญิง หม้ายให้ ใหม่เป็น เบี้ย ๘๐๐๐๐ ทวีคุณ
 ถ้า หญิงนั้น มีฉวี ให้ ใหม่เป็น เบี้ย ๑๗๐๐๐๐ ทวีคุณ เหตุมันทำ ทูราการ
 แก่ท่านให้ ไ้ชย ถ้าแล มีเจ็บปวด สาหัสด้วยไซ้ โทษอันใดหนัก
 ให้เอาแม่สิ่ง หนึ่งตั้ง ใหม่ โดยพระราชกฤษฎีกา

๖

๓๔๐ ๑ มาตรา หนึ่ง วิวาท ถุ่มเถียงกัน ด้วยเหื่อ ความ ประการใด แลเอา
 คัน ชี หน้าท่านให้เอาเบี้ยขำทำ สาม ส่วน ยก ส่วน หนึ่งใหม่ สอง ส่วน
 ถ้าเอามือชี่ หน้าท่าน ให้ใหม่ ส่วน หนึ่ง ยก สอง ส่วน

๖

๑ กล่าวลักษณะ วิวาท ชก ที่พื้น แทรงให้ปรับใหม่โดยสังเขปแก่ท่าน

๓๕๐ ๑ มาตรา หนึ่ง ผู้ใด มีบั้นาคาคักี่ แล หากบั้นาคาคักี่มิได้คักี่ แล
 มีผู้ใด คำลับหลัง ไ้ยินแก่ใคร ประสาท คน แลมีผู้มา บอกเล่าไซ้
 ท่านว่า มีควรให้ฟัง ถ้อย คำ ผู้บอกนั้น เขาเป็น ถ้อยเป็น ความเลย ถ้าเมื่อ

เขาคำนั้นคนไฉนใช้ จึงควรให้เอาเป็น ถ้อย ความให้ไว้รัง พึงกันไว้
ตาม กฎหมาย

๓๖๐ มาตราหนึ่ง ทำท่านว่าไอ้อื่อ ช็ทว ช็เมอช็ ช็อโมยช็ ช็อช็ ช็ดลลช็ ช็ลวง
คนชาย ช็ช็วช็ ช็ทวณ ช็ช็ช็ช็ คำช็ ดองช็ ทบช็ ทบช็ กุกช็ เค้า ช็ ประจวน
คนเสี้ยช็ ชาย คนกิน ทั้งโคตร ช็ครอกช็ ช็ช็ช็ช็ช็ แลคำว่าไอ้อื่อ คนเสี้ย
คน กระยาจก คนอปลัก คน บ้าคนใบ้ กัดดี แลคำว่าไอ้อื่อ สับปลับอ้อมัก
ช็อ้อมักฉัว มึงทำช็เห็นอฉัวกู กัดดี แลคำท่านว่าอื่อ แสนหก แสนช็จาบ
อื่อหกของ อื่อเย็คช็อน กัดดี สรวพ คำกัน แต่ทิวประกะไรๆ ท่านให้ ปรับ
ใหม่โดย ยศตาศักดิ์ ภา หนึ่ง ถ้าทำถึงโคตรเค้าแก่ให้ใหม่ ทิวคุณ

๓๖๑ มาตราหนึ่ง ทำสยประมาทท่านให้ไว้ ความ ฮาย ว่า มึงทำช็ทวช็
แม่ช็ช็ มึงทำช็ทวช็พ่อมึง มึงทำช็ทวช็ลูก มึง มึงทำช็ทวช็หลาน มึง
ถ้าเป็น สัจ ช็งมัน คำ ฮยาให้มีโทษ แก่ผู้ทำนั้น เลย ให้ลงโทษ แก่มัน
ผู้ทำกระลือฮามกนั้น โดย บท พระโยธการ ถ้าพิจารณาเป็น สัจว่า มัน
แกล้งคำท่านให้ไว้ ฮาย ให้ใหม่ กิ่ง คำทิว ตาม กระเชียร ฮายผู้ต้อง คำ
หนึ่งคำท่านว่า มึงเป็น ช็กก่อน มึงเป็น ช็กก่อน กัดดี พิจารณาเป็น สัจว่า
มัน แกล้งคำท่านให้ไว้ ความ ฮาย ออก สัจ ช็งนั้น เป็น สยประมาท ให้ใหม่
กึ่งคำ ถ้าจริง กุชมัน ทำใช้ ก็ให้ใหม่ กิ่ง นั้น ลงมาเล่า ถ้าทำสิ่งอื่น
เปรียบเทียบ ท่าน พิจารณาเป็น สัจ ท่านว่า มัน คำ หมู ประเทียบ มัน คำ หมู
ประเทียบ ให้ใหม่โดย เบี้ยค่าทิว เขาแต่ กิ่ง หนึ่ง

● กล่าว ลักษณะวิวาท คำ กันให้ปรับใหม่โดยสังเขปแต่เท่านี้

๓๖๒ มาตราหนึ่ง รุกไปคำที่ท่าน กัดดี สอง รุกคำกัน รุกที่กัน กัดดี ให้
พิจารณา จง รุก ทาง บก ทางน้ำ ห้วย บาง ทาง ลุ่ม คอน ช็ช็อนไม้ ช็เวือช็
แพช็ ช็้าง ผู้ อยู่ ทิว มา ทิว ผู้ อยู่ ทิว มา ทิว อยู่ เวือ ช็น บก อยู่ บก
ลงมา เวือ อยู่ เวือ ลำ หนึ่ง ช็ช็เข้าไป เวือ ลำ หนึ่ง กัดดี ช็จัม ฟาก คลอง ที่

แค้น คนไป ถึง ที่แค้นบ้านเรือนท่านก็ตี แล อยู่เรือนกับทิม แล บน
 ทัพไม้ก็ตี ผู้ที่อยู่ทัพไม้ขึ้นไปถึงบน ผู้อยู่บนลง มาถึงล่างก็ตี ชัก
 กัน ขึ้นแค้นไว้ ตวงเข้าไปก็ตี อยู่เหนือ น้ำลง มาได้น้ำ อยู่ใต้น้ำ ขึ้น
 ไปเหนือ น้ำก็ตี ท่านว่าให้เป็น รุก ๖๕

๓๘๐ มาตราหนึ่ง วิวาท ร้อง ทำเรื่องกัน ผู้ใด ออกไป จาก ที่แค้น คน
 รุกเข้าไป ถึงที่ แค้น ท่าน ตีกัน ไซ้ ท่านว่าผู้ นั้น รุก ให้ โทษ โดย พระราช
 กฤษฎีกา ๖๖

๔๐๐ มาตราหนึ่ง วิวาท คำ ตีกัน แล บันดาน โกรธ ภาพกผู้ คน จำ ไทย
 ฟันธง พ้อง พันธู ฎุก ตี ลูก หลาน ถือ ไม้ ต้อน ก้อน อีฐ ก้อน ดิน แล เครื่อง สรรพ
 สาตรา รุก ไป ที่ คำ ไป พัน แทง ท่าน ถึง ที่ แค้น ที่ บ้าน ที่ เรือน ท่าน เจ้า
 บ้าน บาก เจ็บ ให้ โทษ ทั่ว คุณ พวก ไป ทั่ว มิ ไ้ คง มี ให้ โทษ กิ่ง ทัพ เทอจ
 ทุคน ถ้า เจ้า บ้าน ที่ ผู้ รุก นั้น บาก เจ็บ ไซ้ ให้ ยก บาก เจ็บ ผู้ รุก
 นั้น เสีย ถ้า เจ้า บ้าน ที่ พัน แทง ผู้ รุก ถึง ตาย จะ เอา โทษ เจ้า บ้าน เจ้า
 เรือน นั้น มิ ไ้ เพราะ มี น สำนทาว ทนง ศักดิ์ รุก ที่ รุก แคน ท่าน ท่าน ว่า
 ตาย เสีย อย่า ให้ คน ทั้ง ปวง ดู เยี่ยง อย่าง กัน ๖๗

๔๐๑ มาตราหนึ่ง วิวาท คำ ตีกัน แล มี น คุม พรก พวก ก็ ตี ผู้ เดียว ก็ ตี
 รุก ไป ถึง ที่ แคน บ้าน เรือน ท่าน จะ คำ จะ ตี พัน แทง ท่าน แล ไป ยัง มิ ไ้ คำ
 ที่ พัน แทง ท่าน ท่าน ว่า ให้ โทษ มี น ๓๓ หนึ่ง เปน พิ โนย หลวง หนึ่ง วิวาท
 คำ ตี กัน แล้ว ต่าง คน ต่าง มา เรือน ยัง ผูก ใจ โกรธ คุม นุม โทษ ไว้ วัน หนึ่ง
 สอง วัน สาม วัน เดือน หนึ่ง จึง คุม พรก พวก ฟัน ธง ไป ตี ไป คำ ท่าน เล่า ให้
 พิเคราะห์ ทัโทษ ให้ โทษ ทั่ว คุณ ทั่ว คุณ ๖๘

๔๐๒ มาตราหนึ่ง ฎุก ตี ฟัน ธง ลูก หลาน เผ่า พันธู อัน เขา เปน งาน เกี่ยว
 กัน แล ต่าง คน ต่าง ไป อยู่ ต่าง ที่ ต่าง แคน ต่าง บ้าน ต่าง เรือน รั้ว กัน กัน
 แล มี ผู้ ใด ตี คำ พัน แทง มี น มี น แล่น หนี เข้า ไป พิง บ้าน อื่น นั้น แล มี น

ผู้ทำผู้ทำนั้น ตามเข้าไปทำตามเข้าไปที่พื้น แวงถึงในที่ แคนที่บ้านนั้น
 ท่านว่าใช้บ้านใช้เรือนมันอยู่เอง จะเขาเป็นรุก มิได้ ถ้ามันขึ้น
 ถึงบนเรือนแล้ว ผู้ที่ตามขึ้นไปชื่อว่าพื้น แวงถึง บนเรือนถึงนั้น ท่านว่า
 มันยังอาจให้เขา เป็น รุก

๔๓๑ มาตราหนึ่ง ลักษณะ จะลงโทษ ด้วย ลวค หนึ่งนั้น ถ้ามันลัก พื้น แวง
 มันลัก ทรัพบ แล รุกที่ รุก แวง บ้าน เรือน ท่านว่า จะ พื้น จะ แวง ท่าน
 ก็ที่ จึงให้ ทวน ด้วย ลวค หนึ่ง ถ้า วิวาท ฉะเถาะ ทุ่ม เลียง ที่ทำ พื้น แวง
 กัน ภาค เจ็บ ก็ที่ ข้ำให้ ลงโทษ ทวน แก่ มันเลย เหตุว่า วิวาท กัน เหมือน
 ข้าง ต่อ ภา ควาย ต่อ เขา ต่างคน ต่าง ทำ ที่ พื้น แวง ต่อ กัน จะ ลง โทษ
 ทวน ด้วย ลวค หนึ่ง มิชอบ ท่านให้ ไหม ให้ แก่ กัน โดย ภาค เจ็บ โคช นาค

๔๔๑ มาตราหนึ่ง ราษฎร ทั้งหลาย วิวาท ที่ทำ พื้น แวง กัน ใน รัชยา ทรอก
 ณฑล มรคา ทลาค พสาธ ใน สระ ทำน้ำ ศาลากลางไว้ นา ป่า สุฐาน โพร แห่ง
 ไท ๆ ก็ที่ ท่าน มิได้ ว่า รุก สัก หนึ่งเลย เพราะ แห่ง นั้น ใช้ ที่ บ้าน เรือน
 คน ให้ พระสุภาวดี พิภคยา คคิ นัน ฑู ถ้า แล คว จะ เขา เป็น โทษ ให้
 เขา เป็น สอง ค่า ที่ พื้น แวง

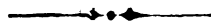
๔๕๑ มาตราหนึ่ง ทั้งสอง วิวาท ทำ ที่ พื้น แวง กัน ใน สุฐาน ที่ ไท ๆ แล้ว
 ต่างคน ต่าง ย่าง ตื่น เค้น ไป จาก ที่ วิวาท จะ มา เรือน แล ชีค หนทาง เป็น รูป
 งู ด้ย บัน เป็น แคน ไร่ มิได้ ล่วง แคน เข้า มา ถ้า ผู้ หนึ่ง กลบ ล่วง จ้ำม
 รอย ชีค ตาม ไป ที่ ทำ พื้น แวง กัน ก็ที่ จะ เขา เป็น รุก นั้น มิได้ เหตุ ใช้ ที่
 บ้าน ที่ แคน ที่ เรือน คน ชีค รอย บัน แคน เขา โดย ใจ นั้น มิชอบ

๔๖๑ มาตราหนึ่ง ผู้ ไท อยู่ บ้าน อยู่ เรือน ใน ทำ เน แปล่า ทา ไร่ กัน เป็น สำ
 คัญ มิได้ กำหนด เขตร บ้าน เขต เรือน ไว้ ให้ รู้ กัง นี้ คือ ให้ ทนึ่ง สกัณ
 ขึ้น ทรง ชายคา เรือน เขา น้ำ สาก ออก ไป น้ำ ตก ถึง โคน ชื่อ ว่า เขต เรือน

ถึงนั้น ถ้า นอก จาก เขตว เรือน นั้น มี รว วงศ เพื่อ จะ ชั่ง กั้น โศก กระทบ เข้า
 ออก เพียง ไท ชื่อ ว่า เขตว บ้าน ผู้ นั้น เพียง นั้น หนึ่ง ให้ ชาย สกน ขึ้น ขอบ รั้ว
 แล ประตู รั้ว ทั้ง สี่ ทิศ ทั้ง ดิน ไป ตก ถึง โคน ได้ ชื่อ ว่า แคน บ้าน ถึง นั้น
 ถ้า ราษฎร อยู่ เรือน ใกล้ กัน ทว่า รั้ว กั้น มิได้ ก็ ให้ ตระลาการ พิจารณา กำหนด
 เขา แคน ที่ พัน จาก เรือน ออก ไป เป็น ของ เจ้า เรือน เน่า ไท ก็ ให้ เขา แคน เน่า
 นั้น เสน แทน ถ้า ผู้ มี ชื่อ วิวาท กั้น มิได้ รุก เข้า ไป ถึง ใน ที่ อัน ท่าน กล่าว
 ไว้ นี้ จะ เขา เช่น ษุ รุก มิได้ สัก อัน เจย

๗๒

๑ กล่าว ลักษณะ มุทวิวาท กั้น จะ เขา เป็น รุก มิได้ โดย สังเขป แต่ เท่านั้น

แปล ง่อยเปลี้ยเกินไป มาไม่ได้ • เป็น คน กะยาจก ถือ กระเบื้อง กระลา จอทาน •
 เป็น คน สูง ชาย หลง หลอ • เท็กทำ ชายุ เขา ถ้อยคำ ไม่ได้ • เป็น คน
 เจ็ดจำพวก คน เจ็ดจำพวกนี้ ถ้า มา ร้อง พ้อง เรือน อย่า เพ่ง พัง ก่อน ให้
 ผู้ เป็น ทรธการ ไต่ สอน ผู้ เป็น ศักชี พยาน รู้ เทน ถ้า สม ถัง มิน กล่าว จริง
 จึง ให้ รับ ไว้ บังคับ บัญชา โดย มิน กล่าว ถ้า มิ สม ท่าน ว่า อย่า ให้ รับ คดี นั้น
 ไว้ บังคับ บัญชา เลย ๖๖

๑๑ มาตราหนึ่ง มิใช่ คดี ตน แล คดี บิดา มารมา ปู่ ย่า ตา ยาย บ้า น้า ธา บุก
 ภรรยาญาติ พี่น้อง คน เก็บ เขา เนื้อ ความ ผู้ นั้น ซึ่ง มิ ได้ เป็น เนื้อ ความ เรือง
 เกี่ยว กัน มา กฎหมาย ร้อง พ้อง ผู้ นั้น ยัง อาจ ให้ ยก แยก ความ เมือง ท่าน ๆ
 ว่า เล่ม ๓ ให้ โทษ โดย ยศ ศักดิ์ ก็ อย่า ให้ รับ พ้อง ไว้ พิจารณา ๖๗

๒๑ มาตราหนึ่ง ราษฎร ผู้ มี คดี มา กฎหมาย แก่ ชุน การ ทั่ว เนื้อ ความ
 ประการ ไต่ ๆ ถ้า มิ ได้ ให้ เรียก แล ผู้ มี คดี ข้าง หนึ่ง มา กฎหมาย ภายหลัง
 ให้ เรียก ให้ เขา กฎหมาย ซึ่ง ให้ เรียก นั้น เป็น โจทช ถ้า แล ผู้ มี อรรถ คดี ภา
 กัน มา กฎหมาย พร้อม กัน ใน คำ กฎหมาย ให้ เรียก ทั่ว กัน ให้ ชุน การ รับ
 ไว้ เจริญ ทั่ว ลูก ชุน พิเคราะห์ ดู ถ้า ข้าง หนึ่ง เป็น ความ อาญา ข้าง หนึ่ง
 เป็น ความ นครบาล ให้ เขา ข้าง นครบาล ว่า ก่อน ถ้า ความ อาญา ทั่ว กัน
 ทั้ง สอง ไข ก็ ก็ ถ้า เป็น ความ นครบาล ทั่ว กัน ทั้ง สอง ไข ก็ ก็ ให้ พิเคราะห์
 ดู ถ้า พ้อง ข้าง ผู้ ไต่ ว่า ทำ ออก ทำ ผิด รรจ แก่ คน ให้ เขา พ้อง ผู้ นั้น
 เป็น โจทช ๖๘

๓๑ มาตราหนึ่ง ผู้ มี คดี มา ร้อง พ้อง ใน วัน เดียว กัน ถ้า ฝ่าย ข้าง หนึ่ง
 มา ให้ การ พ้อง รับ เข่น เขา ถ้อยคำ ไว้ เสร็จ แล ฝ่าย ข้าง หนึ่ง มา พ้อง
 เล่า ให้ เขา พ้อง ก่อน เป็น โจทช ถ้า ผู้ มา พ้อง ก่อน ให้ การ ยัง หา สิ้น เสร็จ
 เรื่อง ความ ไม่ ฝ่าย ข้าง หนึ่ง มา พ้อง เล่า ให้ พิเคราะห์ ดู ถ้า พ้อง ข้าง ผู้ ไต่
 ว่า ทำ ออก ทำ ผิด รรจ แก่ คน ให้ เขา ผู้ นั้น เป็น โจทช ๖๙

๔๐ มาตราหนึ่ง ราษฎรทำหนังสือร้อง ร้อง กันด้วยเนื้อความประการใด ๆ
 แล ตระลาการ เวียกเขา มาพิจารณาโต้ถามต่อกัน แลอ้างว่าได้กฎหมายไว้
 แก่สุภา ตระลาการ นั้น ให้พิจารณา กูในหนังสือร้อง ร้อง แล คำกฎหมาย
 ต้องกัน กับ หนังสือ ร้อง ให้ตระลาการ เว้ง พิจารณา ตาม หนังสือร้อง แล คำ
 กฎสืบไป ถ้าคำกฎหมาย ต้อง กับ หนังสือ ร้อง อย่าให้พิจารณา เพราะ จะให้
 ช่าง หนึ่งเสียตัว

ระ

๕๐ มาตราหนึ่ง ผู้ใด ๆ ทำหนังสือ ร้อง เวียน ทา ความ แก่กัน ด้วย กิจ สิ่ง
 ไต่ กัก ให้ ไล่ ชื่อผู้มี คดี ใน หนังสือ ร้อง นั้น จง สิ้น ชื่อ ถ้า แล ใน หนังสือ
 ร้อง นั้น ขาก ชื่อ กัก เหลือ ชื่อ กัก ท่าน ว่า เลมีท ให้ ไหมลา หนึ่ง เปน แต่
 พิไนย หลวง แล ให้พิจารณา ตาม หนังสือ ร้อง นั้น

ระ

๖๐ มาตราหนึ่ง ผู้ใด มี คดี มา ร้อง ร้อง เวียน ทา ความ แก่ ท่าน แห่ง หนึ่ง
 แล ยัง ไม่ ได้ พิจารณา สำ เร็จ แล ไป ร้อง ร้อง เวียน แห่ง หนึ่ง เล่า ท่าน
 ว่า ทั้ นี้ เปน สอง ศาล ให้ ไหมลา หนึ่ง ตาม บันตาศักดิ์ เปน แต่ พิไนย หลวง
 แล ว่า ให้ ตาม คำ ร้อง ร้อง ก่อ น นั้น

ระ

๗๐ มาตราหนึ่ง ราษฎร ทำ หนังสือ ร้อง ร้อง พ้อง ทา ความ แก่ กัน ใน กรม ไต่ ๆ
 ตระลาการ ทอด โคน ฎีกา ตรา ศาล ไป ให้ มุขนายก ส่ง ผู้ต้อง คดี กัก แต่ มนั ผู้
 ต้อง คดี รู้ สึก คดี แล้ว มนั มิ ได้ มา แก่ พิกาย โดย เขา ทา มนั ไป ร้อง ร้อง
 เหนือ คดี เขา กล่าว ทา คดี ตระลาการ ไต่ ไต่ ตาม แล้ว แล ความ นั้น ยัง มิ ได้
 พิจารณา สำ เร็จ ฝ่าย จำ เลย ไป ร้อง ร้อง กล่าว โทษ โจทย เล่า ท่าน ว่า เลมีท ให้
 ไหม โดย บันตาศักดิ์ หนึ่ง เปน พิไนย หลวง แล ให้ พิจารณา โดย หนังสือ
 ร้อง โจทย แล ส่วน นวน นั้น สืบ ไป ให้ เหน เจริง แล จริง

ระ

๘๐ มาตราหนึ่ง ผู้ มี คดี ทั้ ทลาย ทำ หนังสือ ร้อง ร้อง เวียน แก่ มุขนายก
 กรมการ โรงศาล ไต่ ๆ ด้วย เนื้อ ความ อูร นครบาส อาญา แล แ่ง ด้วย เนื้อ
 ความ ประการ ไต่ ๆ กัก แล ทา กัน คน หนึ่ง สอง คน ขึ้น ไป จน ถึง คน ๑๐

สามวัน นอกเวียงเจ็ดวัน ถ้ามีเงินละเงินเสียมิได้ ออกมาในสามวันเจ็ดวัน แต่มีเงิน จะ ออกมาว่ากล่าว อย่าฟังให้ว่ากล่าว สืบไปเลย ฯ

๑๓๐ มาตราหนึ่ง ผู้เมียวิวาทแก่กันว่า ชาย หยาบซ้าที่ค่าพ่อ ค่าที่ค่าแม่ยาย แลญาติแห่งหญิง ก็คือ เป็นโจรผู้ร้าย แล กระทำผิดเป็น มหันตโทษ ประการใดก็ตี แล ทบลงชก ตีพื้นแทงถึง สาศศิกก็ตี แล แพ้แก่ ปรวิญาณ ทนบนก็ตี แล พ่อแม่หญิง มี สัมภักให้ ชายเลี้ยง ด้วยหญิง หญิง มี สัมภัก จะเลี้ยงด้วยชาย ให้หญิงร้องฟ้อง เวียง มา พิจารณา ตาม บทพระไอยการ

๑๔๐ มาตราหนึ่ง หญิง ทายได้มา เจ้าเงินก็ตี พื้นช่องลูกหลานเจ้าเงินก็ตี เข้าสู่หาข่มขืนโดยแรง หญิง มีอิน ยอม ร้อง แรก มี ศักชีพยาน แล มีน มา ฟ้อง ร้อง เวียง จะ ส่งคำ ทว่ามี ให้รับ ประทับ ส่ง ไป ตาม กระทรวง ถ้า มีน ว่า ชายนั้น ข่ม ขืน ครั้งหนึ่งสอง ครั้ง แลแต่มิได้ ร้อง แรก ให้ มี ศักชีพยาน ต่อ ภายหลัง จึงได้ ร้อง แรก นั้น ท่านว่า หญิง ร้าย จะ แกล้ง ประบัติ สิ้น ท่าน จึง กล่าวโทษเจ้าเงิน แล พื้นช่อง ลูก หลาน เจ้าเงิน อย่าให้รับไว้ บังคับบัญญัติเอาต่อไป

๑๕๐ มาตราหนึ่ง ทรพี่ สิ่ง ของ แล ทาย ทานี่ ทานา ช้าง ม้า โค กระบือ หาย ไล่ตัวคืนมา ถ้า แล เจ้า ทรพี่ย จะ หา ความ แก่ ผู้ ลัก ใ้ ควร ให้ ว่า แต่ ใน สิบ วัน เกือน หนึ่ง ถ้า พัน กว่า นั้น มี ควร จะ หา ความ แก่ ผู้ ลัก นั้น เลย เพราะ เหตุ มิได้ เอา มา ว่า กฎหมาย แต่ แรก ได้ มา นั้น ฯ

๑๖๐ มาตราหนึ่ง ทวย รามฎร กล่าว หา พิภาษ กัน ด้วย ทรพี่ย สิ่ง ของ สิ่ง ใด พิจารณา ยัง มิ เสร็จ แล โจทก์ จำเลย เอา ทรพี่ย สิ่ง ของ ซึ่ง มี ใน กล่าว หา ไป ทำ ประการ ใด อีก เล่า ท่านว่า เป็น คดี เพิ่ม เติม ให้ รับ ไว้ บังคับ บัญญัติ ฯ

๑๗๐ มาตราหนึ่ง ทบตีกัน หัวแตก ฟันหัก เขา มา กฎหมาย ยัง แผ่ง อาญา ให้ พิจารณา สืบไป ถ้า อยู่ ถึง สาม วัน สี่ วัน มา กฎหมาย จะ รับไว้ มิได้ ถ้า โทษ หา ร้อง ฟ้อง เวียง พิจารณา ได้ ฯ

๑๘๐ มาตราหนึ่ง ผู้หาความวิบราซสิ่ง สิ้นไปใน อาญา ชู่ มา มีผู้หนึ่งหา ในนครบาลเล่า จำเลยอันเกี่ยวเป็นสองศาลทั้งนั้น ส่งให้นครบาลสำเร็จ คดีนี้ก่อน จึงส่ง มาให้อาญา ถ้าแพ้ในนครบาลโดย ยถากรรมนั้น แล

๑๘๑ มาตราหนึ่ง หาในนครบาลว่า เป็นโจร กิติ ทาว่า สัมพันธ์ฆ่าที่ท่าหน้า ทายกิติ แลผู้หนึ่ง หาใน อาญา มินผู้เกี่ยวนี้ว่า ก็น โขก วิบเซารูป ประ พรวณ สิ่ง สิ้น ท่าน ถ้า มีกำลัง ใต้ตัว อยู่ แก่ใน นครบาล ให้แต่ง ทนาย ต่างตัว แก่ใน อาญา ถ้า หา ทนาย ต่างตัว มิได้ ให้เรียก ทพษย์ นั้น ไว้ ใน อาญา ให้มัน แก่ใน นครบาล ถ้า มัน แก่ใน นครบาล มิบหาย จึง ให้ส่ง ทพษย์ นั้น แก่ โทย เป็น กรรม ของ โทย ใน พระราชอาญานี้ ลำ แดง โทย ลักษณะ รัช พิธี ได้ มิได้ โดย มูลคดี แห่ง พระลาการ แล สาชระกิติ คือ บท มาตรา สิ้น แต่เท่านี้

ระ

๑ ทินี้ ระ กล่าวใน ลักษณะ โจรทะเลาะ ระ คือ ตัก พิ้อง จัก เป็น มูล คดี ใน คำ กิร พระธรรมสาคร มีพระยาพิทักษ์นี้ ประหารวิจระหนึ่งยัง โจรกานะมุกโคฎกัณ สัมพันธ์ธรรมมะสาเตนะ โทษณะเทศกมุทิสเส แผลว่า ยังประหารระระหนึ่ง อันว่า คำ แห่ง จำเลย อัน ไท อุกโกฎกัณ มีปรกติเพือ เสือถเนเสี่ย ระระหนึ่ง จึงคำ โจรกานัง แห่ง บุคคล ทั้งหลาย อัน เป็น โทย ขาววิโย อันว่า ระโนสวาราวี วิททิสเส ลำ แดง คังระระหนึ่ง ซึ่ง คำ นั้น สัมพัท ทั้ง ปวง โทษณะเทศกัณ ชื่อว่า โจรทะเลาะ ระ อิมมะสาเตนะ โดย คำ กิร พระธรรมสาคร

๑ ทินี้ ระ ลำ แดง สาชระกิติ อธิบาย จาก มูล คดี มี มาตรา โดย พระราชบัญญัติ เป็น อัน มาก สืบ ๆ กัน มา ดังนี้

ระ

๑ ศุภมัศก ๑๕๘๑ ศก สังกัวิจระระเชฐ มาเสศศุภมัศกเชเขกาทคัมมิชากิตยวระ พระ บาทสมเด็จ เอกาทธรรูอิศวรบรมนารถบรมบพิตร พระพุทธเจ้า ใหญ่ หัว คือ ธงก สมเด็จ พระนารายณ เป็น เจ้า ผู้ ทรง ทศพิธราชธรรมอัน มหาประเสริฐ เลกัจ ใน พระที่นั่ง วิทาว สมเด็จ โดย ทักษิณวิภูมิข สมเด็จ บรมนารถ บรมบพิตร

พระพุทธรเจ้า อยู่หัว มีพระราชโองการ คำทรัสว่า ถ้า อาณา ประชา ราษฎร มี
 คดีแก่กันด้วย ประการ ไต ๆ ให้ มุขมนตรี ลูก ชุน ผู้พิภคษา คดี อาณา ประชา
 ราษฎร ให้แล้ว ให้ เร่ง เหา มา พิภคตุล รำ เวียน แก่ พระเจ้า อยู่หัว เย่า ให้ ระ
 ไร ชำ นาน จึง เสนา มนตรี มุขตูก ชุน ผู้เฝ้า พระบาท สมเด็จ บรมบพิตร พระ
 พุทธรเจ้า อยู่หัว กราบ บังคม ทูล มุลคคิ ซึ่ง มี เหตุ ชำ นั้น ให้ ทวาท พระบาท
 สมเด็จ พระพุทธรเจ้า อยู่หัว จึง คำทรัส แก่ มุขมนตรี ลูก ชุน ผู้ ได้ พิภคษา ว่า
 อาณา ประชา ราษฎร ผู้ มี อรรถคคิ อาง คู้คคิ ใจ มี ถ้อยคำ มิ ได้ ตัก พ้อง ตัก สำนวน
 อาง คู้ มี ถ้อยคำ ตัก พ้อง ตัก สำนวน แล ผู้พิภคษา มิ ได้ แจง ใน บท พระ
 โยชการ ที่ ข้อ ตัก สำนวน นั้น ว่า มิ ได้ ตัก สำนวน ที่ ข้อ มิ ได้ ตัก สำ
 นวน ปรุกษา ว่า ตัก สำนวน อาณา ประชา ราษฎร ได้ ความ ชาก แค้น แก่
 นั้น สืบ ไป เมื่อนำ ถ้า อาณา ประชา ราษฎร มี ถ้อยคำ ร้อง พ้อง ศาลา แล
 พ้อง ร้อง เวียน กฎหมาย โรงศาล กรม ไต ๆ ถ้า ใน พ้อง แล กฎหมาย นั้น มิ ได้ ให้
 เรียก กคคิ ๑ พ้อง แล กฎหมาย นั้น ได้ ให้ เรียก พ้อง กับ คำกฎ นั้น ข้อ ใจ
 ความ คคคิ มิ ต้อง กน กคคิ ๒ หนึ่ง หา ผู้ มี บันคาคคคิ มิ ได้ ให้ เรียก ทนาย ต่าง
 ทวิ กคคิ ๓ หนึ่ง ผู้ มี บันคาคคคิ หา เป็น เนื้อ ความ แพ่ง อาญา อจร มิ ได้ แต่ง ทนาย
 ให้ ว่า ได้ แก่ ต่าง ทวิ กคคิ ๔ หนึ่ง ใน พ้อง ร้อง แล กฎหมาย มิ ใช้ ญาติ ฟ้น้อง
 เกี่ย คคคิ เพ็น ผู่ มีศหาย มา พ้อง มา กฎหมาย กคคิ ๕ หนึ่ง ใน พ้อง นั้น เป็น คน
 อุกตุม มิ ได้ รู้ คุณ พ่อ แม่ บู่ย่า ทายาย มีน มา หา ความ แก่ พ่อ แม่ บู่ย่า ทายาย
 กคคิ ๖ หนึ่ง มิ ได้ เป็น ญาติ ฟ้น้อง กล่าว ทา ทวิ พย มรฎก กคคิ ๗ เขา ทวิ พย
 มรฎก มา ทาย เสี่ย กคคิ ๘ เป็น ญาติ ฟ้น้อง กน มิ ได้ ช่วย รัภษา ใจ ปลง สพ
 เสาดี มา ทา ทวิ พย มรฎก กคคิ ๙ แล ทา ทวิ พย มรฎก ให้ ผู้อื่น แก่ ต่าง ว่า ต่าง
 กคคิ ๑๐ หนึ่ง ทวิ พย มรฎก พ่อ แม่ ฟ้น้อง คาย ฟ้น บี้ หนึ่ง ชัน ไป แลแล้ว มา
 กล่าว ทา กคคิ ๑๑ หนึ่ง คคคิ สุกา ทรธการาการ บังคคิ บัญญา แลแล้ว มิ ได้ ทา คคคิ ข้ออื่น
 แล เกี่ย เขา คคคิ ซึ่ง ยอม สำร้ง กน แล มี สิ้น โทม พิไธย แลแล้ว มา พ้อง

ร้องเรียก แล กฎหมายก็ที ๑๑ แล คดีผู้ ประกัน ว่า ความต่าง ใจ ความ มี
 ท้องกับ พ้อง แล คำกฎหมายก็ที ๑๒ หนึ่ง มี พระโอรสการ ปรียบมา เป็น
 สิ้นใหม่พิไนย แล ใ้ ฎกษาให้ เรียก สิ้นใหม่ พิไนย ตาม พระโอรสการ แล ยัง
 มิได้เสียเงิน ตามพิภษาก่อน แล พ้อง ทา อาญา พ้อง ทา อูธร สุภษษษษษการ
 จำกฤษ เสมียร มิได้ อูธร ถึง โใบสัจว่า ทำ จ่มเหง มาก เป็นน้อย ๆ เป็น มาก
 แล แปลง โใบสัจ แปลง พระโอรสการ เสียก็ที ๑๓ หนึ่ง มี เบาะแส เสมียร ทาง
 ว่าว โรงศิก ซึ่ง ท่าน แต่งไว้ แล้ว ก็ที ๑๔ หนึ่ง เป็น กระณิ สานทุก แก่กัน มิ
 ได้ พ้อง รั้ง เวียน แต่ ใน เจ็ด เดือน ก็ที ๑๕ หนึ่ง เป็น พิกล วิต บ้า ใบ้ สูง อยุ
 ทาสสิ มิได้ มา ร้อง พ้อง กฎหมาย เป็น เนื้อ ความ พ่าง อาญา อูธร นครบาล
 ก็ที ๑๖ หนึ่ง วิวาทกัน เมื่อ เป็น พระภิกษุ มิได้ กล่าว ทา ครั้น คัก ออก แล้ว
 กล่าว ทาคี นั้น ๑๗ หนึ่ง วิวาท ซก ตี กัน เมื่อ เป็น ขวรวรค มิได้ กล่าว ทากัน
 ครั้น เป็น ภิกษุ แล้ว มา กล่าว ทากัน ก็ที ๑๘ หนึ่ง มี น เป็น โจร ปล้น สกมก
 รับ เป็น สัจ แล้ว แล มี น มา ทา อาญา อูธร ษษษษการ เจ้า ทวิ พย ก็ที ๑๙ หนึ่ง
 เป็น สัจ ว่า เป็น ขอม ษษษษ กระสือ แล มา ร้อง พ้อง เวียน แก่ มุข ลุก ชุน ก็ ที
 ๒๐ แล ราษฎร ผู้ท้อง คดี ถัด ย คำ ตัก พึง ๒๐ ประการ นี้ ท่าน ให้ มุข ลุก
 ชุน พิภษษษ ทาม บท พระโอรสการ พระราชกฤษฎีกา ถักต้อง ด้วย พระโอรสการ
 ท้า ม ๒๐ ประการ นี้ แล้ว ใ้ ยก พ้อง เลีย

๒

๑๑ มาตรา หนึ่ง มี ผู้ร้อง พ้อง กล่าว โทษ กัน ว่า มี ผู้ มา ขอก แล้ว ว่า ชาย มา
 ทำ ชู้ ด้วย ภรรยา แล มี ผู้ ทำ ร้าย แก่ ตัว แล วิญญาณ ษษษษ ทวิ พย แล อวิญญาณ ษษษษ
 ทวิ พย ด้วย ประการ ไค ๆ ก็ที มิได้ เหน แก่ รั้ง แล มี แต่ ผู้ ขอก เล่า ท่าน
 ว่า ใ้ เรียก ทา เขา ตัว ผู้ ขอก เล่า นั้น มา ตาม ก่อน ถ้า ผู้ ขอก เล่า รับ สม พ้อง
 รั้ง ใ้ เขา ตัว ผู้ท้อง พิภษษ มา พิจารณา ว่า กล่าว กับ ผู้ ขอก เล่า สิ้น ไป ถัก
 ผู้ ขอก เล่า มิ รับ เข้า พึง ใ้ พิจารณา สิ้น ไป เลย

๒

๒๐ มาตราหนึ่ง ผู้มีคดีทำหนังสือฟ้องร้องแก่ขุนการ ในลักษณะหนังสือ
 ร้องนั้นผู้ชื่อโจทก์ เข้าชื่อร้องฟ้องหลายคน ให้ขุนการเรียกผู้เข้าชื่อ
 มาถาม ถ้ารับว่าเข้าชื่อร้องฟ้องจริง จึงให้ขุนการเขียนโฉนดคดีกา
 ศาลไปให้ส่งผู้มั่งคั่งออกมาพิจารณา ถ้าถามผู้เข้าชื่อร้องว่ามี
 ไรเข้าชื่อร้องฟ้อง ท่านว่าบึ่งให้พิจารณา ถ้าคดีเขาพร้อมกัน เขาไว้
 ความให้คนหนึ่งว่า แน่นมันผู้ว่าชนะเขาทั้งนั้น ชนะด้วย ถ้าผู้ว่าแพ้
 เขาทั้งนั้นแพ้ด้วย ๖

๓๐ มาตราหนึ่ง ผู้ชักนำให้ไล่เข้าชื่อข้างมาวิวทวาย ชักนำผู้ตั้ง
 สิ้น ชักนำเข้ามาถามลูกเมีย แลชักซื้อขายสารพัดทั้งปวง ถ้า
 ข้างมาโคกระบือ แลทนายลูกหนี้หนีหาย ผู้เมียเกิดวิบัติประการใด
 เข้าให้ว่าแก่ผู้ชักนำนั้นเลย เพราะให้ไปเป็นประโยชน์ทั้งสองฝ่าย ๖

๔๐ มาตราหนึ่ง ผู้ใดเป็นคนอุทลุมมิได้รู้จักคุณบิดามารดาบุ๋ย่าตาชาย
 แลมันมาฟ้องร้องให้เรียกบิดามารดาบุ๋ย่าตาชายมัน ท่านให้มีโทษ
 ทวนมันด้วย ลอกหนึ่งโทษ ผิดรวม เข้าให้มันคนร้ายนั้นคู่เคียงอย่างกัน
 ท่อไป แลระยาให้บังคับบัญญัติว่ากล่าวคดีของมันนั้นเลย ๖

๕๐ มาตราหนึ่ง คดีใดมิเป็นความมหันตโทษ ประชาชนฎรยเมมิวิวาท
 กัน สมักเข้าถวายสักขานุสสัย เฉพาะพระควี่วันไกรยในธรรมแลสถาน
 ที่ใด ๆ ก็ดี มีผู้รู้เห็นสักข้อพยานคนหนึ่ง สองคนก็ดี ท่านว่าเกิดขาด
 กันความมันเป็นสูญ ถ้าผู้ใดหรือกลบเขาความมาฟ้องร้องว่ากล่าว ท่าน
 ว่าเข้าให้บังคับบัญญัติความนั้นเลย ๖ กล่าวลักษณะตักฟ้องโดยมูลคดี
 แลสาระคดีมีตามพระราชบัญญัติ จักเป็นบทมาตราโดยสังเขปแต่เท่านั้น

๐ ที่นี้ จะกล่าวด้วยลักษณะตักสำนวน โดยคำภีร์ พระธรรมสาร มีบาฬีว่า
 ยิ่งโจทก์กระระระนี้ ประวิภาณยัสสะนินทระนี้ ทิมบีเยระปฎิภาณะ เถอะโกติปะ
 กิทธิทัง แปลว่ายิ่งโจทก์กระระระนี้ อันว่าถ้อยคำแห่งโจทก์แห่งจำเลย

อันใด ฉะนั้น มีกิริยาอัน ทักเสี่ย ปฏิภาณัสสะ ซึ่งสำนวน ดังนี้
เอวระจะณัง แม้นอันว่า คำนั้น แท้จริง ประกิตติทั้ง อันว่า โมนสวาทาวยสำ
แดง ปฏิภาณะเถระโกธิ ชื่อว่า ประวิภา นะเถระกะ คือ ตักสำนวน ๖

๑) ที่นี้ จะกล่าว สาขะคักมี โดย พระธรรมสาคร เป็น พระราชบัญญัติ จัด
เป็น บท มาตรา ดังนี้

๑๑) มาตราหนึ่ง ให้มุข ลุกขุณ ผู้พิภคยาพิจารณา ๓ รู้ลักษณะตัก สำนวน
๘ ประการ ดังนี้ ผู้มี อรรถคักมี ถ้อยคำ ถึง ๓ ตัก ตักสำนวน ให้เขาเนื้อ ความ
เป็น แพ้ นั้น ผู้คือ ลุก ความให้ สิ้น จ้าง ให้ สิ้นบน แก่ สุกาตระลาการ แล ผู้พิภคยา
ให้ สุกาตระลาการ ตัก แปลง ถ้อยคำ ตัก สำนวน เสี่ย หนึ่ง ๑. หนึ่ง มี ผู้มี อรรถคัก
ให้ หนังสือ นัดไว้ แก่ สุกา ตระลาการ ว่า จะ มาให้ ถาม กัก ก็ เห็น เฉียง กัก ก็
ชี้ ขาด กัก มี ไก่ มา ตาม นก ๓ นก ให้ ฎฎ เขา เนื้อ ความ เป็น แพ้ ๒. หนึ่ง
ถ้า ขาด ๓ กัก ส่ง ข้าง ม้า ผู้ คน ถึง ๓ ๓ กัก จึง ให้ ฎฎ เขา กัก เป็น แพ้ ๓. หนึ่ง
มี คัก เป็น ฎฎ ระ ให้ ถ้อยคำ แก่ เสนา มนทวี สุกาตระลาการ ว่า ทน ทำ ผิด
ทั่วย ประการ ไต่ ๆ แล ขอ ให้ เงิน แล ทวี พย ทำ จวัน เป็น ความ ฎฎ ระ ดังนี้
แล้ว ภายหลัง มีน ถลย ถ้อย คั้น คำ ไม่ วัช เล่า แล มีน ข้าง หนึ่ง มี คำ ว่า วัช
ฎฎ ระ ชอบ ท่อ ผู้ มี ชื่อ คน นั้น ๆ ให้ มุข ลุก ขุณ สืบ สนวน ๖ ถอง แก่ ถ้า
สม คำ มัน เป็น ฎฎ ระ ให้ พิกายา ตาม พระราชกรณฎฎ ๔. หนึ่ง ผู้ มี คัก คุม กัน
อยู่ ใน สุกาตระลาการ แล ฝ่าย ข้าง หนึ่ง หนึ่ง จาก ตระลาการ ไป ใน สิบ ท้า วัน
ลง มา ให้ พิกะระ หุก สำนวน ถ้า พิรุช บก พร้อง จึง ให้ คัก มีน ผู้ หนึ่ง ไป
นั้น เป็น แพ้ ถ้า พัน ก้า ทน ค สิบ ท้า วัน แล้ว อย่า ให้ หุก สำนวน มัน เลย
ให้ ฎฎ เขา คัก มีน เป็น แพ้ ตาม บท พระ โยชการ ๕. หนึ่ง สุกา ตระลาการ จะ เอา
ตัว มีน ผู้ ๓ คัก นั้น มา ถาม แล มีน ผู้ ๓ คัก โจน ศาต หนึ่ง ไป ให้ พิกายา
ตาม บท พระ โยชการ ๖. หนึ่ง ผู้ มี อรรถคัก อยู่ ใน สุกาตระลาการ ยัง มิ ได้ ถาม
แล มีน กระ ซ้อ ลง กระ เบียด มา แก่ กัก ก็ แล มีน ทำ บัก สำนวน มา ทาง ให้ การ กัก

สืบสวนเป็นสัจ ให้มุกขลุกขุนพิภพตาม บทพระโอยการ ๗ นั้นมัน
 ทำเลขขัญน้ำ มนตร มกรุต สัมบ่ขยสัง รูปแก่กันด้วย ประการใด ๆ ก็ที่สืบ
 สอน เป็น สัจ ให้พิภพตาม พระราชาฤษฏีกา ๘ หนึ่ง โยทย จำเลยเป็น ส่วน
 อยู่ใน ทรสการ ฝ่ายโยทย ฝ่ายจำเลยก็คี่ ปี่ที่เสท แลโยทยแลจำเลยก็คี่
 มิได้ อ่าง สักข์ พอน รัชคำ บัคิเสท ท่านให้พิภพเอา คคี่ข้อ นั้น เป็นแพ
 ทาม พระราชาฤษฏีกา ๘ ถ้าผู้มี คคี่ มี ถ้อยคำ คคี่ ส่วน ประการนี้
 คชง ด้วย บท พระโอยการ ห้าม สืบสวน เป็น สัจ ได้ กคี่ เขา คคี่ เป็น แพ รัช
 คคี่ นั้น เป็น มหันตโทษ มี อยู่แต่สาม ประการ ประการหนึ่งว่า ทั่วใจ มหันต
 โทษ แล พระราชทรัพย์ ช้าง ม้าโค กระบือ ของ หลวง ประการ หนึ่ง คคี่ กระ
 บล ประชุษูราย ต่อ แผ่นดิน ประการ หนึ่ง หา กั้น ด้วย หมู ไพร่ หลวง มี เถบยร
 ทางว่า คคี่ สาม ประการ นี้ ถึง ขาคนัก ตาม เคน เมชัญ ชี ขาค กคี่ ขาค
 ด้ก ทั้ง สาม ด้ก กคี่ ถ้าผู้มี คคี่ มี ถ้อยคำ ถึง ทุเสท คคี่ ส่วน ทั่ว ประการใด
 นั้น ขย่าให้เอา คคี่ สาม ประการ นี้ เป็น แพ ก่อน ถ้า คคี่ นอก กว่า สาม ประการ
 นี้ ให้กฎเอา เนื้อ ความ เป็น แพ เพราะ ว่า หมู ไพร่ หลวง มี เถบยร เช่น นี้
 จะ พัน เพื่อน เสีย แล คน คคี่ กระบล ประชุษูราย แล ใจ แล บัง พระราชทรัพย์
 ของ หลวง ไว้ นั้น ท่าน มิให้ มี คน ราย ไว้ ใน แผ่นดิน ท่าน ซึ่ง มี นผู้ ขาค
 นัก ตาม ขาคนัก เมชัญ ขาคนัก ชี ขาค แล ขาค ด้ก ทั้ง สาม ด้ก นั้น ให้ ไหม
 ความ บันคาคักิ เสนิตโดย พระราชาฤษฏีกา แล ให้ เสนา มนตรี มุกข ลุกขุน
 สุภา ทรสการ บังคับ บัญชา จง เป็น สัจ เป็น ขรรม ถอง แพ ถ้า มี แพ แก่
 คคี่ ให้เอา คคี่ นั้น กราบ ทูล พระเจ้า ชู ทวี ถ้า มิให้ ชู คคี่ เสีย ให้ปรับ
 ทาม พระโอยการ พระราชาฤษฏีกา หนึ่ง ผู้มี คคี่ ได้ หนึ่ง สอน นัก ไว้ แก่ สุภา ทร
 ลการ จะ มา ให้ ตาม ให้ เมชัญ ชี ขาค กคี่ ผู้มี ขรรค คคี่ มิได้ มา ถึง สุภา
 ทรสการ ตาม นัก ให้ พี่น้อง ผู้คน มา บอก บัวย เรียบ ประการใด ให้ สืบ ถ้า

มิได้เป็น สัจว่า ใช้เจ็บ มิได้ ไปพิจารณาการให้ ลูก ชุน พิศาศษาปรับ ความ
พระราชกฤษฎีกา ๖

๒๐ มาตรา หนึ่งใน ทวย ราษฎร ผู้ มี คดี ใน สุภาตระลาการ ถ้า ฝ่าย โทษ ภัย เลข
ขัญ ชาติ มุ ฤ มณ นำ มน คน ศาลา ใ ส่ แผ่น ทง แผ่น เงิน แผ่น ตะกั่ว แผ่น ทง แดง
ใ ส่ สมุค กระตาค ใ ส่ ใบ ถาน ใบ ศาล ใ ส่ ใบ ทง ใบ ไ ม่ สิ่ง อื่น ใ ก ๆ กระตุก มิ คม เณ
แล หน้า มน ทรมกร ต้ม บ่อย แคะ รูป ปั้น รูป ทำ ด้วย วิชา คุณ ประการ ไ ก ๆ
ที่ ฝ่าย จำเลย ก็ คดี จำเลย ใ บ ใ ที่ โทษ ก็ คดี ท่าน ว่า ได้ พิจารณา สืบ สว น จง
เป็น สัจ ถอง แท้ ถอน ถ้า เป็น สัจ ว่า มั่น ช้าง ผู้ ไ ท ทำ เอง ก็ คดี ให้ ทม อ
ทำ ก็ คดี ท่าน ว่า ความ ไ ม่ จริ ง มี น จึง ทำ จะ ให้ ช้าง หนึ่ง เสี้ย ทัว ท่าน
ว่า ให้ กฏ เขา คดี มี น ผู้ กระทำ เป็น แพ้ แล ทม อ ผู้ กระทำ นั้น ให้ เขา ขึ้น
ซา อย่าง สาม วัน เจ็ด วัน แล ให้ ปลง ลง ทวน ด้วย สวค หนึ่ง ๓๐ ที่ ๕๐ ที่
ตามโทษ หนัก โทษ เบา โทษ พระราชกฤษฎีกา ๖

๓๐ มาตรา หนึ่งใน ผู้ มี ขวรด คดี เป็น ความ กั้น ใน สุภาตระลาการ โทษ ก็ คดี
จำเลย ก็ คดี ทำ หนังสือ บน ออก ปาก บน ผู้ พิศาศษา ผู้ พิจารณา ตระลาการ
ใ ให้ วิญาน กระทวย พิช วิญาน กระทวย แล ผู้ พิศาศษา ผู้ พิจารณา ตระลาการ ก็
คดี ให้ ญาตี ฟัน ึ่ง พวด พียง ไป บน บน ผู้ พิจารณา ตระลาการ ให้ ช่วย เนื้อ
ความ ของ มี น ใ ส่ สว น เป็น สัจ ให้ เขา ช้าง ผู้ มิ ได้ บน ุ เป็น จริ ง ให้ เขา ช้าง
ผู้ บน เอง แล ให้ ไป บน นั้น เป็น แพ้ ถ้า ทัว ความ มิ ได้ ใ ช้ ใ บน
แล ญาตี ฟัน ึ่ง พวด พียง กั ลว เนื้อ ความ จะ แพ้ หาก ไป บน เอง ทัว ความ มิ
ใ รุ ให้ เขา ทัว ผู้ บน มา ปรับ ไ ทม ตาม รูป ความ แล คดี ซึ่ง คดี มี น มิ ได้
บน นั้น ให้ เร่ง บัง คับ บัญชา สืบ ไป จน แล ๖

๔๐ มาตรา หนึ่งใน คู่ ความ คม กั้น อยู่ ใน สุภา ตระลาการ โทษ ก็ คดี จำเลย ก็ คดี
หนึ่ง ตระลาการ ไป ภายใน ๑๕ วัน ให้ ตระลาการ พิเคราะห์ คู่ ส่วน น ผู้ หนึ่ง
ไป นั้น ถ้า ส่วน น ยก พร่อง พิ รุ อ ประการ ไ ก ให้ กฏ เขา คดี มี น ผู้ หนึ่ง ไป

นั้นเป็นแพ ถ้ามันหนีไปพ้นกำหนด ๑๕ วัน ย่าฟัง พิจารณาทุกสำนวน
มันเลย ให้ตกเอา คดี มัน เป็น แพ้ ตาม บท พระไอยการ ๖

๕๐ มาตราหนึ่ง ผู้มีคดี อยู่ในสุภา ตระลาการ ยังมีไต่ถาม คดี ถ้าฝ่าย
โทษ ก็ที่ฝ่าย จำเลย ก็ที่ แต่ง บัด สำนวน มาให้ การ แลทะ ซ้อ ลง กระเบียด มา
แก้ คดี ถ้าสืบ สนวน เป็น ล้ำ ท่าน ว่า มัน ทำ หนังสือ มิชอบ ให้ตก เอา คดี
เป็น แพ้ ฯ กล่าว ลักษณะ ทัก สำนวน โดย มูล คดี แล สาขะ คดี มี ใน พระ
ธรรมสาทร โดย สังเขป แต่เท่า นั้น ๖

๑) ที่นี้ จะ กล่าว ลักษณะ ลักชี เหยทะทะ คือ ทัก พยาน นั้น มี มา ฟัง โดย คำ กั้ว
พระธรรมสาทร ว่า วิมหาปะนาทโกธัมโม สักชี ฉินโน ทิกิตติโต ปฏิบัติ กะระภาโวโส
ลักชี โน วิวัชชะโน แปลว่า โยธรรมโม อันว่า สภาวะ อันใด วิมหาปะนา
ทิกโก มี สภาวะ จะ ยัง พยาน ให้ สะทัง ตกใจ แล จะ ให้ พิศวง งง งวย เป็น พัน
ลักชี ฉินโน ทิกิตติโต อัน มะโน สาราจา วิย ส่ำแดง ชื่อ ว่า ลักชี เหยทะทะ โสธัมโม
อันว่า สภาวะ นั้น ปฏิบัติ กะระภาโว เป็น ฉ่ำ คัก แท้ ลักชี โน แก่
บุคคล อัน เป็น พยาน วิวัชชะโน จะ กำจัด เสีย ลักชี โน ซึ่ง พยาน ๖

๑) ที่นี้ จะ กล่าว สาขะ คดี อัน มี ใน คำ กั้ว พระธรรมสาทร โดย พระราช
บัญญัติ จัด เป็น บท มาตรา สืบ ๆ มา ดังนี้ ๖

๑) ศุภมัศิกุ ๑๙๒๖ ศก กุกกุฏ สังวัจฉระ วิสาข มาเสศ กุช ปักเขป ฎีกา ททล ฎีกายัง
เสถรวาระ พระบาท สมเด็จพระจักรพรรดิ วาชรามาเสศ วรมนารถ บรมบพิตร พระ
พุทธเจ้า อยู่ หัว ผู้ทรง พระธรรม อันมหา ประเสริฐ มี พระราช บริหาร คำว่า สไว้
ให้ รู้ ลักษณะ เฉชีญ พยาน ทัก พยาน ทั้ง นี้ คือ ผู้ มี คดี เป็น ความ ท่วม กัน
ใน สุภาตระลาการ แล มี ถ้อยคำ ถึง ทูเลา ตัก พยาน ใน สำนวน ให้ ตก เอา
คดี เป็น แพ้ คือ ว่า ตระลาการ ไป เฉชีญ พยาน ถึง กลาง หน ทาง แล้วย ภา
ตระลาการ กลับ มา ๑) แห่ง ผู้ มี คดี ยังมี ไต่ นำ ตระลาการ ไป เฉชีญ แล ฝ่าย
ข้าง หนึ่ง ลัก ลอ ๒) ไป สู่ หา เจรจา ด้วย พยาน ๒) แห่ง ผู้ มี คดี นำ ตระลาการ

หนังสือบน ให้ทรัพย์สิน ของไป ชัก ชั้ม บน บน พยาน ให้พยาน ทบ มี ให้ภบตัวกัถิ ให้พยาน วัชโดยอังกัถิ มิให้วัชกัถิ ทำกลอุบายว่า ฝ่ายข้าง หนึ่งให้ บนบน ชัก ชั้ม ย้อมแปลง พยาน พิจารณา เปน สัจให้เอา ผู้ใช้ ให้ บนผู้ใดทำ กลอุบาย เปน แพ้ แก่ ส่วน พยาน ผู้วัช สิ้น จ้าง สิ้น บนนั้น ถ้า เนื้อความ ซึ่ง ทากัน เปน แต่ ปดิมโทษ ให้ปรับใหม่ พยาน ภา หนึ่ง ตาม บันตาคักถิ ถ้า เปน ความ มหันตโทษให้ปรับใหม่ พยาน ฐาน หนึ่ง ทวัชคุณ เปน พิโทษ หลวง โดย พระราชา กฤษฏีกา ๖

๓๐ มาตรา หนึ่ง ถ้า โจทท กัถิ จำเลย แล บุตรภรรยา ญาติ พี่ น้อง พวก พ้อง ฝ่าย โจทท ฝ่าย จำเลย ไปสู่ ทา เจรจา ด้วย พยาน ฝ่าย โจทท กัถิ ฝ่าย จำเลย กัถิ ฝ่ายข้าง หนึ่ง จับได้ สืบสวน เปน สัจว่า ไปสู่ ทา เจรจา ด้วย พยาน แต่ มิให้ปรากฏ ออก ข้อ ความว่า ชัก ชั้ม ประการ ไท อย่า เพื่อให้เอา เนื้อความ เปน แพ้ ก่อน ให้ สืบ ทาม พยาน ว่า มา เจรจา ว่า กล่าว นั้น เปน ประการ ไท ถ้า พยาน สบค สาบาน ให้การ ว่า ทวั ความ มา ชัก ชั้ม บน บน ใต้ พยาน วัช กัถิ มิให้พยาน วัชกัถิ ให้เอา เนื้อความ ผู้ ชัก ชั้ม บนบน เปน แพ้ แก่ ส่วน ถ้า คู่ความ มิได้ ใช้ให้ ลู กเมีย ญาติ พี่ น้อง พวก พ้อง ไป บน บน ชัก ชั้ม พยาน ทาด ว่า ญาติ พี่ น้อง พวก พ้อง ถลัว ความ ๖ แพ้ ไป บน บน ชัก ชั้ม พยาน แต่ อ้า เกอใจเอง ให้เอา ตัวผู้ ชัก ชั้ม มา ปรับใหม่ ตาม รูป ความ เปน พิโทษ หลวง แล พยาน นั้น ให้ ยก เสีย แล คติ ซึ่ง ทวั มิได้ ชัก ชั้ม นั้น ให้ เร่ง บัง คัม บัญชา กง แล ๖

๔๑ มาตรา หนึ่ง ผู้มี คัก อั้ง ลักข์ พยาน ะระลาการ คัก ประเด็น คู่ ความ นำ ะระลาการ ไป เเชิญ ท้าว คำ โดย อั้ง แล ะระลาการ ทาม พยาน โดย ประเด็น พยาน ให้การ ขาด ข้อ เหลือ ข้อ ประเด็น ไม่ แจ้ง กัถิ พยาน ให้การ แก่ ค้าน พยาน อิก ธี หนึ่ง อยู่ แล โจทท กัถิ จำเลย กัถิ สอน แนะ นำ ข้อ ความ ให้ พยาน ฟัง ให้ปรากฏ ออก ข้อ เนื้อ ความว่า ข้อ นี้ เปน ฌนี้

ข้อนี้ เป็น ประการ ใด เมื่อ ลักษณะ ระยะเวลา สืบ เสด็จ อยู่ นั้น ระยะเวลา ไต่ ยิน แก่ โศคร ประสาท ก็ ให้ เขา คดี ข้าง มิน ผู้ สอน แนะนำ เป็น แพ้ แก่ ส่วน วย

๕๐ มาตรา หนึ่ง ผู้มี ธรรมดา คดี นำ ระยะเวลา ไป เสด็จ พยาน โดย อ่าง พยาน ออก มา ถึง สำ นึก นี้ ที่ ควร แล้ว มี น ผู้ ข้าง ก ก็ มี น ผู้ มี ไต่ อ่าง ก ก็ มี ไต่ ออก ขาว อ ปาก แนะนำ ข้อ เนื้อ ความ สอน พยาน พวก พ้อง มี น ผู้ มี คดี ซึ่ง ไป ท้วย ทั้ง สอง ฝ่าย บอก ข้อ ความ ว่า กล่าว แก่ พยาน ประการ ใด เมื่อ พยาน ยังมี ไต่ สาบาน ทวิ ก ก็ ไต่ สาบาน ทวิ แล้ว ให้ การ อยู่ ก ก็ ท่าน ว่า มี น แกล้ง จะ ให้ พยาน หลง ลืม ให้ ยุกร บั ตร ความ ไส คอ มี น ผู้ ว่า แล จับ พวก พ้อง เสีย ให้ พัน ษา ให้ อยู่ ใกล้ พยาน ๆ จะ ไต่ ล่า ฎ ว่า กล่าว แต่ ที่ อื่น จริง

๖๐ มาตรา หนึ่ง ผู้มี ธรรมดา คดี ทั้ง สอง อ่าง พยาน โดย สุภาพ พยาน คน เกีย อ่าง ร่วม กัน ทั้ง สอง ข้าง ระยะเวลา คดี ประเด็น ขาด ข้อ จะ สืบ ตาม อ่าง ทั้ง สอน โจทย ก ก็ จำ เลย ก ก็ ติ คใจ คำน พยาน ร่วม กัน ให้ ฎ เขา คดี มี น ผู้ คำน เป็น แพ้ ให้ เขา คดี ผู้ ซึ่ง มี ไต่ ติ คใจ คำน เป็น จริง

๗๐ มาตรา หนึ่ง ผู้มี คดี ทั้ง สอง นำ ระยะเวลา ไป เสด็จ พยาน โจทย ก ก็ พยาน จำ เลย ก ก็ มี น ก็น โชก ชู รู่ คุ ก คำ ราม พยาน ว่า จะ หา ความ พยาน จะ ให้ ต้อง จำ ของ ปรียบ ไหม ชับ เขียน โยบ ที่ ธิบ ราชบาท จะ เขา เพลิง เสา เรือน เสา บ้าน ฆ่า พัน ชู รู่ สำ ทับ ท้อง ท้วย ประการ ใด ๆ จะ ให้ พยาน ของ มี น กลวิ รม สม คำ มี น ก ก็ แล ชู รู่ สำ ทับ พยาน ฝ่าย ข้าง หนึ่ง จะ มี ไต่ รม ก ก็ ท่าน ว่า มี น เทจ ให้ เขา ส่วน วน มี น ผู้ ชู รู่ ก็น โชก พยาน เป็น แพ้ แก่ ผู้ มี ไต่ ชู รู่ ก็น โชก พยาน ตาม พระ ราช ฎ ก

๘๐ มาตรา หนึ่ง ผู้มี ธรรมดา คดี ทั้ง สอง คน อ่าง พยาน คน เอง พยาน มี รม สม คำ คน ๆ ว่า จะ ท่อ พยาน ของ คน ถึง พิ สุธ อธิ กเล่า ท่าน ว่า มี ไต่ มี น

พึงพิศุทธด้วยพยาน ท่านให้กตเขา คดีมันเปน แพ้ มีพึงได้เสียฉิบสับไป
เลย เหตุใดจึงกล่าวดังนี้ เหตุมันจนแก่พยาน ๖๖

๑๐ กล่าวลักษณะ ทัก พยานโดย มุต คดี แล สาขะคดี มีใน พระธรรมสาทร
โดยสังเขปแต่เท่านั้น ๖๗

๑๑ ที่นี้ จะ กล่าว ลักษณะ อรรถกถา คือ ประวิง ความ มีตาม มุต คดีใน พระ
ธรรมสาทร โดยบทพิทักษ์ นี้โยบายยังอีกชะประวัติโคอิฏฐะเมวะประวัติทะเย โสณะ
โรอิฏฐะประวัติโค อิฏฐะโกติจจะเร แปลว่า โยจะะยังนะโร อันว่าบุท
กคชผู้ใด อิฏฐะประวัติโค ประวิง ความไว้ ประวัติทะเย ประวิง
อิฏฐังเอะ ซึ่งเห็นความแท้จริง โสณะโร อันว่าบุทกคชผู้นั้น อิฏฐะ
ประวัติโค แกล้ง ประวิงความไว้ให้ช้า จจะเร อันมีโนสวารจเรียกกล่าว
อิฏฐะโกติจจะเร ชื่อว่าอิฏฐะกถา ๖๘ ที่นี้ จะกล่าว สาขะคดีอันมีใน พระ
ธรรมสาทร โดย บุราณ ราชกระษัตริย์ จักเปน บท มาตรา สืบ ๆ มาดังนี้ ๖๙

๑๑ มาตราหนึ่ง ๓๐ ๓๑ ๓๒ ๓๓ ๓๔ ๓๕ ๓๖ ๓๗ ๓๘ ๓๙ ๔๐ ๔๑ ๔๒ ๔๓ ๔๔ ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐
๓๐ มาตราหนึ่ง ๓๑ ๓๒ ๓๓ ๓๔ ๓๕ ๓๖ ๓๗ ๓๘ ๓๙ ๔๐ ๔๑ ๔๒ ๔๓ ๔๔ ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐
๓๑ มาตราหนึ่ง ๓๒ ๓๓ ๓๔ ๓๕ ๓๖ ๓๗ ๓๘ ๓๙ ๔๐ ๔๑ ๔๒ ๔๓ ๔๔ ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐
๓๒ มาตราหนึ่ง ๓๓ ๓๔ ๓๕ ๓๖ ๓๗ ๓๘ ๓๙ ๔๐ ๔๑ ๔๒ ๔๓ ๔๔ ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐
๓๓ มาตราหนึ่ง ๓๔ ๓๕ ๓๖ ๓๗ ๓๘ ๓๙ ๔๐ ๔๑ ๔๒ ๔๓ ๔๔ ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐
๓๔ มาตราหนึ่ง ๓๕ ๓๖ ๓๗ ๓๘ ๓๙ ๔๐ ๔๑ ๔๒ ๔๓ ๔๔ ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐
๓๕ มาตราหนึ่ง ๓๖ ๓๗ ๓๘ ๓๙ ๔๐ ๔๑ ๔๒ ๔๓ ๔๔ ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐
๓๖ มาตราหนึ่ง ๓๗ ๓๘ ๓๙ ๔๐ ๔๑ ๔๒ ๔๓ ๔๔ ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐
๓๗ มาตราหนึ่ง ๓๘ ๓๙ ๔๐ ๔๑ ๔๒ ๔๓ ๔๔ ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐
๓๘ มาตราหนึ่ง ๓๙ ๔๐ ๔๑ ๔๒ ๔๓ ๔๔ ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐
๓๙ มาตราหนึ่ง ๔๐ ๔๑ ๔๒ ๔๓ ๔๔ ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐
๔๐ มาตราหนึ่ง ๔๑ ๔๒ ๔๓ ๔๔ ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐
๔๑ มาตราหนึ่ง ๔๒ ๔๓ ๔๔ ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐
๔๒ มาตราหนึ่ง ๔๓ ๔๔ ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐
๔๓ มาตราหนึ่ง ๔๔ ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐
๔๔ มาตราหนึ่ง ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐
๔๕ มาตราหนึ่ง ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐
๔๖ มาตราหนึ่ง ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐
๔๗ มาตราหนึ่ง ๔๘ ๔๙ ๕๐
๔๘ มาตราหนึ่ง ๔๙ ๕๐
๔๙ มาตราหนึ่ง ๕๐

๒๐ มาตราหนึ่ง ผู้มีคดีคุมกัน อยู่ใน สุฎฎาการ ๖๖ จะว่าเห็นความ
ของมัน ๆ ว่าช่วยเจ็บไปมิได้ ว่ามิได้ ถ้าชันสูตร ช่วยเจ็บทั้งมันว่าให้
งก ถ้าชันสูตร มีสมให้ เขาเห็นความเน่นแพ้ ๖๗

๓๐ มาตราหนึ่ง ผู้มี คดีให้ หนังสือ นึกไว้แก่ ๓๑ ๓๒ ๓๓ ๓๔ ๓๕ ๓๖ ๓๗ ๓๘ ๓๙ ๔๐ ๔๑ ๔๒ ๔๓ ๔๔ ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐
๓๑ มาตราหนึ่ง ๓๒ ๓๓ ๓๔ ๓๕ ๓๖ ๓๗ ๓๘ ๓๙ ๔๐ ๔๑ ๔๒ ๔๓ ๔๔ ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐
๓๒ มาตราหนึ่ง ๓๓ ๓๔ ๓๕ ๓๖ ๓๗ ๓๘ ๓๙ ๔๐ ๔๑ ๔๒ ๔๓ ๔๔ ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐
๓๓ มาตราหนึ่ง ๓๔ ๓๕ ๓๖ ๓๗ ๓๘ ๓๙ ๔๐ ๔๑ ๔๒ ๔๓ ๔๔ ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐
๓๔ มาตราหนึ่ง ๓๕ ๓๖ ๓๗ ๓๘ ๓๙ ๔๐ ๔๑ ๔๒ ๔๓ ๔๔ ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐
๓๕ มาตราหนึ่ง ๓๖ ๓๗ ๓๘ ๓๙ ๔๐ ๔๑ ๔๒ ๔๓ ๔๔ ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐
๓๖ มาตราหนึ่ง ๓๗ ๓๘ ๓๙ ๔๐ ๔๑ ๔๒ ๔๓ ๔๔ ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐
๓๗ มาตราหนึ่ง ๓๘ ๓๙ ๔๐ ๔๑ ๔๒ ๔๓ ๔๔ ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐
๓๘ มาตราหนึ่ง ๓๙ ๔๐ ๔๑ ๔๒ ๔๓ ๔๔ ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐
๓๙ มาตราหนึ่ง ๔๐ ๔๑ ๔๒ ๔๓ ๔๔ ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐
๔๐ มาตราหนึ่ง ๔๑ ๔๒ ๔๓ ๔๔ ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐
๔๑ มาตราหนึ่ง ๔๒ ๔๓ ๔๔ ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐
๔๒ มาตราหนึ่ง ๔๓ ๔๔ ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐
๔๓ มาตราหนึ่ง ๔๔ ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐
๔๔ มาตราหนึ่ง ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐
๔๕ มาตราหนึ่ง ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐
๔๖ มาตราหนึ่ง ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐
๔๗ มาตราหนึ่ง ๔๘ ๔๙ ๕๐
๔๘ มาตราหนึ่ง ๔๙ ๕๐
๔๙ มาตราหนึ่ง ๕๐

๔๐ มาตราหนึ่ง ผู้มีศักดิ์ มีสุภานุภาวะการ ทระลาการ จะว่า คดีของ มัน
 สืบไปมัน เหนว่า คดีมัน พิรุช บกพวงมัน ประวิงไว้ ชักจ้องท้วย
 อุบายต่าง ๆ ประการใด มัน มิให้ว่า ให้ทราคว่าไว้ ครั้งหนึ่ง สอง ครั้ง ก่อน
 ถ้าถึงสามครั้ง ท่านว่าให้เอา เนื้อ ความ มัน เป็น แพ้ ๗๖

๕๐ มาตราหนึ่ง ขานาประชาราษฎร์ หาพิพาท แก่กัน ทระลาการ ทอดโฉนฏ
 ยาท ทนายไปให้มุลนาย ส่ง ผู้ตั้ง คดี ผู้ตั้ง คดี เหนว่า ความ จะแพ้ ให้
 มีหนังสือ บอกไปถึงผู้พิจารณาว่า ท้องราชการ ประการใด ให้ ออก มาว่า ความ
 มิได้มากก็ โจทย จำเลยให้ หนังสือให้ไว้ว่า จะ มาให้ ทระลาการว่า เนื้อความ
 มิได้มากก็ คู่ความคุมกัน อยู่ใน ทระลาการ แลลอบไป ตามมุลนาย ๆ
 รู้ว่า บ่าวมีคดีให้มี ทนาย บอก มาว่า ผู้มีคดีนั้น ต้อง ราชการ พระ ผู้เป็น
 เจ้าอยู่ แลทำอุบายด้วยวิधिเองก็สืบสวน มิได้เป็น สัจว่า มันต้อง
 ราชการ จริง ท่านว่ามัน ละ พระราชโองการ แก่ความเมือง ประเว่ ประวิงให้
 ชำ ท่านว่าให้กฎคดีเป็น แพ้ ส่วนนายมัน รู้ด้วย ท่านว่าเลมิให้ ไทม
 โดย ยศ ภาตักดิ์ ๗๗

๖๐ มาตราหนึ่ง บุคคลผู้ใดว่า ถ้อยความ แก่กัน ก็ดี แลทวิพชนัน ก็ผู้มี
 อยู่แก่ท่านก็ดี แลไปว่าไป กล่าวแก่ท่านก็ดี อยู่มาเมื่อท่าน ว่ากล่าว
 จ้อยกันนั้น แล ทระลาการให้มาหา ว่า บุตรนั้นอุบัติโรค อยู่มา ทระลา
 การไป หา ครั้งหนึ่งเล่า แล ผิดว่า ญาติกัน ถึง แก่ มรณภาพ อยู่มา ทระ
 ลากการไป หา ครั้งหนึ่ง อีกเล่าก็ว่า จะ มา ทาด้วย ประการใด แลเมื่อใดชอบ
 ที่ จะว่า จึง จะออกไป ว่าเอง แลผู้นั้นผิดแล มิได้ ออกไป ว่า แล บุคคล
 ผู้นั้น โจทย ท่านแล้ว แล มิได้ ออกไป ว่าต่อกัน ดังนี้ แล บุคคลผู้นั้น
 เข้าใน ระวัง แพ้แก่ท่าน แล ๗๘

๑ กล่าวลักษณะ ประวิง ตามโดย มุลคดี แล สาขาคดี มีความ พระธรรมทาส
 โดยสังเขปแก่ท่าน ๗๙

● ที่นี้ จะกล่าวใน ลักษณะ นิสัย ซึ่ง ชื่อว่า อัญมัญญะประฏิภาส คือ แก่ ต่างว่าต่าง นั้น เป็น มล คคิ อัน มีใน พระธรรมสาคร โดย มาที่ว่า โยประฏิภถนะสโต ประทิวระนะวัจจะโน อัญมัญญะปาทิภาส มีคาบุคคาทิโยโสติ แปลว่า โยชะโน อันว่า บุคคลผู้ใด มีคาบุคคาทิ คือ บิภาแลบุทรเป็นต้น ประทิกะ ณะสโต มีปรกติรัง พ้อง ต่าง ประทิวระนะวัจจะโน มีปรกติให้การ แก่ ความต่าง กัน ก็ที่ โสชะโน อันว่า บุคคลผู้นั้น อัญมัญญะประฏิภาส ชื่อว่า อัญมัญญะประฏิภาส คือ แก่ต่างว่าต่าง ภาวะมี มี ฯ ที่นี้ จะ กล่าว เป็น สาชะคคิ มีใน พระธรรมสาคร โดย มาตรา อัน บุราณ ราชกระษัตริย์ อัญมัญญะวิ สิบ ๆ มาทั้งนี้

- ๑ มาตราหนึ่ง ราษฎรผู้มี อรรถคคิ รัง พ้อง หา ความแก่กันว่า เป็น นมบ จะละ กตติยาให้ท่านกิน ทาย แล เป็น หมอ ทำให้ท่าน ทายก็คคิ หา ว่า เป็น โจร ปล้น สกนธ์ จับ หอก ทาย พัน แทงท่าน ทายก็คคิ แล หากันว่าทำ ชู้ทวย เมีย ท่านก็คคิ หากันว่า ทวยทวยพมมฏากก็คคิ หากันว่าต้อง อธิกรณ์ ทวย อธิทวิภาทก็คคิ แล หากันว่า ลัก บัง พระราชทวยทวย สุธาคร สรรพ ทวยสิ่ง ของ ของ หลวงไป จาก พระราชวังก็คคิ แล คคิกัน ทำ จลาจล ใน แ่นดิน ท่าน แล หากันว่าชุก ทวยทวยเงิน ไร่ ทวยกันก็คคิ แล หาว่า รุกไปที่ ชำพั้น กันทวยก็คคิ หากันว่า น้อ ราษฎร กัมโฆท ราษฎร วิมราชบาท เขา ทวยสิ่ง ของก็คคิ หาว่า เขา เพลิงเผา เวียนก็คคิ จับ ทวยผู้เขา เพลิงเผา เวียนท่าน ไร่ก็คคิ จับ ไร่ ทวย ทำเงิน ทอง แคง ที่ ตรา พกทวงก็คคิ ลัก ลอก ของ พระพุทธรูปไป หล่อ หลอม เสี้ยก็คคิ แล คคิ อุตลุม สิบสี่นี้ ต้อง ที่จำภาวะ ทวิถาม ให้เกาะ กุม เขาทวย มาเป็น กู อยู่ กลาง จำนำ ทวยกัน เอง ให้เขาทวยมัน ตามให้ ใจ ไร่ ขย่ำ ให้ผู้นั้น แก่ต่าง ว่าต่าง ถ้า คคิกัน ออกกว่านี้ ประ การใด ๆ ท่านว่า ลัก จะ แก่ต่าง เมีย ๆ จะ แก่ต่าง ลัก จะ แก่ต่าง พ่อ ต่าง แม่ พ่อแม่ จะ แก่ต่าง ลัก พี่ จะ แก่ต่าง น้อง ๆ จะ แก่ต่าง พี่ นู๋ย่า ทา

ย้ายลง น้ำ อาอาว น้ำ แก่ต่าง หลาน ๆ จะ แก่ต่าง ผู้ย่ำ ทายายลง น้ำ อาอาว
 น้ำ บุตร ตัก สายสะคือ มาเลี้ยง บุตร ขอมาเลี้ยง บุตร ได้กลาง ทาง บุตร
 ทักบิดา บุตร ทัก มารดา มาเลี้ยง แต่อาຍุ ขวบหนึ่ง จน เจ็ด ขวบ จะ
 ว่า แทนบิดาเลี้ยง แทน มารดาเลี้ยงก็ ก็ ประการเท่านั้น ท่านว่า เขา ทายด้วย
 กันได้ เขาจะ แก่ต่าง ว่าต่างกันได้

๖

๖๐ มาตราหนึ่ง ทวยร่ายฎฐ์ กล่าว ทาแก่กัน คดีแพ่ง อาญาอุธรณ์ นครบาล
 แพทย์ยา ขบวนการ ด้วย ข้อ สิ่งใด แล กล่าว มูลเหตุ พิภาย นั้น เหตุอัน เกี่ยวถึง
 กัน แล มีมูลเหตุ ด้วยกัน เขามีได้ให้ว่า แล ผู้กล่าว พิภาย นั้น เขา มูล
 เหตุถึงกัน มา กล่าวใน คำร้อง แล คำกฎ ด้วย ท่านให้ สุภาวระลาการ พิภาวณา
 ให้เป็น สัจโดย มั่น พิภาย ถ้า จะ ตก สิ้น โทม พิโนย ได้ ทอก สิ้น โทม พิโนย
 แก่ ผู้กล่าว พิภาย นั้น แล ซึ่งผู้มิได้ ทา พิภาย เหตุเรื่อง เกี่ยวกัน นั้น เขามี
 ได้ ประกันให้ว่า ท่าน ว่า มิได้ ทอก สิ้น โทม พิโนย แก่ กัน เลย เพราะเหตุ เขา
 อัน เกี่ยวกัน เขาไว้ คดีกัน ให้ บังคับ บัญชา โดย พระราชกฤษฎีกา

๖

๖๑ มาตราหนึ่ง ผู้มีคดีทำ หนังสือ ร้องฟ้อง กฎหมาย กล่าว พิภาย แก่กัน
 ด้วย เนื้อ ความ สิ่งใด เป็น คดี ของ พ่อแม่ ด้วเมีย พี่น้อง ลูก หลาน ท่าน ประกัน
 ให้ว่า กล่าว โดย คดีนั้น ถ้าหาผู้ พิภาย แพ้คดีให้ ทอก สิ้น โทม พิโนย จง เต็มตาม
 รูป ความ ถ้า คดี พ่อแม่ ด้วเมีย พี่น้อง ลูก หลาน มิได้ ประกัน ให้ว่า ถ้า ผู้
 กล่าว คดี ชนระ คดี สิ้น โทมนั้น พร้องให้ ทำ สิ้น โทม เป็น สาม ส่วน ให้แก่
 ผู้กล่าว คดี ชนระ แแต่ สอง ส่วน ให้ ยก เสีย ส่วน หนึ่ง ถ้า ผู้กล่าว ทา แพ้ คดี
 ให้ ทอก สิ้น โทม พิโนย จง เต็ม โดย พระราชกฤษฎีกา

๖

๖๒ มาตราหนึ่ง ถ้า ผู้มี คดี ทา ให้ เรียก กัน คน หนึ่ง สอง คน สาม คน สี่ คน
 ห้า คน ถึง เก้า คนสิบ คนก็ ก็ คดี มัน มิได้ เป็น อุตุลุม สิบสี่ ประการ นั้น
 มัน จะ ประกัน เข้าว่า แทน กัน ก็ ตามใจ มัน ถ้า มัน มิ ประกัน ว่าต่าง กัน มัน
 จะ ว่า แแต่ ส่วน ทั่ว มันเอง ก็ ก็ จะ ว่าต่าง คน หนึ่ง สอง คน สามคน สี่ คน ก็ ตาม

ใจมัน ถ้า สวรรภาพคน หนึ่ง สอง คน สาม คน แล พวก ทั้งนั้น มิได้ สวรรภาพ
จะ แก่ก็ ตามใจเขา ถ้า แพ้ให้ ไหม ด้วย พระราชา กฤษณ์ กฤษณ์

๕๐ มาตรา หนึ่ง หญิง ชาย ทำหนังสือ ร้อง ฟ้อง นั้น มี ชื่อ หลาก คน ฟัง ได้
ซุน การ เรียก เขา มา จะ ทั้ง คน แม้น สอง คน สาม คน ก็ ที่ มาก เหน่า โด่ ดิ
คก็ เขา รวม กัน เขา ไว้ ความ ให้ คน หนึ่ง แก่ แม้น มัน ผู้ แก่ ขณะ เขา ทั้ง นั้น
ขณะ กว้อ ถ้า ผู้ แก่ แพ้ เขา ทั้ง นั้น แพ้ ด้วย

๖๐ มาตรา หนึ่ง ถ้า โจทท หา พวก จำเลย ชาย หญิง เก้า คน สิบ คน มาก เหน่า
โต ๆ ก็ ที่ ได้ มา คน หนึ่ง สอง คน สาม คน แล จะ ประกัน แก่ ต่าง คน หนึ่ง
ก็ ตามใจกัน ถ้า มัน ว่า ซึ่ง มิได้ ทัว มา นั้น ใช้ ใช้ เพื่อน มัน ท่าน ให้ เรียก
เขา หนังสือ บน ไว้ ให้ ตาม โจทท ถ้า โจทท ว่า จะ ประกัน นำ หา ทัว มิได้ ให้ เรียก
เขา หนังสือ ไว้ ถ้า โจทท ว่า จะ ประกัน นำ หา ทัว ให้ ๆ นำ ถ้า ได้ ทัว คน นั้น
มา มัน ว่า เป็น พวก เพื่อนจริง ให้ ไหม มัน ผู้ ขี้ เสก ให้ ท่าน เน นั้น เป็น
แต่ ข้อ เลมิก แล ผู้ มี คดี ซึ่ง ได้ ทัว มา นั้น ให้ ร้อง พิจารณา บังคับ บัญชา
ง แล แล้ว ถ้า มัน ว่า ผู้ ซึ่ง มิได้ ทัว มา ใช้ ข้ำ ใช้ คน ต่าง ข่า ต่าง นาย
แล จะ เขา ออก มา มิได้ ท่าน ว่า ให้ มัน ให้ หนังสือ แล ให้ ทรธา การ ทศ
โชน กฤษณ์ ทรา ศาล ไป เรียก หา มัน ซึ่ง มี คดี นั้น ออก มา ถ้า มัน หลัด ทน
ไป โกลก็ ก็ แล เขา ออก มา มิได้ ประการ ใด ๆ ท่าน ว่า ให้ ตาม ผู้ โจทท นั้น
ก ถ้า มัน ว่า จะ ประกัน นำ เขา ได้ ก็ ตามใจ มัน ผู้ โจทท ถ้า มัน ว่า จะ เขา
มา มิได้ ให้ โจทท ให้ หนังสือ

๗๐ มาตรา หนึ่ง ฝ่าย แม่ ตา ยาย ลูก หลาน หลาน หล่อ โศคร หนึ่ง แก่ ต่าง กัน
ได้ พัน หล่อ ลง มา ได้ ชื่อ ว่า สาขา ญาติ แก่ ต่าง กัน มิได้ ลิ่น สาม สิบ สอง
ชั่ว ใช้ ญาติ ใช้ เป็น สาขา ลิ่น แผ่นดิน ลิ่น ญาติ แล ฝ่าย พ่อ บู่ ยา หลาน หลาน
หล่อ โศคร หนึ่ง ลูก บู่ ยา สูง ฉาวว แก่ ต่าง กัน ได้ พัน นั้น ลง มา เป็น สาขา
พัน สาขา เป็น ผัน ผัน อื่น

๘๘ ๑ มาตราหนึ่ง ท่านไม่ให้ฟ้อง ท่านแม่ยายเอาลูกชลูกเขย หลานเขย มาว่า แลลูกเขย หลานเขย ห้ามมิให้เอาลูกช พ่อตาแม่ยายมาว่า ถ้ามันมีฟ้องเอามาว่ากล่าว ถ้าพิจารณาเป็นจริงว่าเป็น ฝ่ายเขยฝ่ายสะใภ้ จึงให้ปรับใหม่โดย ยศถาคักก็เป็นอย่างคุณ เอาเข้าพระคลัง ผู้เป็นเจ้า แลคตินั้น บังคับให้ว่า สืบไป เลย ๖

๘๘ ๑ มาตราหนึ่ง ราษฎรมี คติหาแก่กัน ด้วยผลไม้ข้าง ม้าโค กระบือที่ไว้ นา เรือก สวน สรรพเหตุทั้งปวง แลกล่าวหาเป็น พวกพ้องก็ก็ ถ้า สรรพเหตุทั้งนี้ เป็นแต่ของ มุลง นายเจ้านั้น เจ้าข้า ให้ผู้เป็นเจ้าของ รับเป็น ต้นเหตุ ให้แก้ให้ว่าต่างกัน เพราะทั้งนี้ใช้ของ บ่าวทาสลูกนี้ จะเข้าแก้ต่าง มุลงนายเจ้านั้น เจ้าข้า นั้นมิได้ ถ้าข้าง ม้าโค กระบือที่ไว้ ที่นา เรือกสวนทั้งนี้ ของมัน ผู้บ่าว ทาสลูกนี้ คฤหา ทา นายมุลงเจ้ามัน ด้วยให้มัน หาให้มันแก้ต่าง มุลง นายเจ้ามัน นั้น อนึ่ง ถ้า ทวิพียงทั้งนี้ เป็น ของผู้อื่น แลเจ้าข้า คบกัน ไปเอามาเป็น ของตนให้เรียกเอาทานบน มันผู้ทาสนั้นไว้ แลไว้ให้ ภาษเจ้าข้าโดย พระราชกฤษฎีกา ๖

๑ กล่าว ลักษณะ อนุมัติฐานะบัพทิกาย คือว่าต่างแก้ต่างกัน ได้มิได้ โดย มุลงภักดิ์ แลสาจะคดี มีใน พระธรรมสาทร สังเขป แต่เท่านั้น ๖

๑๐ ๑ มาตราหนึ่ง ที่วันพุ้น แดงท่าน หก คน เจ็ด คน ก็ก็ เท่าใด ๆ ก็ก็ ให้ทอกสินไหมพิไยลวก หนึ่งให้ถ้วนทั่ว ถ้าได้มัน มา มีสิน มัน หนึ่งบ้าง ท่านให้สิกสินไหมพิไย ส่วนตัวผู้ซึ่ง หนึ่ง มิได้ทั่ว มันนั้น ให้เจ้าของนำหาให้ อันจะให้คนผู้ซึ่งได้ ทั่ว มาใช้สินไหมพิไยต่าง มันผู้หนึ่งซึ่งมิได้มา นั้นมิควร ถ้ามีภบมันผู้หนึ่งที่เป็น กรรมของ เจ้าของ ถ้าวันใดภบผู้หนึ่ง ให้เจ้าของ ว่าเขาพิไย แลไล่ลวก หนึ่ง เข้า พระคลัง หลวง ๖

กรรมศักดิ์

๑ จะกล่าวถึงคุณ มุต คติ วิวาท อันเกิด ความท้อภัย พิทักษ์กระเชียร ชายุ
 ชายหญิง อันตั้ง อยู่ในปถมไวยใน มัชฌิมไวยใน บัฏฉิมไวย โดยบทพิคำ
 กั๊ว พระธรรมสาครว่า อธิษฐานนาย เป็น คัน ทังนี้ มี อรรถาธิบายดังกล่าว
 มาแล้ว แต่ก็จะ สืบ สาขะศักดิ์คือ กิ่ง ความ ตาม พระราชบัญญัติ บัญชี บัญชา
 ราช กระทบวิย ทรง พระราชวินิจฉัยโดยทามคำ กั๊ว พระธรรมสาคร จัก เป็น
 บท มาตรา สืบ ๆ มาถึงนี้ ๖

● รุกต์กั๊วราช ๘๕๕ ศก กุกุญจิงวัจระระเชฐู มาศกาพบักษยภคิมัคคีพุทวารกถ
 บริเฉทกำหนดู จึง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้
 พุทธเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงยศพิริยราชธรรมอนันตสัมภวาทิเรกเอษอุตมบรมพุทธานุกร
 รุกต์กั๊วพรทศพรธรรมมิกราชธิราชเจ้าอยู่หัว ทรง พระคุณ มหาประเสริฐ เสด็จ ณะ
 พระที่นั่ง มงกุฎพิฆาน โดยบุรพวิมุขสุวรมมหาปราสาท จึง พระยายม
 ราชอินทราชธิบคศิวิโลกาทร ทินทรวาท กรรมพระนครบาลไทยพิริยวาทกรมพาทุ
 ธวายนังคमतูล พระกรรณว่า ข้าพระพุทธเจ้า หมั้น ยศก ทอง ไซ้อ้ เกิดผู้
 ทายนำ แยกไป พันดิน แล ลูกชาย อี้เกิด อยู่ ณะบ้าน หมั้น ยศก ทรง เขา
 ลูก อี้เกิดใส่ เก้า อี้ไป ทังไว้ ลูก อี้เกิด จม น้ำตาย แล อี้เกิดให้ ทรระลาการ
 พิจารณา แล อ้าแกงอ้อน สาราภาพว่า เขา ลูก อี้เกิดไป ทังไว้ ณะ บน สะพาน
 แล้วยไป ฆมกุง ครัน กลับ มา จึง เหน ลูก อี้เกิด ซึ่งใส่ เก้า อ้นั้น ตก จม น้ำ อยู่
 เขาขึ้น มา ประคยณงม แล อยู่ ประมาณ ครู่หนึ่ง ลูก อี้เกิดนั้น ตาย แล จะ ลง
 โทษ ประการใด จะขอ รับ ข้าพระพุทธเจ้า เขาไป สัจไป ยัง ธรรมมาธิกรณ ปรับ

ด้วย พระราชกฤษฎีกา แล้วปรับว่าเด็ก อายุห้าเดือน เป็นค่า ๔๐๐๐๐
 เป็นเงิน หก ตำลึง แลให้ โทษอาตงอ้น สองค่า เป็นเงิน สาม บาท
 เป็น สิ้นใหม่ถึงพิไยถึง แลข้าพระพุทธเจ้าจะ เอาตาม พระราชกฤษฎีกา ประ
 การใด ขอเศษพระบาทบรมโพธิสมภาร โปรดเกล้าโปรดกระหม่อม จึงพระบาท
 สมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาพิไชยญาติ บรมนาถ บรมบพิตร พระพุทธเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงทศพิธ
 ราชธรรมอนันตสมภารอันอุดมบรมพุทธานุกรอุบลเกษ เสวยตฤณุชรวร กระ
 หนกกระวีทนมหาปราสาทโสภาพรณวิศาล ทรง พระวิจารณ์ บรมณ ราชบัญญัติ
 ญาติ คณะ นาคาลใน บัดแลเห็นอยู่ก่อน จะผ่อนให้ ยิ่งกว่า อาทิมุรพ เพื่อ
 จะ บริบาล ทรงแจ้ง ราษฎร เป็น ทาย กรรมกร บวรชั้นรเสมา อาณาเขตร บมิ
 ให้ คึกคึก เกษพารา แห่งผู้มี อิศริยา มนุษ ประทูล บังอาจ แล จะ ให้ ประพฤษกิ
 ตาม พระราชโองการ โดย นิยทำนุ กงเกษมสุข ประชากรถาวร ใน ประจุบัน อนาคต
 กาล ด้วย เศษ พระสมภาร พระบรมบาท จึงมี พระราชโองการ มารพระรัตนทร
 สุรัสือนาททำหรัสสัง แล พระมหาพรต พระราชครูประเวศิตาพุดมจารี อ
 ให้ แต่ง พระราชกฤษฎีกา พิทักษ์คนไว้ ดังนี้

๑๐ มาตราหนึ่ง ถ้าผู้ใด บังอาจ พ้น แวง ทบที่กั้นให้ตาย กัณฑ์ ว่า มน
 กฤตยาให้ตาย กัณฑ์ ใส่ ยาให้กั้น ตาย กัณฑ์ หนึ่ง มิได้ แลตั้งให้ตาย กัณฑ์
 แลทำให้ ตาย ด้วย ทาพิจารณา มิได้ กัณฑ์ แล ลง สิ้นใหม่ กัณฑ์ ตามโทษ
 หนัก โทษ เบา นั้น ตาม คำ คน ดังนี้

- ๑ ถ้าแลมิได้ ตาย ให้ใหม่ ตาม พระโอยการ เติม
- ๑ ถ้าผู้ ชายชาย ศม เดือน หนึ่ง ๒ เดือน ๓ เดือนค่า ๒ บาท ชายศม
 ๔ เดือน ๕ เดือน ๖ เดือน ค่า ๒ ตำลึง อายุ ๗ เดือน ๘ เดือน ๙ เดือน ๑๐
 บาท อายุ ๑๐ เดือน ๑๑ เดือนค่า ๓ ตำลึง
- ๑ ผู้ชาย อายุ ขวบ หนึ่ง ๒ ขวบค่า ๔ ตำลึง อายุ ๓ ขวบ ๔ ขวบค่า ๕ ตำลึง
 อายุ ๕ ขวบ ๖ ขวบค่า ๖ ตำลึง อายุ ๗ ขวบ ๘ ขวบ ค่า ๘ ตำลึง

๑๒ ๑๓ ๑๔ ๑๕ ๑๖ ๑๗ ๑๘ ๑๙ ๒๐ ๒๑ ๒๒ ๒๓ ๒๔ ๒๕ ๒๖ ๒๗ ๒๘ ๒๙ ๓๐ ๓๑ ๓๒ ๓๓ ๓๔ ๓๕ ๓๖ ๓๗ ๓๘ ๓๙ ๔๐ ๔๑ ๔๒ ๔๓ ๔๔ ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐ ๕๑ ๕๒ ๕๓ ๕๔ ๕๕ ๕๖ ๕๗ ๕๘ ๕๙ ๖๐ ๖๑ ๖๒ ๖๓ ๖๔ ๖๕ ๖๖ ๖๗ ๖๘ ๖๙ ๗๐ ๗๑ ๗๒ ๗๓ ๗๔ ๗๕ ๗๖ ๗๗ ๗๘ ๗๙ ๘๐ ๘๑ ๘๒ ๘๓ ๘๔ ๘๕ ๘๖ ๘๗ ๘๘ ๘๙ ๙๐ ๙๑ ๙๒ ๙๓ ๙๔ ๙๕ ๙๖ ๙๗ ๙๘ ๙๙ ๑๐๐

๑๐๐ ๑๐๑ ๑๐๒ ๑๐๓ ๑๐๔ ๑๐๕ ๑๐๖ ๑๐๗ ๑๐๘ ๑๐๙ ๑๑๐ ๑๑๑ ๑๑๒ ๑๑๓ ๑๑๔ ๑๑๕ ๑๑๖ ๑๑๗ ๑๑๘ ๑๑๙ ๑๒๐ ๑๒๑ ๑๒๒ ๑๒๓ ๑๒๔ ๑๒๕ ๑๒๖ ๑๒๗ ๑๒๘ ๑๒๙ ๑๓๐ ๑๓๑ ๑๓๒ ๑๓๓ ๑๓๔ ๑๓๕ ๑๓๖ ๑๓๗ ๑๓๘ ๑๓๙ ๑๔๐ ๑๔๑ ๑๔๒ ๑๔๓ ๑๔๔ ๑๔๕ ๑๔๖ ๑๔๗ ๑๔๘ ๑๔๙ ๑๕๐ ๑๕๑ ๑๕๒ ๑๕๓ ๑๕๔ ๑๕๕ ๑๕๖ ๑๕๗ ๑๕๘ ๑๕๙ ๑๖๐ ๑๖๑ ๑๖๒ ๑๖๓ ๑๖๔ ๑๖๕ ๑๖๖ ๑๖๗ ๑๖๘ ๑๖๙ ๑๗๐ ๑๗๑ ๑๗๒ ๑๗๓ ๑๗๔ ๑๗๕ ๑๗๖ ๑๗๗ ๑๗๘ ๑๗๙ ๑๘๐ ๑๘๑ ๑๘๒ ๑๘๓ ๑๘๔ ๑๘๕ ๑๘๖ ๑๘๗ ๑๘๘ ๑๘๙ ๑๙๐ ๑๙๑ ๑๙๒ ๑๙๓ ๑๙๔ ๑๙๕ ๑๙๖ ๑๙๗ ๑๙๘ ๑๙๙ ๒๐๐

● ถ้า จักขุ พิกาล ช้าง หนึ่งก็ตี หูหนวกก็ตี ให้ลดค่า ลง ส่วน หนึ่ง
เอาหัว ส่วน ๖

● ถ้า แล มือ พิกาล ช้าง หนึ่งก็ตี ฉิวเท้า พิกาล ช้าง หนึ่งก็ตี ให้ลดค่า
ลง ส่วน หนึ่ง เอา สาม ส่วน ๑ ● ถ้า แล จักขุ พิกาล สอง ช้างก็ตี มือ พิกาล
ทั้งสอง ช้างก็ตีให้ลดค่า ลง สอง ส่วน เอา ส่วน หนึ่ง ถ้า แล เท้า พิกาล
ทั้งสอง ช้างให้ลดค่า ลง ส่วน หนึ่ง เอา ส่วน หนึ่ง ๑ ● ถ้า แล เกิดโรค
แฉก เหน จะ รักษา หาย พลัน ให้ลดค่า ลง ส่วน หนึ่ง เอา แต่ หก ส่วน

● ถ้า แล เกิดโรค แฉก เหน จะ รักษา นาน หาย ให้ลดค่า ลง ส่วน หนึ่ง เอา
สี่ ส่วน ๑ ● ถ้า แล ผู้โรค ลำบาก แล จะ รักษา มี หาย ให้ลดค่า ลง สอง ส่วน
เอา สอง ส่วน ๑ ● ถ้า เป็น บ้ำ ละเมอ เป็น บ้ำ หม เหน่าเงือง ให้ลดค่า ลง ส่วน หนึ่ง
เอา สอง ส่วน ๑ ● ซึ่ง พิกาล แล เกิดโรคอื่น กล่าวถึงนี้ ถ้า แล สูง อายุ แล
แก่ สกน ก็ตี ให้ เทียบเอา ตาม อายุ ซึ่ง พิกัดค่า ไว้ นั้น แล ให้
ลดค่านั้น ลง ตาม พิกาล โรค นั้น ๖

๒ ● มาตรา หนึ่ง ไพร่ หลวง ทั้ง ปวง ซึ่งมี ศัก หมาย หมู่ กรรม นั้น แล
ผู้บิธอาจ ชำ พัน แทง ทูบ ของ ตี ให้ ตาย ด้วย มือ ด้วยไม้ ด้วย เหล็ก ให้
พิกัตค่า หมู่ นั้น ไว้ โดย ศัก หมาย ของ ทุก หมู่ ทุก กรรม ตาม พระราชกำหนด
ใหม่ไว้ นี้ ● ถ้า แล ศัก คอ ลาย แฉก ลาย สอง ช้าง ศัก ลำ ทาล ศัก

คายนใน แ่ง ขา สอง ช้าง ค่า ชั่ง หก ตำลึง ๑ ● ถ้า ศัก คอ ลาย แฉก ลาย สอง
ช้าง แล ศัก ลำ ทาล แล ศัก คายนใน แ่ง ขา ช้าง เดียว ค่า ชั่ง ห้า ตำลึง ๖

● ถ้า ศัก คอ ลาย แฉก ลาย สอง ช้าง แล ศัก ลำ ทาล มิได้ ศัก คายน แ่ง
ขา ค่า ชั่ง สี่ ตำลึง ● ถ้า แล ศัก คอ ลาย แฉก ลาย สอง ช้าง แล มิได้
ศัก ลำ ทาล ค่า ชั่ง สอง ตำลึง ๖

● ถ้า ศัก คอ ลาย แฉก ลาย ช้าง เดียว ค่า ชั่ง หนึ่ง ๑ ● ถ้า ศัก แต่ แฉก
ข้าง เดียว ก็ตี ศัก แต่ คอ ลาย ก็ตี ค่า สิบ แปด ตำลึง ๑ ● ถ้า ศัก แต่ หมู่ ไว้

ค่า ๑๖ ตำลึง ๑ ถ้า มิได้ คัด หมายถึง แต่เป็นไพร่ ทลวง เขา เสมอไพร่
ราย ค่า ๑๔ ตำลึง ๖

๓ ๑ มาตราหนึ่งไพร่ ทลวง สิบสอง พระกานัลทั้งปวง ถ้า คัด กายใน แ่ง
ชาตของ ข้าง ค่า ชั่ง หนึ่ง ๑ ถ้า คัด กาย แ่ง ขา ข้าง เดียว ค่า ๑๙ ตำลึง

๑ ถ้า คัด แต่ หมู ไร่ ค่า ๑๖ ตำลึง ๑ ถ้า มิได้ หมายถึง เขา เสมอ
ไพร่ ราย ค่า ๑๔ ตำลึง ๑ กล่าว ลักขณ พิกัด กระเชียร ชายุ ชายุ ชายุ หญิง
ตาม มูล คดี วิวาท แล สาขะ คดี โดย คำ มีร พระธรรมสาคร แต่ เท่านั้น ๖

๑ จัก กล่าว มูล คดี สำหรับ ระยะเวลา อัน ชื่อว่า พรหมทัณฑ์ คือ กรรม
ศักดิ์ บท ปรัช โดย บาป ใน คำ นี้ พระธรรมสาคร ว่า ทัณฑ์ บัญญัติ การณัง ยัง
พิพเพสัง ประชีนัง ทัมบี บัญญัติ ทัณฑ์ ทน โท นามาติ กติ ตัง แปล เนื้อ
ความว่า ยัง ทัณฑ์ บัญญัติ การณัง อัน ว่า กิริยา ทอด ซึ่ง ญาณ คือ สิ้น ไท คือ
พิโนย อน ไท สัพเพสัง ปราชินัง แก่ บุคคล ทั้ง หลาย ผู้ แพ้ ก็ ทัมบี บัญ
ญัติ ทัณฑ์ ทน อัน ว่า ลักขณ อัน ทอด ซึ่ง ญาณ คือ สิ้น ไท คือ พิโนย นั้น กิ
ติ ตัง อัน พระมโณสราจาริย กล่าว ทัณฑ์ โท นาม ชื่อว่า พรหมทัณฑ์ คือ กรรม ศักดิ์ บท
ปรัช ๑ ทะสา กุส ลัง ถานัง จิต ทัง เอกัง วัระ มัง กั ทวา บัญ จิน ตรี ยา จะ คุณ กัง
มะ โน ทุ จะ วิ ทัง นามะ มะ โน ทุ จะ วิ ทัง ถานัง บัญ จิน ตรี ยา ทานัง เอกา ทะสา สัพ พัง
วัระ จุ จะ วิ ทัง นามะ มะ โน ทุ จะ วิ ทัง ถานัง เอกา ทสา ทาน ญู วัระ สัพ พัง วัระ ถา
นัง กั ทวา บัญ วัระ สัต ติ ตะ อี วัระ วัระ ทะสะ ทวา ทะสะ วัระ สะ เอกะ วัระ สติ คุณ ณัง โท
ยะ กาะ ณุ มิ เม นวะ ชา จะ ริ เชน โย ชต พิ พทา ๑ พระมโณสราจาริย เจ้า ท่าน
กล่าวไว้ ถ้า จะ ทำ กรรม ศักดิ์ ให้ ทั้ง ทศ กุศล กรรม บล ๑๐ ลง เขา เอกะ จิต
๑ บวก แล้ว เขา บัญ วัระ อิน ตรี ย ๕ คุณ เป็น เกณ มะ โน ทุ จะ วิ ทัง เกณ เล มิ ท ทวา ไว้
แล้ว ทั้ง เกณ เล มิ ท ลง เขา บัญ วัระ อิน ตรี ย ๕ ทาร ลัก ใต้ ๑๑ เป็น เกณ วัระ จุ
วิท ค่า ท่าน จึง ทั้ง เกณ เล มิ ท เขา ๑๑ ทาร ลัก นั้น เขา ออก ทั้ง ๘ ถาน ๆ
แรก เขา ๕ คุณ เป็น เกณ กาย วัระ วิ ทัง ที่ บัญ ทวา ไว้ ถาน ๒ เขา ๖ คุณ

นา๑๕.ไร่ เขา๘.คน ถ้านา๒๐.ไร่เขา๑๐๐.คน ถ้านา๒๕.ไร่
 เขา๑๒.คน ถ้านา๓๐.ไร่เขา๑๕.คน ถ้านา๓๕.ไร่เขา๑๗.
 คน ถ้านา๔๐.ไร่เขา๒๐.คน ๑ ถ้าจะทำเบี้ยพี่น้องลูกหลาน
 แต่นา๓.ไร่ขึ้นไปถึงนา๔๐.ไร่ ให้ตั้งเบี้ยตัวลง เขา๒.หาร ถ้านั้น
 เป็นเบี้ยพี่น้องลูกหลาน ๑ ถ้าจะทำเบี้ยแต่นา๔๐.ไร่ขึ้นไป ถึงนา
 ๑๐๐๐๐.หาเกณฑ์ได้ให้ตั้งแต่นา๔๐.ลง แล้วให้บวกเบี้ยขึ้นร้อยละ

	เดิมที	๖๐๐๐	๑๕๐๐
	ท่า	๑๒๐๐	๓๐๐
	บข้ำ	๒๗๐๐	๖๗๕
	ฟก	๓๓๕๐	๗๘๗๕
	ซำท่า	๓๘๐๐	๙๕๐๐
๑	เท่านั้น	๔๔๕๐	๑๑๑๒๕
	ทวี	๕๑๐๐	๑๒๗๕
	ผลาย	๕๕๐๐	๑๓๗๕
	แตก	๖๖๐๐	๑๖๕๐
	โซ้น	๗๗๐๐	๑๙๒๕
	หัก	๑๑๑๐๐	๒๗๗๕

ทายถึงค่า

ควร บอกรั้งบอก

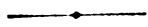
เป็นเบี้ยถานนาที่กระทำนั้นแล ๑ ถ้าจะทำเบี้ยพี่น้องลูกหลาน แต่
 นา๔๐.ขึ้นไป ถึงนา๑๐๐.ให้ตั้งเบี้ยพี่น้องลูกหลาน นา๔๐.ลง
 แล้วเขาเบี้ยบวก ออกตั้ง เขา๔.หาร ถ้านั้นเขาไปบวกเบี้ยพี่น้องลูก
 หลาน นา๔๐.ร้อยละเท่านั้นแล ๗

๑ แลเบี้ยให้ตัวตำแหน่งนา แลเบี้ยพี่น้องลูกหลานแต่นา ๕ ไร่
 ขึ้นไป ถึงนา๑๐๐๐๐.นั้นแต่ถานมือแล ๗

๑ ถ้าตีด้วยไม้ ให้ตั้งขบยถาน มีขลึง เขากิ่งหนึ่ง บวกเป็นศักดิ์ไม้ ถ้า
 ตีฟันแทงด้วยเหล็ก ตั้งขบยถาน มีขลึง บวกขลุ่ยอีกเท่าหนึ่ง เป็น
 ธงเท่ามือ เป็นศักดิ์เหล็กแถม

๗๖

เดมิก	๕๕๐๐๐
กำ	๓๑๐๐๐
ขจ้ำ	๒๕๐๐๐
ฟก	๓๐๐๐๐
จ้ำกำ	๓๕๐๐๐
๑ นา ๕ ไร่ ทริบ	๕๐๐๐๐
ผลาย	๕๕๐๐๐
แตก	๕๐๐๐๐
โซ้น	๖๐๐๐๐
หัก	๗๐๐๐๐
บอกล	๑๐๕๐๐๐
ทวย	ค่า $\frac{๑}{๑}$

เดมิก	๑๑๐๐๐๐
กำ	๒๒๐๐๐๐
ขจ้ำ	๕๐๐๐๐๐
ฟก	๖๐๐๐๐๐
จ้ำกำ	๗๐๐๐๐๐
๑ นา ๑๐ ไร่ ทริบ	๘๐๐๐๐๐
ผลาย	๙๐๐๐๐๐
แตก	๑๐๐๐๐๐๐
โซ้น	๑๒๐๐๐๐๐
หัก	๑๔๐๐๐๐๐
บอกล	๒๑๐๐๐๐๐
ทวย	๒ ค่า

๑ นา ๑๐ ไร่

๑ นา๑๕ ไร่

ถมิก	๑๖๕๐๐๐
ค่า	๓๓๐๐๐
บ้ำ	๗๕๐๐๐
ฟก	๕๐๐๐๐
ซ้าค่า	๑๐๕๐๐๐
ทรวบ	๑๒๐๐๐๐
ผลาย	๑๓๕๐๐๐
แตก	๑๕๐๐๐๐
โซ้น	๑๗๐๐๐๐
หัก	๒๐๐๐๐๐
บชก	๓๓๕๐๐๐
ตาย	$\frac{๒}{๑}$ ค่า

๑ นา๒๐ ไร่

ถมิก	๒๒๐๐๐๐
ค่า	๔๔๐๐๐
บ้ำ	๑๐๐๐๐๐
ฟก	๑๒๐๐๐๐
ซ้าค่า	๑๕๐๐๐๐
ทรวบ	๑๖๐๐๐๐
ผลาย	๑๗๐๐๐๐
แตก	๒๐๐๐๐๐
โซ้น	๒๒๐๐๐๐
หัก	๒๗๐๐๐๐
บชก	๔๒๐๐๐๐
ตาย	$\frac{๒}{๑}$ ค่า

เลมิก	๒๗๕๐๐๐	
ท่า	๕๕๐๐๐	
บข้า	๑๒๕๐๐๐	
ฟก	๑๕๐๐๐๐	
ข้ำคำ	๑๗๕๐๐๐	
๑ นา๒๕ ไร่ ทวับ	๒๐๐๐๐๐	
ผลาย	๒๒๕๐๐๐	
แตก	๒๕๐๐๐๐	
ไชน	๓๐๐๐๐๐	
หัก	๓๕๐๐๐๐	
บอท	๔๒๕๐๐๐	
ทาย	๕๐๐๐๐๐	ค่า

เลมิก	๓๓๐๐๐๐		๑๖๕๐๐๐
ท่า	๖๖๐๐๐		๓๓๐๐๐๐
บข้า	๑๕๐๐๐๐		๗๕๐๐๐๐
ฟก	๑๘๐๐๐๐		๙๐๐๐๐๐
ข้ำคำ	๒๑๐๐๐๐	พื้นที่ ลูกหลาน }	๑๐๕๐๐๐
๑ นา๓๐ ไร่ ทวับ	๒๔๐๐๐๐		๑๒๐๐๐๐
ผลาย	๒๗๐๐๐๐		๑๓๕๐๐๐
แตก	๓๐๐๐๐๐		๑๕๐๐๐๐
ไชน	๓๖๐๐๐๐		๑๘๐๐๐๐
หัก	๔๒๐๐๐๐		๒๑๐๐๐๐
บอท	๖๓๐๐๐๐		๓๑๕๐๐๐
ทาย	๓	ค่า	ค่า

กรมศักดิ์

๑ นา ๕. ไร่

เดิมมี	๓๗๕๐๐๐		๑๗๒๕๐๐
ทำ	๗๗๐๐๐		๓๗๕๐๐
บ้ำ	๑๗๕๐๐๐		๗๗๕๐๐
ฟก	๒๑๐๐๐๐		๑๐๕๐๐๐
ซ้ำทำ	๒๕๕๐๐๐	พื้นที่ รกทึบ	๑๒๒๕๐๐
ทวี	๒๗๐๐๐๐		๑๕๐๐๐๐
ผล	๓๑๕๐๐๐		๑๕๗๕๐๐
แตก	๓๕๐๐๐๐		๑๗๕๐๐๐
ไชน	๒๕๐๐๐๐		๒๑๐๐๐๐
หัก	๕๗๐๐๐๐		๒๕๕๐๐๐
บอก	๗๗๕๐๐๐		๓๖๗๕๐๐
ทาย	๓		ทำ ๑

๑ นา ๗. ไร่

เดิมมี	๕๑๒๕๐๐		๒๐๖๒๕๐
ทำ	๗๕๕๐๐		๕๑๒๕๐๐
บ้ำ	๑๗๖๕๐๐		๗๓๗๕๐๐
ฟก	๒๒๒๕๐๐		๑๑๒๕๐๐
ซ้ำทำ	๒๖๖๒๕๐	พื้นที่ รกทึบ	๑๓๑๒๕๐
ทวี	๓๐๐๐๐๐		๑๕๐๐๐๐
ผล	๓๓๗๕๐๐		๑๖๗๕๐๐
แตก	๓๗๕๐๐๐		๑๗๗๕๐๐
ไชน	๕๕๐๐๐๐		๒๒๒๕๐๐
หัก	๕๒๕๐๐๐		๒๖๖๒๕๐
บอก	๗๗๗๕๐๐		๓๗๓๗๕๐
ทาย	๓	ทำ	ทำ ๑

๑	นา ๑๐๐	เดิมที	๔๔๐๐๐๐	๒๒๒๐๐๐๐
		ค่า	๘๘๐๐๐๐	๔๔๐๐๐
		บข้ำ	๒๐๐๐๐๐	๑๐๐๐๐๐
		พก	๒๒๔๐๐๐๐	๑๒๐๐๐๐
		ซำทำ	๒๒๘๐๐๐๐	๑๔๐๐๐๐
		ทวับ	๓๒๒๐๐๐๐	๑๖๐๐๐๐
		มลาย	๓๖๐๐๐๐	๑๘๐๐๐๐
		แตก	๔๐๐๐๐๐	๒๐๐๐๐๐
		โซ้น	๔๘๐๐๐๐	๒๒๔๐๐๐๐
		หัก	๕๖๐๐๐๐	๒๒๘๐๐๐๐
		บขค	๘๕๐๐๐๐	๔๒๐๐๐๐
		ทาย	๔ คำ	๒ คำ

พื่นของ
ลูกหลาน }
บ

๑	นา ๕๐ ไร่	เดิมที	๔๘๕๐๐๐	๒๔๒๕๐๐
		ค่า	๙๗๐๐๐	๔๘๕๐๐
		บข้ำ	๒๒๕๐๐๐	๑๑๓๕๐๐
		พก	๒๒๗๐๐๐๐	๑๓๕๐๐๐
		ซำทำ	๓๑๕๐๐๐	๑๕๗๕๐๐
		ทวับ	๓๖๐๐๐๐	๑๘๐๐๐๐
		มลาย	๔๐๕๐๐๐	๒๐๒๕๐๐
		แตก	๔๕๐๐๐๐	๒๒๕๐๐๐
		โซ้น	๕๔๐๐๐๐	๒๗๗๐๐๐
		หัก	๖๓๐๐๐๐	๓๐๕๐๐๐
		บขค	๙๕๕๐๐๐	๔๗๒๕๐๐
		ทาย	๕ คำ	๒ คำ

พื่นของ
ลูกหลาน }
บ

	เดิมที	๕๕๐๐๐๐		๒๗๕๐๐๐
	ค่า	๑๑๐๐๐๐		๕๕๐๐๐๐
	บข้ำ	๒๕๐๐๐๐		๑๒๕๐๐๐
	ฟก	๓๐๐๐๐๐		๑๕๐๐๐๐
	ข้าทำ	๓๕๐๐๐๐	} ^๕ พี่น้อง ลูกหลาน	๑๗๕๐๐๐
๑	นา๒๐๐ไว้	๔๐๐๐๐๐		๕๐๐๐๐๐
	ทว็บ	๔๕๐๐๐๐		๒๒๕๐๐๐
	นถาย	๕๐๐๐๐๐		๒๕๐๐๐๐
	แตก	๕๐๐๐๐๐		๓๐๐๐๐๐
	ไชน	๖๐๐๐๐๐		๓๕๐๐๐๐
	หัก	๗๐๐๐๐๐		๔๒๕๐๐๐
	บชค	๑๐๕๐๐๐๐		๕๐๐๐๐๐
	กาย	๕ ค่า		๕ ค่า

	เดิมที	๖๘๗๕๐๐		๓๕๓๗๕๐
	ค่า	๑๓๗๕๐๐		๖๘๗๕๐๐
	บข้ำ	๑๓๒๕๐๐		๑๕๖๒๕๐
	ฟก	๓๗๕๐๐๐		๑๘๗๕๐๐
	ข้าทำ	๔๓๗๕๐๐	} ^๕ พี่น้อง ลูกหลาน	๒๑๘๗๕๐
๑	นา๒๕๐ไว้	๕๐๐๐๐๐		๒๕๐๐๐๐
	ทว็บ	๕๖๒๕๐๐		๒๘๗๕๐๐
	นถาย	๖๒๕๐๐๐		๓๑๘๗๕๐
	แตก	๗๕๐๐๐๐		๓๗๕๐๐๐
	ไชน	๘๗๕๐๐๐		๔๓๗๕๐๐
	หัก	๑๐๗๕๐๐๐		๕๑๘๗๕๐
	บชค	๑๓๑๒๕๐๐		๖๕๖๒๕๐
	กาย	๖ ค่า		๖ ค่า

๑	นา๓๐๐.ไว้	เลมิต	๘๒๕๐๐๐	๕๑๒๕๐๐
		ท่า	๑๖๕๐๐๐	๘๒๕๐๐
		บ้ำ	๙๗๕๐๐๐	๑๘๗๕๐๐
		ฟก	๕๕๐๐๐๐	๒๒๕๐๐๐
		ข้าท่า	๕๒๕๐๐๐	๒๒๖๒๕๐๐
		ทวี	๖๐๐๐๐๐	๓๐๐๐๐๐
		มลาย	๖๗๕๐๐๐	๓๓๓๗๕๐๐
		แตก	๗๕๐๐๐๐	๓๗๕๐๐๐
		ไซ้น	๘๐๐๐๐๐	๕๕๐๐๐๐
		หัก	๑๐๕๐๐๐๐	๕๒๕๐๐๐
		บชค	๑๕๗๕๐๐๐	๗๘๗๕๐๐
		ทาย	๗๕	๓
			๑	๑

พื่นอง
ลูกหลาน

๑	นา๓๕๐.ไว้	เลมิต	๘๖๒๕๐๐	๕๘๑๒๕๐
		ท่า	๘๖๒๕๐๐	๘๖๒๕๐๐
		บ้ำ	๕๓๗๕๐๐	๒๑๙๗๕๐
		ฟก	๕๒๕๐๐๐	๒๒๖๒๕๐๐
		ข้าท่า	๖๑๒๕๐๐	๓๐๖๒๕๐๐
		ทวี	๗๐๐๐๐๐	๓๕๐๐๐๐
		มลาย	๗๘๗๕๐๐	๓๙๓๗๕๐๐
		แตก	๘๗๕๐๐๐	๕๓๗๕๐๐
		ไซ้น	๑๐๕๐๐๐๐	๕๒๕๐๐๐
		หัก	๑๒๒๕๐๐๐๐	๖๑๒๕๐๐
		บชค	๑๘๓๗๕๐๐	๘๑๘๗๕๐๐
		ทาย	๘	๕
			๑	๑

พื่นอง
ลูกหลาน

กรรมศักดิ์

	เดิมที	๑๑๐๐๐๐	๕๕๐๐๐
	คำ	๒๒๐๐๐๐	๑๑๐๐๐๐
	บขั้	๕๐๐๐๐๑	๒๕๐๐๐๐
	ฟก	๖๐๐๐๐๐	๓๐๐๐๐๐
	คำขั้	๗๐๐๐๐๐	๓๕๐๐๐๐
● นา ๔๐๐ ไร่	ทวี	๘๐๐๐๐๐	๔๐๐๐๐๐
	ผลาย	๙๐๐๐๐๐	๔๕๐๐๐๐
	แตก	๑๐๐๐๐๐๐	๕๐๐๐๐๐
	โซ้น	๑๒๐๐๐๐๐	๖๐๐๐๐๐
	หัก	๑๔๐๐๐๐๐	๗๐๐๐๐๐
	บขค	๒๑๐๐๐๐๐	๑๐๕๐๐๐๐
	ทาย	๓๐ คำ	๕ คำ

พี่น้อง }
ลูกหลาน }

	เดิมที	๑๑๖๐๐๐	๕๖๕๐๐
	คำ	๒๓๓๒๐๐	๑๑๓๓๐๐
	บขั้	๕๒๗๐๐๐	๒๕๖๗๕๐
	ฟก	๖๓๑๕๐๐	๓๐๗๗๕๕
	คำคำ	๗๓๗๐๐๐	๓๕๙๕๐๐
◎ นา ๕๐๐ ไร่	ทวี	๘๔๕๕๐๐	๔๑๑๑๒๕
	ผลาย	๙๕๑๐๐๐	๔๖๒๗๕๐
	แตก	๑๐๕๕๐๐๐	๕๑๓๗๕๐
	โซ้น	๑๒๖๖๐๐๐	๖๑๖๕๐๐
	หัก	๑๔๗๗๐๐๐	๗๑๙๖๕๐
	บขค	๒๒๑๑๐๐๐	๑๐๗๗๗๕๐
	ทาย	๓๐ คำ	๕ คำ

พี่น้อง }
ลูกหลาน }

• นา ๖๐๐ ไร่

เดิมที	๑๒๒๐๐๐๐	๕๙๐๐๐๐
ค่า	๒๔๔๐๐๐	๑๑๖๐๐๐
ขี้เถ้า	๕๕๔๐๐๐	๒๖๓๕๐๐
ฟก	๖๖๓๐๐๐	๓๑๕๗๕๐
ข้าวดำ	๗๗๖๐๐๐	๓๖๙๐๐๐
ทริบ	๘๘๙๐๐๐	๔๒๒๒๕๐
ผลาย	๑๐๐๒๐๐๐	๔๗๕๕๐๐
แตก	๑๑๑๐๐๐๐	๖๒๗๕๐๐
โซ้น	๑๓๓๒๐๐๐	๖๓๓๐๐๐
หัก	๑๕๕๔๐๐๐	๗๓๙๕๐๐
บขก	๒๓๓๒๒๐๐๐	๑๑๕๕๕๐๐
ท่าย	๓๓ ค่า	๕ ค่า

พื้นที่
ปลูกถั่ว

• นา ๙๐๐ ไร่

เดิมที	๑๓๔๐๐๐๐	๖๑๐๐๐๐
ค่า	๒๖๘๐๐๐	๑๒๒๐๐๐
ขี้เถ้า	๖๐๘๐๐๐	๒๗๗๐๐๐
ฟก	๗๒๖๐๐	๓๓๓๕๐๐
ข้าวดำ	๘๕๒๐๐๐	๓๙๘๐๐๐
ทริบ	๙๗๘๐๐๐	๔๕๕๕๐๐
ผลาย	๑๑๐๔๐๐๐	๕๐๐๐๐๐
แตก	๑๒๒๐๐๐๐	๕๕๕๕๐๐
โซ้น	๑๔๖๔๐๐๐	๖๖๖๐๐๐
หัก	๑๗๐๘๐๐๐	๗๗๗๐๐๐
บขก	๒๕๕๔๕๐๐๐	๑๑๖๑๐๐๐
ท่าย	๓๐ ค่า	๕ ค่า

พื้นที่
ปลูกถั่ว

เลมิก	๑๐๖๐๐๐๐	๖๕๐๐๐๐
ท่า	๒๘๗๐๐๐	๑๒๗๐๐๐
บข้า	๖๖๒๐๐๐	๒๘๗๕๐๐
ฟก	๗๗๗๐๐๐	๓๕๗๒๕๐
ขี้คำ	๘๒๗๐๐๐	๔๐๗๐๐๐
๑ นา๑๐๐๐ไว้ ทรบ	๑๐๖๗๐๐๐๐	๔๖๖๕๐๐
ผลาย	๑๒๐๖๐๐๐๐	๕๒๖๕๐๐
แตก	๑๓๓๐๐๐๐	๕๗๒๕๐๐
หัก	๑๕๗๖๐๐๐	๖๗๗๐๐๐
ไชน	๑๗๖๒๐๐๐	๗๑๕๕๐๐
บขท	๒๒๖๖๐๐๐	๑๒๑๖๕๐
ทาย	๑๓ คำ	๕ คำ

ฝั่ง
 ลากหลาน }

เลมิก	๑๕๗๐๐๐๐	๖๗๐๐๐๐
ท่า	๓๑๖๐๐๐	๑๓๕๐๐๐
บข้า	๗๑๖๐๐๐	๓๐๕๐๐๐
ฟก	๗๕๒๐๐๐	๓๖๓๐๐๐
ขี้คำ	๑๐๐๕๐๐๐	๔๒๖๐๐๐
๑ นา๑๒๐๐ไว้ ทรบ	๑๑๕๖๐๐๐	๔๗๗๐๐๐
ผลาย	๑๓๐๗๐๐๐๐	๕๕๒๐๐๐
แตก	๑๔๕๐๐๐๐	๖๑๐๐๐๐
ไชน	๑๗๕๗๐๐๐	๗๓๒๐๐๐
หัก	๒๐๑๖๐๐๐	๗๕๕๐๐๐
บขท	๒๒๗๗๐๐๐	๑๒๗๒๐๐๐
ทาย	๑๕ คำ	๖ คำ

ฝั่ง
 ลากหลาน }

เสมียน	๑๗๐๐๐๐		๗๐๐๐๐๐
ท่า	๓๔๐๐๐๐		๑๔๐๐๐๐
บขี้	๗๗๐๐๐๐		๓๑๗๕๐๐
ฟก	๘๑๕๐๐๐		๓๗๗๗๕๐
ข้า้ค่า	๑๐๘๐๐๐๐	พี่น้อง ลูกหลาน }	๔๔๕๐๐๐
๑ นา๑๔๐๐ไว้ ทรบ	๑๒๔๕๐๐๐		๕๑๑๒๕๐
ฉลาย	๑๔๑๐๐๐๐		๕๗๗๕๐๐
แตก	๑๕๕๐๐๐๐		๖๓๗๕๐๐
ไซ้น	๑๗๖๐๐๐๐		๗๖๕๐๐๐
หัก	๒๑๑๗๐๐๐๐		๗๘๒๕๐๐
บขค	๓๒๑๐๐๐๐		๑๓๒๗๕๐๐
ทาย	๑๕	ค่า	๖
			๑

เสมียน	๑๗๖๐๐๐๐		๗๑๕๐๐๐๐
ท่า	๓๕๒๐๐๐๐		๑๔๓๐๐๐๐
บขี้	๗๘๗๐๐๐๐		๓๒๒๕๒๕๐๐
ฟก	๘๔๖๕๐๐๐		๓๗๖๖๒๕๐๐
ข้า้ค่า	๑๑๑๗๐๐๐๐	พี่น้อง ลูกหลาน }	๔๕๕๕๐๐๐
๑ นา๑๕๐๐ไว้ ทรบ	๑๒๗๘๕๐๐๐		๕๒๒๓๗๕๐๐
ฉลาย	๑๔๖๐๐๐๐๐		๕๘๐๒๕๐๐๐
แตก	๑๖๐๕๐๐๐๐		๖๕๑๒๕๐๐๐
ไซ้น	๑๘๒๖๐๐๐๐		๗๗๑๕๐๐๐๐
หัก	๒๒๒๕๗๐๐๐๐		๘๑๑๗๕๐๐๐๐
บขค	๓๓๒๑๐๐๐๐		๑๓๕๕๒๕๐๐๐
ทาย	๑๕	ค่า	๖
			๑

กรมศักดิ์

	เดิมที	๑๗๒๐๐๐๐	๗๓๐๐๐๐
	ค่า	๓๖๔๐๐๐	๑๔๖๐๐๐
	บขี้	๗๒๔๐๐๐	๓๓๑๐๐๐
	ฟก	๕๗๗๐๐๐	๓๗๕๕๐๐
	เข้าทำ	๑๑๕๖๐๐๐	๔๖๔๐๐๐
๑	นา๑๖๐๐ไร่ทวี	๑๓๓๔๐๐๐	๕๕๓๕๐๐
	ผลาย	๑๕๑๒๐๐๐	๖๐๓๐๐๐
	แตก	๑๖๖๐๐๐๐	๖๖๕๐๐๐
	โซ้น	๑๕๕๒๐๐๐	๗๕๗๐๐๐
	หัก	๕๓๗๔๐๐๐	๕๓๑๐๐๐
	บขก	๓๔๓๗๐๐๐	๑๓๗๓๐๐๐
	ตาย	๑๖ ค่า	๖ ค่า

	เดิมที	๑๕๐๐๐๐๐	๗๖๐๐๐๐
	ค่า	๓๗๗๐๐๐	๑๕๒๐๐๐
	บขี้	๗๗๗๐๐๐	๓๔๕๕๐๐
	ฟก	๑๐๔๑๐๐๐	๔๑๐๒๕๐
	เข้าทำ	๑๒๓๗๐๐๐	๔๗๓๐๐๐
๑	นา๑๗๐๐ไร่	๑๔๒๓๐๐๐	๕๕๕๗๕๐
	ผลาย	๑๖๑๔๐๐๐	๖๒๗๕๐๐
	แตก	๑๗๗๐๐๐๐	๖๕๒๕๐๐
	โซ้น	๒๑๒๔๐๐๐	๗๓๑๐๐๐
	หัก	๒๔๗๗๐๐๐	๗๖๕๕๐๐
	บขก	๓๖๕๔๐๐๐	๑๔๓๗๕๐๐
	ตาย	๑๗ ค่า	๖ ค่า

	เลขมีท	๒๐๖๐๐๐๐	๗๘๐๐๐๐
	ท่า	๔๑๒๐๐๐	๑๕๗๐๐๐
	บ้ำ	๘๓๒๐๐๐	๓๕๗๐๐๐
	ฟก	๑๑๑๕๐๐๐	๔๒๖๐๐๐
	เข้าท่า	๑๓๐๗๐๐๐	๕๐๒๐๐๐
๑	นา๒๐๐๐ไว้ ทรับ	๑๕๑๒๐๐๐	๕๗๗๐๐๐
	นลาย	๑๗๓๖๐๐๐	๖๕๕๐๐๐
	แตก	๑๗๗๐๐๐๐	๗๒๐๐๐๐
	ไซ้น	๒๒๒๕๖๐๐๐	๗๖๕๐๐๐
	หัก	๒๒๖๓๒๐๐๐	๑๐๐๗๐๐๐
	บอท	๓๖๗๖๐๐๐	๑๕๕๕๐๐๐
	ทาย	๑๗ ท่า	๗ ท่า

พื่นอง
}
ลกทถาน
ข

	เลขมีท	๒๑๗๐๐๐๐	๗๒๐๐๐๐
	ท่า	๔๓๖๐๐๐	๑๖๕๐๐๐
	บ้ำ	๘๗๖๐๐๐	๓๗๐๕๐๐
	ฟก	๑๑๖๗๐๐๐	๔๕๑๗๕
	เข้าท่า	๑๓๗๕๐๐๐	๕๒๑๐๐๐
๑	นา๒๐๐๐ไว้ ทรับ	๑๖๐๑๐๐๐	๖๐๐๒๕๐
	นลาย	๑๗๐๗๐๐๐	๖๗๗๕๐๐
	แตก	๑๗๕๐๐๐๐	๗๕๗๕๐๐
	ไซ้น	๒๑๓๗๗๐๐๐	๗๘๗๐๐๐
	หัก	๒๑๗๗๖๐๐๐	๑๐๕๕๐๐
	บอท	๔๐๕๗๐๐๐	๑๕๕๕๕๐๐
	ทาย	๑๗ ท่า	๗ ท่า

พื่นอง
}
ลกทถาน
ข

กรรมศักดิ์

๑๑๗

	เดิมที	๒๔๒๐๐๐๐		๘๘๐๐๐๐
	ค่า	๔๘๕๐๐๐		๑๗๖๐๐๐
	เบี้ย	๑๐๘๕๐๐๐		๓๘๘๕๐๐
	ฝาก	๑๒๘๓๐๐๐		๕๗๓๒๕๐
	ซ้ำทำ	๑๕๓๖๐๐๐	} ^{เพิ่ม} ลูกหลาน	๕๕๘๐๐๐
๑ หน้า ๒๖๐๐ ไว้	ทวี	๑๗๗๘๐๐๐		๖๔๕๗๕๐
	ผลาย	๒๐๒๒๐๐๐		๗๓๐๕๐๐
	แตก	๒๒๒๑๐๐๐๐		๘๐๒๕๐๐
	ไซ้	๒๖๕๒๐๐๐		๘๖๓๐๐๐
	หัก	๓๐๘๕๐๐๐		๑๑๒๓๕๐๐
	บอ	๔๕๕๒๐๐๐		๑๖๖๐๕๐๐
	ขาย	๑๒	ค่า	๗
				๑

	เดิมที	๒๕๕๐๐๐๐		๘๑๐๐๐๐
	ค่า	๕๐๘๐๐๐		๑๘๒๐๐๐
	เบี้ย	๑๑๕๘๐๐๐		๔๑๑๐๐๐
	ฝาก	๑๓๕๖๐๐๐		๕๘๘๐๐๐
	ซ้ำทำ	๑๖๑๒๐๐๐	} ^{เพิ่ม} ลูกหลาน	๕๗๘๐๐๐
๑ หน้า ๒๗๐๐ ไว้	ทวี	๑๘๖๘๐๐๐		๖๖๗๐๐๐
	ผลาย	๒๑๒๔๐๐๐		๗๕๖๐๐๐
	แตก	๒๓๓๒๐๐๐๐		๘๓๐๐๐๐
	ไซ้	๒๗๗๘๐๐๐		๘๘๖๐๐๐
	หัก	๓๒๕๘๐๐๐		๑๑๖๓๐๐๐
	บอ	๔๗๖๕๐๐๐		๑๗๑๖๐๐๐
	ขาย	๒๒	ค่า	๘
				ค่า

เดิมที	๒๓๐๐๐๐	๗๕๐๐๐๐
ค่า	๔๖๐๐๐๐	๑๗๐๐๐๐
บข้ำ	๑๐๔๐๐๐๐	๓๗๕๐๐๐
ฟก	๑๒๓๐๐๐๐	๕๕๗๕๐๐
ซ้ำค่า	๑๖๕๐๐๐๐	๕๕๐๐๐๐
๑ นา๒๕๐๐ไว้ทวี	๑๖๘๐๐๐๐	} ๖๒๒๕๐๐
ผลาย	๑๘๒๐๐๐๐	
แตก	๒๑๐๐๐๐๐	๗๓๕๐๐๐
โซ้น	๒๕๒๐๐๐๐	๘๓๐๐๐๐
หัก	๒๘๕๐๐๐๐	๑๐๗๕๐๐๐
บขก	๔๓๒๐๐๐๐	๑๖๐๕๐๐๐
ทาย	๒๐ ค่า	๗ ค่า

เดิมที	๒๓๖๐๐๐๐	๗๖๕๐๐๐
ค่า	๔๗๒๐๐๐	๑๗๓๐๐๐
บข้ำ	๑๐๖๗๐๐๐	๓๘๐๗๕๐
ฟก	๑๒๖๑๕๐๐	๕๖๕๓๗๕
ซ้ำค่า	๑๕๘๘๐๐๐	๕๕๘๕๐๐
๑ นา๒๕๐๐ไว้ทวี	๑๗๓๕๕๐๐	} ๖๓๓๖๒๕
ผลาย	๑๘๗๑๐๐๐	
แตก	๒๑๕๕๐๐๐	๗๗๗๗๕๐
โซ้น	๒๕๗๖๐๐๐	๘๖๖๕๐๐
หัก	๓๐๑๗๐๐๐	๑๕๕๔๒๕๐
บขก	๔๕๓๑๐๐๐	๑๖๓๒๗๕๐
ทาย	๒๐ ค่า	๗ ค่า

กรรมศักดิ์

๑๓๗

	เดิมที	๒๔๒๐๐๐๐	๘๘๐๐๐๐
	ค่า	๔๘๔๐๐๐	๑๗๖๐๐๐
	บ้ำ	๑๐๘๔๐๐๐	๓๘๘๕๐๐
	ฟก	๑๒๘๓๐๐๐	๔๗๓๒๕๐
	ข้าทำ	๑๕๓๖๐๐๐	๕๕๘๐๐๐
๑ นา ๒๖๐๐ ไร่	ทวี	๑๗๗๘๐๐๐	๖๔๔๗๕๐
	ผลาย	๒๐๒๒๐๐๐	๗๓๐๕๐๐
	แตก	๒๒๒๑๐๐๐๐	๘๐๒๕๐๐
	ไชน	๒๖๖๕๒๐๐๐	๘๖๓๐๐๐
	หัก	๓๐๘๔๐๐๐	๑๑๒๓๕๐๐
	บอ	๔๕๔๒๐๐๐	๑๖๖๐๕๐๐
	ทาย	๑๒ ค่า	๗ ค่า

พื้นที่
}
ลูกหลาน

	เดิมที	๒๕๔๐๐๐๐	๘๑๐๐๐๐
	ค่า	๕๐๘๐๐๐	๑๘๒๐๐๐
	บ้ำ	๑๑๔๘๐๐๐	๔๑๑๐๐๐
	ฟก	๑๓๕๖๐๐๐	๕๘๘๐๐๐
	ข้าทำ	๑๖๑๒๐๐๐	๕๗๘๐๐๐
๑ นา ๒๘๐๐ ไร่	ทวี	๑๘๖๘๐๐๐	๖๖๗๐๐๐
	ผลาย	๒๑๒๔๐๐๐	๗๕๖๐๐๐
	แตก	๒๓๓๒๐๐๐๐	๘๓๐๐๐๐
	ไชน	๒๗๗๘๐๐๐	๘๘๖๐๐๐
	หัก	๓๑๒๔๘๐๐๐	๑๑๖๓๐๐๐
	บอ	๔๗๖๔๐๐๐	๑๗๑๖๐๐๐
	ทาย	๒๒ ค่า	๘ ค่า

พื้นที่
}
ลูกหลาน

๑ นา ๓๐๐๐ ไร่

เดิมที	๒๖๖๐๐๐	๘๕๐๐๐๐
ทำ	๕๓๒๐๐๐	๐๘๘๐๐๐
บงั่ว	๑๒๐๒๐๐๐	๕๒๕๕๐๐
ฟก	๑๔๑๘๐๐๐	๕๐๕๗๕๐
เข้าทำ	๑๖๘๘๐๐๐	๕๘๗๐๐๐
ทรม	๑๘๕๗๐๐๐	๖๘๘๑๒๕
ผลาย	๒๒๒๒๖๐๐๐	๗๘๑๕๐๐
แตก	๒๕๓๐๐๐๐	๘๕๗๕๐๐
ไชน	๒๘๑๖๐๐๐	๑๐๒๘๐๐๐
หัก	๓๕๐๒๐๐๐	๑๒๐๐๕๐๐
บอ	๔๘๘๖๐๐๐	๑๗๗๑๕๐๐
ทาย	๒๓๐ คำ	๘ คำ

พื้นที่
ถูกทลาย
๖

๑ นา ๓๕๐๐ ไร่

เดิมที	๒๘๖๐๐๐	๑๐๑๕๐๐๐
ทำ	๕๘๒๐๐๐	๒๐๓๐๐๐
บงั่ว	๑๓๓๗๐๐๐	๕๕๘๒๕๐
ฟก	๑๕๗๖๕๐๐	๕๕๕๑๒๕
เข้าทำ	๑๘๗๗๐๐๐	๖๕๕๕๐๐
ทรม	๒๑๗๘๕๐๐	๗๕๕๘๗๕
ผลาย	๒๕๘๑๐๐๐	๘๕๕๒๕๐
แตก	๓๑๐๕๐๐๐	๙๒๖๒๕๐
ไชน	๓๒๕๖๐๐๐	๑๑๑๑๕๐๐
หัก	๓๗๗๗๐๐๐	๑๒๘๖๗๕๐
บอ	๕๕๕๐๐๐๐	๑๘๑๐๒๕๐
ทาย	๒๕ คำ	๘ คำ

พื้นที่
ถูกทลาย
๖

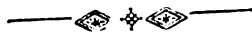
	เดิมที	๓๐๒๖๐๐๐		๑๐๓๐๐๐๐
	ค่า	๖๐๕๐๐๐		๒๐๖๐๐๐
	บขี้	๑๓๖๕๐๐๐		๔๖๕๐๐๐
	ฟก	๑๖๐๘๐๐๐		๕๕๒๐๐๐
	ซ้าค่า	๑๘๑๖๐๐๐	ฝั่ง ฟันของ } ลากหลาน } ข	๖๕๕๐๐๐
๑ นา ๓๖๐๐ ไร่	ทริบ	๒๒๒๒๕๐๐๐		๗๕๖๐๐๐
	ผลาย	๒๕๓๒๐๐๐		๘๕๘๐๐๐
	แตก	๒๗๖๐๐๐๐		๙๕๐๐๐๐
	โซ้น	๓๓๑๒๐๐๐		๑๓๑๗๐๐๐
	หัก	๓๖๖๕๐๐๐		๑๓๑๗๐๐๐
	บขก	๕๖๕๒๐๐๐		๑๘๓๘๐๐๐
	ทาย	๒๖ ค่า		๘ ค่า

	เดิมที	๓๒๖๐๐๐๐		๑๐๘๐๐๐๐
	ค่า	๖๕๒๐๐๐		๒๖๓๘๐๐๐
	บขี้	๑๔๗๒๐๐๐		๔๘๖๐๐๐
	ฟก	๑๗๓๕๐๐๐		๕๘๓๕๐๐
	ซ้าค่า	๒๐๖๘๐๐๐	ฝั่ง ฟันของ } ลากหลาน } ข	๖๘๖๐๐๐
๑ นา ๕๐๐๐ ไร่	ทริบ	๒๔๐๒๐๐๐		๘๐๐๕๐๐
	ผลาย	๒๗๓๖๐๐๐		๘๐๘๐๐๐
	แตก	๒๕๘๐๐๐๐		๘๖๗๕๐๐
	โซ้น	๓๕๗๖๐๐๐		๑๑๘๕๐๐๐
	หัก	๔๑๗๒๐๐๐		๑๓๘๕๐๐๐
	บขก	๖๐๘๖๐๐๐		๒๐๕๘๐๐๐
	ทาย	๒๘ ค่า		๘ ค่า

กรรมศก

เล่มที่	๓๗๖๐๐๐๐	๑๒๕๐๐๐๐
คำ	๗๗๒๐๐๐	๒๕๗๐๐๐
บข้า	๑๗๕๒๐๐๐	๕๕๘๕๐๐
ฟก	๒๐๕๘๐๐๐	๖๖๒๒๕๐
จ้ำคำ	๒๕๕๗๐๐๐	๗๘๑๐๐๐
๑ นา ๕๐๐๐ไว้ทวีป	๒๗๕๗๐๐๐	๘๑๑๗๕๐
มลาย	๓๒๕๖๐๐๐	๑๐๓๖๕๐๐
แตก	๓๕๓๐๐๐๐	๑๑๐๕๐๐๐
ไซ้น	๔๒๓๖๐๐๐	๑๓๕๘๐๐๐
หัก	๕๘๕๒๐๐๐	๑๕๗๖๕๐๐
บขท	๗๒๐๖๐๐๐	๒๓๓๒๖๕๐๐
ทาย	๓๓ คำ	๑ คำ

เล่มที่	๖๗๖๐๐๐๐	๓๘๘๐๐๐๐
คำ	๑๓๗๒๐๐๐	๓๘๗๐๐๐
บข้า	๓๐๘๒๐๐๐	๗๘๗๐๐๐
ฟก	๓๖๒๕๐๐๐	๑๐๕๖๐๐๐
จ้ำคำ	๔๓๕๗๐๐๐	๑๒๖๖๐๐๐
๑ นา ๑๐๐๐๐ไว้ทวีป	๕๐๗๒๐๐๐	๑๕๖๗๐๐๐
มลาย	๕๗๗๖๐๐๐	๑๖๗๕๐๐๐
แตก	๖๒๗๐๐๐๐	๑๗๗๒๒๕๐๐
ไซ้น	๗๕๓๖๐๐๐	๒๑๗๕๐๐๐
หัก	๘๗๕๒๐๐๐	๒๕๕๘๘๐๐๐
บขท	๑๒๗๕๖๐๐๐	๓๗๑๑๕๐๐๐
ทาย	๕๗ คำ	๑๕ คำ

● ถ้าจะทำเบี้ยจิกผสมทำเบี้ยจำทรวนท่าน ให้ตั้งเบี้ยเดิมหน้า๒๐ไว้
 ลง เขา๑๑ ทาร ถ้านั้นเขา๑๔คน เป็นเบี้ยเขาทรวนจำท่าน ถ้าจะทำ
 เบี้ยจำทรวน หน้า๒๕ไว้ขึ้นไป ถึงหน้า๔๐๐ ให้ตั้งเบี้ยจิกผสมตั้งเบี้ยจำ
 ทรวน หน้า๒๐ ลงเขา๑๐ ทาร ถ้านั้น บวกด้วยเบี้ยจิกผสม บวกด้วยเบี้ยจำ
 ทรวนหน้า๒๐ไว้ ถาน ละเท่านั้น จนถึงหน้า๔๐๐ ถ้าสงหน้า๔๐๐ ขึ้นไปให้
 บวกหน้า๑๐๐ หนึ่ง ๓๖๐๐๐ ถ้าจะทำเบี้ยจำซื้อท่าน ให้ตั้งเบี้ยเดิมหน้า๒๐
 ลง เขา๑๑ ทาร ถ้านั้นเขา๑๓คน เป็นเบี้ยจำซื้อท่าน ถ้าจะทำ
 เบี้ยจำซื้อ หน้า๒๕ไว้ขึ้นไป ถึงหน้า๔๐๐ ให้ตั้งเบี้ยจำซื้อหน้า๒๐ไว้
 ลงเขา๑๐ ทาร ถ้านั้น บวกด้วยเบี้ยจำซื้อหน้า๒๐ไว้ขึ้นไป จนถึงหน้า
 ๔๐๐ ถ้าสงหน้า ๔๐๐ ขึ้นไป ให้ บวก ๑๐๐ หนึ่ง ๓๕๐๐๐ ะ

๑ ถ้าจะทำเบี้ยเขาซื้อออกผูก คอ มัดท่าน ให้ตั้งเบี้ยเดิมหน้า๒๐ไว้ ลง
 เขา๑๑ ทาร ถ้านั้นเขา๑๖คน เป็นเบี้ยเขาซื้อออกผูก คอ มัดท่าน ทำ ๕ ส่วน
 เขา ๕ ส่วน เป็นเบี้ยเขาซื้อออกผูก คอ มัดท่าน ะ

● ถ้าจะทำหน้า๒๕ไว้ขึ้นไปถึงหน้า๔๐๐ไว้ ให้ตั้งเบี้ยเขาซื้อ
 ออกผูก คอ มัดท่าน หน้า๒๐ไว้ ลงเขา๑๑ ทาร ถัก บวกด้วยเบี้ยหน้า๒๐ไว้
 ถาน ละเท่านั้น จนถึงหน้า๔๐๐ ถ้าสงหน้า๔๐๐ ขึ้นไปให้ บวก หน้า๑๐๐
 หนึ่ง ๓๔๐๐๐ ถ้าเขาผูก คอ มัดเขาเบี้ยซื้อทำ ๕ ส่วน เขา ๕ ส่วน ะ

มุ่งว่างแท้	๒๐๐๐๐๐
ศักดิ์แก้ว	๕๐๐๐๐
๕ ๑ มาตราหนึ่ง ทนึ่ง นอกใจ ผัว ะ ใถ่โทษ โทณ ตะแสงแดง	๒๕๐๐๐๐
เฉลวปะ หน้า	๑๕๐๐๐
ทัต คอกกระบาแดง สอของ	๑๕๐๐๐๐

๕ ๑ มาตราหนึ่ง ทนึ่ง นอกใจ ผัว ะ ใถ่โทษ โทณ ตะแสงแดง ๒๕๐๐๐๐
 เฉลวปะ หน้า ๑๕๐๐๐
 ทัต คอกกระบาแดง สอของ ๑๕๐๐๐๐

๖ ๑ มาตราหนึ่ง ระลงโทษผู้ร้ายถึง ตักถั้น สิบ มือ ทวนด้วย ลวดหนึ่ง
ไม้ทวยศัก ธกศัก แก้มศัก หน้า

๗๖

ต้น คอให้ ไล่โดยเบี้ยเล็ก ตาม ยันศาศักถั้นนี้

	ตักปาก	๗๕.....
	ตัก ข้อมือ	๗๕.....
ถ้า จะไล่	ตัก นิ้วเท้า นิ้วมือ	๑๕.....
	ศัก ธก	๑๕.....
	ศัก แก้มศัก หน้า	๕๕.....

ชั้น ขว หย่าง ฉจาน ตาม กระเชียร ชาญ

ลวด หนึ่ง ๓ ที่ต่อ แสน

ไม้ ทวย	เบี้ย แสน หลวง ๕ ที่ต่อ แสน	}
	เบี้ย แสน ราษฎร ๑๐ ที่ต่อ แสน	

๑ ลักษณะ กรมศักดิ์ สิบ แต่เพียงนี้

๑ นาคพลเรือน ๖๖

๑ ศุภมัตตฤ ๑๒๑๘๘ สุนัขข สันวัจฉร กภาพะบักษยทัตม์คฤณณิชาทิตยวาว พระ
 บาทสมเด็จพระบรมไตรโลกยนาถกตลกผู้เป็นเจ้าเกล้าภูวมณฑล สกลอาณาจักร
 อัครบุริโสกรม บรมบพิตร พระพุทธเจ้า อยู่หัว สถิตยณพระที่นั่งเญจรัตนมหา
 ปราสาท ไทยบุรพาทิมุข จึงเจ้าพระยาธรรมมาธิบดีศรีรัตน มณเฑียรบาล
 กวามบังคมทูล พระกรุณาว่า พระอนุชาธิราช ว่าพระราชากรมว่า
 พระราชบุตร ว่าพระราชธิดา ท้าว นาง พระสนม และระไวศักดิ์กัณฐ

๑ จึงพระบาท พระเจ้า อยู่หัว มีพระราชโองการดำรัสเหนือเกล้า
 เนื้อ กระหม่อมสั่งว่า สมเด็จพระอนุชาธิราช ทรงศักดิ์นา ๒๐๐๐๐ } ลง
 พระเจ้าลูกเธอทรงศักดิ์นา ๑๕๐๐๐ }
 อาญาตีจำไ้แต่ในกรม ถ้ามีกรม นา ๕๐๐๐ } ถ้าได้เฉลิมพระราช
 นา ๔๐๐๐ }
 มณเฑียรที่มีท้าวปราช ท้าวรงค์ ศักดิ์นา ๑๐๐๐๐ ลง อาญา ประหารชีวิตวิญ
 ราชบาทว ข้าเฝ้า นางกำนัล มิไ้ ๖๖

๑ พระอนุชา นา ๗๐๐๐ } ลง อาญาไ้แต่ตีจำ ถ้ามีกรม ทรง
 พระเจ้าลูกเธอ }
 สมเด็จพระเจ้าหลานเธอ) นา ๖๐๐๐ ศักดิ์นา ๑๕๐๐๐ }

๑ พระเจ้าหลานเธอ นา ๔๐๐๐ ถ้ามีกรม นา ๑๑๐๐๐ ตีจำไ้
 หม่อมเจ้า นา ๑๕๐๐ ๖๖

- เจ้าพิเททราชา ๑
- เจ้าอนุรุทรเวท ๑
- เจ้ามหานามราชา ๑
- เจ้าราชาไชย ๑

คู่ข้างกาย ทิ้งเข็ชฌา นา ๑๐๐๐

- เจ้าราชสีท ยศ ๑
- เจ้าพรภูราชา ๑
- เจ้าพงสีทบาท ๑
- เจ้าชาคณะระ ๑
- เจ้ารามคย ๑
- เจ้าทศเทพ ๑

คู่ข้างกาย }
ปลายเข็ชฌา }

นา ๑๐๐๐

- เจ้าราชอุไทย ๑
- เจ้าโพชนเทพ ๑
- เจ้ารามลัก ๑
- เจ้าอัครราช ๑
- เจ้าสุรินทร ๑
- เจ้าอินวราช ๑

โซลง กระบี่ช }
นา ๑๐๐ }
คู่ชก นา ๑๐๐ }

- เจ้า นเรทรราชา ๑
- เจ้า นวธิราช ๑
- เจ้าเทพราช ๑
- เจ้าเทวาริราช ๑

คู่ม้า ถือ คักคิ นา ๑๐๐ หม่อมราชวงษ นา ๕๐๐

๑ ท้าว วรจัน ที่ สมเด็จ พระพี่เลี้ยง นา ๑๐๐๐ แม่เจ้า แม่ นาง แด

นางท้าว พระสนมเอกทั้ง ๔ คือท้าว

- อินสุเรนทร ๑
- ศรีสุทาจัน ๑
- อินทรเทวี ๑
- ศรีสุธาลัก ๑

นาคล ๑๐๐๐

นาง พระสนม ยัทธิ กำเนิด นา ๑๐๐๐ ยัทธิ กำเนิด แต่ง เกรียง วิเสศ นา ๖๐๐

ชาว แม่ พระสนม ซึ่ง ยก พระราชทาน ให้ เปน ภรรยา ผู้ มี บำเหน็จ ความ ชอบ ได้
กระซิง คานตาม นาม ชื่อ แม่ นาง ท้าว แม่ นาง ไทย ให้ เอา บันคา คักคิ กิ่ง นำ ผัว

๑ นักพฤกษศาสตร์ } ๕ ท้าว } นักคต ๑๐๐๐ บังคับ บัญชา
 ผลของ พระโอรส } }
 สมศักดิ์ ๑
 โสภา ๑
 ศรีสัจจา ๑
 อินสุริยา ๑

บนที่ ทักษิณสำเร็จราชการใน พระราชสถาน แด่ท้าว ทรงกันทน นา ๙๐๐

เงิน }
 บังคับ บัญชา คต } ของ }
 ท้อง }
 พรหม ผ้า } เครื่องทอง }
 พรหม แพร } เหลือง }

ข้างในท้าว ศรีสัจจา ได้ บังคับ บัญชา จำ โสตน ทวาร บาน โปชน ทรรค

๑ ทดลองแม่เจ้า นา ๕๐๐ . ชั้น ท้าว ศรีสัจจา

๑ จำ }
 ก้อน แก้ว }
 ก้อน ทอง }
 ราชศักดิ์ }
 ศรีพรหม }
 ถือ ศักดิ์ นา ๔๐๐ นาง }
 ชาวพระคต }
 เสมียร }
 ถือ ศักดิ์ นา คต ๓๐๐

ราชยาน แห่ แหน ๑ }
 แด่นาง เจ้า แก้ว ถือ ศักดิ์ นา ๕๐๐ นาง ใช้ กำเนิด ประจำการ ๑ }
 ทนาย เวื่อน ๑ } ถือ ศักดิ์

นา คต ๒๐๐ ท้าว ได้ กระซิง คานทาน นา ๔๐๐ พนักงาน กลาง นา ๒๐๐

โซลน }
 นาง นาย ประท }
 นา คต ๙๐ นาง }
 ๕ }
 ค่อม }
 เทย }
 ๕ }
 เผอก }
 นา คต ๕๐

หญิง }
 ตักน้ำ }
 ทามวอ }
 คั่น คต }
 นา คต ๒๐ }
 ๗๕

๑ ท้าวอินสุริยาไต่ว่าวิเศษนอก ไต่ว่าวิเศษกลาง

ฯ

ท้าว	เทพาคีของควา	๑	} วิเศษกลาง ๓	} นา คด ๔๐๐
	ทอง พยศ ของ ทวาน	๑		
	ทอง กี่ม้น้ำ	๑		
	ยอดค มณเฑียร	๑	} วิเศษนอก	
	อิน กัลยา	๑		
	มังศรี	๑		

๑ พระ ^{ผู้}พิไลย | พระระนุชา พระราชกุมาร พระราชบุตร พระราชনীตา นา ๔๐๐

๑ แถ ^{ผู้}พิไลย | ราชบุตร ราชনীตา นา ๒๐๐ สาวใช้ต่างกรม นา ๑๐๐

๑ ทนึ่งข้าต่าง กรม เว้น นอก นา ๕๐ ทนึ่งไพร่ ราม นา ๑๕

๑ สมเด็จ พระเจ้าลูกเธอ | ศักดิ์นา เจ้ากรม | ๘๐๐
 พระเจ้าหลานเธอ | ปลัดกรม | ๖๐๐

๑ พระเจ้า ^{ผู้}ลูกเธอ | ศักดิ์นา เจ้ากรม | ๖๐๐
 หลานเธอ | ปลัดกรม | ๕๐๐

๑ ชุนต่าง กรม นา ๔๐๐ หมื่นต่างกรม นา ๓๐๐ นายเวร มหาดเล็ก

ขอเฝ้าต่าง กรม นา ๒๐๐ ปลัดเวร ^{มหาดเล็ก} | ต่าง กรม นา ๑๕๐
 ขอเฝ้า

มณฑลเล็ก ขอเฝ้าเลวต่างกรม นา ๑๐๐ ฯ

๑ จะ ^{ผู้}หมื่น สรรเพชภักดี | ^{ผู้}ทันเชือก นา คด ๑๐๐๐
^{ผู้}หมื่น ศรีเสาวรัก

๑ จะ ^{ผู้}หมื่น ไวรณารณ | ^{ผู้}ปลายเชือก นา คด ๑๐๐๐
^{ผู้}หมื่น เสมอใจราช

นายศักดิ์ | นา ๘๐๐ นายสิทธิ์ | นา ๘๐๐
 นายฤทธิ์ | นายเศษ

นายจำเริญ นายจ่าง นายจ่าง นายจ่าวค }	นา ๖๐๐	นาย กวค นายชัน นาย จัน นายจิตร }	นา ๕๐๐
นายสนิท นายเสน่ นายเล่ที่อาวรุ นายสุทจินทา }	นา ๕๐๐	นายไชยชัน นายสววิไชย นายพลพัล นายพลถ่าย }	นา ๕๐๐

มหาดเลกเลว นา ๒๐๐

๑ เจ้าพระยามหาอุปราชชาติวงษ ของศักดิ์บดินทรสุรินทรเทโชไชยมหัยสุริยศักดิ์
 ธานีราชถือศักดิ์ นา ๑๐๐๐๐

๑ เจ้าพระยาจักรี ศรีอภัยพิภพ สมุหนายก อัครมหาเสนาธิบดี ธิะโยภยพิริปรากกรม
 พากู ถือศักดิ์ นา ๑๐๐๐๐๐ เอกอรรราชสิทธิ์ ทวารราชสิทธิ์ ทวารจักรี

ขุนราชนิกุลนิตยศักดิ์ ปลัดทูลฉลอง ถือศักดิ์ นา ๑๐๐๐

หมื่นศรีสทเทพ ปลัดบาญชี ถือศักดิ์ นา ๘๐๐

ขุนพิณิจอักษรเสมียร ทวา ถือศักดิ์ นา ๖๐๐

ขุนราชพิณิจใจราชปลัด ถือพระธรรมมัญญา นา ๘๐๐

ขุนอาญาจักรราชปลัด ไต้สำรวง นา ๘๐๐

ขุนบูรินอรรราช ปลัด นังศาล หลวง นา ๘๐๐

ขุนเทพธานีราช ปลัด นังศาล ราษฎร นา ๘๐๐

หมื่นแก้วนใจแก้ว ๑	} หัวหมื่น ทลวง พัน ๔ คน ถือศักดิ์ นา คด ๕๐๐
หมื่นแก้วใจ ทาน ๑	
หมื่นของพลถ่าย ๑	
หมื่นย้ายพลแสน ๑	

พันภานุราช	} นา คด ๓๐๐ หัวพัน	นายแก้วน คชสาร ๑	} นายเวร
พันจันณุมาศ		นายชำนาญ กระบวน ๑	
พันภานุราช		นายควรรู้อรร ๑	
พันพุทธอนุราช		นายรัตกรวงสรพล ๑	

มหาดไทย ถือศักดิ์ นา คด ๒๐๐

ขุนราชอาณา สมุหขานัญชักรมมทาทไทย	ถือ คักกิติ	นา	๘๐๐
หัวปาก ฉะลอไกรลาส	}	๔ คถ	นา คถ ๘๐๐
หัวปาก กง รอมเมือง			
หัวปาก บุนนชู			

๑ ทลวง มหาอำมาตย ชิบคัฟิรียพาหุ มทาทไทยฝ่ายเหนือ นา ๓๐๐๐

ทลวง ราชเสนา ปลัดทูลฉลอง นา ๘๐๐

ทมน ศรีเสนา ปลัด ขานัญชักร

ทมน ขำนิ คชสาร ๑	}	นา	คถ ๔๐๐
ทมน ขำนาญมรคา ๑			
ทมน ทรงค พิทักษ์ ๑			
ทมน รัถยนาทาง ๑			

พันชนะนา ปะทาน เวร ช้าง ๑	}	หัวพัน มทาทไทย นอก	นา คถ ๒๐๐
พันสูกกล ราช เวร คน ๑			
พันพิศณราช เวร ม้า ๑			
พันวิจรรจักร เวร ทาง ๑			

๑ ทลวง จำแสน บค ศรีบริบาลเจ้า กรมมทาทไทยฝ่ายพระลำพัง นา ๒๔๐๐

ขุน สุริยา มาตย ปลัด ขวานา ๖๐๐ ขุน ฉะเสนทรามาตย ปลัด ช้าย นา ๖๐๐

ทมน จันทรามาตย นา ๔๐๐

๑ ทลวง วาสุเทพ เจ้า กรมมทาทไทยตำรวรภูธร นา ๑๐๐๐

ขุนพิศณแสน ปลัด ขวานา ถือ คักกิติ นา ๖๐๐

ขุนเพชรอินทรา ปลัด ช้าย ถือ คักกิติ นา ๖๐๐

๑ ทลวง เพชรเทพเจ้ากรมมทาทไทยตำรวรภูบาล นา ๑๐๐๐

ขุนมหาพิไชย ปลัด ขวานา ถือ คักกิติ นา ๖๐๐

ขุนแสง สท้าน ปลัด ช้าย ถือ คักกิติ นา ๖๐๐

๑ หลวงเสนาภักดี นา ๘๐๐ หลวงอนุชิตพิทักษ์ นา ๘๐๐

หลวงอนุรักษผู้เบศ นา ๘๐๐

๑ เกินเมืองวัง	เมืองนนราชธานี ๑	} นา คต ๔๐๐
	เมืองอุไทยธานี ๑	
	เมืองยศสุนทร ๑	
	เมืองเทพราชธานี ๑	

๑ หมื่นชำนาญ นายกองช่างเล็ชช นา ๒๐๐ หมื่นอิน นายกองช่างก่อ นา ๒๐๐

๑ วันศุกร์ เดือนเจ็ด แรมเก้าค่ำ ปีระกา นักษัตร อรชุกท ด้วยพระศรีมโหสถ รัยพระราชโองการใส่เกล้าใส่กระหม่อมสั่งว่า คนเร็วเดินตราในกรมมหาดไทยพระราชทานชื่อไว้ เป็นคนในนี้

พันจบบเมืองท้าว ๑ พันท้าวไกรจักร ๑ นา คต ๒๐๐

นายรีบเร็ว รวด ๑	นายขวกเทียม ลม ๑	นายฝ่ายใจคิด ๑	} ๒๐ คน นาคต ๑๕๐
นายจิตรใจทล ๑	นายผยองเวหาศ ๑	นายผาดเวหา ๑	
นายถ้ว ถ้วนถัก ๑	นายทักเทียม ลม ๑	นายสุกสากล ๑	
นายทลสาคร ๑	นายชำนาญ ทนุมาน ๑	นายชำนาญไวยรียบ ๑	
นายเทียวทุกท้าว ๑	นายท้าวทุกแทน ๑	นายสวัสดิ์เมืองแมน ๑	
นายแสนเมืองจบบ ๑	นายทะลชชไตรภพ ๑	นายทรทลยเวหา ๑	
นายสุกแสนฟ้า ๑			

๑ ชุนสุวรรณพิจิตร จางวาง นา ๔๐๐ พนักงานหนึ่ง

ชุนแก้วเจ้ากรมขวา ชุนทองเจ้ากรมซ้าย	} นา คต ๓๐๐	หมื่นราม	} เกียรตินา คต ๒๐๐
		จิตร	
		อินท์	
		ทิพ	

	หมิ่น ช่าง	นา	๒๐๐
๑	ช่างทอกไม้เพลิง พันช่าง	นา	๑๐๐
	ช่างเลว	นา	๕๐
	๑ ชุนไฉนยไพรเวระท	นา	๒๐๐
๑	พนักงานบีพาทย นายวง & คน	นา คส	๕๐
	เลว	นา คส	๓๐
	๑ ชุน ทหารวิเสศ	) นา คส ๒๐๐	๑ ๑ ๑
	เห็น		
๑	ไม้ตำสูง หมิ่น เห็น เวทา		
	เทาะ		
๑	หมิ่นเสนาะภบาลเจ้ากรมขวา	นา คส	๔๐๐
	หมิ่นโวหารภิรมย์ เจ้ากรมซ้าย		
	นายโรง	นา	๒๐๐
	๑ ๑ ยืนเครื่อง รอง	นา ๑๐๐	นางเอก นา ๑๐๐
	๑ ๑ ยืนเครื่องเลว	นา ๘๐	นางเลว นา ๘๐
			จำอวด นา ๕๐
๑	พระยายมราชอินทราชิปัตย์วิไชยบริรักษ์	โลกาการทัณฑ์ทวารกรมพระนครบาล	
	บถิระไทยพิริบรากรมพาทู	ใช้ตราชี้สังท	มือขวาถือ พระขรรค์
	มือซ้าย	ถือ พวงดอกไม	ถือ คักก็
		นา	๑๐๐๐๐
๑	ชุนเพชรปานี ปลัดทูลฉลอง	นา ๑๑๐๐	ชุนจำเมือง
			นั่ง ศาล นา ๘๐๐
	ชุนพิศัก ข้าย	ปลัด ทรวงคุก	นา คส
	ชวา		๘๐๐
	ชุนสารวัต	สำหรับตรวจผู้ร้าย	นา
			๕๐๐
	ทรวงขวา	ถือ ทรวงความ มีคู้	นา
			๒๐๐
	ชุนเพชรคา	ราชปลัด	นา
			๑๐๐๐

๑ ทลวงอินทราบดีศรีราชของเมือง เจ้ากรม รวง กระเวน ขวา นา ๑๐๐๐

ในกรุง	ขุน ยี่สาร บุรี	นา ๔๐๐	} <	ขุน ๔ คน นา คต ๔๐๐ หมื่น ๔ คน นา คต ๓๐๐
	หมื่น ยี่สาร บุรี	นา ๓๐๐		
	ขุน วิจารณ์ ภทร	นา ๔๐๐		
๑ ขุน หมื่น	หมื่น วิจารณ์ ภทร	นา ๓๐๐		
กอง กระเวน	ขุน จำนง บุรี	นา ๔๐๐		
	หมื่น จำนง บุรี	นา ๓๐๐		
นอกกรุง	ขุน ละครคนภักดิ์	นา ๔๐๐		
	หมื่น ละครคนภักดิ์	นา ๓๐๐		

๑ ขุน เทพบุ เจ้ากรม กอง กระเวน ซ้าย นา ๑๐๐๐

ในกรุง	ขุน ภักดิ์ภวทล	นา ๔๐๐	} <	ขุน ๔ คน นา คต ๔๐๐
	หมื่น ภักดิ์ภวทล	นา ๓๐๐		
	ขุน กระเวน วิทยา	นา ๔๐๐		
๑ ขุน หมื่น	หมื่น กระเวน วิทยา	นา ๓๐๐		
กอง กระเวน	ขุน ไชยบริบาล	นา ๔๐๐		
	หมื่น ไชยบริบาล	นา ๓๐๐		
นอกกรุง	ขุน แฉ้วภวทล	นา ๔๐๐		
	หมื่น แฉ้วภวทล	นา ๓๐๐		

	ขุน กลาง	นา	๔๐๐
	หมื่น วิเสศ	นา	๔๐๐
๑ ที่ วิเสศ <	หมื่น สนิง	นา	๓๐๐
	หมื่น ชนะ	นา	๓๐๐
	หมื่น	นา	๒๐๐
๑ นาย บโตน ๓ พันจ่า		นา	๑๐๐
	หัวสิบ	นา	๕๐

๑ หมื่น นาฏ นา ๒๐๐ พัน นาฏ นา ๑๐๐ หัวสิบ นา ๕๐

ขุนโคกรวินพิชัย ขุนราชประกาศ	จ่าย นม เนย	นา	คต	๖๐๐
หมื่นเทพพิทักษ์		นา		๕๐๐
หมื่นสวัสดิโชติ		นา		๕๐๐
หมื่นรุทอักษรสัมมิตร		นา		๖๐๐
เสมียร ธรรมยา เขื่อนกฎหมาย		นา		๔๐๐
๑ หลวงพิพิธสารีเจ้ากรมฉาง		นา		๑๕๐๐
ขุนเทพโกษา ขาญชู้กลาง		นา		๖๐๐
ขุนฉะนาจ่ายเข้าปลัดเอก		นา		๖๐๐
ขุนวิสุทธิโกชน เข้าทัน		นา		๖๐๐
หมื่นโกชนวิสุทธิ ศัก หลังฎีกา		นา		๔๐๐
หมื่นศรีทิพโกชน สำหรับเข้าสาร		นา		๔๐๐
ขุนไกรรักษาใต้จ่ายงา		นา		๖๐๐
หมื่นยศรักษาใต้จ่ายหนึ่ง		นา		๔๐๐
หมื่นกระเชตร พนักงานล่าเลี้ยง		นา		๔๐๐
หมื่นโกชนชากร นั่งศาล		นา		๔๐๐
หัวพรรคใต้เรียกเข้า		นา		๒๐๐
หมื่นราชกันตำราเสมียรปลงกฎเข้า		นา		๓๐๐
หัวปากแจกกฎหมาย		นา		๒๐๐
หมื่นเทพสมุหยาญชู้		นา		๖๐๐
๑ ออก ยาศรี ธรรมราช เศษชาติอำมาตยานุชิต พิพิธรัตนราชโกษาธิเตี ษัษย์				
พิริพรากกรมมหาดุ ทราบัวแก้ว ถึช คักกิติ		นา		๑๐๐๐๐
พระพิพิธโกษา ราชปลัดทูลฉลอง		นา		๑๐๐๐
ขุนพินิจไจราช ปลัดนั่งศาล		นา		๘๐๐

ชุด รักษา สมบัติ จำ บำเรอหัดศึก หลัง ฎีกา ให้จ่าย	นา	๘๐๐
ชุด ราชอากร ขอนิจ ราชการ ภาณูชี กลาง	นา	๘๐๐
ชุด เทพราช สมุหะ อากร	นา	๖๐๐
ชุด ยี่สาร ทวีพยากร สมุห ภาณูชี	นา	๖๐๐
ชุด ทิพโกษา	นา	๘๐๐
ชุด อนุรักษัน ไต้แจก เขี้ยวหัต	นา	๖๐๐
ชุด หมื่น ๕ คน ชุด ตรี ราช อากร ๘ คน	นา คต	๓๐๐
ชุด หมื่น ๕ คน แก่ชุด เทพราช ๑๓ คน	นา คต	๓๐๐
ชุด สมบัติ บั๊ก กอง ๕ คน ชุด หมื่น ๔ คน	นา คต	๖๐๐
ชุด แก้ว อายัต ทนายโกษา	นา	๖๐๐
ชุด อักษร เสมียน ทวา	นา .	๖๐๐
๑ พระจุลสารราชมนตรี	นา	๑๕๐๐
ชุด ราชเศรษฐี ปลัดไต้ว่า แจก ประเทศ ฉะวา มาลยู อังกฤษ	นา	๘๐๐
หลวง ราชมนตรี เจ้าท่าไต้ว่า แจก ประเทศ อังกฤษ ญวน ฝรั่งเศส	นา	๘๐๐
หมื่น พิณจวาที่	} ลำม ๔ คน	นา คต ๓๐๐
หมื่น ตรี ทรง ภาษา		
หมื่น สัจ วาที่		
หมื่น สำเร้ง วาที่		
หมื่น ทิพ วาจา	} ลำม อังกฤษ ๒ คน	นา คต ๓๐๐
หมื่น เทพ วาจา		
หลวง นนทเกษ เจ้าท่าไต้ว่า พรหมณ เทศ	นา	๘๐๐
หมื่น สัจ วาจา	} ลำม ๒ คน	นา คต ๓๐๐
หมื่น สัจ วาที่		

๑	หลวงโชติกราชเศรษฐีเจ้ากรม	วิชา	๑๕๐๐.
	หลวงเทพภักดีเจ้าท่าได้ว่าวิไลนิตา	นา	๖๐๐
	ขุนทองซ้อ	}	}
	ขุนทองสมุท		
	จัน ล่าม นายอำเภอ	นา	๖๐๐
	ขุนวรวาที ล่าม ฝรั่งเศส	นา	๓๐๐
	ขุนราชวระที่	}	}
	ขุนรักษาสมุท		
	ล่าม กระบตัน	นา	๓๐๐
	ขุนวิศททสาคร ล่าม แปล นายสำเนา ปากน้ำ	นา	๔๐๐
	นายเรือ ปาก กว้าง ๔ วาขึ้นไป	}	}
	จัน แซก ฝรั่งเศส อังกฤษ สำเนาใหญ่		
	นายเรือ ปาก กว้าง ๓ วาเศษ	นา	๒๐๐
	จันจู้ นาย สำเนา	นา	๔๐๐
	ทัน ทน	}	}
	ถ้ำ ต้า		
	ตู่ ทง	}	}
	ถ้ำ ต้า		
	บันจู้ ซ้อม แปลง สำเนา	}	}
	ได้ กัง		
	ช้าย	}	}
	ชว		
	ชวิน เทงเถา	}	}
	ชว		
	๒ บัญชี กลาง	}	}
	อานัน		
	จงกว้า		
	เท็กซ้อ		
	อากัง		
	กระโถง กลาง	}	}
	ใช้ คน ทั้ง นั้น		
	ไต่ ว่า ระวัง บันทุก		
	ช่างไม้ สำเนา		
		นา	๕๐

เรือวัง	บูชา พระ	}		
ทิวเลี้ยว	ว่าสายเลี้ยว			
ลำบัน	กับเสาท้าย			
ซมกั	กับเสาน้ำ		นา	๓๐
ท่าเต็ง	ว่าสมอ	}		
ผู้เดียว	ทอที่ตึง			

อิกเซียว	}	ลก		
ยี่เซียว				
สามเซียว				
จับกระเถา	กวาด ลำภา	}	นา	๕๕
เขี่ยบัน	จ่ายกับเจ้า			
จีนเตง ๑๘ คน	ทนาย	}		
	ลาทำ			
	บันจู			
นาย วง ๗ คน	ได้ ระวัง คด ๑๖			

- พระศรีพิทักษ์รัตนโกษา นา ๓๐๐๐
- หลวงรัตนโกษา นา ๘๐๐
- ขุนพิบูลสมบัตี นา ๖๐๐
- ขุนสวัสดิโกษา นา ๖๐๐
- หมื่นสมบัตี บั๊ นา ๓๐๐
- หมื่น ขนวิทัน นา ๓๐๐
- ขุนคลัง } เจ้า กรมคลัง บ้า จาก ถือ คักดี นา ๖๐๐
- ขุนศรีคงยศ }
- หมื่น พิทักษ์ นาวา ปลัด กรม นา ๕๐๐
- ขุนวิสุทธิสมบัตี เจ้า กรม คลัง วังไชย นา ๖๐๐
- หมื่น พิบูลสมบัตี) ปลัด กรม นา ๕๐๐
- หมื่น ไชย นาวา)

๑ ข้าราชการราชบัณฑิตศรีวิชัยพงษ์ วงษ์ภักดี บดินทรเทโชไชยมะหัยสุริยาธิบดีศรีรัตน มณฑลเข็ญบาล อัครมหาเสนาธิบดีภักดีพิริบรา กรมพาดู นา ๑๐๐๐๐

หลวงบำรุงเรอภักดี นา ๑๐๐๐

หลวงรักษา มณฑลเข็ญ นา ๑๐๐๐

จะหมื่น จง รักษา องค์ พระตำรวจวังซ้าย นา ๘๐๐

จะหมื่น จงภักดีองค์ พระตำรวจวังขวา นา ๘๐๐

นาย ประภาษ มณฑลเข็ญ } ปลัดวัง นา คต ๖๐๐

นายเสถียร รักษา } .

ประแดง กั้นทอง ขวา } .

ประแดง เกอคาบซ้าย } นา คต ๔๐๐

นายจัน มณฑลเข็ญ

นายศรีเถียรภักดี

นายยี่สาร

นายจำเนียรภักดี

นายพิบลยบริบาล

นายพิมาน บริรักษ ๑๒ คน นา คต ๔๐๐

นายรัตนบรรยง

นายจำนงภักดี

นายชำนาญ บริบาล

นายชำนาญ มณฑลเข็ญ

นายสวัสดิภักดี

นายสวรรมย์ภักดี

ขุนศรีราชบุตร ศาลมรฎก ๑ ขุนอินฮาชา ๑

ขุนพรหมสุภา นครบาลวัง ๑ ขุนเทพสุภาแพ่งวัง ๑ } ๔ คน นา คต ๘๐๐

หมื่น ขรรค์ไชยศรี	}	นก	คณ		๔๐๐
หมื่น สิทธิรักษา					
หมื่น ทาทรยุทธ์					
ขุนพิทักษ์ภวณ	}	ชาวใหม่	นา	คณ	๕๐๐
ขุน สุนทรโกไสย					
ขุน พง	}	ข้าพระเทพบิทร		นา	คณ ๖๐๐
ขุน บาล					
ขุน ทินบรรณาการ					
ขุน อารักษ์					
๑ ขุน อิน อัครเนศวร		เจ้ากรม	นาง	เข้าบทร	๑๖๐๐
ขุน เทพสุธา		ปลัดกรม	นา		๖๐๐
หมื่น โภชน สมบัติ		พนักงาน	นา	จ่ายเข้า	๔๐๐
พัน พัททวิธา	}	ราชมัต		นา	คณ ๒๐๐
พัน ภิษาราศรี					
ตำรวจวัง ไชย	}	๑๒	คน	นา	คณ
ขวา ๖					
ตำรวจเวรบาญชี	}	๘	คน	นา	คณ
ซ้าย ๔					
๑ พระราชอนุชิต		เจ้ากรม	หลวง	ขุน กรมวัง	๖๐๐
หมื่น ทิพนล	}			นา	คณ ๒๐๐
หมื่น ทิพอุทยาน					
๑ พระธรรมเสนา		เจ้ากรม	นา		๓๐๐๐
ขุน ทิพนมเทียร		ปลัด	ซ้าย	นา	๖๐๐

ขุนเทพ มณฑัยร ปลัดขวา
นายทวิ สิบ ข้าราชการ

นา ๖๐๐
นา ๕๐

๑ ออก ยาทะเสด็จ สุเรนทราธิบดี ศรีสุภะราชพิริยพาหุ คักคินา ๑๐๐๐๐

● ขุน ขรรณเสนา ราชปลัดทูลฉลอง นา ๘๐๐
ขุน ศรีประชาชนนท์ ปลัดนั่ง ศาล นา ๖๐๐
ขุน ในกรม นา ๓๐๐
หมื่น ในกรม นา ๒๐๐
เลวในกรม ธรรมการ นา ๘๐

สังฆภะรี

๑ หลวง ขรรณรักษา เจ้ากรม นา ๑๐๐๐
ขุน ขรรณาธิบดี ราชปลัดทูลฉลอง นา ๖๐๐
ขุน ศรี ขรรณลังกา ปลัดนั่ง ศาล นา ๔๐๐
หมื่น ในกรม สังฆภะรี นา ๒๐๐
ขุน พรหมภักดีศรี ธรรมการ สมุท ขาญชี นา ๒๐๐
เลวในกรม สังฆภะรี นา ๘๐

๑ ออก พระศรีมะโนราชภักดี ศรี ปลัดวัด
หลวง ราชธานีภักดี

นา ๑๐๐๐ } ขันที
นา ๕๐๐ }

ปลัด ข่านุชิต ปลัดพิพิธ ปลัดมระตก ขันที

หลวง ศรี มะโนราช ภักดีศรีของคเทพ วิทยา องค์
หลวง เทพชำนาญภักดีศรีเทพ วิทยา องค์ศรีภษ

} ขันที ๒ คน นา คด ๑๐๐๐

๑ ออก ยาศรี โภยสุรเพลิง งามวาง ขวา นา ๑๒๐๐
ออก ยาศำเกิง งามวาง ซ้าย นา ๑๒๐๐
หลวง อักเนศร เจ้ากรม ขวา นา ๑๐๐๐
หลวง ศิวส์แดง เจ้ากรม ซ้าย นา ๑๐๐๐

หมื่น กังสร	} ปลัดกรม ขวา	นา คต	๘๐๐
หมื่น กังสิน			

ขุนจ่านางสรสิทธิ์ซ้าย	•	ขุนพินิจสรรค์ ขวา	•	} ๔ บัญชี กลาง นา คต ๖๐๐
ขุนราชสาทรซ้าย	•	ขุนอาจหาญ	•	

ขุนเสน่ห์ศรีชิต	} นายเวรกำนัน	นา คต	๕๐๐
ขุนเสน่ห์หาญ			

หมื่น ม่วงคพิณาศ	•	หมื่น อาจ วัฒนศิริ	} ๖ คน นายเวรกำนัน นา คต ๓๐๐
หมื่น สิทธิสังหาร	•	หมื่น ชำนาญอิน	
หมื่น ศรีสวัสดิ์	•	หมื่น ไกรสรยุทธ	
หมื่น ไกรสรยุทธ	•		

กำนัน พระแสง บัณฑิต	๑๒	นา คต	๒๐๐

ขุน	} ทนาย เลือก บัณฑิต	๒	นา คต	๕๐๐
หมื่น				

พันทนาย เลือก บัณฑิต	๘๘ คน	นา คต	๑๐๐

นายโพรง	๔ คน	นา คต	๑๐๐

ขุนสารวัตร สมุหยาญชี	นา	๓๐๐

ทนาย กัดก็ ประแดง	นา	๒๐๐

๑ หลวงวิเศษ งามวาง	นา	๕๐๐

ขุนช่าง บัณฑิต ใน กรม	๓ คน	นา	๓๐๐

หมื่น ช่าง ใน กรม	๕ คน	นา	๒๐๐

ทวิสัย ใน กรมช่าง บัณฑิต	๒๐๘ คน	นา	๕๐

ช่างเลว	นา	๕๐

๑ พระอุไทย ธรรมเจ้า กรม	ศักดิ์นา	๕๐๐๐

หลวง ราชโสภา ปลัด ทูลฉลอง	นา	๑๐๐๐

หลวงพิพิธวิทยา ปลัด เครื่อง ต้น	นา	๘๐๐

๑	ขุนจิตราภรณ์ เจ้า กรม	นา	๘๐๐
	หมื่นไชยกรม	นา	๖๐๐

หมื่นจิตราภรณ์	} ข้าง สนะ ๖ คน	นา	๒๐๐	} เหว ๕๐
หมื่นภาษาสาร				
หมื่นโกษาพิจิตร				
หมื่นพิพิธสาธุก				
หมื่น กาลิกพิตร				
หมื่น รัตกำพล				

นาย เหวระกู่	} ข้าง ชุน พรหมเทพ	นา	๕๐
นายศร บัว			
นาย ประหม่า นันตี			
นาย เหวระกะบี			

๑	ขุนสำเร็จ พระขรรค์เจ้า กรม แสง ต้น ขวา	นา	๘๐๐

	ขุน สรรพาวุธ เจ้า กรม แสง ต้น ซ้าย	นา	๘๐๐

	หมื่น ทิพสุคนธ์ ปลัด กรม แสง ต้น ขวา	นา	๖๐๐

	หมื่น ทนเทพ ปลัด กรม แสง ต้น ซ้าย	นา	๖๐๐

	หมื่น ช่างใน กรม พนักงาน พระแสง ต้น	นา	๒๐๐

	นาย พระกำนัล พระแสง ต้น	นา	๒๐๐

	เลวใน กรม แสง ต้น	นา	๕๐

๑	ออกพระอินทราทิตพิพิธราช วิชาสมุท พระสนม ซ้าย	นา	๓๐๐๐

	ขุน ราชบำรุงเอก ปลัด กรม	นา	๘๐๐

	หมื่น ตมใจ อาง	} นาคิด ๖๐๐
	หมื่น ฟักเพลิง หล้า	

นายบุญภักดิ์	}	นา คล	๔๐๐
นายมีใจภักดิ์			
หมื่น สกลนรา สมุหยาญฐิ		นา	๖๐๐
๑ ออก พระจันทราพิทพิพิธราช รักรา สุมหฺ์พระสนม ขวา		นา	๓๐๐๐
ขุน รักรา นาดปลัด กรม		นา	๙๐๐
หมื่น โยม สงคราม	}	นา	๖๐๐
หมื่น ทามใจไทย			
นาย สวัสดิภักดิ์	}	นา	๔๐๐
นาย สันนัษัตว			
หมื่น ฉะนาคัน สมุหยาญฐิ		นา	๖๐๐
๑ พระเนาวราชไชยติยภินทรธรรมชา เสรยฐิ ซ้าย		นา	๓๐๐๐
๑ หลวง อินทมูลบาท เสรยฐิ		นา	๑๖๐๐
ขุน พิบูลย์สมบัติ เสรยฐิ	}	๔ คน	นา
ขุน ไชยภักดิ์ เสรยฐิ			
ขุน ชคิตวิวัฒน์ เสรยฐิ			
ขุน โปษพานิช เสรยฐิ			
๑ พระศรีวิโรจ เสรยฐิ พระศรี ธรรมบาท เสรยฐิ ขวา		นา คล	๑๖๐๐
ขุน พินิจใจ เสรยฐิ	}	๓ คน	นา คล
ขุน พัด สมบถย เสรยฐิ			
ขุน สัทธิ สมบถิ เสรยฐิ			
๑ ออก หลวง มงคลรัตนราชมนตรี ศรี สุมหฺ์ สาระพากร ใน		นา	๒๔๐๐
ขุน วิสุทโทยา ปลัดทูลฉลอง		นา	๙๐๐
ขุน มหาวิสุท ปลัด นังศาล		นา	๖๐๐
ขุน วิสุท สมบถิ ชาญกลาง		นา	๕๐๐

หมื่น พรหมวิจารณ์	สมุหยาญชี	นา	๔๐๐
ขุนใน กรม		นา คต	๓๐๐
หมื่นใน กรม		นา คต	๒๐๐
พันใน กรม		นา คต	๑๐๐
๑ ออกหลวงอินทมนตร์ ศรีจันทร์กุมาร สมุหะยารภากร นอก			นา ๒๔๐๐
ขุน ศรีษาคร	ปลัดทูล หลง	นา	๘๐๐
ขุน ศรีสุพรรณราช	ปลัดนั่ง ศาล	นา	๖๐๐
ขุนอัมรินทร์มนตร์ศรี	สมุหยาญชี กลาง	นา	๕๐๐
หมื่น ศรีรัตนากว	สมุหยาญชี	นา	๔๐๐
ขุนใน กรม	นา ๓๐๐	หมื่นใน กรม	นา ๒๐๐
พันใน กรม		นา	๑๐๐
๑ ออกพระราชสุภวดีศรีสังเทพนารายณ์ สมุหะมาตยาธิบดีศรีสุนทรามาเศวตพระ			
สุรัสวดีกลาง	ถือ คักกิ	นา	๕๐๐๐
ขุนพิไชยเสนา	ปลัดขวา	} ทูล หลง	นา ๘๐๐
ขุนโยธาบิบาล	ปลัดซ้าย		
ขุนวิสุทธิ	ขุนศรีกระทานพล	ปลัดนั่ง ศาล ๒ คน	นา คต ๖๐๐
ขุนศรีพลภัก	ขุนรักษพล	พยุห ๒ คน	นา คต ๖๐๐
ขุนราชเมธา	ศักดิ์ฝ่ายเหนือ		นา ๕๐๐
เสมียน	ตรา กลาง		นา ๔๐๐
๑ ออก พระเทพาธิปัตติศรีเทพนารายณ์ สมุหะ			
เจ้ากรม พระศักดิ์ซ้าย		} ถือ คักกิ	นา ๓๐๐๐
ขุนอัมรินทร์ราช	ปลัดทูล หลง		
ขุนพรหมราชประยา	ปลัดนั่งศาล	นา	๘๐๐

กุ่มฎาแดงจุลาเทพภักดีศรีกระทานพล ทหารฝ่ายซ้าย	นา	๒๐๐
กุ่มฎาแดงอินประยาธิการวิย พลเรือนชั้นฝ่ายซ้าย	นา	๒๐๐
กุ่มฎาแดงเบญจการวิย ชั้นฝ่ายซ้าย นอกทั้งปวง	นา	๒๐๐
ขุนอินเสนา สัตต์ฝ่ายเหนือ	นา	๒๐๐
เสมียร ทรา สัตต์ซ้าย	นา	๔๐๐

กำกับท่าน)
 ขุน เติง ทรา) ใน กรม สัตต์ ซ้าย นา คล ๔๐๐ หมื่น วิชา ทอ) ใน
 นาย เวื่อ) เรือ กั้น)

กรม สัตต์ ซ้าย นา คล ๓๐๐

เมื่อง รัง ใน กรม สัตต์ ซ้าย นา คล ๔๐๐

พัน ใน กรม สัตต์ ซ้าย นา คล ๑๐๐

๑ ออก พระศรีสุนทรราชอิทธิวิยพรหมเทพราชมาตยาธิบดีศรีกาลสมุทพระสุวัฑฒ์

ขวา เจ้า กรม ก่อ สัตต์ กิ นา ๓๐๐๐

ขุน อัมรินทร์ วิชา ปลัด ทูล หลอง นา ๑๐๐๐

ขุน อินวิเชียร ปลัด ชาญ ชี้ ศาล นา ๘๐๐

กุ่มฎาแดงธาราภาษาการวิศรีกระทานพล พลเรือน ชั้นฝ่ายซ้าย นา ๒๐๐

กุ่มฎาแดงเสนาภาษาการวิศรีกระทานพล ทหาร ชั้นฝ่ายขวา นา ๒๐๐

กุ่มฎาแดงธรรมาการวิ ชั้น ฝ่ายขวา นอกทั้งปวง นา ๒๐๐

ขุน พรหมเสนา สัตต์ฝ่ายเหนือ นา ๒๐๐

เสมียร ทรา สัตต์ขวา นา ๔๐๐

กำกับท่าน)
 ขุน เติง ทรา) ใน กรม สัตต์ ขวา นา คล ๔๐๐ หมื่น วิชา ทอ) ใน
 นาย เวื่อ) เรือ กั้น)

กรม สัตต์ ขวา นา คล ๓๐๐

พันโท กรม สังกัด ขวานา คกล ๑๐๐ เมืองวังใน กรม สังกัด ขวานา คกล ๕๐๐

๑ นักการในกรม สังกัด }
ชาย }
ชวา } นา คกล ๘๐

๑ พระเพทราชาธิบดีศรีสุริยชาติศรีสุริวงษ์ของคสมุหะพระคชบาล จางวาง ขวา
กัก คักกิกิ นา ๕๐๐๐

พระสุรินทราชา นวราชินี่ศรีสุริยศักดิ์สมุหะพระคชบาล จางวางชาย นา ๕๐๐๐

๑ ทลวงกำแพงรามภักดิ์ ศรีสุรินยชาติ สมุหะ พระคชบาลชวา นา ๓๐๐๐

ทลวง ราชวังเมือง สุรินยชาติ สมุหะ พระคชบาล ชาย นา ๓๐๐๐

หมื่น คชสิทธิ์ ปลัด กรม พระคชบาลชวา นา ๘๐๐

หมื่น คชศักดิ์ ปลัด กรม พระคชบาลชาย นา ๘๐๐

ขุน สิทธิกัน อนันต พระคชสาทร ครุ ช้าง ขวา นา ๖๐๐

ขุน ศรีไชยทิศสิทธิ พระคชสาทร ครุ ช้าง ชาย นา ๖๐๐

- นาย มทานภาพ ขวา ๑
- นายปราบ ไตรภพ ๑
- นายจบ คชสิน ขวา ๑
- นาย กรวิณประสิทธิ์ชาย ๑
- นาย กุทธิคุณุสร ขวา ๑
- นาย บวร ไอยรา ชาย ๑
- นาย เทพจรร ๑
- นาย อภิษร เทพ ๑

๒ }
ทรวง ยาท ๒ }
สารใหญ่ ๒ }
จ่าลอง ๒ }
ท้าย ช้างต้นเข็ออก }
๘ คน นา คกล ๖๐๐ }

พลาย นาย เสพคะเชนทร ๑
นาย กระเรนทร์ภักชวา ๑
พัง นาย มลาคชวรัต ขวา ๑
นาย สวัสดิคคกุทธิ ชาย ๑

นาย รongท้ายช้าง ๔ คน นา คกล ๔๐๐

พลาย	นาย จิตร คชลัก	๑
	นาย จักคชศรี	๑
พ้ง	นาย ศรีคชแก้วน	๑
	นาย แม่่น คชสาร	๑
พลาย	นาย มาลกีวี่ ธา	๑
	นาย วาชกีวียง	๑
พ้ง	นาย จำนง กิวิรักษ์	๑
	นาย ภัคคี่ กิวิกัน	๑
พลาย	นาย ชำนาญ คุมการ	๑
	นาย ชำนาญ คุมผจง	๑
พ้ง	นาย จำนง คุมผจง	๑
	นาย จำนง คุมเลิศ	๑

นาย วง ท้าย ช้าง ๑๒ คน นา คถ ๕๐๐

๑	ขุน ทรงศักดิ์	} เจ้า กรม เชือก	ชวา		นา	คถ	๖๐๐	
	ขุน ทรง สติธิ		ซ้าย					
	หมื่น ศรี สติธิ ภาศ	} ปลัด กรม เชือก	ชวา		นา	คถ	๕๐๐	
	หมื่น วาช สติธิ กัน		ซ้าย					
	หมื่น ใน กรม	นา	คถ	๒๐๐	พัน ใน กรม	นา	คถ	๑๐๐

๑ หมอ ไชยศักดิ์ ชวา หมอ ไชย สติธิ ซ้าย เจ้า กรม หมอ นา คถ ๕๐๐

หมอ ไชยฤทธิ์ ชวา หมอ ไชยวง ซ้าย ปลัด นา คถ ๓๐๐

หมอ ยศศรี	หมอ ยศศักดิ์	หมอ ยศ วัณ	)	นา	คถ	๒๐๐
หมอ ยศ ราม	หมอ ศรี ทน	หมอ ศรี เทพ				
หมอ จำ เจริญ กัน	หมอ จำ เจริญ เกียก	หมอ พลธิศรี				
หมอ พลอินท	หมอ บุญทั่ว	หมอ บุญไทย				
หมอ จำ เจริญ จักร	หมอ จำ เจริญ จันท	หมอ บุญไชย				

หมอบุญโชติ	หมอไกรยวค	หมอไกรยั้ง	} นา คล ๒๐๐
หมอไกรมิ่ง	หมอไกรแมน	หมอไชยพิท	
หมอไชยเพชร	หมอไชยเดช	หมอไชยคน	
หมอศรีนาค	หมอศรีนงท์		

● หมอพิทักษ์ ตะโหนด	หมื่นจำศรีนิรมล ๑	} สมุหยาญชี	} ชาย	} นา คล ๔๐๐
	หมื่นจำศรีนงท์ ๑			
	๑ ชุนไชยพาท งามวาง			นา คล ๔๐๐

ชุนโลกวิจิต เจ้ากรมขวา ๑	}	} นา คล ๓๐๐
ชุนโลกวิไชย เจ้ากรมซ้าย ๑		

ชุนสาทร คชไกร ปลัด กรมขวา ๑	}	} นา คล ๒๐๐
ชุนไชย ปาศักดิ์ ปลัด กรมซ้าย ๑		

หมื่นคงคชบาล ๑	} สมุหยาญชี	} ชาย	} นา คล ๑๐๐
หมื่นคงคชวิภา ๑			

หมื่น หมอตัว ๔	นา คล ๑๐๐

พัน หมอใน กรม	นา คล ๘๐

หมอลาวใน กรม	นา คล ๕๐

● ชุนหมื่นไต้คุมช้าง } เป็น นาย กอง นอกในนี้

ชุน บาล หักดิน	ชุน กริน วิชา	นาย กอง คุม ช้าง อาษา	นา คล ๒๐๐

หมื่น คชภักดิ์	หมื่น ศรี คชลัก	ปลัด กอง คุม ช้าง อาษา	นา คล ๔๐๐

ชุน คช ศรีสิน	ชุน กริน ศรีศักดิ์	นาย กอง นา คล ๒๐๐	} คุม ช้าง บันใหญ่
หมื่น นาด ษรศรี	หมื่น กิติ ศรีไชย	ปลัด นา คล ๔๐๐	

ชุน คชบุญชู	ชุน ราชตะเชนท	นาย กอง นา คล ๒๐๐	} คุม ช้าง บันทุก
หมื่น บาล หักดิน	หมื่น ศรี ราชพล	ปลัด นา คล ๔๐๐	

ขุนทิพราชา ขุนเทพราชา ข้าย นายกอง นาคกล ๖๐๐	}	คุม ข้าง ประเทียบ
หมื่น คชขบวิบาล หมื่น วิจารณนาเคนทร ปลัด นาคกล ๔๐๐		

ขุน คชวินทร นายกอง ขุน สวัสดิ์ นายกอง นาคกล ๖๐๐	}	คุม ข้าง มหาดไทย
หมื่น คชพิไชย หมื่น ไกร นาคเคนทร ปลัด นาคกล ๔๐๐		

ขุน พรหมคชบาล นายกอง นา ๖๐๐	}	คุม ข้าง ปันใหญ่ขวา
หมื่น วิจารณนาเคนทร ปลัด นา ๔๐๐		

หมื่น คเชนทร รักษา นายกอง นา ๖๐๐	}	คุม ข้าง ปันใหญ่ซ้าย สิ้น ข้าง
หมื่น คเชนทร ปลัด กอง นา ๔๐๐		

๑ พระยาอนันตโยทังเจ้า กรมโกลงขวา • พระยาอนันตฯ อยู่เจ้า กรมโกลง
 ข้าย • นา ๔๐๐

ขุน วิไชยมนตรี ปลัด กรมขวา • ศรี สิริภิกัน ปลัด กรมซ้าย • นา กล ๒๐๐

ชีพตลก นคร สมุหบาญชี คนขวา •	}	นา กล	๑๕๐
ราชา เทวะ สมุหบาญชี คน ข้าย •			
ขุน ชำนาญ สมุหบาญชี ข้างขวา •			
ขุน ศรีศกเคนท์ สมุหบาญชี ข้าง ข้าย •			
ขุน วิไชยจำนง ทางวางโกลงขวา •			
ขุน วิไชย สงคราม ทางวางโกลง ข้าย •			

นายโกลงขวา •	}	นา กล	๑๐๐
ข้าย •			

นายกองโกลง	ข้าย •	}	
	ขวา •		
นายตำรวจโกลง	ข้าย •	}	นา กล ๕๐
	ขวา •		
พัน ปลัดโกลง	ข้าย •	}	
	ขวา •		

ผู้รับของ	ชาย	}	} นาคล ๕๐	}	} นาคล ๘๐
	หญิง				
ผู้คุมของ	ชาย	}	}	}	}
	หญิง				

๑ ขุนศรีสงครามเจ้า กรมขวา • ขุนพิไชยบุญขจรเจ้า กรมซ้าย นาคล ๖๐๐

๑ ขุนจำคชวิภา ปดักขวา • ขุนจำคชกอน ปดักซ้าย นาคล ๕๐๐

ขุนสวดีใน กรม นาคล ๓๐๐

หมื่นใน กรม นาคล ๒๐๐

พรรคใน กรม นาคล ๑๐๐

๑ ขกยา ศรีสุริยพาหะ สมุหะพระอิศวรราชพิริยพาหะ นาคล ๓๐๐๐

หลวง ทรง พลราชสมุหะ เจ้า กรม พระอิศวรราชขวา นาคล ๒๕๐๐

กรม } หลวงปราบพลแสน สมุหะเจ้า กรม พระอิศวรราชซ้าย นาคล ๒๕๐๐

หมื่นยุทธิพิไชย ปดักขวา นาคล ๘๐๐

หมื่นไกรเพชร ปดักซ้าย นาคล ๘๐๐

๑ หมื่นชำนาญบาล) เจ้ากรม ม้าคันขวา) นาคล ๘๐๐

นายม้ารุ่ง) พัน ทรงพลพาด) ปดักกรม ม้าคันขวา) นาคล ๖๐๐

นายแมน มณีนันทน์ นายกันจู้ศรราช)

นายชาติจตุรงค์ นายองคศักดิ์

นายนิกรอัครเดช นายวิเศษ โมโนมัย นายม้ารุ่ง ๑๐๐ คน นาคล ๕๐๐

นายไกรพาชี นายศรีสินทพ

นายจบ สรศิลป์ นายอิน สาระถัก

๑ หมื่นจำสวดีศรีรักษา หมื่นจำอิศวรราช สมุหะบุญชี้ นาคล ๓๐๐

ม้า เภวระทอง	พันจ่า ปลัด หมู่	ชวา ชาย	} ๒ คน		
	เมือง รายนาวะวัต				
	จ่า ทนายม้า	ชวา ๕ ชาย ๕		} ๑๐ คน	
	หัวปาก ถือ ทนาย	ชวา ๑ ชาย ๑			} ๒ คน
	ภคาย รักษา เกรียง	ชวา ๓ ชาย ๓		} ๖ คน	
	หัวสิบ ทพูน ม้าตัน	ชวา ๒ ชาย ๒	} ๔ คน		

รักษา พล $\left. \begin{matrix} \text{ชวา } ๑ \\ \text{ชาย } ๑ \end{matrix} \right\} ๒ \text{ คน}$ นา คล ๕. หมื่น ทมอ ม้าตัน $\left. \begin{matrix} \text{ชวา } ๒ \\ \text{ชาย } ๒ \end{matrix} \right\} ๔ \text{ คน}$ นา คล ๑๐.

๑	หมื่น ศรี สิ้นทพชาติ	ขุน ราชจักรุงค	เกวระทอง	ชวา ชาย	} นา คล ๔๐๐
	ขุน กุงคเส็น	ขุน ศรี มโนไมย	เกวระทอง	ชวา ชาย	
	ขุน วิจิต อาชาไนย	ขุน พิไชยชัตตกร	เกวระทอง	ชวา ชาย	

ขุน กณ จูศวราช	๑	} อาษาเกวระทองชวา นา คล ๔๐๐
ขุน ชาติ สานุระถิ	๑	
ขุน วิไชยชัตตกร	๑	
ขุน วิเสศชัตตกร	๑	
ขุน ศรีกัน จูศว	๑	
ขุน ชาติ อาชาไนย	๑	อาษาเกวระทองชาย นา คล ๔๐๐

ขุนณรงค์ วิไชย ๑ ขุน ไกร สิ้นทพ ๑ เกวระทอง $\left. \begin{matrix} \text{ชวา} \\ \text{ชาย} \end{matrix} \right\}$ นา คล ๔๐๐

หมื่น จำ สมุหยาญชี้	ชวา ๑)	นา กล ๓๐๐
	ซ้าย ๑)	
หมื่น แก้ว	) หมอ	ชวา ๑)
จันทน์		
ล่าม	ชวา ๑)	นา กล ๙๐
	ซ้าย ๑)	

๑ พระเพชรพิไชยจางวาง กรม ล้อม พระราชวัง	นา	๕๐๐๐
หลวงเทพบริบาล ปลัดจางวาง	นา	๙๐๐
พระ พิเศษสงคราม เจ้ากรม เชื้อน เพชร ล้อม พระราชวัง	นา	๑๖๐๐
หลวง รามรักษา ปลัดกรม ขวา	นา	๙๐๐

หลวง พหลเทศ ๑ หลวง พิศาลศรีเทศ ๑ } ๔ คน นา กล ๙๐๐
 หลวง สิริพิลไชย ๑ หลวง ชาติพลชาญ ๑ }

กรม ล้อม พระราชวัง

ขุน วิสุทผลเทศ ๑ ขุน ไกรพลชาติ ๑)
 ขุน ณวิน พิณาศ ๑ ขุน ชนะ พลจัน ๑)
 ขุน รามรณฤทธิ ๑ ขุน แม้วฤทธิวง ๑)
 ขุน ไวรวิจิตร ๑ ขุน กำแหงสิงหนาท ๑) ๑๒ คน นา กล ๖๐๐
 ขุน ไชยรณฤทธิ ๑ ขุน ตำรวจ ขวา ๑)
 ขุน ทิพภักดิ์ ๑ ขุน เทพภักดิ์ ๑)

หมื่น ชนะสงคราม ๑) ๒ คน นา กล ๕๐๐
 หมื่น ตำรวจ ๑)

พัน ชนะ เมือง มาร ๑ พัน ปโยกรมรบ ๑)
 พัน แสน พลสิทธิ ๑ พัน ครมณชิต ๑) ๕ คน นา กล ๒๐๐
 พัน ยงรณนารายณ์ ๑)

พนักงกรมกำบัง ฤทธิแก่แก้ว ๑	พนักง รชน พลกาย ๑	} ๕ คน นา คถ ๒๐๐
พนักง อนันตเทศ ๑	พนักง พล อาษา ๑	
พนักง ปราบ อริยพิทักษ์ ๑		

ขุนกำแหง พลวิก สมุทนายูชี นา ๖๐๐

๑ ทลวง รามพิไชย เจ้า กรมเชื้อนขัน ล้อม พระราชวัง ซ้าย ทวารูปคน
 ๕ ศร นา ๑๖๐๐

ทลวง ภัยพิทักษ์ ปลัด กรมล้อม พระราชวัง ซ้าย นา ๙๐๐

ทลวง พิพิธ พลขัน ๑	} ๕ คน นา คถ ๙๐๐
ทลวง ชนะไพริน ๑	
ทลวง ณรงค์ วิชิต ๑	
ทลวง วิเศษสรยง ๑	
ทลวง วิเศษสรไกร ๑	

ขุน สัน สุริยง ๑	ขุน จงใจ รบ ๑	} ๑๒ คน นา คถ ๖๐๐
ขุน ราชวรมชิต ๑	ขุน ฤทธิรณศักดิ์ ๑	
ขุน ฤทธิเทศ ๑	ขุน อำนาท อคินี่ ๑	
ขุน พล แก้ว ๑	ขุน วิเศษ พล ไกร ๑	
ขุน จำนง ฤทธิเทศ ๑	ขุน ตำรวจ ๑	
ขุน จำกลาง ๑	ขุน ทวาร ๑	

หมื่น ตำรวจ ๑ หมื่น ตำรวจ กลาง นา ๔๐๐

พนักงำนานาญเมือง แมน ๑	} ๕ คน	นา คถ ๒๐๐
พนักง วย ไทวแทน ๑		
พนักง วย รณรงค ๑		
พนักง สิทธิพลไชย ๑		
พนักง ฤทธิรณรบ ๑		

พิน ร่องแสง พลถ่าย	● พิน ร่อง อริยพัท	}	๖ คน นา คล	๒๐๐
พิน ร่องแผ้ว สิริพิล	๑ พิน ร่อง ชนะ พลชอน			
พิน ร่อง ย้าย พลพิน	● พิน ร่อง กลาง			

ขุน รักษาพลแสน สมุทหาญชี่ นา ๕๐๐

๑ พระศรีมโหสถราชน แพทยาธิบดีศรี อังครักษ์ เจ้า กรม แพทยานำนา ๑๖๐๐

ขุนราชแพทยา ปลัดทูลฉลอง กรมแพทยาหน้า นา ๖๐๐

ขุน พรหมแก้ว ปลัดนั่ง ศาล กรมแพทยาหน้า นา ๕๐๐

พระศรีศักราช แพทยาธิบดีศรี อังครักษ์ แพทยาหลังตราเทพยดาภิเษค้ำ นา ๑๖๐๐

ขุน รัตนแพทยา ปลัดกรมทูลฉลอง กรมแพทยา หลัง นา ๖๐๐

ขุน ศรีแก้ว ปลัดนั่ง ศาล กรมแพทยา หลัง นา ๕๐๐

พินใน กรม นา คล ๑๐๐

๑ ออก ยา แพทยาพงษ์วิสุทธาธิบดี อโยพิริยบรมกรมพาหุ จางวางแพทยาโรง

พระโอสถ นา ๒๐๐๐

● ออก พระทิพักษ เจ้า กรม หมอ ยา ขวา นา ๑๕๐๐

ออก พระสิทธิสาร เจ้า กรม หมอ ยา ซ้าย นา ๑๕๐๐

หลวง ราชนิทาน ขวา } ปลัดทิพักษ

หลวง ราชพรหมมา ซ้าย } นา คล ๘๐๐

หลวง สิทธิพรหมมา ซ้าย } ปลัดสิทธิสาร

หลวง เทวพรหมมา ขวา } นา คล ๘๐๐

ขุนใน กรม หมอ ยา นา คล ๕๐๐

ขุนทิพโอสถ ขุนประเสริฐโอสถ พนักงานเครื่องต้น นา คล ๖๐๐

หมื่นใน กรม หมอ ยา นา คล ๒๐๐

หัวหมื่นเครื่องต้น } หมื่นทิพโอสถ

} หมื่นเทพโอสถ นา คล ๕๐๐

พนักใน กรม ทมอ ยา	นา คถ	๑๐๐
พนัก พนักงานเครื่องต้น	นา คถ	๓๐๐
ขุน กุมารแพช	} ทมอ กุมาร ขน ทลวง ราชนิทาน	นา คถ ๔๐๐
ขุน กุมารแพทย		
ขุน กุมาร ประสิทธิ์		
ขุน กุมาร ประเสริฐ		
● พนัก มีชื่อ เครื่อง พระราชทาน ๔ พนัก	โรคนาศ ชาติประไลย โรคประไลย ไกรโอสถ	นา คถ ๒๐๐
ขุน อมร สมุหยาญชี	นา	๔๐๐
● ทลวง ราชวิชา ขวา ทลวง ราชซ้าย	เจ้า กรม ทมอ นวก	นา คถ ๑๖๐๐
ขุน ภัททิย์ของค ขวา ขุน องครักษ์ซ้าย	ปลัด กรม	นา คถ ๘๐๐
ทมน แก้ววเลศ ทมนวาโยวาศ ทมนวาโยนาศ ทมนวาโยไชย	นา คถ	๖๐๐
ขุนใน กรม	นา คถ	๔๐๐
ทมนใน กรม	นา คถ	๒๐๐
พนักใน กรม	นา คถ	๑๐๐
พนัก ทมอ	นา คถ	๑๐๐
บาศ พโรง	นา คถ	๘๐

๑	ขุน ราชเนตร เจ้ากรม หมอ ยาทา ขวา ขุน ทิพนทร เจ้ากรม หมอ ยาทา ซ้าย	นา คล	๘๐๐
	ขุนใน กรม นา คล ๔๐๐	หมื่นใน กรม	นา คล ๒๐๐
	พันใน กรม	นา คล	๑๐๐
๒	หลวง สิทธิแพทย เจ้ากรม หมอ วรณโรค	นา	๘๐๐
	ขุน มหาแพทย ปลัด กรม ขวา ขุน สาระแพทย ปลัด กรม ซ้าย	นา คล	๖๐๐
๓	ขุน ไชยแพทย นา ๔๐๐	ขุนใน กรม	นา คล ๔๐๐
	หมื่นใน กรม นา คล ๒๐๐	พันใน กรม	นา คล ๑๐๐
๔	พระมหาราชครู พระครู มหิธรธรรมราชสุภาวดี ศรีวิสุทธิกุล วิบุลธรรม วิสุทธิ พรหมจารีอาธิบดี พุฒาจารย์	นา	๑๐๐๐๐
๕	พระราชครู พระครู พิเชษฐราชธิบดี ศรีบรมคม พระธรรมสาทร ราชโหราจารย์ ปลัด พระมหิธร พระธัญญาปริชาธิบดี โหราจารย์ ปลัด พระครูพิเชต พระญาณประกาศาธิบดี โหราจารย์ พระศรีสังกรธิบดี โหราจารย์ ขุน ไชย อาณามหาวิสุทธิ ปริชาจารย์ ขุน จินดาพิรมย์ พรหมเทพวิสุทธิวงษาจารย์	นา	๕๐๐๐ ๓๐๐๐ ๓๐๐๐ ๓๐๐๐ ๓๐๐๐ ๑๕๐๐ ๑๕๐๐
๖	พระมหาราชครู พระราชครู ประโรหิตาจารย์ ราชสุภาวดีศรีบรมหงษองค์บุรีโสภณ พรหมญาณวิบุลย์ศีลสุจริตวิวิธเทวพรหมพุฒาจารย์	นา	๑๐๐๐๐
๗	พระราชครู พระครู พิวามราชสุภาวดีศรีเวทจุทามณี ศรี บรมหงษ พระเทพราชธาดาบดีศรีवासเทพ ปลัด พระราชครู ประโรหิตาจารย์ พระจักษะปานี ศรีศีล วิสุทธิ ปลัด พระครู พิวาม	นา	๕๐๐๐ ๓๐๐๐ ๓๐๐๐

๑ พระกระษेत्रราชสุภาวดี ศรีรัตนชาติราชเจ้ากรมแพ่ง กระษेत्र นา	๓๐๐๐
ขุน สุภาเทพ ๑ ขุน สุภาพาน ๑ ปลัดนั่งศาล	นา คต ๔๐๐
๑ ขุนหลวงพระไกรศรีราชสุภาวดีศรีรัตนชาติราชเจ้ากรมแพ่ง กลาง นา	๓๐๐๐
ขุน ราชสุภา ๑ ขุน สุภาไชย ๑ ปลัดนั่งศาล	นา คต ๔๐๐
๑ พระครูราช พิธี งามวาง	นา ๑๐๐๐
พระครู อัญญาจารย์ เจ้ากรม	นา ๘๐๐
หลวง ราชมนั ปลัดกรม	นา ๖๐๐
ขุน พรหมไสมย ครู ไล่ ชิงช้า	นา ๔๐๐
ขุน ธรรม นารายณ์ สมุหยาญชี	นา ๓๐๐
ขุนใน กรม นา คต ๓๐๐ หมื่นใน กรม นา คต	๒๐๐
พรหมณ เถว วิชา เทวสุฐาน	นา คต ๕๐
๑ พระอิศวรธิบดี ศรีสิทธิพิสุทธิบาท งามวาง	นา ๑๐๐๐
หลวง สิทธิไชย เจ้ากรม	นา ๘๐๐
หลวงเทพาจารย์ รอง พระตำหรับขวา	นา ๖๐๐
หลวงอินท ภาไชย ไชยา ธิบดีศรียศยาทรอง พระตำหรับซ้าย	นา ๖๐๐
ขุนใน กรม พฤทธิบาท	นา ๓๐๐
หมื่นใน กรม พฤทธิบาท	นา ๒๐๐
ประแดง ราชมนั	นา ๒๐๐
๑ พระราช ภัคคิ ศรีวิทันราชสมบัติ พิวิพาหะ	นา ๕๐๐๐
หลวงสุนทร พิมล ปลัด ราชภัคคิ	นา ๘๐๐
พระราช สมบัติ เจ้ากรม	นา ๑๐๐๐
หลวงเทพรัตน นวินท ปลัด กรม	นา ๖๐๐
หลวง พิพิธ สมบัติ ปลัด นั่งศาล	นา ๖๐๐

พลเรือน

ขุนไชยศสมบัติน ขุนชนศักดิ์ ขุนมโหฬารวิชัย ขุนชนสิทธิ์ ขุนทิพวิจารณ์ ขุนเทพวิจารณ์ ขุนชัย ขุนสุริน ขุนพรหม	สมบัติ พระคลังใหญ่	พนักงานเงิน พนักงานทอง	นา คล ๔๐๐
ขุนทิพรัตนสมบัติ ทมนรัตนสมบัติ ทมนสิทธินาคร ขุนวิเศษสมบัติ ขุนพรสมบัติ ขุนอักษรเสมีขรตรา ทมนจำสมุหบาญชี	พระคลังเก็บเก่า พระคลังเก็บกลาง		นา คล ๔๐๐ นา ๔๐๐
ขุนสำเริง ทมนทิพ ทมนเทพ	นา คล ๒๐๐	พันสท้านพลไชย พันไกรธาวุธ	นา คล ๑๐๐
พนักงานเงินเลข ๒ พนักงานทองเลข ๒	๑๒ คน		นา คล ๕๐
พนักงานกะโถน ชันน้ำ	๑๒ คน		นา คล ๕๐
๑ หลวงเทพนাজার หลวงวิเศษวงษา			นา ๒๐๐ นา ๒๐๐

พลเว็ชฌ

๑๖๓

หลวง นรินทร์ทาวณ	หลวง ภัทท์ วรรณ	นา	พล	๔๐๐
ขุนอินท มงกุฏ	} ๖ คน	นา	พล	๓๐๐
ขุนพิจิตร วรรณ				
ขุนลังกาพิมล				
ขุนจำเนียร วรรณ				
ขุนทัศนาวิเชียร				
ขุนสุพรรณวิศมี				
หมื่น ๑๘ คน		นา	พล	๒๐๐
นายเตา ๑๐ คน		นา	พล	๑๐๐
เลว ๑๒๘ คน		นา	พล	๕๐
๑ พระศรีไกรลาส ราชเศรษฐีเจ้า กรม		นา		๓๐๐๐
ขุนแก้วไกรลาส ปลัด กรม ขวา		นา		๒๐๐
ขุนอินไกรลาส ปลัด กรม ซ้าย		นา		๒๐๐
หมื่นใน กรม ข้างเงิน ๒ คน		นา	พล	๒๐๐
นายเตา ๑๐ คน		นา	พล	๑๐๐
รองเตา ๒	}	นา	พล	๕๐
หลัก ลาก ๑๓				
ลาก ๑๘				
หลัก ๑				
เลว ๒๕				
๑ หลวงแก้ว ศฤหะรัตนบดีราชพิพิธนากร เจ้า กรม พระคลัง ส่วน	นา			๐๐๐๐
ขุนวิสุทธากร	} ปลัด กรม	นา	พล	๔๐๐
ขุนพิพิธนากร				

ขุน ศรี สวรรค์	พนักงาน เวียก ทมาก กรอก	นา	๒๐๐
หมื่น สวรรค์		นา	๒๐๐
ขุน นาย ระวัง	} นา คล	}	๒๐๐
หมื่น นาย ระวัง			
นาย อาก			
นาย สัมพัชญ			
นาย ชนออน	} นา คล	}	
กำนัลตก			
๑ พระราชโสมมไทรวิยาธิปัตย์	เจ้า กรม พระคลังใน ซ้าย	นา	๓๐๐๐
ระหมื่น ราชสมบัติ ปลัด กรม		นา	๙๐๐
ขุน ศรี รัตนราชขยาญชีกลาง		นา	๖๐๐
หมื่น ภาชนะ	} เจ้าพนักงานใหญ่	}	๔๐๐
หมื่น สุกนธ์			
หมื่น เจ้าพนักงาน ๙ คน			
หมื่น นายเวร ๔ คน		นา คล	๒๐๐
หมื่น ใน กรม ๑๔ คน			
ประแดง ศรีวิภาสุมุขยาญชี		นา	๔๐๐
หมื่น ช่างใน กรม		นา	๒๐๐
ช่าง เหวใน กรม		นา	๕๐
๑ พระสมมติธิบาล	เจ้ากรม พระคลังใน ขวา	นา	๓๐๐๐
ระหมื่น ราชนาค ปลัด กรม		นา	๙๐๐
ขุน ยีสาร พนักงาน ขอน ชุง		นา	๖๐๐
ขุน วิสุทธิราช ขยาญชี กลาง		นา	๖๐๐
ขุนใน กรม พระคลังใน ๙ คน		นา คล	๔๐๐

หมื่นใน กรม พระคลังใน ๑๕ คน	นา คต	๒๐๐
ประแดง ราชภักดิ์ สมุทธานูชี	นา คต	๕๐๐
๑ พระราช ประสิทธิ์พิพิธสมบัติ พิพิทราชภักดิ์เจ้ากรม พระคลังวิเศษ	นา	๓๐๐๐
ขุน สี่ทิพ } ภัคค์จำนำเรอพระราช ปลัดกรม ข้าย	นา คต	๘๐๐
ขุน สี่เทพ } ขวา		
ขุน ทิพภักดิ์ } ขุน เทพภักดิ์ }	นา คต	๕๐๐
หมื่นใน กรม	นา คต	๒๐๐
ประแดงทิพรักษา สมุทธานูชี	นา คต	๕๐๐
ขุน สุวรรณไชย เจ้า กรมช่าง รัค	นา คต	๓๐๐
หมื่น รัค ราช ปลัดกรมช่าง รัค	นา	๒๐๐
ช่าง รัค เลว	นา	๕๐
ขุน พรหมเจ้า กรมช่าง มุก	นา	๓๐๐
หมื่น รจนา ปลัดกรม	นา	๒๐๐
ช่าง มุก เลว	นา	๕๐
๑ พระศุภรัต เจ้า กรม	นา	๑๕๐๐
ระหมื่น วิสทท สมบัติ ปลัด กรม ขวา	นา	๘๐๐
ระหมื่น รัตนโกษา ปลัดกรม ข้าย	นา	๘๐๐
ขุนใน กรม	นา	๓๐๐
หมื่น บานัญชี กลางใน กรม	นา คต	๒๐๐
หมื่นใน กรม		
เลวใน กรม	นา	๕๐
๑ ออก พระศรีวิบุลิชา ราชเสนาธิบดี ศรีวิศาลักษณ	นา	๕๐๐๐
ขุน สारประเสริฐ ราชปลัดทูล ผลอง	นา	๑๖๐๐

ชุมนุมมหาสิทธิโวหาร ปลัดนั่งศาล		นา	๑๐๐๐
หมื่นเทพกระวี ๑	) ๒ คน	นา คต	๒๐๐
หมื่นทิพกระวี ๑			
นายเทียบขจรชาติ ๑	) ๔ คน	นา คต	๔๐๐
นายราชสาร ๑			
นายชำนาญโวหาร ๑			
นายชำนาญอักษร ๑			
ธาลักษณ์เสว		นา คต	๒๐๐
หมื่นจำพลภักดิ์ศรี ไตรลักษณ์สมุหบัญชี		นา คต	๒๐๐
● พระพิพิธไชยสุวิทย์ จางวางชาวที่ซ้าย		นา คต	๑๐๐๐
● หลวงเทพสมบัติ เจ้ากรม		นา คต	๘๐๐
ชุมนุมพิพิธวิทยา ปลัดกรม		นา คต	๒๐๐
ชุมนุมชำนาญภิมย์ ๑	) ๒ คน	นา คต	๔๐๐
ชุมนุมศรีภรรยา ๑			
หมื่นพิบูลย์สมบัติ ๑			
หมื่นพิรมภักดิ์ ๑			
หมื่นสนธิภบาล ๑	) ๒ คน	นา คต	๕๐๐
หมื่นนรินทร์ภักดิ์ ๑			
หมื่นภเบณฑรรักษ์ ๑			
หมื่นศรีภรรยา ๑			
หมื่นภักดิ์บัญชา ๑	) ๒ คน	นา คต	๕๐๐
หมื่นวิเสศ ๑			
ชาวที่เสว			
● พระพิบูลย์ไชยสวรรค์ จางวางชาวที่ขวา			
หลวงทิพสมบัติเจ้ากรม		นา	๘๐๐
ชุมนุมนรินทร์ภักษ์ ปลัดกรม		นา	๒๐๐
ชุมนุมภักดิ์ภบาล ๑	) ๒ คน	นา คต	๕๐๐
ชุมนุมจำนงราชา ๑			
ชุมนุมสุเรนทรวิจิตร ๑			
หมื่นวิสุทธ วิทยา ๑			
ชุมนุมพินิจราชา ๑	) ๒ คน	นา คต	๕๐๐
ชุมนุมชำนาญภบาล ๑			

หมื่นจ้านง รักษา ๑	หมื่นราชำบวรอก ๑	} ๔ คน	นา	คต	๔๐๐
หมื่นจำเวิญ บริรักษา ๑	หมื่นชำนาญรักษา ๑				

ชาวที่เลว			นา	คต	๒๐๐

๑ พระยาธรรมปรีชา จางวางราชบัณฑิตย			นา	คต	๑๐๐๐

พระวิเชียรปรีชา เจ้ากรมราชบัณฑิตย			นา		๘๐๐

หลวงราชภิรมย ๑	} ๓ คน		นา	คต	๒๐๐
หลวงอุดมจินกา ๑					
หลวงเมธาธิบดี ๑					

ขุนสุนทรโวหาร ๑	} ๓ คต		นา	คต	๔๐๐
ขุนญาณวิจิตร ๑					
ขุนวโรวหาร ๑					

ขุนหมื่นในกรมราชบัณฑิตย			นา		๓๐๐

หมื่นธรรมนราสมุทรานูชี			นา		๓๐๐

ราชบัณฑิตยเลว			นา		๒๐๐

๑ พระโหราธิบดี เจ้ากรมโหร			นา		๓๐๐๐

ขุนโชติปลัดกรม			นา		๘๐๐

ขุนในกรมโหรนำ			นา		๔๐๐

๑ หลวงโลกที่ป เจ้ากรมโหรหลวง			นา		๑๒๐๐

ขุนเทพากร ปลัดกรม			นา		๘๐๐

ขุนในกรมโหรหลวง ๖ คน			นา	คต	๔๐๐

หมื่นในกรมโหรหลวง ๖ คน			นา	คต	๓๐๐

เลว			นา	คต	๒๐๐

ประวิฑิติน ๓			นา	คต	๒๐๐

๑ ขุนเสนาหน เจ้ากรม อาษาวิเสศขวา	นา	๘๐๐	
หมื่น นุชิตสงคราม ปลัดกรมเรือ	} ๒ คน	นา คถ ๖๐๐	
หมื่น กำแหงสงคราม ปลัดกรมบก			
หมื่น ทิศลโยธา สมุหบุญชี้	นา	๔๐๐	
หมื่นใน กรม อาษาวิเสศบก ๘ คน	นา คถ	๒๐๐	
หมื่นใน กรม อาษาวิเสศ ๖ คน	นา คถ	๒๐๐	
พันทิว ๖	} ๑๒ คน	นา คถ ๑๐๐	
พันท้าย ๖			
๑ หลวง พด อาไศรย เจ้ากรม อาษาวิเสศซ้าย	นา คถ	๘๐๐	
ขุน วรรณฤทธิพิไชย ปลัดกรมเรือ	} ๒ คน	นา คถ ๖๐๐	
ขุน รามวรรณฤทธิ ปลัดกรมบก			
หมื่นเสนาสงคราม สมุหบุญชี้	นา	๔๐๐	
หมื่นใน กรม อาษาวิเสศบก ๗	นา คถ	๒๐๐	
หมื่นใน กรม อาษาวิเสศเรือ ๖	นา คถ	๒๐๐	
พันทิว ๖	} ๑๒ คน	นา คถ ๑๐๐	
พันท้าย ๖			
๑ หลวงเทพโยธา เจ้ากรม	นา	๘๐๐	
ขุนราชมนตรี	นา	๔๐๐	
ขุนทิพ	} สมุหบุญชี้	} ขวา	
ขุนเทพ			} ข้าง
หมื่นใน กรม ตะพุ่น ๓ คน	นา คถ	๒๐๐	
ผู้คุม ๒ คน	นา คถ	๕๐	
๑ ขุนข้าง	นา ๓๐๐	หมื่นข้าง	นา ๒๐๐
พันข้าง	นา ๑๐๐	ข้างแถว	นา ๕๐

		พลเรือน ^A			๑๒๙
นายร้อย	นา	๒๐๐	ปลัดร้อย	นา	๑๐๐
ทวิสัย	นา	๓๐	ไพร่ ท้องนา	นา	๒๕
ไพร่ มีครว	นา	๒๐	ไพร่ รวบ	นา	๑๕
ไพร่ เลว นาน	นา	๑๐			
	ช่างก	}			
	วรรณพิพก				
	ทนาย		นา	๕	
	ลูก ทนาย				

๑) นาพลเรือนสิ้น แต่เพียงนี้ ๗๕

๑๐ คักติ นา ทหาร ทวีเม็ง ๖๖

๑	เจ้า พระยามหาเสนาบดีวิวิธกัตติบดินทรสุนทรฤไชยภักย์พิริยบรรกรมพาหุ				
	สมุหะ พระกลาโหม ไช้ทรา พระศษสัหะ	ถือ คักติ	นา	๑๐๐๐๐	
	หลวงเทพวรชุน ราชปลัด ทูล ผลของ	ถือ คักติ	นา	๑๐๐๐	
	หมื่น นรินทรเสนี ปลัด บัญชี	ถือ คักติ	นา	๘๐๐	
	ขุน ศรีสารุข คุม บัญใหญ่	ถือ คักติ	นา	๘๐๐	
	ขุน อวรุชยคณี สำหรั บัญน้อย	ถือ คักติ	นา	๘๐๐	
	ขุน ศรีศรเขาวงกต	นา ๖๐๐	ขุน ยศรักษา	๖๐๐	
	ขุน วิจารณ์อาจ		นา	๖๐๐	
	ขุน ศรี พรมนาฏ		นา	๖๐๐	
	หมื่น ศรีสิทธิ ชำนาญ	}	นา	๕๐๐	
นาย กอง พันเอยก	หมื่น สิงหนารายณ์				
	หมื่น พิเรนทาทิตย				
	หมื่น นิลพล ขวา	}	ถือ คักติ	นา	๕๐๐
นาย กองตำบดิน ๒	หมื่น นิลถาว ข้าย				
	ขุน สิงหนารายณ์		นา	๖๐๐	
รักษา ตึก ดิน ๒	พัน ศรี สิงหนาท		นา	๕๐๐	

ทหารหัวเมือง

๓๗๑

ออก พัน นายเวร
 พัน พรมราช เวรเรือ
 พัน อินทราช เวรเคว้ของ สรรพยุช
 พัน ทิวราช เวรท่าหนัก
 พัน เทพรราช เวร คน

นา คล ๔๐๐

นายเวร กระลาโหม
 นายบริบาลบ้นยง เวรเรือ
 นายอุทธีรงค์ ชาวช เวรเคว้ของ สรรพยุช
 นายวิศทศ มณเฑียร เวรท่าหนัก
 นายจำเนียร พรพล เวร คน

นา คล ๒๐๐

ทลวง พัน <
 ทมน ชาญ ณรงค์
 ทมน ทรง เกษะ
 ทมน จนะ พลแสน
 ทมน แม่่น มือเพชร

นา คล ๒๐๐

นักการ นา คล ๕๐

ขุน ประชาเสพรราช ปลัดคั้ง ศาล
 ขุน อินทสิงหะบาท สมุหขานูชี

นา คล ๘๐๐

ขุน ทิพอักษร เสมียร ทวาร

ยา ๖๐๐

๑ พระ อรรณโตร โลก สมุหะ พระกระลาโหม กัธศักดิ์

นา ๓๐๐๐

ขุน สุวินทรามาทย ปลัดคทุล ผลอง

นา ๘๐๐

ขุน เทพเสณี

นา ๖๐๐

หัว พัน กระลาโหม นอก <
 พัน พรมศักดิ์
 พัน ทิวศักดิ์
 พัน เทพศักดิ์
 พัน อินทศักดิ์

นา คล ๒๐๐

	๑	หลวง ศรีเสาวราชภักดิ์ ศรีสมุทร พระกลุโหม ฝ่ายพระตำพิง	นา	๒๕๐๐
		ขุนศรีรักษา ปลัด	นา	๘๐๐
		หมื่นเทพราชแสนญา	นา	๖๐๐
	๑	พระยาวรามจักรวงศ์ จางวาง อาษา ทกเหล่า		
เตโช	๑	ออกยาสีหราชเดโชไชยอะโทยพิริยวกรมพาดุ	นา	๑๐๐๐๐
		ขุนไกร นารายณ์ ปลัดทูลฉลอง	นา	๑๐๐๐
		ขุนไชยเดช ปลัด	นา	๘๐๐
		ขุนเสนาเทพ สมุหยาญชี	นา	๖๐๐
		ขุน อาษา	นา คต	๖๐๐
ท้ายน้ำ	๑	ออกยาสีหราชเดโชไชยท้ายน้ำอะโทยพิริยวกรมพาดุ	นา	๑๐๐๐๐
		ขุนไกรเทพ ปลัดทูลฉลอง	นา	๑๐๐๐
		ขุนจักรวงควิไชย ปลัด	นา	๘๐๐
		ขุนเสนาทิพ สมุหยาญชี	นา	๖๐๐
		ขุน อาษา	นา	๖๐๐
พิไชยสงคราม	๑	พระพิไชยสงครามเจ้ากรม อาษา ช้าย ทวา พาลี่ ถือ พระขรรค์	นา	๕๐๐๐
		ขุน รามสวเทศ ปลัดทูลฉลอง	นา	๘๐๐
		ขุน รามเทศะ ปลัด	นา	๖๐๐
		หมื่นพิชชยาเทพ สมุหยาญชี	นา	๕๐๐
		ขุน อาษา	นา คต	๕๐๐
		หมื่น อาษา	นา คต	๕๐๐
รามกำแหง	๑	พระรามกำแหงเจ้ากรมอาษา ขวา ทวองคตถึชอง	นา	๕๐๐๐
		ขุนเพชรกำแหง ปลัดทูลฉลอง	นา	๘๐๐
		ขุนสำแดงฤทธิรงค์ ปลัด	นา	๖๐๐
		หมื่นยิสวโรโยธา สมุหยาญชี	นา	๕๐๐

พิไชยวรรณฤทธิ

ขุน ขาษา	นา คต	๕๐๐
หมื่น ขาษา	นา คต	๔๐๐
๑ พระพิไชยวรรณฤทธิเจ้ากรมเขนทองของขวา ทวารองคตหนึ่งแทน นา ๕๐๐๐		
ขุน โจมจัตูรง ปลัด เขน	นา	๘๐๐
ขุน สุระสำแดงฤทธิ ปลัด ปั้น	นา	๖๐๐
หมื่น แสนใจภักดี สมุหบาญชี เขน	} นา คต	๔๐๐
หมื่น สุริยาสัต สมุหบาญชี ปั้น		
ขุน ขาษา	นา คต	๕๐๐
หมื่น ขาษา	นา คต	๔๐๐

๑ พระวิจิตรนรงค์เจ้ากรมเขนทองซ้ายตราหนุมาณฤทธิกิ่งไม้ นา ๕๐๐๐

วิจิตรนรงค์

ขุน จัตูรงคพยุหะ ปลัด เขน	นา	๘๐๐
ขุน ศรีสิทธิสำแดง ปลัด ปั้น	นา	๖๐๐
หมื่น รัตนภบาล สมุหบาญชี เขน	} นา คต	๔๐๐
หมื่น ภักดีนาท สมุหบาญชี ปั้น		

ขุน ขาษา	นา คต	๕๐๐
หมื่น ขาษา	นา คต	๔๐๐

๑ พระมหาสังคราม เจ้า กรมทวนทองขวา นา ๑๖๐๐

ทวนทองขวา

ขุน รามโยธี ปลัด กรม	นา	๘๐๐
ขุน ศรีโยธา ปลัด กรม	นา	๖๐๐
หมื่น มหาจัตูรงค สมุหบาญชี	นา	๔๐๐
ขุน ขาษา	นา คต	๕๐๐
หมื่น ขาษา	นา คต	๔๐๐

๑ พระอนุรักษโยธา เจ้า กรมทวนทองซ้าย นา ๑๖๐๐

ขุน รามวรรณฤทธิ ปลัด กรม	นา	๘๐๐

ทวนทองซ้าย	ขุน วิจิตรสรรพ ปลูกกรม	นา	๖๐๐
	หมื่น หมู่จตุรงค์ สมุหยาญชี	นา	๔๐๐
	ขุน อาษา	นา คล	๕๐๐
	หนน อาษา	นา คล	๔๐๐

ในขวา	๑ พระยา ไภยวณฤทธิ จางวางกรมพระตำรวจซ้าย นา	๓๐๐๐
	๑ พระยา อนันตราชา จางวางพระตำรวจขวา นา	๓๐๐

๑ ทดวง มหามนตรีศรีของครักษ์ สมุหะ พระตำรวจในขวา ครว คน แยก คาย

บ่าขวา	ถือศักดิ์	นา	๒๐๐๐
ระหมื่นทิพเสนา	ปลูกกรมพระตำรวจในขวา	นา	๔๐๐

นาย ศรีภักดี เวร คน	นายเวร	นา คล	๕๐๐
นายชาติภักดี เวร ปั้น			
นายไกรภักดี เวร ซ้าง			
นายรัตภักดี เวร ม้า			

หมื่น ราชพิทักษ์	หัวหมื่น ต้นเข็อก	นา คล	๖๐๐
หมื่น วัชรราชา			

หมื่น อินทไพรี	หัวหมื่น ปลายเข็อก	นา คล	๔๐๐
หมื่น สุริยาจาร			
หมื่น เกาวีสุทธ			
หมื่น ไชยภักดี			
หมื่น ไภยพินาศ			
หมื่น ฤทธิภูบาล			
หมื่น ไกร รณรงค์			
หมื่น โจมรณราช			

นายไชกรราช	สมุหยาญชี	นา	๖๐๐

นายจันทปยาทิตย เวร เวือข้าง	}		
นายไกรลาศ เวร เวือบัลลังก์		นา คต	๕๐๐
นายโชคอะไภย เวร เวือตั้ง		ประแดง นา	๓๐๐

ภิกษุ	}		
พินิจ่า		นา คต	๒๐๐
พินทนาย			

ตำรวจหลวง	นา คต	๓๐๐

พินิจ่า	}		
พินทนาย		นา คต	๓๐๐

หมื่นชำนาญ	}		
หมื่นชำนาญ			
หมื่นสังคขอนแก่น		นา คต	๒๐๐
หมื่นพิรุณ			

หลวง	● ทลวง มหาเทพเสพพระยัตริสุมุหะ เจ้ากรมพระตำรวจในซ้าย	นา	๒๐๐๐
ใน	จะหมื่น ราชามาตย ปลัดกรม	นา	๙๐๐

หมื่น บาลราช	}	หัว หมื่น ต้น เชือก	นา คต	๖๐๐
หมื่น ภัคกีสวน				

หมื่น ศรีวิเศษ	}	หัว หมื่น ปลาย เชือก	นา คต	๕๐๐
หมื่น พุทธิวิเศษ				
หมื่น ภาวศุภไชย				
หมื่น สิทธิโสม				
หมื่น ขบ รมราช				
หมื่น อาจ ภัคกีสวน				
หมื่น ชงค ธานี				

นายสวัสดิภักดี	} ๔ คน	นา คส	๕๐๐
นายแก้วภักดี			
นายไชยภักดี			
นายราชภักดี			
หมื่น ระเท	} ผู้คุม	นา คส	๒๐๐
ทมน กะถิเพช			
หมื่น อาง			
หมื่น จิตร			
นายไชยราช สมุทนาย		นา	๖๐๐
นายไกร รักษา เวร เวือตั้ง	}	นา คส	๔๐๐
นายแก้ว ราช เวร เวือบัลลังก์			
นายพุทธาทิพ เวร เครื่องคชาธาร			
ประแดง		นา	๓๐๐
ภทาย	} ๓ คน	นา คส	๒๐๐
พันจ่า			
พันทนาย			
ตำรวจเลข		นา คส	๑๐๐
พัน หัว	}	นา คส	๑๐๐
พัน ท้าย			
ใหญ่ชวา	๐ หลวง พิเวณเทพยดี ศรีสมุทร	เจ้า กรมพระตำรวจใหญ่ชวา	ตรา
	คน ถือ หวาย มือชวา		นา ๒๐๐๐
หมื่นไชยพร	ปลัด กรม		นา ๘๐๐
ขุน ราช อาษา	ขุน เตโชไชย	ขุน คาบ	นา - คส ๕๐๐

ชุน สุริยพิมาน ชุน อินทพิมาน ชุน จันทพิมาน ชุน เทพพิมาน	< คน คาบ สักลาดแดง พนังงาน เรือ	นา คล	๕๐๐
ชุน จักร พิไชย ชุน เทพนารายณ์ ชุน กาลวิไชย ชุน ไกร สงคราม	< คน คาบ สักลาดแดง แห่งทางบก	นา คล	๕๐๐
หมัน พระยารักษ์ หมัน รัชชาราช	< ธิง ของ คาบ ทองทับทัน เชือก	นา คล	๕๐๐
หมัน ยศ ภาธร หมัน ทราไชย	< ธิง ของ คาบ ทอง ปลายเชือก	นา นา	๔๐๐
หมัน นรินทรราช หมัน นนทสงคราม หมัน พทลเสนา หมัน มหาสงคราม หมัน วามพิไชย หมัน แส่น สอยดาว	คาบ ทอง การ เบ้งเสว้ง	นา คล	๔๐๐
ชุน รุก สำแดง นายเวร		นา คล	๔๐๐
หมัน จำเริญมใจราช หมัน จำสรวพการ		นา คล	๓๐๐
นายอินทวิภาส สมุหบาญชี		นา คล	๖๐๐
ประแดง นารายณ์		นา คล	๓๐๐
ภาคาช พันจ่า พันทนาย		นา คล	๒๐๐

ทหารหัวเมือง

๑๗๘

หมื่นจำจิตรใจราช }
หมื่นจำสรวพการ } เวรตำหนัก นา คต ๓๐๐

นายพรหมรักษา นา ๔๐๐

ประแดงอินทศรัคคี นา ๓๐๐

ภคาน }
พันจ่า }
พันทนาย } นา คต ๒๐๐

ตำรวจหลวง นา ๑๐๐ พันหัวท้าย } นา คต ๑๐๐

ออกขวา ๑ หลวงราชวรินทร์เจ้ากรมพระตำรวจนฤกษวาทวาคน ถือ หก นา ๑๖๐๐
หมื่นทิพรักษา ปลัด กรม นา ๘๐๐

หมื่นอำนาจกำแพง ๑
หมื่นศักดิ์สังหาร ๑
หมื่นชาวอภธร ๑
หมื่นกำลังสร ๑
หมื่นเพชรไพร ๑ หัวหมื่น ๑๐ คน นา คต ๕๐๐
หมื่นแก้วใจแม่น ๑
หมื่นไภยณรงค ๑
หมื่นชนันทศักดิ์ ๑
หมื่นโฆมโยธา ๑
หมื่นภักคันทย ๑

นายฤทธิภักดิ์ }
นายองค์ภักดิ์ } นายเวร ๒ คน นา คต ๔๐๐

นายพรหมราช สมุทนาย นา ๔๐๐

ประแดงราชวงศ์		นา	๓๐๐
หมื่นจ่ารองงาน ๔ คน		นา คต	๓๐๐

ภิกษุ ๒ พนักนาย	}	นา คต ๒๐๐	ตำรวจ	นา คต	๑๐๐

พนักหัว พนักท้าย	}			นา คต	๑๐๐

ผู้ช่วย นอก	๑	หลวงอินทเขต	เจ้ากรมพระตำรวจนอก	ซ้าย	ขวา	คน	ถือ	ออก
		ซ้าย			นา			๑๖๐๐
ระหมื่น		ราชบาล	ปลัด	กรม	นา			๗๐๐

หมื่นลำแดง	ฤทธา	}	หัวหมื่น	๓๐	คน	นา	คต	๕๐๐
หมื่นศรีภร								
หมื่นศรีเสนา								
หมื่นศรีสังหาร								
หมื่นจ่าจรดิล								
หมื่นรุทวิทยา								
หมื่นนราโยธี								
หมื่นสิทธิสรไชย								
หมื่นแก้วนใจกล								
หมื่นจิตรบำเรอ								

นายรงค์ศักดิ์	}	นายเวร	นา	คต	๕๐๐
นายอาภักดิ์					

นายอินทราช	สมุห	นาย	๕๐๐

ประแดงจงใจยุธ	นา	๓๐๐

หมื่นจ่าเจ้าหมู่ ๒ คน	นา	คต	๓๐๐

ภิกษุ }
 พันทนาย } นา คล ๒๐๐ ตำรวจเลว นา คล ๑๐๐

พันหัว }
 พันท้าย } นา คล ๑๐๐

๑ หลวงพรหมบริรักษ์เจ้ากรม สนมทหาร ขวา ทวารป คน นา ๑๖๐๐

สนมทหาร ขวา ระหมื่น สมุทพิมาน ปลัด กรม นา ๙๐๐

หมื่น ภาธร รักษา หมื่น อุตทิสำแดง
 หมื่น ศักดิ์สุนทร หมื่น ภัคติกุเบงท
 หมื่น ชนาทิพบาล หมื่น นเรนทรเสนี
 หมื่น ชำนาญภักดี หมื่น ศรีไกรวุธ
 หมื่น ชำนิ รักษา หมื่น ยุทธนรงค์
 หมื่น วาชารักษ หมื่น จง พลถ่าย

หัวหมื่น ๑๒ คน }
 นา คล ๕๐๐ }

นายยิงภักดี }
 นายยิงภักดี } นายเวร นา คล ๕๐๐

หมื่นจำชันใจจิตร สมุทหาญชี่ นา ๕๐๐

หมื่นจำเข็ยรเทพเจ้า หมู่ นา ๓๐๐

ประแดงเสนี นา ๓๐๐

หัวปาก

ภิกษุ }
 พันทนาย } นา คล ๒๐๐

ตำรวจเลว }
 พันหัว }
 พันท้าย } นา คล ๑๐๐

ทหารหัวเมือง

สมเด็จพระเจ้า
สมเด็จพระเจ้า

๑ หลวงสุวิภาภักดิ์ เจ้า กรม สมุทรทหารซ้าย	นา	๑๖๐๐
หมื่น ประธาน มณฑลเพชร ปลัด กรม	นา	๙๐๐
หมื่น ขาใจเพชร หมื่น สำเรทธิภักดิ์	} หัวหมื่น ๑๔ คน นา คด ๕๐๐	
หมื่น ศรีสมภักดิ์ หมื่น วัชยสถิตนา		
หมื่น จิตรภทร หมื่น วรวิภา		
หมื่น ฤทธิพิไชย หมื่น ไกรสรเทศ		
หมื่น วิเศษจัตวงศ์ หมื่น วัชยพลแมน		
หมื่น ศรีบริรักษ์ หมื่น พิทักษ์ภบาล		
หมื่น เพชรนคร หมื่น วาชา บริบาล		

นายจันทภักดิ์ } นายเวร	นา คด	๕๐๐
นายจงภักดิ์ }		

หมื่น จำสนิทใจ วัชย สมุหยาญฐิ	นา	๕๐๐
หมื่น จำเสพลสวัสดิ เจ้า หมู่	นา	๓๐๐
ประแดงเสนา	นา	๓๐๐

หัว ปาก	} นา คด	๒๐๐
ภคาน		
พันทนาย		

ตำรวจเร็ว	นา คด ๑๐๐	หัวพันท้าย	นา คด	๑๐๐

พลพันทนาย

๑ หลวง หลุไทย เจ้า กรม พลพันทนาย	นา	๑๐๐๐
หมื่น มหาสนิท ปลัด กรม	นา	๖๐๐
หมื่น อินทร วัชยา สมุหยาญฐิ	นา	๓๐๐
ขุน ใน กรม	นา	๓๐๐
หมื่น ใน กรม	นา	๒๐๐

ทหารหัวเมือง

๑๘๓

	นายโพรง นา ๑๐๐	ข้างขึ้น	เดว นา	๖๐
พลพันท้าย	๑ หลวง ขภัยสุนทร เจ้ากรมพลพันท้าย		นา	๑๐๐๐
	หมื่นจิตรจำนง ปลัดกรม		นา	๖๐๐
	หมื่นพรมรักษา สมุหยาญชี		นา	๓๐๐
	ขุนในกรม		นา	๔๐๐
	หมื่นในกรม		นา	๒๐๐
	นายโพรง นา ๑๐๐	ข้างขึ้น	เดว นา	๕๐
ทนายเลือก หอก	๑ ขุนภักดี อาษา เจ้ากรมทนายเลือก หอก		นา	๖๐๐
	หมื่นโยธาภินิห ปลัดกรม		นา	๔๐๐
	หมื่นแก้วน พลรบ	}		
	หมื่นเทศสังหาร		นา คล	๒๐๐
	หมื่นไพโรพินาศ			
ทนายเลือก หอกเดว		นา	๑๐๐	
	๑ ขุนโยธาภักดี เจ้ากรมทนายเลือก หอก		นา	๖๐๐
ทนายเลือก หอก	หมื่นอาษาภร ปลัดกรม		นา	๔๐๐
	หมื่นจำบัง	}		
	หมื่นพินลพ		นา คล	๒๐๐
	หมื่นจวบ พลไชย			
	ทนายเลือก หอก เดว		นา	๑๐๐
	หลวงกรรรมยาทว เจ้ากรมรักษาพระองค์ ขวา		นา	๖๐๐
รักษาพระองค์ ขวา	ขุนอินทปราสาท จ้ากรม		นา	๔๐๐
	หมื่นภักดี องค์ สมุหยาญชี		นา	๓๐๐
	หมื่นในกรม		นา	๒๐๐
	รักษาพระองค์ เดว		นา	๑๐๐

ทหารหัวเมือง

วิชาพระองคช้าย

๑	หลวงราชเสวก เจ้ากรมรักษาพระองคช้าย	นา	๖๐๐
	หมื่นราชพิมาน ปลัดกรม	นา	๔๐๐
	หมื่นคูหาสวรรค์ สมุหยาญฐี	นา	๓๐๐
	หมื่นในกรม	นา คส	๒๐๐
	รักษาพระองคเสว	นา คส	๑๐๐

สนมกลางขวา

๑	หลวงภูเบนทสี่ทนาท เจ้ากรมสนมกลางขวา	นา	๘๐๐
	หมื่นจิตรจอมราช ปลัดกรม	นา	๖๐๐
	หมื่นจงใจเสพ สมุหยาญฐี	นา	๒๐๐
	หมื่นในกรม	นา คส	๒๐๐
	ประแดงทศกัถิ	นา	๓๐๐

สนมกลางซ้าย

	ภคานรักษาเควองสรรพยุช	นา	๑๐๐
๑	หลวงสุเรนทชาติสังหารเจ้ากรมสนมกลาง	นา	๘๐๐
	หมื่นนาถภักถิ ปลัดกรม	นา	๖๐๐
	หมื่นไกรรักษา สมุหยาญฐี	นา	๓๐๐
	หมื่นในกรม	นา คส	๒๐๐
	ประแดงเทพศกัถิ	นา	๒๐๐
	ภคานรักษาเควองสรรพยุช	นา	๑๐๐

ทหารในขวา

๑	พระราชสงคราม งามวางทหารในกลาง	นา	๓๐๐๐
๑	หลวงวิสุทธิโยธามาตย เจ้ากรมทหารในขวา	นา	๑๖๐๐
	ขุนพรมรักษา ปลัดกรม	นา	๘๐๐
	ขุนวิสุทธิพลบาล สมุหยาญฐี	นา	๔๐๐
	หมื่นฉมิงศรี แผลง	}	
	หมื่นยุธรณรงค		
	หมื่นฤทธิรณภพ		
	แต่ตามของทัพเจ้าหลัก	นา คส	๔๐๐

หมื่น จำมารพินาศ	} แห่ง ค่ายฝัก บั้ง นาก ของ }	นา	๕๐๐
หมื่น จำชาติสรรพ			

หมื่น วิชาเครื่อง สมโภช	นา	๓๐๐

พัน แห่ง ค่ายฝักเงินทึบ	นา	๒๐๐

จำแห่ง ค่ายฝักบั้งเงิน	นา	๒๐๐

นางจงใจวิเศษ นายเวร	นา	๒๐๐

หมื่น ทิพพลรักษา สมุหยาญชีเรือคั้ง	นา	๓๐๐

หมื่น จงใจสนิท รักษาเรือคั้ง	นา	๓๐๐

หมื่น นายเรือ ๒ คน	นา	๒๐๐

ภคชายเครื่อง สรรพยุช	นา	๑๐๐

พัน หัว ท้าย }	นา	๑๐๐

๑ ทลวงราชโยธาเทพ เจ้ากรมทหารในซ้าย	นา	๑๖๐๐

ขุน อินทรักษา ปลัดกรม	นา	๙๐๐

ขุน วิจารณ์จำนง สมุหยาญชี	นา	๕๐๐

หมื่น แสงสรรพยุช หมื่น รบพลพันธ์ หมื่น ยงพลภัย	} แห่ง ค่ายทองทึบ จำหลัก	นา	๕๐๐

หมื่น จำ อาจกลางณรงค์ หมื่น จำ วิวัฒน์จำบัง	} แห่ง ค่ายฝัก บั้ง นาก ของ }	นา	๕๐๐

หมื่น วิชาเครื่อง สมโภช	นา	๓๐๐

พันทนายแห่ง ค่ายฝักเงินทึบ	นา	๒๐๐

จำแห่ง ค่ายฝักบั้งเงิน	นา	๒๐๐

นายภักดีนาค นายเวร	นา	๒๐๐

ทหารในซ้าย

ทหารหัวเมือง

๑๘๗

ข้างเรือซ้าย	หมื่นข้างเรือ	นา	๒๐๐
	พันข้างเรือ	นา	๑๐๐
	ข้างแถว	นา	๕๐
ชานาญขุน	● พระเสนาภิมุข เจ้ากรมอาษาญขุน	นา	๑๐๐๐
	ขุนสุระสงคราม ปลัดกรม	นา	๖๐๐
	หมื่นไชยสุระ สมุทนายชี่	นา	๕๐๐
	ขุนในกรม	นา คล	๓๐๐
	หมื่นในกรม	นา คล	๒๐๐
	๑ พระพิพิธเดช เจ้ากรมเกณฑ์อย่างฝรั่ง	นา	๘๐๐
เกณฑ์อย่างฝรั่ง	หลวงพิพิธณรงค์ ปลัดเรือซ้าย	} นา คล	๖๐๐
	หลวงทรงวิไชย ปลัดเรือขวา		
	หลวงรามरणภพ ปลัดกรมพนักงานบก	นา	๖๐๐
	หมื่นในกรม	นา คล	๒๐๐
	พันหัว ท่าย }	นา คล	๑๐๐
กลองชนะ	หมื่นนราพลสิทธิ์ สมุทนายชี่	} นา คล	๓๐๐
	หมื่นฤทธิพลไชย สมุทนายชี่		
	๑ หลวงราชมาถน์ เจ้ากรมกลองชนะ	นา	๑๐๐๐
	ขุนวิเวกสงคราม ปลัดกรม	นา	๖๐๐
	หมื่นมณีนวชา สมุทนายชี่	นา	๔๐๐
	หมื่นในกรม	นา คล	๒๐๐
พันหัว ท่าย }	นา คล	๑๐๐	

แกวช้ายแตรขวา	๑	หมื่นเสนาท ราชา เจ้ากรมแตรขวา	นา	๓๐๐	
		พัน กาลวิไชย ปลัดแตร	นา	๑๕๐	
		ภักษชาติภุมินท สมุหยาญฐี	นา	๑๐๐	
	๑	หมื่นจินดา ราช เจ้ากรมแตรซ้าย	นา	๓๐๐	
		พัน ไทรกาลา ปลัดแตร	นา	๑๕๐	
		ภักษชาติเมฆ สมุหยาญฐี	นา	๑๐๐	
		ชาว แตร เลว	นา	๕๐	
		หมื่น ราชาราช พนักงาน กลอง แหก	นา	๒๐๐	
		ชาว กลอง เลว	นา	๕๐	
		๑	ขุน กระละมาพิจิตร เจ้ากรมขวา	นา	๔๐๐
ฝั่งแม่น้ำ		หมื่น แผลง ผลาญ ปลัดกรม	นา	๒๐๐	
		ขุน ฤทธิสำแดง เจ้ากรมซ้าย	นา	๔๐๐	
		หมื่น แผลง ผลาญ ปลัดกรม	นา	๒๐๐	
		หลวง ศักดิ์คารุญ เจ้ากรมขวา	นา	๔๐๐	
		ขุน ชนระทุกทิต ปลัดกรม	นา	๒๐๐	
		๑	หลวง รุทสรเคช เจ้ากรมซ้าย	นา	๔๐๐
		ขุน ฤทธิรวี ปลัดกรม	นา	๒๐๐	
		นาย ทมวก ๑๒ คน	นา คล	๕๐	
		เลว ๑๕๐	นา คล	๓๐	
		๑	หลวง สุนทรภิมย งามวาขวา	}	นา คล ๔๐๐
	หลวง อุดมภักดิ์ งามวางซ้าย				
	นาย นิต	}	นา คล ๒๐๐		
	นาย ชิต			นาย เวยคน	

นายภาค	} นายเวร เรือ	นา คต	๒๐๐
นายชาติ			
ภคขสำหรับเครื่อง		นา คต	๑๕๐
ทำสำหรับเครื่อง		นา คต	๑๕๐
บ่อโตน	นา คต ๑๕๐	} พัน หัว ท้าย	นา คต ๑๐๐
● ทลวง อโยธยา เจ้ากรม		นา คต	๘๐๐
ของแขวนฟ้าบ้านใหม่	ขุนกระชาพล ปลัดกรม	นา	๖๐๐
	หมื่นศรีวิภา สมุหยาญชี	นา	๓๐๐
	หมื่นในกรม	นา คต	๒๐๐
	} พัน หัว ท้าย	นา คต	๑๐๐
● ทลวงสุเรนทรวชิท เจ้ากรม		นา	๘๐๐
โพรงบ้านอัน	ขุนฤทธิพิไชย ปลัดกรม	นา	๖๐๐
	หมื่นนรา สมุหยาญชี	นา คต	๓๐๐
	หมื่นในกรม	นา	๒๐๐
	} พัน หัว ท้าย	นา คต	๑๐๐
● เจ้าพระยามหาโยธา งามวาง		นา	๓๐๐๐
ตั้งของขวา	สมิงเตาสัทธา ปลัด งามวาง	นา	๘๐๐
	พระยาอุดมราชา เจ้ากรมกลี่ช่อง	นา	๑๖๐๐
	สมิงปราบน้อย สมิงสาม ส้อง ปลัดกรมกลี่ช่อง	นา	๘๐๐
	พระยาพระราม เจ้ากรมตั้งของขวา	นา	๑๖๐๐
	สมิงพิศยะ ปลัด กรม	นา	๘๐๐

พระยาอัคริ	สมิงโลกพว้า	} นายกอง ๘ คน นา คถ ๑๐๐ }	
สมิง อังวะมิงศรี	สมิง ชนศิลป์		
สมิงโลกฉนวน	สมิง ศรีคุณ		
สมิงสามปราบ	สมิงปราบใหญ่		
สมิงปัญญาเพชร	สมิงเพชรเสน่ท	} ปลัดกอง ๑๕ คน นา คถ ๖๐๐ }	
สมิงอัคริ	สมิงสิงทไชย		
สมิงปราบสิทธิ์	สมิง ศรีวะตะ		
สมิงอินทกุมาร	สมิงกุมาร ศรี		
สมิงอุปากอง	สมิงจันทราชา		
สมิงราชาเทวะ	สมิงจันทเสน		
สมิงอินทละ	สมิงอัคริมนตรี		
สมิงนันทามา			
สมิงสามแตก }	สมุทนายชี ๒ คน	นา คถ ๕๐	
สมิงจันทโยธา }			
นายทมวก ๕๘ คน		นา คถ ๕๐	
เสมียน กอง ๑๐ คน		นา คถ ๕๐	
สาร์วัก ๒ คน		นา คถ ๕๐	
มะคำ ๒๖ คน		นา คถ ๓๐	
๐ พระยานครอินท	เจ้ากรม ค่าย สอง มือกลาง	นา ๑๖๐๐	
คายนของมือ	สมิงโยคราช }	} ปลัด กรม	} นา คถ ๘๐๐
	สมิงรัตสังราม }		
	สมิงปั้นทละ }	} ปลัด ว่างวาง	} นา คถ ๘๐
	สมิงทิกษะ }		
	สมิงสาย สมร นาย กอง		นา ๑๐๐๐

สมิง เพชกำกอง นายกอง	นา	๓๐๐๐
สมิงอินทราธิบดี	ปลัดกอง	นา คต ๖๐๐
สมิงไชยราชา		
สมิงศรีไชยจักร		
สมิงศรีไชย		
สมิง โภษะราชา สมุหบาญชี		
นาย ทมวก ๑๕ คน	นา คต ๕๐	
สารวัตร ๒ คน	นา คต ๕๐	
เสมียนกอง ๑๐ คน	นา คต ๕๐	
มะคำ ๑๕ คน	นา คต ๓๐	
๑ พละยาเกียน เจ้ากรมตั้งทองซ้าย	นา ๑๖๐๐	
สมิง พักเบ็ก ปลัดกรม	นา ๘๐๐	
พระยาศรีทราชา	นายกอง ๗ คน	นา คต ๓๐๐๐
สมิง ไชยมันตรา		
สมิง ราชาสัทธี		
สมิง ราชามะณู		
สมิง นรธา		
สมิง สุวิย		
สมิง จีไพโร		
สมิง มะคะมอญ ปลัดจางวาง	นา ๘๐๐	
สมิง โลกนราชน	ปลัดกอง ๔ คน	นา คต ๖๐๐
สมิง ขุนบุญราชา		
สมิง เสน่ห์ ราชา		
สมิง ปรายไชย		

ตั้งทองซ้าย

สมิิง เสนไชย
 สมิิง ภมระราชา
 สมิิง ศรีธามา
 สมิิง ชีพทองศรี
 สมิิง อินทปราบเพชร
 สมิิง โลกमार
 สมิิง พดโยธา
 สมิิง ไชยเสนะ
 สมิิง ราชาศรี
 สมิิง ศรีราชา

ปลัดกอง ๑๑

นา คต

๖๐๐

สมิิง จักรราชา }
 สมิิง สามกราย }

สมุหยาญชี

นา คต

๕๐๐

นาย หมวก ๓๖ คน

นา คต

๕๐

เสมียน กอง ๗ คน

นา คต

๕๐

สารวัตร ๒ คน

นา คต

๕๐

มะค้ำ ๒๐๗ คน

นา คต

๓๐

๑ พระราชวังสรร จางวาง ขาษาจาม }
 ขว้า }

นา

๒๐๐๐

ขาษาจาม

ทลวง วิสุทธธรายา ปลัด จางวาง }
 ขว้า }

นา

๙๐๐

๑ ทลวง สรเสณี เจ้ากรม ขาษาจาม ขวา

นา

๑๖๐๐

ชุน รามฤทธิไกร }
 ชุน ไชยฉกักดิ์ } ปลัด ขว้า }

นา คต

๙๐๐

ชุน ไชยเสณี สมุหยาญชี

นา

๕๐๐

๑	หลวงศรีมหาธาตุ เจ้ากรมธรรมาธิบดี	นา	๑๖๐๐
	ขุนรามเทพ } ปลัดกรมซ้าย }	นา	๘๐๐
	ขุนนเรนทภักดิ์ } ขวา }		
	ขุนพลเสนา สมุหยาญชี	นา	๕๐๐
๑	หลวงวิเศษมาลา เจ้ากรมธรรมาธิบดี	นา	๑๖๐๐
	ขุนวิเศษสงคราม } ปลัดกรมซ้าย }	นา	๘๐๐
	ขุนนเรนทภักดิ์ } ขวา }		
๑	หลวงสุรินทเสนา เจ้ากรมธรรมาธิบดี	นา	๑๖๐๐
	ขุนวิเศษเทพ } ปลัดกรมซ้าย }	นา	๘๐๐
	ขุนวิเศษสงคราม } ขวา }		
	ขุนธรรมาธิบดี	นา	๕๐๐
	หมื่นธรรมาธิบดี	นา	๒๐๐
๑	หลวงเทพเกษ เจ้ากรมท่าซ้าย	นา	๘๐๐
	ขุนสรจาง ปลัด	นา	๕๐๐
	๑ หลวงสุรินทเกษ เจ้ากรมท่าขวา	นา	๘๐๐
	ขุนจงใจยุช ปลัด	นา	๕๐๐
	หมื่นท่าซ้าย	นา	๒๐๐
๑	หลวงเพชรวงษ์ เจ้ากรมช่างเขียนขวา	นา	๘๐๐
	ขุนราชบุรินทร์ ปลัดกรม	นา	๕๐๐
๑	หลวงพรหมพิพิธ เจ้ากรมช่างเขียนซ้าย	นา	๘๐๐
	ขุนราชบุรินทร์ ปลัดกรม	นา	๕๐๐
๑	ขุนช่าง	นา	๓๐๐
	หมื่นช่าง	นา	๒๐๐
	พันช่า	นา	๑๐๐
	ช่างเลว	นา	๕๐

ทำดู

ช่างเขียน

ข้างแกะ

๑	หลวง วิจิตร นฤมล	เจ้ากรม ช่าง แกะ	นา	๔๐๐
	หมื่น สกลพิพิธ	ปลัด	นา	๒๐๐
	หมื่น วิจิตร บวร	)		
	หมื่น มังกร รรณา			
	หมื่น เข็ยรยงคณิมิตร		นา คล	๒๐๐
	หมื่น จิตรปทยา			
	หมื่น รัตนาวิน			

ข้างสลัก

๑	พระยาจินตารังสิน	างวาง ช่าง	นา	๖๐๐
	หลวง วิจิตร เจษฎา	ปลัด	นา	๔๐๐
	หลวง ศรีวรงค์	เจ้า กรม ช่าง สลัก ขวา	นา	๔๐๐
	หมื่น พิณิจฉัญญง	สมุหยาณูชี	นา	๒๐๐
	หลวง วิจิตร วาชนนทรี	เจ้า กรม ช่าง	นา	๔๐๐
	ขุน มงคลปราสาท	ปลัด ขวา	นา	๓๐๐
	ขุน ราชรรณา	ปลัด ช่าง	นา	๓๐๐
	หมื่น จำรัสยาพล	สมุหยาณูชี ขวา	นา	๒๐๐
	หมื่น จำ สรรพการ	สมุหยาณูชี ช่าง	นา	๒๐๐
	หลวง ชำนาญไพจิตร		นา	๔๐๐
	ขุน ภัคคีรรณา	ผู้ช่วยราชการ	นา	๓๐๐
	ขุน ช่าง		นา คล	๓๐๐
	หมื่น ช่าง		นา คล	๒๐๐
	พันไม้สูง	สำหรับฉั้วฟ้าใบรกา	นา	๑๐๐
	ช่างเลว		นา คล	๕๐

ข้างกลึง

๑	ขุน ภมร	เจ้ากรม	นา	๓๐๐
	หมื่น จิตรภมร	ปลัดกรม	นา	๒๐๐

	หมื่นเทพ	นา คถ	๒๐๐
	พันข้าง นา คถ ๑๐๐	ข้างเลว นา คถ	๕๐
ข้างตลอด	ขุน สรวิชฌิพิจิตร เจ้ากรมข้าง หล่อขวา	นา	๓๐๐
	หมื่นจิตร บัญจง ปลัดกรม	นา	๒๐๐
	ขุนอินทรพิจิตร เจ้ากรมข้าง หล่อซ้าย	นา	๓๐๐
	หมื่นนิมิตร สรเพลิง ปลัดกรม	นา	๒๐๐
	หมื่นข้าง	นา คถ	๒๐๐
	ข้างเลว	นา คถ	๕๐
	๐ พระยารจนา นิมิตร งามวาง ^{ซ้าย} _{ขวา}	นา	๖๐๐
ข้างป็น	หลวงเทพรจนา เจ้ากรมข้าง ป็นซ้าย	นา	๔๐๐
	ขุนอินทรจนา ปลัดกรม	นา	๓๐๐
	หมื่นข้าง	นา คถ	๒๐๐
	ข้างเลว	นา คถ	๕๐
	หลวง กิตมาพิจิตร เจ้ากรมข้าง ป็นขวา	นา	๔๐๐
	ขุน พิณบัญจง ปลัดกรม	นา คถ	๓๐๐
	หมื่นข้าง	นา คถ	๒๐๐
	ข้างเลว	นา คถ	๕๐
ข้างพัน	๐ หลวงทิพยนต์ ข้างพัน	นา	๔๐๐
	ข้างเลว	นา คถ	๕๐
ข้างรัก	ขุน สวรรณ ราชา เจ้ากรมซ้าย	นา	๓๐๐
	หมื่น สุวรรณนิมิตร ปลัดกรม	นา	๒๐๐
	ข้างเลว	นา คถ	๕๐

	ขุนสุวรรณสิทธิ์ เจ้ากรมขวา	นา	๓๐๐
	หมื่นสุวรรณสาคร ปลัด	นา	๒๐๐
	ข้างเถว	นา คถ	๕๐
๑๖	● หมื่นสุวรรณ	นา คถ	๒๐๐
	พัน นา คถ ๑๐๐ เถว	นา	๕๐
	● ขุนสวเทพ เจ้ากรมข้างปุ่น	นา	๓๐๐
๑๗	หมื่นสวทิพ ปลัด	นา	๒๐๐
	พัน นา คถ ๑๐๐ ข้างเถว	นา คถ	๕๐

๑ ออกขุนจักรหัวจันทนา กราบทูลพระกรุณาว่า ขุนหมื่นฮาษา ขุนข้างหมื่นข้าง แล นายจำเนียรข้างม้า แล หมู่ไพร่ เถว ทั้งหลาย จะเป็น นาท่าใด จึงทรงพระกรุณา ครัส บัญญัติว่า

ขุนฮาษา	นา	๒๐๐
หมื่นฮาษา	นา	๕๐๐
พันฮาษา	นา	๒๐๐
พระยาข้าง	นา	๒๐๐๐
พระข้าง	นา	๒๐๐
หลวงข้าง	นา	๕๐๐
ขุนข้าง	นา	๕๐๐
หมื่นข้าง	นา	๓๐๐
พันข้าง	นา	๑๐๐
ข้างเซलयสำหรับโรง	นา	๕๐
นายจำเนียรข้าง	นา	๒๐๐
นายจำเนียรม้า	นา	๒๐๐
หัวปาก	นา	๒๐๐

ขุน แขวง		นา	๔๐๐
หมื่น แขวง		นา	๓๐๐
พัน แขวง		นา	๒๐๐
ภคาย		นา	๒๐๐
อำมร		นา	๒๐๐
เสมีयर รัฎฐิจารณา ความคักกะทง แผลงได้		นา	๒๐๐
เสมีयर } ทนาย }	เสนาบดี นานา หมื่น	นา	คถ ๑๐๐
เสมีयर } ทนาย }	พระ ทลวงขุน หมื่น ที่รกว่า นานา หมื่น	นา	คถ ๕๐
นาย ร้อย		นา	๒๐๐
ปลัด ร้อย		นา	๑๐๐
ทวิ สิบ		นา	๓๐
ไพร่ ทวิงาน		นา	๒๕
ไพร่ มี ครว		นา	๒๐
ไพร่ ทย		นา	๑๕
ไพร่ เหว		นา	๑๐
ยา จก วรรณิตก ทนาย ลูก ทนาย			นา คถ ๕
● ถ้า พระยา ขุน พระ หมื่น ทลวง พัน	ออก นอก ราชการ มีสมพล บ่าวไพร่ อยู่ ให้ เขากิ่ง นานา เมื่อ อยู่ใน ราชการ		

ขุนเทพเสนา ท้าววงในขวา
ขุน จันทราเทพ ท้าววงในซ้าย

นา คธ ๑๒๐๐

ขุนโลกรักษ์ ทายขวา
ขุนพิทยาเทพ ทายซ้าย

นา คธ ๑๐๐๐

เมืองขึ้นเมืองพิศณุโลก เจ้าเมือง

นา คธ ๑๖๐๐

๑ เจ้าพระยาศรีธรรมราชชาติเทโวไชยมไทยสุริยาธิบดี อภัยพิริยปรากรมพาทู
เมือง นครศรีธรรมราชเมืองเอก นา ๑๐๐๐๐ ขึ้น ประแดงอินทปัญญาซ้าย

พระ ศรีราชสงคราม ปลัด

นา ๓๐๐๐

พระราชาภักดีวาช ยุกรบัตว์

นา ๑๖๐๐

หลวง ไกรพลแสนญาธิบดีศรีสุรินทเทโวไชย หลวงพล

นา ๑๖๐๐

หลวง จำมทาทไทย

นา ๑๖๐๐

หลวงราชรักษา หลวงเมือง
หลวงวัง

หลวงคลัง

หลวงพลอากาศราชไมตรี

นา คธ ๑๔๐๐

หลวงพรหมเสนา สัตต์กลาง

หลวงไชยประญา สัตต์ซ้าย

หลวงเทพเสนา สัตต์ขวา

หลวงแพ่ง

ใน

นอก

หลวงสารพากร

หลวงไชยสุรินท

กรมขุนใหญ่
น้อย

นา คธ ๑๒๐๐

หลวงมรมวิเสศ

หลวง ช้าง	}	เจ้า กรมตำรวจ	นา คล	๑๒๐๐
หลวง ฮาลักษณ์				
หลวง โยธาทิพ	}	เจ้า กรมตำรวจ	นา คล	๑๒๐๐
หลวง โยชาเทพ				

หมื่น ทิพ		ปลัด ตำรวจ	นา คล	๙๐๐
หมื่น เทพ				

ขุน ราชเมธา รอง ลักดิ์ ขวา	}		นา คล	๙๐๐
ขุน ประชาบาล รอง ลักดิ์ ซ้าย				
ขุน ศรีวิชัย กรมวัง				
เมือง ชน เมือง นครศรีธรรมราช			นา คล	๑๖๐๐

๑ ออกยากระเนทรวงสงครามรามราชเสนาญชิบตีศรีสังขนาโดยภัยพิวียปรากกรมพาทู
พระยา สวรรคโลก เมืองโท นา ๑๐๐๐๐ ชน ประแดง รุลาเทพ ซ้าย ๖๖

๒ ออกยากศรีธรรมศุกรราชชาติบดินทรสุรินทฤไชยภัยพิวียปรากกรมพาทู เจ้า
เมือง ศุภโขไท เมืองโท นา ๑๐๐๐๐ ชน ประแดง รุลาเทพ ซ้าย ๖๖

๓ ออก ยารามนครสงคราม รามภักดี ภัยพิวียพาห เมือง กำแพง เพช เมืองโท
นา ๑๐๐๐๐ ชน ประแดง เสนาญ ขวา ๖๖

๔ ออก ขาเพชรคณ สงครามรามภักดีพิวียพาหะ เมือง เพชรบุรี เมืองโท
นา ๑๐๐๐๐ ชน ประแดง เสนาญ ขวา ๖๖

๕ ออก ขากำแพงสงคราม รามภักดีพิวีย พาหะ เมือง นคร ราชศรีมา เมืองโท
นา ๑๐๐๐๐ ชน ประแดง รุลาเทพ ซ้าย ๖๖

๖ ออกยาไชยยาชิบตีศรีนครฤไชยภัยพิวียปรากกรมพาทูเมือง ทนาว เมืองโท
นา ๑๐๐๐๐ ชน ประแดง อินทบัญญัติ ซ้าย ๖๖

ปลัด นา ๑๒๐๐ ๖๖

ยุกระบัตร	} นา คล ๑๐๐	เมือง	} นา คล ๘๐๐
พล		วัง	
มหาดไทย		นา	
		สัศกั	

เมืองชนเมืองโท นา คล ๓๐๐๐

๑ ออกยาศรีสุริยราชไชยภักย์พิริยพาหะ เมืองพิไชยเมืองตรี นา ๕๐๐๐

๕
ชน ประแดงเสนาภู ขวา

๑ ออกยาเทพาธิบดีศรีณรงค์ไชยภักย์พิริยพาหะ เมืองพิจิตร เมืองตรี
นา ๕๐๐ ๕ ชน ประแดง เสนาภู ขวา

๑ ออกยาไกรเพชรต้นสงครามรามภักดิ์อภัยพิริยพาหะเมืองนครสวรรค์เมืองตรี เมืองตรี
นา ๕๐๐๐ ๕ ชน ประแดง จุลเทพซ้าย

๒๑ ออกพระไชยธิบดีศรีณรงค์ไชยภักย์พิริยพาหะ เมืองจันทบูร เมืองตรี
นา ๕๐๐๐ ๕ ชน ประแดง อินทปัญญาซ้าย

๑ ออกพระวิจิตรภักดิ์ศรีพิไชยสงคราม พระไชยยา เมืองตรี นา ๕๐๐๐
๕
ชน ประแดง อินทปัญญา ซ้าย

๑ ออกธำแก้วการพยพิไชยภักดิ์บดินทรเดไชยภักย์พิริยพาหะออกยาพัตะลุง เมืองตรี
เมืองตรี นา ๕๐๐๐ ๕ ชน ประแดง อินทปัญญาซ้าย

๑ ออกยาเคางะทราชธิบดีศรีสุริยวงษ์มหนัก พระขุมภร เมืองตรี นา ๕๐๐๐
๕
ชน ประแดง อินทปัญญา ซ้าย

ปลัด นา ๐๐๐๐

ยุกระบัตร	} นา ๘๐๐
พล	
มหาดไทย	

เมือง
วัง
คลัง
นา
สัศกั

นา กล ๒๐๐

เมืองขึ้น เมือง ๓

นา กล ๙๐๐

- ออก พระศรีสุรินทฤไชย เมืองเพชรบุรี
- ออก พระศรีสุรบดินสุรินทฤไชย พระไชยนาท
- ออก เมืองอินทบุรี เมืองอินท
- ออก พระนครพวาทม พระลพบุรี
- ออก พระพิไชยณรงค์ พระสระบุรี
- ออก พระศรีสวัสดิ์บุรี เมือง ศรีสวัสดิ์
- ออก พระวิเสศทฤไชย เมือง ฉะเชิงเทรา
- ออก พระพิบูลสงคราม เมือง นครนายก
- ออก พระศรีวิเสศไชยธานี เมือง อ่างทอง
- ออก เมือง พรหมบุรี เมือง พรหม
- ออก พระยีสาวสงคราม พระสิงคบุรี
- ออก พระพิชัยสุนทร เมือง อุไทยธานี
- ออก พระสรรคบุรี เมือง สรรคบุรี
- ออก พระสุนทรสงครามรามพิไชยพระสุพรรณบุรี
- ออก พระธวัชทฤไชย เมือง วาซบุรี
- ออก พระอุไทยธานี เมือง ปราจินทบุรี

ชั้น ประแดงเสนาฎ ขวา

ชั้น ประแดงฆารภษ ขวา

ชั้น ประแดง
จุลาเทพซ้าย

- ออก พระพิไชยศักดิ์ศรีวิไทยสวรรยเมืองกาญจนบุรี ชั้นประแดงอินทบัญญัติซ้าย
- ออก พระศรีสิทธิกัน เมือง มโนรมย
- ออก เมือง พลบุรี เมือง ไทรโยก ชั้น ประแดงอินทบัญญัติ ซ้าย
- พระ สุนทรบุรี ศรีพิไชยสงคราม เมือง นครไชยศรี
- ออก พระพิไชยศักดิ์ศรีวิสุทอิสสงคราม เมือง กุย ชั้นประแดงอินทบัญญัติซ้าย

- ๑ ขอกพระราชกัณฑ์ศรีสงคราม เมือง วยอง ชั้น ประเทง อินทบัญญัติเจ้า
- ๑ เมือง บางรมุง
- ๑ พระสมุทสงคราม เมืองแม่กลอง
- ๑ พระสมุทปราการ เมืองปากน้ำ
- ๑ พระศรีสมอรัตนราชกัณฑ์ศรีบวรพิชัย เมืองท่าโรง
- ๑ พระนันทบุรี ศรีมหาสมุทร เมือง นนทบุรี
- ๑ พระชลบุรี เมืองชล
- ๑ พระปรางบุรีสงคราม เมือง ปรางบุรี
- ๑ สมุทสาคร เมืองท่าจีน
- ๑ พระนครไชยสีหขรินท เมืองบัวชุม
- ๑ พระจันทบุรี ราชกัณฑ์ศรีชั้นขอเสมา เมือง กำพราน
- ๑ เมือง ไชยภาคาน

ชั้น ประเทงอินทบัญญัติเจ้า

๑ เมือง	๔	มทกไทย	} ถือ ศักดินาทังนี้	เจ้าเมือง	นา	๓๐๐
		ชั้นกลาโหม		ปลัด	นา	๖๐๐
		กรมท่า		ยกกระบัต	นา	๕๐๐

} แพง จำเมือง สุพมาตรา สี่ศัก แขวง	} นา	} คล	} ๔๐๐	รองปลัด	} นา	} คล	} ๓๐๐
				รองแพง			
				รองจำเมือง			
				รองสุพมาตรา			
				รองสี่ศัก			
				รองแขวง			

๑ ศักดินา ทหารหัวเมืองเท่านี้

๔๐ มาตราหนึ่ง ผู้ใดเป็น บุตร แห่ง หลาน ฝ่าย ญาติ บิดา มารดา ควร ที่ จะ
 ได้ ทรัพย์ มรดก แก่ กัน ทำ บวริคน กู้ แล ขาย เป็น คำนับ ถ้า ได้ โดย ง่าย ให้ เขา
 แ่ กั้น สิ้น งบ เต็ม คอก มาก น้อย เท่า ใด ท่าน มี ให้ เขา เลย ถ้า ได้ โดย ยาก
 ให้ เขา คอก เบี้ย นั้น ทำ เป็น สอง ส่วน ให้ เขา ส่วน หนึ่ง ถ้า มี รัย ตาม บวริคน
 สืบ สวน เป็น สัจ ท่าน ให้ เขา คอก เบี้ย ทำ เป็น สาม ส่วน ให้ เขา สอง ส่วน เพราะ
 มัน จะ ประบัต เขา สิ้น ท่าน ไว้

ฯ

๕๐ มาตราหนึ่ง ผู้ใดเป็น หลาน เขย ท่าน แล ซาก แคลน ไป ขาย แล กู้ นี้
 แ่ ก่ ลุง คา แล น้ำ ชา ฝ่าย ช้าง เมีย หลาน สะไฟ ไป ขาย แล กู้ นี้ แ่ ก่ ลุง คา น้ำ ชา
 ชา ฝ่าย ช้าง ฌัว ทำ บวริคน ให้ เป็น คำนับ ถ้า ได้ โดย ง่าย ให้ เขา กั้น สิ้น งบ เต็ม
 ถ้า มี คอก เบี้ย มาก น้อย เท่า ใด ท่าน มี ให้ เขา เลย ถ้า ได้ โดย ยาก มี คอก เบี้ย
 มาก น้อย เท่า ใด ให้ ทำ เป็น สาม ส่วน ให้ เขา สอง ส่วน ถ้า มี รัย ตาม หนึ่ง สิ้น
 บวริคน สืบ สวน เป็น สัจ ให้ เขา คอก นั้น ทำ สี่ ส่วน เขา สาม ส่วน เพราะ ว่า มัน
 จะ ประบัต เขา ทรัพย์ ท่าน ไว้

ฯ

๖๐ มาตราหนึ่ง ผู้ใดเป็น เมีย เต็ม เมีย กลาง เมีย สุก ชาย แล กู้ แ่ ก่ กัน
 มี บวริคน เป็น คำนับ ถ้า ได้ โดย ง่าย มี กั้น แล คอก มาก น้อย เท่า ใด ให้ เขา
 แ่ ก่ กั้น สิ้น งบ เต็ม เพราะ ว่า ร่วม สาม มี กัน ถ้า ได้ โดย ยาก ให้ ทำ คอก เบี้ย เป็น
 สอง ส่วน เขา ส่วน หนึ่ง ถ้า มี รัย ตาม หนึ่ง สิ้น คำนับ สืบ สวน เป็น สัจ ให้
 ทำ คอก เบี้ย เป็น สาม ส่วน เขา สอง ส่วน เพราะ มัน จะ ประบัต เขา ทรัพย์ ท่าน ไว้

ฯ

๗๐ มาตราหนึ่ง ผู้ใดเป็น มีศหาย อัน ที่ สุจริต ท่อ กัน ซาก แคลน ทำ บวริคน
 ชาย แล กู้ ทรัพย์ แ่ ก่ กัน ถ้า ได้ โดย ง่าย ให้ เขา แ่ ก่ กั้น สิ้น งบ เต็ม มี คอก
 เบี้ย มาก น้อย เท่า ใด ท่าน ให้ ทำ เป็น สาม ส่วน เขา ส่วน หนึ่ง ถ้า ได้ โดย ยาก
 มี รัย ตาม บวริคน สืบ สวน เป็น สัจ ท่าน ให้ เขา คอก เบี้ย ทำ เป็น สี่ ส่วน เขา สาม
 ส่วน เพราะ มัน จะ ประบัต เขา ทรัพย์ ท่าน ไว้

ฯ

๘๐ มาตราหนึ่ง ผู้ใดมีทรัพย์สินของ ทอง เงิน มีผู้มากู้เงิน นายเงินมิให้ ฝ่ายบุตรเขย บุตรสะโพกกับตัวมันผู้กู้ อยู่มาผู้กู้หนีหาย ให้เจ้าเงินกล่าวเอาแก่บุตรเขย บุตรสะโพก เหตุใดจึงกล่าวดังนี้ เหตุว่ามันรับทุกขเขา ๗

๑ กล่าวลักษณะลำพันธญาติ มิทรสนิท แลต่าง ชาย แล กู้ยืม สิ้นกันได้ แปร มาตราเท่านั้น ๗

๑๐ มาตราหนึ่ง ทวย ราษฎร กู้ยืม สิ้นแก่กัน แต่กำลังขึ้นไป ให้มีกรรมกรรมแก่ใจเป็นสำคัญ ให้ผูก คอก เข็ม เกื่อน สะเพ็ญ ถ้า ทาเกษตรกรรมสำคัญ มิได้ มาร้อง ฟ้อง ท่านว่าอย่าให้รับไว้ บังคับ บัญชา ๗

๑๑ มาตราหนึ่ง ผู้มีเมีย กู้เงิน ท่าน กัณฑ์ แล ผู้ไปค้ามิได้ กลับ มา เจ้า กู้ รุก วัน จะเอา

}	<table border="0"> <tr> <td style="text-align: right;">กัณฑ์เงิน</td> <td rowspan="2" style="font-size: 2em; vertical-align: middle;">}</td> <td rowspan="2" style="padding-left: 10px;">ท่านให้เมียซึ่ง อยู่ นั้น ใช้แต่ กัณฑ์เงิน ท่าน</td> </tr> <tr> <td style="text-align: right;">คอก เข็ม</td> </tr> </table>	กัณฑ์เงิน	}	ท่านให้เมียซึ่ง อยู่ นั้น ใช้แต่ กัณฑ์เงิน ท่าน	คอก เข็ม
กัณฑ์เงิน	}	ท่านให้เมียซึ่ง อยู่ นั้น ใช้แต่ กัณฑ์เงิน ท่าน			
คอก เข็ม					

คอก เข็ม ยก เลี้ย ถ้า ผู้มีหนี้ มิหาย กลับ มา จึง เขา คอก เข็ม แก่ มัน ๗

๑๒ มาตราหนึ่ง ผู้มีเมีย เจ้า กู้เงิน ทำ สารกรรมกรรม กู้ทรัพย์สิน ท่าน ให้ผู้ไปค้าขาย แล ผู้ตายได้ แต่ สิ้นค้ามา ให้เมียใช้ทั้ง กัณฑ์ ทั้ง คอก ถ้า มิได้ สิ้นค้ามา ให้เมียใช้แต่ กัณฑ์ ถ้า แล เมียตายก่อน ให้ผู้ไปใช้ทั้ง กัณฑ์ ทั้ง คอก

๑๓ มาตราหนึ่ง ผู้มีเมีย เจ้า กู้เงิน กู้เงิน ท่านไป แล ผู้ตาย กัณฑ์ เมียตาย กัณฑ์ ให้ผู้ยังใช้ กัณฑ์ สิ้น ท่าน จง เต็ม ถ้า อย่างนั้น ให้ชายใช้ สอง ส่วน ให้หญิงใช้ ส่วน หนึ่ง ท่านว่า ชาย ทาย หญิง คณ ๗

๑๔ มาตราหนึ่ง กู้เงิน ท่านไป ซื้อ เจ้านี้ ทั้ง ผู้ทั้ง เมีย อยู่ มา ฝ่าย เจ้านี้ เมียตาย ยัง แต่ ผู้ กัณฑ์ ผู้ตาย ยัง แต่ เมีย กัณฑ์ ให้เอา แต่ กัณฑ์เงิน แล คอก เข็ม จง เต็ม มิได้ แบ่ง สิ้น ท่าน เป็น ส่วน ผู้ตาย เป็น ส่วน ผู้ยัง เลย ๗

๑๕ มาตราหนึ่ง เมีย มี ผู้ ผู้ หาก กู้เงิน ท่าน มา ซื้อ เจ้า ปลา อาหาร คู่ กัณฑ์ แล เอา มา เลี้ยง ลูก เค้า ให้เมียมัน ใช้ ทั้ง กัณฑ์ ทั้ง คอก แก่ ท่าน ท่านว่า เพระ

เมื่อกาฬิชาวนาเขาใจใส่ตัว มิได้ ถ้าตัว มิใช่ กุณิ ด้ย สิ้น มาสู่ ชู้สาว แล ฟันขง
 มันกิน ท่านว่าตัว มันหา นอกใจ เมีย ให้ตัว มิใช่ สิ้น ท่านทั้ง คั้น ทั้ง ทธา
 ๓๐ มาตรา หนึ่ง ผู้ใด รู้ อยู่ว่า เป็นเมีย น้อย ค่อย ขำ ท่าน ให้มัน กุณิ เบี้ย กุ
 ณีน เจ้า มิได้ บอ กแก่ เจ้า ตัว เจ้า ทาษา ให้ รู้ ท่าน ว่า เจ้า สิ้น นั้น ใจ ง่าย ถ้า
 มัน มี สิ้น เมีย ไต จึง ให้ เขา แก่ มัน เมื่อนั้น เพราะ สมคค เมียน้อย ค่อย ขำ
 ท่าน ถ้า เจ้า สิ้น ให้ บอ กแก่ เจ้า ตัว เจ้า ทาษา ให้ รู้ ให้ ยอม ทัวย เป็น คำนับ แล
 ให้ เจ้า ตัว เจ้า ทาษา นั้น ใจ สิ้น ท่าน ถ้า มิใช่ ให้ เขา สิ้น นั้น แก่ มัน ผู้ กุ ความ
 ระเบ็ด เมียง ะ

๔๐ มาตรา หนึ่ง ชาย หญิง เมีย ยัง มิ ได้ อยู๋ กิน เป็น ตัว เมีย กัน นั้น กุณิ ยืม
 สิ้น ทว พัย ท่าน ทิด ค้าง อยู๋ ยัง มิ ได้ ใจ เมื่ มา อยู๋ เป็น ตัว เมีย กัน ครั้น เจ้า นี้
 มา ทวง ถาม แล ฝ่าย ข้าง ชาย ก็ ทิด แล ฝ่าย ข้าง หญิง ก็ ทิด ซึ่ง มิ ได้ มี ชื่อ
 โนกรรม มิ ได้ รู้ เหน ว่า กุณิ ยืม แล มา อยู๋ เป็น ตัว เมีย กัน นั้น ภาย หลัง รัย
 ว่า จะ ใจ ค่อย เจ้า นี้ ยัง มิ ได้ ใจ แล ชาย ก็ ทิด แล หญิง ก็ ทิด ซึ่ง เป็น ลูก
 นี้ นั้น หนี ทาษา ให้ ผู้ ซึ่ง รัย ว่า จะ ใจ นี้ นั้น ใจ กิ่ง หนึ่ง ถ้า แล ชาย หญิง ซึ่ง
 มิ ได้ กุณิ ยืม นั้น มิ ได้ รัย ว่า จะ ใจ จะ เขา มิ ได้ ถ้า ผู้ ไต ได้ ทว พัย ผู้ ทาษา ไว้
 ก็ ได้ ผู้ ไต ทว พัย นี้ ใจ ตาม มา แล น้อย อย่า ให้ เป็น กรรม เวร แก่ ผู้ ทาษา

๕๐ มาตรา หนึ่ง เมีย ชัน หมา ก หลวง ไป กุณิ ยืม สิ้น ท่าน เจ้า นี้ นั้น มิ ได้
 บอ ก กล่าว ตัว มัน ให้ รู้ ท่าน ว่า ให้ แก่ คั้น สิ้น ท่าน คั้น อย่า ให้ เสี่ย คั้น ของ
 ท่าน ถ้า บอ ก ตัว มัน ให้ รู้ ให้ เขา คอก เป็น ข้าง ถ้า ตัว รู้ เหน มี สำ คัญ
 สำ ญญา แก่ง ไค ทัวย เมีย มัน ท่าน ว่า ให้ คั้น แล คอก แก่ เจ้า นี้ ึ่ง เต็ม ะ

๖๐๐ มาตรา หนึ่ง ตัว เมีย กุณิ ด้ย กัน เขา จะ อย่า กัน ให้ ชาย ใจ สอง ส่วน
 ให้ หญิง ใจ ส่วน หนึ่ง ถ้า ชาย ตัว นั้น มี รู้ เป็น สัจ ว่า หญิง หาก กุ มา เลียง
 ลูก เต้า ขำ กน ถ้า เขา จะ อย่า กัน ให้ ชาย ใจ ให้ แก่ กิ่ง ถ้า หญิง กุ มา บำ เระ หชู้

ลักษณะ กู้

แถม พ่อแม่พี่น้อง มัน ให้หญิง ใจแต่ผู้เดียว ถ้าชายก็ มาเลี้ยง ลูก เข้าผู้
 คน แล หญิง มีรู้ ถ้าเขา จะ ย่ากัน ให้ใช้ คลั่ง ถ้า ชายก็ มา บำเรอ หัก ชู้สาว
 พ่อแม่ พี่น้อง มันเอง ให้ชาย ใจแต่ผู้เดียว โดย พระราชกฤษฎีกา ท่าน แล
 ๑๑๑ มาตรา หนึ่ง สามี่มีที่ไป แห่งใด ๆ ก็ที่ ภรรยา อยู่ หาก กู้นี้ ท่าน สามี่
 ยังมี ทิน กลับมา ภรรยา นั้น ถึง แก่ มรณภาพ แล เจ้า ทพย นั้น จะ เขา ทพย
 แก่ สามี่ นั้น มีไ้ ถ้า สามี่ นั้น มา ถึง แล เจ้า ทพย มา ทวง สามี่ นั้น รู้ แล
 จึง ภรรยา นั้น ถึง แก่ มรณภาพ ควร ให้ สามี่ นั้น ใช้ ทพย ซึ่ง ภรรยา กู้ นั้น

๑ กล่าว ลักษณะ ผู้ { กู้ ยืม ทั่ว กัน แล ผู้ } กู้ ผู้ มีรู้
 เมีย { กู้ ยืม ทั่ว กัน แล ผู้ } กู้ เมีย

แล ผู้ { ทาย ผู้ } ยัง โดย สัจ เจป ไ้ ๑๑ มาตรา แต่ เท่านั้น ฯ

๑๑๑ มาตรา หนึ่ง บุตร แล ภรรยา ไป กู้ เขี้ย กู้ เข้า ทอง เงิน แล สิ่ง ใด ๆ
 ของ ท่าน เขา ชื้อ ผู้ แล ชื้อ บิศา มารดา ใส่ ใน อาสน กรมธรรม แล เจ้า
 เขี้ย มีไ้ บอ กแก่ ผู้ แล บิศา มารดา นั้น ให้ รู้ ให้ สิ้น แก่ ผู้ กู้ แล้ว เมื่อ
 นำ ไป ผู้ กู้ ซึ่ง เขา ชื้อ ผู้ ชื้อ บิศา มารดา นั้น หลีก หนี ทาย ก็ที่ เจ้า เจ้า นาย
 เงิน ทอง สิ่ง ของ จะ มา เขา แก่ ผู้ แล บิศา มารดา เขา ผู้ กู้ นั้น ท่าน ว่า เจ้า
 สิ้น ไม่ มี คำนับ มี ให้ เขา แก่ ผู้ แล บิศา มารดา ผู้ กู้ นั้น เลย เพราะ เจ้า สิ้น มี
 ไ้ บอ ก มี ไ้ เฉย ญผู้ แล บิศา มารดา ให้ รู้ ท่ ผู้ นั้น ทาย แล หนี จึง ว่า ฯ

๑๑๑ มาตรา หนึ่ง ถ้า ผู้ แล บิศา มารดา แล นาย เงิน ทำ สวรร กรมธรรม เขา
 ชื้อ ลูก เมีย ทาย ไทย ใส่ ใน สวรร กรมธรรม กู้ นั้น ทั่ว ท่าน ว่า เปน สิทธิ แม่ น
 แล เจ้า สิ้น บอ ก ก็ที่ มีไ้ บอ ก ก็ที่ แก่ ผู้ ซึ่ง มี ชื้อ ใน สวรร กรมธรรม นั้น
 ท่าน ให้ เสีย โดย กระบิล คน ซึ่ง กู้ นั้น

๓๐ มาตราหนึ่ง กู้เงินถึงสิ้น ท่าน แลผู้กู้เงินนั้น เอาชื่อ บิคา มารดา ซึ่ง มิได้
รับเงิน มาใส่ใน สวรรกรรมครั้น บิคา มารดาตาย นายเงิน จะเอาเงิน แก่
ผู้กู้ ๆ ว่า ตายเสีย คนหนึ่ง สอง คน แล้ว จะให้แบ่ง คืน เงิน แล ดอก เบี้ย ส่วน
ผู้หนี้ผู้ตายนั้น คนผู้กู้หนี้ หาชาติ กระบุง มิได้ ท่านว่า อย่าให้แบ่ง จะ
เป็นกรรมเวรแก่ผู้ตาย ให้ใช้คืน เงิน แล ดอก เบี้ย ของท่าน จง ถ้วน ๖

๓๑ กล่าวลักขณ กู้เงิน ยืม สิ้น กัน แล เอาชื่อผู้อื่น เข้าใน กรรมกรรมโดยสังเขป
ได้ ๓ มาตรา ๖

๓๒ มาตราหนึ่ง ราษฎร ทั้ง หลาย กู้เงิน ยืม สิ้น แก่กัน กัด คัด บางคาบใส่ ชื่อ
ใน สวรรกรรม คนหนึ่ง สอง คน หลาย คน กัด คัด ให้เจ้า เบี้ย นายเงิน นั้น
เรียก หาผู้มี ชื่อใน สวรรกรรม มา จง ถ้วน จึง วาง เงิน ให้ มั่น ฐู เหน ด้วย กัน
ถ้าผู้มี ชื่อใน สวรรกรรม นั้น มิได้ มา รับเงิน ด้วย แล ให้เจ้าเงิน เขา สวรร
กรรม ขอก แก่ผู้มี ชื่อ ซึ่ง มี อยู่ใน สวรรกรรม ให้ ฐู จึง ให้เงิน อย่าให้
ใจง่าย ถ้า นายเงิน มิได้ บอก มัน ซึ่ง มี ชื่อใน กรรมนั้น ให้ ฐู ด้วย แล จะ
เอาเงิน แก่ มันผู้มี ชื่อใน กรรมนั้น มิได้ เหตุ เขามี ฐู ด้วย ๖

๓๓ มาตราหนึ่ง ถ้า แล ผู้ใด ลัก เอา ชื่อ โพร่ พ้า ข้ำ คน ท่าน เจ้าใส่ใน สวรร
กรรม ให้ โหม ผู้หนี้ กิ่ง เบี้ย อัน ชาย อัน ฐู แล เงิน ซึ่ง กู้ ซึ่ง ชาย นั้น ตก
แก่ มันผู้ ลัก ชื่อ นั้น แล ๖

๓๔ มาตราหนึ่ง มี อาสน เข้า ชื่อ กัน หลาย คน ไป กู้เงิน ท่าน ชำ นาน มิได้
ได้ เจ้านั้น ทำ หนังสือ ร้อง ให้ ระยะเวลา เรียก หาผู้มี อาสน เนื้อ ความ ยัง
มิทัน แลแล้ว แล ผู้มี อาสน ใน หนังสือ นั้น ตาย บ้าง ยัง บ้าง ให้ กรุณา ยก ดอก
ให้ แก่ผู้ตาย แล ให้ ผู้ยัง ใจ คืน สิ้น ท่าน จง เต็ม ๖

๓๕ มาตราหนึ่ง หลาย คน ทำ สวรรกรรม แกลง บิคน ไบ เตียว กัน กู้เงิน
ท่าน คืนเงิน แล ดอก เบี้ย เป็น ส่วน แล ทพย นั้น มิได้ บิคน ถ้า แล ผู้มี
ชื่อใน สวรรกรรม นั้น ตาย คนหนึ่ง สอง คน ให้ ยก คืน สิ้น แล ดอก เบี้ย ส่วน

ผู้ตายนั้น เสียตาม บวีกน ถ้าแลผู้ตายนั้น มีทรัพย์สิน สิ้น บุตร ภรรยา
ญาติพี่น้อง พ่อ แม่ งาน เกี่ยวกับผู้กู้ด้วย ก็น่าได้ ทรัพย์สินสิ้นผู้ตาย
ไว้ ให้ใช้คืนสิ้น ท่านจงเต็ม อย่าให้เป็น กรรมเวร แก่ผู้ตาย ฯ

๕๐ มาตราหนึ่ง หลายคนกู้เงินท่าน มีได้ คอก เบี้ย ตายบ้าง หนีบ้าง
ให้เอาคืน สิ้น แบ่งปัน ส่วน ผู้ยืมผู้หนีผู้ตาย เป็น ส่วนผู้ยืมเท่าใด ให้ใช้
คืนใช้คอก ท่าน จงเต็ม ฯ

๖๐ มาตราหนึ่ง บิภามารดาพี่น้องลูก เมียมีทุกข์ กังวล เข้าซื้อ ด้วยกัน
หลายคน กู้เงินถึงสิ้น ชายตัวไว้แก่ท่าน มีสาร กรรมธรรม เป็น คำนับ จำนวน
แลได้ส่ง คอกเบี้ยบ้าง ก็น่า มีได้ส่ง คอกเบี้ย อดค้าง มาเป็น ชำ
นาน เป็น หลายเดือน หลายปี ก็น่า แลผู้กู้เงินถึงสิ้น มีได้หนี้เอง มีได้
ตายเอง มีผู้แนะผู้สอนให้หนี แล มีผู้ทุบตีฆ่าฟันให้ตาย ก็น่า แล
บิภามารดา พี่น้อง ลูก เมีย มีผู้ตายผู้หนี รู้ ด้วย ประการ ใดๆ ก็น่า ว่ากล่าว
พิจารณา เป็น สัจ ถ้าเจ้าสิ้น ว่ากล่าว ได้ เบี้ย ปรียบใหม่ แก่ผู้ทุบตีฆ่าฟัน
ผู้แนะ สอน เล็ดลอด ให้หนีนั้น ท่านให้แบ่ง สิ้น นั้น เป็น ส่วนผู้ตายผู้หนีผู้ยืม
ถ้าแล บิภามารดา ลูก เมีย มีได้ ปรียบใหม่ แก่ผู้ทุบตีฆ่าฟัน เล็ดลอด นั้น ท่าน
มิได้แบ่งปันใช้คืน สิ้น ท่านเลย ท่านให้คิดเอาทั้งต้น แล คอก เบี้ย แก่ผู้เจ้า
ซื้อ ด้วยผู้ตายผู้ได้ เบี้ย ปรียบใหม่ นั้น จง ถ้วน สิบ ปี แต่ก่อน เพราะ มีหนี้
ได้หนี้เอง ตายเอง แล ฯ

๗๐ มาตราหนึ่ง ถ้าเจ้าสิ้น ว่ากล่าว ได้ เบี้ย ปรียบใหม่ แก่ผู้ทุบตีฆ่าฟัน เล็ดลอด นั้น ท่าน
มิได้แบ่งปันใช้คืน สิ้น ท่านเลย ท่านให้คิดเอาทั้งต้น แล คอก เบี้ย แก่ผู้เจ้า
ซื้อ ด้วยผู้ตายผู้ได้ เบี้ย ปรียบใหม่ นั้น จง ถ้วน สิบ ปี แต่ก่อน เพราะ มีหนี้
ได้หนี้เอง ตายเอง แล ฯ

๘๐ มาตราหนึ่ง เจ้าเงินเอาซื้อ ทายทาสี ทายา เข้าใน สาร กรรมธรรม กู้ทรัพย์สิน
ท่านผู้อื่น ผู้กู้หนี้ ยังมีได้ส่งต้นเงิน แล คอก เบี้ย ก็น่า ส่ง บ้าง ยังมีคอบ
ก็น่า ถ้า ทาย มีชื่อ ใน กรรม ธรรม นั้น ล้ม ตาย หายหนี ให้เจ้า ทาย ผู้กู้หนี้
ใช้คืนเงิน แล คอก เบี้ย ท่าน จง ถ้วน ถ้าเจ้า ทาย ผู้กู้หนี้ ล้ม ตาย หายหนี

ให้มัน ทาย ทายาทายี่ ซึ่ง มีชื่อใน กรมธรรมนั้น ส่งแต่เบี้ยค่าตัว มัน จงถ้วน
แต่ทรัพย์สิน จึง นายเงินกู้ยืมนี้ เจ้านี้ จะเอาแก่มัน ทาย ทายี่ ทายา ซึ่ง มีชื่อใน
กรมธรรมนั้น มิได้ เพราะ ทาย เกียง เจ้ามิได้

๒๐ มาตราหนึ่ง ให้ทนายท่าน กู้เงินมีได้รู้ เมื่อมาทวง นายเงินมัน
จึงรู้ เมื่อมันทำได้จึงให้มันใช้ ถ้ามันกู้แต่ นายเงินเก่า มา นายเงิน
ใหม่มิรู้ เมื่อเขามาทวง จึงรู้ ให้เวรทนายนี้ให้แก่ นายเงินเก่าคืน

๓๐ มาตราหนึ่ง เศรษฐีที่ค้าแลขุนนาง ผู้ที่มีผู้คน มากก็คี่ แลทวยราษฎร
ทั้งหลายก็คี่ ให้ทนายไปอยู่ต่างบ้านก็คี่ ให้ไปซื้อขายทางบกทางเรือ
ก็คี่ แลมันไปกู้ยืมถือสินทรัพย์สิ่งใด ๆ ให้ถามนายเงินมัน ก่อนถ้า นาย
มันว่า ให้เลิก มันทำหนังสือสำคัญแกงโต นายมัน รู้จึงให้ ถ้า นายเงินไม่
ยอม หากมันจ่ายให้นี้แก่มันเอง แลทนายท่านนี้ ท่านว่าให้ใช้ทนาย
ท่าน ถ้า แล นายเงินมัน รู้ แลยอมด้วย ให้เรียก เอาทั้งต้น ทั้ง ดอก จงเต็ม
ถ้ามันหา สิ้น จะให้มิได้ เอาตัว ทายนั้นไว้ ใช้ค่า สิ้น ท่าน กว่าจะได้ ถ้า
ให้เบี้ยเงินแก่ ทายท่าน แล นายเงิน มัน มี รู้ด้วย ท่านว่า มัน สมคบด้วย ทาย
ท่าน แม้น ทาย นั้น มี สิ่ง สิ้น ให้เอา สิ้น นั้น ใช้นี้ ท่านแต่ต้น แล กอกเบี้ย
นั้นให้ลคเสีย ถ้ามันไม่มี สิ้น จะให้ จะเอาทนายท่านไป มิได้ เมื่อไร มัน
มีจึงเอาแก่มัน เพราะให้นี้แก่ ทายท่าน มิให้นายมัน รู้ด้วยแล

๓๑ กล่าวลักษณะ กู้เงินถือสินกันเอาชื่อทนายใส่ใน สวรร กรมธรรม แลให้ทนาย
ท่านกู้ โดย สัจเจปไว้ ๓ มาตราเท่านี้

๓๒ มาตราหนึ่ง ผู้เมื่อเจ้าซื้อกัน กู้เงินท่าน แลทั้งสองนั้น ตาย ยัง
แต่ทรัพย์สินข้าง ม้า วัวควายผู้คน บุตร หลึงชายก็ยังมีแลบุตรนั้น มีรู้ ว่า พ่อ
แม่เจ้ากู้เบี้ย กู้เงินท่าน แลไป มิได้ ใช้ เมื่อท่าน พิจารณา เป็น สัจว่า
บิดามารดา กู้เงินถือสิน ท่านจริง ให้บุตร จึงได้ทรัพย์สิน ผู้คน ข้าง ม้า วัวควาย
ไร นาเรือ สวน นั้นใช้ต้น สิ้น ท่าน จงเต็ม ผู้ใดได้มากได้ใช้มาก ผู้ใด

• ใต้น้อยให้ใต้น้อยให้พ้น จาก จักรวาล ย่ำให้เป็นกรรมเวร แก่ผู้ตายเลย
 ๒๐ มาตราหนึ่ง กัณฑ์ ยี่สิบ สิ้น ของท่านไปยังมีใต้น้อยให้ และผู้กัณฑ์ ยี่สิบ ของ
 เกิด บัณฑิตเหตุตาย สิ้นสิ้นผู้กัณฑ์นั้น มากน้อยเท่าใด ให้เจ้านั้นเขาแทน สิ้นสิ้น
 แม้นสิ้น ผู้ตายนั้น อยู่แก่บิดา มารดาพี่น้อง พ้องพันธุก็ตี ได้แก่ผู้ใดก็ตี
 ให้ใต้น้อย สิ้นท่านนั้น ย่ำประบัต สิ้นท่าน จะเป็น กรรมเป็น เวร แก่ผู้ตาย

๑ กล่าว ลักษณะกัณฑ์ ท่านยังมีใต้น้อย ลูกนี้ซึ่งมีชื่อใน กรรมตายได้ ๒ มาตรา
 ๑ มาตราหนึ่ง กัณฑ์เงินท่าน แลส่ง ทอด เขี้ยว รวยมาถึง เดือนหนึ่ง ๒ เดือน
 แล้วยกตี แล อยู่มา มีส่ง นายเงิน ๗ ก็ไปทวง แลทำ ประเว ประเวิง ไปมา
 ทุนเงินก็มีใต้น้อยส่ง ทอดเขี้ยว ยังมีใต้น้อย ให้เป็น ชำ นาน นายเงินให้ สรรพกัณฑ์การ
 เรียก หา แลท่าน บังคับ ว่า ซึ่ง ทอด เขี้ยว ส่ง รวย เดือนหนึ่ง ๒ เดือนนั้น เป็น
 ลากแก่ นายเงิน แต่ที่ใต้น้อยแล้วนั้น แล ซึ่ง ทอด เขี้ยว ยังไม่ส่ง นั้น ให้
 บังคับตาม มาก แลน้อย ถ้า แล ชำ นานเท่าใดให้ บังคับ แต่ก่อนนำ โดย
 พระราชาคุณฎีกา ๖

๒ มาตราหนึ่ง กัณฑ์ท่าน แลใต้น้อย ส่ง ทอด เขี้ยว แต่เดือนหนึ่ง สอง เดือน
 อยู่มา มีส่ง นายเงินไปทวง ทุนเงินก็มีใต้น้อย ทอดเขี้ยว มีใต้น้อย ส่ง เป็น ชำ นาน
 นายเงินให้ เรียก มา ยังแพ่ง แห่ง สุภาวระลาการ ท่านให้ บังคับ ทอด เขี้ยว ให้
 โดยสาร กรรมกรรมให้ แต่สามชวบ ถ้า แล ทุนเงิน ถึง ๑๐ ปี ให้ โอ ทอด
 แต่ก่อนนำ อนึ่งถ้า กัณฑ์ ท่าน ๗ จะเอา ทุนเงิน แล ทอด เขี้ยว หา ทอด เขี้ยว
 จะได้ มีใต้น้อย เป็น ชำ นาน นายเงินให้ ลูกนี้ ทำ สาร กรรมกรรม กลับเอา ทอด
 เขี้ยว เป็น ต้น ให้ เป็น ทอด ไปอีกเล่า อยู่มา นายเงิน จะ เอา เงิน ท่านว่า
 กรรมกลวิโย จะให้ ทอด เขี้ยว เขี้ยวใด จะได้ ยาก แก่ โพร เมื่อง ท่าน ให้
 เสีย ให้ แต่ ทอด เขี้ยว เต็ม ให้ บังคับ บัญชานำ แต่โดย ชอบ กรรม ๖

๓๑ มาตราหนึ่ง ทำสารกรรมธรรมกัฏฐินท่าน มีในสารกรรมธรรมกัฐินเงิน
แต่ท่านนั้น ๆ แล้วเอาเงินนอกกรรมธรรมนั้นอีกมากน้อยเท่าใดก็ทำ จะ
ก็เขาตกเบี้ยมิได้เลย เพราะเป็นเงินนอกกรรม ๖๖

๔๐ มาตราหนึ่ง กัฐินคือสิ้นท่านก็ทำ ชายตัวไว้แก่ท่าน เป็นเงินมาก
น้อยเท่าใดก็ทำ มิได้ใช้นี้ แลตัวมิได้อยู่ไว้ใช้ท่าน ชำนาญ ตกเบี้ยท่อน
นำ นายเงิน จะเอาเงินของท่านให้ครบท่อนำ แลลูกนี้สิ้นว่าง บันคา
ท้าวหาเงิน จะให้มิได้ ทำสารกรรมธรรมเขาตกเบี้ยเป็นต้น ตนเข้าใช้
สรวยทำสืบไปเล่า ถ้าแลตัวมิได้เข้าใช้ บัวยการท่านก็ทำ แลมิได้ต้น
เงินแลตกเบี้ยมาส่งท่านก็ทำ แลเจ้านี้ จะคิดเอาค่าบัวยการเงินเก่า
สืบไปอีกเล่า ท่านมิได้ ๆ เลย ๖๗

๕๐ มาตราหนึ่ง ผู้ใดให้กัฐินคือสิ้นของตนไป ยังมีได้ต้นเงินตกเบี้ย
ของตน ๆ ให้กัฐินใหม่อีกเล่าท่านว่านายเงิน จะใคร่ได้ตกเบี้ยมาก จึงให้กัฐิน
ใหม่เล่า ท่านว่านายเงินมักได้ใคร่ มี ให้เรียกเขาแต่ต้นกรรมธรรมก่อน
นั้น กรรมธรรมให้ภายหลัง หากสูญเปล่า แม้นลูกนี้มิได้ก็ไม่ได้แล ๖๘

๖๐ กล่าวลัทธิอนุตฺตคือสิ้นกัน แลแล้วเอาต้นเป็นตกได้ ๕ มาตราเท่านี้

๑๐ มาตราหนึ่ง ทวยราษฎรกัฐินคือสิ้นกัน เจ้านี้อ้างตนเป็นผู้ที่มีทนาย
ไทยหลาย ว่ามียศมีศักดิ์ล่องความเมืองท่าน มิให้นายบ้านนายเมือง
แพ่งแพ่ง กระทรวงเรียกหาให้เลย ก็ยื้อแย่งแย่งชันเขาสิ่งสิ้นทรัพย์สิน
เหตุนี้มาเอง ถ้านี้นี้เป็นท่อนำให้ยกตกเบี้ยนี้เสียเอาแต่ต้นให้
ถ้าตกเบี้ยนี้มิถึงท่อนำ ให้เขาต้นแลตกเข้าด้วยกัน แลแล่งเสีย
สิ่งหนึ่ง เขากิ่งหนึ่งให้แก่เจ้านี้ ถ้ายื้อสิ่งสิ้นทรัพย์สินแพ่งเขามาเหลือ
นี้ให้กันแก่เขา ถ้าแลเจ้านี้เอาสิ่งสิ้นทรัพย์สินเขา มาทำให้หายตายแล
มีผู้พิภาษต่อเจ้านี้อีก มิให้เขาใช้หนี้เลย เพราะเจ้านี้อ่องความ
เมืองท่าน ถ้าแลเจ้านี้ว่าจึ่งยื้อเขามานั้นน้อยมีภณนี้ตน ท่านว่า

อย่าให้เขาอีกแก่ลูกนั้นนี้เลย เพราะเจ้านี้ มีกไรใหญ่ แต่ฝ่ายอันน้อย
 ๓๐ มาตราหนึ่ง ผู้ใดกู๋นี้ถือสิน ท่าน เจ้านี้ทวง หลายครั้ง หลายครา
 แลผู้ถือ นี้ว่าจะให้บิขุขายไว้ แลเจ้านี้ซึ่งเคียด ย้อเอาผ้าผืนเงิน
 ทอง ของโลกทพย ซึ่ง พระราชาทานให้แก่ท่านนั้นไป ท่านว่าผู้นี้ เหมิก
 ให้เวียก ของท่านคืน แลให้ธงไทย แม้น ของขุน มุรณายกุกุเกี่ยว แล
 ทพยทิด พันทว่ากล่าว เขาเกิน ตามกระบิลเมืองท่าน ๖

๓๑ มาตราหนึ่ง กู๋นี้ถือสิน ท่าน แลมิได้ใช้แก่ท่าน เจ้านี้ มาทวง
 ของท่าน แก่ผู้กู๋นี้ ๆ ก็ล้มคุณ ท่าน แลต่เอาต่อที่ท่าน มีขาดเจ็บก้วย
 กัน ทั้งสองข้าง ท่านให้ยก ขาดเจ็บลูกนี้เสีย ให้เอาขาดเจ็บเจ้า
 มาใหม่ลูกนี้ ท่านว่าเจ้านี้มันร้ายให้ลูกนี้ อดเอา ถ้าลูกนี้ อด
 เจ้านี้ เจ้านี้ค่าที่ลูกนี้มีขาดเจ็บ ให้ใหม่เจ้านี้โดยทวงศักดิ์ ๖

๔๐ มาตราหนึ่ง ผู้ใดกู๋นี้ท่าน แลให้ทพยกู๋นี้แก่ท่านแล้ว แล
 เจ้าทพยนั้นที่ค่าผู้กู๋นี้ ให้ใหม่เจ้านี้ขึ้น หนึ่งถ้าทพยนั้น ยังมีได้
 เอามาส่ง แลเจ้านี้ขึ้นค่าที่ผู้กู๋นี้ ก็ให้ ทัศราจาวพิจารณาทพย
 อันกู๋นี้แลสินใหม่ซึ่งค่าที่นั้น ถ้าเท่ากันให้ลดเสีย อย่าให้ผู้กู๋นี้ให้
 ทพยอันกู๋นี้เลย ถ้าทพยมากกว่าสินใหม่ ให้เอาสินใหม่นั้น มากลบ
 ทพยนั้นเสีย ถ้าเหลือเท่าใดจึงให้ ผู้กู๋นี้ขึ้น ส่งแต่ทพยเท่านั้น ถ้า
 ทพยนั้นน้อยกว่าสินใหม่ ให้เอาทพยเติมได้ จึง ถ้วนสินใหม่นี้ ๖

๕๐ มาตราหนึ่ง ถ้าแลเจ้านี้ไป ทวงนี้ หลายครั้ง หลายครา แลผู้ถือ
 นี้มิได้ ๆ เจ้านี้ไป ร้องฟ้อง นายบ้าน นายเมือง ให้สมภักนิกการให้ไป
 เวียกไป ทามาพิจารณา ถ้าเจ้านี้มีบอดแก่ นาย บ้าน นายเมือง แลย้อ
 ครว่าเขาเอาผู้ถือนี้ มาจำจงเอาเอง นั้น ท่านว่า เหมิก ความเมืองท่าน
 ให้ ใหม่โดยที่ค่าจำ จง ๖

๖๐ มาตรา หนึ่ง แม้นเบี้ยค่าเช่าค่าเหล้ายืมจ่มขอ ขายปลงติดพันกันเป็นค่าแต่ทำแสนลงมา อยู่แก่กัน แลผู้เจ้านั้นนี้ ทวงถามมิได้ เจ้าผู้ยืมช้ำเอาสิ่งใด ๆ กัก จะว่าแก่เจ้านั้นนี้มิได้ ถ้าเขียนนอกกว่านั้นเป็นค่ากว่าแสนขึ้นไป คือ กู้นี้ จำนำซื้อ ขายแก่กันเป็นประการใด ๆ กัก ท่านมิได้ยืมช้ำ ถ้ายืมช้ำท่าน ๆ ว่ามิโทษแก่เจ้าเขียนนั้น อะ

๑๐ กล่าวลักษณะ กู้ ถึงสิ้นกัน แลเจ้าผู้ยืมช้ำที่กล่าวนี้ได้ ๖ มาตรา เท่านั้น อะ

๑๑ มาตรา หนึ่ง ผู้กำเงินผู้ถามเงินให้แก่ผู้กู้ มากน้อยเท่าใด แลผู้กำเงินมิได้เอาตัวผู้กู้ไปถึงนายเงินให้ไว้ รุก ทั่วรับเงินด้วย แต่ผู้กำเงินรับเงิน ทนเงิน แลตกเบี้ยตก อยู่แก่ผู้กำนั้น อะ

๒๐ มาตรา หนึ่ง ผู้ใ้ให้เอกสาร กู้ทรัพย์สินของท่านไป มีผู้รับ ประกัน แลผู้ถือ นี้ หนี หาย ให้ผู้รับประกันไว้ที่สิ้นท่านจงเต็ม ถ้าผู้ถือนี้ตายจะเอาที่สิ้น ตกเบี้ยแก่ผู้รับประกัน มิได้ หนึ่งมิได้มีเอกสาร กู้นี้ ชายคน วย ประกัน จะเอาแก่ท่านนั้นมิได้ อะ

๑๐ กล่าวลักษณะ กู้ ถึงสิ้นกัน แลมีผู้ ประกัน
เท่านั้น อะ หน้าถาม) โดยสังเขปได้ ๒ มาตรา

๑๑ มาตรา หนึ่ง ผู้ใ้เอาเงินไปปลงไว้แก่ท่าน จะเอาโทษนาสาถ์ นายเงินจะเอาโทษนามิได้ ให้นายเงินคิดเอาเงินนั้นทั่วคุณ หนึ่งผู้ใ้เอาโทษน ปลงไว้แก่ท่านว่า จะเอาเงิน แลอยู่มาพันกว่าปีได้จนวันสัญญาไว้แก่กันนั้น ผู้รับเอาโทษนไว้ มิได้ส่งเงินนี้ให้ เจ้าโทษน จะคิดเอาดอกเบี้ยนั้นมิได้ ควรให้คิดเอาโทษนนั้นเป็นทั่วคุณ อะ

๒๐ มาตรา หนึ่ง ผู้ใ้เอาโทษนของท่านไป สัญญาว่าถึงเดือนนั้นถึงปีนั้น จะให้โทษนแก่ท่านเท่าใดกัก แลมิได้ให้โทษน ตามกำหนด เมื่อเขาไป

นั่นเป็น กาลโกชน ^{ถูก} _{แพง} } กู้ก็ เขาไป เมื่อแพงใช้เมื่อถูก กู้ก็ เขา
 ไปเมื่อถูกใช้เมื่อแพงก็ ถ้าเขาไปถึงสัญญาได้ใช้บ้าง ยังค้าง อยู่บ้าง
 พันสัญญาไป กู้ก็ เมื่อใช้ นั้น ท่านให้ คิด เขา ราคาโกชน เป็น ทวีคูณ ตาม
 กาลถูก กาลแพงเขาไป นั้น เหตุใดจึง กล่าว ดังนี้ เหตุ กาล มีไว้ เสมอ
 แล นิยม เติมนั้น เป็น ที่ตั้ง ให้ ใช้ กัน ฯ

๓๐ มาตรา หนึ่ง ผู้ใดเขาเงินไป ทอด ปลง ไว้ แก่ ท่าน จะเอา สิ่ง ของ อัน
 โท อยู่ มา พัน กว่า บั พัน กว่า เดือน วัน สัญญา แก่ กัน ผู้รับเงิน นั้น มิได้
 สิ่ง ของ ตาม สัญญา ให้ เจ้าเงิน คืน เขาเงิน นั้น เป็น ทวีคูณ ฯ

๓๑ กล่าว ลักษณะ จำนำ แล ทอดเงิน ทอด เข้า ไว้ แก่ กัน เป็น ทอด โดยสังเขป ได้
 ๓ มาตรา เท่านั้น ฯ

๓๒ มาตรา หนึ่ง ทวยราษฎร ทั้ง หลาย มี ทุก ข กังวล มี ชาสน กู้ นี้ ท่าน เจ้า
 เงิน ให้ เรีย หา ธก มา ผู้ กู้ นั้น เป็น นี้ หลาย ท่อ หลาย แห่ง สิ้น สิ้น พัน
 ทั่ว หา อัน จะ ใช้ มิ ได้ พิจารณา เป็น สัจ ว่า กู้ นี้ ถึง สิ้น ท่าน จริง ได้ ผัก

๓๓ { วัน เป็น ๑๕ วัน ถึง ผัก มิ ได้ ให้ จำ ใส่ ชื่อ ^{เข้า} _{ตากแดด ๓} { วัน เย้า ได้ มี

ที่ อัน กำ บัง ถ้า มิ ได้ ได้ พระ สุภาวะ ก็ สืบ สาว เขา ถูก เข้า ข้าง คน ช่าง ม้า วั
 ควาย เย้า เรือน เรือก สวน ไร่ นา ที่ ดิน ได้ แก่ เจ้า สิ้น โดย ควร แก่ สิ้น ท่าน ถ้า
 มิ ได้ ท่าน ให้ ยื่น ชาย ขาด ค่า ทั่ว ผู้ กู้ นี้ นั้น เท่า โท ให้ เขา แจก เจ้า นี้ ทั้ง หลาย
 ผู้ โท ให้ เวียง ก่อน โท สอง ส่วน กว่า นั้น โท ละคร ส่วน เงิน ใคร มาก
 ได้ มาก เงิน ใคร น้อย ได้ น้อย แล ซึ่ง เจ้า นี้ มิ ได้ เขา สาร กรมธรรม ออก มา
 ให้ ละคร การ เรียก จะ เอา เงิน นั้น ท่าน มิ ได้ โท ส่วน แจก นั้น เลย ถ้า กัน
 แล คอก ของ เจ้า นี้ ทั้ง ปวง เหลือ อยู่ มาก น้อย เท่า โท ซึ่ง ใช้ มิ ครบ
 มิ ถ้วน นั้น ก็ เป็น ทัพ แก่ เจ้า สิ้น ทั้ง ปวง นั้น ฯ

๒๐ มาตรา หนึ่ง กู้เงินท่าน เมื่อเป็นไทย แล จำเนียรไป แล ผู้ กู้ ยาก เป็น
ทนายท่าน แล ให้เขาตัวผู้ กู้ นั้น ออก มาที่ค่า ขาย แจก แก่ เจ้า นี้ ทั้ง ปวง
ทนายกรรมธรรม แล เขียวใคร มาก ได้ มาก เขียวใคร น้อย ได้ น้อย ๖๖

๓๐ มาตรา หนึ่ง ทนาย พลเรือน เป็น โพร่ ทลวง กู้เงิน ถิ่น ท่าน สิ้น สิ้น
พันตัว คง แต่ ตัว ผู้ กู้ นั้น ท่าน ให้ ยืน ขาย ไร่ เท่า ไท ยก ไว้ แก่ ราชการ
กึ่ง ๆ หนึ่ง นั้น ให้ แก่ เจ้า นี้ ผู้ ไท ให้ เรียก ก่อน ให้ ได้ สอง ส่วน กว่า นั้น ได้ ค่ะ
ส่วน เงิน ไร มาก ได้ มาก เงิน ไร น้อย ได้ น้อย แล ซึ่ง เจ้า นี้ มิ ได้
เอา กรรมธรรม ออก มา ยัง ราชการ ๖๖ ว่า เขา เงิน นั้น ท่าน มิ ได้ ได้
ส่วน แจก นั้น เลย ๖๖

๓๑ กล่าว ลักษณะ กู้เงิน ถิ่น สิ้น ทลาย แห่ง สิ้น สิ้น พันตัว ได้ ๓ มาตรา เท่านั้น ๖๖

๓๒ มาตรา หนึ่ง ทำ สวรรกรรมธรรม กู้เงิน ถิ่น ท่าน ผูก ทอก เขียว มิ ได้ ส่ง
ทัน เงิน แล ทอก เขียว เจ้า นี้ ทวง ถาม ก็ มิ ได้ เจ้า นี้ ร้อง ฟ้อง ให้ สมภัก
นักการ เวช ทาล กู้ นี้ มา พิจารณา ถ้า ลูก นี้ รัย ให้ คัด เขา ทอก เขียว ตาม
กระบัต เมือง ๓๐ ปี ให้ เขา แต่ ต่อ หน้า ถ้า กู้ นี้ ของ ท่าน มิ รัย ว่า มิ ได้
ก็ ต่อ สำนวน ด้วย เจ้า นี้ สอน สับ ซับ แท้ แพ้ แก่ เจ้า นี้ ให้ เขา ตัน สิ้น
ตั้งใหม่ ทวี คุณ ยา ทุน ให้ เจ้า สิ้น เหลือ นั้น เป็น สิ้น ใหม่ กิ่ง พิ โนย กิ่ง ทอก
เขียว นี้ ให้ คัด เขา ตาม กระบัต เมือง ๖๖

๓๓ มาตรา หนึ่ง ให้ ทรพัย สิ่ง ของ แล สวรรกรรมธรรม แก่ กัน ถ้า ลูก นี้ รัย
โดย สวรรกรรมธรรม ท่าน ว่า เป็น สิทธิ ถ้า ผู้ ขาย ผู้ กู้ มิ รัย ให้ เขา ผู้ ให้ มา ว่า
กล่าว โดย กระบัต เมือง ท่าน ๖๖

๓๔ มาตรา หนึ่ง ทรพัย ท่าน อยู่ แก่ ตน ท่าน เรียก ทา มา พิจารณา มิ รัย ว่า
ทรพัย มิ ได้ อยู่ แก่ ตน เมื่อ พิจารณา เป็น สัจ ว่า ทรพัย ของ ท่าน อยู่ จริง
ควร ได้ ใหม่ เขา แก่ ผู้ นั้น เป็น ทวี คุณ ถ้า ทรพัย มิ ได้ อยู่ แก่ ท่าน ว่า ทรพัย
อยู่ แก่ ท่าน เมื่อ พิจารณา เป็น สัจ ว่า ทรพัย มิ ได้ อยู่ แก่ ท่าน จริง มิ ก

ได้ท่านฉันใด ให้ท่านได้คุณนั้นบ้าง ควรให้ไหมเอาเท่าทรัพย์สินซึ่งว่า
อยู่แก่ท่าน นั้น ๖๖

๔๐ มาตราหนึ่ง ผู้กู้ได้กู้เบี้ยกู้เงิน กู้เข้า ของท่านไป ท่านทวงถามมิได้
ท่านให้สุภาพระลาการ เรียกลูกหนี้มา ยังตระลาการ รัยโดยสภาวะภาพ ได้
เรียกเอาตามรัยโดยกระบิลเมือง อย่าให้ปรับเอาสินไหมพิไยเลย ถ้า

ลูกหนี้มีรัยต่อ สู้สำนวน ถึง ^{เทียบ} _{ชั} ^{เฉียด} } แล้ว กลับ ยะมิให้ทุน แก่เจ้าผู้เล้า

ท่าน ว่ามัน ประบัต สิ้น ท่าน ให้เอาทุน ออกตั้งใหม่ ทวีคูณ ยก ทุนให้เจ้า
นี้ เหลือนั้น เป็นสินไหม กิ่งพิไย กิ่ง ๖๗

๕๐ มาตราหนึ่ง ผู้ใดทำ สวรรกรรม กัณฑ์นี้ ถือ สิ้นท่าน ลูกหนี้ส่งต้นเงิน
คอกเบี้ยข้างยังมีครบ นายเงิน รัย ฟ้องให้เรียก ลูกหนี้ มาพิจารณา
ลูกหนี้ รัยว่า กู้จริง แล้วต่อ สู้ว่า ได้ส่ง ต้นเงิน แล คอกเบี้ยแก่เจ้า นี้ เสร็จ
แล้ว เมื่อพิจารณา เป็น สัจว่า ลูกหนี้ส่ง ต้นเงิน คอกเบี้ยแก่เจ้า นี้ ยังมี
ครบจริง ท่าน ว่า ประบัต สิ้น ท่าน ให้เอาต้น สิ้น คอกเบี้ยซึ่ง ยังมีได้ส่ง
มาก น้อยเท่าใด นั้น ตั้งใหม่ ทวีคูณ แล้ว ยก ทุนให้ แก่เจ้านี้ เหลือนั้น
เป็น สินไหม กิ่งพิไย กิ่ง ๖๘

๖๐ มาตราหนึ่ง กัณฑ์นี้ ถือ สิ้นท่าน เป็น ชำ นาน เจ้านี้เอา สวรร กรรม
มาให้ตระลาการ เรียก ฝ่ายผู้ กัณฑ์ ต่อ สู้ว่า ได้ส่ง เงิน แล้ว แล มิได้เอา
สวรร กรรมออก ฝ่าย นายเงิน ว่า เงิน ยัง อยู่ ถ้าพิจารณา เป็น สัจว่า ลูก
หนี้ ส่ง เงิน เสร็จ แล้ว นายเงิน มิได้ ให้ สวรร กรรม ให้ใหม่ นายเงิน เท่า
มักได้ ถ้า ลูกหนี้ ยังมี ได้ส่ง เงิน ตาม สวรร กรรม ต่อ สู้ ว่า ส่ง แล้ว
ท่าน ว่า มัน ประบัต สิ้น ท่าน ให้ใหม่ ทวีคูณ ๖๙

๗๐ มาตรา หนึ่ง ราษฎร ทั้ง หลาก กู๋นี้ ถึง สิ้น กัน ลูก นี้ ภา เจ้า นี้ เจ้า
สิ้น มา ยัง แพร่ จะ ส่ง สิ้น ท่าน ท่าน มิ ให้อ ้ว เขีย เขา แก่ เจ้า สิ้น ท่าน ให้อ ้ว
แก่ ผู้ ส่ง นี้ เพราะ ลูก นี้ ภา เจ้า นี้ ชัน ศาล ๖

๑๐ กล่าว ลักษณะ กู๋นี้ ยืม สิ้น แล ท่อ สู้ เจ้า นี้ ได้ เจ็ด มาตรา เท่า นี้ ๖

๑๑ มาตรา หนึ่ง กู๋นี้ ถึง สิ้น ท่าน เปน ทอก เบี้ย แล เอา ผู้ คน ช้าง ม้า วัว
ควาย ไว้ ใช้ แทน ค่า ทอก เบี้ย แล อยู่ มา ผู้ คน ช้าง ม้า วัว ควาย ล้ม ตาย
ให้ บอก แก่ เจ้า ของ มัน ให้ มา ทอส พ อ้น ตาย นั้น ถ้า เปน สัจ ว่า ตาย จริง
ให้อ ้ว แก่ ท่าน แล ทอก เบี้ย นั้น เขา มิ ได้ เพราะ ไท้ ใช้ แรง มัน ถ้า แล โจร
ลัก เขา ช้าง ม้า วัว ควาย ไป ของ ท่าน หาย ให้อ ้ว เต็ม ค่า อ้น หาย นั้น
แล้ว ให้อ ้ว นี้ คิด เขา ต้น เงิน ตาม กรมธรรม ซึ่ง มัน ทำ ให้นั้น ถ้า ผู้ คน ซึ่ง
ให้อ ้ว แทน ค่า ทอก เบี้ย นั้น มัน หนี ให้ คิด เขา ต้น เงิน แล ทอก เบี้ย แก่ ผู้ กู๋
นั้น โดย กระบิล เมือง ๖

๒๐ มาตรา หนึ่ง หากัน ว่า บิกร มา รคา ทา ยาย ฟัน หนึ่ง ตาย แล ได้ มรรฎก
กรมธรรม มา ว่า ผู้ กู๋นี้ บิกร มา รคา ทา ยาย ลุง บ้า หน้า อ่า ฟัน หนึ่ง ตน กี้
ตน กู๋นี้ ยืม สิ้น เขา ๆ ได้ มรรฎก กรมธรรม ไว้ กี้ ไร่ เขต รแต่ ใน ๑๐ ปี ลง มา
ให้ เร่ง พิจารณา บังคับ บัญชา ให้อ ้ว แก่ เขา จง เปน ธรรม ถ้า อยู่ บ้าน เมือง เกี้ยว
กัน เมื่อ อยู่ ด้วยกัน มิ ได้ ว่า กู๋นี้ ยืม ทร พย แก่ กัน ยัง มิ ได้ ส่ง ทร พย แก่ กัน
อยู่ นาน มา จึง ว่า กู๋นี้ ยืม ทร พย บัญ ฑ์ จะ สำ เร็จ ถ้า ฟัน ๑๐ ปี แล้ว บัง ให้อ ้ว พิจารณา
เลย เพราะ มัน ละ ให้อ ้ว เปน ช้า นาน เอง ถ้า แม้น แ่น ดิน นั้น เปน จลา จล
แล้ว ทั้ง ชัน ใหม่ บมี ควร ที่ จะ ว่า แก่ มัน เลย ถ้า ผู้ กู๋นี้ ยืม ทร พย นั้น หนี
ไป อยู่ บ้าน อื่น เมือง โกล ให้อ ้ว เจ้า สิ้น กฎหมาย ไว้ แก่ แพร่ แห่ง สุภ ร่า เมือง
ถ้า ลูก นี้ มา ฟัน ๑๐ ปี กี้ ให้อ ้ว บังคับ บัญชา ให้อ ้ว เลิก เพราะ กู๋นี้ แล้ว มัน
หนี ไป ให้อ ้ว ยืม สิ้น เขา ฟัน ๑๐ ปี กี้ มี หาย ๖

๗๐ มาตราหนึ่ง ผู้ใดให้ท่าน รับเอาเงินไป แลมิได้สัญญาว่าจะผูก
 คอกเขี้ยว เมื่อ ระยะเวลาการ พิจารณาเป็นสัจว่า ท่านมิได้ผูก คอก เขี้ยวจริง
 ได้คักหักคั้น ทวิพยนั้น เสียเท่า คอก เขี้ยว. ซึ่งโทษที่จะเอา แก่ท่านนั้น

๗๑ มาตราหนึ่ง เขาทวิพยท่านไปว่าจะผูก คอกเขี้ยว แล้วยู่มา แปร
 ปน หากคำว่ามีได้ผูก คอกเขี้ยว เมื่อพิจารณาเป็น สัจว่า ผูกคอกเขี้ยว
 แก่ท่านจริง ได้คิดเอาคอกเป็นทวิคุณ. ๗๒

๗๒ มาตราหนึ่ง กุณี่ถัดสันท่านไปให้สัญญา แก่ท่าน เมื่อ จน จะให้ คอก
 เขี้ยวแก่ท่าน คำสั่ง ละ สติงก็คี่ สติง สติงก็คี่ ท่านให้ คิดเอา แก่เคื่อนหนึ่ง
 พันนั้นให้ คิดเอา คำสั่ง ละ เพื่อ ตาม กำหนดเมือง ท่าน เพราะมัน จน จะ
 ใครได้ทานไรมัน ๗๓

๗๓ กล่าวลักษณ กุณี่อิมสัน เป็น ปกณณะ เวีย ราชได้แก่ มาตราเหล่านี้. ๗๔

๑ กล่าวลักษณ กุณี่สัน แต่เท่านั้น

๑ ลักษณะผิวเมีย อะ

๑ ในลักษณะผิวเมื่อนี้ มีพระยาพิไน คำภีร์ พระธรรมสาคร กล่าว มา ดังนี้
ชาย่าปะติภัสสะวิปัตติเกทา แปลเนื้อความว่า วิปัตติเกทา อันว่าประเภท
แห่งผิว เมีย อัน จะบังเกิด ธิวารณ เป็น มูลคทีต่างๆ นักปราชญ์รู้ โทษ
สาชคที มี ประการ เป็นอันมาก อันไปราณ ราชกระษัตริย์ มี พระราชบัญญัติ
จักเป็น บท มาตรา สืบ ๆ กัน มา ดังนี้ อะ

๑ ศุภมัตถุ ๑๘.๑๔ ตก ชวค นักษัตร เตือน สิบ เบค ชัน ท้า คำ จันทวาร มีพระ
ราชโองการ มารพระบิณฑูร พระราชธัญญา สมเด็จพระเจ้า รามาธิบดีศรี บรมจักร
พรศิริราชาธิราชบรมบพิตร พระพุทธเจ้า อยู่ หัว ให้ ทรา พระราชกฤษฎีกา บัญญัติ
ดำเนิน แลเคียง แก่เสนา พฤตมา มาคยราชมนตรี พิริโยชามุข ทุก กระทรวง ทบวง
การ ทหาร พลเรือ ขึ้น ช้ายขวา ประชาราษฎร ทั้งหลาย สบสังกัต พรหมอิน มีใน แวง
แคว้น พระนคร ศรี อัยทุกยามหาทิลกภพพรรัตนราชธานีบุรีรมย ทั้งแต่ นั้น สิบ
ไป เมื่อน่า อะ

๑ อันว่าลักษณะ เมื่อนี้ มี สาม ประการ ประการ หนึ่ง หญิงอัน บิดา มารดา กุม
มือให้ เป็นเมียชายใด ชื่อว่า เป็น เมียกลาง เมือง ประการ หนึ่ง ชายขอ
หญิงมาเลี้ยงเป็น อนุภรรยา หลัน เมีย หลวง ลงมา ให้ ชื่อว่า เมียกลาง นอก
ประการ หนึ่ง หญิงใด มีทุกขยาก ชาย ช่วย ใ้ได้ มา เหน้ ทมค หน้า เลี้ยงเป็น
เมียใด ชื่อว่า เมียกลาง ทานี้ ถ้า ชายใดทำ ชู้ด้วย เมีย กลาง เมือง ให้ ไหม
ง เต็ม โดย พระราชกฤษฎีกา ถ้า ชายใดทำ ชู้ด้วย เมีย กลาง นอก ให้ ไหม
โดย พระราชกฤษฎีกา เต็ม ทำ ห้า ส่วน ยก เสีย ส่วน หนึ่ง เขา สี่ ส่วน ถ้า

ชายโตทำ ชู้ด้วยเมีย กลาง ทาษี ให้ใหม่โดย พระราชกฤษฎีกา ทำ ๕ ส่วน
 ยกเสีย ๒ ส่วน เขา ๓ ส่วน ส่วน หญิง อันร้าย ให้เอา เผลว ประหน้า ทักตอก
 กระจา แดง สอง หู ร้อย คชก กระจา เปน มา โดยใส่ คีระใส่ คอ ให้ นาย หมอง
 คีระนำ หน้า ปรงาน ๓ วัน ถ้า จะไล่โทษ ปรงาน ให้ไล่ตาม กระเชียร
 ชาย หญิง เปน ค่า หมู้า ช้าง หลวง ถ้า ชาย มัน ยัง รักษ เมีย มัน มัน มี ให้
 ปรงาน ไซ้ ให้เอา สิ้นใหม่ เข้า พระคลัง หลวง ถ้า หญิง นั้น ยัง ทำ ชู้ด้วย
 ชาย ผู้เดียว นั้น ถึง สอง ถ้า เล่า ไซ้ ให้ใหม่ ทวี คุณ ถ้า ทำ ชู้เปลี่ยน ชายอื่น
 ให้ใหม่ ชาย ผู้ นั้น โดย ประถม ผิด เมีย ส่วน หญิง นั้น ให้ โทษ คีระ เปน ทะแกลง
 แกลง เขา ชิน ซา อย่าง ปรงาน แล้ว ให้ ทเวน รอบ ตลาก แล้ว ให้ ทวน ด้วย
 ลวก หน้า ๒๐ ที่ ถ้า ฉวี มัน ยัง รักษ เมีย มัน แล้ว มี ให้ ลงโทษ แก่ เมีย มัน
 ไซ้ ให้เอา สิ้นใหม่ เข้า พระคลัง หลวง ถ้า หญิง นั้น มัน ยัง ทำ ชู้ด้วย ชาย
 อื่น เล่า ไซ้ ท่าน มี ให้ใหม่ ชาย ชู้ นั้น เลย ส่วน หญิง นั้น ให้ ลงโทษ คุง เทียว
 แล้ว คัก รูป ชาย หญิง ไว้ แด้ม ถ้า ชาย ฉวี มัน ยัง รักษ เมีย มัน แล้ว มี
 ให้ ลงโทษ ไซ้ ให้ คัก ทั้ง หญิง ทั้ง ชาย นั้น แล

- ๑. อันว่า ลักษณะ ผิด ภรรยา ท่าน ยังมี ถึง จำเรา มี ๕ ประการ ๖๖
- ๑. ประการ หนึ่ง ชาย ยุค มี อธิ นม หยอก เมีย ท่าน ๖๖
- ๑. ประการ หนึ่ง สามี ท่าน มี อยู่ ชิน ไป หา เมีย ท่าน ถึง ใน เวเิน ๖๖
- ๑. ประการ หนึ่ง ไป หา เมีย ทำ ใน ที่ ลับ ๖๖
- ๑. ประการ หนึ่ง ชาย ลัก ลอบ พุก ภา ด้วย เมีย ท่าน ๖๖
- ๑. ประการ หนึ่ง ไป หา เมีย ทำ ใน ห้าง ที่ นอก ๕ ประการ นี้ ได้ ชื่อ ว่า ผิด
 ภรรยา ท่าน ยังมี ถึง จำเรา ให้ ปรบใหม่ โดย อัน กัฟ ๖๖
- ๑.๑. มาตรา หนึ่ง ชาย โต ช่ม ชิน ภรรยา ท่าน ถึง จำเรา ให้ใหม่ โดย ประถม
 ผิด เมีย ทวี คุณ ถ้า ช่ม ชิน มี ได้ ถึง จำเรา ให้ใหม่ โดย ประถม ผิด เมีย

๒๑ มาตราหนึ่ง ผู้ใดเอาโฉมจบบมือถือ นม กะตุมบเมียท่าน กิติ ฉวี
 ท่านไม่อยู่ไป ทาเมียท่านถึงในเรือนแลในสถาน ที่ลับ ไม่มีผู้ใด ชู้ด้วย
 เปนคำนับ กิติ ไปทาเมียท่าน ถึง ที่นอนในห้อง ชู้สองต่อสอง กิติ ท่าน
 ให้ใหม่ ชาย นั้น กิ่ง เข็ย ประถมผิตเมีย ถ้าผู้ใดกล่าวคำ แผลอะโฉมเมียท่าน
 กิติ ลอบลักพาตัวเมียท่าน กิติ พิจารณาเปน สักไซ้ ให้ใหม่ ชาย
 นั้น กิ่ง เข็ยชู้กมือถือ นม กะตุมบนั้น

๓๑ มาตราหนึ่ง ผู้ใดไปการณรงคสงคราม กิติ โดยเสด็จ พระผู้เป็นเจ้า
 กิติ ไปราชการ กิติ อยู่ภายหลังมีผู้มาทำ ชู้ด้วยเมียท่านไซ้ ให้ใหม่
 ทวีคุณ

๔๑ มาตราหนึ่ง ชายใดทำชู้ด้วยเมียท่านไซ้ ให้ใหม่โดย ประถม ผิต
 เมีย ถ้ามีผู้ชู้สือ ให้ใหม่ผู้ชู้สือ กิ่งผู้ ผิตเมีย ถ้าผู้ใด เป็นใจ สมรู้
 ให้ทำชู้ด้วย เมียท่าน ให้ใหม่ กิ่งผู้ชู้สือ ถ้าเจ้าไซ้ให้ชู้ชู้สือ ท่าน
 ว่าชู้เถียงเจ้า มิได้ เย้าให้ ใหม่ทนายนั้นเลย ให้ ใหม่เจ้า มัน นั้น
 โดย ชู้สือ อีก ลา หนึ่ง

๑ กล่าว ลักษณณ์เมีย ๓ ประการ แล ปรับใหม่ ผิตเมีย พย สักเซป แต่เท่านี้

๕๑ มาตราหนึ่ง หญิงอัน แกร่งทำชู้เหนือฉวี ฉวีมัน เขา สั้นใหม่ ถึงสอง
 ถ้าแล้ว มันยังทำชู้สู่ ชายเหนือฉวี มันอีกเล่าไซ้ ท่านว่า มิให้ใหม่ ชาย
 ชู้ นั้น เลย

๖๑ มาตราหนึ่ง ชายใดผู้ ขอเอา หญิงคน ชับคน ว่า เทียวจะทานเลี้ยง
 ชีวิต แล หญิงคน โสภณี มาเลี้ยงเป็นเมีย ทำชู้เหนือฉวี กิติ หญิงใด
 ทำชู้เหนือฉวี กุ อ้าแกงอยู่ เป็นเมีย พระจุลา ไทย ร้างกันอยู่ หลวง ราชวินท
 เป็นฉวี เล่า ทอน ผิต กัย หลวง ราชวินท ร้างกัน อยู่ มาเอา เข้า ซากเป็นฉวี
 เล่า พระจุลา ไทย ฉวี เล่า ทำ กู้กาทูล เกลา ทูล กระหม่อมถวาย ทากรรม
 หลวง ราชวินท เจ้า ซาก ถ้า หญิงใด กุ อ้าแกงอยู่ กิติ ฉวีรู้ ด้วย ประการ

ไท ๆ พิจารณาเป็น สัจ ไซ้ ทำนให้ผาน ทญิง ชายนั้น ทั่วย โถ นา ส่วน ทญิง
 ษัน รัยให้เอา เผลว ะ หน้า ทัค ทอก ฉะบา ทั้ง สอง ทู รัย ทอก ฉะบา แดง เป็น
 มา โดยใส่ คีระใส่ คอ แล้วให้เอา ทญิง นั้น เข้า เข้ม แดก ข้าง หนึ่ง ชายชู้
 เข้ม แดก ข้าง หนึ่ง ผาน ทั่วย โถ นา สาม วัน ถ้า แล ชายฉวี มีน ยัง รักษ เมีย
 มีน ชู มีให้ ผาน ไซ้ ทำนให้เอา ชายผู้ฉวี นั้น เข้า เข้ม แดก ข้าง หนึ่ง ทญิง
 ชู ข้าง หนึ่ง อย่าให้ ปรียบ โหม ชายชู้ นั้น เลย ๖๖

๖๖ มาตราหนึ่ง ทญิง ไท ทำ ชู้ นอกใจฉวี มีน เอา ชายชู้ นั้น มา ร่วม ประ
 เวนี ใน วัน เกยว สอง คน ขึ้นไป ทำน ว่า เป็น ทญิง แพศยา มีให้ ปรียบ โหม
 ชายชู้ นั้น เลย ให้เอา ปรูน เจียน หน้า ทญิง นั้น เป็น ทรวง รัย ทอก ฉะบา เป็น
 มา โดยใส่ คีระใส่ คอ แล้วเอา ขึ้น ขาหย่าง ผาน โดย พระวราชกฤษฏีกา ส่วน
 ชายนั้น ให้ จำ คา ให้นำงให้ ขาหย่าง ผาน สาม วัน แล้วให้ ทวน ทญิง ทวน
 ชายโดย สกน มีสกน ๖๗

๖๗ กล่าวถักษณ แห่ง ทญิง แพศยา ปรียบ มีให้ โดย สัจชยยุติ แต่ เท่านั้น ๖๘

๖๘ มาตราหนึ่ง ทญิง นอกใจฉวี ฉวี จับ ทญิง นอน ทงาย ชายนอน ครว้า
 ถ้า ะ ว่า ชายนั้น เสย ไซ้ ให้ ว่า ทญิง นั้น เสย ทั่วย อย่า ว่า แต่ ผู้เคียว ถ้า
 ว่า แต่ ทญิง ไซ้ ให้ โหม ฉวี ตาม บันคา คักทิ เป็น พิ โนย หลวง ๖๙

๖๙ มาตราหนึ่ง ทญิง ไท ทำ ชู้ เหนือฉวี ฉวี จับ ชายชู้ ได้ มี ทน พิจารณา บัน
 กาน โกรท ที่ ทำ ว่า พัน แทง ชายชู้ นั้น ตาย ไซ้ ให้ พิจารณา ถ้า เป็น สัจ ว่า ชาย
 ทำ ชู้ ทั่วย เมีย มีนจริง มีให้ มีโทษ แก่ ชายเจ้า เมีย นั้น เลย ถ้า ชายผู้ฉวี
 บัน ว่า ทิ ทญิง ทญิง ทน ไร ไซ้ ให้เอา ทญิง นั้น เป็น คณ ทรวง ทำน
 ะ ให้ ลง โทษ ประการ ไท ความ พระวราชอาณาทำน นั้น แล ๗๐

๗๐ มาตราหนึ่ง ทญิง ไท ทำ ชู้ นอกใจฉวี พิจารณา เป็น สัจ ให้ ปรียบ โหม
 ข้าง มี
 ชาย ทญิง โดย พระวราชกฤษฏีกา แล โท กระบี่ ๖ แล ทาษ กรรมกร ชาย ทญิง
 เรือ เกวียน Digitized by Google

ถึง สรรพทรัพย์ทั้งปวง มีมากน้อยเท่าใดก็ดี ท่านว่าให้แก่ ชายฉวี เก่า จง
สิ้น ถ้าชายฉวีใหม่ มีสมบัติเลี้ยง หญิง ท่อไปไซ้ ให้หญิงนั้น ไปแต่ ฉ้านั่ง
ฉั้น หนึ่งฉ้า ท่มฉั้น หนึ่ง ๖๖

๑๑๐ มาตราหนึ่ง ชายใดทำ ชู้ด้วยเมียผู้มีบัณฑิตก็ ทาบัณฑิตก็มิได้
ก็ดี ฉวีมันจับได้ พันแวงชายชู้นั้นตาย ยังแต่ หญิง ให้เอาหญิง
นั้นเป็น คนหลวง ถ้าพันแวง หญิงนั้นตาย ยังแต่ ชายให้ โหมชายชู้
โดยประณมฉีกเมียทวิคุณ เป็น พิโนย หลวง ๖๗

๑๑๑ มาตราหนึ่ง ผู้ใดว่าชายผู้หนึ่งทำชู้ด้วยเมียตน เขาแต่ ชายซึ่ง
ว่าเป็น ชู้หนีไป ฉ่าพัน ตาย ถ้าเป็น สัจว่าฉีกเมียมันจริง ก็ดี มันเลมิก
ให้ลงโทษโดยโทษานุโทษ แลให้ โหมโดยตีคน ตาย คนซึ่งไป ด้วยให้
โหม จง ถ้วน คน ถ้ามิได้ฉีกเมียมันไซ้ ให้ฉ่า มัน คนร้ายซึ่งทำ แก่ท่าน
ให้ตกไป ตามกัน ๖๘

๑๑๒ มาตราหนึ่ง ชายใดทำ ชู้ด้วยเมียท่าน ท่านจับได้ทั้ง หญิงทั้ง ชาย
ถ้า จะเอาสิ้น โหม ให้เอามายัง แพร่งให้พิจารณา ถ้าฉวี เห็นว่า สิ้นโหมนั้น
น้อย จะขอ พันแวงเสีย ท่านมิให้ฟัง ๖๙

๑๑๓ มาตราหนึ่ง หญิงใดไปราชการ แลไปถึง ชุระ ค้าขายต่างเมือง
อยู่ ภาย หลัง มีชู้ชู้ชายอื่น แลพี่น้อง แ่งฉวีจับ ชายชู้หนีได้ไซ้ ท่าน
ว่าให้ ฎหมายไว้ยัง แพร่งสุภา จำเมืองให้รู้ ท่อเมื่อใดฉวีมา จะหาความ
ให้หาโทษขนาด ถ้าพ่อแม่ พี่น้อง ชายผู้ฉวี คำดี พัน แวง ชายชู้ มีปากเจ็บไซ้
ให้โหมโดยคำดี บากเจ็บ ถ้าถึง ตายให้ฉ่าผู้ พันแวงนั้นให้ตกไป ตามกัน

๑๑๔ มาตราหนึ่ง หญิงใดทำชู้นอกใจฉวี ฉวีรู้เห็น ประการใด ให้สุภา
ครระลาการพิจารณา เมื่อ สอนสับจับแท้เป็น สัจว่า ชายทำชู้ด้วยเมียมัน
จริงไซ้ ยังมีได้ ทอก สิ้นโหมพิโนย แลชายผู้ฉวีนั้นได้สุภา เมียคนใน
ครระลาการไซ้ ท่านว่า ชายผู้ฉวีนั้น มีชอบ รบอบ ความเมือง ท่าน แลให้

แห่ง บิคา มารดา ญาติพี่น้องนั้นมิได้ เพราะเหตุว่าผู้เป็นอิศรภาพนั้นถึงแก่
มรณภาพ หาโทษมิได้แล้ว ใช้ ทวพย สิ้นได้ก็เยี่ยมแห่งผู้มรณภาพนั้น ๖๖

๒๐๑ มาตราหนึ่ง หญิงมีสามีเกิดบุตรด้วยกัน แล หญิงนั้นหนีตัวไปใน
สถานที่ไม่ไกลไกลก็ดี หญิงนั้นไปมีสามีใหม่เกิดบุตรก็ดี หาบุตรมิได้ก็
ดี ให้ปรับไหมชายหญิงโดย พระราชกฤษฎีกา ถ้า หญิงนั้น อยู่ด้วยตัวเก่า
ยัง หาบุตรมิได้ แล หนีตัวไป มีสามีอื่นเกิดบุตร แต่ละคน ทั้งสองคน ให้
ปรับไหมชายหญิงโดย ประถมฉีกเมีย ถ้า หญิง มีบุตร ด้วยตัวใหม่ ทั้ง สามคน

ขึ้นไป จะปรับไหมหาโทษ ชาย { นั้นมิได้ ถ้าตัวเก่าสู้อ้อม สิ้น สอด }
หญิง { จันหมาก }

ก็ดี ช่วยได้ก็มากก็ดี แล หญิง นั้นเก็บเอาทรัพย์สินของ แต่งชายตัวเก่าไป
ด้วยก็ดี ให้หญิง นั้นส่ง สิ้น สอด } แล สิ้นได้ แล ทวพย สิ่งของซึ่งเก็บ

เขาไปนั้น ึ่ง ถ้วน ทวิผู้หญิง นั้นให้สิทธิแก่ตัวใหม่ ๖๖

๒๐๒ มาตราหนึ่ง ชายใดภรรยาเมียท่านไปสำนักนี้เวรณ ญาติพี่น้องเพื่อนฝูง
มัน แล มันทำชั่วสู้อหญิงนั้น เจ้าเวรณรู้เห็นเป็นใจให้สำนักนี้ มิได้บอก
แก่ตัว แล นายบ้าน นายเมือง ให้ท่าน รู้ด้วยประการใด พิจารณาเป็นสัจใช้
ท่านให้ลงโทษถึง ผู้ชัก สอด ๖๖

๒๐๓ มาตราหนึ่ง เมียท่าน หนีมา อยู่ด้วยบิคา มารดาพี่น้อง ๆ เขา หญิงนั้น
ไว้แต่เดือนหนึ่ง ถ้า แล เขาไว้พันเดือนหนึ่งใช้ ท่านว่ามิชอบ ให้ส่ง
หญิงนั้นให้แก่เจ้าเมีย ถ้า แล ชายตัวมา ทมทา อัง พรางไว้ก็ดี ชุ่มช่น
เสียก็ดี เสือกใส่ไปเสียด้วยประการใด ๆ ก็ดี ให้ปรับผู้นั้นเป็น ข้อ เสนิด
เหตุ มิได้ ว่า กล่าว ตามฉีก แล ชอบ เขา เมียท่านไป เสือกใส่เสียให้ชก
แก่ ความเมื่องท่าน ๖๖

๒๓๐ มาตราหนึ่ง หญิงหนีตัวไปต่างเมือง มีผู้เอาไป ขายถึง สาม ประ
ทวนขึ้นไป ถ้าเจ้าเมียมาทาบ ท่านว่าขายไปถึง สาม ประทวนแล้ว เจ้า
เมียมีรู้ ท่านว่า จากแก่ผู้ใด ถ้าเจ้าเมีย จะเอาตัวเมียมาใช้ ให้ใดเขา
ตามมากแล่น้อย แล้วให้หญิงนั้นนำไปหาความแก่ผู้ขาย ถ้าผู้ขาย ทาย
นั้นก็ดี เป็นภักดิ์แก่เจ้า เมียนั้นแล

ฯ

๒๔๐ มาตราหนึ่ง เมียท่านหนีมา อยู่ด้วยใจ เรือนผู้ใด เจ้าเรือนเขาเมีย
ท่านไว้ ถ้าแลเจ้าเมียมาตามหา แลอำพรางว่าหาได้มาอยู่ไม่ อยู่มา
เจ้าเมียมาทาบในเรือนตนเล่า ท่านให้ไหมเสมอลักภ เมียท่าน

ฯ

๒๕๐ มาตราหนึ่ง ผู้ใดทำชู้ด้วยเมียท่าน แลชายชู้ นั้น จะเอาเมียท่าน
มาเป็นเมียตน ท่านว่า อย่าฟังให้ ให้ส่ง หญิงนั้นให้แก่ตัวมันจงได้
ถ้าเมีย แลขาดเบียดมากน้อยเท่าใด ให้ไหมเท่านั้นให้แก่เจ้าตัวจงสิ้น

๒๖๐ มาตราหนึ่ง ชายใดเมียมิได้มีชู้ว่ามีชู้ จับชู้มิได้ก็เมียชู้แตก
หัก สาทิศ สากัน ท่านให้ไหมชายนั้นถึง ตนถึงท่าน ถ้าชายกับหญิงมิ
เสียดกันใช้ สิ้นไหมนั้นให้แก่พ่อแม่ที่ บ้านนั้นหาหญิงนั้น เพราะว่าเขา
เลี้ยง หญิง นั้น มาหาก

ฯ

๒๗๐ มาตราหนึ่ง หญิงใดไปสู่ผู้ท่าน แล มันอ้าง สาม ทวดคำ ทอ ทนง
ศักดิ์แก่ หญิง เจ้าตัว ฟ้องให้เรียก หญิง เจ้าตัว ก็ดี เจ้าตัว ฟ้องให้เรียก
หญิงนั้น ก็ดี แลเถียงว่ามีได้ว่าร้าย ถึงถามแลมันจนแก่พิจารณาใช้
ท่านให้ฉีกผ้ามันเท่าสี่นิ้วให้มันนั่ง คากเคี้ยว เขาเถรว ประ หน้าผากมันเขา
ขึ้นหา ข้างไว้ แล้วจึงให้ปลง ลงก็ด้วย ลวด ทนัง สาม ลำ ที่หนึ่งโดยโทษ
อันมันเถียงเจ้าตัว มันแล

ฯ

๒๘๐ มาตราหนึ่ง ชายประมาทเมียท่านว่า หญิงนี้เป็นชู้กับคน เมื่อ
พิจารณา เป็น สัจ ว่า ชายนั้น เป็นชู้ด้วยหญิงนั้นใช้ ท่านให้ไหมชายนั้น
ถึงตัวหญิง ถ้าเป็น สัจ ว่า หญิงนั้นเป็นชู้ด้วยชายนั้นก่อนจริงใช้ ท่าน

ให้โหมชายนั้น แต่ถึงนั้น ลง มาเล่า เพราะ ชายมา กล่าว คำ ประมาท หญิง
เล่น แต่ภอ จะให้หญิงนั้น ได้ ชายมิชอบ ๖

๖๘๘๑ ๑ มาตราหนึ่ง หญิง นั้น ด้วไป ท่างเมือง ใน ชอบ จันทรเสมา จังหวัด ๑๖
หัว เมือง ซึ่ง กำหนดไว้ นั้น แล หญิงนั้น โดเล มี บอก ชาย ว่า มี ด้ว นั้น ด้ว มา
ชาย มิ ด้ว ทำ ชู้ ด้ว หญิง หญิง ทำ ชู้ ด้ว ชาย ท่อหนึ่ง สอง ท่อ ชัน ไป แล
จะ เอา โทษ แก่ ชาย นั้น มิ ได้ ถ้า ชาย ด้ว ว่า หญิง นั้น มี ด้ว อยู่ นั้น ด้ว มา ด้ว
ด้ว ประการ ไท ๆ แล ทำ ชู้ ด้ว ด้ว ให้ โหม ชาย ชู้ โดย พระราชกฤษฎีกา
แล ให้ เอา โทษ หญิง นั้น โดย สกน มี สกน เหตุ หญิง มิ ได้ ว่า กล่าว ทาม ผิก แล
ชอบ ว่า ด้ว เลี้ยง ก เป็น ขรรณ มี เป็น ขรรณ แล นั้น ไป ๖

๓๑๑ ๑ มาตราหนึ่ง ด้ว ทาย หงาย ไว้ ทั้ง โจร ส พยัง อยู่ กับ เวื่อน หญิง
เมื่อย นั้น น้ำ ทา ทด แล คล้อย ใจ กำหนด ชัก เอา ชาย มา จน แล ผู้ ทาย ทาย
รับ กัน อยู่ ทั้ง นั้น ถ้า พ้น ด้ว ชาย ผู้ ทาย เหน เอา ความ มา ร้อง ฟ้อง เมื่อ
สวน สืบ ชัย แพ้ พัง ด้ว ใช้ ท่าน ให้ สาน ทด ด้ว ตะกรวย ครอบ คีระ หญิง นั้น ลง
เพียง ทา ให้ ทเวน รอบ เวื่อน ที่ ด้ว อยู่ นั้น สาม รอบ แล ให้ โหม ชาย ชู้
เป็น เขี้ย สิบ แสน ให้ แก่ ญติ พ้น ด้ว เถื่อน ผู้ ทาย ๖

๓๑๑ ๑ มาตราหนึ่ง บุคคล ผู้ ไท ภา บุตร ภรรยา ไป ถาน ที่ ไท แล เกิด อุบัติ
เหตุ เป็น จลาจล การ ฌวง สง ความ แล บุคคล ซึ่ง ภา บุตร ภรรยา ไป นั้น พัก
พราก กัน มี ผู้ ไท ภา ไป พ้น ฌวง สง ความ ครั้น อยู่ มา เขา มา ภบ ลู เมีย
เขา ด้ว ท่าน ให้ ผู้ ไท นั้น คิน ให้ แก่ เจ้า บุตร ภรรยา ท่าน ว่า ให้ เจ้า ด้ว มี
นั้น ให้ บำ เหน ด้ว ผู้ ไท นั้น โดย ทว ๖

๓๑๒ ๑ มาตราหนึ่ง ผู้ ไท รบ คัก ได้ หญิง เสงย มา เลี้ยง เป็น ธนุ ภรรยา
ภรรยา หลวง
ทาม ภรรยา

ชาย ไท มา ทำ ชู้ ด้ว นั้น มิ โทษ ให้ โหม โดย พระราชกฤษฎีกา ๖

๓๓๐ มาตราหนึ่ง หญิงชาวไทยก็ดี มาขอเอาไครย อยู่ด้วยชายก็ดี ชาย
 รับประกันไว้ก็ดี แลชายเลี้ยง หญิง นั้นไว้ให้มันกิน ถ้ามันจะไปจาก
 ไซ้ จะคิดค่าเช่าแก่มันนั้นมิได้ เพราะให้ไว้มันแล้ว ถ้าชายไปมา
 หาสู่มัน เกิดลูกด้วย มัน มันนอกใจมีชู้ ให้ไหมชายชู้แล หญิงนั้น
 โดยมัน จนกรรยา ๖

๓๔๐ มาตราหนึ่ง หญิงใดว่า หญิงอื่น มักฉ้อตน แลวาน ฟัน้อง ลูก หลาน
 เพื่อนฝูงไปช่วย ค่าหญิง ซึ่งว่า มักฉ้อตนนั้น ถ้าพิจารณาเป็น สัจว่า มักฉ้อ
 มันไซ้ อย่าให้ไหมหญิงต้นเหตุเลย เหตุเขาเป็น ต้น ประเวณีให้ ไหม
 แก่พวก เพื่อนโดย พระราชกฤษฎีกา ถ้าถึง คบ ต่พื้น แทง พิจารณาเป็น สัจ
 ว่ามักฉ้อมันไซ้ ให้ไหม หญิงต้นเหตุ แล พวกเพื่อน ใดหนึ่งโดย พระ
 ราชกฤษฎีกา ถ้า มิเป็น สัจว่า มักฉ้อ ตนไซ้ ให้ ไหม หญิง ต้นเหตุ แล พวก
 เพื่อน ทั่วกัน ถ้าหญิงชู้ มาทำชู้ด้วย ฉ้อตน ถึง เว้น ตน แล หญิง เจ้าตัว ค่า
 ต่หญิงชู้ มิถึง สาคค์ไซ้ อย่าให้ ไหม หญิง เจ้าตัว นั้นเลย เหตุหญิงชู้ถูก
 หญิงเจ้าตัว ถ้า หญิงเจ้าตัว คบ ต่พื้น แทง หญิง ชู้มี บากเจ็บ ถึง สาคค์ไซ้
 ให้ไหม หญิง เจ้าตัว ให้แก่ หญิง ชู้ โดย บากเจ็บ นั้น ใดหนึ่ง ให้ไหม ชาย เจ้า
 ตัว อีก โสภหนึ่ง โดย พระราชกฤษฎีกา เป็น ค่า ยาคาลเหตุ ชาย ปราย เมีย มิได้

๓๕๐ มาตราหนึ่ง หลานทำชู้ด้วย เมียสูง คาบู่ อารอา หน้าพี่ ตนเอง มันผู้

มิกลัวเกรง มันมีอายุแก่ บาย ทั้งนั้น ให้เขา มัน คน ร้าย จำใส่ ชื่อ คววม
คา } เขา

หน้าหมักคัก หน้าทั้ง หญิง ทั้ง ชาย เขาเขือก หนึ่งผูกคอ เขาซ้องที่คววม
 รอบ กลาดแล้ว เขาซัน ขาหย่าง ยิง ด้วย ลูก สันโคก แล้วให้ ต่ ด้วย ลวด หนึ่ง
 กต ^{๒๕} / ที่ แลให้ทำ แผล ดอย เลี้ยง นอก เมือง อย่าให้ คู่ เขียง กัน ถ้า จะ
 ไล่ลูก สันโคก มิได้ ยิง เล่ม ละ ๓๐๐๐๐ . ๖

๕๐๐ มาตราหนึ่ง พระครูภิกษุสามเณร ผิดเมียท่านถึง ข้าเรา ชื่อว่าปรมาชิก
ได้ตั้ง ออก เสียแล้วให้ใหม่โดย พระราชกฤษฎีกา ๖๕

๕๐๑ มาตราหนึ่ง ถ้า พระครูภิกษุสามเณร ผู้ อยู่ในศีล ทำ ทุราจาร ผิดกิจ
วินัย ทำ ร้าย ด้วยหญิงหาตัวมิได้ ถึงข้าเราเป็นสจไซ้ ชื่อว่าปรมาชิกได้
ตั้ง ออก ลงโทษ ๕๕ { ที่ ส่ง ท้อง หญิง ช้าง หลวง ส่วน หญิง นั้น ให้ทำโทษ
ทุก หญิง ทำ ชู้ นอกใจ ตัว นั้น แล ๖๖

๖๐ กล่าว ถักหมม มวลวิวาท แห่ง ผู้เมีย ด้วยเหตุต่าง ๆ โดยสังเขป แต่เท่านี้

๕๐๒ มาตราหนึ่ง เจ้าสมรทวยเมียข้าคนตนเองได้ ท่านให้ใหม่ให้
ผู้มันเป็นไทย ส่วนเมียมันใช้ให้ไปแก่ผู้มันด้วย ถ้า หญิง นั้น มิไป
ด้วยผู้มันใช้ ให้เจ้าคิดค่าตัวให้แก่ผู้มันด้วย ตาม บทพระอัยการ ๖๗

๕๐๓ มาตราหนึ่ง ชายช่วยได้หญิง มาเป็นทาส แล หญิง นั้น มีผู้ อยู่
เจ้าเงิน เขา หญิง ทานั้นเป็นเมีย ท่านว่าให้มีโทษแก่ชายเจ้าเงินนั้นโดย
กระบิล ผิด ผิดเมีย เหตุว่า เมื่อคนได้ มิได้ ว่า กล่าวให้ขาดจากชายผู้มันก่อน

๕๐๔ มาตราหนึ่ง ชายไทยพึงใจ ข้าสาว ท่าน มิได้ กล่าวขอ ทำ ชู้ ด้วยกัน
แล ชายไทยมิได้เอา ชันหมากไปให้นายเงิน แล ให้พ่อ แม่ หญิง เล่า ใช้ ท่าน
ว่าชายหากันกับ นายเงิน แล พ่อแม่ หญิง มิได้ ถ้า ชาย ร้าง หญิง เสียใช้
ให้เอา เบี้ยเงินในค่าตัวทำเป็น สาม ส่วนให้ คง อยู่ แก่ หญิง ตัว เบี้ย สอง ส่วน
ให้ชายใช้ส่วนหนึ่ง เพราะ บังอาจทำ ชู้ เลี้ยง ข้า ท่าน มิได้ ยะมาแก่เจ้าเงิน
แล พ่อแม่ หญิง ๖๘

๕๐๕ มาตราหนึ่ง ชายไทย พึงใจด้วย ข้าสาว ท่าน มิได้ ช่วยได้ คบเขาข้า
สาว ท่านไว้ ณ เว้นเลี้ยงเป็นเมีย มิส่ง ข้า ท่านให้แก่เจ้าเงินใช้ เกิดบุตร
ก็มิได้เกิดบุตรก็มิได้ แล เขาข้าท่านไว้ ให้ช่วยการท่านใช้ ท่านว่าชาย
ผู้นั้น บังอาจ มิได้ ถลึงเกรง พระราชบัญญัติ กระบิล ความเมืองท่าน ๆ ให้ ใหม่
ลาหนึ่งแล้ว ให้เอาเงินค่าตัว หญิง ทำ สาม ส่วน ให้ ชาย ซึ่งเอา หญิง ข้า

ท่านไว้ใช้ส่วนหนึ่ง ไว้แก่หญิงตัวเบ็ยสอง ส่วน ถ้าลูกเกิดด้วยชายนี้ ให้ได้แก่ มันเพราะเกิดในเรือนเบ็ยท่าน

๔๖ ● มาตราหนึ่ง เจ้าเงินก็ตีพี่น้องลูกหลานแห่งเจ้าเงินก็ตี ช่มชู้หญิงทาสถึงชำเรา หญิงร้องแวกมีสักชีพยานใช้ ท่านให้แบ่งค่าตัวหญิงเสียถึงหนึ่งให้มันส่งให้แก่เจ้าเงิน ถ้าจับมือถือ นมกอดจูบช่มชู้ไม่ถึงชำเรา พิจารณาเป็นสัจให้แบ่งค่าตัวเป็นส่วน ลูกส่วนหนึ่งให้แก่เจ้าเงิน สามส่วน ถ้าขมด้วยไซ้อย่าให้แบ่งทุนเขาหนี้เสียเลย ถ้ามันมีสมัคอยู่ด้วยแลมันจะอย่าไซ้ มันยังหาเกิดบุตรด้วยนายเงิน แลพี่น้องลูกหลานแห่งเจ้าเงินไม่ จึงให้มันส่งค่าตัวจงถ้วน

๔๗ ● มาตราหนึ่ง นายเงินหาความแก่ทาสฝากว่า ผิดเมียทาสไทยคนไซ้ ถ้าเป็นสัจให้ไหม ถ้าหาสินไหมจะเสียให้มีไต่ ให้ทอนด้วยลวกหนึ่งแทนเบ็ยปรับไหมนั้น ถ้าแลนายเงินหาเป็นสัจไซ้ ให้ทาสฝากออกเป็นไทย จะให้ปรับไหมทุกทาสไซ้มีไต่ เหตุว่ายังเป็นไทยครึ่งทาสครึ่ง

๔๘ ● มาตราหนึ่ง ข้าสมจรด้วยกัน พ่อแม่แลเจ้าข้ามิให้ แลมันภักดิ์ไปไกล หญิงนั้นมิเป็นเมียชายเป็นแต่ชู้กัน แม้นชายผู้ใดมากทำชู้ด้วยหญิงนั้นเล่า จะไหมชายชู้ภายหลังนั้นมิได้ เพราะว่าย่อมเป็นชู้ทั้งสอง แลทรัพย์สินสิ่งสิ้นแห่งหญิงนั้น มิให้ชายชู้ริบเอาเลย แม้นชู้นั้นมิพึงเอาทรัพย์สินของหญิงไว้ นั้น ท่านให้ลงโทษชายนั้นด้วยลวกหนึ่ง

● กล่าวลักษณ มุลวิวาท ด้วยทาส ภริยาโดยสังเขป แต่เท่านั้น

๔๙ ● มาตราหนึ่ง ชายอยู่ทางวันหนึ่ง แลทาง ๗ วันเดือนหนึ่ง มาสู่

ขอลูกสาวหลานสาว ท่านเป็นเมียอยู่กินด้วยกัน วิวาทคำตักกันด้วยประการต่าง ๆ ชายลงจากเรือนละหญิงไว้ ถ้าชายอยู่ทางวันหนึ่ง ให้ตักแก่

ในสามเดือน ถ้าชายอยู่ทาง สามวันให้ผีตกแต่ใน หกเดือน ถ้าชาย อยู่ทาง
เจ็ดวันให้ผีตกแต่ใน แปดเดือน ถ้าชายอยู่ทาง สิบห้าวันให้ผีตกแต่ใน บ้างหนึ่ง
ถ้าชายอยู่ทางไกลเดือนหนึ่งให้ผีตกแต่ใน บ้างหนึ่งกับสี่เดือน ถ้าชายมิได้สู้

๓
หาหญิง พันกำหนด ๒ เดือน บ้างหนึ่ง และ บ้างหนึ่ง กับสี่เดือน ตาม ระยะทาง ใช้
๔

ได้หญิง หาผู้เฒ่าผู้แก่ แลกำนัน พัน นายบ้าน ร้อยแขวงกรมการ แลผู้มีบัณฑิต

คัดผู้ใดผู้หนึ่ง ให้ช่วย ส่ง ^{ทุน} สิ้น สอด) แลสิ่งของ เติมแห่งชาย ถ้า ภยชายๆ
ซ้นหมาก

รับก็มิ รัยก็คี่ ชาย หญิง ซาก จาก ผัวเมีย กัน เหตุ ชาย ละหญิงไว้ แกล้ง จะให้
มุกตลก ในโลกก็แล้ว จะให้ยาก แก่ ความเมื่อง ท่าน ถ้าไม่ ภยชายให้ส่ง แก่
บิดามารดา ญาติ พี่น้อง แห่ง ชาย ถ้าบิดา มารดา ญาติ พี่น้อง แห่ง ชายมิรับให้
หญิง นั้นไป บอกแก่กำนัน พันนาย บ้าน ผู้เฒ่าผู้แก่ ร้อยแขวงกรมการ ผู้มีบัณฑิต

คัดผู้ใดผู้หนึ่ง ว่า ^{ทุน} ทุน ได้ส่ง สิ้น สอด) แลสิ่ง ของ เติมให้ชายเป็นค่านับ
ซ้นหมาก

แล้ว มิภยชาย แลได้ส่ง แก่ บิดา มารดา ผู้เฒ่า ผู้แก่ ญาติ พี่น้อง แห่ง ชายเป็น
ค่านับ ทารับไม่ ท่าน ว่า หญิง ชาย จึง ซาก จาก ผัว เมีย กัน ถ้า ชาย หญิง อยู่
ด้วยกัน ทาทุน สิ้น ซ้นหมาก มิได้ก็คี่ แล มีทุน สิ้น จำหน่าย จ่าย สิ้น ไป ด้วยกัน
ก็คี่ ให้หญิงไป บอก กล่าวไว้ เป็นค่านับ แล้ว หญิง ชาย ซาก จาก ผัวเมีย

กัน ถ้า แล มิได้ส่ง ^{ทุน} สิ้น สอด) แลสิ่ง ของ เติม มิได้ ไป บอก กล่าว
ซ้นหมาก

ไว้เป็นค่านับ ท่าน ว่า หญิง ชาย ยัง มิ ซาก จาก ผัวเมีย กัน ถ้า หญิง มี ชู้ ผัว

ใช้ ให้ใหม่โดยประณมฉวีเมษ หนึ่งเกิดบุตร ชาย ทนึ่ง คุ้มกัน ท่านมิให้ส่ง สิ้น สอดส่ง จันทมาก ให้ส่ง แก่ ทนุ แล สิ้น เติม แก่ ชาย จง ถิ่น ชาย ทนึ่ง จึง ขาด จากฉวี เมษ กัน โดย พระราชกฤษฎีกา ๖

๕.๐ มาตรา หนึ่ง ฉวี เมษ อยู่ด้วยกัน ทนึ่ง นั้น หา ความ ผิด มิได้ แล ชาย นั้น โกรธ ทนึ่ง เก็บ เขา ทวพย สิ่ง สิ้น ตน ลง จาก เรือน ไป แล ชาย นั้น มิได้

ไป มา เป็น ข้า นาน ถึง } เดือน ตาม ระยะเวลา พ้น กำหนดแล้ว จึง ให้ ทนึ่ง
๑๐
๑๑

สิ้น สอด }
เขา จันทมาก } ของ ชาย นั้น ไป ส่ง ให้ แก่ ชาย แล พ่อแม่ ชาย นั้น เป็น ต้น เป็น
ทนุ ทวพย }

ประจาน แล ชาย ทนึ่ง จึง ขาด จาก ฉวี เมษ กัน หนึ่ง ชาย ไป ด้วย สามารถ โทโส มา แหก ครั้น หาย โกรธ แล มั่น เสี้ย เมษ มั่น มิได้ แล กลับ มา ทา เมษ มั่น ด้วย สุภาพ สุจริต แล ให้ ทวพย สิ่ง ของ เยี่ยม เยือน แต่ ใน

คืบ หนึ่ง ก็ คืบ ถ้า ทนึ่ง มิ สิ้น มิ วัณ ชาย แล ตั้ง จัน ขับ กลับ ทำ ชาย เป็น อัน มิ คืบ มิ ให้ ชาย นั้น ไป มา อีก เล่า ใช้ ท่าน ว่า จะ ให้ มั่น ขาด จาก ฉวี เมษ กัน นั้น มิได้ ท่าน ว่า ทนึ่ง นั้น สุจริต คึก เขาใจ ออก นอกใจ ฉวี มั่น ถ้า ทนึ่ง มิ ชู้ ฉวี ได้ ปรีย ใหม่ โดย พระราชกฤษฎีกา ๖

๕.๐ มาตรา หนึ่ง ภรรยา สามี่ ซึ่ง โกรธ ทนึ่ง ถึง เคียง เคียง กัน แล ชาย โกรธ แก่ ทนึ่ง เก็บ เขา สิ้น เติม แล ทวพย สิ่ง ของ ลง จาก เรือน นั้น ทนึ่ง แล เขา พัว

พันเสา หอสเสา เรือน ทนึ่ง เสี้ย แล ชาย ไป อยู่ ณ เรือน บิคา มารคา ก็ คืบ นั้น

ห้องพันธุแห่งชายก็ทำ ท่านว่าชายไปวันเดียว นั้น ชาค จากฉวีเมือกันท่าน
มิได้หญิงนั้น ส่ง จันหมาก เลย ท่านว่าชายนั้น เอาใจ ออก ทาก จาก หญิงแล้ว
ถ้า หญิง จะ มี ชู้ฉวี ท่านว่า หาโทษ มิได้เลย ถ้า ชาย นั้น โกรธ หญิง แล ลง
จาก เว็ช นทน์ หญิง มิได้เก็บเอา สิ้น เติม แล ทวพิยสิ่ง ของไป แล ชาย นั้น

มีก
ธา พว้า) พันเสาเว็ชเสา ทอ หญิงไป แต่ทัว ไป อยู่ณเว็ชน บิคา มารกาพี
ชวาน)

นังห้องพันธุแห่งชายได้ ๕๕ | วันก็ทำ ชาย มิได้ กลับ มาให้ หญิง นั้น ส่ง
สิ้นเติมให้แก่ชายจง เว้น ถ้าชายหา สิ้นเติมมิได้ ท่านว่าชายหญิงชาค
ทากฉวีเมือกัน ถ้า แลชายลง เว็ช นทน์ หญิงไป แล มิได้ พันเสา เว็ชเสาทอ
แล มิได้ เก็บเอา ทวพิยสิ่ง ของไป แล มา อยู่ณเว็ชน บิคา มารกาพี นังห้อง
พันธุแห่งชาย แล มิได้ กลับ มา อยู่ด้วย หญิง พัน กำหนดให้ หญิง ส่ง สิ้นสอด
ส่ง จันหมาก ส่ง สิ้น เติม ให้แก่ชายจงเต็ม ให้คิด สิ้น สมรส ให้แก่ชาย ตาม
ส่วนผู้ ชายผู้ หญิงนั้น ๖๖

๕๒๐ มาตราหนึ่ง ถ้าชายหญิงมี ทุน สิ้น อยู่ด้วยกัน . อยู่กินเป็นฉวีเมือ
กัน แลวิวาทเคียดฟุนกัน ชายไป จาก เว็ช นทน์ มิได้นำภา เป็น ชำ นาน
พันกำหนด แล ทวพิยสิ่ง ของ ๆ ชายยัง วกน ปรนกัน อยู่ณเว็ชน หญิง ชาย
มิได้เอา มา ท่านว่าชายยัง วกน หญิง อยู่ จึง มิได้เอา ทวพิยสิ่ง ของไป
ท่านว่าชายเดิมค เป็นแต่โทโส มา แชก จะเอา เป็น ชาค จาก ฉวี เมือ กัน มิ
ได้ ถ้า หญิง นั้น ทำ นอกใจ มีฉวีอื่นใช้ ให้ใหม่ พ่อแม่พี่น้อง หญิงโดย
ชัก สือ ๖๗

๕๓๐ มาตราหนึ่ง ฉวีเมือตีทำกัน หญิง ลง เว็ช นทน์ไป อยู่ด้วย พ่อแม่
ลุงตา ย่า ยาย พี่ บ้า น้า อา แล ชายไปเรียก ทา จะ รับคืน มา หญิง มิมา
ถ้า หญิง มีชู้ฉวีให้ใหม่โดยชานาค ๖๘

๒๔๐

๕๔๐ มาตราหนึ่ง ผิวเมียที่กำวิวาทกัน แลหญิงเคียดลงเรือนไป อยู่บ้านเรือนพ่อแม่ลุงตา แลชายตามแข่งหน้าไปสู่หาพ่อแม่ลุงตาแห่งหญิงนั้น แลพ่อแม่ลุงตา หญิงมีเวียกหา มีเอาหมากพุดมาสู่กิน แลหญิงนั้นมีชู้ผิวไว้ ท่านให้ไหมชายชู้แลพ่อแม่ลุงตา หญิงโดยพระราชกฤษฎีกา ๒๕

๕๕๐ มาตราหนึ่ง ชายหญิง อยู่กิน เป็นผิวเมียกัน แลชายคิดเอาใจออกนอกใจ หญิงชักย้ายเก็บเอาทรัพย์สินของเก็บเอาสิน ^{เดิม}สมรส } ไปไว้

แก่บิดามารดาญาติพี่น้องแห่งตนไป มีเมียอื่นก็คิด แลเก็บเอาทรัพย์สินของไปไม่ให้มีเมียอื่น ร่างหญิงไว้พันกำหนักก็คิด แลชายแกล้งซบได้หญิงเสีย เก็บเอาทรัพย์สินของไว้แต่ผู้เดียวก็คิด หญิงมาร้องฟ้องพิทณาเป็นสัจ ท่านว่าชายนั้นเลี้ยงหญิงมิเป็นขรรวม ให้ชายส่งทรัพย์สินของซึ่งเก็บไปนั้นมาจงถ้วน ควรให้ปันสินเดิมให้แก่หญิงแก่ชายตามสิน ^{เดิม}สมรส } ซึ่งชายเก็บเอาไป แลหญิงได้ไว้มีมากน้อยเท่าใด ปันได้

แก่หญิงชายคดโกง ให้หญิงชายชากจากผิวเมียกัน เหตุชายมิได้เลี้ยงหญิงโดยธรรม ๒๕

๕๖๐ มาตราหนึ่ง ชายใดทำชู้ด้วยเมียร้างท่านให้ไหมชายชู้ถึงประณมผิวเมียเป็นสินไหมถึงพิไต่ถึง ส่วนหญิงร้างให้มีโทษประณมจนเต็มตามพระอัยการเดิม เหตุหญิงเลมิมิทำ काम พระราชกำหนด มินะสมัค อยู่แก่ผู้ใดก็ตามใจหญิงนั้นแล ๒๕

๐ กล่าวลักษณะผิวเมียวิวาท ร้างกันโดยสังเขปยุติแต่เพียงนี้ ๒๕

๕๗๐ มาตราหนึ่ง ชายใดไปเลี้ยง ^{ลูก}หลาน } สาวท่านให้ยำเกรงพ่อแม่ผู้

แก่ผู้แก่แลญาติพี่น้องแห่งหญิงเสมอพ่อแม่ผู้แก่ผู้แก่แลญาติพี่น้องแห่งตน

อย่าให้ทำความสยประมาทอันมิชอบ ถ้าชายนั้นวิเวกทำที่ภริยา แลจับ
 หอก ตายธนูนำไม้สรรพอาวุธทั้งปวง จะฟันแทงภริยา พ่อตาแม่ยายญาติ
 พี่น้องหญิงห้ามมิฟังก็ตี แลชายหยาบช้าทำที่ ทบของฟันแทงพ่อแม่ผู้
 เก่าผู้แก่เจ็บป่วยไม่ถึง สาคัด ท่านว่าชายนั้น อุกขาชนิก ได้เขาซึ่ง สิ่ง
 ของ ๆ มัน คั้นให้แก่มัน ถองส่ง ซับมันเสีย อย่าให้ปากใหม่ถึง มันผู้อื่น
 ถ้ามัน ยัง รักเมียมัน อยู่ มัน จอตุแก่โทษว่าตัวมันผิดแล้ว ให้มัน แต่ง เจ้า
 ทอก ทอกไม้รูปเทียนผ้า หวี หนึ่งเหล่าเข้าเป็ดไก่ให้พ่อตาแม่ยาย สมัก ยมา
 แล้ว จึงให้มัน อยู่กินด้วยลูกสาวสืบไป ถ้ามัน ชกที่ฟันแทงทบของพ่อ
 ตาแม่ยายผู้เก่านั้นแห่ง หญิง มีปากเจ็บถึง สาคัด สาคัด ก็ตีแล มัน เป็นใจ
 ผู้ร้ายก็ตี ท่านว่าชายนั้นทุจริต หยาบช้า ทา มารยาท มิได้กุ่มบังอาจ ให้พ่อ
 ตาแม่ ยาย วิบเอา ทรัพย์สินสิ่ง ของ ๆ ชายนั้นไว้ ให้แก่ หญิง จง สิ้น ให้ซับมัน
 เสีย อย่าให้มัน อยู่ ด้วยลูกสาวสืบไป จะได้ ความฉิบหายเสีย ถ้าลูกสาว
 ยัง รักฉวี มัน จะ ตามฉวีมันไป ก็ตามใจมัน ทรัพย์สิน สิ่ง ของทั้งนั้น อย่า
 ให้มัน เละ ถ้ามัน มีลูกใช้ให้เอา ทรัพย์สินนั้นไว้แก่ลูก มัน เพราะ มัน มีรัฐคุณ
 ท่าน แล

๖๖

๕๔๐ มาตราหนึ่ง ชายไปเลี้ยงลูกสาวท่านให้ย่ำ เกรงพ่อแม่ผู้เก่านั้นผู้แก่
 แล ญาติแห่ง หญิง ถ้าชาย มีพยศกิน เหล้า มัถ์ ทำที่เมื่อยตน พ่อตาแม่ยาย
 ห้ามปรามมิฟัง มันว่ากล่าวเกิน เสย หยาบช้า แลให้เคื่องอันมีดีแก่
 พ่อตาแม่ยายก็ตี แล มัน จุกตอกที่เมียไปต้อง พ่อตาแม่ยายก็ตี ให้มัน
 แต่งเจ้า ทอก ทอกไม้รูปเทียน ยมา พ่อตาแม่ยายแล้ว ให้เรียกเอา ทาน
 บนไว้ พี่เมียหน้า เมีย กุญ เกี่ยวกัน แล

๖๗

๕๕๐ มาตราหนึ่ง ฉวีเมื่อยวิเวกทำกัน จับ หอกทาม แทลง หลาวธนูนำไม้
 มีค พร้าแลมีผู้ช่วย ห้าม กอตั้ง ผู้ช่วย ห้ามนั้น ปากเจ็บใช้ ให้ใหม่เป็น
 สิ้นใหม่ กิ่งฟีนอยกิ่ง

๖๐๐ มาตราหนึ่ง สามัภริยาอยู่ด้วยกัน ภริยามีความผิด สามัจะปราบปรามโบยตีหญิง ๆ จะเอาโทษแก่ สามันั้นมิได้ ถ้าภริยาทำว่า ทყาบ ข้ำแก่ สามั ให้ภริยาเอา เข้ำคอกคอกไม้ ขวโทษแก่ สามัจึง จะ ควรร

๖๐๑ มาตราหนึ่ง ชายไปเลี้ยงลูกสาวหลานสาวท่าน แลมีสิ่งสิ้นไป ด้วยเพน คำนับ ถ้าชาย ทყาบ ข้ำทำต่อที่พ่ต๋าแม่ ยาย แลผู้เฒ่าผู้แก่แห่งหญิง แลชายนั้นไม่ทำทานบณให้ก็ได้ ไม่สมักขมาพ่ต๋าแม่ ยายก็ได้ผู้เฒ่าผู้แก่ก็ได้ ผู้หญิงว่ามีอยู่เพนเมียชายนั้นสืบไป ให้เอาทรัพย์สินสิ่งของ ทั้งปวงแห่งชาย ซึ่งยังมีบริคน อยู่ นั้น ส่งให้แก่ ชายนั้น เสีย เหตุว่าทรัพย์สินสิ่งสิ้นทั้งนี้ เป็น ที่ค้ำนึ่ง พึ่งใจเสนาหาแก่ทวยราษฎรทั้งหลาย ท่านจึงว่าให้เอาส่งเสียแก่มันจงแล้ว อย่าให้เอาทรัพย์สินของมันไว้ได้เพน บริคน สืบไป เลอแล้วให้ขบมันเสีย อย่าให้มัน อยู่ ด้วยลูกสาวสืบไป ถ้าแลทรัพย์สินสิ่งสิ้นแห่งมันยังมี บริคน อยู่แก่หญิง หญิงมีส่งให้แก่มันใช้ ท่านว่าหญิงนั้นยังเป็นเมียชายนั้น อยู่ แล

๐ กล่าว ถั ษณ ผิว เมีย วิวาท กับเงิน เลย พ่ต๋าแม่ ยาย โทย สัจเจป แต่ ท่าน

๖๐๒ มาตราหนึ่งผิวเมียไป ค้า แต่จังหวัดหัวเมือง พระราชเสมาณฑลเมืองชั้น แห่งพระเจ้าอยู่หัว แม้นไปพันกำหนดนี้หนึ่ง ชายมีมา ท่านว่าหญิงชายชากจากผิวเมื่อกัน ถ้าชายมีมา ผาก ของมาถึงเมียคนก็ได้ ให้หญิงสืบ บอกศุขทุกข์ใช้เจ็บให้รัฐกิจวสแห่งคนก็ได้ กำหนดสามปี ถ้าพันกำหนดชายมีมา พระราชกฤษฎีกาว่า หญิงนั้นมิได้เพนเมียชายนั้นเลย หญิงมีชู้เอาผิว ทาโทษมิได้ ทั้งชายผู้ผิวใหม่ นั้น ก็ทาโทษมิได้เลย ถ้าชายผู้ใดเอา หญิงเพนชู้เพนเมียแต่ในกำหนดนั้น คือเมียท่าน แลได้ใหม่โดยจนาค ถ้าแลพันกำหนดแล้ว แลหญิงมีชู้แล้ว แลชายผิวเก่า นั้น มาทำร้ายแก่ชายก็ได้ หญิงก็ได้ ท่านว่ามันล่วง อาญา ท่านให้ใหม่ทวีคุณ แม้นว่าชายไปเมื่งเงิน ไปทะเล ไปชิงใหม่ ไปพึ่งคา

ไปชระว พ้าแกง พั้นไซ้ ท่านให้หญิง อยู่ถ้า ๓ ปี ถ้าได้ข่าวว่าสลักจับ
 ชายตัวไปก็ แลสำเภชาติไปตกลงให้หญิง อยู่ถ้า ๓ ปี ถ้าพัน ๓ ปี
 แล้ว หญิงมีชู้ตัวมิให้ มิโทษแก่ หญิง ชายนั้นเลย ถ้าตัวเก่า มาทำ ร้าย
 แก่เขาทั้ง สองไซ้ ท่านให้ โทษ คุง เกี้ยว แล

๖๓ ๐ มาตราหนึ่ง ถ้าพระผู้เป็นเจ้าใช้ไป การ ฌวงคสงครวาม แลไปสื่อ
 เมือง ปรดอมเมืองใกล้เคียง ก็ดี ภาย หลัง ถ้า ภรรยา ชาติ สน กังวล ทุกข ยาก
 ประการใด ให้บอก มุณนายอาณา ประชาบาลให้ช่วย กราบทูล พระเจ้า อยู่หัว
 ถ้า หญิงมีชู้ตัวไซ้ ให้ โหม จักุณ ให้แก่ เจ้า ตัว จง สิ้น แลให้ ลงโทษ
 ชายหญิง นั้น โทษ ขนาก

๐ กล่าวลักษณะตัวไปค้า แลไป ระชกร กำหนดให้ หญิง อยู่ ถ้า โดย สังเขป
 แต่เท่านี้

๖๔ ๐ มาตราหนึ่ง ชาย หญิง ก็ ตัด ทาย เป็น ทวิ พย มรฎก แห่ง พ่อ แม่ พี่
 น้อง มา ก็ดี โถ่ มา ก็ดี แล ใ้รับ พระราชทาน พักขาไว้ นา อกร เมื่อ เขา
 ตัวเมีย ยัง อยู่ด้วยกันไซ้ ให้ เขา เป็น สมรค หนึ่ง ซ้ำ เติม แห่ง หญิง แห่ง
 ชาย ก็ดี มา อยู่ เกิด ลูก เมื่อ เขา ตัวเมีย อยู่ด้วยกัน นั้น แลแล้ว ตัวเมีย
 จะ อยู่ กับ ไซ้ ให้ ยัน เขา ลูก ทาย นั้น เป็น สมรค แล ทวิ ซ้ำ เติม นั้น ให้ คง
 ทาม เติม แห่ง หญิง แห่ง ชาย นั้น

๖๕ ๐ มาตราหนึ่ง สามี ภริยา วิวาท จะ อยู่ กับ สามี ให้ หนึ่ง สื่อ แก่ ภริยา
 ภริยา ให้ หนึ่ง สื่อ แก่ สามี ต่อ หน้า ผู้ ใ้ ผู้ แก่ ท่าน ว่า พัง เขา หนึ่ง สื่อ สามี ภริยา
 นั้น ใ้ เขา สามี ภริยา จาก จาก ตัวเมีย กัน

๖๖ ๐ มาตราหนึ่ง สามี ภริยา วิวาท กัน สามี ให้ หนึ่ง สื่อ อย่า แก่ ภริยา ผู้ ลูก
 หนึ่ง รุ้ เตน หนึ่ง แล้ว สามี กลับ คั้น ไป อยู่ แก่ ภริยา ภริยา ก็ อยู่ ด้ว กับ
 สามี สับ ไป แลแล้ว มี ผู้ รุ้ เตน ว่า เขา คั้น ตี ด้ว กัน ไซ้ ท่าน ว่า เขา เป็น สามี
 ภริยา กัน อยู่ ถ้า ภริยา นั้น มี ชู้ ตัว ใ้ ลงโทษ โดย ขนาก

๖๗๐ มาตราหนึ่ง ภริยาสามีมิชยบเนื้อฟึงใจกัน จะ เข่ากันใช้ ตามหน้า
ใจเขา เทกว่าเขาทั้งสองสิ้นบุญกันแล้ว จะจำใจให้อยู่ด้วยกันนั้นมิได้

๖๗๑ มาตราหนึ่ง ฉวีเมียมอยู่ด้วยกันต่างคนต่างผิดใจกัน จะ เข่ากัน
ใช้ ให้หญิงส่งสิ้นสอกจนหมากแก่ชาย ถ้ามีลูกด้วยกันใช้ ท่านมิได้
ส่งสิ้น สอกจน มากแก่ชายเลย ให้เรียก สิ้นเทิมทั้งสองข้าง สิ้นสมรส
ใช้ ให้แบ่งปันเงิน ๓ ส่วน ให้ชาย สองส่วน ให้แก่หญิงส่วนหนึ่ง
ถ้าหญิงนั้นเขามีทุนเทิม ข้อชายจ่ายได้ถ้าไร แลชายหากทุนเทิมมิได้ใช้
ท่านให้ปัน สิ้น สมรส นั้น ๓ ส่วน ให้แก่หญิง สองส่วน ให้แก่ชายส่วนหนึ่ง
เพราะชายหากทุนมิได้ ชายได้หากไปรักษาจึงได้

๖๗๒ มาตราหนึ่ง สามีภริยาวิวาทจะ เข่ากัน ให้บิดามารดาผู้เฒ่าผู้แก่ได้
ถามไต่สวนดู ให้รู้ว่าผู้ใดผิดผู้ใดชอบ ถ้าผู้ชายผิดผู้ใดโทษ ชายได้
หนังสือสัญญาทานบนไว้แก่ผู้เฒ่าผู้แก่ บิดามารดาพี่น้อง แห่งหญิงแล้ว
แล้ว ชายนั้นแปรปาก หลาก คำว่า มิได้ทำ ตาม หนังสือสัญญาทานบนไว้
ถ้ามีนอช करताความซ้ง ว่ากล่าวมีฟึงอีกเล่าใช้ ท่านว่าให้กระทำ
ตาม หนังสือสัญญาทานบน ซึ่งทำให้ไว้แก่ท่านนั้น

๖๗๓ มาตราหนึ่ง ฉวีเมียมอยู่ด้วยกัน ฉวีไปค้าได้เมียมใหม่มาค้ชย ชาย
ทำเรียดแก่เมียมก่อน แลจะ เข่ากันใช้ให้แบ่ง สิ้นนั้นถึง เพราะเมียมก่อน
นั้น หากโทษ มิได้ ชายนั้น อชรรรม

๖๗๔ มาตราหนึ่ง ชายใดข่มขืนหญิง หมายถึงชำเรา ให้เขาเชื่อประณ
ผิดเมียทำ ๕ ส่วน ยกเสียส่วนหนึ่ง เขา ๔ ส่วนทั้งใหม่ เงิน สิ้นใดมี
พิไหยถึง ถ้าข่มขืนมิถึงชำเรา ให้ใหม่ถึงชำเรา

● ศุภมศัตุ ๑๘๐๕ ศก หลุนักขัตริ เทือน ๑๐ ขึ้น แปกคำ พุกทวาร สมกั
พระจ้าวมาธิบคัศวีบรมจักรพรรดิราชาบรมบพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัว เสกใน
บันดงก์อาศโทยกิก ประจิม มหาสระ จึง พระสุภาวที ศรีมณฑาทศราช บังคมตุด

พระกรุณาด้วย ชุน ไกรนารายณ แลแม่ นางเกิดบุตรพรมนารายณ สมรส ด้วยกัน แลทำบวริคนให้แก่อันว่า เคิมแม่ นางเกิดมี จำหญิงชาย ช้าง ม้าโค กระบือ แก้วแหวนเงินทอง ผ้าผืนแพรพรรณสรรพทรัพย์สิ่ง ของ ทั้งปวงเป็นเงินแปดซ้ง ส่วน สิ้นเคิมช้าง ชุน ไกรนารายณเอาไปเล่น เขี่ยเสี่ย ส่วน สิ้นเคิมแม่ นางเกิด แต่างไปค้า เมื่อง นอกเสี่ย ยังแต่สิ้น สมรส แลเขาจะอย่ากัน ทั้งนี้ จะ ควร ประการใด จำพระพุทเจ้า ขอเรียน พระราชาปรินิบัติ จึง มีพระราชโองการ มาณพระบัณฑิต ให้มนต์มิชุน แลนักปราชชาชนันชิตย ทั้งหลายพิภกษาให้ แต่าง พระราชาภฤฎีกาไว้ สืบไปเมื่อน่า

๑๒๐ มาตราหนึ่ง สองสมรสด้วยกัน มีบวริคน ทั้งสองข้าง คือว่ามีจำกน ช้าง ม้าโค กระบือ แก้วแหวนเงินทอง ผ้าผืนแพรพรรณสรรพทรัพย์สิ่งใด ๆ ก็ดี แลทรัพย์เคิมนั้น หนีตายก็ดี เรือล่มไฟไหม้ก็ดี เล่นเขี่ยเสี่ยก็ดี แต่างไปค้า ขายจากทุนก็ดี แลสิ้นเคิม นั้น หนีตายด้วยประการใด ๆ ก็ดี ท่านให้เอาสิ้นสมรสใช้เคิมอัน หนีหายนั้น รง ถ้วน เหลือ นั้น เป็น สมรส ถ้า สิ้นเคิม แต่างเขียน หนังสือไว้เปล่า ๆ ว่า เป็นสิ้นชิตา มารดา ใต้ก็ดี แลโค กระบือ สรรพทรัพย์ทั้งปวง นั้น หนีตายหนีหายไร ลักด้วยประการใด ๆ ก็ดี ท่านมิให้เอาสิ้น สมรสใช้สิ้นเคิมเลย ถ้าแผ่นดินของอาณา เป็น ถ้อยความก็ดี ต้อง มรรฎก แลท่านให้เอาเคิมเป็น มรรฎกก็ดี ถ้าเอาสิ้น สมรสใช้เคิมนั้นเลย เพราะโทษเกิดแก่ ตนเอง ถ้าเอาเคิม ตนให้ลูก หลาน พี่น้อง พ้องพันธุไป ก็เสมอ ดูจะเกี่ยว ถ้า แลเอา สมรสใช้เคิมใช้ ใคร มากให้ ไ้ มาก ใคร น้อยให้ ไ้ น้อย ถ้า สมรส หามีได้เป็นภษี เจ้าทั้ง สอง ฝ่าย ถ้า หาสมรส มิได้ มีแต่ สิ้นเคิม ช้าง หนึ่ง มากใช้ ให้เอาใช้เคิม ช้างจาก นั้น ตาม ส่วน มาก แลนี้เยเพราะเขา อยู่กันด้วยกัน ถ้า สิ้นเคิม หญิงก็ดี สิ้นเคิม ชายก็ดี แต่าง เขา ทั้งสอง สิ้นเสี่ย ด้วยกัน ท่านมิได้ ว่า แก่กันเลย หนึ่งเขา แรก เลียง กัน เป็นตัวเมีย บ่อม ง่าย เป็นจำ

เหล่า แลหวาน เป็น บริเวณ ทั้ง สองข้าง มีผู้เฝ้าผู้แก่ รู้เหิน แลให้ทำหนังสือ บริเวณ ข้าง ชายไว้ แก่บิดา มารดา พี่น้องข้าง หญิง ให้ทำหนังสือ บริเวณ ข้าง หญิงไว้ แก่บิดา มารดา พี่น้องข้าง ชาย จึง จะชอบ ถ้า มี สิ้น เติม ทั้ง สองข้าง แล มี หนังสือ บริเวณ อยู่ แต่ข้าง เกียวใช้ ถึง สิ้น ใน บริเวณ ไม่มี เป็น บริเวณ เลย ถ้าข้าง หนึ่ง พิภพใช้ ให้ แล่ง เอา กิ่ง เป็น เติม ถ้า เขา วัช เขา เอกสาร แก่ กัน ให้ เขา คง เป็น เติม ถ้าข้าง หนึ่ง หา ทุน มิได้ ควร ให้ข้าง ผู้มี ทุน นั้น เรียก เขา หนังสือ ว่า หา ทุน มิได้ ไว้ เป็น คู่ บริเวณ ถ้าข้าง หนึ่ง ว่า เติม ข้าง หนึ่ง ว่า สมรส แล หา ลัก ชี พยาน มิได้ ให้ เขา เป็น เติม กิ่ง สมรส กิ่ง ถ้า บริเวณ หญิง อยู่ หน ชาย บริเวณ ชาย อยู่ หน หญิง ใช้ ให้ เขา โศก บริเวณ นั้น ถ้าข้าง หนึ่ง มี บริเวณ ข้าง หนึ่ง หา บริเวณ นั้น มิได้ ข้าง หา บริเวณ มิได้ มาว่า จะ เขา สิ้น โศก บริเวณ นั้น มิได้ หนึ่ง บิดา มารดา พี่น้อง ลูก หลาน หน หญิง กิ่ง ชาย กิ่ง แล เขา ล้ม ตาย ใช้ หน ชาย กิ่ง สิ้น สิ้น มาก น้อย เท่าใด กิ่ง หน หญิง กิ่ง สิ้น สิ้น มาก น้อย เท่าใด กิ่ง ท่าน ว่า เขา ฉวี เมีย ได้ ด้วย บุญ เขา ให้ เขา เป็น สิ้น สมรส แม้ บิดา มารดา ญาติ หน หญิง ให้ สิ้น สิ้น แก่ หญิง กิ่ง บิดา มารดา ญาติ หน ชาย ให้ สิ้น สิ้น แก่ ชาย กิ่ง เมื่อ วัน มี แยก ให้ เขา เป็น เติม ถ้า ใด เมื่อ มา อยู่ เป็น ฉวี เมีย กัน แล ให้ เขา เป็น สมรส แม้ ใด ไว้ นา อกร เมื่อ อยู่ เป็น ฉวี เมีย กิ่ง ให้ คิด เขา เป็น สมรส หนึ่ง สิ้น สิ้น นอน แล เหล่า เจ้า ของ กิน เลี้ยง ผู้เฝ้าผู้แก่ วัน มี แยก มิ ภา จะ เขา แก่ กัน ถ้า อย่าง นั้น กิ่ง ตาย จาก กัน กิ่ง ท่าน ให้ ยก เสีย ๖

๗๓๐ มาตรา หนึ่ง บริเวณ ไป อยู่ กับ เมีย แล ว่า มี สิ้น บริเวณ มาก เมื่อ คูไว้ หา สิ้น ใน บริเวณ มา มิได้ แล มี แต่ น้อย นั้น กิ่ง แล มั่น เจ้า ใน ระวัง อ่า พวง ถ้า อ่า พวง ท้าว พระยา ใด ตัก ปาก ถ้า อ่า พวง ชุน นาง ผู้ใหญ่ ใด กิ่ง ด้วย ลวด หนังสือ สกน แล มิ สกน ถ้า อ่า พวง ผู้เฝ้าผู้แก่ ใช้ แม้ เขา ขอ ทำ สมรส ใด เท่าใด ได้ไว้ แก่ หญิง สิ้น เป็น โศก แก่ ชาย แล แม้ หญิง

ค่านับ จะทำได้ทำ หนังสือ บริคน ได้ไว้แต่กัน ตาม ประเพณีโบราณนั้น หากมิได้
 อย่าง ธรรมเนียมโบราณเสียเม สดุดีไปจำ นาน แล้ว ครั้น จะประกาศแก่ ราษฎร
 ให้อ่านหรือทำ หนังสือ บริคน ทั้ง แต่กันนั้น ก็เป็นอันยากก็ให้ใช้ตาม กระบือ
 เมืองที่เคยใช้มา จะไม่มี หนังสือ บริคน ก็ ตามเกิด ถ้าแต่เจ้าฉวีเมียบ จะ
 กัน จะ ขึ้น สิ้น เติม สิ้น สมรคนนั้น ให้แพร่พิชารณาโดยสัจโดย ธรรมได้ทวี
 ฝ่ายชายฝ่ายหญิง มาก น้อยเท่าใดใช้ก็ไว้แบ่งปัน ตาม ส่วน สิ้น เติม สิ้น สมร
 โดยพระอัยการอันโบราณ วาชกรษัตริย์ บัญญัติให้แบ่งปันนั้นเกิด จะ

๑ กล่าวลักษณะ มลูวิบาท แห่งฉวีเมียบ จะ เข้ากันโดย สัจจะแต่เท่านี้ จะ

๑ อันว่า หญิงอัน ชายมิได้ค่านับสู่ ขอ แล ชายกระทำ ทูราจารได้มีโทษ นั้น
 มี ๗ ประการ มาตุวิจิตา ประการ หนึ่ง คือ หญิงอัน อยู่ ทั่วย มาตุวิจิตา หาก วิทยา
 วิตุวิจิตา ประการ หนึ่ง คือ หญิงอัน อยู่ ทั่วย วิจิตา หาก วิทยา มาตุวิ
 วิตุวิจิตา ประการ หนึ่ง คือ หญิง อัน อยู่ ทั่วย วิจิตา มาตุวิ วิจิตา หาก วิทยา
 โคตวิตุวิจิตา ประการ หนึ่ง คือ หญิงอัน อยู่ ทั่วย โคตวิตุวิจิตา หาก วิทยา มาตุวิ
 วิจิตา ประการ หนึ่ง คือ หญิงอัน อยู่ ทั่วย พี่ชาย พี่สาว พี่ชายมีสาธ หาก วิทยา
 ญาวิตุวิจิตา ประการ หนึ่ง คือ หญิงอัน อยู่ ทั่วย ญาวิตุวิจิตา หาก วิทยา มาตุวิ
 ประการ หนึ่ง คือ หญิงอัน อยู่ ทั่วย ท่านผู้ใดผู้หนึ่ง ท่าน หาก วิทยา บัณฑิต
 วิ ๗ ประการนี้ ถ้าชายผู้ใด มิได้ค่านับสู่ ขอ แล ออกอาจไปกระ
 ทำ ทูราจาร หญิงก็ตี แล ชายไป ลอบ ลัก ทำ ชู้ แล ช่ม ชื่น ชัก ภา หญิงไป ก็ตี
 ท่านว่า ชายนั้น มีโทษ ถ้า หญิงนั้นไป ศา ชายถึง เภศสถาน บ้าน เวียง ชาย
 ขอมให้ชาย ทำ ชู้ ทั่วย ใช้ แล จะ กล่าวโทษ แก่ ชายนั้น มิได้ลง

๗๕๑ มาตุวิ หนึ่ง บุรุษผู้ใด จับ ข้อ มือ ทนออก บุตรี ท่าน ก็ตี ขึ้นไป ถึง ๓
 นอก บุตรี ท่าน ก็ตี แล มุค ทลาก บุตรี ท่าน ไป รุบ กอด ทำ ชู้ แล ทำ ประการใด
 ก็ตี ท่านว่า ชาย นั้น ผิดให้ ลงโทษ โดยโทษา นุโทษ จะ

๗๖๖ ● มาตราหนึ่ง ชายใดมีเมียแล้ว ช่มชื่น ลูกสาว หลานสาว ท่าน ถึง
ชำระ ให้ใหม่ชายนั้น ถึง ประถม ผิก เมีย ถ้า ช่มชื่น มิถึงชำระ ให้ใหม่
ถึงถึงชำระ ๖๖

๗๖๗ ● มาตราหนึ่ง ชายหาเมียมิได้ ช่มชื่น ลูกสาว หลานสาว ท่าน ถึงชำระ
ให้ใหม่ชายนั้น ถึง เข็ญ ชายมีเมียแล้ว ถ้า ช่มชื่น มิถึงชำระให้ใหม่ถึง
ถึงชำระ ๖๗

๗๖๘ ● มาตราหนึ่ง ชายใด ช่มชื่น หญิงเด็กไม่รู้ เติงยามมิถึงชำระ ให้
ใหม่เท่า เข็ญ ประถม ผิก เมีย ถ้า ช่มชื่น ถึงชำระ โสทิต โสทิต ให้ใหม่เท่า
เข็ญ ประถม ผิก เมีย ทั่ว คน ถ้า ทบตี หญิง ทำให้ มีบาดเจ็บ ด้วย ท่านให้
ใหม่ชายนั้น โดยขาดเจ็บอีก โสทิตหนึ่ง ๖๘

● กล่าว ลักษณะ หญิง ๗ ประการ แล ปรับโทษชายช่มชื่น หญิง โดย
สังเขป แต่เท่านี้ ๖๙

๗๖๙ ● มาตราหนึ่ง บุตรีท่าน บิคา มารดา ยมิได้ ประกอบสามีภริยาให้ใช้
บิคา มารดา นั้น เปน อิศร แก่ บุตร ถ้า ชายใด พึงใจ ด้วย บุตรีท่าน ให้ คำนับ
บิคา มารดา ตาม ประเพณี ถ้า บิคา มารดา ยกให้ สามี จึง เปน อิศร แก่ ภริยา
ถ้า ชายมิได้ ไป สู่ จอ คำนับ บิคา มารดา หญิง ๆ ชาย ลอย รัศมี ไกร ทำ ชู้กัน
ใน สภาน บ้าน เว้น บิคา มารดา หญิง บิคา มารดา หญิง จับได้ ที่ โดยทำ
โดย ชาย มิถึง สหัท จะ เขาโทษ แก่ บิคา มารดา หญิง นั้น วิได้ ถ้า ชายได้
ไป สู่ จอ มิ คำนับ บิคา มารดา หญิง แล้ว พ่อ แม่ ญาติ พี่น้อง หญิง แกล้ง ติ โยช
ชายใช้ ให้ ส่งโทษ แก่ บิคา มารดา แล ญาติ พี่น้อง แห่ง หญิง โดย พระราช
กฤษฎีกา ๗๐

๗๗๐ ● มาตราหนึ่ง ชายใดมิได้ สู่ จอ หญิง เปน คำนับ แล ลอย ทำ ชู้ ด้วย
ลูกสาวท่าน ท่าน จับได้ ท่าน มิได้ ชำ พัน ชาย แต่ ให้ ผู้ มี ชื่อ ไว้ ว่า กว่าจะ
กัน ตาม กระบิล ความ เมียง ท่าน ๗๑

๗๑๐ มาตราหนึ่ง ชายลอบลัก สม รักษ ทำ ชู้ด้วย ลูกสาว ท่าน กิติ หญิง
 ทาย ท่าน กิติ แล พ่อแม่ เจ้าเงิน แต่ง หญิง มิ รั้ว ชาย มิ รั้ว หญิง มี ครรภ
 ทาย พิหารณา เป็น สักว่า ชายลอบ ลัก ทำ ชู้ด้วย หญิง จริง ไซ้ ท่าน ให้ โทษ
 ชาย จง เต็ม ค่า ทิว หญิง สกน แล หญิง ทาย นั้น แล ไซ้ ให้ ลง ทิน ทา โทษ ๓๕ } ที่

๗๑๑ มาตราหนึ่ง ชายใด ลอบ ไป ทำ ชู้ด้วย ลูกสาว หลาน สาว ท่าน มิได้
 กล่าว ถาม แล พ่อแม่ หญิง รั้ว ชู้ ชู้ ไป มา หา สู้ ลูก คน กิ่ง นั้น ไซ้ ท่าน
 ว่า คือ เมีย มัน ให้ มัน แต่ง ฆะ มา พ่อแม่ หญิง ฟัง ให้ พ่อแม่ หญิง รั้ว ฆะ มา
 ให้ มัน อยู่ กิน เป็น คู่ สักวาศ เพราะ เขา ทั้ง สอง เป็น คู่ สร้าง กน มา แล กาล ก่อน
 เป็น สัก วั ภาพ อย่า ให้ ชาย สัม ผัก ลูก ต้อง ทิว รึง สอง ถ้า ชาย มิ แต่ง มา ฆะ มา
 พ่อแม่ ผู้ ฤๅ ผู้ แก่ แต่ง หญิง แล มิ ได้ เลียง หญิง กิ่ง ท่าน เลียง ลูก เมื่อ
 ท่าน ทั้ง หลาย แล มัน ทำ ชู้ แล มัน ทอก หญิง นั้น เสีย ท่าน ว่า มัน ทำ ได้
 ลูก หลาน ท่าน นม บก ออก พร้อง ให้ โทษ ชาย ผู้ เลมิก พ่อแม่ ผู้ ฤๅ ผู้ แก่ นั้น
 โดย ชนาค ถ้า แต่ง มา ฆะ มา พ่อแม่ หญิง มิ รั้ว แล พราก ลูก ลูกสาว ไป ให้
 แก่ ชาย อื่น ให้ เสีย ปรเวณิ ธรรม ไซ้ ท่าน ว่า ผู้ มา เขา เมีย มัน แล พ่อแม่ ทำ มิ
 ชอบ นั้น ท่าน ให้ โทษ พ่อแม่ หญิง แล ชาย ผู้ มา เขา เมีย มัน โดย ชนาค ๒

๗๑๒ มาตราหนึ่ง บุกร หญิง มี ชู้ สัก ให้ ชาย ชู้ มา หา กิติ แล ชาย มา หา
 หญิง เอง กิติ แล พ่อแม่ พี่ น้อง หญิง มิ รั้ว แล ปลง ทิว ว่า เป็น โจร จะ โมย พัน แทง
 ชาย ชู้ นั้น ทาย ท่าน ให้ ชาย หญิง นั้น ให้ แก่ พ่อแม่ พี่ น้อง ผู้ ทาย นั้น ส่วน หนึ่ง
 ส่วน หนึ่ง ไซ้ ไร่ แก่ พ่อแม่ พี่ น้อง หญิง นั้น ถ้า พ่อแม่ พี่ น้อง หญิง รั้ว อยู่ แล
 แล ถึง ชำ พัน ชาย นั้น ทาย ไซ้ ท่าน ให้ เขา ค่า ทิว ชาย นั้น กิ่ง โทษ แล ให้
 ชาย หญิง ทอก ตลา กได้ ทำ ไท ส่ง ให้ พ่อแม่ ชาย ปลง สฟ ผู้ ทาย นั้น แล ๒

๗๑๓ มาตราหนึ่ง สอง ลอบ สม รักษ ด้วย กน มิได้ สู้ ขอ มิ จัน ทมาก เป็น คำ
 นัย แล พ่อแม่ หญิง มิ รั้ว ต่อ มิ ท้อง ลูก จิง รั้ว ถ้า ชาย นั้น ชั่ว ชาคิ ทพร
 พ่อแม่ หญิง มิ ให้ ก็ ตามใจ พ่อแม่ หญิง ถ้า พ่อแม่ หญิง นั้น ทาย ถ้า ชาย

หญิงสมัก อยู่ด้วยกัน เกิดลูก ชาย หญิง ท่านว่า ลูก นั้นแปดชั้นหมาก หญิง
ทำซู้ใช้ ทำมาได้ไหมชายซู้ นั้นให้แก่ชายกรพล ซึ่งแปดตัวนั้น แล
ให้เรือเขาทรพยสิ่ง สิ้นให้แก่ชายผู้ตัวนั้นด้วย

๔๕๐ มาตราหนึ่ง ผงไพร พัวจ้ำคณทั้ง ทลายหา ชั้นหมากมีไต้ วัชชโคว
กัน อยู่ด้วยกัน เปล่า ๆ พ่อแม่พี่น้อง แห่ง หญิง รู้มีไต้รังพ้อง ว่า กล่าว
แลมัน ปลูก เรือนบ้าง ต่างเรือน แผลง อยู่กินด้วยกันโดยฉันตัวเมีย หาบุตร
มีไต้ก็ตั้ง หญิง สิทธิแปดเมียชาย ถ้าแลผู้ใด มีไต้ ปลูก เรือน อยู่ มีไต้
ทำเลี้ยงกันโดยฉันตัวเมีย ท่านว่า มีไต้แปดเมีย สิทธิแก่ชายเลข

๔๖๐ มาตราหนึ่ง ฝ่ายทหารฝ่าย พลเรือนไพร่ฟ้าทั้ง ปวง เขา สมรคด้วย
กัน ตกชั้นหมากมีไต้ พ่อแม่หญิงรู้ว่า มีไต้รู้ก็ตั้ง แลมัน ปลูก เรือน
อยู่กินด้วยกันก็ตั้ง ยัง มีไต้ทัน ปลูกก็ตั้ง แลมัน เลี้ยงดู อยู่กินด้วยกัน
โดยฉันตัวเมีย แลเกิดลูก หญิง ลูก ชาย สบายดีบดงั้น ท่านว่าเกิดลูก
แปดชั้นหมาก แล้ว หญิงแปดเมีย สิทธิแก่ชาย แม้น หญิงทำซู้ผู้ชาย
ท่านว่า ได้ ไหมชายซู้ให้แก่ชายผู้แปดตัวโดยขนาน

๔๗๐ มาตราหนึ่ง ผู้ใดซู้ซู้ได้แก่ลูกสาว หลานสาว ท่าน พ่อแม่แห่ง
หญิง มีไต้ แลอยู่จนมาจึง รู้ท่านได้ ไหมชายโดยยสลาศักดิ์ก็ พ่อแม่ หญิง
แลมัน ผู้ซู้ซู้ดื้อนั้น ให้ทวนด้วย ทวายเป็นโดย สรรพ พิ สกรร เพงจะนมแม่แก่
ลาภเอาสิ้น จ้าง สิ้นบน ตั้งให้ลูกสาวท่านเลี้ยงตัว

๔๘๐ มาตราหนึ่ง ชายใดมีไต้ซู้ ซอ ลูก สาว หลานสาวท่าน แลยังอาจ
ว่า คนเรี่ยวแรงผู้เดียวก็ตั้ง ภาพวกเพื่อนไปด้วยก็ตั้ง เข้ากุมเกาะเบาะ
จนลงจากสาว หลานสาว แลเมียท่านไป ด้วยแรงคน หญิงนั้น ร้อง แรกซึก
ชาวจะมีคนรู้เห็นไต่ยิน ช่มจีน หญิงนั้นไต้ ถึงชำเรศักดิ์ มีไต้ถึงชำเร
ก็ตั้ง หญิงนั้น มา ทาคาหมแปดใจใช้ ให้ใหม่โดย พระราชทานผู้ใด
ถ้า ช่มจีน หญิงมี บาดเจ็บใช้ให้ใหม่โดย บาดเจ็บอันใดสักหนึ่ง

กัวยนั้นให้ใหม่ถึง ถ้าชายหลายคนข่มจีนโทรมเฮา หมิงนั้นใช้ ได้คง
โทษแก่ชายนั้น กัวยลวด หนังสือ ๖๐ ที่ ให้ใหม่ ตาม บันฑาคักกิติทักคุณ
เพราะ มัน บังอาจ ขยายซำต่อ แผ่นดิน เมืองท่าน

๘๘๐ มาตราหนึ่ง หมิง คน เกี่ยวทำซู้กัวยชายสอง คน แลชายนั้น มา
ภบกัณ วิวาทคักำพัน แทง กัณ มี บากเจ็บใช้ ท่านให้ใหม่ หมิงแลชายนู้
พัน แทงนั้น ให้ชายนู้บากเจ็บนั้นโดยความเมือง ท่าน

๘๙๐ มาตราหนึ่ง หมิง คน เกี่ยวมัน ทำซู้กัวยชายคน หนึ่งก่อน แล
หมิงนั้น มาทำซู้กัวยคน หนึ่งแล้ว ซู้ก่อน มัน พัน แทง ซู้หลัง ทายก็คัก ซู้หลัง
พัน แทงซู้ก่อน ทายก็คัก ท่านว่า เป็น หมิง รัยให้ทวนมัน ๓๐ ที่ แลไว้
โกนคักศะ หมิง นั้น เป็น ทะแแดงแแดง ทักคอก ฉะบา สอง หูซัน ซาหย่าง ปรจาง
๓ วัน แลไว้ฆ่าชายนู้ซู้พัน แทงนั้นให้ตกไป ตามกัณ ถ้าทรงพระกรุณา
มิให้ฆ่าที่ใช้ ผู้ทำทำนา ๔๐๐ ลง มาให้ปรับใหม่ทักคุณ โดย พระราช
กฤษฎีกา สั้นใหม่ให้แก่วิชา มารดา ญาติพี่น้อง แทงชายนู้ซู้ตาย

๙๐๐ มาตราหนึ่ง หมิงโต มีซู้พ่อแม่ แทงหมิงโตว่า กล่าวแก่อแม่ผู้
ชาย ถ้าชายนั้นไป สู้อาหมิง แลพ่อแม่ หมิง พัน แทง ชายชู้นั้น ตายให้
ใหม่โดย พระราชกฤษฎีกา แลส่วน หมิง นั้น ให้ชายเอาผู้ตาย

๙๑๐ มาตราหนึ่ง ชายโต พุกกา เกี่ยว พาล หมิง แลชายใส่ กลพ่อ ลวง
หมิง หมิง ยอมเป็น เมียชาย ชาย ลวง เฮา แท่ ทวิพยเจ้า ของ ๆ หมิงแล
ฆ่า หมิง เสียใช้ ท่านว่าชายนั้น หา ลัก มิได้ ให้ฆ่าชายนั้นเสียให้ตก
ไป ตามกัณ

● กล่าวลักขณ หมิง ชาย ลอบ ทำซู้มิได้ สู้ออ แลชายพ่อ ลวง หมิง เช่น
มูลวิวาทโดยสังเขป แต่เท่านี้

๙๒๐ มาตราหนึ่ง ชาย ขอลูกสาว ท่านถึง หลบฝาก ยังแต่ จะทำงาน แล
พ่อแม่ หมิงให้ชายฝาก ขำเวอห แล ทำกัณ อยู่ด้วยกัน เป็น ๒ ปี แล

สิ้น สอดนั้นให้ตก อยู่แก่ หญิง จง สิ้น เพราะ ว่า สิ้น นั้น เป็น สิ้น หัว บัว นาง
ได้ ไว้ แก่ หญิง จง สิ้น

๑๑๑.๑ มาตรา หนึ่ง ผู้ โท ไป สู้ ขอ ลูก สาว หลาน สาว ท่าน บิศา มารดา ญาติ
แห่ง หญิง ตก ปาก ได้ ได้ กิน ชื่นหมาก ท่าน แล้ว ชายหา ผิด มิได้ บิศา
มารดา ญาติ แห่ง หญิง คิด กิน แหนง แคลงใจ แคล้ง จะ ไม่ ได้ หญิง นั้น แก่ ชาย
แปร ปาก ทลด คำ ทา ที่ กลัว พิ ได้ ครั้น ชาย ผู้ ชื่น มา สู้ ขอ อีก บิศา มารดา
หญิง นั้น ก็ รัย กลับ คั้น ชื่นหมาก ชาย นั้น เล่า ถ้า ชาย ทั้ง สอง เป็น ความ
กัน ท่าน ว่า ให้ ลูก สาว นั้น แก่ ชาย ผู้ มา สู้ ขอ ก่อน แล้ว ได้ เขา ชื่นหมาก
ชาย ภาย หลัง นั้น ทั้ง โหม บิศา มารดา หญิง ทวีคุณ ยก ทน ให้ เจ้า ของ เหลือ
นั้น แปร สิ้น โหม กิ่ง พิ โผย กิ่ง แล้ว ให้ ใช้ คำ อุตสา รวมนั้น ให้ แก่ ชาย
ภาย หลัง ด้วย เพราะ มัน ทงค ก็ ส้า ทาว ล่วง ความ เมื่อง ท่าน ถ้า บิศา
มารดา หญิง ตก ปาก ให้ บุตร เป็น ภรรยา ชาย บิศา มารดา หญิง รัย สิ้น สอด
ชื่นหมาก แห่ง ชาย ไว้ แล้ว แล้ว กลับ ถ้อย คำ มิ ได้ เล่า ใช้ ให้ คิด เขา คำ คัว
หญิง นั้น ทาม กะระ เมียร อยุ่ แล้ว ให้ กิน สิ้น สอด นั้น จง ถ้วน เหตุ พหลัง ปาก
เสีย สิ้น พหลัง คั้น ตก คั้น ไม่

๑๑๑.๑ มาตรา หนึ่ง ชาย โท สู้ ขอ ลูก สาว หลาน สาว ท่าน เป็น เมียบ ชาย
มิ เขา แปร เมียบ แล ไข รุ่ ขอ หญิง ชื่น เป็น เมียบ เล่า แล หญิง ซึ่ง สู้ ขอ ไว้ ก่อน
นั้น ไป ที่ ทำ หญิง ภาย หลัง ไร ท่าน ว่า หญิง คน รัย ส้า ทาว ให้ โหม หญิง
ผู้ ค้า คำ นั้น ให้ หญิง ผู้ บาก เจ็บ โภย พระราชา ญาติ ญาติ

๑๑๑.๑ มาตรา หนึ่ง ชาย โท มี เมียบ แล้ว พวง ว่า หา เมียบ มิได้ ได้ สู้ ขอ หญิง
ชื่น มา เป็น เมียบ แล เมียบ ก่อน ที่ ทำ หญิง ซึ่ง สู้ ขอ มา เป็น เมียบ นั้น เจ็บ ปวด
ไข้ ถ้า หญิง ผู้ เจ็บ มิ สมัก อยู่ ทั่ว ชาย นั้น ก็ ให้ ว่า กลัว ยัง สุก ภา ระลา การ
ให้ ขาด จาก ฉวี เมียบ กัน จึง ให้ โหม ชาย ผู้ พวง เท่า พ้อ ลง ท่าน แล ให้ โหม
ผู้ ช่วย กล่าว ขอ นั้น กิ่ง ชาย ผู้ พวง ให้ แก่ หญิง ผู้ บาก เจ็บ เหตุ หญิง เสีย

ตัวเพราะ ชายพ่อ ลวง ถ้าหญิงเกิด บุตร ด้วยชายนั้น แล้ว ให้ สิทธิ เปน
เมียชาย หญิง จะ กล่าว อย่า ฟัง ฟัง เลย ๖

๑๑๓๐ มาตรา หนึ่ง ชายใดไป สู่ ขอลูก สาว หลาน สาว ท่าน บิศา มารดา
หญิงให้ หญิง ผู้ บุตร ผู้ หลาน แก่ ชาย ชายยังมี ใ้ คำนับ ทำ งาน บิศา มารดา
หญิงยังมี ใ้ เว้น สาก ทมอณ ก่อน หญิง ยังมี สิทธิ อยู่ แก่ บิศา มารดา ถ้า ชาย
นั้น สำหาว คบ พวก เพื่อน ไป ถู ดาก ลูก สาว หลาน สาว ท่านมา ท่านว่า เจมิค
พระราชาธญา ความ เมื่อง ท่าน ท่านให้ ส่ง หญิง นั้น ให้ แก่ บิศา มารดา แล้ว
ได้ โทม ชาย ทัน เทศุ โดย พระราชาธญา ฎีกา แล้ว ให้ ทวน ชาย ทัน เทศุ นั้น ด้วย
ลก หนึ่ง ๓๐ ที่ ส่วน พวก เพื่อน ซึ่งไป ด้วย กัน นั้น ให้ ทวน ด้วย ลก หนึ่ง
๑๕ ที่ โดย เจมิค พระราชาธญา นั้น ถ้า จะ ใ้ ลก หนึ่ง ๓ ที่ ต่อ แสน
เปน แก่ พิไย หลวง ๖

๑๑๔๐ มาตรา หนึ่ง ชายใดให้ สู่ ขอลูก สาว หลานสาว ท่าน แล เขา ชัน ทมาก
สาม ชัน ไป กล่าว ภาษ พ่อ แม่ พี่ น้อง หญิง รับ เอา ไว้ ว่า ให้ ลูก สาว หลาน
สาว แก่ ท่าน ท่าน คำนับ ไว้ ใน กำหนด ซึ่ง ว่า กล่าว กัน ไว้ นั้น ยัง เปน เมีย
ชาย ถ้า ชายใดไป ทำ สู่ หญิง นั้น ท่านว่า ผิด เมีย ท่าน ใน ชัน ทมาก ท่าน
ให้ เขา ชัน ทมาก ทั้ง โทม ชัน ทมาก กล่าว ภาษ นั้น ๑๐ ชัน ชัน ทมาก ทม ๕๐ ชัน
เปน ๖๐ ชัน ให้ ที่ ค่า ชัน ทมาก กล่าว ภาษ นั้น ชัน ละ ฟ้อง ให้ ที่ ชัน ทาม
ทม ชัน ละ สลึง เขา ชัน ทมาก ทั้ง นั้น บวก กัน เข้า แล้ว ให้ โทม ทวี่ คุณ ยา
ทุน ใ้ เจ้า ของ เหลือ นั้น เปน สัน โทม กิ่ง พิไย กิ่ง ถ้า ถึง กำหนด ซึ่ง ว่า
กล่าว นึก ทม อย กัน ไว้ นั้น ชาย มี ใ้ เขา ชัน ทมาก ใหญ่ มา แต่ง งาน ตาม สัญญา
นึก ท่านว่า หญิง นั้น มี ใ้ เปน เมีย ชาย เลย หญิง มี สู่ ผู้ อื่น ทา โทม มี ใ้
แล ชัน ทมาก ๓ ชัน นั้น ชาย จะ กิน เขา มี ใ้ เศษ ว่า พัน กำหนด ซึ่ง ว่า กล่าว
นั้น แล้ว ๖

๑๑๕ ● มาตราหนึ่ง ชายให้ มีขันหมาก ๓ ขัน ไป สู้ ขอลูกสาว หลานสาว ท่าน พ่อแม่ หญิง กับ ผู้เฒ่า ผู้แก่ จ้าง ชาย ยิง ยธม พุทรา ชื่น ลง ปลงใจ ๔ แลให้ หญิง อยู่ ด้วยกัน ก็ดี แล ชายช่วย ทุกชยาก หญิง ด้วย ประการ ไต ๆ ก็ดี พ่อแม่ หญิง ยก หญิง ผู้ เป็น ลูก หลาน ให้ เป็น ภรรยา ชาย ก็ ดี แล ชาย หญิง สมระเถกัน พ่อแม่ หญิง รัก หลาน หลาน ให้ เป็น ภรรยา ก็ ดี ท่าน ว่า หญิง นั้น สิทธิ เป็น เมีย ชาย แล ชาย ผู้ ไต ทำ ชู้ ด้วย หญิง นั้น ให้ โหม ชาย ชู้ ตาม บัน ทาศักดิ์ ให้ แก่ เจ้า ผัว โดย พระราชกฤษฎีกา ๖ ะ

๑๑๖ ● มาตราหนึ่ง ชายให้ สู้ ขอลูกสาว หลานสาว ท่าน ถึง หลบ ผาก แล หญิง มี ชู้ ด้วย ชายอื่น ก็ ดี ตาม ชายอื่น ไป ก็ ดี ท่าน ว่า ให้ ชาย ผู้ ขอ คิค เอา ค่า ขันหมาก แด่ แรก มา สู้ ขอ เท่า ถึง ขันหมาก หมั้น เอา หนึ่ง เป็น สอง ถ้า ชาย ผู้ สู้ ขอ เห็น หญิง ทำ ชู้ ด้วย ชายอื่น พัน แทง หญิง ชาย ฆาก เจ็บ ถึง ตาย ใช้ ท่าน ว่า ชาย ผู้ สู้ ขอ นั้น เลมีก ให้ ลง โทษ ตาม พระอัยการ ผู้ รัย พัน แทง โภย ฆาก เจ็บ ถึง ตาย นั้น ๖ ะ

๑๑๗ ● มาตราหนึ่ง ชาย สู้ ขอ หญิง แล ชาย เข้า มา ผาก บำเรอ ท แล วัล มั้น ละ เสียบ ไป ไค้ เมียอื่น มั้น กลับ มา ทำ หนึ่ง ลือ กล่าว ความ เป็น ประมาท ประงาน พ่อแม่ หญิง ให้ วิวัก ให้ ส่ง หญิง นั้น แล หญิง นั้น พ่อแม่ ยัง มิ ไค้ ทำ งาน เวณ สาค หมอน หญิง นั้น ยัง สิทธิ แก่ บิดา มารดา ๖ ส่ง หญิง ให้ แก่ มั้น มิ ไค้ เลย ๖ ะ

๑๑๘ ● มาตราหนึ่ง ชาย สู้ ขอลูกสาว หลานสาว ท่าน แล ชาย ไต ไป ผาก บำเรอ ท ยัง มิ ไค้ ทำ งาน เวณ สาค หมอน ก่อน ชาย ผู้ นั้น มั้น ทำ ทง ของ อาทยาย ชำลัก โส ช่ม หง ลูกสาว ท่าน มั้น มิ เกรง พ่อตา แม่ยาย แล พัน ้อง หญิง จริง ใช้ ท่าน ให้ ชัย โล้ มั้น ผู้ นั้น เสียบ ฆ่า ให้ ลูกสาว แก่ มั้น ๖ ะ

๑๑๙ ● มาตราหนึ่ง ชาย ไต พึ่ง ใจ ลูกสาว หลานสาว ท่าน ให้ ผู้เฒ่า ผู้แก่ ไป สู้ จะ เป็น คำนับ แก่ บิดา มารดา หญิง บิดา มารดา หญิง ยก ลูกสาว หลาน

สาว นั้นให้แก่ชาย ผู้สู้ ขอทำ การ มงคลแล้ว ชายนั้น มี ภาซการ ไปยัง มิได้ มา อยู่ คุ้ม หญิง ถ้า ชาย กลับ มา ใช้ ท่าน ให้ ส่ง ทวี หญิง นั้นให้แก่ ชาย

๑๒๐. ๑ มาตรา หนึ่งใน ชายใดให้ไป สู่ ขอ ลูกสาว หลานสาว ท่าน คือบิคา มารกา ฟัน้อง ฟ้อง ฟันชู่ แห่ง หญิง เป็น คำนับ แล ชายนั้น ยัง มิได้ อยู่กิน คุ้ม หญิง มี ชายอื่น มา ทำ ชู้ คุ้ม หญิง ถ้า ภา หญิง นั้นไป พ่อแม่ หญิง มิได้ รู้ ท่าน ว่า ชยามี โทษ แก่ พ่อแม่ ฟันชง หญิง นั้นเลย ส่วน ชาย ชู้ ผู้ ลัก ภา ไป นั้น ท่าน ให้ โหม เสมะนิก เมีย ท่าน ใน จัน ทมาก ะ

๑๒๑. ๑ มาตรา หนึ่งใน ชายใดให้ มี ชัน ทมาก ไป สู่ ขอ ลูกสาว หลานสาว ท่าน เปน คำนับ พ่อแม่ หญิง มิได้ หญิง นั้น แก่ ชาย ชาย หญิง เปน ชู้ กั้น พ่อแม่ หญิง มิรู้ ชาย หญิง มั้น ภา กั้น หนี ท่าน ไป เกิด บุตร คุ้ม กั้น ก็ คือ ทา บุตร มิได้ ก็ ก็ ถ้า ชาย นั้น มา ชะยะ มา ยุม แปลง บิคา มารกา หญิง บิคา มารกา หญิง ภา ให้ หญิง จึง สิทธิ เปน เมีย ชาย ถ้า ชาย มิได้ มา สมัก สะมา บิคา มารกา หญิง บิคา มารกา หญิง มิได้ ยกให้ หญิง ไม่ สิทธิ เปน เมีย ชาย เปน แต่ ชู้ กั้น ถ้า หญิง นอกใจ มี ชู้ ให้ โหม ชาย ชู้ นั้น เปน คำ พญา ช้าง คุ้ม บิคา มารกา มิได้ ยก หญิง นั้นให้ แก่ ชาย เลย ะ

๑๒๒. ๑ มาตรา หนึ่งใน ชาย ขอ บุตรี ท่าน ท่าน ให้ แต่ง มี เวียน อยู่กิน คุ้ม กั้น ค่าง หาก แล้ว ชู่ มา บุตรี ท่าน เกิด อุบัติ โรค แล สามีนั้น เขา มา ส่ง ได้ แก่ บิคา มารกา หญิง บิคา มารกา หญิง วิทยาโรค บุตรี มั้น ถอย กลาย พาย ใต้ บิคา มารกา จะ เขา หญิง นั้นไป ภา ให้ เปน ภรรยา ชายอื่น นั้น มิได้ บิคา มารกา หญิง วิทยาโรค นั้น สั้น ทว พัย ทำ โค ให้ สามีนั้น ใช้ ทว พัย ให้ แก่ บิคา มารกา หญิง เท่านั้น เหตุ บุตรี ทั้ง หลาก เมื่อ ชัย บิคา มา ทา วิทยา กรัน มี เวธ แล้ว ชู่ เปน สามีนาก วิทยา ะ

๑ กล่าว ถัก ยณ แห่ง ชาย สู่ ขอ ลูกสาว หลานสาว ท่าน โดย ลง เจน แต่ ท่าน

๑๒๓ ๑ มาตราหนึ่ง ชายพททา เกียว พาล พ้อ ลวง ลูก สาว หลาน สาวทำน ภา
 ไปทำซัวเมีย แลพ้อแม่พี่น้องหญิงมีรุ มั่นคั้นเอาหญิงมาไว้เรือน
 ถ้าชายนั้น มาสู่ ขอขมาขุมแปลงท่าน ๆ ได้จึงได้ ท่าน มิให้อ่าให้ มีโทษ
 แก่ชายนั้นเลย ถ้าชายเอาหญิงนั้นไว้ ให้มาสู่ ขอหญิง แลพ้อแม่หญิง
 มิได้หญิงนั้น แก่ชาย หญิงนั้น หนีชาย มายังพ้อแม่พี่น้องหญิง แลชาย
 มาถูกลากเอาหญิงนั้นไป ก็ที่ หญิงนั้น หนีมา ยังพ้อแม่พี่น้องหญิง ชาย
 หนีให้มาสู่ ขอหญิง พ้อแม่หญิงมิให้ ชายนั้น มาถูกลากเอาหญิงนั้นไป
 ก็ที่ ท่านว่า เลมีคให้ทวน ถ้ามีพวกเพื่อนไป ค้ำย ให้ทวน กิ่งจงทุกคน
 แลให้ ไทมิได้แก่หญิงนั้น อีกโศกหนึ่งโดยพระราชาฤทธิกา ๖

๑๒๔ ๑ มาตราหนึ่ง หญิง ตามชายไป แลชายมิได้ สมัค ขมาไหวพ้อไหวแม่
 หญิง แลชายเอาหญิงนั้นไว้ เปนเมีย อยู่บ้านอื่น บ้าน ละคั้น สองคั้น ถึง
 สองบ้านสามบ้านแล้ว แลชายมิเลี้ยงหญิงเอา หญิงมาส่งให้แก่พ้อแม่
 หญิงเล่าใช้ ท่านว่าชาย ยังอาจเอา ลูกสาว ท่านไปไว้เลี้ยง ประจານ ถ้าเอา
 ไปเลี้ยง สองบ้าน ให้เอาค่าตัวหญิงนั้นทั้งใหม่ทวีคูณ ถ้าเอาไป เลี้ยง
 สามบ้าน ขึ้นไปให้ใหม่ทวีคูณ เปน สิ้นใหม่ กิ่งพิไนย กิ่ง ๖

๑๒๕ ๑ มาตราหนึ่ง ชาย ลัก ลูก สาว หลาน สาวทำน หนีไปต่าง บ้านต่าง
 เมือง ถึง สิบปีแล้ว มั่นเอาลูกสาว หลาน สาวทำน คั้น มาบ้านเมืองเล่าใช้
 หญิงไม่สมัคค้ำย ชาย ให้ชายเวน ลูกสาว ให้แก่พ้อแม่หญิง ยพึงให้มี
 โทษแก่ชายนั้นเลย เหตุชายภา หญิงนั้น กลับมาเอง ๖

๑๒๖ ๑ มาตราหนึ่ง ชาย หญิง สมัค รัักษโคว เปน ซู้กัน พ้อแม่หญิงมีรุ
 ชายหญิง มั่นภา กันไป ชายมิได้มา สมัค ขมาพ้อแม่หญิงใช้ ให้ส่งหญิง
 ให้แก่บิดา มารดา แลให้ ไทมิ ชายผู้หา คำนับ มิได้ ภา หญิงไป เปน
 ข้อ เลมีคให้ แก่บิดา มารดา หญิง ๖

๑๒๗๑ ๑ มาตราหนึ่ง ถ้าหญิงตามผู้ชายใช้ให้ทวน หญิง กว้างไม้ ทวายเป็น
 ผกกัน มีผกกัน แล้วส่ง หญิง ให้แก่ บิศา มารดา หญิง แล ชายนั้น ทาคำขี้
 บิศา มารดามีได้ ให้ใหม่โดย พระราชาฤๅษฏ์กา ๖๖

๑๒๗๒ ๑ มาตราหนึ่ง ชายภราตูกสาวท่านไปทำ ชู้ อยู่มา หญิง นั้น มีกรรม
 พ่อแม่ หญิง นั้น มี รู้ หญิง นั้น ทาย ท่านให้ชายใช้ คำ หญิง นั้น จง เต็ม แล้ว
 ให้ลงโทษแก่ ชาย นั้น เป็น ข้อ เลมีกอีก โสทหนึ่ง ๖๖

๑๒๗๓ ๑ มาตราหนึ่ง ชายภราตูกสาว หลานสาว ท่านไป ชาย หญิง ได้ สัมภ
 รัภษกันให้ชายส่ง หญิง นั้น คืน มาให้แก่ บิศา มารดา พี่ บ้า หน้า อหญิง ให้ชาย
 ยมา ยุมแปลง แต่ง การ งาน โดย สม ควร ตาม ประเวณี ฟังให้ชาย หญิง อยู่กิน
 เป็น สัว เมียกัน ถ้า ชาย มี ได้ มีความ ร้าย เป็น ข้อ มหันตโทษ แล เป็น คน กุศล
 บิศา มารดา พี่ บ้า หน้า อหญิง มี เต็มใจ ทิโทษแก่ ว่า ชาย มี พยศ เล่น เบี้ยกิน
 เหล้า หยาบ ซ้ำ ประการใด ก็ คี ท่าน ให้ บิศา มารดา พี่ บ้า หน้า อหญิง เรียก เขา
 ทานบนชาย แล้วให้ชาย หญิง อยู่กิน เป็น สัว เมีย กัน เหตุ ชาย หญิง ได้
 สัม ภรัภษ กัน ก่อน แล้ว จะ ตก ประเวณี เขา นั้น มี ชอบ หนึ่ง ถ้า ชาย ส่ง หญิง ให้แก่
 บิศา มารดา พี่ บ้า หน้า อหญิง ชาย ได้ มา ยมา ยุมแปลง เป็น กำนิบ บิศา มารดา
 พี่ บ้า หน้า อหญิง มี รับ แกล้ง ว่า อุบาย กว้าง ประการ ไส ๆ แล เขา หญิง นั้น ไป แล
 ให้ เป็น เมีย ชาย อื่น ท่าน ว่า บิศา มารดา พี่ บ้า หน้า อหญิง นั้น มี ชอบ ให้ใหม่ ชาย
 ชู้ โดย ประถม ผิด เมีย ใหม่ ผู้ยก ให้ ถึง ชาย ชู้ ถ้า ชาย มี ส่ง หญิง ให้ ไป แล
 ภอ เช่น ที่ บิศา มารดา พี่ บ้า หน้า อหญิง มี รับ ชาย บัง อาจ เขา หญิง ไว้ ให้ ทวน
 ชาย หญิง คลสาม สิบ ที่ แล้ว ให้ ไทม ชาย นั้น เป็น ข้อ เลมีก โดย ศักดิ์ บิศา มารดา
 หญิง หญิง มี ได้ สิทธิ เป็น เมีย ชาย ถ้า ชาย สม รัภษ ลัก ภา หญิง ไป ชาย หญิง
 เสีย เล่า ท่าน ให้ ใหม่ ชาย นั้น เป็น ลัก ภา โดย ชนาค หญิง มี ได้ สิทธิ เป็น เมีย
 ชาย ให้ รุ่ง เขา เงิน แก่ ชาย ส่ง ให้ นำย เงิน จง ถ้วน แล้ว ให้ ทวน ชาย ห้า สิบ
 ที่ ทวน หญิง ชี่ สิบ ห้า ที่ เหตุ หญิง ร้าย ชาย พาล ให้ ยาก แก่ ความ เมื่อง ท่าน

๑๓๐.๑ มาตราหนึ่ง ชายหญิงพรหมจรรย์ รักร่วมกัน พ่อแม่มีรั้ว แลชาย
 อื่นมาขอ หญิงนั้น พ่อแม่ยกให้ชายผู้สู้ออก ไล่แต่ง กาว มีขันหมาก
 ครั้นถึง กำหนดให้ หญิงนั้น ลงเรือน แล หญิงนั้น มีลง แล ชายผู้ซึ่ง พ่อแม่
 หญิงมิได้ยกให้นั้นภาเอา หญิงไป แล มันเก็บเอา ทรัพย์สินของไป ทั่วย์ผู้
 นั้น ท่านให้เอาขันหมากนั้นทิ้งใหม่ พ่อแม่ หญิง ทวีคุณแล้วให้ ใช้ค่า หอแล
 สิ่งของท่าน จงเต็ม เพราะ พ่อแม่ หญิง มิได้ถามลูกสาวตน ส่วน ชายผู้
 ภาไปนั้น ให้ใหม่ให้พ่อแม่ หญิงนั้นเป็น เขี้ยมมาชุมแปลง ให้หญิง สิทธิ
 แก่ชายผู้ภา เพราะ ว่า หญิง ชายนั้น รักร่วมกัน อยู่ก่อน แล้ว ๖

๑๓๑.๑ มาตราหนึ่ง หญิงชายทามกันไป แล ชายเอาหญิงไว้กั๊ก แล
 ชายเอา หญิง มาชิงแพ่ง ๆ หมายไป แล พ่อแม่ หญิง ตกสิ้นสอดไป แก่พ่อ
 แม่ชายกั๊ก กั๊ก ชายเอง กั๊ก เงินมาก น้อยเท่าใด ๆ แล พ่อแม่ ชาย กั๊ก
 กั๊ก ชายเอง กั๊ก รักร่วมกัน แล้ว ชายเอาลูกสาว ท่านไป ชายเสีย เขา
 เงินไปให้เจ้า ลูกสาวผู้ตกมานั้นใช้ ท่าน ว่า ชาย บังอาจ ให้เอา เขี้ย ซึ่ง ชาย
 ชาย หญิง นั้นทิ้งใหม่ ทวีคุณ เป็น สิ้นใหม่ กิ่ง พิไหย กิ่ง แล้ว ให้จับ ชาย นั้น
 เสีย ชย้าได้ เลียง หญิง นั้น สืบไป ๖

๑๓๒.๑ มาตราหนึ่ง ชายหญิง รักร่วมกัน เป็น คู่กัน แล พ่อแม่ หญิง มีรั้ว มีน
 ภา กัน ไป อยู่ เรือน พ่อแม่ พี่น้อง พ้อง พันธุ ชาย แล หญิง ภาเอา ทรัพย์สิน
 ของ พ่อแม่ หญิง ไป ทั่วย์ พ่อแม่ หญิง ๖ เขาทรัพย์สิน ท่านให้คืน ให้แก่
 พ่อแม่ หญิง นั้น จงเต็ม เพราะ ว่า มันมิได้ อยู่ในโอวาท พ่อแม่ มิควรให้
 ทรัพย์สิน แก่มัน ๖

๑๓๓.๑ มาตราหนึ่ง ชายหญิง ลอบลัก สม รักร่วมกัน บิคา มาวคา หญิง
 นั้น มีรั้ว ชาย ลัก ภา หญิง นั้น ไป อยู่ ณ เรือน พ่อแม่ พี่น้อง แห่ง ชาย ในที่ไกล
 ที่ไกล กั๊ก แล ปลุก เรือน อยู่ มี ลูก กั๊ก หาลูก มิได้ กั๊ก ท่าน ว่า หญิง ไม่
 เป็น สิทธิ แก่ ชาย เป็น แท้ คู่กัน แม้น หญิง ทำ ผู้สู้อ ชายอื่นใช้ ให้ปรับ

โหม หญิงแดง ชายชู้ ภายหลังนั้นโดยประณมฉีกเมีย เหตุชายชู้ลัก ล่วง ประ
 เวนนี้ ท่านได้เอาสินไหมพิไฉนเป็นค่า หลัวข้างหลวง แล้วให้หญิงสิทธิ์ แก่
 บิศา มารดา หญิง จะให้สิทธิ์เป็น เมียชายชู้ลัก ภา นั้น มิได้ เหตุชาย หา ค่า
 นับ แก่ บิศา มารดา หญิง มิได้ แล ทพย สิ่ง ของ หญิง นั้น ท่าน มิได้ วิวา
 ไร แม้น ชาย ชู้ก่อน วิวา สิ่ง สิ้น หญิง นั้น ไร ไซ้ เสมอ กัน โศก แผ่นดิน
 ท่าน ๆ ให้ ทวน ทั่ว ลวด หนึ่ง ตาม บัน ทาคัก กี่ ถ้านา ๒๐๐ ขึ้นไป ท่าน ใ้
 จำ ใ้ ภา ไร ตาม บัน ทาคัก กี่ โดย มาก แล น้อย ๖

๑๓๖ ๑ มาตราหนึ่ง ชายใดลักภ ^{ลัก} _{หลาน} } สวาท่านไปทำชู้เมีย ครั้นพ่อ
 แม่พี่น้อง พ้อง พันธ์ หญิง นั้น รั้ว ชาย นั้น มั่น คั้น เขา หญิง มาไว้บ้าน เรือน ใ้
 ท่าน ว่า ใ้ ไซ้ ไซ้ ไร เพราะ ว่า มี น รั้ว ไร ไร กัน ภา กัน ไป มี น มิได้ เสีย ถิ่น ถาน
 บ้าน เรือน ของ พ่อแม่ มี น ภา กัน มาเอง ท่าน ใ้ ย มา ยุม แผลง พ่อแม่ อยู่น่า
 ฮาว ธา หญิง นั้น ๖

๑๓๕ ๑ มาตราหนึ่ง ถ้าชาย ภาลูก สวาท่านไป มิได้ คำนับ ใ้ ปรียบ โดย
 ถาน เลมีท พระราชอาญา สาม ส่วน ลด เสีย ส่วน หนึ่ง เขา สอง ส่วน เป็น เลมีท
 ใ้ แก่ บิศา มารดา หญิง ๖

๑ กล่าว ลัก ษณ หญิง ชาย สมวัก ษลัก ภา กัน ไป โดย สัก ไซ้ แต้ ใ้ ภา นี้ ๖

๑๓๖ ๑ มาตราหนึ่ง บุตร หญิง โกรช บิศา มารดา ไป ฮา ใ้ ไร อยู่น เรือน ท่าน
 ใน ถาน ที่ โกรช เจ้า เรือน นั้น แต้ บุตร ท่าน ใ้ มี สามี่ ครั้น อยู่น มา บิศา มารดา
 รั้ว ท่าน จะ คั้น เขา บุตร ของ ท่าน มา ใ้ ท่าน ว่า คั้น เขา หญิง นั้น มา ใ้ ชาย
 ผู้ ใ้ ภา นั้น จะ กล่าว เขา โทษ บิศา มารดา มิได้ เลย เพราะ เหตุ ว่า เป็น บุตร ท่าน
 ท่าน มิได้ ตก แต้ แล สิ้น สด ภา ไ้ ภา นั้น ท่าน ใ้ ผู้ ตก แต้ คั้น ใ้ แก่ เขา

๑๓๗ ๑ มาตราหนึ่ง บุคคล ผู้ ใ้ เขา บุตรี แต้ ญาทิ มา อยู่น เรือน ทั่ว แล
 ประกอบ สามี่ ใ้ แก่ บุตรี นั้น ถ้า บิศา มารดา รั้ว เขา มี พัง ภา ใ้ เขา ใ้ ภา นี้

คืนไปไว้ สามีนั้นจะเอาโทษแก่บิดา มารดา อัยยิกว่า ลักเอาภริยาไปว่ามี
ไว้ ควรให้ผู้ตกต่งนั้นคืนสินแก่ชายนั้นให้แก่ชาย เพราะสามีรู้ว่า
อัยยิกนั้นมีไว้เป็นบุตรแห่งญาติผู้ตกต่ง ถ้าผู้เป็นญาตินั้นเอาบุตรทำน
มา ประกอบไว้ อยู่แก่บุตรคน แลทวีพยสินสคนนั้น ควรให้แก่บิดา มารดา
แห่งบุตรนั้นถึงหนึ่ง เพราะเหตุบิดา มารดา รักษาบุตรนั้นมิได้ ๖

๑๓๙๙ ๑ มาตราหนึ่ง บุตรีผู้ใดบิดา มารดา ตกต่งให้มีเฝ้าเรือน ทำมา
หากิน อยู่ต่างหาก เยี่ยมภริยาสามี เย่ากัน ขึ้นทวีพยต่อผู้แก่ผู้แก่แล้ว
ภายหลัง สามี แล ภริยา ซึ่งอย่ากันนั้น กลับยอมตีคืน มาอยู่ด้วยกันนั้นเล่า
หาโทษมิได้ ถ้าภริยามันไป อยู่เฝ้าเรือน บิดา มารดา ๆ มิได้ยิง ยอมให้อยู่กิน
ด้วยกัน แม้นทวีหญิงยิง ยอมที่ตี ทำนว่าหญิงนั้นมิได้สิทธิเป็นภริยาจาก
เพราะหญิงกลับ มาอยู่ ในเรือนบิดา มารดา แล้ว สิทธิแก่บิดา มารดา ๖

๑๓๙๙ ๒ มาตราหนึ่ง บิดา มารดา หญิงเลี้ยง หญิงผู้บุตร มาจนเติบโตใหญ่ ได้
ทุกขยาก ประการใด จะเอาบุตรสาวไปขายเอาเงิน แก่ความยาก แล หญิง
บุตรนั้น มันไม่รู้จักคุณ นอกใจพ่อแม่ตามชายไป มิได้มาชมแม่ไหวพ่อแม่
ไหวแม่ พ่อแม่ได้ความเจ็บอายนั้นให้คิดเอาค่าน้ำนมเข้าบ้านค่าเลี้ยง
รักษาแก่มัน แลชายซึ่งภาเอาหญิงไปเลี้ยงนั้น ให้มันช่วยหญิงเสียถึง
หนึ่ง ถ้ามันภักดี มาร้องฟ้องยังโรงศาล ให้เร่งว่าให้แก่มันจงเสร็จ
อย่าให้ขาดใหม่มัน เพราะมันเป็นพ่อลูกกันอยู่ ถ้ามันเกิดลูก หลานไป
ภาน่า จะมาอินดีกันเล่า ๖

๑๔๐๐ ๑ มาตราหนึ่ง บุคคลผู้ใดให้บุตรเป็นภริยาทำนแล้ว อยู่มาภายหลัง
คิดได้คิด จะกลับคืนเอาบุตรมาเล่าได้ ทำนว่า จะคืนเอนั้นมิได้โดย

๑๔๐๑ ๑ มาตราหนึ่ง หญิงใดมีทุกข์ยาก ชายว่าจะช่วยทุกขยากหญิง ๆ
เชื้อ พังคำได้ร่วม ประเวณีด้วยชาย ๆ ช่วยทุกขยากหญิงได้ หญิงนั้นคง
สิทธิเป็นเมียชาย ถ้าชายพ่อลงหญิง ๆ ร่วมประเวณีเสียตัวแก่ชาย

ชายนั้น มิได้ ช่วย ทูชยาก หญิง ๆ มิ สมนัก แก่ชาย นั้น ให้พี่เงร้ง ว่ากล่าว
 ชิงสุภาคระลาการ ๆ พิจารณา เป็น สัจ ว่า ชาย ลวง หญิง จริง ไซ้ ให้ โหม ขาด
 ผู้พ่อ ลวง เท่า ค่า ตัว หญิง แล้ว ยก ให้ หญิง กิ่ง หนึ่ง กิ่ง หนึ่ง นั้น เป็น สิ้น
 โหม กิ่ง พิโนย กิ่ง เหตุ ชาย ลวง หญิง ให้ ชาย หญิง ขาด จาก ฉวีเมธ ก็นั้น
 ถ้า ชาย ได้ เสีย เงิน ช่วย ทูชยาก หญิง นั้น บ้าง แล คง เป็น ท่ มิ ได้ ช่วย หญิง
 ให้ พัน จาก ทูชยาก โทษ สุรวิต หญิง ยัง หา บุคร มิ ได้ ไม่ สมนัก อยู่ คับ ชาย
 ไซ้ ให้ หญิง คั้น เงิน ซึ่ง ชาย เสีย นั้น ให้ แก่ ชาย จง ถ้วน ชาย หญิง จึง ขาด
 จาก ฉวีเมธ ก็นั้น ถ้า ชาย ได้ เสีย เงิน ช่วย ทูชยาก หญิง นั้น บ้าง แล หญิง ได้
 เกิด บุคร คับ ชาย นั้น แล หญิง นั้น คง สิทธิ เป็น เมีย ชาย ถ้า ชาย มิ ได้
 ช่วย ทูชยาก หญิง ลวง ทำ ชู้ ให้ หญิง เสีย ตัว แล แล้ว เขา หญิง ไป ชาย ผูก กต
 เขี้ย กี้ คี่ ชาย ให้ เจ้า ไซ้ ต่าง กอด เบี้ย คี่ คี่ แล หญิง ผูก ใจ ว่า ชาย ช่วย
 ทูชยาก หญิง มิ ได้ แล มิ ได้ สมนัก อยู่ คับ ชาย ไซ้ ท่าน ให้ เว้น เขา เงิน แก่
 ชาย นั้น ส่ง ให้ นาย เงิน จง ครบ แล ให้ ทวน หญิง สิบ ที เหตุ หญิง ใจ เขา
 ขอม ชาย ก่ อด แล ให้ ชาย ชาย ต่อ ไป จึง ได้ ยาก แก่ ความ เมื่อง ท่าน ๆ ได้
 หญิง ชาย ขาด จาก ฉวีเมธ ก็นั้น โดย พระราชา ฤทธิกา ๗๕

๑. กล่าว ลักษณ แห่ง บิภามารดา หญิง แล ชาย อัน ให้ เกิด มุลวิธา
 โดย สังเขป แก่ เท่านั้น ๗๕

ลักษณะใจ

๑ ะ กล่าว ลักษณะ มลวิาท เกิดความท้อใจกรรม คือ ของใจ แล
สมใจ แลผู้สมด้วยผู้สมใจโดยพระบาทมีใน พระธรรมสาทรว่า ะวะ
ทวัญจะ นำเอาทวีป สรรพเขต ทั้ง ปวงของผู้อื่น ท้ายโดยจิต พริ้มด้วย
อะวะหาร เจตนา จักเป็นใจกรรม แลใจ มี ๔ จำพวกโดย พระบาทว่า กัต
ทาการะยิตาจะระ นิทิตถาสาณะทาสะชา ซานาทานาจะภุกตาทะ โจรา อัญญะวิธา
วุกตาทโจรา อันว่าใจทั้งหลาย อัญญะวิธา มี ๔ จำพวก กัตตาทะ คือ

กระทำเองสัก ๔ กัต การะยิตาทะ คือ ใช้ให้ผู้อื่น

กระทำ	}	กัต	นิทิตถาทะ
สัก			

คือ สัก สอนใจ เป็น ครู อยู่แก่ใจ กัต สานะทาทะ คือ ให้ที่ สำนั กัต ที่ อยู่ แก่
ใจ กัต สะชาจะ คือ เป็น เพื่อน มีศหายด้วยใจ กัต ซานาทะ คือ สมรู้ร่วม
คิดด้วยใจ กัต ทานาทะ คือ บัองกันใจไว้ กัต ภุกตาทะ คือ กิน อยู่ สมเส
ด้วยใจ กัต อาจาริเณะ อัน พระมโนสาราจารย์ วุฑธา กล่าว อิติ ด้วย
ประการ คั้งนี้ แลใจ ๔ จำพวก คั้ง กล่าว มานี้ จักเป็น ของใจ ๓ เป็น
สมใจ ๕ โดย บาท คั้งนี้ กัตทาการะยิตานิทิตถา ทิวาโจรนามาทา สัก
ถานะทาสะชาซานา ทานาทะภุกตาทาทะ ทถาบัญญะวิธาโจรา สมะโจรท
กิตติกา แปลเนื้อความว่า โจรา อันว่าใจทั้งหลาย ทิวา มี ๓ จำพวก

กิตติภาวะ คือ $\left. \begin{array}{l} \text{กระทำ} \\ \text{ลัก} \end{array} \right\} \text{เองก็ดี} \left. \begin{array}{l} \text{การบิฑาจะ คือ ใช้ให้ผู้อื่น} \\ \text{ลัก} \end{array} \right\} \text{กิตติ}$

นิทิตภาวะ คือ สั่งสอนให้ลัก เป็นครูอุปเทศแห่งใจกิติ ใจระนามภา
 ชื่อว่าเป็น ธงใจแท้จริง ตะถา หนึ่งโสท โจธา อันว่าใจทั้งหลาย
 บัญจรวิธา มีท่าจำพวก ลัทธิณะทางะ คือผู้ให้ที่อยู่ ที่สำนักนี้แก่ใจกิติ
 สะขาจะ คือเป็น มีศหายรู้ด้วยใจกิติ ซาณาจะ คือผู้สมรู้ร่วมคิดด้วยใจ
 กิติ ทาณาจะ คือผู้บึ้ง กั้นกำบังใจไว้กิติ ฤตะจะ คือผู้กิน อยู่สมผล
 กับด้วยใจกิติ ฮาวิเยนะ อัน พระมโนสาราจารย์ กิตติศา กล่าวไว้
 ระมะโจราธิติ ชื่อว่า สมใจ ะ

๑ แลใจ ๔ ประการ ซึ่ง จัดเป็น $\left. \begin{array}{l} \text{ธงใจ ๓} \\ \text{สมใจ ๕} \end{array} \right\} \text{ถ้าผู้พิภษา ตะระลาการ}$

พิจารณา เป็น สัจแล้ว แล จะให้ มีทัมทานุทัมท์ คือโทษน้อยโทษใหญ่แล
 สันใหม่พิโนย ธงใจนั้น ตามสถานโทษ สมใจนี้ กิ่งโทษใจ สม
 ด้วยผู้สมใจ กิ่งโทษผู้สมใจ ะ

๑ ที่นี้จะ กล่าว สาขาคติ คือ กิ่ง ความตาม มล คติวิวาท อันโบราณ ราช
 กรรมชรีย ทรง พระราชวินิจฉัยโดย ตามคำภีร์ พระธรรมสาคร มีพระราชบัญญัติจัด
 เป็น บท มาตรา สืบๆ มาดังนี้ ะ

๑ ศุภมัตศุ ๑๘๐๓ ศุภร สัจวิจฉระเชฐุมาศ ศุภปักช จัดทุกกิติคือวารปริเขต
 กาลกำหนดกรมตั้ง พระเจ้ารามาชิตีศรี สฤทธิภษ จักรพรรดิราชาธิราชที่ภูวนาธิ
 เบศ บรมบพิตร พระพุทธเจ้า อยู่หัว เสด็จ ออกพระที่นั่งมิ่งมงคลภิเศก ฝ่ายประจิม
 ทิศ แห่ง พระมหาปราสาท พริ้มด้วย หมู่ มุข ลุกซุน มาคยา มนตรี กระวีราช
 บันฑิตยประเวทิตาโหราจารย์ เฝ้าพระบาท อยู่โดย อันคิย จึง ขุน หลวง พระ
 ไกรศรี ขุน พระคลังนาย ท้าว ราชบัณฑิตย กวบบังคมทูลแก่ สมเด็จพระ บรมเพ็ชร
 พระพุทธเจ้า อยู่หัว ด้วยข้าพระพุทธเจ้า พิจารณาเห็น ความใจ ลาง คายได้

พิรุฑเหมือน ออก ลาง คาย มิได้ความจริง ลาง คายได้ทรัพย์เหมือน มิออก
 ลาง คายได้ทรัพย์เหมือน ออก ลาง คายยังมีได้เหมือน มีน สวรรภาพ ลาง คาย
 ได้ทรัพย์แล้ว มิได้ สวรรภาพ ลาง คาย รับเป็น สัจ ชักพวกเพื่อน แลได้พวก
 เพื่อนมา ลาง คาย รับสมโจร ลาง คาย มิได้ รับสมโจร ลาง คาย ได้ทรัพย์
 ลาง คาย พิรุฑ ลาง คาย พวก มิได้ พิรุฑ ลาง คาย พวกโจร สวรรภาพ ลาง
 คาย พวกโจร มิได้ สวรรภาพ ลาง คาย โจร ชักพวก เป็น สัจ ลาง คาย ชัก พวก
 เพื่อน มิได้ เป็น สัจ ลาง คาย ชัก พวก เพื่อน มิได้ คิน ค้า แล มีผู้เสียม สอน
 โจร ได้ คิน ค้า แล คำโจร พิรุฑ ประการหนึ่ง แต่ใดจะเรียกว่าโจร ปล้น วิ่ง
 แต่ใดจะเรียกว่าโจร ย่อง สกมก แต่ใดจะเรียกว่าโจร ตีชิง แต่ใดจะเรียก
 ว่าโจร ผด ผวย แต่ใดจะเรียกว่าโจร สาธารณ แต่ใดจะเรียกว่าโจร ล้าง
 ลัก แต่ใดจะเรียกว่าโจร ลัก เลี่ยม แต่ใดจะเรียกว่าโจร ชุ่ม ช้อน ข้าพระ
 พุทธเจ้า ทั้งปวง จดได้แจ้งใน พระราชประวัติดี จึงสมเด็จ พระพุทธเจ้าอยู่

๓๐
 หัว ทรง พระราชวินิจฉัยว่า อันโจร เล่ห์นั้น ฤ คือว่า คบ พวกเพื่อน ๒๐ คน
 ๓๐

ไปปล้นบ้าน ปล้น เว้น กลาง วัน กลาง คัน ยิง บิน ไท่ รัง เข้าไปไ้เจ้าของ สติง
 ตกใจกลัว แล้วยกเอาทรัพย์ทั้งปวง อันว่าโจร ย่อง สกมกนั้น ฤ คือว่า
 โจร มีความ รู้คุณ เวทวิทยาคม สกตให้เจ้าของ หลบแล้ว จึงยกเอาทรัพย์
 สิ่งของ อันว่าโจรภัย นั้น ฤ คือว่า เป็นโจร กระทำให้กลัว แล้วยก
 เอาทรัพย์สิ่งสิ้นไป อันว่าโจร ตีชิง นั้น ฤ คือว่าโจร คบ พวก เพื่อน ไป

หยาบคน
 ที่ โภควีชน }
 ทบไธนา }
 สำนานาวา }
 ๓๑
 ๓๒ }
 ๓๓ }
 ๓๔ }
 ๓๕ }
 ๓๖ }
 ๓๗ }
 ๓๘ }
 ๓๙ }
 ๔๐ }
 ๔๑ }
 ๔๒ }
 ๔๓ }
 ๔๔ }
 ๔๕ }
 ๔๖ }
 ๔๗ }
 ๔๘ }
 ๔๙ }
 ๕๐ }

สารทวารุ มิได้ ไป คอย อยู่ ที่ ถนน ทน ทาง เปลี่ยว ช่วง ซึ่ง เขา ทรพย สิ่ง ของ
 เครื่อง อดิมนต์ ทั้ง ปวง อัน โจร ชุ่ม ชื่น นั้น ฤ คือ ว่า คบ กัน ไป คอย คั้ม
 มอง ณ ทัม ราว บ้า ทำ หน้า สถาน ที่ ไก ๆ ก็ ดี มิ ได้ เจ้า ของ รู้ เหน เกือบ เขา ทรพย
 ช่าง ม้า โค เกวียน ประการ ไท ไป อัน ว่า โจร ล้วง ลัก นั้น ฤ คือ โจร ล้วง เรือ
 ล้วง เรือ
 บ้าน } เขา ทรพย สิ่ง ของ ทั้ง ปวง ไป อัน ว่า โจร ลัก เลี่ยม นั้น ฤ คือ ว่า

เรือ
 เรือ เกวียน สิ่ง ของ ท่าน ไว้ ณ บ้าน } แห่ง ไก ๆ ก็ ดี เขา สิ่ง ของ ท่าน ไป ไม่
 ทำ

บอก เจ้า ของ ๆ ภาย เหน จึง ว่า หย ออก ยืม อัน ว่า สารทวารุ นั้น ฤ คือ ว่า
 เป็น โจร ไป ทั้ว เขา อยู่ ฝ้า เรือน ก็ ดี ไป ทั้ว แต่ กลาง ทน ทาง กตัญ มา ก็ ดี
 มิ ได้ ทำ ร้าย ทั้ว เขา อัน ว่า นิลัมภโร นั้น เป็น โจร แต่ เทศุ โทษ พิรุทธ อดิ
 พันธ กุญ มลทิน นิลเมฆ อัน คล้า คำ คติ อยู่ อัน ว่า วิสาศคาโร นั้น ฤ คือ
 ว่า เป็น โจร ลัก ทรพย สิ่ง ของ ญาติ พี่ น้อง บิคา มารคา สามี ภริยา เขย สไฟ อัน
 ว่า สรรพโจร นั้น คือ ว่า สรรพลัก มิ ได้ เล็ก ยัน รุกุสะกะ โจร นั้น คือ ว่า โจร

คี่ ซึ่ง เขา ทรพย สิ่ง ของ ใน ทาง ^{บก}น้ำ } อัน ว่า ทามริโก โจร นั้น คือ ว่า กระทำ โจร
 กรรม ทั้ว พวก เพื่อน เลียง ชี วิกร อัน ว่า สารโจร นั้น คือ ว่า ลัก ทรพย อัน

เป็น แก่น สาร ลัก พระ พุทธ รูป แล ลอก ทอง พระ ^{เจ็ย}สระอุ ^{พุทธรูป} เป็น มิง ผา กุญ

อุกฤษฏ โทษ อัน ว่า ทัมภโร โจร นั้น คือ ว่า คบ พวก เพื่อน ปล้น บ้าน เรือน ใน ขอบ
 ขันธเสมา มณฑล สมเด็จ พระมหากษัตริราช เจ้า เขา เพลิง เผา ^{เรือน}บ้าน }

ดูก็ตามไปใหม่บ้าน เรือน } แด่ใหม่พระ	พุทธรูป	กฏีวิทาการการบุเรญญปะนอิน
	สถป	
	เขย	
	ควมทาโพธิ	

มากนั้น โทษหนักเข้าใน วรางอุกฤษฐโทษ มีใน พระธรรมสาทร ลักษณะ
ของโจร ๑๖ จำพวกแล้ว สมโจรหนึ่ง สมด้วยผู้สมโจรหนึ่ง อะ

๑๑ หนึ่งมี พระราชบัญญัติไว้แก่ ขนิบคัศวิน ครบขาดผู้ บริหาร พิจารณา บันดา
ความโจร ทั้งปวงไว้ จงมีใจ ซื่อตรง คงใน เบนจร คีล ๕ คือ อย่าให้ฆ่าสัตว์
อย่า กำหนดใน ทวีปย ท่าน อย่า ทำทุราจาร ล่วง ประเวณี อย่ากล่าววจีกรรม
มุขวาท จงปราศจาก สุรายาน จงกำหนดการ เป็นนิจ อย่าคิดใจใหญ่ อย่า
ฝ้ายสูง ใต้พื้น ศักดิ์ จง สวามีภักดิ์ แก่ พระผู้เป็น เจ้าแห่ง บรมกรรมชัทธิยผู้ ทรง
สวัสดิ์ อรณี ศรีสุริยพงษ์ ธิปติย และผู้ใด สมเด็จพระภูวนารถทั้งไว้ เป็น ราชาธิ
บคิ ศรีวิพระนครบาล จง วิจารณให้ รู้ลักษณะ ที่ จะ รักษา พยาบาล ซึ่ง ประตูป้าน
เมืองเนื่อง ถนนหนทาง ท่าน พุนอุทธยาน สถานข้าง ม้า ชลาถนนวนคัลล ตรีมุขทุกข
ราชฎร โจรผู้ร้าย รวย รวชมคัลลว แดวท่อง ทุก ทบของ คลอง แคม คับ แด่ง
จับ คนให้ หลีก หลบฝัก คน สงบ กราบ กรวน เมื่อท่าน จะมี ที่เสกัจฉิลา พยา
บาล เทพารักษรักษา พระกฤษณ บำรุง คิถ ผดุง บ้าน เมือง เป็ดองทุกขราชฎร ประ
ชา แด่ง สาราตราไป เอาโจรผู้ร้ายใน เมือง ฝ้าย ขอบชนบท กำหนดหาโทษ จง
เป็น สัจ จง มีใจ จิตวิศ สวามีภักดิ์ รักษา พระนัครเวศ อย่า บังเหตุ แก่ ราชการ
แต่ทำ ตาม สว พระราชกฤษฎีกาโดย มาตรา สาราคคิ อิน มีอัยการใน พระ
นครบาล นั้น แด อะ

๑๒ ๑๑ มาตราหนึ่ง นครบาลพิจารณา เนื้อ ความโจร อะ วิภัญหมายว่า ได้มี
ไถ่นั้น ผู้ร้าย ปล้น สกมกลัก ทวีปย สิ่งใด ๆ จับตัวผู้ร้ายไว้ ได้ รุปพรณ

เขา มา กฎหมายให้ พิจารณา สืบไป ถ้า มิได้ ฎัก ทวิ จับ มิได้ ไล่ มิทัน
มิได้ ฎปรพวรรณ ฆ่า ให้ พิจารณา

๖๖

๓๑ มาตรา หนึ่ง ผู้ ฎัก พัน แทง เจ้า เว็ณ ทาย จับ ทวิ ผู้ ฎัก ได้ เขา มา
กฎหมายให้ พิจารณา สืบไป ถ้า มิได้ ทวิ แทง กฎหมาย จะ พิจารณา มิได้

๔๑ มาตรา หนึ่ง ราชฎว ทัง หลาย ใน เมือง หลวง เมือง นอก ขอบ ชนบท แทง
ไกล ๆ ก็ คัด เปน โจร ท่าน ให้ ฎระลาการ นาย พระนครบาล เร่ง ชวน ชววย เขา ทวิ
โจร นั้น จง ได้ หนึ่ง พึ่ง นักเทศ ฎัน ที่ อีษ ทวิ กำหนด การ อยู่ ช้าง ใน ท่าน ให้ ว่า
แก่ ผู้ เปน มณเฑียรบาล ให้ ว่า กล่าว เขา จง ได้ ส่ง ให้ พระนครบาล พิจารณา
โดย กระบิล เมือง ท่าน หนึ่ง โพร ฟ้า ช้า ไทย ผู้ ไค ๆ แล ช่ว พัน ปล้น วิ่ง เขา
ทวิ พย สึง สิ้น ราชฎว แทง ไค ๆ ก็ คัด แล ไป รุก วัน ปล้น เขา ทวิ พย ไค ๆ ก็ คัด
แล ไป ทัก สวน ไซ้น เว็ก ฎี กมัน ท่าน เล็ย แล เขา มา วัช พ้อง แก่ ฎระลาการ
ใน พระนครบาล แล ให้ ชาว พระนครบาล เขา คัด นั้น กราบ ทูล พระกรุณา ท่าน
จะ ให้ ทัก มชุน มุส นาย ผู้ เปน โจร ฆ่า ให้ ฎี ฆา พระบาท ผู้ เปน เจ้า อยู่ ทวิ แล
ฆ่า ให้ อยู่ เว็ช แล เร่ง ให้ ไป ทา เขา คน จง ได้ เขา มา เวณ แก่ ฎระลาการ ใน
พระนครบาล แล ึ่ง ให้ ชุน มุส นาย ฎี ฆา พระบาท ผู้ เปน เจ้า หนึ่ง เม็ช มุส
นาย จะ ไป ทา โจร นั้น ท่าน ให้ ฎัก วัน คั้น วั แก่ ฎระลาการ โดย ไค แล ไค นั้น
จึง ให้ ไป ทา ถ้า ไป ทา ว่า ไม่ ฎบ โจร ท่าน ให้ ฎาญ ฎี วั แก่ ชุน มุส นาย นั้น
ถ้า วัน ไค ๆ ได้ ทวิ โจร นั้น ให้ ชุน มุส นาย เขา มา ทาย ถ้า ฎบ โจร นั้น แล
แล มี เขา มา ทาย แล ยัง ฎระเวณ ไป มา ท่าน ให้ ฎง โทษ ไค คั้น คอ โดย ยศ
ฎาค ก็ คัด หนึ่ง ถ้า โจร อยู่ ไค ว่า อยู่ ไค แล โจร ยัง อยู่ ว่า คั้น ถ้า ฎระลาการ
ได้ โจร นั้น มา แล มั้น ว่า มิได้ คั้น แล เจ้า ชุน มุส นาย หาก อ้า พรวง ท่าน
ให้ ฎง โทษ แก่ เจ้า ชุน มุส นาย นั้น เสมอ โจร

๖๗

๕๑ มาตรา หนึ่ง บ่าว โพร ช้า ไทย สมิค มา อา ไค รย อยู่ ใน บ้าน เจ้า ชุน มุส นาย
ผู้ ไค แล มี ผู้ มา ให้ โคนฎวว่า เปน โจร ปล้น เว็ช ช่ว พัน ท่าน บาค จับ ให้

เร่งส่ง ออกไปตามโฉนด มา นั้น ถ้าผู้ใดมีส่ง ออกไป บ้องกัน ประเว่ ประ
วังไว้ให้ข้าก็ดี มี ออกมาว่ากล่าว ชักเอาผู้ มีคดีไว้ ท่านว่า เสด็จพระ
ธัญญา ให้มีโทษทั้งพวกโจร แล

๒๑ มาตราหนึ่ง พระราชกุมาร พระราชบุตร พระราชธิดา พระสนม อีกร
ทั้งพระหลวงหัวเมือง มณฑล มุขสูงตงขุน เจ้าราชินิกุล ทวี พัน ^{หมื่น} นายจำ
ปาก

เสี่ยวแม่เจ้าแม่นาง อีกรทั้งนักเทศ จนถึงสัตว์ กำนัล พวกหมณาจารย์ สบ
สมัย ประเทศทั้งหลาย ใน แคว้น แคว้น ศรีอยุธยา เมือง หลวงเมือง นอกขอบ
ชนบทแห่งใด ๆ ก็ดี ถ้าพี่น้อง พ้องพันธุ ญาติกา สมัคมา อาไศรย ไพร่ พัว
ข้าคนผู้ใด ๆ ก็ดี แลเป็นโจร รุก วัน ปล้น สกมกลักสิ่ง ของท่าน ทศก
โฉนดฎีกา ไปถึง มุขนาย พยาบาลผู้ นั้นให้ส่ง มิน ผู้ร้ายนั้น มาให้แก่ ตระลาการ
พิจารณาท่านมิให้เบียดบัง มิน ผู้ร้ายไว้เลย ถ้า มิน อยู่ไกลให้ผิด ส่ง ตาม
ไกล ถ้า มิน อยู่ใกล้ให้ มิน ผิดส่ง ตามใกล้ แลส่งให้ตระลาการ เอาตัวมา
พิจารณา ถ้ามิได้เอาตัว มาส่ง พิจารณาเป็น สัจ ว่าขุนมุนนาย แกล้งอำพราง
บ้องกันโจรไว้ก็ดี ไม่ตายว่าตาย ก็ดี ไม่หนีว่าหนีก็ดี เล็ดออกใส่ไปแล้ว
แล้ว ผู้ร้าย หนีก็ดี ให้มีโทษแก่ขุนมุนนาย จง สาศัก แล้วให้ โทษเสมอ
โจร ถ้าขุนมุนนายว่าโจร หนีโจร ตายก็ดี ให้เอาทนายบ่นไว้ ถ้าหนีก็ให้
ขุนมุนนาย ผิด สืบ สว่า ทา ถว่า จะ ได้ตัวผู้ร้าย มาส่ง ถ้าโจร นั้น ตาย จริง ก็
เป็น กิฬ แก่เจ้า สิ้น นั้น

๒๒ มาตราหนึ่ง เพชฎาจำเมือง บันตาไป เขาโจร ถ้าโจร ปล้น สกมกลัก
ลัก แลไป เขาโจร ประการใด ๆ ก็ดี แลเมื่อไป เขาโจร ๆ นั้น อยู่ ล่ม่อม มิ
ได้หนี มิได้ต่อสู้อยู่ ท่านว่าให้เอาโจร นั้น มา จง ล่ม่อม เอา มา พิจารณา หา
โทษโดยขนาด ถ้าโทษโจรนั้นถึงตาย ท่านว่าให้เอาโจร วั้นนั้น ตามเอา

ควรที่จะเอาเป็น หลวงก็ให้ส่งเข้า พระคลัง หลวง ถ้าผู้ใด เข้มตบยังเก็บ วิย
เอา ทพย ถึง สิ้นโจรซึ่ง จะได้เป็น หลวงไว้ ท่านว่าเข้าใน รวง ลักพระราช

ทพย ให้ทวน ค้วย ลวด หนึ่ง ๓๐ ที่ เอา ทพย นั้น ตั้งใหม่ จักรคุณ ๖๖
๑๒๐ มาตรา หนึ่ง ผู้เป็น เจ้า ท่าน ใช้ให้ ไปจับผู้ร้าย รั้งกับผู้ร้าย แลผู้ไป

นั้นเอา สิ้น จ้างเงินทองแก่ผู้ร้าย แลมิได้จับ มิได้รั้งกับผู้ร้าย พระผู้เป็นเจ้า
รู้ด้วย ประการใด แล ท่าน พิจฉรณา เป็น สัจว่า เอาเงินทองแก่ผู้ร้ายเป็น
สิ้นจ้างจริง ท่านให้เรียกหาเอาสิ่งของนั้นเป็น หลวง แลเอา สิ้น จ้าง
นั้น แขนง คอขึ้น ขาอย่าง ประจาน แล ทวน ค้วย ลวด หนึ่ง ๓๐ ที่ ถ้าท่าน

ผู้เป็นเจ้า มีพระกรุณา มิให้ ประจาน แล ทวน ค้วย ลวด หนึ่ง ๖๐ ที่ ๖๖
๑๓๐ มาตรา หนึ่ง เพชฎา จำเมืองไปเอาโจร เอา สิ้น จ้าง มิเอาโจร มา

แกล้ง จะให้ โจร หนึ่ง ระก ท่านว่าโทษผู้ไปเอาโจร ร้าย กว่าโทษโจร สองถ้วน
โดยโทษานุโทษ ๖๖

๑๔๐ มาตรา หนึ่ง ได้กรรมพระนครบาล แลเจ้าเมือง นายอำเภอ ชุนหมื่น แขนง
สืบ ร้อยชาญัก จังหวัดใน เมืองจังหวัด นอก เมือง ให้รู้ สาราบาญชีผู้คนในอำเภอ

มาก น้อยเท่าใด จง วัง ไร่ แล คย ประจิด ประณคน ไป มาเข้า ออก
คย กัน กลาง วัน กลาง คัน เป็นโจร ผู้ร้ายในอำเภอคน พยาบาลนั้น แล เหน
หลากในถิ่น ถานบ้าน เว้นหน บก หน เวื่อที่แห่งใด ๆ ให้เกาะกุมผู้ร้ายนั้น
ถ้าผู้ร้าย มาก เหลือ แวง ให้บอกชุน มุส นายเอาผู้ร้ายจงได้ เอา มาพิจารณา
ถ้าผู้ใด เลมิน เสีย มิได้ทำ ตามท่าน ว่า เลมิก ๖๖

๑๕๐ มาตรา หนึ่ง ในเมือง นครบาล มิได้ กระเวน ประณัติไฟผู้ร้าย ให้รอบ
เมือง จง ทุกวัน ถ้าแล นครบาล มิกระเวน ให้เอาศา จำ นครบาลไว้หน้า

พระเสื่อเมืองวัน หนึ่ง จง พระชาติคยอัยฎงศก แลให้ถกศก ออก ถ้า
ผู้ร้ายทำร้ายแก่ ชาว พระนครบาลในบ้านในเมืองใด แลให้เกิกเพลิงใต้ท่าน ว่า
ให้เอา นครบาล เป็นโทษ เลมิก หนึ่งโจร ปลัด อยู่ ใน สาม เล้น สิบห้า วา มิได้

สาขาน คัว จำเภาะ พระภิกขุ พระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆมาแล้ว แล้วทำฎีกา
 ทราสิน แต่โดย สัจ โดยจริง ขึ้นไว้แต่สุภาคระลาการ วันใดแลได้โจร ก็คือ
 ได้สิน นั้น มากก็ดี แลสมคำเจ้าสินต้อง ตามฎีกา ทราสินนั้นให้ฟังได้ ถ้า
 โจร รับว่าเอาสินไปน้อยพิจารณาได้ ของ อีก สอง สิ่ง สาม สิ่ง มาก กว่า คำโจร
 ให้การ นั้น ก็ให้ฟังเอาเป็นต้อง ทราสินได้ ถ้ามีต้อง กัน อย่าเพื่อให้ฟังก่อน
 ถ้าโจร รับว่าเอาสินไปน้อย ส่วน คำ ทราสิน นั้น มาก พิจารณาเป็นสัจสม
 คัจคำโจร ท่านว่าเจ้าสิน นั้น โลกมักได้ใคร มี ทน สบค ทาความ สะบาย
 ภายไม่ ใ้ชยาก แก่ความเมือง ท่าน ให้เอาสมุค คำ ทราสิน นั้น แลชวน คอ
 ประทานให้ร้องไป รอบศาล ทลวง สาม รอบ ถ้าทิวเมือง ศาลากองสาม รอบ
 จง สัจใจ ที่ สบคต่อ พระรัตนไตรย แล้วให้แต่ต้นสิน ซึ่ง โจร รับนั้น แก่มัน จง
 ถ้วน ส่วนสินไหม ซึ่ง มัน จะได้ นั้น อย่าใ้แก่ มัน เลย ให้เขาเป็นคำ
 ทฎีกา ช้าง ทลวง ๖๕

๑๔๐ มاکตรา ทหนึ่ง ผู้ร้าย ลัก ทวพยสิ่ง ของ สิ่งใดไป ถ้าเจ้าสิน มีใ้ทำ
 ฎีกา ทราสิน ขึ้นไว้ แก่เจ้า กรม แล แลวง ท่านว่าเจ้าสิน เขาแก่ ความเมือง
 ให้เอาแต่สิน ซึ่ง จับได้ตั้งไหม ๖๕

๑๕๐ มاکตรา ทหนึ่ง ถ้าโจรผู้ร้าย ที่ฆ่าพัน แทง คนในหน้าบ้าน เรือนผู้ใด ๆ
 ได้เข้าบ้าน เจ้าเรือน ออก มาจับโจร จงได้ ถ้าเห็น ว่าโจร นั้น พัน กำลังได้บอก
 แก่เจ้า เมือง นาย สิบ นาย ร้อย นาย รวาง ให้ช่วย จับโจร ไป เวณ แก่ ตระลาการ
 พระนครบาลให้พิจารณา ถ้ามีผู้ใดรู้ว่าโจรไป อยู่ ถิ่น ถาน บ้าน แลวง คน
 คน มิเอาไป เวณโดย พระราชบัญญัติ คัจนี้ ท่านให้ ส่งโทษ ทวน ด้วย ลวท ทนัง
 แก่ผู้ละเมิด พระราชอาญานั้น ๖๕

๑๖๐ มاکตรา ทหนึ่ง เพชฎา จำเมือง กรมพระนครบาล จะใ้ไป เขาโจรผู้ ร้าย
 แลผู้ใด บังอาจ บังอภัย ซัด เขาโจรไว้ ใน บ้าน ใน เรือน คน แล้วย ก็เลิกใส่โจร

นั้น หนี รอด กัก คัก บังคับไว้ มิ ส่ง กัก คัก ท่านให้เอาเข้าบ้าน เจ้าเรือนผู้ชัก
 นั้น มา ลงโทษ อัน จะ รอก ควร ลง แก่ โจร นั้น ถ้า แล โจร โจร นั้น ถึง คาย
 ท่านให้เอาเข้า บ้าน เจ้าเรือนอัน บังคับไว้ นั้น ขึ้น ขาหย่าง ประจาน แล
 ทวน ด้วย ลวด หนึ่ง ๕๐ ที่ ถ้า สม เขา สิ้น บน โจร ด้วย ท่านให้ส่งไป ยัง
 แผง แห่ง สุภา ใต้ ปรียบ ใหม่ โดย พระ วร ชก ฤๅ ฎีกา ๖

๒๐๑ มาตรา หนึ่ง ถ้า ชุน มุถุน นาย ไพร่ พ้า อาณา ประชาราษฎร ทั้ง ทลาย มี ทัศน ทิม
 แทง ที่ ต่ำ ฆ่า พัน กัน ปล้น เขา ช้าง มี สรรพ เหตุ สิ่ง ใดๆ ก็ ก็ แล ผู้ เจ็บ เกาะ
 กุม คน ร้าย นั้น มา กัก คัก เพชฎา จำ เมือง ไป เอา มา กัก คัก ถ้า พวก พ้อง พี่น้อง
 ญาติ อ้าย ผู้ ร้าย บังอาจ ตาม มา ชิง บังคับ เขา คน ร้าย นั้น ไป ได้ ท่านให้ ตาม
 เอา คน ร้าย จง ได้ ถ้า เปน สัจ ว่า ชิง เขา ผู้ ร้าย จาก ผู้ เจ็บ จึง ให้ ด้ ผู้ ชิง
 ด้วย ลวด หนึ่ง ๓๐ ที่ แล ให้ ้ใหม่ กิ่ง คน ร้าย ถ้า แล มี ้ได้ ผู้ ร้าย ้ให้ ด้ ด้วย
 ลวด หนึ่ง ๓๐ ที่ แล ให้ ้ใหม่ ต่าง คน ร้าย จง เต็ม ถ้า คน ร้าย โทษ ถึง คาย
 ท่านให้ ลงโทษ โดย โทษานุโทษ ถ้า ชิง ผู้ ร้าย ต่อ เพชฎา จำ เมือง ให้ ทวน ด้วย
 ลวด หนึ่ง ๖๐ ที่ แล ให้ ้ใหม่ โดย โทษ ถ้า มี ้ได้ คน ร้าย ให้ ้ใหม่ ต่าง คน ร้าย

๒๐๒ มาตรา หนึ่ง โจร ไป ปล้น สกน ฆก ลัก ทพย สิ่ง ของ ช้าง ม้า โค กระบือ
 เจ้า ของ จับ ทพย สิ่ง ของ ช้าง ม้า โค กระบือ นั้น ส่ง มา ยัง สุภา จำ เมือง วัช เจม
 ถ้า พวก พ้อง พี่น้อง ญาติ กา อ้าย ผู้ ร้าย มา ชิง เขา ช้าง ม้า โค กระบือ ทพย สิ่ง
 ของ นั้น ไป จาก สุภา จำ เมือง วัช แวง ท่าน ว่า ผู้ นั้น เถมิ ด้ ให้ ้เขา ด้ จง
 ด้ ให้ ทวน ด้วย ลวด หนึ่ง ๕๐ { ที่ ให้ ้เขา ของ นั้น ตั้ง ้ใหม่ กิ่ง โจร ถ้า มี
 ้ได้ ของ คั้น ให้ ทวน แล ให้ ้ใหม่ จง เต็ม ๖

๒๐๓ มาตรา หนึ่ง นาย พท่า มร มหาค ไทย ท่านให้ ไป เขา คน นัก โทษ แล
 ให้ คน บันคา เปน โทษ หนี ท่านให้ นาย พท่า มร มหาค ไทย เวง ทา จง ด้ ถ้า
 มี ้ได้ โทษ ผู้ หนี คั้น ้ให้ ลงโทษ แก่ ผู้ ้ให้ หนี คั้น นั้น ถ้า ทรง พระ ฤๅ ฎีกา ด้
 ฆ่า ด้ เสีย ให้ ทวน ด้วย ลวด หนึ่ง แล ้ให้ ทวาย โดย โทษานุโทษ ๖

๒๔๐ มาตราหนึ่ง ให้เจ้าเมืองจำเมืองผู้อยู่รักษาบ้านเมือง ถิ่น ถาน บ้าน
 นอก ทั้งหลาย จงอย่าได้เบียดเบียนปล้นชิงฆ่าฟันทำนทั้งหลาย เมืองใด
 เจ้าเมือง แลจำเมืองรักษาแผ่นดินท่านทั้งนี้ คือว่า หากมีบ้านหนึ่งแก่แผ่นดิน
 ท่านไม่ ถ้าแลรักษามีได้ละไว้ มีผู้กินโจก คือว่าเมืองนั้น หากบ้านหนึ่งใน
 ราชการนั้น มิไม่เคย ถ้ามีผู้กินโจกเหลือแรง จะว่ามิได้ให้ทำหนังสือ
 มายื่นแก่ อาณา ประชาบาล แก่ สมเด็จ บรมบพิตรพระพุทธเจ้า อยู่หัว พระราช
 บัญญัติทั้งนี้ ถ้าผู้ใด มิทำตามคือ เล่มนี้ พระราชบัญญัติในแผ่นดิน ท่าน
 ให้ลงโทษโดยโทษานุโทษ

๖๖

๒๔๑ มาตราหนึ่ง เกิดโจรผู้ร้ายเมืองใด ผู้รักษาเมือง กรมการจับได้โจร
 โจรซัด พวกที่มีพวกเพื่อน อยู่ต่างเมือง ผู้รังกรมการ ซึ่งได้พิจารณาผู้
 ร้ายนั้น มีตราสารไปให้ส่ง แลผู้รังกรมการ ซึ่งได้ส่งบ้องกัน คนซัดมีส่ง
 กัก ผู้ร้าย อยู่ในท้องอำเภอ มิได้อยู่เสือกใส่ให้หลบ หลีกเสือกกัก ถ้าโทษ
 โจรถึง ทายให้เอาตัวผู้บ้องกันโจร ขึ้น ขาหย่าง ทวนด้วยถวดหนึ่ง ๖๐ ที่
 ถ้าสมเอาสิ้นโจรด้วยไซ้ให้ไหม ถ้ามิได้ตัวโจรให้ลงโทษเท่าโจร ๖๖

๖๗

๒๔๒ มาตราหนึ่ง พระราชบัญญัติไว้ ให้ผู้รัง กรมการทั้งหลาย รักษา
 พยาบาล อาณาประชาราษฎร ลูกค้า วณิชในเมือง แขวง จังหวัด อย่าให้มีผู้กิน
 โจกรุกวันเกิดโจร ผู้ร้ายปล้น สกมก ผกชิง เขาช้าง ม้าโค กระบือ ทพยสิ่งสิ้น
 อาณาประชาราษฎร ลูกค้า วณิชทั้ง หลาย ถ้าเมืองใดเกิดโจร ผู้ร้ายปล้น สกมก
 คี่ชิง เขา ทพยสิ่ง สิ้นฆ่าฟัน ทายสืบสาว จับตัวผู้ร้ายมิได้ ท่านว่า เล่มนี้
 ให้ลงโทษโดยโทษานุโทษ

๒๔๓ มาตราหนึ่ง ผู้รักษาเมือง จงรู้ว่า เยนโจรจริง แล มิจริง โทษนั้น
 ควร ฤ มิควร โจรนั้น เยน สัจ ฤ มิ เยน สัจ ให้ผู้รักษาเมือง ดูลักษณะโจร
 ได้ รู้จริงท้องแท้ก่อน ถ้าเป็น สัจว่าโจร ปล้น สกมกจริง ให้กรมพระนครบาล
 ทาม ลูกค้าโจรนั้น เยน สัจ ฤ มิ เยน สัจ ถ้าโจรว่า มิได้ เยน สัจ มิได้ พิสูจน์ว่า

ผู้รักษาเมือง กรมการ เข่น โจร ทุน มีไ้จ้ง วัช ชาติพวก เพื่อน ๆ มิวัชให้
 เสนามนตรีผู้ใหญ่สืบถามผู้รักษาเมือง กรมการ แลพวกโจร จง เปน ธรรม
 ถ้าแลว่าไ้พิรุฑูโจรก็ค้ ไ้ทวิพยที่โจรก็ค้ แลพวกเพื่อนโจรวัชว่า
 เปนโจรก็ค้ จ้งให้เอาตัวโจรนั้น ลงโทษตาม พระราชกฤษฎีกา ถ้าสืบ
 สอนเขานั้น มิไ้เป็นโจร ผู้รักษาเมือง กรมการ รู้กันให้วัชว่า เปนโจร
 ให้เขาชาติพวกเพื่อน ถ้ามิวัช สมเป็นโจร เขา มาค้โดยซบเข่นเขานั้นไ้
 วัช สมเป็นโจร ให้เสนาบดีสืบ สอน จง เปน ธรรม ถ้าแลเขา มิวัชเข่น ล้
 ว่าเปนโจร ให้ลงโทษแก่เขาฉนโคให้กระทำคฤฉนนั้น บ้าง ฉน ชาว
 พระนครบาล จะไปวัชเขาโจร มา จาก สุภาตระลาการ กรมโคก็ค้ แลกรมการ
 วัชแขวงส่ง ตัวโจร มาไว้ กรมพระนครบาลก็ค้ แลให้ถามผู้ส่งตัวโจร
 ใ้ฉน โจร เปน สัจ ฤไม่ เปน สัจ แลผู้ส่ง บอกว่า เปน สัจ ให้พระนคร
 บาลตามตัวโจร วัชว่า เปน สัจ ท่านให้ชาวพระนครบาลเอาตัวโจรจำ
 ไว้ไ้ฉน คง ถ้าแลโจรมิวัช อย่าเพ่อวัชเขาโจรนั้นไว้ก่อน แลให้ชาว
 พระนครบาลเอาตัวโจร กรมการ วัชแขวงผู้มาส่งโจรนั้น มาให้เสนาบดี
 บังคัย บัญชาไ้ถาม จง ท่อง แท้ก่อน ถ้าฉน นั้น เปน โจร จริง ให้ชาว
 พระนครบาล เอาตัวฉนไว้ ตาม บังคัย บัญชา

๒๒๘ ๑ มาตรา หนึ่ง มีผู้ โจทว่าโจร คบ พวกเพื่อน ปล้น เว้น สกมภเอาสิ่ง ของ
 เงิน ทอง ท่านไป ้วย ประการ โคก็ค้ แล นครบาล สอด แนมจับไ้ตัวโจรมา
 ใ้ชุนท่าน หนึ่ง กำกับ พิจารณาแลถามโจร วัชว่า สั้น นั้ไ้มา แจก บั้น แก่เพื่อน
 กันให้เข่นเอา คำนั้นไว้ให้ฉน คง ถ้าโจรไ้การ ชาติทอดถึงผู้ โท อย่าให้
 ฉนไว้ ให้ช้านานให้ชุน การเร่ง สืบเอาตัวพวก เพื่อน จง ไ้ เอา มา พิจารณา
 ใ้คำกัน ถ้าผู้ วัช ชาติ ปาก หนึ่ง สอง ปาก คำ มีน พิรุฑูให้เข่น ถ้าหา
 คำพิรุฑู มิไ้ อย่าให้เข่น ถ้าผู้ วัช ชาติ ถึง สาม ปาก หา คำ พิรุฑู มิไ้ก็
 ค้ ให้เข่นให้ถึง ขนาด ตาม ที่จารีต นครบาล ให้ คบ ้วย เครื่องเข่น

สืบเอาพวกเพื่อนผู้ร้าย จงได้ใส่คุกไว้ แล ลูกเมียอายผู้ร้ายส่งเป็นคน
นำร้อน

๒๐๖๑ มาตราหนึ่ง ถ้าโจรคบพวก ปล้น พวกที่ชิง พวก สกต พวก สกตมก
ของเบา จับได้โจร มิได้ทรัพย์สิน ถ้าจับพวก หลายน คน ให้เอาพวก
เพื่อน มาถาม มิไว้บ ให้เอาตัวโจรมา เชี่ยน สาม คน ถ้า เชี่ยนโจร ยื่น คำ
ได้เอาพวกเพื่อน เชี่ยน สาม คน ถ้าเป็น สจให้ลงโทษโดย พระราชกฤษฎีกา
ถ้าถ้อยคำพวก เพื่อน พิรุธ'ถาน ว่า เป็น นิลโทษ ให้ลงโทษ กังโจร ถ้า
พวกเพื่อน มิได้ มิรุทธ ท่านว่า ขยำ เพื่อ ให้ลง โทษ แก่ พวก มั่น นั้้น ก่อน
ถ้าโจร ต้น ชัก คั้น คำ ให้แดง กู จง ถอง แท้ โจร คั้น คำเอง ฤ ๆ มีผู้ สอน
ได้ คั้น คำ ถ้า คั้น คำเอง ขยำ เพื่อ ให้เอา พวกโจร มา เชี่ยน ก่อน ให้
เอาตัว มั่น ผู้ชักนั้น เชี่ยน สาม คน จง ถึง ขนาด จำ จง หนัก โดย ขาว รัตน คร มาล
ถ้า มั่น มิไว้บ ยื่น คำ อยู่ ให้ชาว พระนคร มาล พิเคราะห์ จง เป็น ขรรณ กั
พิรุทธ ภาต่อ ส่วน ได้ ให้สืบ ขยำ ให้ มี คน ร้าย ใน แผ่นดิน ท่าน ถ้า หา
พิรุทธ มิได้ ควร ที่ จำ ก็ ให้ จำ ควร ที่ ถก ก็ ให้ ถก เสีย

๒๐๖๒ มาตราหนึ่ง โจร ปล้น สกตมก มิได้ไว้บ เป็น สจ พิจารณา ได้ พิรุทธ เป็น
นิลโทษ ท่านให้ สืบเอา พวกเพื่อน จงได้

๒๐๖๓ มาตราหนึ่ง โจร ชัก ยื่น คำ ว่า เป็น พวก เพื่อน ได้ ไป ปล้น สกตมก ด้วย
กัน แล โจร นั้น มั่น ยื่น คำ อยู่ ถึง สาม ครั้ง ควร ที่ เชี่ยน ให้ เชี่ยน ถ้า
เชี่ยน มั่น พวกโจร สาม คน แลแล้ว มิไว้บ ควร ที่ เชี่ยน ให้ จำ ควร ที่ จำ ให้
ถก เสีย แล ส่วน ตัว ผู้ชักนั้น ให้ สืบเอา พวก เพื่อน จงได้

๒๐๖๔ มาตราหนึ่ง เขา มิได้ เป็นโจร แล ทำ คัว มา คู้ ให้ไว้บ เป็นโจร ที่
สาม คน เขา มิไว้บ เป็นโจร แล ทำ อุบาย ทวง ซาก เหล็ด ประการ ไค แล ให้ไว้บ
เป็นโจร ชัก พวก เพื่อน แล ได้ พวก เพื่อน มา เขา มิ ไว้บ ว่า มิได้ เป็นโจร ปล้น
สกตมก ที่ ชิง แล มั่ง คับ บัญชา ให้ ได้ ส่วน สืบ กู จง ถอง แท้ ก่อน ถ้า มิได้

เป็นสัจว่าเขาเป็นโจร ท่านให้เอาชาวพระนครมาลงโทษตามโทษานุโทษ
 ๓๓๐ มาตราหนึ่ง ให้พวกโจรมาแล้ว แลได้ทรัพย์สินของเจ้าทรัพย์สินมาก้วย
 พวกโจรพิรุธของท่านว่า ลักษณะโจร ประจักษ์แจ่ม มีพรรณอันขาว ประจักษ์ขึ้นน
 ยาง ถ้าพิรุธในถ้อยคำคล้ำคำน้อยหนึ่งว่า นิลโทษ จะลงโทษโจ
 ฉนิตให้ลงโทษแก่ผู้เป็นพวกโจรทุกฉนิตนั้นบ้าง ถ้าพวกโจรมิได้
 ทรัพย์สินได้พิรุธ ท่านว่าอย่าเพื่อให้ลงโทษแก่มันนั้นก่อน ให้สืบ
 สอนดูจงถ่องแท้ ถ้าพวกมันนั้นพิรุธให้ลงโทษทั้งโจร ฯ

๓๔๐ มาตราหนึ่ง ได้ตัวโจรมาจับเป็นสัจ แลเจ้าทรัพย์สินว่าโจรเอาทรัพย์สิน
 มามาก แลโจรว่าได้ทรัพย์สินมาน้อย ให้เอาตัวโจรมาเขียน ๓ คน
 ถ้าโจรขึ้นคำอยู่ให้ขาดหมายลง ตามโทษลักษณะโจร ถ้าโจรนั้นว่าได้ทรัพย์สิน
 มาน้อย เจ้าทรัพย์สินว่าได้มากมาย แลชาวพระนครมาเขียน จนถึง ๓ คน
 โจรชักพวกเพื่อนพี่น้องว่าได้ฝากทรัพย์สินไว้ แลให้เอาตัวเขานั้น มาถน
 ดก่อน ถ้าเขาจับว่าได้ฝากทรัพย์สินไว้จริง ให้เอาทรัพย์สินนั้นคืนให้ ถ้า
 เขามีรับ ให้เอาตัวโจรนั้นมาเขียนถึง ๓ คน ถ้าโจรนั้นขึ้นคำให้
 เอาทรัพย์สินของตน ส่วนผู้รับของฝากไว้ นั้น จะมีโทษหาโทษมิได้
 ฉนิตใด โดยพระราชาฤกษ์ฎีกา ถ้าโจรคืนคำเสียอย่าให้เอาตัวเขานั้น
 ไว้เลย ฯ

๓๕๐ มาตราหนึ่ง เป็นโจรปล้น สกมกมิได้เป็นสัจ ให้จับเขียน รับเป็น
 สัจ ชักพวกเพื่อนรับเป็นสัจว่าเป็นโจร ปล้น สกมก ได้ทรัพย์สินสิ่งของท่าน
 มา เป็นสัจแล้วกลับถ้อยคำว่ามีได้ปล้น สกมกเอาทรัพย์สินของท่าน ๆ
 ว่าอย่าให้ฟังเอาถ้อยคำมันคนร้าย ถ้ามิได้ทรัพย์สิน แลชาวพระนครมา
 แต่ง สอนให้รับ มันมีรับเขียนโจรนั้นให้หลายคน ให้มันรับให้มัน
 ชักพวกเพื่อน แลได้พวกเพื่อนมาถาม แลพวกเพื่อน มันว่ามีไปปล้น
 ไป สกมกไป ลัก ก้วย แลเอาโจร นั้น มาเขียน แลโจร นั้นคืนคำว่ามี

ได้ไป ปล้นไป สกมกด้วย แล ชาวพระนครบาล เข็มชน สอนให้ไว้ยี่ แล มันทนทาน มิได้ มันทน์ จึง ชัก พวกเพื่อน ถ้าเป็น สัจให้ เขา ชาว พระนครบาล เป็น โทษ เสมอ โจร ปล้น ๖๖

๓๖๐ มาตรา หนึ่ง ถ้า มีผู้ จำ โทษ ทอ โทษ ว่า ผู้ ร้าย ปล้น สกมก ลัก ทวิ พย สิ่ง ของ แก้ว แหวน ทอง เงิน ช้าง ม้า โค กระบือ อื่น ๆ แล ตระลาการ จับ ตัว มา ได้ ตาม มันทน์ ไว้ แล้ว มันทน์ คืน ค่า อย่าให้ ฟัง เขา คำ โจร ให้ ชัย เข็มชน โภค ที่ มันทน์ ให้ ครบ ด้วย เครื่อง เข็มชน ถึง สาม ครั้ง แล้ว มันทน์ มิ รัย ท่าน ว่า อย่า ฟัง ฟัง มันทน์ ให้ พิสุทธ ล้าง ตัว ก่อน ถ้า มันทน์ ไม่ พิสุทธ ให้ คลาย ตัว มันทน์ ออก ให้ มี นាយ ประกัน ตัว ไว้ ๖๗

๓๖๑ มาตรา หนึ่ง โจร ปล้น เรือน ฆ่า เจ้า เรือน ตาย เขา สิ่ง ของ ไป ก็ ก็ ถ้า โจร นั้น หนี รอก ยัง แต่ ลูก เมีย พ่อ แม่ พี่ น้อง ซึ่ง อยู่ ใกล้ ใกล้ โจร นั้น ท่าน ได้ เขา มา จำ ไว้ กว่า จะ ได้ ตัว โจร นั้น แล ให้ พิเคราะห์ หู ถ้า พี่ น้อง โจร อยู่ ใกล้ บ้าน ใกล้ เมือง กัน กับ โจร ท่าน ให้ ฎณา เพราะ เขา มิ รัย ทั้ง นี้ ๖๘

๓๖๒ มาตรา หนึ่ง พี่ น้อง ลูก หลาน คน เป็น โจร แล โจร อยู่ ด้วย พ่อ แม่ พี่ น้อง ลูก หลาน ทายาย ลูก เมีย พ่อ ตา แม่ ยาย แล เขา ทั้ง นี้ อยู่ บ้าน เคียง เว้น เคียง ด้วย โจร แล โจร นั้น หนี ท่าน ว่า ให้ เขา ผู้ ซึ่ง อยู่ ด้วย นั้น มา ตาม หา โจร ว่า รัย เหน้ แห่ง ที่ โจร ไป โจร เคย สำน ก็นี่ อยู่ ที่ ไก แล ให้ ช่วย เสาะ สาง หา โจร นั้น จง ได้ ถ้า แล ตาม มันทน์ ว่า มิ รัย แห่ง ที่ โจร หนี ไป อยู่ ท่าน ว่า ให้ เขา เขา ซึ่ง อยู่ ด้วย นั้น มา ให้ ผู้ ค้ำ แล เขา ทาน บน เขา ไว้ ถ้า มี ผู้ โจร ทอ ว่า รัย เหน้ ด้วย โจร แล รัย ที่ อยู่ โจร ถ้า เป็น สัจ ว่า รัย ด้วย โจร จริง ท่าน ว่า มันทน์ ออ พวง โจร ไว้ ให้ ลง โทษ แล ฆาต โทษ ตุ โจร นั้น แล ถ้า คง ว่า มิ รัย เหน้ ด้วย โจร มิ รัย ที่ แห่ง ที่ โจร อยู่ จริง ท่าน ว่า ให้ เขา แต่ พ่อ แม่ พี่ น้อง ลูก เมีย โจร อนัน สนิท นั้น มา จำ ไว้ กว่า จะ ได้ โจร ถ้า แล มิ ได้ โจร ท่าน ว่า ให้ มันทน์ ผู้ ตึง จำ นั้น ไซ้ แต่ ทุน สิ้น อย่า ให้ ไซ้ สิ้น โทษ พิ โทษ เลย ๖๙

๓๙๑ ● มาตราหนึ่ง โจร ปล้น สกมก } ถ่วง ลัก ทรพยสิ่ง สิ้น ผิดถูก ถูก เมียม กัก
 ที่ท่าพวรายกันก็ที ท่าน มิได้เจ้าสิ้น เจ้าความไปเอาผู้ร้ายนั้น มาเอง ท่าน
 ให้ตระลาการไปเอา มาไต่ถามความเมืองท่าน ถ้าแลเจ้าสิ้นเจ้า ความไป
 เอามาเองท่านให้เอาผู้ไปเอามา นั้น จำใส่ชื่อไว้ ถ้าแลที่ขาดเจ็บให้เอา
 ผู้ที่นั้น ขึ้น ขาอย่างฉจาน แล้วให้ โหม ถ้าที่ แล้วเอามาจำไว้ แห่งบ้าน แห่ง
 เวื่อน เอง ให้ทวน ค้วย ลวดหนึ่ง ๑๕ ที่ ถ้าผู้ทานั้น มีบันทึกก็ให้ โทม
 โดยบันทึกนั้นก็ เปน พิไนย หลวงใน รวง เลมิต ธาญาท่าน แล ส่วน ความ ซึ่ง
 มัน เปน ผู้ร้าย นั้น ก็ เร่งว่า ะ

๔๐ ● มาตราหนึ่ง ผู้ร้ายลัก ช้าง ม้า ชำคน โศกระบือท่าน แล ปล้น สกมก
 ย่งง เขาเขา ทรพยสิ่ง ของท่าน ๆ จับตัวได้ แล มันได้ การ เกี่ยวพันธัญติที่
 หนึ่ง พ่อแม่ฝ่ายโจรก็ที ท่านว่า ฟังเขา คำมัน มิได้ เพราะมัน ขาดข้านี้
 โจรซึ่ง โกรธ แก่ผู้จับ แล เจ้า ทรพยนั้น จะ ฟัง เขา คำมัน มิได้ ะ

๔๑ ● มาตราหนึ่ง ผู้ร้ายลัก ไพร่ พ้า ชำคน ช้าง ม้า ปล้น สกมก เปน สัก
 จำ ๕ ประการไว้ ในคุด ให้ชานยาม ถ้าโจร ซักพวกเพื่อน ปล้น สกมก } มันยัง
 มิรีบ แล ลัก เรือ เกวียน โศกระบือ ให้จำไว้ สาม ประการ หน้าคุด ถ้าโจร
 ซัก หมาย โฉนคไป มิได้ตัว ได้แต่ นาย หมวก นาย กอง ได้แต่ สมุทธานุช
 ผู้ที่ จะ ส่งผู้ร้าย แล ยัง มิได้ ส่งผู้ร้ายนั้น ท่านให้ จำ มัน ไว้ ณคุดก่อน

๔๒ ● มาตราหนึ่ง นาย เพชฎา } ผู้จำโจรให้มัน กูเถาะง ซื่อคาตัว
 พท่ามวง }
 เหล็กไซร์ ทรวนวันตะ สามคาบ ให้พิเคราะห์กูผู้คนเข้า ออกส่ง เข้าน้ำ ได้
 กูมีคพว่า สำคัญที่ใกล้โจร จะ ถอก หนึ่ง นั้น ถ้า นายเพชฎา นายพท่ามวงผู้
 โศมิได้วิ่งรไว แลโจร หนึ่งได้ ท่านให้ เเกาะ จำมันไว้ ถ้า มีผู้ ประกัน

ได้ไปหาโจรให้นายพท่ามวงไป เอาตัวแต่ใน ๕ } วันที่หนึ่ง ถ้าสิบห้าวัน

แล้วมีได้ ให้เอากรวยทูลพระกรุณา ถ้าโทษโจรนั้นฉนใด ท่านให้ส่งโทษ
แก่นายพท่ามวงผู้จำโจรคุณนั้น บ้าง ถ้ามีพระกรุณา นายพท่ามวงอยู่
ถ้าโจรนั้นถึง ตายท่านให้ทวน ท้าย ลวดหนึ่ง ถ้าโทษโจรนั้นถึง ทวน ท้าย
ลวดหนึ่ง ให้ที่ด้วยไม้หวาย ถ้าโทษโจรนั้นถึง บาคโหมก็ได้ บาคโหม

๔๓๐ มาตราหนึ่ง นายพท่ามวงจำโจรไว้ในคุกใน ตราง แลโจรติดชื่อ
คาไซร์ ทรวน หนี รอกด้วยประการใด ๆ ก็ดี ท่านว่าให้เขาพ่อแม่ ลูกเมียโจร
มานำ สืบเสาะ หาโจรให้จงได้ ถ้าแลอำพราง บ้างกันไว้ สืบไป เมื่อนำรู้
ด้วยประการใด ท่านให้ส่งโทษในรวางอำพราง ถ้าพ่อแม่ พี่น้อง พ้องพันธุ
ลูกเมียนั้น ว่ามิรู้แห่งโจรนั้นจริง ท่านว่าให้เขาทานบนไว้ มิให้เขา
พ่อแม่ พี่น้อง พ้องพันธุ มาเป็น สนใหม่พิไนยเลย

๔๔๐ มาตราหนึ่ง โจรปล้นฟันแทงเจ้าเรือนตาย โทษหนักให้จำด้วยชื่อ
คาไม้จริงไซร์ ทรวน ถ้าแลจำด้วยคาไม้ไผ่ ท่านว่ากิน สิ้นจ้าง ถ้า
แลโทษเบาให้จำด้วยคาไม้ไผ่ จึงชอบ ถ้าผู้ใด มีฟังให้ใหม่โดยโทษานุโทษ

๔๕๐ มาตราหนึ่ง ความโจรแก่ภอเป็น ^{สิ้นใหม่} } เขามีว่าแก่กัน ให้
พิไนย

เขาหนึ่งถือเขาไว้ ทั้ง สอง ช้าง จง คำนับ ถ้า ความถึงทวน ท้าย ลวดหนึ่งไม้
หวายติดกัน สิ้นมือก็ดี ตายก็ดี ท่านมิให้ลดความนั้น ให้ว่า ความ จง
แล้ว กล่าว มาด้วยลักษณะ พระนครบาล พิจารณา สิ้น เนื้อ ความ อยู่เท่า นี้

๐ ที่นี้ จะกล่าว ด้วยลักษณะ โจร เป็น อุกฤษฐ โทษ สืบ สารคดี ต่อไป

๔๖๐ ๐ หนึ่งให้ผู้เป็น อธิบดี ศรีนครบาล จง พึงรู้ ซึ่งลักษณะ แห่งโจร ว่า เป็น
องคโจร ฤ ๆ สมโจร ฤ สม ท้ายผู้ สมโจร -แล้วให้ถูกโทษโจร จะต้อง
อุกฤษฐโทษ ฤ จะต้อง ด้วย มหันตะโทษ ฤ จะต้องด้วย มัชฌิมโทษ

ไหม ทิ้งคุณเขาไป ทำ พระอินโจร ล้าง นั้น ถ้าโจร ทำลาย ^{ควา} } ให้ ตะเวน บก

สามวัน ตะเวน เรือสามวัน ให้ตักคอกฆ่า ตกเสียอย่าให้ดูเขียง อย่าง ถ้า
ผู้พยาบาล พระนั้นทำด้วยโจร รู้เห็นเป็นใจด้วยโจร เป็น สัจให้ฆ่าเสีย
ด้วย ถ้าผู้พยาบาล พระนั้นเป็น ขี้สับ มา ทลาย ชั่ว ให้ ทวนด้วย ลวดหนึ่ง
๖. ที่ แล วิบ เขา สิ้น มั่น จง สิ้น ถก เสีย เขา เงินอื่น มา พยาบาล พระนั้น แล

๕.๐ มาตราหนึ่ง ผู้ร้ายลัก ทรัพย์สิน ^{พทุ} } เป็น ต้น ว่า

ถ้าผ่อน แพร พรณ ทรัพย์สิน ^{พทุ} } ใด ๆ อัน ท่าน อุกฤษ ไว้ ให้ เป็น ของ พระ

แลผู้ร้ายลักเขาไป ชายก็ตี แล ลัก พระธรรมคัมภีร์ ไป ชายก็ตี ให้ลงโทษ
เสมอ ลัก ทรัพย์สิน ท่านให้เอาขึ้น ขาอย่างฉาน อย่าให้ดูเขียง อย่างกัน แล
ให้ ทวนด้วย ลวดหนึ่ง ๖. ที่ ให้ตักนิ้วมือให้ไหม จตุรคุณ ๖

๕.๐ มาตราหนึ่ง ฟัน้อง พ้อง พันธุ ข้า คนผู้ใด ลัก ลอก ของ พระพุทธรูป
ลอก ล้าง พระ สกูป พระเทียร แล ฟัน พระศรีมหาโพธิ ล้าง พระวิหาร กุฏิสถาน

ศาลา เจ้า ^{ทษ} } } รู้ว่าทำร้าย มิเอาตัวถวายแก่ พระผู้เป็นเจ้า แล มิได้

เขา มา ยัง กรมพระนครบาลให้ลงโทษใน รวง เสดมิก ๘ สถาน ๆ หนึ่งให้ฆ่า
เสีย สถานหนึ่งให้ตักปาก สถานหนึ่งให้ วิบ ราชบาทเอาตัวลง หน้ำข้าง
สถานหนึ่งให้ทวนด้วยลวดหนึ่ง ๖.๕ } ที่ สถานหนึ่งให้เอาตัวออกจาก ราช
การ สถานหนึ่งให้ไหม จตุรคุณ สถานหนึ่งให้ไหม ทิ้งคุณ สถานหนึ่งให้

โทษ ๓๓ หนึ่ง โทษ ๔ สถานนี้ พระผู้เป็นเจ้า อยู่หัว จะ ลงโทษ สถานใด
ท่าน จะมีพระราชโองการเอง ๖๕

๕๒ ๑ มาตรา หนึ่ง มีผู้ร้ายลักล้าง ฎีกีสถาน } ท่านให้มันทำใช้ให้ทวน
คพาน ศาลา }

ท่วย ลวดหนึ่ง ๕๐ { ที่ แล้วให้อาญัก ไปแก่ นายมัน ถ้า ลัก ชุก พระ
พุทธรูป }
สเป
เจกัย
วิหาร

ให้ลงโทษ สาม ประการ ๗ หนึ่งให้ฆ่าเสีย ประการ หนึ่งให้ตัด นิ้ว มือ เสีย
ประการ หนึ่งให้ทวน ท่วย ลวดหนึ่ง ๖๐ ที่ ๖๕

๑ กล่าว มา ท่วยลักษณะ โจร เป็น อุกฤษฏ์ โทษ สิ้น เนื้อ ความ แต่เท่านี้ ๖๕

๑ ที่นี้ จะ กล่าว ลักษณะโจรอื่น เป็น มหันต } โทษ สืบ สาขาคือ ล่า คัม ต่อ ไป
ครุ }

๕๓ ๑ มาตรา หนึ่ง โจร ปล้น เรือน เขาไฟเผา เรือน ไทมี สิ่ง สิ้น ท่านให้ฆ่า
โจร นั้น เสีย ๖๕

๕๔ ๑ มาตรา หนึ่ง โจร คบ พวก เพื่อน ไป ปล้น บ้าน เรือน ทัย ที่ มี ที่ ไก ๆ แด
สกก สกมกัทท ช้อง ย่อง เบา ฆ่า เข้า บ้าน เข้า เรือน ทาย เก็บ เขา ทพย สิ่ง ของ
ไป ได้ เร่ง เขา ทพย ส่ง ให้ แก่ เจ้า ทพย ตาม ตรา สิ้น แล้ว ให้ วิวาษา ยก เขา
ทพย สิ่ง ของ โจร แด พวก โจร เป็น หลวง เขา บุตร ภริยา เป็น คน นั้ว ร้อน
แล้ว ให้ ฆ่า โจร แด พวก โจร ซึ่ง ลง มือ ตัก คีตะ เสีย ไขว้ แด หลง แด พวก

โจร ปล้น ไป ท่วย มิ ไต่ อง มือ ให้ ตัก } เสีย แด พวก โจร สกฏ } มิ ไต่ อง
กัน } สกมก }

มือ ให้ ตัก นิ้ว มือ เสีย สิบ นิ้ว แด พวก โจร ซึ่ง ตัก ช้อง ย่อง เบา ซึ่ง ไป ด้วน มิ
ไต่ ลง มือ ให้ ทวน คล ๖๐ ที่ แล้ว ให้ เขา ทัว จำ ไว้ ผนุก ๖๕

๕๕๐ มาตราหนึ่ง โจร ปล้น ^{สกฏ} _{สทมก} } พันแทางเจ้าทรัพย์ มากเจ็บ แลเก็บ

เอาทรัพย์สิ่งสิ้นไป ให้เร่งเอาทรัพย์จงถ้วน แล้วให้รีบ ราชบาทวโจร แล
พวกโจร ให้สิ้นเชิง เขาบุตร ภริยาเป็นคนน้ำร้อน แลให้ทักนิ้วมือโจร
แลพวกซึ่งได้ลง มีอนั้นเสียทั้งสิบนิ้ว ขอย่าให้กุมสาทรวาจได้ แล
ได้ทักโจร ปล้น พวกโจร ปล้นได้ลง มีอนั้นข้างหนึ่งด้วย แลไปด้วยมิ
ได้ลง มือให้ทวน ๖๐ ที่ หนึ่งโจร ปล้นเอาแต่ทรัพย์สิ่งของท่านไป ให้เร่ง
เอาทรัพย์แลรีบ ราชบาทว เขาบุตร ภริยาเป็นคนน้ำร้อน แลให้ทักนิ้วมือ
เสียสิบนิ้ว นายท้าว ทั้งสองข้าง ถ้าโจร สกฏ สทมกเอาแต่ทรัพย์สิ่ง ของ
ท่านไปให้เร่งเอาทรัพย์แลรีบ ราชบาทว เขาบุตร ภริยาเป็นคนน้ำร้อน แล
ให้ทวนโจร พวกโจรโดยขนาด ถ้าสกฏ สทม มิได้เอาทรัพย์ท่านไป ให้
ทวนโจร แลพวกโจร คล ๖๐ ที่ให้เอาตัวจำไว้ณคุก ๖๐

๕๖๐ มาตราหนึ่ง โจร ทัก ช้อง ย่องเบา พันแทางเจ้าทรัพย์ มากเจ็บเก็บ
เอาทรัพย์สิ่ง ของไป ให้เอาทวน ทรัพย์ทั้งใหม่ ทวีคุณ แลให้ใหม่โดยมาก
เจ็บ ชัก โสคหนึ่ง แลให้ทวนโจร แล พวกโจร คล ๖๐ ที่ ถ้าทัก ช้อง
ย่องเบา เก็บเอาทรัพย์ไป ให้เอาทวน ทรัพย์ทั้งใหม่ ทวีคุณ แลให้
ทวนโจร แลพวกโจร คล ๖๐ ที่ ถ้ายังมีได้ ทรัพย์ไปให้ทวน ๓๐ ที่ เอา
ตัวจำไว้ณคุก ๖๐

๕๗๐ มาตราหนึ่ง โจร หลก หลว } ^{ลวงลัก} _{ตีชิง} } แลโจร ประการใด ๆ ก็ที่ มีพวกเพื่อน

ไปลัก ทรัพย์ สิ่งของ แลชกที่ พันแทางเจ้า ทรัพย์ตาย | ให้ฆ่า คน ร้ายให้
ตกไปตามกัน พวกซึ่งไปด้วย มิได้ลง มีอนั้น ให้ทวนโดยขนาด แล
เอาตัวจำใส่คุกไว้ ๖๐

๕๔๐ มาตราหนึ่ง ผู้ใดจ้างวานใช้ผู้อื่นใช้เอา หอก ทาย สาท รวู ให้ฆ่าพัน
 แทง ท่าน ถ้าแลพัน แทงท่าน มีบาทเจ็บ ท่านให้เอาผู้ใช้จ้างวานแล
 ผู้ทำนั้น จำ คาวไว้ แลให้ไหมมันทั้ง สอง คนนั้นโดยกระบิล เมือง ท่าน ถ้า
 แลพัน แทง ตายให้ฆ่าผู้ใช้แลผู้ทำนั้น เสีย ให้ตาย ตกไป ตามกัน ถ้า
 ผู้ใช้นั้น มีบ้านหนึ่งบ้านาญ ทรง พระกรุณา ให้ฆ่าตีเสีย ให้จำใส่ศาคกรัง
 เหล็กไว้ทุก เดือน แลแล้ว แล ทวน ด้วย ลวก หนึ่งโดย ผกกัน ๕๐ ที่ แลแล้วให้
 ไหม แล

๕๕๐ มาตราหนึ่ง ผู้ใดลัก ทวพยไพร พ้า ข้าคน ท่าน ชาย แต่ ประเทศอัน
 มาต่าง เมือง ชายลง เรือลง สำเภาก็ดี !เอา สิ้น จ้าง แลส่ง คนไปให้แก่ประ
 เทศต่าง เมืองก็ดี แลจับได้ รู้ด้วย ประการใดพิจารณา เป็น สัจ ท่านให้
 ฆ่าผู้ร้าย นั้น เสีย ส่วนต่าง ประเทศให้เกาะจำไว้ ให้ไหมมันโจร นั้น แล
 ซึ้งพ่อ แม่ พี่น้อง พงษ์ พันชุนั้น ผู้ลัก คนนั้น รู้ด้วยก็ดี ผู้ใดรู้ เหน ด้วยก็ดี
 แลมีว่ากล่าว ท่านให้เอาผู้รู้ เหน ด้วยนั้น จำไว้ สามเดือน แลแล้ว ทวนด้วย ลวก
 หนึ่งโดย ผกกัน ส่วนตัว มัน ผู้ไป ด้วยต่าง ประเทศนั้น ถ้า อายุศม ๑๒ ปี

ขึ้นไปถึง $\left. \begin{matrix} ๑๕ \\ ๑๖ \end{matrix} \right\}$ ขวบ ส่วน ตัว มัน ให้ผูก คอ ทวน รอบ ทลาค ให้ทวน ด้วย
 ลวก หนึ่ง ๓๐ ที่ ถ้า อายุศม ๑๔ ปี ให้ทวน ด้วย ลวก หนึ่งโดย ผกกัน ๖๐ ที่ควร
 แก่โทษนั้น ถ้า แลใจ มัน จะใคร ไป ด้วย เขาใช้ ให้เอาใส่ทรวุ หกเดือน
 ก่อน แลแล้ว ทวน ด้วย ลวก หนึ่ง แลแล้ว ส่งตัว มัน ให้แก่ท่าน เจ้า $\left. \begin{matrix} \text{ไพร่} \\ \text{ทาส} \end{matrix} \right\}$ คิน

๖๐๐ มาตราหนึ่ง มันผู้ร้าย บังอาจ พัน แทงข้าง ม้า ข้าคน วิว ควาย สึงสัตว์
 ของ หลวงอินท่านให้เลี้ยงไว้ นั้น ตาย ท่านให้ฆ่าผู้ร้าย นั้น เสีย ถ้า พัน
 แทง แต่ บาทเจ็บ ให้ตักดิน ตักมือผู้ร้ายนั้น เสีย จง สิ้นนี้ แลแล้วให้ไหม
 โดย ชนาค

๖๑ ● มาตราหนึ่ง ผู้ร้ายล้วงลักทรัพย์สิ่ง ของท่านไป จับได้เป็นสัจว่า
ลักท่านจริง ท่านให้ทวนด้วยไม้ทวนโดยขนาด ส่วน ทรัพย์สิ่ง ของผู้ร้าย
นั้นให้เก็บเอา จงสิ้น แล้วให้เอา ทรัพย์ ซึ่ง ล้วงลักไป นั้น ตั้งใหม่ ทู คุณ

คืน ทุนให้เจ้า ทรัพย์ เหลือ นั้น เป็น ^{สิ้นใหม่} _{พิไฉย} } กิ่ง ส่วน ทิวผู้ร้ายมีนลกัน

ให้ศักรูป ลักไว้ ณะอกผู้ร้าย แล้วให้เอาตัว มีนผู้ร้าย จำไว้ ใ้ราชการ
เมืองท่าน ถ้าแลมีน คนร้ายล้วงลักนั้น พันแทาง เจ้า ของ บาดเจ็บ ท่าน
ให้ตัด นิ้วมือมีน คน ร้ายนั้น เสีย อย่าให้มีมือ เครื่อง สาคทวารู้อได้ ถ้า
พัน แทาง เจ้า ของ ทาย ท่าน ให้ฆ่ามีน คน ร้ายนั้น เสีย ตกไปตามกัน โดย
พระราชกฤษฎีกา ๗๕

๖๒ ● มาตราหนึ่ง ถ้าผู้ใด รู้ว่า เป็นโจร หลาย ครั้ง หลายครา แล้วแล มี
ผู้ให้โจร ยืมเครื่อง สาคทวารู้อ แลโจร นั้นไป พันแทางท่าน ทาย เมื่อพิจารณา
เป็น สัจว่าให้ยืมจริง ท่าน ว่าผู้ให้ยืมนั้นให้กำลึง แก่โจร ถ้า ทายให้
ใหม่ผู้ให้ยืม เป็น สามค่า ส่วนโจร นั้นให้ฆ่าเสีย ๗๕

๖๓ ● มาตราหนึ่ง ผู้ร้าย พ่อ ลวง ท่านไป ฆ่าไปตี เสีย ท่านให้ฆ่าผู้ร้าย
นั้น เสีย ถ้ามีเพื่อน ไปช่วย แลเพื่อน ได้ พัน แทางด้วยให้ฆ่า เสีย ด้วย ถ้า
แต่ บาดเจ็บให้ตัด นิ้ว มือผู้ร้ายนั้น เสีย ๗๕

๖๔ ● มาตราหนึ่ง ผู้ร้ายนั้นไป ฆ่า พันท่าน แลเขาต่อ ฆ่า พัน แทางผู้ร้าย
นั้น ทาย ก็ตีบาด เจ็บ ก็ ตี มิได้ มิ โทษ แก่ผู้ฆ่า พัน นั้นเลย ถ้าผู้ร้าย พันแทาง
เขาผู้ท่อนั้น มีบาด เจ็บ ท่าน ให้ลงโทษ แก่ผู้ร้าย นั้น ด้วย ลวด หนึ่งโดยขนาด

๖๕ ● มาตราหนึ่ง ผู้ใด ลอบ พัน แทาง ฟัง ซักท่าน แลยังมี ทิน ทำ แก่
ท่าน ๆ จับได้ ให้เอา มีนผู้ลอบทำ แก่ท่านนั้น มา จำนอง แ่ง เอา ชน
ชา หย่าง ประจาน ปลง ลง ทวน ด้วย ลวด หนึ่ง ๓๐ ที ถ้าตี พัน แทาง บาด เจ็บ

ให้ตัดนิ้วมือเสีย ถ้าตีฟันแทงถึงสาหัส ให้ตัดนิ้วทั้งนิ้วคั้นนิ้วมือเสียจนสิ้นนิ้ว ถ้าถึงตายให้ฆ่าผู้ร้ายนั้นเสีย

๖๖๐ มาตราหนึ่ง ผู้มีบัณฑิตก็ ฤๅหาบัณฑิตก็มีได้ มีคดีสิ่งใดให้ร้องฟ้องว่ากล่าว ตามกระทรวง ถ้าผู้ใดมีได้ทำตาม ทนง ของอาจคุมพวกฟ้องไป ถึงบ้านท่านก็ตี เกาะกุมเอาท่าน มายังบ้านยังเรือน ตน สฐานแห่งใด ๆ ฟันแทงทุบถองชกตีท่านตาย ให้ฆ่าคนร้ายทกลงไป ตามกัน ถ้าทรงพระกรุณา ยให้ฆ่าที่เสีย ถ้าผู้ตาย สูง น๑๐๐ ขึ้นไป ให้ปรับไหมโดย พระราชกฤษฎีกา ชยาให้ปลุกทั่ว เลอ ทำนา ๑๐๐ ลง มาให้ปลุกทั่ว ตาม กระเชียร ชาญ ให้ส่งให้แก่ญาติกาทำบุญให้แก่ผู้ตาย แลให้ไหมอีกโดยชนาท

๖๗๐ มาตราหนึ่ง โจรที่เอาทรัพย์สินสิ่งของ ๆ หลวง ซึ่งเจ้าพนักงานเอาไป ตามเสด็จก็ตี จักไว้ มีได้ไป ก็ตี เมื่อใดโจรให้เสียบโจรนั้นไว้ไร่นั้น ถ้า มีผู้รู้เห็น ท้วยโจร ให้ตักตืน สิ้นมีผู้สมรู้แลผู้รู้เห็นนั้นเสียด้วย

๖๘๐ มาตราหนึ่ง เดินทางไปกิน อยู่ ท้วยกัน ฟันแทงกันตาย แลอำพรางว่า เลื่อชบตายงู ชบ ตาย ท่าน มารู้ ท้วย ประการใด ท่าน ว่าคน มา ประนแก่เพื่อนกัน ทนง ของอาจฆ่าฟันแทง ท่าน เสีย ให้ฆ่าผู้นั้นให้ตายตกไป ตามกัน

๖๙๐ มาตราหนึ่ง คำตักกัน จับ หอก คาย สาครวาอุ ไป ฟันแทงท่าน ยาคเจ็บ สาหัส แลตาย ท่าน ว่าจำพวกโจรกัน โขก บ้าน เมือง ท่าน ให้ไล่คเขา ชัน ขาหย่าง แล้วย ปลง ลง ทวน ๕๐ ที่ ทำสัจ ส่ง ไปยัง แห่ง ถ้าตอให้ฆ่าผู้นั้นเสียให้ตกไป ตามกัน ถ้าทรง พระกรุณา ยให้ฆ่าที่เสีย ให้ส่ง ลง หนุ้า ช้าง คั้น ท่าน

๗๐๐ มาตราหนึ่ง ถือ มีคพร้า เครื่อง สาครวาอุ ไป ท้อม มอง ลัก หมายลัก พลุ ลัก ถ้วย ลัก อ้อย เครื่อง อัญมณี ใน ไร่ ใน สวน ท่าน เวลา กลาง คั้น ท่าน ว่า

คือโจร ให้มีภักดิ์ประจานไปถึงทะเลแดง แกลง ให้ตีด้วยไม้ทวาย ๖๐ ที ให้
ใช้ของท่าน ถ้ามีนโยบยตีพื้น แกลงเจ้า ของ บาดเจ็บ ให้ไหม้โดยบาด
เจ็บ ถ้าถึงตายให้ฆ่ามันเสีย

๑๑๐ มาตราหนึ่ง หญิง กี่ที ชาย กี่ที ใช้จำคนเอา หอก คาน สาคกราวุธ
ไปพื้น แกลงท่าน ตาย ให้ฆ่าผู้ใช้ผู้ทำนั้นให้ตกไป ตามกัน ถ้ามีพระกรุณา
ปรานี บให้ฆ่าที่เสีย ถ้าชายให้ทวนด้วย ลวดหนึ่ง ๖๐ ที ถ้าหญิงให้ทวน
ด้วย ลวดหนึ่ง ๓๐ ที ให้จำไว้ ๓ เดือน แกลง ให้ไหม้โดยกระบิลเมืองท่าน

๑๑๑ มาตราหนึ่ง ลูก หลาน ท่าน ใ้รูป ประพรม สิ่ง ของไว้ ผู้ใด พ่อ
ตวงเอา ลูก หลาน ท่านไป แกลงเก็บเอาทรัพย์สิน สิ่ง ของ ท่านให้ทวนให้ตีตี
นิ้วมือโจร นั้น เสีย จึง สิ้น นิ้ว ถ้าตีพื้น แกลง มี บาดเจ็บ ให้ตีตีสิ้น มือ ถ้า
พื้น แกลง ล้ม ตายให้ฆ่าผู้ร้ายนั้นเสีย

๑๑๓ มาตราหนึ่ง ถ้าโจร ตัก ผัก ลอบ ลัก ที่ ชิง ใน ทาง เรือ กี่ที ตัก ผัก
ลอบ ลัก ที่ ชิง เอา ทรัพย์สิน สิ่ง ของ วัว ต่าง ควาย ต่าง ใน ถนน ทาง บก กี่ที ถ้าโจร

บ้าน
พื้น แกลง เจ้า เรือน } ตาย ท่านว่าให้ฆ่าโจรนั้นเสีย ส่วน พวกโจร มิได้
สิ้น

ลง มือ ให้ตี ติ้น สิ้น มือ มัน นั้น เสีย ด้วย ถ้าแลโจร นั้น พื้น แกลง เจ้า ทรัพย์สิน

แม่ บาดเจ็บ ให้ตี ติ้น } โจร นั้น เสีย อย่าให้กุม เครื่อง สาคกราวุธ ได้
มือ

แล้วให้ ไหม้โดยจนมาก ถ้าโจรนั้น มิได้ แกลง เจ้า ทรัพย์สิน ให้ บาดเจ็บ ให้ตี
แต่ นิ้ว มือโจร นั้น เสีย แล้วให้ ไหม้ ถ้า ปล้น ลัก มิได้ ทรัพย์สิน อย่าให้ ไหม้โจร
นั้นเลย

๗๔ ● มาตราหนึ่ง โจรลักข้างม้า หลวงไป ให้ฆ่าผู้ร้ายนั้นเสีย ถ้าโจรลักข้างม้า ของ ราษฎร ให้ ฆ่าตัวคน แล้วให้ลงโทษถึงโจร ปล้น ให้เฉียนสาม ยก เขาตัวจำไว้ ณ คุก กว่า จะ ทาย ๖

๗๕ ● มาตราหนึ่ง ถ้าลักข้างม้า ฆ่า คน ออกไป พัน แทน พระราชเสมา จับได้ ให้ฆ่าผู้ร้ายนั้นเสีย ๖

๗๖ ● มาตราหนึ่ง ขาณา ประชากรราษฎร ทั้งปวง ซึ่ง อยู่ใน ขอบขันชเสมา มี ข้างม้าโคกระบือ สรรพทั้ง ปวง แล ลุ่ย หลุด ซัก เข้า ใน กง พง แฉม ท่ง นา สัก ท่าน มี ให้ จับกุม เอา เลย เพราะว่า เจ้า ของ สืบ สวรรคิต ตาม หา อยู่ ถ้า แล เจ้า ของ ไป ทิศ ตาม หา มี กบ แล แล้ว แล มัน ซัก เข้า ไป ใน บ้ำ กง พง แฉม ด้วย ทน อง คลอง บึง บาง สฐาน ที่ ไค ก็ ก็ ถ้า ว่า ข้าง ม้า โค กระบือ สรรพ สัก ซึ่ง มัน ลุ่ย หลุด ออก จาก หลัก แห่ ล่ง เจ้า ของ หา มี กบ นั้น เปน วิญาน กทพ ของ พระมหากษัตริย์ เจ้า แผ่นดิน เพราะว่า อยู่ใน แผ่นดิน ท่าน ท่าน ว่า อยู่ ที่ ได้ เปน เชื้อ เสือ อยู่ เรือ ได้ เปน เชื้อ จว เจ้ ถ้า ผู้ ไค รับ เขา ไป ท่าน ว่า ให้ โหม เสมอ โจร ๖

๗๗ ● มาตราหนึ่ง โค กระบือ ท่าน ผูก ท่าน ล้อม ไว้ ก็ ก็ แล มี ผู้ ร้าย ไป แก่ ลัก เชือก ทะ ภาย ก็ ก็ แล โค กระบือ นั้น ปล่ อย จาก ไป โจร ลัก เขา ไป ก็ ก็ เสือ กิณ ก็ ก็ ท่าน ว่า คน ร้าย ลัก แก่ เชือก โค กระบือ } นั้น เสมอ ลัก ของ ท่าน

ท่าน ให้ โหม โดย าวี ตเมือง ท่าน แล ๖

๗๘ ● มาตราหนึ่ง ข้าง ม้า วิธ รวย เรือ ลุ่ย หลุด หาย แห่ ง ไค ๆ ก็ ก็ วิธ นอน ค้าง ข้าง นอน แรม เจ้า ของ มี ได้ เขา เจ้า คอก ผูก ถือ ไว้ วิธ หาย ได้ ไว้ แก่ เสือ เรือ หาย ได้ ไว้ แก่ น้ำ ท่าน ให้ ละ ไว้ ให้ เจ้า ของ หา เขา ถ้า โจร ลัก ไป ได้ ทั้ง ตัว โจร ด้วย จึง เขา ไว้ ถ้า มี ได้ ตัว โจร ด้วย มี ได้ เขา ไว้ ถ้า ผู้ ไค เขา ไว้ ให้ โหม ดัง โจร ๖

๓๘๙ ● มาตราหนึ่ง วิธควายข้างม้าทำนผูกไว้กับหลักแหล่ง ผู้ใดแก้
ปล่อยของท่าน ท่านให้โทษเสมอโจร

๔๐ ● มาตราหนึ่ง โศกระบือท่านใส่คอกผูกไว้ฐานที่ใด แลปล่อย อยู่
ในทุ่งในนา มีผู้ร้ายลักไป จับได้พิจารณาเป็น สัจว่า มันเป็นโจร ลัก
สัตว์มีคุณ ให้เขาพิกตโค กระบือคังใหม่ โศผู้ค่าตัว ละสามตำลึง นาง
โคค่าตัว ละสี่ตำลึง สอง บาท ลูกตามแม่ ผู้ค่าตัว ละตำลึง สอง บาท
ตัวเมีย ค่าตัว ละ สองตำลึง บาท กระบือผู้ค่า ตัว ละ หกตำลึง นาง กระบือ
ค่าตัว ละเก้าตำลึง ลูกตามแม่ ผู้ค่าตัว ละ สามตำลึง ตัวเมียค่าตัว ละสี่
ตำลึง สอง บาท ได้ตัว คั้นใหม่ สองต่อถึง มิได้ตัว คั้นใหม่ สามต่อถึง
ให้ศึก ซึ่งอันลักไว้ณะอกให้รู้ว่าโจร เขาตัว จำใส่คุกไว้ ให้เขาบุตร
ภรรยา มาเร่งเอาสินไหมพิไณย

๔๑ ● มาตราหนึ่ง ผู้สูบฝิ่น กินฝิ่น ชายฝิ่นนั้น ให้ลงพระราชอาญา ลง
หนักหนา วิบ ราชษาทวให้สิ้นเชิง ทวน บา สามวัน ทวน เรือ สามวัน
ให้จำใส่คุกไว้กว่าจะ ออกได้ ถ้า ออกได้ แล้วให้เรียก เอา ทานบน แก่ตัว

ญาติ พี่น้องไว้ แล้วจึงให้ปล่อยผู้ ^{สูบ}ชาย _{กิน} ฝิ่น ออก จากโทษ

๔๒ ● มาตราหนึ่ง โจร ลัก เขา รูป ประมวณ ของมันเองไป แลผู้กล่าว
หาว่า เป็น ของ หลวง สวน สับ ขับ แท้อ้ายผู้ร้ายเป็น สัจว่า เป็น ของ
หลวงจริง ให้เขาทูนทรัพย์คังใหม่เป็น ทวีคุณ เขาเข้า พระคลัง หลวง
กั ของๆ เจ้าทรัพย์ ว่า ของๆ หลวง ให้เขา ททรัพย์ใหม่ ทวีคุณ เขา ทูน
ได้แก่ มัน สินไหมเอาเป็น หลวง

ลักษณะโจร

๕๓๐ มาตราหนึ่ง โจรลักสรรพทรัพย์สิ่งใด ๆ ผู้ไปราชการก็ตี แลก็เอาเรือเกวียนเสียบผู้ไปราชการก็ตี ท่านว่าให้ตีท้าว มีชื่อนี้โจรนั้นเสียจงสิ้นนี้แล้วให้ไหมท้าวคุณ ๖

๕๔๐ มาตราหนึ่ง ผู้ใดให้กำลังเลี้ยงดูให้เข้ากองเสียบให้ขี้มเรือข้าม ให้ไฟแกโจร แต่ง ม่อหิน ม่อไฟให้เทียนให้ชุกแกโจร ให้ตงโทษเท่าโจร ปล้นเรือนนั้นบ้าง ๖

๕๕๐ มาตราหนึ่ง ใช้ให้โจรไป ปล้นไป ลักมา แลซื้อเอาของโจรไว้เป็นครูอุปเทศแกโจร กุฎขยามให้โจร สอนโจร ข้ามส่งโจร ฆ่าเรือโจร ให้ตงโทษเท่าโจรแลให้ไหมกุงโจร ๖

๕๖๐ มาตราหนึ่ง ผู้บอกการให้โจรให้เข้าตามทิศ ตามแห่ง จะเข้าไปยังทรัพย์ที่ จะเอา นั้น บอกลที่สิ้นไว้ให้แกโจร ให้ตงโทษทั้งโจร

๕๗๐ มาตราหนึ่ง โจรคบพวกเพื่อน ๒) คนถึง ๑๐) คน ไปปล้น ๓) ๒๐)

สมมุติว่าลักข้างม้าโค กระบือทรัพย์เข้าของสิ่งใด ๆ จับได้แต่คน ๒) คนเท่าใด ๆ ก็ตี มิได้โจร ถ้วนตัว ท่านให้ทอกสิ้นไหมพิโนยโดยขนาด ทั้งโจร ซึ่งได้ตัวมา ทั้งโจร ซึ่งมีได้ตัวมานั้น จงถองเท่ากัน แลโจรอันได้มานั้นให้เรียกเอาสิ้นไหมพิโนยแต่ส่วนตัวมัน จง ถ้วน แลโจรซึ่งมิได้มานั้น ให้ทอกสิ้นไหมพิโนยไว้ส่วนมัน ซึ่งยังมีได้ มาให้เอาสิ้นเท่าเขา ถ้าภยโจรให้มาบอกแก่ตระลาการ ให้ตระลาการเอาตัวโจรมาตงโทษแลเรียกเอาสิ้นไหมพิโนย ซึ่งทอกส่วนไว้ นั้น ท่านมิได้โจรได้มานั้นใช้สิ้นไหมพิโนยต่างโจรนั้น ท่านว่าจะ เป็น ขาป กรรมแก่เจ้าถิ่นเอง ท่านมิให้เอาสิ้นท่าน มาเป็นสิ้น ตน ๖

● กล่าวมาด้วยลักษณะโจรเป็น มหันต } โทษ สิ้นแต่เท่านั้น ๖

● ที่นี้ จะกล่าว ถ้ายณโจร อันเป็น มิชฌิมโทษ สืบ สาชะคดี ถ้ายณ ต่อไป

๘๘ ● มาตราหนึ่ง ผู้ร้ายทุบตีพื้น แหวง คบถอง ท่าน มีปากเจ็บ ท่านว่า
ทวนช่วยลวกหนึ่ง โขยสกรร มิสากรรแล้ว ให้ใหม่โดย บากเจ็บนั้น
ถ้ายณตีพื้น แหวง คบถอง โขยถึง ตายให้ฆ่าผู้ร้ายเสีย - ๖

๘๙ ● มาตราหนึ่ง ผู้ใดเอา หอก คบ แหวง หลาว สรวพ สิ่งใด แล เวื่อน
แหง เวื่อน ท่าน ผู้แล่นั้น มีขันทาศักดิ์ แล แล่ไม่ ต้อง คนใน เวื่อน ได้
ได้ ศก ตรึงเหล็กไว้ไว้วัน แล้วให้ใหม่ ๒๒๐... ถ้า แล่ ต้อง คนใน เวื่อน
บากเจ็บ ให้ทวนช่วย ลวกหนึ่ง ๑๕ ที่ แล้ว ส่ง ลจไปแพ่ง ให้ใหม่
โดย บากเจ็บนั้น ๖

๙๐ ● มาตราหนึ่ง ถ้า จะ ทำ ร้าย แก่ เจ้า บ้าน เจ้า เวื่อน แล ชัก ทิ้ง ให้ เจ้า
บ้าน เจ้า เวื่อน รู้ คัก ออก มา แล มิทัน ทำ ร้าย แก่ เจ้า บ้าน เจ้า เวื่อน แล เจ้า บ้าน
เจ้า เวื่อน จับ ได้ ท่าน ว่า ให้ ทวน ช่วย ลวก หนึ่ง ๑๕ } ที่ ถ้า ทำ ร้าย แก่
เจ้า บ้าน เจ้า เวื่อน บาก เจ็บ ท่าน ว่า ใด คัก นี้ว มือ เสีย แล้ว ให้ ใหม่ โดย
บาก เจ็บ นั้น ถ้า แล ถึง ตาย ท่าน ว่า ใด ฆ่า ผู้ ร้าย นั้น เสีย ๖

๙๑ ● มาตราหนึ่ง โจร ชัก ทิ้ง เวื่อน จับ ได้ ให้ คัก นี้ว มือ โจร เสีย กิ่ง นี้ว
ถ้า ชัก ทิ้ง แล ต้อง เจ้า เวื่อน บาก เจ็บ ต้อง สิ่ง สิ้น แยก ตัก ให้ คัก นี้ว มือ
โจร เสีย งง สิ้น นี้ว ถ้า ชัก บ้าน แล ต้อง สิ่ง สิ้น ผู้ คน ให้ ทวน ช่วย ลวก
หนึ่ง ๒๕ ที่ ให้ คัก มือ โจร นี้ว ไว้ ว่า ชัก เวื่อน อนึ่ง ถ้า โจร ลัก เภา รัน
กลาก แล ศาลา เภา ไว้ อัย โรง ลม ฟาง ลม เจ้า แล ตะพาน จับ ทิว ใด
ให้ คัก นี้ว มือ คู่ งง ๖

๙๒ ● มาตราหนึ่ง ถ้า โจร ล้วง ลัก ทรวัย เข้า ของ ประการ ใด ๆ ก็ ที่ แล
ชัก ทิ้ง เจ้า เวื่อน หลับ นอน มิทัน ได้ สิ่ง สิ้น เจ้า เวื่อน ทราบ มอง จับ ได้
ท่าน ว่า ให้ ทวน ช่วย ลวก หนึ่ง ๓๐ ที่ แล้ว ให้ คัก มือ ไว้ ว่า ชัก เวื่อน ถ้า แล
ได้ ทรวัย สิ่ง สิ้น ให้ ลง โขย ใน วราง โจร นั้น แล ๖

๙๓๐ มาตราหนึ่ง ผู้ร้ายชอบเอาไฟทิ้งชั้ตเรือนท่านก็ตี แลไฟมีทิน
ใหม่ แลใหม่แต่จากสองทับสามทับก็ตี ท่านว่าให้ตีก็มือผู้ร้ายนั้นเสีย
สียนิ้ว ถ้าแลไฟนั้นตามไปใหม่ เรือนทั้งหลายนั้น เสียทรัพย์สินของเขา
ท่านว่าให้ฆ่าผู้ร้าย นั้นเสียแล ๖

๙๔๐ มาตราหนึ่ง ผู้ใดเดินกลางคืน ถัด หอก คาย ประรวบ้านท่านจับ
ได้ ให้ลงโทษด้วย ลวดหนึ่ง ๖๕ ที่ เพราะ มัน คนร้าย จึง ถัด หอก คายเดิน
กลาง คืน แล ๖

๙๕๐ มาตราหนึ่ง คนที่คบกัน กินเหล้าเมามา มึ รั้ จัก ^{ผิด} } เข้า ^{รว} }
 } ชอบ } บ้าน }
ท่านผิดเวลา ท่านมีรั้ว่าคนร้ายคนตี ท่านไล่พ้น แทงต้อง บาดเจ็บก็ตี
ถึงตายก็ตี ท่านว่าเป็นกรรมของ มันเอง ท่านมิให้มีโทษแก่ผู้พ้น แทง
นั้นเลย ถ้ามิตายได้บอกแก่ ทรลากรใน พระนครบาลให้พิจารณา เป็น
สัจว่ามิเป็นผู้ร้าย ท่านให้บอกแก่เจ้าไพร่ เจ้าที่อาณา พยาบาลนั้น ขึ้น แล

๙๖๐ มาตราหนึ่ง ให้ยาเบื่อเมาท่านกิน (ไมามิรั้ศึกทิว สลย ชู่ แล
เก็บเอาทรัพย์สินสิ่งอื่น มันผู้นั้นคือโจรให้ลงโทษ ทวน ด้วย ลวด หนึ่ง ๖๐ ที่
แล้ว เอา ทรัพย์สินใหม่ ทั่วคุณ ๖

๙๗๐ มาตราหนึ่ง วิวาททุยกถองที่ต่ำกัน เขา หอก คาย สาครารุ่ พ้น
แทงท่าน บาดเจ็บ สาคัก ท่านว่าคือ จำพวกโจร ให้ทวน ด้วย ลวด หนึ่ง
โดย สกรร มีสกรร แล้วให้ โทมโดย ขนาด ๐ ๖

๙๘๐ มาตราหนึ่ง เรือท่าน จอก ผูกไว้ แล ตนไป แก่เรือท่านเสีย ได้
โถมเสมอโจร ๖

๙๙๐ มาตราหนึ่ง ผู้ร้ายลักเรือท่าน เจ้าของจับได้พิจารณาเป็น สัจ
ให้ทวนโดยขนาด ให้เอาค่าเรือทั้งใหม่ทั่วคุณ ให้ศัก สิ่งอื่น ลักไว้ นอก
ถ้าสิ่งอื่นลักทำกว่า ๕๐๐๐๐ ลง มา ให้ทวน ^{๓๕} } ที่ ๖

๑๑๑๑ มาตราหนึ่ง โจร ล้วง เรือน ล้วง เรือ แล ผด ผวย เอา ททรัพย์สิน สิ่ง
ใด ๆ ค่าประมาณ ๑๐๐๐๐ เบี้ย ให้ตีด้วยไม้ทวาย ๒๕ | ที่ แลให้ไหม
โดยขนาด ๗๖

๑๑๑๒ มาตราหนึ่ง โจร ตัก ผกเอาเงิน ของ สิ่งใด ๆ ก็ตี จับได้พิจารณา
เป็น สัจ ให้ทวน แลตีด้วยมือโจร นั้น เสีย ๗๖

๑๑๑๓ มาตราหนึ่ง โจร ตักชิง เอาทรัพย์สิน ของ ราษฎร ชื้อชาย แลผู้มีได้
ชื้อชาย ตาม ทนทางบก ทางเรือ กลาง วัน ค่ำคืน จับได้พิจารณาเป็น สัจ
ทรัพย์สินของ มากกว่า สลึงค่า กว่า ๕๐๐๐๐ เบี้ย ลงมา ให้ทวน ๕๐๐ | ที่
ให้ไหมโดย ขนาด ถ้า ราคาทรัพย์สิน นั้น มากขึ้น กว่า ๕๐๐๐๐ เบี้ย ให้ตี
ด้วยมือคู้งข้อ ให้เอาทรัพย์สินใหม่โดยขนาด ๗๖

๑๑๑๔ มาตราหนึ่ง โจร ลักสิ่งของท่านไป แลมีผู้หนึ่ง มาลัก สิ่งของ ๆ
โจรนั้นไปเล่า หนึ่งในโจร ลักสิ่งของไป แลโจร นั้น มีทันเอาทรัพย์สินนั้น ไป
ได้ ละวาง ทรัพย์สินของ นั้นเสียในที่ทางแห่งใด ๆ ก็ตี มีผู้เอาทรัพย์สิน
ของ นั้นไป อยู่มาเจ้า ของมา ภบมา เหนทรัพย์สินนั้น คนนั้น บอกว่าได้
หนึ่ง บอกว่าโจรลักไปโลโจร โจรซัดของเสียเก็บได้ แลเมื่อไต่ถามคง
ว่ามีเปนยัง ควร ได้มีได้บอกกล่าวแก่นายบ้าน นายเรือน กรมการ ร้อย
แขวง เจ้าที่เจ้าท่าเจ้าตลาดด้วยประการเท่านี้ ท่านว่าเหตุใดมิได้บอกไว้
เป็นค่านับ ท่านเรียกว่าโจร ผด ผวย ให้ลงโทษ แลให้ไหมเท่าโจรนั้น
ถ้าลักของค่าแต่ประมาณ ๕๐๐๐๐๐ เบี้ยขึ้นไป ให้ตีด้วยมือโจร นั้น เสีย
ง สิ้นนี้ แลให้ไหมโดยขนาด ๗๖

๑๑๑๕ มาตราหนึ่ง ถ้าโจร ลักช้าง ม้า วัว ควาย แลทรัพย์สิน ของมาแต่
อื่น แลมีผู้ลักเอาไปต่อโจรนั้นเล่า แลเจ้าของ มาภบพิจารณา เมื่อ
พิจารณาเป็น สัจว่า ลักมาแต่โจรนั้น จริง ท่านให้ไหมเท่าผู้ลักก่อนนั้น
คุณค้ำย ถ้าได้ตัวทั้ง สองโจร ให้เอาทุนทรัพย์สินทั้งใหม่ ทั่วคุณ คุกกันทั้ง

สองโจร สิ้นไหมโจร หนึ่งให้ไว้แก่เจ้า ทวพีย สิ้นไหมโจร หนึ่งให้เขา
เป็น ทลวง ๖

๑๑๕๐ มาตราหนึ่ง มีผู้รู้ว่า ของโจรลักมา โจรเอามาให้ขายให้จำนำ
เจ้าของจับ ให้ส่งผู้ร้ายจงได้ ถ้าส่งมิได้ให้ไหมเสมอโจร ๖

๑๑๖๐ มาตราหนึ่ง ซื่อผ้าแพรพรรณ แก้วแหวนเงินทอง เท้าปูน ตลับ
ทวพียสิ่งใด ได้ขบถแก่นายบ้านเมือง } ถ้าได้โจร สิ้นเขา หายมากท่านว่า

ไหมมิได้โดยเสียแต่สิ้นนั้นถ้าซื่อมิได้ขบถนายบ้านเมือง } ท่านว่าหากำนันมี
ไว้ ให้ไหมเสมอโจร ๖

๑๑๗๐ มาตราหนึ่ง ผู้ใดรู้ว่าเป็นโจร แลสั่งให้โจรลักมา ซื่อเขาของ
โจรนั้นไว้ก็ตี หนึ่งรู้ว่าโจรลักมาฝาก เข้าด้วยโจรลักเอาของโจรซ่อน
ไว้ มิได้บอกแก่เจ้าสิ้นให้รู้ก็ตี หนึ่งรู้ว่าของโจรลักมา แด่ตกตา
เอา ของโจรนั้นไป มิได้โฆษณาหาเจ้าของ แลเอาไปซื้อขายก็ตี แลเอา
ซ่อนไว้ก็ตี แลเอาซึ่งโจร มินฝักไว้ก็ตีแปลง ซื่อขายเสียก็ตี ประการ
เท่านี้ ท่านว่าไม่สมโจร คือ คนร้ายเสมอจำพวกโจร ให้ใส่คาเขาแดง
ประหน้าขึ้น ซาอย่างปลง ลง ทวนด้วย ลวดหนึ่ง ๓๐ ที่ แลให้ไหมเสมอโจร

๑๑๘๐ มาตราหนึ่ง โจร ปล้นสดมภ์ของเบา ที่ซึ่ง ผด ล้วง ลอบ ลัก ข้างม้า
ข้าคนวิ ควาย เวื่อ เกวียน ทวพียสิ่งใด ๆ ให้ระงโทษด้วย ลวดหนึ่ง แลตี
สิ่งอันลักไว้ ณะออก ให้ไหมโดย บทพระอัยการ ถ้าลักถึงสองครั้งให้
ทวนด้วย ลวดหนึ่ง ให้ตีสิ่ง อันลักไว้ ณะแก้ให้ไหมคุดเดียว ถ้าโจร
ลักถึงสาม ครั้ง ให้ทวนด้วย ลวดหนึ่ง แลให้ตีสิ่งอันลักไว้ หน้าผาก
ได้ ตักนิ้วมือเสีย แลให้ไหมคุดเดียว ให้ตีสิ่งอันลักไว้ ตาม พระราช
กฤษฎีกา ท่านกล่าวไว้ นั้นให้ ตัก จง ปรากฏ ถ้า ตัก มี ปรากฏ ท่านให้ลง
ราชทัณฑ์ ผู้ คัก นั้นเหมือน ผู้ร้าย เพราะ มัน เป็นใจ ด้วย ผู้ร้าย นั้น แล

๑๐๘ มาตราหนึ่ง ข้อข้าง มาโคกระบือ เวือ ซาทรพัยสิ่งใด ๆ ให้ รู้จัก
 ผู้ซื้อ ขายนั้น ว่า อยู่บ้าน นั้น ถ้ามีผู้ มาพิภาษ จะได้ ภาทวิให้สุภาจำเมือง พิจา
 รณาเอาตัวผู้ร้าย ถ้าส่งผู้ร้าย ผู้ แลกเปลี่ยน มิได้ เมื่อ แลกเปลี่ยน ทน มิ
 ได้ บอกรู้แก่ นายบ้าน นายเมือง แต่เพื่อนบ้าน รู้เห็น เจ้าของ มาภย สิ้น ซึ่ง
 ซื้อ แลกเปลี่ยนไว้ก็ เสีย ของ ของ ทน ก็ เสีย เปล่า ถ้าได้ บอกรู้แก่ นายบ้าน
 นายเมือง เป็น คำนับ โหม มิได้ ถ้าหา คำนับ มิได้ โหม เสมอ ใจ ะ

๑๐๙ มาตราหนึ่ง ผู้ใด ได้ ทรัพย์ แก้ว แหว่น เงิน ทอง ผ้า ผ่อน แพร พรหม
 สรรพ ทรัพย์ ทก หาย ก็ ก็ ลืม เสีย ก็ ก็ แล มี ผู้ใด ไว้ ทำ ว่า ให้ บอกรู้
 กล่าว แก่ พระสุภาวดี นายบ้าน นายเมือง เอา ทรัพย์ นั้น ไป โฆษณา หา เจ้า
 ของ รง ได้ สาม วัน ถ้า มี ภย เจ้า ของ ให้ เอา ทรัพย์ นั้น บั้น เป็น สาม ส่วน ให้
 ถวาย เป็น หลวง สอง ส่วน ให้ แก่ ผู้ใด ส่วน หนึ่ง ถ้า เจ้า ของ มาภย ให้
 เจ้า ของ ให้ บำ เหน็จ แก่ ผู้ใด ก็ หนึ่ง ถ้า ได้ ทรัพย์ นั้น มิได้ บอกรู้ แก่ พระสุภาว
 ดี นายบ้าน นายเมือง แล มิได้ โฆษณา เจ้า ของ แต่ ใน สาม วัน ลาง คาย
 แล พราง ว่า ได้ ลาง คาย ได้ จริง แล มิได้ บอกรู้ กล่าว ให้ เป็น คำนับ แล เอา
 ของ ไป ขาย ก็ ก็ ส่ง ไป โกล ก็ ก็ อยู่ มา เจ้า ของ มาภย เหน็จ จึง ว่า ได้ ทำ น
 ว่า หา คำนับ มิได้ ให้ โหม เสมอ สัก ของ ทำ น ะ

๑๑๐ มาตราหนึ่ง ข้อ ของ ใจ ใน ตลาท ซึ่ง ทำ น อาญัก ให้ ข้อ ขรม มี รู้ ว่า
 เป็น ของ ใจ ข้อ ไว้ แล นาย ตลาท ก็ มี รู้ เพื่อน กัน นัง โกล ก็ มี รู้ อยู่
 มา เจ้า ทรัพย์ จับ ทรัพย์ ได้ ที่ ผู้ซื้อ ให้ ผู้ซื้อ ส่ง ผู้ขาย ถ้า ส่ง มิได้ ให้ พิศทอ
 ทวิ ถ้า แพ้ พิศทอ ให้ โหม เสมอ ใจ ถ้า ชนะ แก่ พิศทอ ให้ เสีย แต่ สิ้น
 อั้น ข้อ นั้น ให้ เจ้า ของ เพราะ หา คำนับ มิได้ ให้ ทำ ผู้ ขายนั้น รง ภย
 แล เอา ไป ให้ ตระลาการ ให้ พิจารณา เอา ของ นั้น ให้ คั้น ะ

๑๑๑ มาตราหนึ่ง เจ้า ของ ทอง เงิน เขา ทก พก เขา หล่น ผู้ใด เก็บ ได้
 แล ผู้อื่น มี ใจ ของ ทน มา ว่า เป็น เจ้า ของ ทน ทก หาย ก็ ก็ ผัง ไว้ ก็ ก็ มา

อธิบายเอาทรัพย์สินนั้นไป อยู่มา มี เจ้า ของ ๆ เขา แทะ ออก มา ว่า ก็ ที่ ท่าน ว่า
ด้วย ประการ ไก ๆ ก็ ที่ เมื่อ พิจารณา เป็น สัจ ว่า ใช้ ทรัพย์สิน ของ ตน แล
ตน เขา เห็น มุข มา ว่า ตั้ง นั้น ท่าน ว่า ก็ คน ร้าย คือ เอา ทรัพย์สิน ให้ ลง
โทษ ใน รวาง อำพราง เอา ทรัพย์สิน ท่าน แล ให้ เอา ทรัพย์สิน ทั้ง ใหม่ ทั้ง คุ้ม
ทำ เป็น สาม ส่วน แล ให้ เป็น หลวง ส่วน หนึ่ง ให้ เจ้า ของ ส่วน หนึ่ง
ให้แก่ ผู้ ไ้ ส่วน หนึ่ง ๖

๑๑๓๑ มาตรา หนึ่ง มี รู้ ว่า โจร ลัก มา แล เห็น ว่า ถก ซื่อ ของ ไว้ ใน เว้น
เอง ก็ ที่ ใน เว้น โจร ก็ ที่ มี ใช้ ตลาด เคย ซื่อ ชาย ก็ ที่ หนึ่ง มี รู้ ว่า เป็น
โจร รัย ของ ฝาก โจร ไว้ ก็ ที่ ต่อ เจ้า ของ มา ภย จึง ว่า ของ โจร มา ฝาก
ไว้ หนึ่ง โจร ลัก สิ่ง ของ ท่าน มา ถก อยู่ แล มี รู้ ว่า โจร ลัก มา นึก ว่า ของ
เขา ถก พก เขา หล่น แล เอา ของ นั้น มา ไว้ บาง คาบ ลัก ของ ท่าน แล ๆ
พราง ว่า ไ้ บาง คาบ ไ้ จัง มี ไ้ บด กแล้ว ให้ ท่าน รู้ เห็น เป็น คำนับ ว่า ไ้
เอา ไว้ ใช้ เอง ก็ ที่ เอา ไป ขาย ใน ตลาด ก็ ที่ ส่ง ไป โกล ก็ ที่ แล อยู่ มา
เจ้า ของ มา ภย มา เห็น ซื่อ แก่ พระ สุภวดี พระ ลากาว จึง ว่า ไ้ ตั้ง นี้
ท่าน ว่า เยี้ย ไค มี คำนับ ท่าน เรียก ว่า ใช้ สม โจร ท่าน ให้ ลง โทษ ไ้ คา

ประ ๕ ๖ ๗ วันที่ หนึ่ง แล ให้ ใหม่ โทษ พระ ราช สาท ๖

๑๑๔๐ มาตรา หนึ่ง ผู้ ร้าย พัน แทง ช้าง ม้า ผู้ คน โค กระ บือ อัน ท่าน เลียง
รักษา มา ช้อน ทาย ใน หน้า ช้าง นำ ที่ หน้า ร้ว หน้า เว้น ผู้ ไค ให้ เจ้ ช้าง เจ้า
ที่ เจ้า เรือน ไป บด ภาย บ้าน นาย เมือง ร้อย แขวง ย้าว คา เจ้า ของ ไ้ พิจาร
ณา หา ผู้ ร้าย อัน ทำ ไ้ ทาย นั้น ไ้ จัง ไ้ ไ้ คุ้ม ษา แล รอย ถ่ม รอย เล็ก นั้น
มา แแต่ ไค ถ้า รอย ถ่ม รอย เล็ก พก นำ ย้าส นำ ที่ ผู้ ไค ให้ เรียก เจ้า ช้าง
เจ้า ที่ ช้อน มา หา สา เหตุ ผู้ ร้าย ถ้า ภย สา เหตุ ผู้ ร้าย กระ ทำ ท่าน ว่า เจ้า ช้าง
เจ้า ที่ คุ้ม ให้ ลง โทษ เสมอ โจร ถ้า มี ภย สา เหตุ มี ไ้ ผู้ ร้าย จึง กระ ทำ นั้น

ท่านว่ามีคุ้มเจ้าบ้านที่นั่น ให้วัดแค่สัตว์อิน ทาย๓เส้น ๑๕ วา ให้
 เจ้าบ้านเจ้าที่นั่น สบายแล้ว เขา ยนไว้ ถ้าได้ผู้ร้ายซัด ทอดถึงเจ้าบ้านเจ้า
 ที่ผู้ใดรู้เห็น ให้เขาโทษเจ้าบ้านเจ้าที่นั่น เสมอโจร ถ้าเจ้าบ้านเจ้าที่เห็น
 สัตว์ ทายอยู่ มิได้บอก แก่นาย บ้าน นายเมือง รัชชแขวงเจ้า ของ และเขา
 ของนั้น ไปทั้งช้อนเสี้ย เจ้านำบ้านนำที่เปนโจร ให้ลงโทษ ภายใหม่ทุกโจร
 ๑๑๕๐ มาตราหนึ่ง ผู้ร้ายเจ้าบ้านท่าน กลางคืน ล้วง ถัก เขา สิ้นท่านเจ้า
 เวียน รู้ศึก ชัน ร้อง เรียกให้ชาวบ้าน ช่วย แลผู้ร้าย แล่นไป แลชาวบ้าน
 ช่วย กันได้ ตามผู้ร้าย กระทบ หอก ตาม โคน กัน ภาคเจ็บล้ม ทายนั้น ท่านว่า
 มัน มิแสง แกล้งปอง จะฆ่าให้ตาย แต่มัน ศาพินิจ มิได้ เปน บาล กรรม
 ให้เขาเท่าตายด้วยไม้ ให้ปลุกผีผู้ตาย เปน สิ้นใหม่ถึง พิไธยถึง

๑ กล่าว มาด้วย ลักษณะ โจร เปน มชฌิม โทษ สิ้นแต่เท่านั้น ะ

๑ ที่นี้ ะ กล่าว ลักษณะ โจร อัน เปน ละหุโทษ สืบ สาจะคดี ลำดับต่อไป

๑๑๖๐ มาตราหนึ่ง ถ้าผู้ใดซึ่งเขาชฌิมนี้แก่ รามฎฐผู้ช้อชาย แลมิได้
 ช้อชายก็ให้จับเอาตัวผู้ร้าย จงไว้ ให้เขาไป ยัง พระนครบาล ให้ลง
 โทษ แก่ผู้นั้น ถ้าทรพยแต่ รอก ประมาณ ๕๐๐ เปี้ย ให้โทษแล้ว แลเอา ทรพย
 แลขวาน ๓๐ ทวน รอม ๓๓๓๓ ๓ วัน ชยาให้มัน คุยเยื้อง อย่างกัน ถ้าเขา
 แล รอก ประมาณ ค่าเฟื้อง หนึ่ง ให้ลงโทษ คุยเยื้อง แล้วให้ทวนด้วย ลวด

๒๕
 หนึ่ง ๑๕ | ที่ ส้ม ทรพย ที่มัน เขาไปนั้น ให้เขา แก่ มันผู้ จึง พได้ ถ้า
 ทรพยมากกว่า สิ้น ขึ้นไป ท่านให้ลงโทษโดย พระราชกฤษฎีกา อัยการ
 ใน รวาง ผด จึง ทรพยท่านนั้น ถ้า มุด นายผู้ไป มิได้ห้าม ทายให้ป่าวไพร่ ไซ
 เก็บ ทรพยท่าน ท่านให้ โทษ มุด นาย คุยเยื้อง ะ

๑๑๗๐ มาตราหนึ่ง ถ้าลัก แต่ ผัก พัก ถัว เนื้อ ปลา หมู เป็ด ไก่ ของกิน ค่า เปน
 แต่ เปี้ย ๑๐๐ | ให้ ที่ ๑๕ | ที่ แล้ว ให้ ประจาน รอม ๓๓๓๓ ได้ ไซ้ ของ ท่าน คั้น

๑๑๘๑ มาตราหนึ่ง ถ้าลักเส้นผักพริกถั่ว เปิดไก่หมู่เนื้อปลา ถือไม้
พร้าว เครื่องสาครราวูช ไปต้ม มวง ลัก ของท่าน กลาง คั้น แล เจ้า ของจับได้
รู้เห็น ท้าย ประการใด ก็ตี พิจารณา เป็น สัจ ท่าน ว่า คีจโจร ให้มีคต ประจาน
ไป ตะแลงแกง ที่ด้วยไม้ทวาย ๕. ที่

๑๑๘๒ มาตราหนึ่ง ผู้ใดลักขี้วัว ขี้หมู ขี้บ้านท่าน ท่าน จับตัวได้ พิจารณา
เป็น สัจ ให้ตีที่นิ้ว มือ เสีย ทั้ง สอง ข้าง ถ้าควร จะ ไล่ นี้ ก็ ให้ ไล่ โดย
พระราชาฤๅษฏีกา

๑๒๐ มาตราหนึ่ง ผู้ใด ลักคัตลักถอน คัน ขุ่ย่น เล็ก ให้ใหม่ คัน ละ ๘.....
ถ้า ลักคัต คันใหญ่ ให้ใหม่ คัน ละ ๒..... ถ้า ลักคัต คันโกวัน ให้ใหม่

คัน	ละ ๑.....	ถ้า ลัก	คัต ถอน	มังคุด	} มพร้าว	} คันเล็กให้ใหม่คัน
				มม่วง		
				นางสาต		
				หมาก		

ละ ๒๒..... ถ้า ลักคัต คันใหญ่ มีผล ให้ใหม่ คัน ละ ๕๕..... ถ้า ลักคัต

คันใหญ่โกวันให้ใหม่ ๓๓..... ถ้า ลักคัต } คันไม้ไม่มีผล นอกกว่าไม้มี

อาหาร เล็กให้ใหม่ คัน ละ ๑๖..... ถ้า ลักคัต คันไม้ไม่มีผล ให้ใหม่ คัน

ละ ๔๔..... ถ้า ลักคัต คันใหญ่โกวัน ให้ใหม่ คัน ละ ๓๓..... ถ้า เล็ก

ปลูกใน ปีหนึ่งได้มัน ปลูกไซ้ ถ้า ลัก คัน พลุ รังระ ค้าง หนึ่งให้ใหม่ เป็น
เบี้ย ๕๕.....

๑๒๑ มาตราหนึ่ง ลัก หมาก ท่าน ทลาย หนึ่งถึง ๑๐ ทลาย ให้ใหม่ เขา

๓ ทลาย ทลาย หนึ่ง เป็น เบี้ย ๒๕..... ถ้า ลัก มพร้าว ทลาย หนึ่งให้ใหม่

เป็น เบี้ย ๑๕..... ถ้า ลัก สรรพ กถ้วย เครื่อง หนึ่ง ให้ใหม่ เป็น เบี้ย ๑๕.....

๑๒๒๑ มาตราหนึ่ง ถ้าลักขี้ขล่ำหนึ่งถึงเก้าล่ำ ให้โทษเป็นเบี้ย ๑๐๐๐

ถ้าลักแต่ ๑ ล่ำไปถึงแบกหนึ่ง ^๒/_๓ แบกก็ตี ให้โทษเป็นเบี้ย ๑๐๐๐๐

๑๒๓๑ มาตราหนึ่ง เม้าที่ทนแลไฟ ลามไปไหม้กล้วยขี้ขล่ำท่านเสีย ให้โทษไว้หนึ่ง เป็นเบี้ย ๕๕๕๐๐๐ ๖

๑๒๔๑ มาตราหนึ่ง ปลานใน ระหาน ห้วย หนอง คลอง บึง บาง ซึ่งมีเจ้าของ รับทำอากร แลโจรลักเอาปลาท่านเป็น หาบ เป็น คอนเท่าใดๆ ให้โทษ แต่ ๓ ตัว เป็นเบี้ย ๓๓๓๓๓๓๓ เป็น สิ้นโทษ พิไนย กิ่ง ๖

๑๒๕๑ มาตราหนึ่ง ระหาน ห้วย หนอง คลอง บึง บาง มีเจ้าของทำ อากร มาแต่ก่อน แลมีผู้บังอาจชิง ลงกระบัง รั้ง เลือก ทำเอา ปลาในที่ท่านให้เอา บันคา รากา อากรทิ้ง โทรม ทวีคุณ ยกทุน อากรไว้เป็น หลวง เหลือนั้น เป็น สิ้นโทษ เป็น พิไนย กิ่ง ๖

๑๒๖๑ มาตราหนึ่ง ผู้ใดทูปตีฆ่าฟันแทง ข้าง ม้า วัว ควาย หมู แะ สรรพสัตว์ ของ เลี้ยง ท่าน ทาย ในที่ นอกบ้าน นอก รั้ว นอกที่ นอก แคน ท่านให้เอา ค่าสัตว์ ทิ้ง โทรม ทวีคุณ ยกทุน ให้เจ้าของ เหลือนั้น เป็น สิ้นโทษ เป็น พิไนย กิ่ง ถ้าไป แทะง ของ ท่าน ทาย ในบ้าน ใน รั้ว เป็น ที่ เป็น แคน ของ ท่าน ให้ โทรม กุข เกี้ยว แล้ว ให้ ทวน ท้าย ลวก หนึ่ง ๕๐ ที่ เหตุ มั่น เป็น คน รั้ว บัง อาจ ๖

๑๒๗๑ มาตราหนึ่ง บ้าน เมือง มิได้ เกิด คัก จลาจล แล ทน ถือ ทอด ทาย นั้น ไป ต้อง ผู้ คน ทาย ให้ โทรม ปลุก ทั่ว ผู้ ทาย ทวี คุณ เป็น สิ้น โทรม พิไนย กิ่ง ถ้า มี ผู้ ถือ เคือง ใช้ สรรย คือ มี กพร้า สิว ขวาน เติง มา แล มี ผู้ มา ต้อง ทาย ให้ โทรม ยืน ทั่ว ผู้ ทาย เป็น ๓ ส่วน ยก เสีย สอง ส่วน เอา ส่วน หนึ่ง ให้ แก่ พี่ น้อง พ่อ แม่ ผู้ ทาย เป็น เบี้ย ทำ บัญ เสา ผี ๖

๑๒๘๑ มาตราหนึ่ง ทวย รวย ทรู ผู้ใด ๆ เข้า ไป เติง ใน สวน แล มี น เหน ผลไม้ หล่น ตก อยู่ กลาง สวน นั้น มี น เก็บ กิน แล เจ้า สวน ไป เหน จับ ว่า เป็น

ผู้ร้ายใน กลาง วัน นั้น แล ผลไม้ หล่น ลง มั่น เก็บกิน ใน กลาง สวน จะ เขา
เช่น ผู้ร้าย มิได้ ถ้า มั่น ชื่น เก็บ ผลไม้ ยืน ต้น แล สรรพ ภา กั้น ออก ใ น แด
สวน จับ ตัว ได้ จึง ว่า มั่น เป็น ผู้ร้าย ให้ โทษ เขา ตาม โทษ นั้น แล

๑๒๕ ๑ มาตรา หนึ่ง ทาย ซาก ซ้ำ ลัก ของ นาย เงิน ถี่ ถี่ แล เขา สิ่ง สิ้น นั้น
ไป ขาย มี ผู้ ชื้อ ไว้ กี่ ถี่ แล มี ผู้ ชื้อ ณ ไว้ กี่ ถี่ ใช้ ให้ ลัก กี่ ถี่ สอน ให้ ลัก กี่ ถี่
ทำ น ได้ โทษ ผู้ สอน ผู้ ใช้ ผู้ ชื้อ ณ ไว้ นั้น กิ่ง โจร แล ลักษณะ อัน ทาย ลัก ของ
นาย เงิน ได้ ทวน มั่น ทาย นั้น ด้วย ลวด หลั ง ๕๐ ที่ ให้ หลาก ฆอ ย่า ให้ เคย
กระทำ ร้าย แก่ นาย เงิน กว่า นั้น ท่าน มิ ได้ โทษ แก่ มั่น สัก โจร เลย จะ

๑๓๐ ๑ มาตรา หนึ่ง ทาย ท่าน ไป ลัก ของ ๆ คน ๆ จับ ได้ เอา ไว้ มิ ได้ บอ ก
แก่ นาย บ้าน นาย เมือง ให้ พิ ฆา รณา หา บัง คับ บัญชา มิ ได้ หาก เขา เจ้า คน
ท่าน ไว้ เอง แม้น คน นั้น ลัก ริง กี่ ถี่ เจ้า ทร พย ทา คำนับ มิ ได้ ท่าน ว่า
เล มิต ให้ โทษ โดย ยศ ภา ศ กิ ติ จะ

๑๓๐ ๑ มาตรา หนึ่ง ถ้า ผู้ใด ให้ ทาย ไป ค้า ขาย กี่ ถี่ ไป แห่ ง ไ ท ๆ กี่ ถี่ แล
ทาย นั้น กระทำ ร้าย พัน แห่ ง ถี่ ท่าน ทาย แล แล้ว แล นี้ ท่าน ให้ เจ้า ทาย นั้น ทา
ทาย ผู้ ไป กระทำ ร้าย นั้น จง ได้ ถ้า แล ทาย ผู้ กระทำ ร้าย นั้น มิ ได้ ได้
หา พ่อ แม่ พี่ น้อง ลูก เมีย ทาย ผู้ กระทำ ร้าย นั้น จง ได้ ถ้า หา มั่น ทาย ผู้
ไป กระทำ ร้าย มิ ได้ แล ถ้า ได้ แต่ พ่อ แม่ พี่ น้อง ลูก เมีย ทาย ผู้ ไป กระทำ ร้าย
นั้น มา ท่าน ว่า มั่น หมู่ นี้ มิ ได้ กระทำ ร้าย ด้วย แล ได้ มั่น หมู่ นี้ ช่วย กัน ทา
มั่น ผู้ ไป กระทำ ร้าย จง ได้ ถ้า แล มั่น หมู่ นี้ ทาย ผู้ ไป กระทำ ร้าย นั้น มิ ได้
ท่าน ได้ หมู่ นี้ เสีย ใ ช้ ย ค่า ปร ลุก พัว ผู้ ทาย นั้น ก่อ ณ แล แล้ว ให้ มั่น หมู่ นี้ ช่วย กัน
หา ทาย ผู้ ไป กระทำ ร้าย นั้น ถ้า หา ได้ ให้ เขา มา ยัง กระลา การ ถั้น แล เจ้า
ทาย หา ทาย ผู้ ไป กระทำ ร้าย แล พ่อ แม่ พี่ น้อง ลูก เมีย ทาย ผู้ ไป กระทำ ร้าย
นั้น มิ ได้ ท่าน ว่า นาย เงิน ไ ก่ ทาย เท่า ไ ท ให้ เรียก เขา เงิน ค่า ตัว ทาย นั้น
กึ่ง เท่า แก่ นาย มั่น เป็น ษั ย ปร ลุก ผู้ ทาย เหลือ มาก น้อย เท่า ไ ท ให้ เขา ฝน

สินไหมพิไฉน แล้วแลให้นายเงิน ทา ทาย มั่น จงได้ เหา มา ยัง ตระลาการ
 ถ้าแล นายเงิน ก็ คี พ่อ แม่ พี่น้อง ลูก เมีย ผู้ ร้าย ก็ คี แล ภทวิ ทาย ผู้ ไช
 กระทำ ร้าย ก็ คี ฐู เหน ด้วย ประการ ไค ก็ คี แล บ้อง กั้น ไว้ มิ ใ้ เหา มา ออก
 แก่ ตระลาการ ท่าน ใ้ เหา ผู้ นั้น เสมอ โทษ ผู้ ร้าย นั้น แล ทวิ ผู้ ร้าย นั้น ใ้
 ลง โทษ ตาม โทษ นุ โทษ

๓๓

๑๓๒๒ มาตรา หนึ่ง ทาย ชำ พ้น แทง ท่าน ทาย ใ้ เหา ทวิ นายเงิน นั้น มา
 ใ้ ทา ทวิ ทาย จง ได้ ถ้า มิ ใ้ ได้ เหา บน นายเงิน นั้น จง ที่ จะ ใ้ มิ โทษ แก่
 นายเงิน นั้น มิ ได้ เพราะ นายเงิน มั่น มิ ฐู ถ้า ทาย นั้น มี สิ่ง สิ้น ใ้ เหา มา ใ้
 เป็น สิน ไหม ถ้า นายเงิน ฐู ตก แก่ นายเงิน

๓๔

๑๓๓๐ มาตรา หนึ่ง ช้าง ม้า ไค กระบือ เข้า บ้าน ท่าน มี ผู้ ร้าย แทง ทาย ใน
 บ้าน มิ ใ้ ทวิ ผู้ ร้าย ท่าน ว่า เขา ทั้ง นั้น เป็น แแต่ บา ประกรม ใ้ ใ้ ทำ ช้าง ม้า
 ไค กระบือ ของ ท่าน ตาม พิกัด ค่า ถ้า ใ้ ผู้ แทง ใ้ ทำ โทษ โดย พระราชา กฤษฏีกา

๑๓๔๐ มาตรา หนึ่ง ถ้า ทา ว่า เป็น โจร ปล้น วิ่ง สด มก ลัก วัจ ควาย ช้าง ม้า
 ชำ คน สรรพ สิ่ง ไค ๆ ก็ คี แล เหา ออก มา พิจารณา ทวิ ไม่ เป็น โจร แแต่
 ถ้อย คำ ไม่ ยั้ง ยืน กล่าว พิรุ ทอ ก็ คี ธิ ว่า เป็น โจร ก็ คี แล ต้อง ไหม ใ้ ทน
 แล ฐู มา เจ้า ของ ภทวิ พย จับ ทวิ ผู้ ร้าย ใ้ พิจารณา เป็น สัจ ท่าน ว่า
 ใ้ คิน สิน ไหม พิไฉน นั้น ใ้ แก่ มัน

๓๕

๑๓๕๐ มาตรา หนึ่ง ผูก ทวย ราษฎร ไป ค้ำ ขาย โจร ปล้น เหา สิ่ง สิ้น เจ้า
 สิ้น ลง หนี โจร แล ลูก ช้าง ท่อ รบ โจร ๆ เหา ทวิ พย ไป มิ ใ้ ใ้ ทำ ทวิ พย
 เป็น สอง ส่วน ใ้ แก่ ผู้ ช้าง ท่อ รบ นั้น ส่วน หนึ่ง ๆ ใ้ แก่ เจ้า ของ

๑๓๖๐ มาตรา หนึ่ง โจร ปล้น เรือน เรือ เกวียน วัจ ควาย ต่าง ทาย คน ใ้
 เพื่อน บ้าน เพื่อน ค้ำ ขาย ช่วย รบ โจร จง ได้ ถ้า เพื่อน บ้าน เพื่อน ค้ำ ขาย มิ ช่วย
 โจร เหา ทวิ พย สิ่ง สิ้น ไป ใ้ ท่าน ว่า เพื่อน บ้าน เพื่อน ค้ำ ขาย สม ฐู ด้วย โจร
 ถ้า เพื่อน บ้าน เพื่อน ค้ำ เพื่อน ชาย ช่วย รบ โจร เหา ทวิ พย ไป มิ ใ้ ผู้ ฐู รบ ด้วย โจร

ขาดเจ็บ ให้เอาทพียร้อยค่าน้ำมันทำขวนผู้เจ็บ เพราะไก่ ทพียตนกิน
 ๑๓๗ ๑ มาตราหนึ่ง โจรเข้าบ้านผิดเวลา แลเข้าบ้านเจ้าที่นั้งคัมมวง
 ในรั้วในบ้าน แลจับโจร ๆ ต่อสู้รบเจ้าบ้าน ๆ พันแทงโจรตาย ท่าน
 ว่าโจรนั้นตายเสีย ถ้าแลโจรนั้นมีไก่ต่อกู้ พันแทงโจร มีขาดเจ็บแล่น
 หนีก็ตี มีไก่แล่นหนี อยู่กับที่ก็ตี ให้จับเขาเป็น อย่าให้ฆ่าพันโจร
 นั้นตาย ถ้าพันแทงโจรนั้นตายให้ลงโทษแก่ผู้ทำ หนึ่งโจร ปล้น สกค
 สกมภของ เขา ลัก ทพียสิ่งสิ้น แลเจ้าสิ้น พันแทงโจร ตาย ๆ เสียเปล่า
 ถ้าแลผู้ใด มีได้กระทำ ทาม พระราชบัญญัติ ให้ลงโทษใน รวาง เลมิก พระ
 ราชอาณา ท่าน ะ

๑๓๘ ๑ มาตราหนึ่ง ผู้ไป มาหาสู้อยู่ อาไศรย เรือน แล มั่น ปล้น ลัก ทพีย
 สิ่งสิ้น ท่านผู้อื่น ฆ่าเจ้า ทพียเจ้า สิ้นเพือนบ้าน ตายด้วยประการใด ๆ ก็
 เจ้าเรือน ส่งตัวผู้ร้ายมิได้ ท่านว่าเจ้าเรือนมิได้เป็น คน ร้าย ขาปกรรม
 ให้ใช้ทพียกว่าจะได้ตัว คน ร้าย ถ้าเป็น กระณีเหตุแก่กัน ฆ่าพันกัน
 ตายขาดเจ็บให้ใหม่ใน รวาง ล้มตายขาดเจ็บ ให้ใช้สิ้นใหม่พิโนยถึง หนึ่ง
 ยกไว้แก่ผู้ หนึ่งถึง หนึ่งกว่า จะได้คน ร้าย ถ้ามีนเคย ปล้น สกมภ หลายแห่ง
 คบมันไว้ ให้มัน อาไศรย เรือน แล มั่น ไปทำ ร้าย แก่ท่าน เจ้าเรือนส่ง
 คน ร้ายมิได้ ท่านว่าเจ้าเรือนเลมิก ให้ทวนด้วย ลวก หนึ่ง ๒๕ ที่ ให้ใช้
 สิ้นใหม่พิโนยต่างคน ร้าย จงเต็ม ะ

๑๓๙ ๑ มาตราหนึ่ง ผู้ไป มาหาสู้อยู่ อาไศรย เรือน แล มั่น ไป ปล้น ไป
 ลัก ทพียสิ้น ท่านผู้อื่น ถ้าเจ้าเรือน ส่งตัวผู้ร้าย มิได้ ท่านว่าเจ้าเรือนมิ
 ได้เป็น คน ร้าย ขาปกรรมให้ใช้ทพียกว่าจะได้คน ร้าย ะ

๑๔๐ ๑ มาตราหนึ่ง ท่าน มีได้เป็นโจรลัก สิ่ง ของ ๆ คน จับกุมท่าน ว่าลัก
 ของ ท่านให้ ใหม่เท่าทพียซึ่งตุนั้น ถ้าผู้กริทำ จำจงตีค่า พันแทง ให้ใหม่

ให้แก่ผู้เจ็บ โดยขาดเจ็บ ถ้าโดยที่ฟันแทงถึงตาย ให้ฆ่าเสียให้ตก
ไปตามกัน ๖๖

๑๔๑๐ มาตราหนึ่ง โจร ปล้น สกมกโจรที่โจรลัก เขาช้าง ม้า วัว ควาย เรือ
เกวียน ทวพีย สิ่งใดๆ ก็ดี โจรได้ ทวพีย นั้นไปแลมีผู้ชกจับ ออกไล่เขาโจร
นั้น โจร ชก ทวพีย เข้า ของ ช้าง ม้า วัว ควาย เรือ เกวียน นั้น เสีย ท่านว่า
มิให้เขาทวพีย ซึ่งโจร เขาไป นั้น สักอันเลย เมื่อใดแลได้ตัวโจรด้วย จึง
ให้เอาทวพียนั้น มา ถ้ามิได้ตัวโจร แลได้แต่ทวพียสิ่งสั้นซึ่งโจร เขา
ไปนั้น มา ท่านว่าให้มันผู้ไปไล่โจร ด้วยกันนั้น เอาทวพียสิ่ง สั้นได้มานั้น
ให้มอบแก่เจ้า สั้น ให้เจ้า สั้น ให้บำเหน็จ ถ้าแล มีภบเจ้า สั้น ให้เอา
ไปบอก แก่ นายบ้าน นาย เมือง รัย แขวง กรมการ ให้ตระลาการ รัย แขวง
เขาเฉลวไล่ ทวพีย นั้นไว้ ใน กลาง ชุมชุม คน เตินทั้ง หลาย แล บ่าว ทา เจ้าของ
วง ๑๗ วันที่หนึ่ง ๑๘ วันที่หนึ่ง ถ้า มีภบเจ้า ของเลย จึงให้เอา
ของ นั้น มา ทำเป็น สาม ส่วน ให้แก่ผู้ไล่ ส่วน หนึ่ง เป็น หลวง สอง ส่วน

๑๔๒๐ มาตราหนึ่ง นายแพญจ่าเมืองรัย แขวงไท พันทางโจรผู้ร้าย
นั้น ทาย แขนง เลี้ย กั ตี มิทัน แขนง เลี้ย กั ตี แล มีผู้บังอาจ ลัก เขา ผู้โจร
นั้นไป เขา ถ้า จับผู้ร้าย ลัก เขา ผู้โจร นั้นไป ได้ ให้ทวน ด้วย ลวด หนังสือ
สาม สิบที่ แลให้ชายักไว้ แก่ มุลนายมัน ๖๗

๑๔๓๐ มาตราหนึ่ง โจร ลัก ทวพีย สิ่งใดๆ จักรูปรประพรรณได้มา ท่าน
ให้พิกัต ตลาก เขา ราคา ทวพียนั้น มาตั้งใหม่โจร เป็น สั้น ใหม่ได้แก่เจ้า
ของ พิไยเข้า พระคลังหลวง ๖๘

๑๔๔๐ มาตราหนึ่ง ถ้าทองมิได้ เหนรูปรประพรรณ ให้ที่ค่านั้น หกหนัก
ถ้า นากมิได้ เหนรูปรประพรรณ ให้ที่ค้ำ สามหนัก ๖๙

๑๔๕๐ มาตราหนึ่ง ชวนกันไป ปล้นไป ลัก แลมันไป ด้วย กั ตี มัน มิ
ได้ ไป ด้วย กั ตี มัน มา บอก แก่ เจ้า สั้น กั ตี ตระลาการ กั ตี แลมันไป นำ

เอาเพื่อนเอง ท่านว่าโจรนั้นมีข้าเห็น ถ้ามันไปท้วงมัน มาบอก โทษ
นั้น ถึง ตาย ควรให้ปรับไหม ถ้าโทษถึง ตักคืน สั้น มีชื่อ แลให้ ทวน ท้วง
ลวดหนังไม้ ทวาย ปรับไหม ท่านว่า ฟัง ให้ ยก โทษเสีย ๖

๑๔๖๑ ๑ มาตราหนึ่ง ลูกเขย ลัก ททรัพย์สิน ของใด ๆ ของ พ่อตา
แม่ยาย } ๗ ลัก

ทรัพย์สินของลูกเขย แลลูกสะใภ้ลัก ททรัพย์สิน พ่อตัว แม่ตัว พ่อตัวแม่ตัว ลัก
ทรัพย์สินของลูก สะใภ้ลูก ลัก ททรัพย์สิน ของ พ่อ แม่ พ่อแม่ ลัก ททรัพย์สิน ของลูก
น้า ลัก ททรัพย์สิน ของ หลาน หลาน ลักทรัพย์สิน ของ น้า ลุง ตา ปู่ ย่า อาอาว ลัก ททรัพย์สิน
หลาน หลาน ลัก ททรัพย์สิน ลุง ตา ปู่ ย่า อาอาว พี่ ลัก ททรัพย์สิน ของน้อง น้อง
ลัก ททรัพย์สิน ของพี่ ประการเท่านี้ ท่านว่าใช้ชื่อนี้ เขาทรัพย์สิน เรื่อเดียวกัน
ยาก ไว้เขาเสียกัน มิได้ ใต้ คั้น แต่ ทรัพย์สิน สิ่งของ นั้น ให้แก่กัน ๖ ลงโทษ
แล ปรับไหม ให้แก่กัน ตั้งฉันผู้อื่น มิได้ หนึ่งตัวเมีย ลัก ททรัพย์สิน ของกัน
เอง ท่าน มิให้เขาโทษ ตั้ง ฉันผู้อื่น เสีย แม้น ลัก แล้ว ๖ อย่า แบ่ง ทรัพย์สิน กัน
ก็ให้บังคับให้ โทษ ขนาก ถ้าญาติเขย สะใภ้ ทั้ง หลาย กุๆ เกี่ยวกัน ๖

๑ กล่าว มา ท้วงลักษณะ โจร อัน เป็น ละสุโทษ สั้น แต่เท่านี้ ๖

๑ ศุภมัตศุ ๑๔๑๑ ๑ อิศระสังวรจาระ ศุภปุณยทวารทักมัตถิ จันทวาร พระบาท สม
เด็จพระมนรินทรธิเบทินธร อรรคมหาเสนาท้าวสุริยราช ผู้เป็นเจ้าเสด็จใน
พระที่นั่งผ้าออกุททิต พระราชมณเฑียรสถาน จึง ชุน สพฤกไชย กราบทูล
พระกรุณาว่า ผู้มี ชื่อ ช้อ ททรัพย์สิน เจ้า ของ แก่โจร แล รับ ทรัพย์สิน ของ ฝากโจร
แล ได้ ทรัพย์สิน เจ้า ของโจร ตก สาม กะทรงนี้ เรียกว่า โจร ประการใด
๖ ลงโทษ ภาคใดมเพียงใด ข้าพระพุทธเจ้าไม่ รู้ แห่ง ที่ ๖ ภาคใดมได้
จึง สมเด็จพระพุทธเจ้า อยู่ ทั่ว มี พระพิภคณา ท้วง ชุน มณเฑียรบาลชุนแผน
ชุน ศรีมโหสถ ให้ กฎหมาย เป็น พระราชกฤษฎีกา ไว้ ดังนี้ ๖

๑๔๗๗ ๑ มาตราหนึ่ง ผู้ใดให้ที่ อยู่แก่โจรให้สำนักนี้หาใครยเอา เวียน แห่ง
 โท ๆ ก็คือ เป็นเพื่อน มีศหายกิน อยู่สมระเลด้วย ก็คือ คือกล่าวต่าง
 พวงอำรู้ เหนด้วยโจร ก็คือ ก็เกี่ยวกับ บ้างกำบังโจร ก็คือ คือสมชื่อ
 ของโจร ช่วยชายช่วยจำนำของโจร แล้วยับฝากของโจร ก็คือ ชื่อว่าสม
 โจร ให้ลงโทษโดยอันกับ แล้วยให้ใหม่ถึงโจร ๖๖

๑๔๗๘ ๑ มาตราหนึ่ง โจรลักทรัพย์สิ่งของท่าน ไป ชายแห่ง โท ๆ ก็คือ
 แลเขาไป ชายใน ทลาค ซึ่ง ท่าน ฮายักให้ ชื่อ ชายก็คือ ผู้ชื่อ เหนว่า ของ ถูก
 สมชื่อสมชายเขาสิ้นโจร นั้นไว้ก็คือ ้วยจำนำ แลกเปลี่ยนไว้ก็คือ ช่วย
 ชื่อชาย ช่วยจำนำ แลกเปลี่ยน ก็คือ ยังมีทัน ชายจำนำ แลก เปลี่ยน ก็คือ
 มิได้ นายบ้าน นายอำเภอชาว ทลาครู้ เหนเป็น คำนียบ ครั้น อยู่มาได้ตัวโจร
 โจร นำไป เขาทรัพย์ที่ ชายไว้ก็คือ เจ้าของ จับสิ่งของนั้นได้ก็คือ พิจารณา
 ได้ตัวโจร ท่านว่า ผู้ชื่อนั้น สมด้วยผู้ลัก แล้วยให้เอา ทุน ทรัพย์ซึ่ง ชื่อไว้
 นั้นทั้งใหม่ผู้ สมโจรถึงโจรโดย พรวรรชกฤษฏีกา ๖๖

๑๔๗๙ ๑ มาตราหนึ่ง ถ้า ้วยสิ้นโจร แลรู้ว่าโจร ลักมา ฝาก แล้วยไว้ มิ
 บอกแก่ ตระลาการ ก็คือ แลเจ้าสิ้นก็คือ ครั้น ท่านรู้ ครั้นท่าน ภายพิจารณา
 เป็น สัจว่า ้วยสิ้นโจรจริง ท่านให้ลงโทษแก่ผู้ ้วยสิ้นโจรนั้น แลแล้ว
 ให้ ใหม่ใน วราง สมโจรนั้น แล ๖๖

๑๔๘๐ ๑ มาตราหนึ่ง โจรชวนเพื่อนว่า จะไป ปล้น ลักท่าน แลมัน มิได้
 ไป เมื่อได้ โจรมาโจรว่า ชวนจริง แต่ มิได้ ไปด้วย ท่านว่าเสมอ
 ้วยด้วยโจร ให้ใหม่ใน วราง สมโจร แล ๖๖

๑๔๘๑ ๑ มาตราหนึ่ง ทายลัก ทรัพย์ นายเงิน ไป ฝากไว้แห่ง โท ๆ เมื่อจับ
 มันได้มันว่า เขาไป ฝากไว้แก่ผู้ใด เมื่อพิจารณา เป็น สัจว่า มัน ้วย ของ
 ฝาก ทายผู้เป็นโจรนั้นจริง ให้ใหม่โดย สมโจร เพราะ ตน เป็นไทยคบ ๖๖

ทนาย ถ้าพิจารณาเป็นสัจ ให้ทนายทนายผู้เป็นโจรนั้นด้วย ลวด หน้า ๓๐ ที่
เหตุว่า มันซัดไม่จริง ให้ยากแก่ ความเมื่องท่าน ๖๖

๑๕๒๐ มาตราหนึ่ง ทนายลักเงิน ของ แก้วแหวน ผ้าม่าน แพรพรรณ ทวีย
สิ่งใด ๆ ของ นายเงิน ๆ ไป ทย เข้าใน เรือนใด ๆ ให้พิจารณา ส่วนเจ้า
เรือนเขาของท่านไว้ แต่มิได้ บอกแก่เจ้าทนายให้รู้ ท่านให้ โหมผู้
เป็น สมโจร ให้แก่เจ้าสิ้น ถ้าเจ้าเรือนเขาทั้งตัว แล สิ้นอัน ลักนั้น ไป
บอก แก่นครบาลกรมการ นายตลกแห่งใด ๆ ท่านให้ แแบ่ง ปัน สิ่ง สิ้น นั้น
ให้แก่เจ้าสิ้น กิ่ง ให้แก่ผู้เอาตัวโจร มาบอก กิ่ง ถ้าเอา แต่สิ้น มาบอก
มิได้เอาตัวโจร มาด้วย อย่าให้ผู้ นั้น ได้ บ้านหนึ่ง เลย ให้ผู้ นั้น ช่วย หาตัว
โจร ด้วยกว่า จะได้ ถ้าช่วยหาตัวได้ จึงให้บ้านหนึ่ง กิ่ง สิ้น นั้น

๑๕๓๐ มาตราหนึ่ง ถูก หลาน ผู้ใด ๆ ลัก ช้าง ม้า วัว ควาย ข้ำ คนเงิน ของ
ผ้าม่าน แพร พรรณ ทวีย สิ่งใด ๆ ของท่านไป ถ้าถูก หลาน อยู่ต่าง บ้าน
ต่าง เมือง ให้แต่ พ่อแม่ ช่วย หาตัว ให้แก่ ตระการ การ ถ้าหา มิได้ ให้ทำ
ทาน บนไว้ เมื่อนำไป แล ได้ มัน มัน บอ กว่า พ่อแม่ รู้ เทน ด้วย ประ
การใด ๆ ว่า มัน เป็นโจร ให้ ลงโทษ แก่ พ่อแม่ มัน กิ่ง โจร ๖๖

๑๕๔๐ มาตราหนึ่ง อินว่า สมด้วย ผู้สมโจร นั้น คือ สิ้นอินโจร ลัก มา มี
ผู้รับเอา สิ้น โจร อิน ลัก มา นั้น ไว้ ชื่อว่า สมโจร แล ผู้สมโจร นั้น เอา สิ้น
ไป ขาย ไป จำนำ แลก เปลี่ยน ต่อไปเล่า มีผู้รับต่อไว้ ผู้ซื้อ ภายหลัง นั้น ชื่อ
ว่า สมด้วย ผู้สมโจร ท่านให้ โหม กิ่ง ผู้สมโจร นั้น แล ๖๖

๑๕๕๐ มาตราหนึ่ง มีรู้ว่า โจร ลัก ทวีย สิ่ง ของ มา ขาย เป็น ต้น ว่า แพร
พรรณ รูป ประพรรณ เงิน ทอง แก้ว แหวน แล รูป ประพรรณ ของ ชาวทอง เหลือง
ทอง แดง ตะกั่ว ส้าฤทธิ แล ช้าง ม้า โค กระบือ เวื่อ เกวียน สิ่งใด ๆ มา ขาย ใน

ชลมารค } เจ้าตลาด แล เพื่อน วัน รู้ เทน ก็ดี ชื้อ ขาย กัน นอก
สลมารค }

เสมอผู้สมให้ทำข้อ ชาย ถ้ารู้ว่ามิชอบมิเอาตัวผู้ร้ายไปถึง ระยะเวลาไว้
 ทวนด้วยลวดหนัก ๕๕ ที่ แล้วให้จำไว้หาผู้ร้ายนั้นจงได้ ถ้าเงินผู้ซื้อ
 ที่อยู่ ผู้จ้างเงินทองแกลงผลก็เปลี่ยนเขา ท่านรู้ด้วยประการใด ๆ
 พิจารณาเป็นสัจ ให้ใหม่ก่อนก็ง

๑๕๗๐ มาตราหนึ่ง ผู้ใดทำทองพรางทองอาบ เขาไปขายว่าทองคำ ผู้
 ซื้อ มิรู้จักเนื้อทองท่านว่าผู้ซื้อหาพิจารณามิได้ เหนแก่ถูกจึงซื้อไว้แล้ว
 จึงรู้ว่าทองพรางทองอาบ ให้เขามันผู้ขายนั้นที่ด้วยลวดหนัก ๓๕ } ที่
 แล้วให้ตัดมือคั่งข้อให้ทวนไว้เรียกเอาเงินคืนให้แก่ผู้ซื้อ ของนั้นให้
 ทำลายเสีย มันผู้สมไว้ข้อชายให้เขาขึ้นหาอย่างประจวบ ปลงลง
 ทวนด้วยลวดหนัก ๓๐ } ที่ อื่นถ้ามันทำทองอาบมิได้ขายเอาไว้ใช้เอง
 อย่าเอาโทษแก่มันเลย

๑๕๘๐ มาตราหนึ่ง มีพระราชบัญญัติไว้ ถ้าอาญาประชาราษฎร์หูเข้า
 กินแล้วให้ขับเพลิงเสีย อย่าให้มัน { เพลิงไว้ ถ้า ชาย } ผู้ใดประมาท
 ทำให้เพลิงไหม้เรือนคน นอกเมือง ลามไปไหม้เรือนเพื่อนบ้าน เสียทรัพย์สิน
 สิ่งสิ้นให้เขามัน ทวนด้วยลวดหนักที่เพลิงไหม้ยกหนึ่ง ทวนทางบก ๓ วัน
 ทวนทางเรือ ๓ วัน เขาขึ้นหาอย่างฉะแฉงแล้วให้เขาค่า ๓ กำ
 เท่าข้อมือจากเพลิงคลอกถนน อย่าให้คนทั้งปวงดูเยี่ยงกัน แล้วให้
 ใช้ทรัพย์สินของเพื่อนบ้าน ซึ่งเพลิงไหม้เสีย นั้น ถ้าหาอันจะใช้
 มิได้ ให้ขายทอดตลาดตามอายุ แก่หนุ่มสาว แยกเจ้าของซึ่ง
 เพลิงไหม้เสีย นั้น ทามมากแลน้อย ถ้าเข้าเรือนมิอยู่ เพลิงเกิด
 ขึ้นเรือนคน ลามไปไหม้เรือนเพื่อนบ้าน เสียทรัพย์สินสิ่งสิ้น มากน้อยเท่าใด
 ท่านว่า มันมิได้แก่งไม่พันตัว เพราะมันมิได้ทวารระวังระไวให้มันใช้ทรัพย์สิน
 สิ่งของแต่กึ่งหนึ่ง ถ้าไหม้ในเมืองให้ทวนด้วยลวดหนักที่เพลิงไหม้ยก

๑๖๒๑ มาตราหนึ่ง ถ้าไฟไหม้วัง กิติ ไกล้วัง กิติ กลางวัง กิติกลาง
 ดัน กิติ ให้เอาพล ทลวง พัน มาตั้ง อยู่ใน สนาม แลบังคับเอาช่าง ม้าไว้
 ทุกทิศ ที่ใกล้ไฟนั้น อย่าให้ลุกระหุก ให้พร้อมด้วยพร้า จอกระวาน้ำ เวียก
 เอา เมื่อใดให้ ได้เร่ง ครบ มีไฟไหม้ใน เมือง กิติ ดันนอก เมือง กิติ ไกล้วัง
 ช่างโรง ม้าโรง เวื่อ จน คลัง ฉาง จน พันโรง เคื่อง กิติ ให้เร่งไป ช่วย
 คับเพลิง อย่าบังเหตุแก่ราชการ พระผู้เป็น เจ้า คับ อั้น เลย ๖๖

๑๖๓๑ มาตราหนึ่ง ให้นครบาล บั้ววัง จง รอย เมือง อย่าให้วาง ช้าง ใน
 เมือง ถ้าควาน ช้าง มี ฟัน วาง ช้าง ใน เมือง ช้าง เจ้า บ้าน เจ้า สวน กิน อัญ
 มณี ผลอาหาร ของ เขา ใน บ้าน ใน เมือง เล็ด ให้เอาควาน ช้าง สิบ หวี สาม เลียง
 ทวน สาม วัน อย่าให้ควาน ช้าง ทั้ง ปวง กู เชียง กิน ๖๖

๑๖๔๑ มาตราหนึ่ง ผู้ใด ทนง ของ อาจ ห้าม ผู้ จ้ม แขนง จ้ม ท่าน จ้ม แคน
 ไป ผัง ไป เมา กิติ ผู้ นอก พระนคร เอา เข้า ไป ใน พระนคร กิติ ผู้ ใด ทำ กติ
 นี้ เลมีก ให้ โหม ทั้ง พวก จง ทุกคน ๖๖

๑๖๕๑ มาตราหนึ่ง นายพระนครบาล ผู้พิจารณา ความโจร พัง รัฐ เทศกาล
 ยาก ฤกษ์ง่าย เมื่อ กาลทุกปี กติระ ฤกษ์เกษม สุขุ สถานที่ ลัก เอา ไป นั้น ยก
 ฤกษ์ง่าย ชลัน เขา ไป ฤกษ์ขย เขา ไป ทวิ พัย มาก ฤกษ์ ขย ให้ เอง ก
 โทย ระ กอ ช่า เสีย ให้ คัก ดัน สิ้น มือ ถ้า คัก ดัน สิ้น มือ ให้ ทวน ้วย ลว ก
 หนึ่ง ๕๐ ที่ ที่ ฤกษ์ ทวน ้วย ลว ก หนึ่ง ให้ ที่ ้วย ไม้ หวาย ระ กติ ทล ง
 ให้ ที่ ระ โภก ถ้า ระ กติ ระ โภก ท่าน ให้ โหม เ้า โจร นั้น ชาย สกรร ให้ ทวน
 ้วย ลว ก หนึ่ง ๕๐ ที่ ถ้า โจร นั้น เค็ก หนุม มิ ระ สกรร ให้ ทวน ้วย ลว ก
 หนึ่ง ๒๕ ที่ ถ้า โจร ฆึง เป็น สกรร ให้ ทวน ้วย ลว ก หนึ่ง ๒๕ ที่ ถ้า ฆึง
 มิ สกรร ให้ ทวน ้วย ลว ก หนึ่ง ๑๕ ที่ แล เอา ทุน ทวิ พัย ทั้ง โหม โดย ฆนาก

๑๖๖๑ มาตราหนึ่ง นครบาล คุม นักโทษ ให้ ไป ขอ กิน กลาง ตลาด ให้ จะ
 แต่ ชาว ตลาด ลู กัก ภาย คิน ตาม แต่ เขา จะ ให้ นั้น ถ้า นักโทษ หาก ้วย ชัก

หักรานเขา ของ ชาวตลาด ลูกค้าหาบ คอหนักที่ นครบาลคุมนักโทษไป ขอกิน
แก่ชาวบ้าน ชาวเมือง ตามแต่เขา จะให้มัน ถ้านักโทษขี้ชก ผลัก ซึ่ง
เขาเป็ดไก่ สักโคของ ชาวบ้าน ชาวเมือง ท่านว่า เลมีกได้ทวน นครบาล
ทักขี้ไม้ ทวายให้ทวน นักโทษทักขี้ ลวดหนัง โทษสกรร มิ สกรร ๖๖

๑๖๗ ๑ มาตราหนึ่ง ผู้อยู่ประพฤติชั่ว ให้ขอกิน แก่ลูก ค้าอันเกินไปตาม
ประท ตามแต่เขา จะให้มัน ถ้าผู้ อยู่รักษา ประตุ สัก ผลัก ซึ่ง เขาเคือง
อัญมณี ของ ลูกค้า หาบ ลูก ค้า คอหนัก ท่านว่า ให้เขา ผู้รักษา ประตุ สัก ทิวสาม
เสี่ยง ทเวน สามวัน งามทุกประท ๖๖

๑ กล่าวมาด้วยลักษณะ นครบาลพิจารณา แดงโทษสิ้นแต่เท่านี้ ๖๖

๑. ระกล่าว ลักษณะลักณา ^{ผู้คน} ลอก ^{ผู้} ไป ^{เมีย} เป็น มลวิเวทให้บังเกิดความ

ต้อง ตาม ชาติ มีใน คำกัร พระธรรมสาคร โดยสังเขปดังนี้ บุทธาทิอาทาทะ
 คะตาสะหระ ธิยภายเนอ ความตั้ง พรวณณมาแล้ว ระ กล่าว สาขาคำคือ
 กิ่ง ความตาม พระธรรมสาคร อธิโฆราณราชกรณัตริยบัญญัติเป็น บท มาตรา
 สืบ ๆ กัน มา ดังนี้

๑. ศุภมัตถุ ๑๘๘๘ มแมนักษักร เตือนฮ้ายขึ้น เจ็ดคำพุททวาร บริเวก
 กาลกำหนด จึง นายสามชลาเสมีย พระสุภักดิ์บังคมทูล แด่สมเด็จ
 พระเจ้า ราชอาชิต์ศรีบรมจักรพรรดิราชาธิราช บรมบพิตร พระพุทธเจ้า อยู่ตัว
 ประสงค์ด้วยข้าพเจ้าไฟร์ หนึ่ง นาย แล มีผู้เอาไปถึงเมืองศุภโขไทย ท่ง
 ย่าง บางยมสองแก้ว สระหลวง ชาวทงราวกำแพงเพชร เมืองท่านเป็นอิน
 หนึ่ง อิน เกี่ยว กัน ดังนี้ แล มีผู้เอาทนายเอาไฟร์ ท่าน มา ชายแลเจ้า ทนายเจ้า
 ไฟร์ แห่ง พระนครศรีอยุธยา ภาย แล มากกล่าว พิกษาว่าให้ผู้ไล่ไล่เอาเข็ชแก่
 ผู้ชายนั้น คั้น ข้าพระพุทธเจ้า ขอเรียน พระราช ประทีปที จึง สมเด็จ พระ
 บรมบพิตร พระพุทธเจ้า อยู่หัว เสกักรุดากฤตยในเฉลียง บน อาสน รัตน แปร
 พระภักตรโดย ประจิมภิมุข สมบูรณ มีพระราชโองการพิกษา ท้วยพฤณ
 มาตยราชมนตร์ ทั้งหลาย ว่า ชายกัน แต่ใน พระนครศรีอยุธยา ดังนี้ แล ส
 บังคับให้ผู้ไล่ไล่เอาเข็ช กับผู้ชายสี่ยัง ยก ฆ่าว่าเจ้า หนึ่งเจ้าไฟร์ หนึ่ง

ฉาย แล เขา ลัก ไป ขาย ถึง เผลียง ทุ่ง ย่าง บางหม สระหลวง สอง แก้ว ชาว กง
 รว กำแพง เพศ คู่ใจ ไทย ใต้ ลำ พ้า เขียว ขาด จาก มือ เจ้า ทาย เจ้า ไพร ไป โกล
 ระ มา พิกาย ผัน เมือง เพชบุรี เมือง ราชบุรี เมือง สุพรรณบุรี สะพงกลอง
 พลับ แพรก ศรี ราช ธิราช พระนคร พรตม นั้น บมิชอบ เลย ฉิแล เจ้า ทาย เจ้า
 ไพร จะ เอา ทาย เขา ไพร คน คั้น แล จะ โล่ หา ผู้ ลัก ผู้ ช้อน ให้ เจ้า ทาย เจ้า
 ไพร ให้ เขี้ย คำ คน เท่า ผู้ โล่ มา นั้น ฉิแล ได้ ไร่ หา คำ ทวี บมิ ได้ ให้ พิกัด
 ตลาท ให้ เจ้า ทาย ได้ เอา ทาย นั้น คั้น อัน เจ้า ทาย เจ้า ไพร มา ภาย ภาย
 ไพร จะ เอา โขย ระ ทอก จะ ให้ ผู้ โล่ ได้ เอา เขี้ย แก้ว ผู้ ขาย ผัน ขา อก นี้ ใน พระ
 นคร ศรี ชัย พรยา นั้น มิ ได้ โดย ฉิแล ผู้ ไต่ มิ ได้ ทำ ตาม พระ ราช ากุญ ฎีกา
 นี้ ไซ้ ผู้ นั้น เถมิ ก พระ ราช อาญา ให้ ไท หมอ โดย ยศ ภา ศักดิ์ ๖

๑๑ มาตรา นั้น ผู้ ไต่ ลัก ไพร พ้า จ้า คน ลุก เมี้ย ท่าน ภา หนี แล มิ ทน ภา
 หนี ยัง แต่ คั้น น้ำ คั้น ทา ใน ตลาท พศาล แด่ง ไต่ ๆ มี ศักดิ์ ชัย พยาน ว่า
 เอา จ้า คน ท่าน ภา หนี จริง ท่าน ว่า ผู้ นั้น คือ โจร ให้ ไท หมอ กิ่ง คำ ถ้า เอา
 ทาย ท่าน ไป ช้อน ไร่ ใน เวื่อน แล มิ ทน ภา หนี ยัง อยู่ ใน เวื่อน ได้ ไท หมอ เท่า
 ทุน ถ้า ภา หนี ออก ไป นอก เมือง จ้าม ฟาก น้ำ ฟาก ทา แล เจ้า คน มา ภาย
 ได้ ไท หมอ คำ กิ่ง ถ้า ส่ง แล ภา หนี ตาม ทาง ไป ต่าง เมือง เอา ไป ขาย ก็ คี
 ก็ ได้ ศักดิ์ คั้น มา ได้ ไท หมอ สอง คำ ถ้า มิ ได้ ทวี ไซ้ ให้ ไซ้ ทุน แล ไร่ ให้
 ไท หมอ สอง คำ ให้ ทวน โดย สกรร มิ สกรร แล ไร่ ได้ ศักดิ์ ๖ คน ไร่ แล คน
 ชึ่ง ไป ด้วย เขา นั้น ถ้า มี นใจ เปน ใจ ไป ด้วย เขา ถ้า เค็ ก อายุ ๑๒ ปี ลง มา
 ฆ่า ให้ มี โทษ แก่ เท็ก นั้น เลย ถ้า อายุ ๑๕ } ปี ขึ้น ไป ถึง อายุ ๑๖ ปี
 ได้ ด้ กัวย ไม้ หวาย ๒๐ ที่ ถ้า อายุ ๑๗ } ปี ขึ้น ไป ถึง ๒๐ } ปี ได้ ด้ กัวย ไม้
 หวาย ๓๐ ที่ ส่ง ให้ แก่ เจ้า } มี น คั้น ๖
 นาย }

๒๐ มาตราหนึ่ง ถ้าผู้ใด ภาช้า คน ลูก เมีย ท่าน ทน ให้ ทาย เจ้า เมีย มี

ได้ รั้ว แห่ง ที่ ไป แอ มี น ภา เขา ^{ทาย} } ท่าน กลับ มา แล้ว ท่าน ว่า ให้ เขา แคน
_{เมีย}

ทวิ ทาย } ส่ง คืน แก่ เจ้า ^{ทาย} } อย่า ให้ มี โทษ แก่ มี น เลข เพราะ มี น
_{เมีย} _{เมีย}

คิด กถว ชาญา บ้าน เมือง ท่าน มี น เขา คืน มา เอง ๖

๓๐ มาตราหนึ่ง บัง กัก ฆ่า คน ท่าน ไว้ เว้น คน กัก ฆ่า คน ท่าน ทน มา สู
หา ทน ๆ เจ้า โลม เขา ฆ่า คน ท่าน ไว้ กัก ใน เว้น สาม วัน นอก เว้น ๕ วัน

ท่าน ว่า คน รั้ว ไป มา หา กัน ถ้า ใน ๒ } วัน ผู้ เขา คน ท่าน ไว้ ได้ ไป บก แก่
เจ้า ฆ่า เจ้า คน ท่าน ว่า บัง เขา โทษ แก่ ผู้ ไว้ นั้น เลข ถ้า พัน กำ ทน ทมิ

ได้ บก ใจ ให้ ไหม เป็น เขียว วัน ละ ๑๑๐๐๐ ถ้า พัน เกิด น ชน ๒ ไป ให้ ไหม
ชวบ ฆ่า คน นั้น ถ้า คน นั้น อยู่ นาน มี ลูก ส่ง ลูก มี น ให้ แก่ เจ้า ฆ่า เจ้า คน

นั้น ถ้า เว ไป อยู่ ทลาย แห่ง ให้ เวียก เขา ทั้ง นั้น มา พิจารณา ถ้า เป็น
สัจ ไซ ให้ ช่วย กัน เสีย ค่า บัง กัก อยู่ ด้วย ผู้ ใด มาก ให้ ไซ คาม มาก อยู่ ด้วย

ผู้ ใด น้อย ให้ เสีย ตาม นั้น ถ่า อยู่ เป็น วัน เท่า ใด จน เกิด นหนึ่ง ถ้า ใน เว้น
ยก เสีย ๓ วัน ถ่า น นอก เว้น ยก เสีย ๕ วัน เป็น สัน ใหม กิ่ง พิ โน ย กิ่ง

๔๐ มาตราหนึ่ง ฆ่า คน ท่าน ทน มา สู หา ทน มา จอ นจน กัก มา จอ เจ้า กิ
กัก เขา ฆ่า คน ท่าน ช่น รั้ว เว้น คน แล มิ ได้ บก แก่ เจ้า ฆ่า เจ้า คน ลาง

คาบ คัน ไท ใน เว้น มา ยัน ต่อ ถ้าง เมื่อ สว น สับ ชับ แท้ ว่า เขา เขา ฆ่า
คน ท่าน ช่น รั้ว ริง ให้ ไหม เท่า ฆ่า คน นั้น ๖

๕๐ มาตราหนึ่ง ฆ่า คน ท่าน ทน มา สู หา ทน ๆ ให้ เสีย ยง เวีย ภา ย } สรรพ
เจ้า เกิด }
เงิน ของ }

เหตุ สิ่ง ใด ๆ แล เจือ จาน ให้ ^{ฆ่า} } ท่าน เป็น กำ ลัง ให้ หนี ไป นอก บ้าน นก
คน }

เมืองต่าง บ้านต่าง เมือง ท่านว่าให้ใช้ข้าคนท่าน หนึ่งผู้มี อาสนสำคัญ แกง
โดยยัง อยู่ มันทาย หนีไปเอง จะเอาแก่ผู้ให้กำลังนั้น มิได้ เพราะ สำ
คัญแก่งโตชายยัง ถ้าส่งไปให้โตทัน คอเขา บนไว้ ถ้าได้คนนั้น มา มิน
ว่าลัก ไปซ่อนไปฝากไว้ชายก็ทำให้ใหม่เป็น ลัก

๖๐ มาตราหนึ่ง ผู้ใดไปเจรจาขูบขิบ ด้วยเมียไพร่ พัวข้าคนท่าน ให้ลัก
ทรัพย์สิ่ง สิ้นไป แล้วฆ่าที่เสียเขาแต่ ทรัพย์สิ่ง สิ้นนั้น ท่านให้ฆ่าผู้ร้าย
พ่อจวง แนน่านนั้นให้ตกไป ตามกัน ถ้าเขาไป ชายก็ตี มิทัน ชายก็ตี
เขาไป ทำชู้ก็ตี เขาไป แทง พัน บากเจ็บก็ตี ให้ใหม่โดย พระราชกฤษฎีกา
ตามคดีนั้น ถ้าได้ตัวผู้ร้ายนั้น มา มีคำ แก้วว่า มิได้แนะนำ ท่านว่า
ให้เอาค่าเขา บนไว้ ถ้าได้ตัว คน ึ่ง นั้นนั้น มา มีว่า แนะนำ พิจารณา
เป็น สัจได้ ใหม่ ทรัพย์สิน ทรัพย์สิน ควรด้วย สฐาน โทให้เอา สฐาน หนึ่ง

๗๐ มาตราหนึ่ง ข้าคนลูกเมีย ท่าน หนึ่ง กวั้นเจ้า } ภัยทวี มีนผู้
คน }
หนึ่งแลมัน ว่า มีผู้ส่ง สอนให้คน มีคำ เชิญชวน ว่า ส่งสอนให้ คนจริง ท่าน
ได้ปรับใหม่ใน รวงแนะนำ ถ้ามันไป บากเจ็บ ล้มตาย โทษนั้น คา หน้า อยู่
แก่ มันผู้เลี้ยง สอน ลงไปให้ บากเจ็บ ล้มตายนั้น แล ส่วน ทวี มันท่านว่า
มัน หากใคร ไป ท่วยเขาให้ทวนโดย พระราชกฤษฎีกา

๘๐ มาตราหนึ่ง ถ้า ชายชู้ลัก ภากลูก เมียท่าน ไป อาไศรย เรือน ญาติ พี่น้อง
พี่น้อง พันธุ เพื่อน ฝูง มัน ๆ มิบอกเจ้าพ่อเจ้าแม่เจ้าผัว นายบ้าน นายแม่
อำพรางไว้ ให้อยู่ เรือน ให้ ลงโทษเจ้า เรือน กิ่งผู้ชู้ก็สื่อ ถ้า ชาย คู่ มพวก
เพื่อนไป ชุกคว่า เขา ลูก เมียท่าน มาไว้ เรือน พี่น้อง ญาติ พี่ ่น มัน แล เจ้า
เรือน มิได้ บอก แก่เจ้าพ่อเจ้าแม่เจ้าผัว แล นายบ้าน นายแม่ของ ให้ รุ้อ อำ พราง
ไว้ ให้สำนักนี้ อยู่ เรือน ให้ ลงโทษเจ้า เรือน เท่าพวก ไป ท่วย โดย พระราช
กฤษฎีกา นี้

๘๐ ๑ มาตรา หนึ่ง ข้า คน ท่านใส่ สังฆะลิก บัญชรไว้ หนี จาก ^{เจ้า} _{นาอ} } มาสู่ ทา
 ทน ๆ เขา สังฆะลิก บัญชร นั้น ออก แล เขา ข้า คน นั้น มา บชแก่ ^{เจ้า ทาย} _{เจ้า คน} }
 นั้น ท่าน ว่า หาโทษ แก่ ผู้ เขา ออก นั้น มิได้ ส่วน บ่า เหน้จ จะ ได้ ฆ่า ได้ โดย
 ถ้า เขา มา ทิ้ง สังฆะลิก บัญชร ท่าน ว่า ได้ ๆ บ่า เหน้จ โดย ^{ไกล} _{ไกล} } นั้น แล ๖

๘๐ ๒ มาตรา หนึ่ง โจรลัก เขา ข้า คน ท่าน ไป ขาย ถึง ได้ ถ้า ฟ้า เขียว แล มี ผู้
 ไถไว้ ถ้า เจ้า ^{ข้า} _{คน} } มา ภย ท่าน ว่า ได้ เจ้า ^{ข้า} _{คน} } ไถ เขา คั้น โดย ข้า คน นั้น
 แล้ว ให้ ข้า คน ไป นำ ทา โจร ผู้ ลัก นั้น ๖

๘๐ ๓ มาตรา หนึ่ง เขา คน ไป ขาย แห่ง หนึ่ง ก็ คี สอง แห่ง ก็ คี แล มี ผู้
 พิณษ คน นั้น ท่าน ว่า ให้ ผู้ ไถ ไถ เขา เขี้ย แก่ ผู้ ขาย โดย อัน กับ แล้ว ใต้ ลง
 โทษ แก่ ผู้ ขาย นาย ประกัน แล เว้น เขี้ย นั้น โดย พระราชา ท้า ทน ๖

๘๐ ๔ มาตรา หนึ่ง สรรพ ทรัพย์ สิ่ง ของ แล จิว ควาย เวื่อ เกวียน ข้า คน หนี
 ทาย ผู้ ร้าย ลัก แล มี ผู้ บช แก่ เจ้า ของ ว่า ภย จะ เขา ได้ จง ได้ แล เขา
 สิ้น จ้าง เงิน ทอง แก่ ท่าน แล แล้ว รับ ทำ หนังสือ ให้ แก่ กัน ก็ คี แล ทน เขา
 ของ ท่าน มา ได้ แก่ ท่าน มิได้ ท่าน ว่า ให้ ทน ไร่ ของ ท่าน อัน หนี อัน ทาย นั้น
 ถ้า ได้ สมดัง ถ้อย คำ ให้ เจ้า ของ เสีย บ่า เหน้จ ตาม สัญญา แก่ กัน นั้น ถ้า
 เจ้า ทรัพย์ ยัง มิได้ ให้ บ่า เหน้จ แล ผู้ ะ รับ บ่า เหน้จ นั้น ทา ทรัพย์ มา ส่ง ให้ มิ
 ได้ ให้ เขา ทรัพย์ ซึ่ง ทาย นั้น ทำ สาม ส่วน ยก เสีย สอง ส่วน ให้ ผู้ ะ รับ
 บ่า เหน้จ นั้น ไร่ ของ ท่าน ส่วน หนึ่ง เพราะ ว่า มัน พ้อ ลง ท่าน ให้ จง วย ง ษู่
 จึง มิได้ ทา ของ ซึ่ง ทาย นั้น ๖

๘๐ ๕ มาตรา หนึ่ง สรรพ ทรัพย์ สิ่ง ของ แล จิว ควาย เวื่อ เกวียน ข้า คน หนี
 ทาย แล ผู้ มา บช ว่า ภย เหน แล ว่า จะ เขา มา ได้ แล ว่า ชาติ ไว้ แก่ นาย

บ้าน นาย เมือง กี่ ที่ แล เจ้า ของ ไร่ สิ้น จ้าง มัง ทง บำ เหน้ ง แ่ ก่ ทน ๆ วั บ เอ
แล วั กี่ ที่ แล เจ้า ของ ทำ หน้ ง สือ สัญญา บน มาต ทน วั บ เอ หน้ ง สือ สัญญา
ไว้ แล วั กี่ ที่ ทน ชัก นำ เขา ของ ท่าน มา ให้ มี ไร่ ให้ ผู้ บอ ก วั บ สิ้น บน ทา
คณ แล สิ่ง ของ ท่าน มา ให้ ัง ไร่ ให้ เจ้า ของ ไร่ บำ เหน้ ง สิ้น บน น้ น ัง ถวั น
ทม สัญญา ถ้า แล หา ไร่ แ่ ก่ ท่าน มี ไร่ ให้ ไร่ ของ ท่าน อัน หน้ หาย น้ น

๑๔๐ มาตรา หนึ่ง ถ้า ทาย ท่าน หน้ เจ้า เงิน ขึ้น เว้น ผู้ใด บัก เก้ ชว เจ้า
ทาย มา ตาม เจ้า เว้น ๆ อ่า พรวง ว่า มี ไร่ มา แล ท่าน ไร่ ทาย เว้น ผู้
น้ น ท่าน ให้ ทำ ค่า วั ทาย น้ น ทำ เชน สาม ส่วน เขา ส่วน หน้ ง ทั้ง ใหม ผู้ อ่า
พรวง น้ น เชน สิ้น ใหม ก้ ง พิ ไนย ก้ ง ถ้า ทาย ท่าน หน้ ไร่ ได้ เพราะ วั ง ขึ้น
เว้น เชน แล ทน อ่า พรวง น้ น ให้ ใหม ขวบ ค่า วั ทาย น้ น ๖

๑๕๐ มาตรา หนึ่ง จอ ก เว้น วั กี่ กัน ลูก หลาน ชัก คน ท่าน ลง เว้น ทน ไร่
เจ้า เว้น บอ ก แ่ ก่ เจ้า ชัก คน } ถ้า มี บอ ก แล เขา ไป ให้ ใหม เสมอ ลัก ท่าน
ลูก หลาน

๑๖๐ มาตรา หนึ่ง ชายใด ก่ ถวั ได้ ใส มว่า ๖ จะ ช่ว ไร่ เขา ชัก คน ท่าน
เชน เมือ สญง น้ น ก้ ลง ใจ ค้วย ชาย ๆ สมวศ วั ย ทาย น้ น ชาย มี ไร่ ช่ว ไร่
ภา ทาย ท่าน หน้ ไร่ ช่อน เว้น ไร่ วั บ ได้ ให้ ใหม ทน ทุ น ถ้า มี ไร่ ทาย ค้ น ให้
ใหม่ สอง ไร่ ๖

๑๗๐ มาตรา หนึ่ง มี ผู้ ลัก ลูก เมีย ผู้ คน หน้ ง ท่าน ไร่ ไร่ เว้น ไร่ หน้ ง ญาทิ
เชน ไร่ ไร่ มัน แล มัน ก้ ทำ ชู้ ฐู หญิง น้ น แล วั มัน เขา ไป ชาย ค่าง บ้าน

อ่า ง มี ไร่ แล เจ้า เย่า } ไร่ ไร่ มิ บอ ก เจ้า } ผู้ } นาย บ้าน } อ่า พรวง ไร่
เว้น } ไร่ ไร่ มิ บอ ก เจ้า } ผู้ } เมือ } เมือ }
ผู้ } ชัก คน }

ท่าน ไร่ ค้วย ประการใด ท่าน ให้ ลง ไร่ แ่ ก่ เจ้า เว้น ไร่ ใน วั ง อ่า พรวง ไร่ ไร่
ค้วย ไร่ ๖

๑๘๑ ๑ มาตราหนึ่ง บุคคลผู้ใดมีทาส ชาย หญิง } แลญาติพี่น้องแลมีผู้หนึ่ง

ลักพาเอาไปไว้ในเรือนท่านผู้หนึ่ง เจ้าเรือนมิได้รู้ว่ามันลักมาสำนักนี้ อยู่ในเรือนตน จะกล่าวเอาโทษแก่เจ้าเรือนนั้นมิได้เลย เพราะว่าเจ้าเรือนมิได้รู้ ถ้ามันลักเอาคนท่านมาไว้ในเรือน เจ้าเรือนรู้ว่ามันลักเอาข้าคนท่านมา แลให้มัน อยู่สำนักนั้นในเรือน ตน ถ้าสืบสวนเป็นสัจใหม่ผู้ลักนั้นเท่าใดให้ใหม่เจ้าเรือนถึงผู้ลัก เหตุใดจึงกล่าวดังนี้ เหตุว่ามันเป็นใจให้ไว้ข้าคนท่านในเรือน มัน

๑๘๒ ๑ มาตราหนึ่ง ลูกเมียผู้คน ทาสไทยผู้ใดหนีไป ถึงท่านแดนแคว้นแดนวัน ราชเสมา มีผู้ช่วยได้ ท่านว่าไต่มาเชิงเขี้ยวจาก มีผู้มาพิงายไซ้ ผู้ไต่ว่าไต่ไต่มาแต่เมืองไกล มีกรรมกรรมกันใด คักชีพยานรู้เห็น เป็นคำนิษส่วนคำ คนก็รับว่าไต่มาจริง ถ้าเจ้าเงินเก่า จะเอาข้าคน ตน คืน ก็ได้เงินแก่ผู้ไต่ มา ตาม มาก แลน้อย

๑๘๓ ๑ มาตราหนึ่ง ข้าคน ลูกลาน ผู้ใดก็ตี โพร่ฟ้า ข้ำ หลวง ก็ตี หนีไป ถึง นอก จังหวัด แคว้น แคว้น ราชเสมาท่าน ตกไป ถึงต่าง ท่าน แคว้นบ้านอื่น แล ทาย มีผู้ไต่ เอา มา รอก มา ถึง จังหวัดท่าน แคว้น เมือง ท่าน คืน เล่า ขอ มา เจ้า ลูกลาน

มาภย ให้ ยกกระบัตร ความตี ทำให้ ไต่ ง เต็มค่า ถ้าแล โพร่ ฟ้า ข้ำ คน หลวง ไซ้ ให้ มุขนาย อาณา พยายาม พิทกฏ เงิน พิโนย ไต่ เอา สืบ ราชการ ไป เมื่อนำ ถ้า ข้า คน หลวง ผู้ ร้าย พ้อ หลวง ลัก ส่ง ไป ให้ ตระลาการ พิจารณา เอา ผู้ ร้าย ง ไต่ ให้ วิวาษา ทว แล้ว ชำ เสียบ ส่วน ทัว คน หลวง นั้น ให้ ไต่ เขา คืน

๑๘๔ ๑ มาตราหนึ่ง ผู้ใด กบ ทาย ทายี ทายา ท่าน แล ผู้ นั้น จับ ทาย ท่าน ไต่ หนีไป มีผู้รู้ เห็น ให้ คิก เขา ค่า ทัว ทาย แก่ ผู้ นั้น

๒๒๐ มาตราหนึ่ง ทายชื่อเชื้อสรรพสิ่งของๆ ท่านไปขายเอาค่าไ
แถมยกชกเบี้ยแก่เจ้าเงินไป ถ้าทายนั้นหนี จะว่าเอาให้เสียยิ่งแก่ช
คนนั้นมิได้ ถ้าเจ้าของจะใคร่เอาของซึ่งหนีให้ไปนั้นให้ไปหาเอา ส่วน
เจ้าทายนั้นเล่าจะเอาชกคนก็ให้ไปหาเอาเอง อะ

๒๓๐ มาตราหนึ่ง บุรุษผู้หนึ่งเป็นทายท่านแห่งหนึ่ง แลทายนั้นเป็น
ทายท่านแห่งหนึ่งทั้งสองมัน ภากันหนีไป นายเงินท่อนายเงิน จะว่ากันนั้น
มิได้ เพราะคนทั้งสองนั้นเป็นโจรลักเอาค่าตัวหนีไปเอง หนึ่งถ้าบุรุษ
นั้นมิได้เป็น ทาย แลอิชทีวี นั้นเป็น ทายี่ท่าน แลทั้งสองภากันหนีใช้ ควร
ลงโทษบุรุษ คือโจรลัก ทายี่ท่านไป แล หนึ่งอิชทีวี นั้น มิได้เป็นทาย
ท่าน แล บุรุษนั้นเป็นทายท่าน แลทั้งสองนั้น ภากันหนีใช้ ควรลง
โทษแก่อิชทีวีนั้น คือโจรลัก ทายี่ท่านไป อะ

๒๔๐ มาตราหนึ่ง ทายท่านหนีเจ้าไป ภบมีผู้ซื้อ ชกผลักใส่ทำให้ชกคน
ท่านหนีไปก็ตี จึงไว้มันหนีไปก็ตี ให้หาชกคนท่านส่งให้แก่ท่าน ถ้า
หาส่งมิได้ ให้ใช้ชกคนท่าน อะ

๒๕๐ มาตราหนึ่ง ผู้ใดลักไฟรื้อฟ้าชกคนท่าน ชายแก่ประเทศต่างเมือง
ชายลง เวื่อลง สำเนาที่เอาสิ้น จ้าง แลส่งคนให้แก่ประเทศต่าง เมืองก็ตี
จับไว้ รู้ด้วยประการใดพิจารณาเป็น สัจท่านให้ฆ่าผู้ร้ายนั้นเสีย ส่วนต่าง
ประเทศนั้น ให้เกาะจำไว้ให้ใหม่ฉนั้นโจร ส่วนตัวมันผู้ไปด้วยต่างประ
เทศนั้น ถ้าอายุคุม ๑๒ ขวบขึ้นไปถึง ๑๕ } ขวบ ให้ทวนด้วยลาวหนึ่ง
๑๖ }

๓๐. ที่ส่งตัวมันให้เจ้า } ชก } ตื่น ถ้ามีทินชายมีทินส่ง มีผู้จับได้โจร
ไฟ } แลคนนั้น ท่านให้ทวนแลใหม่ถึง โทษชายลงสำเนาไป แลให้ใหม่โจรให้

แก่เจ้าคน ส่วน หนึ่ง คน กลางนั้นให้ตระลาการ พิจารณา คนใหญ่ นั้น
 ถ้า มีนัยใหญ่เป็นใจไปทั่วใจก็ให้ทวนด้วยไม้ทวยเสมอ ลง แก่ใจร ถ้าได้
 ทวิคืนให้ไหม ๒ ค่า ถ้าเจ้าข้าคน เสียบ่าหนึ่งจึงให้ทวิ คน มา บ่าหนึ่ง
 นั้น ตก อยู่แก่ผู้ลัก ๖๖

๖๖ ๑ มาตรา หนึ่ง ผู้ร้าย พุกาพ่อ ลวง ลักขณา บุคร ภรรยา ทาย ชาย หญิง ท่าน
 ไป ชาย ประการใด ก็ มีผู้หนึ่งให้ทวิถูกเมีย ทาย ชาย หญิง ท่าน มาให้ ท่าน
 ให้ทำค่าตัว คนนั้น เป็น ๓ ส่วน ให้ผู้ไต่มา นั้น ส่วน หนึ่ง ๒ ส่วน โดยใกล้
 แลไกล ถ้า แล มีคำ ทาย นั้น ว่า มาเอง เป็น สัจ ใช้ ขยำให้ บ่าหนึ่งแก่
 ผู้ไต่มา นั้น เลย จะกล่าว เขาโทษ ว่า เป็น ผู้ร้าย ก็ มิได้ ๖๗

๖๗ ๑ มาตรา หนึ่ง ให้บุคร ภรรยา ทาย ทำมิ ท่าน ใน ๑๐ วัน เดือน หนึ่ง โดยใกล้
 แลไกล ควร ให้ผู้ไต่ นั้น ไต่ถาม บุคร ภรรยา ทาย ทำมิ ให้เขา ไป ส่ง ให้แก่
 เจ้า ทาย ทำมิ บุคร ภรรยา นั้น ถ้า อ่า พราง ไว้ มิได้ เขา ไป ส่ง เขา ใช้ การงาน
 เอง ใช้ ให้ ไทม กิ่ง หนึ่ง ถ้า เขา ไป ชาย ให้ ลง โทษ ถึง ใจ ถ้า เขา ไป ส่ง
 แก่ เจ้า ใช้ ให้ คัดค่า คน นั้น เป็น ๓ ส่วน ให้ ไต่ แก่ ผู้เขา มา ส่ง ส่วน หนึ่ง
 ๒ ส่วน โดย ใกล้ แลไกล ๖๘

๖๘ ๑ มาตรา หนึ่ง ผู้ใด สั่ง แล ให้ หนึ่ง สือ แก่ ท่าน ว่า ทาย คน หนึ่ง ไป ถ้า
 ภัย ให้ เขา มา จะ ให้ บ่า เค้น แก่ ท่าน ๆ ภัย ซึ่ง คน หนึ่ง ไต่ มา จะ เขา บ่า เค้น แก่
 เจ้า ทาย ๆ ก็ มิ ให้ แก่ ผู้เขา มา ๆ ก็ เขา คน หนึ่ง ไว้ พิจารณา เป็น สัจ ว่า พ่อ
 ลวง ท่าน จริง ให้ เขา เขี้ย บ่า เค้น ซึ่ง สัญญา กัน นั้น ทั้ง ไทม ทวิ คุณ ให้ แก่ ผู้
 เขา ทาย มา ไต่ นั้น แล ให้ มี นัย เสีย ค่า ถูก ขา แทน ทวิ เหตุใด จึง ว่า ดังนี้
 เหตุ ผู้ นั้น หา ความ สัจ มิได้ ให้ ยาก แก่ ความ เมือง ท่าน ๖๙

๖๙ ๑ มาตรา หนึ่ง ผู้ใด เขา ผู้ คน ทาย ไทย ถูก เมีย ท่าน ไป เสือก โส ชุ่ม ช้อน
 แห่ง ไท ๆ ก็ ก็ จับ ไต่ พิจารณา เป็น สัจ ท่าน ให้ เขา ค่า ตัว ทั้ง ไทม ทวิ คุณ
 ยก ทวน ค่า ตัว ให้ แก่ เจ้า ของ เหลือ นั้น เป็น สั้น ไทม กิ่ง พิ ไทม กิ่ง ๗๐

๓๐ ● มาตราหนึ่ง ผู้คน ลุกเมียท่าน หนีเองก็ดี มีผู้ภาหนีก็ดี ไปฝ้าย
หนีฝ้ายก็สุก หล้า พ้า เชื้อว ชาว พระทวาร คำน ทาง จมโจร ได้ ท่าน ได้ ลง
โทษโจรโดยขนาด ส่วน คนนั้น ให้เป็น บำเหน็จแก่ผู้จับ ถ้าเจ้า ทาย
คน

ภจะไล่ให้ไล่เท่าค่าตัว ๖

๓๑ ● มาตราหนึ่ง ผู้ใดถูกอุกษยาม เจรจาแนะนำ ข้าคน ลุกเมียท่าน ได้
หนีเจ้า ทาย } เสียบำเหน็จ จึงไต่ตัวมา บำเหน็จนั้น ตกแก่ผู้ถูกอุกษยาม
คน }
เจรจาแนะนำแก่ ข้าคน ลุกเมียท่าน แล ๖

๓๒ ● มาตราหนึ่ง ทาย หนี แล มีผู้มาว่า จะเอา ทาย นั้น มาส่ง แก่ นาย
เงิน แลไปมีที่น เวณ ทายนั้น แก่ นายเงิน ๆ ก็มีที่น ภทัว ทายนั้น
แล ทายนั้น หนี แต่หนี ทางไป จากผู้ไต่ นั้น แม้น นายเงิน ได้ ทายนั้น มา
แล มั่น รับว่า หนี แต่หนี ทางจริง ใช้ จะเอาโทษ แก่ผู้ไต่ ทาย แล มา บอ
ให้รู้ นั้น มิได้เลย ๖

๓๓ ● มาตราหนึ่ง ทาย หนี นายเงินไป มีผู้เขาไป ชาย หลาย ประทวน
นายเงิน ภบใช้ ท่าน ว่า ชายไป ถึง สาม ประทวน แลแล้ว นายเงิน มีรู้ นั้น เป็น
ขาดแก่ผู้ไล่ ถ้า แล จะ เอา ข้าคน คน มา แล มีคำ ทาย นั้น ว่า ชาย
หลาย ประทวน มาแล้ว พิจารณา เป็น สัจ ท่าน ว่า ให้ นายเงิน ได้ เอา ข้าคน คน
มา ตาม มาก แลน้อย แล ให้ ทาย นั้น มั่น นำไป หาผู้ ชาย ถ้า ผู้ ชาย ทาย หนี
ท่าน ว่า เป็น ภพ แก่ นายเงิน ๖

๓๔ ● มาตราหนึ่ง ผู้ใดได้ ทาย ทายี่ ท่าน ก็ดี ได้ บุตร ภรรยา ท่าน ก็ดี
ใน ๑๐ วัน ก็ดี เกื้อน หนึ่ง ก็ดี โภย ไถ้ แล ไถล ควร ให้ ผู้ไต่ นั้น ไต่ ถาม
ทาย ทายี่ บุตร ภรรยา ท่าน อัน ไต่ นั้น แลแล้ว แล ควร ให้ เขา ไป ส่ง ให้ แก่ เจ้า
ทาย ทายี่ บุตร ภรรยา นั้น ถ้า แล บุคคล ผู้ นั้น อ่าพราง มิได้ เอา ไป ส่ง เขา ไว้ ทำ

การเองไซ้ ควรให้ใหม่แต่กิ่งหนึ่ง ถ้าเขาไปขายกินไซ้ ควรให้ลง
 ไทยโดยโจรกรรม ถ้าเขาไปส่งให้แก่เจ้าของไซ้ ควรให้ค่าค่าคนนั้น
 ทำเป็นสามส่วน แลได้แก่ผู้ได้ไว้เขา มาส่งให้หนึ่ง ส่วนหนึ่ง ถ้า พรางว่า
 มิได้คนนั้นไว้ แลท่าน มาภยตัว คนนั้นไซ้ บมิควรให้บำเหน็จแก่ผู้หนึ่ง
 แลพันแต่ไทยโจรกรรมนั้น แล

ฯ

๓๕๐ มาตราหนึ่ง ผู้คน ท่าน ๆ จำไว้ แลผู้ใด อยู่บ้าน เกี่ยวตัวกับ
 แลไป ถอด คนท่าน ซึ่งจำไว้ นั้น ออก จาก ชื่อ คาไซร่ ทรวน ถ้า คนท่าน หนีไป
 ควรผู้หนึ่ง ไซ้ ซ้ำ คน ท่าน จงเต็มค่า หนึ่งผู้คนท่าน ๆ เกาะเขาไป แลมีผู้
 มา ภย กลาง ถนน ทาง เข้า ซึ่ง เขาคน ท่าน ซึ่ง เกาะ มา นั้น ปล่อยเสีย แล
 ควรให้บุทุกผู้หนึ่ง ไซ้ ทวิพัยท่าน ท่านคน ซึ่ง ปล่อยไปนั้น

ฯ

๐ กล่าว มาด้วย ลักษณะ ลัก ภา ^{ผู้คน} } ท่าน หนี ๓๕ มาตรา สิ้น แต่เท่านี้
_{ลูกเมีย}

๐ จัก กล่าว มลฑลคี่ วิวิท ^{หมู} อัน จะให้บังเกิด ความ ด้วยแบ่ง บัน ^{ชา} บาน ะ
 แนน _{ชา} } กัน ตาม ฝ่าย ทหาร พล เวื่อน โดย บัพ มีน พระธรรมสาครว่า

คะณี วิทาสัง เป็นตัน คังนี้ มี อรรถาธิบาย คัง พรพณา มา แลแล้ว แต่ นี้ จะสืบ
 สาจะคคี่ คือ กิ่ง ความ ตาม พระราชบัญญัติ อัน โบรมณ ราชกรณะทวิย คำนี้
 ตาม คำกวี พระธรรมสาคร เป็น บท มาตรา สืบ มา คังนี้

ฯ

๐ วันศุกร เดือน ห้า ขึ้น คำ หนึ่ง รุศคักราช ๑๐๕๒ ปี มะเมีย นักษัตร โทศก
 สมเด็จ บรมบพิตร พระพุทธเจ้า อยู่หัว เสกัจ พระราชดำนิณ ออก พระที่นั่งศรี
 สุริยาธัมรินทร์ มี พระราชโองการ มาวพระบันชวร สุรสิงหนาท กำหรัสแก่
 ผู้เฝ้าทังปวง ว่า มี พระราชกำหนด กฎหมายไว้ แต่ ก่ออัน สืบ ๆ กัน มาให้เจ้า
 พระยา แล พระยา พระ มหาราช คุรุ พระ หลวง เมือง เจ้า ราชนิกล ชุนคัมพัน
 ทนายฝ่าย ทหารพล เวื่อน สมโน สม นอก สังจัก พรค ทังปวง ให้ ขึ้น เดียร

ทางว่า หมู่ไพร่ หลวง แล พรหม พวค สม ก่าลึง เหวไทย เหวทภาย ชันไว้แก่
พระสัคคี ซ้ายขวา จงทุก หมู่ทุก กรมตาม ประเพณี แต่ ก่ณ ถ้ำแลเจ้า

หมู่ฝ่าย ทหาร พลเรือน) ผู้ใดมิไต่ขึ้น เกบ็ยร ทางว่า แล บัง หมู่ไพร่ หลวง พัก

พวคสม ก่าลึง เหวไทย) มิเอามาใช้ ราชการ แล เสือก ไตไพร่ หลวง ซึ่งทำน

มอบไว้ ไปต่าง หมู่กรม) กัก จะเอาผู้นั้น เป็นโทษ ตาม พระอัยการ แลให้

พระสัคคี ซ้ายขวา บังคียบัญชาว่า กล่าวให้สำเร็จ ตาม พระราชกำหนดกฎ

หมาย แลให้เจ้า หมู่ฝ่าย ทหาร พลเรือน) ทั้งปวง เร่ง พิจารณา หา บ่าวไพร่ จงทุก

หมู่ทุก กรม แลให้ขึ้น เกบ็ยร ทางว่า ชันไว้แก่ พระสัคคี ตาม ซ้าย ตาม
ขวา ให้ สิ้นเชิง อย่าให้หลง หลอ อยู่ได้ ถ้า แล สืบไป ไ้ของ หน้าเจ้า หมู่

หมู่ ไทๆ กรม ไทๆ เอาไพร่ หมู่ ม่าย หมู่ ลูก หลาน หมู่ มา พิจารณา ถม
สำเอน คิว แลผู้นั้น ให้การ ว่า พ่อแม่ พี่น้อง ญาติ นั้น เป็น หมู่ นั้น กรม นั้น

แลสม ท้วยผู้นั้น ให้การ จึงให้คง หมู่อยู่ ตาม หมู่ ตามกรม ถ้าแลผู้ ให้การ
ว่า พี่น้อง ญาติ นั้น ต่าง หมู่ต่าง กรม ต่าง บ้านต่าง อำเภอ ประการ ไท ๆ

คคันั้น ให้ พระสัคคี พิจารณา ดู เกบ็ยร ทางว่า ตามผู้นั้น ให้การ ถ้า แล ภย
ชื่อ พ่อชื่อ บู่ชื่อ ลุง ชื่อ ตา ชื่อ หน้า ชาว ตามฝ่าย พ่อฝ่าย แม่แต่ คนใด คนหนึ่ง

สม กุๆหนึ่ง คำผู้นั้น ให้การ จึง พระสัคคี แบ่ง บัน ตาม พระอัยการ บานพแนก
ถ้า มีสม กุๆหนึ่ง ผู้นั้น ให้การ หา ชื่อพ่อ ชื่อ บู่ชื่อ ลุง ชื่อ ตา ชื่อ หน้า ชื่อ ชาว

ใน เกบ็ยร ทางว่า มิได้ นั้น ท้วยผู้นั้น จะ หลีก แก่ ราชการ พระผู้เป็น เจ้า แล ๆ
ผู้นั้น จึง ให้การ ให้ ผึก บ้าน ผึก ตำบล นั้น อย่าได้ พัง แลให้ พระสัคคี บังคียบให้

คง อยู่แก่ เจ้า หมู่ผู้มี เกบ็ยร ทางว่า นั้น จงสิ้น แลให้ ไหม แล มีโทษ แก่

ผู้ให้ การ ตาม ทานบน มัน ผู้ หา เถ็บยร ทางว่าว มิได้ โดย พระอัยการ หนึ่ง ถ้า
 เจ้าหมู่ ไทกรมโตๆ วิวาทกัน ด้วยไฟร หมู่ แล ช้าง หนึ่ง ว่า มี เถ็บยร ก็ ที่ ช้าง หนึ่ง
 ว่า มี แต่ ทางว่าว ท่าง เถ็บยร ก็ ที่ ให้ พระสัสดี บังคับ ให้ แก่ เจ้า หมู่ ผู้ มี เถ็บยร
 นั้น แล ผู้ มี แต่ ทางว่าว ท่าง เถ็บยร นั้น มิได้ ฟัง แล ให้ คงไฟร อยู่ แก่ เจ้า หมู่ ผู้
 มี เถ็บยร ทางว่าว กะนั้น หนึ่ง ถ้า มี เถ็บยร ทางว่าว ด้วยกัน บัดนั้น วันคืน ตังกัน
 ช้าง หนึ่ง ฝ่าย ทหาร ช้าง หนึ่ง ฝ่าย พลเรือน ให้ พระสัสดี บังคับ ให้ แก่ เจ้า หมู่ ฝ่าย
 ทหาร ถ้า แล ฝ่าย พลเรือน มี เถ็บยร ทางว่าว แล ช้าง ฝ่าย ทหาร หา เถ็บยร
 ทางว่าว มิได้ ให้ พระสัสดี บังคับ ให้ แก่ ฝ่าย พลเรือน ผู้ มี เถ็บยร ทางว่าว

ถ้า แล เจ้า หมู่ นั้น ฝ่าย ทหาร } ด้วยกัน ก็ ที่ มี เถ็บยร ทางว่าว ด้วย กัน
 พลเรือน }

แล บัดนี้ วัน คืน ตังกัน ให้ พระสัสดี บังคับ ให้ แก่ เจ้า หมู่ ผู้ มี ราชการ ทน
 กว่า ช้าง หนึ่ง นั้น ถ้า แลไฟร นั้น สอง คน ให้ พระสัสดี บังคับ ให้ แก่ เจ้า
 หมู่ ช้าง ละคน ถ้า แล มาก กว่า นั้น ไป ให้ แบ่ง ขึ้น ตาม พระอัยการ ขาน
 พแนก ถ้า แล นาย ฝ่าย แม่ นั้น ให้ มี ชื่อ ทา ชื่อ ลุง ชื่อ น้า ถ้า แล นาย
 ฝ่าย พ่อ นั้น ให้ มี ชื่อ บู่ ชื่อ ลุง ชื่อ อาว ใน เถ็บยร ทางว่าว นั้น จึง ให้ แบ่ง ขึ้น
 ถ้า แล ทา ชื่อ ช้าง ฝ่าย พ่อ ฝ่าย แม่ ใน เถ็บยร ทางว่าว มิได้ นั้น ย่า แบ่ง ขึ้น
 ให้ แก่ นาย ฝ่าย ช้าง หนึ่ง นั้น เลย หนึ่ง ถ้า แลไฟร หมู่ ไท กรมโตๆ หลบ
 หลีกหนี ราชการ ไป จาก บ้าน จาก ตำบล ก็ ที่ แล เจ้า หมู่ ยื่น เถ็บยร ทาง
 ว่าวไว้ ก็ ที่ นี้ ใน คง เถ็บยร ก็ ที่ ทาย หาย เชน ประการ ไทๆ ก็ ที่ แล
 เจ้า หมู่ สาว จับตัว ได้ ก็ ที่ แต่ พ่อ แม่ พี่ น้อง ลูก เมีย ญาติ คน ไท คน หนึ่ง
 มา พิจารณา ตาม สำนวน ครวี่ แล ผู้ นั้น มา ให้ การ ว่า พ่อ แม่ พี่ น้อง ลูก เมีย
 ญาติ แล ผู้ นั้น มิได้ เป็น หมู่ นั้น กรมนั้น แล มิได้ อยู่ บ้าน นั้น ตำบล นั้น
 แล มิได้ เจ้า หมู่ ช้าง ให้ ตู เถ็บยร ก็ ที่ ทางว่าว ท่าง เถ็บยร ก็ ที่ มี ชื่อ พ่อ ชื่อ บู่ ชื่อ ลุง

ซื่อหน้าขาวตามผ้ายพ่อผ้ายแม่ก็ดี ภายซื่อแต่คนหนึ่งในเถียงรก็ดี ใน
 ทางว่าวต่างเถียงรก็ดี ให้เอาเป็นสมข้างเจ้าหมู่ ถ้าแลผู้ให้ การนั้น
 คิดใจว่า ผิดที่บ้านที่แขวงว่าสูงต่ำ ชายุ ว่า ทาศัก หมายถึงมิได้เป็น ประ
 การใด ๆ ก็ดี อย่าให้ฟัง ด้วยผู้นั้น จะ หล้าหนีราชการผู้เป็นเจ้าของ แลให้
 พระสัศดิ์ บังคับให้ตั้ง อยู่ใน หมู่ นั้น กรม นั้น ขง ลั้น หนึ่งเจ้าหมู่พิจารณา
 โพร หลวงโดยกำหนดกฎหมาย แลมีผู้ใด ๆ ว่ากล่าวแก่เจ้าหมู่ว่า เป็น
 ข่างโพร ของผู้นั้นก็ดี ว่าเป็น ทาย ของผู้นั้นก็ดี แลว่า มุสนายใช้มาให้
 ว่ากล่าวเป็น ประการใด ๆ ก็ดี แลมายังขึ้น ว่าผู้ให้ การ นั้น มิได้เป็น หมู่ นั้น
 กรม นั้น หา มิได้ แลให้พระสัศดิ์ เรียกเอา ทานบนโดยคตินั้นแล้ว จึงให้
 พิจารณาเถียงร ทางว่าว ตาม คำผู้ มาว่า กล่าว ถ้า มิสม ด้วย ทานบนผู้ มาว่า
 กล่าว แลหาเถียงร ทางว่าว มิได้ นั้น ให้ โหมโดยขนาดโงโงโพร หลวง แล
 ผู้ให้ การ นั้น ให้ โหมโดย รวางอำพราง ตาม พระอัยการ ถ้า แล สม ด้วย
 ทานบนผู้นั้น จึงให้ฟัง หนึ่งถ้า แล เจ้า หมู่ ทั้ง สอง ฝ่าย แล ผู้ให้ การ นั้น
 หาเถียงร ทางว่าว มิได้ ด้วยกัน มีแต่ว่านเคือใน หมู่ นั้น กรม นั้น แล
 ให้ พระสัศดิ์ เา เรือง รว นั้น เจ้า กราบ บังคมทูล พระกรุณา แก่ สมเด็จ บรม
 บพิตร พระพุทธเจ้า อยู่หัว

๑ ถ้อยชน ทาย ๖

● จะกล่าว ถ้อยชน มุฏกที่ วิวาท ถ้อย ทาย สิ้น ได้ ทาย เซลย ชาย หญิง เปน
 กัน ที่ จะ ให้ เลิก คำ ตาม คำ กิร พระธรรม สาทว่า ทาย จะ ทำ ลัง ทาย อัน จะ
 ใช้ ได้ มี ๗ ประการ โดย พระบาท กิ่ง นี้ จะ เนนะ วิกี โนยวา บุคทะสา มาคา บัค
 ชา ทำ ทาสา จะ ทิน นะกา อัญญา ทาสา จะ กัทตะกา ชัชชา ทา จะ ทาสะกา ทาสะวิน ยี
 สัทตะมา อธิบาย ว่า ทาสา วิเน อัน ว่า ประเภท แห่ง ทาย ทั้ง หลาย
 สัทตะมา มี ๗ จำพวก อัน ควร จะ ใช้ ได้ นั้น จะ เนนะ วิกี โนยวา คือ ทาย ได้ มา
 ด้วย ทพย หนึ่ง บุคทะสา คือ ลุก ทาย เกิด ใน เรือน เบี้ย หนึ่ง มาคา
 บัค จะ ทาสะกา คือ ทาย ได้ มา แแต่ ฝ่าย บิภามารกา หนึ่ง ทิน นะกา จะ คือ
 ทาย มี ผู้ ให้ หนึ่ง อัญญา ทาสา จะ คือ ทาย อัน ได้ ด้วย ช่วย กังวล รุระตุก
 แห่ง คน อัน ย้อง ที่ เนช ไทย หนึ่ง กัทตะกา จะ คือ ทาย อัน ได้ เลียง ไว้ ใน กถ
 เมื่อ เข้า แพง หนึ่ง ชัชชา ทา จะ ทาสะกา คือ นำ งง ไชย ไป รบ คัก แล้ว แล
 คุก มา เปน ทาย เซลย หนึ่ง ทาย ๗ ประการ กิ่ง นี้ ควร จะ ใช้ ได้ หนึ่ง ทาย
 อัน มี ควร จะ ใช้ ได้ นั้น มี ๖ ประการ มี บาท กิ่ง นี้ มุญจะ นาภิกชุ ทาสา จะ
 พรหมณ ทานะ สะกา ทาโสเมติภิกชุงภิกชุง อถักสิลา อัญญา จะ นา เซตตะกา
 สาคิฉฐุ จะ ทาสะว่า เมนะลพัภร อธิบาย ว่า มี จูณะ จะ ทาสา อัน ว่า ทาย
 ไม่ ควร จะ ว่า ทาย ไม่ ควร จะ ใช้ มี ๖ ประการ มุญจะ นา จะ คือ ทาย อัน
 ไป รค เสีย มี ได้ ใช้ หนึ่ง ภิกชุ ทาสะ จะ คือ ทาย อัน คน ไป รค ได้ บวช เปน สมณ
 หนึ่ง พรหมณ ทานะ ทาสะกา คือ ทาย อัน คน ไป รค ได้ ไป แแต่ พรหมณ หนึ่ง

ทาย จะเอาแก่ผู้ขายนั้นมิได้ อันว่าได้ทาย มิได้ใช้นั้น คือว่าได้แล้วให้
ผูก คอกไปก็ดี แล ทายนั้น ของผูกไปเองก็ดี แลผู้ได้มิได้ใช้ ะ

๑๐ มาตราหนึ่ง ถ้าผู้ว่าพ่อแม่ นายเงิน เอาชื่อลูกเมียเข้าคนใส่
ในกรรมกรรมขาย ท่านว่าเป็นสิทธิ์ แม้นว่าเจ้าสิ้น บดก็ก็มีให้ บด ก็ดี
แก่ตัวเรือนเบี่ยซึ่งมีชื่อ อยู่ใน กรรมกรรมนั้น ท่านว่าเป็นสิทธิ์ ได้โดย
กระบิลเมืองท่าน เหตุว่าเจ้าผู้พ่อแม่ นายเงิน นั้นเป็นอิศระภาพแล

๒๐ มาตราหนึ่ง เมื่อกี้ลูกก็เอาชื่อพ่อแม่แลผู้ใส่ในกรรมกรรมขาย
ท่านว่ามีเป็นสิทธิ์โดย เหตุว่า

เมีย	}	นั้น
ลูก		

 มิได้เป็นอิศระแก่ผู้ว่าพ่อแม่
แม่ นั้นเลย ะ

๓๐ มาตราหนึ่ง ผู้ใดขาดแคลน มีอาสนเขาพี่น้องลูกหลาน ญาติ ไปขาย
ฝาก ประจำเชิง กระยาเบี่ย

๒		แสน
ขึ้นไป		

 ให้ค้ชยให้ค้ชยสรวย ขยำให้
ทำร้ายแก่ผู้คนท่าน ถ้ามัน มีค้ให้เขาไปเวน แก่ผู้ขายกิน เวียกเขาเงิน
ถ้าเจ้าเบี่ยมี คค้ประการใด ๆ เขามัน ทายให้ไปต่างตัว แลมัน ค้ยังค้

ไซร์	}	ทวน
จ่า		
ช้อคา		

ทวน	ด้วย	ลวด	หนึ่ง	จ่า	ตาก	}	แคก
					ฝน		

แชน้ำ	ทวาร	กรรม	ต่าง

ตัวก็ค้ ต่าง บุตรภรรยา ญาติพี่น้อง พ้องพันธุ คน ก็ค้ ท่านว่าเจ้าเบี่ยนั้น
มิชอบ ให้ผูกโทษแก่เจ้าเบี่ย เบี่ยเข้าคนนั้นเท่าใดให้ลคเสี่ยถึงหนึ่ง
ถ้าเขามันไปทวน ด้วย ลวด หนึ่งไซร์ จะเอาเข้าตัว ทายนั้น มิได้โดย ถ้า
ขาย ซากเข้า เจ้าเบี่ยนายเงิน ผิด ระวาง ราชการ พระเจ้า อยู่หัวประการใด
ทาย ค้องโทษ แทน นายเงิน ท่านว่า ทาโทษแก่เจ้าเบี่ย นายเงิน มิได้
เพราะว่า ซากเข้าเป็น สิทธิ์แล้ว ถ้า หนี ทาย ทาย ไซร์ ตก แก่ นายเงิน ะ

๔๐ มาตราหนึ่ง ผู้ใดขายคนลูกเมียสิ่งอันใดแก่ท่าน แลทำสารกรรม
กรรมให้เจ้าสิ้นๆ ก็ภาซื่อให้เงินแก่ผู้ขายๆ เขาเงินท่านแล้วมิได้เอา
สิ่งอันขายมาให้แก่ท่านๆ ว่า ลวงท่าน ถ้าพิจารณาเป็นสัจ ให้เอาต้น
สิ้นทั้งใหม่ทวีคูณ ยกทุนให้เจ้า ของเหลืออันนั้น เป็นสิ้นใหม่ถึงพิไยถึง

๕๐ มาตราหนึ่ง ชายขายฝากเชิง ประจำระยะเขี้ยว แลผู้ฝาก รับเขาเงิน
ไปผู้ใด มิเต็มใจ เขาคนไปเวนแก่ผู้ขายฝากๆ มิรับเอาคน มีคั้นเงิน
ให้เจ้าเงินๆ เขาคนนั้นไปไว้แก่ตระลาการ ๆ เรียกว่าผู้ขายมาให้รับเขา
คน แลให้ส่งเงินแก่เจ้าเงิน ถ้าผู้ขายบังอาจมิรับเอาคนไป ตก
อยู่ในตระลาการ มีผู้ช่วยใดส่งเงินทุนให้แก่เจ้าเงิน คนนั้น เป็นสิทธิ์
แก่ผู้ใด ถ้าคนนั้นต้องพิภาษ หนีหายเมื่อนำ ให้ผู้ขายฝากคนก่อนนั้น
ใช้ต้นเงินท่าน จงถ้วน ตามชายก่อนนั้น อย่าให้ลบก

๖๐ มาตราหนึ่ง ผู้ใดซึ่งเกียดแก่ข้าคน ตนเองใช้ ท่านให้ตี แต่ให้ทลาย
ปรายแต่ภอให้ถลัว ท่านมิให้ล้มตายเลย ถ้ามีคนร้ายสัง สอนมิได้
ให้ขายมันเสีย ถ้าตีมันตายให้ใหม่โดยศักมือศักไม้ศักเหล็ก

๗๐ มาตราหนึ่ง เขมูใจขาดแคลนเขาบุตรภรรยาพี่น้อง พ้องพันอุญาติ ทาย
ชายหญิง ไปขายฝากไว้แก่ท่านให้ใช้ประจำเชิง กระยาเขี้ยว ถ้าหญิง
ขายค่าตัวต่ำกว่า ๒๕ | แสนให้ค้อยใช้ค้อยสรวอย ผิดพลั้งสิ่งใดให้ทำแต่

ภอควร อย่าให้เจ้าสิ้น ช่งเตง ไล่ ^{ข้อคา} _{ไชริ่ ครวน}) ที่จำทำโทษโดยออก
มีปากเจ็บจันหัก บดบดประการใด ท่านว่าเจ้าสิ้นมิชอบ แลให้ใหม่

ผู้ทำนั้นเป็นส่วน ^{ทนาย} _{ไทย}) ให้ยกแก่เบียดส่วนทนายนั้นไว้ เขาส่วนไทยนั้น

ใหม่ผู้ทำเป็น ^{สิ้นใหม่} _{พิไย}) ^{ถึง} _{การ} ^{การ}

๔๑ มาตราหนึ่ง มีศาสนชาย ตัวฝากไว้แก่ท่าน ก็คือ ชายเมียลูก หลาน
 ไว้แก่ท่าน ก็คือ เขาเงินท่านไป มีไว้ ให้สารกรมธรรมแก่ท่าน มาให้ท่าน
 ใช้ อยู่ ครั้น ท่านก็ เห็น จะเขาสาร กรมธรรมแก่กัน แต่ มัน ผัก วัน
 คืน อยู่ไว้ { เกษณ บั หนึ่ง ให้สิทธิแก่เจ้า ทนาย เหมือนไก่มา แต่ต้อง
 สำเนา ถ้าเกิด ลูกชาย หมึงใช้ ให้เขาเสมอ ลูก ทนายเป็น สิทธิ เพราะ
 มัน คุ บังเหตุแก่ท่าน ๕

๔๒ มาตราหนึ่ง ผู้โทขาดแคลน เขา ลูกเมียญาติ พี่น้อง หลาน หลาน ผู้ คน
 ทนายไทยไปขายฝากไว้แก่ท่าน ๆ จะให้ เบี้ยเงิน แก่ผู้ฝาก ๆ ว่ายังมีเขา
 แลผู้ฝาก ว่าให้เขาคนก่อน แลผู้ช่วยเขาตัว คนฝากไว้ใช้ มันทำให้
 จง ท่าน แดก ทัก หาย ท่าน ว่ายังมีไว้ให้ เบี้ยเงิน แก่ผู้ขาย มักง่ายใช้
 คน ถ้าของนั้น แต่ แสน หนึ่ง ลงมา ท่าน มีให้ มันใช้เลย ถ้า ของ นั้น
 มากกว่า แสน หนึ่ง ขึ้นไป ให้ทำเป็น ๓ ส่วน ให้มันใช้ ส่วน หนึ่ง สอง ส่วน
 นั้น เป็น กิฬแก่เจ้า ของ ถ้า แล เจ้าเงิน ใต้ ให้เงิน แก่ผู้ขาย ๆ ใต้ ทำสาร
 กรมธรรมให้แล้ว คนฝาก มันทำให้ ของท่าน แดก ทัก หายใช้ ให้มันใช้
 ของท่าน จง ถ้วน ถ้า เจ้าเงิน ใต้ มัน เลี้ยง โศ กระบือ ช้าง ม้า สัก มี่ ชีวกร
 มัน มีไว้ นำภา ปล่อย ประ ละ โศกระบือ ช้าง ม้า นั้นไว้ ทำให้ ของท่าน หาย
 ใช้ ใช้ ของท่าน จง ถ้วน ถ้า มัน ทัก ตาม โศ กระบือ ท่านไป แล โจร ผู้
 ร้าย ที่ทำ มัน ผูก มัน ผู้ ทาย แล้ว เขา วิชวาย ช้าง ม้า นั้นไป ท่าน ว่า มี ให้ มัน
 ใช้เลย ถ้า ช้าง ม้า โศกระบือ เหลือ นั้น เหลือ ที่ จะ รักษา แล หาย ไป กัวย ประ
 การ โศ ให้ทำเป็น ๒ ส่วน ให้มันใช้ ส่วน หนึ่ง ส่วน หนึ่ง เป็น กิฬ แก่
 เจ้า เงิน ถ้า แล มัน มี โจร ผู้ ร้าย ปล้น ที่ ชิง เขา ช้าง ม้า โศกระบือ ใน บ้าน แล
 กลาง ^{ทั้ง} _{หน้า} กลาง ป่า กลาง ดง กลาง วัน กลาง คืน เป็น สัจ ใช้ ท่าน มี ให้ มัน
 ใช้เลย เพราะ เหลือ กำ ลัง มัน ที่ จะ พิทักษ์ รักษา ไว้ ๕

๑๑๐ ๑ มาตราหนึ่ง ทายฝากเจ้าเงินให้เลี้ยงช้างม้าโคกระบือ สัตว์ให้เลี้ยงนั้น ทาย เจ้าเงิน จะ คิดเอา สัตว์แก่ ทายนั้น มิได้ ๗๖

๑๑๐ ๒ มาตราหนึ่ง ชายพี่น้องผู้คนไว้แก่ท่าน ๆ ใช้อยู่ ถ้าแต่ในสามชวบลงมา แลมันเป็นผู้ร้ายคุมพวกพ้อง ปล้น สกมกฆ่าฟัน ท่าน ทาย ให้เป็น จลาจลใน แผ่นดินท่าน เขา มาพิจารณาเป็น สัจ ให้ผู้เป็น เจริญเยี่ยใช้จงเต็มค่า เพราะ มัน พ้อหลวงเอาคนร้ายให้ท่านใช้ ถ้า พันสามชวบเงินไป จะเอาข้าคน คั้น มิได้โดย เป็น ภพ แก่นายเงิน แล ๗๗

๑๑๐ ๓ มาตราหนึ่ง ผู้ใดมี ทาย ทาย แล ทวิพยอิน จะ คิดเอา แก่ ทาย ทาย นั้น ก็ยัง มาก แล ถ้อยความอื่น จะ ว่า แก่ ทาย ทาย นั้น มี หลาย กะทอง แต่ ยัง อยู่ ที่ ทน นั้น มิ ไ้ ว่า กล่าว แล จะ คิดเอา สิ่ง ของ นั้น ครั้น ชาย ไป อยู่ กับ ท่าน ผู้อื่น แล จะ คิดเอา สิ่ง ของ นั้น แล จะ ว่า กล่าว ความ นั้น มิ พึง ได้ คิด เอา แล ว่า กล่าว เลย ๗๘

๑๑๐ ๔ มาตราหนึ่ง บุคคลผู้ใดเอา ทาย แล บุกร ไป ชาย ฝาก ไว้ แก่ ท่าน มี จาคค่า แล นายเงิน กุม เกาะ ประสม ได้ มี ลัว มัน มี ยิน มี ศักดิ์ พยาน รู้ เหน ให้ แบ่ง ค่า ทั่ว เสีย กิ่ง หนึ่ง ให้ แก่ นายเงิน กิ่ง หนึ่ง เพราะ ทนง ศักดิ์ สำ หาว เขา ลูก หลาน แล ทาย ท่าน ได้ มี ลัว มี ชอบ ๗๙

๑๑๐ ๕ มาตราหนึ่ง นายเงินให้คน ตน ไป ฃรงคสงกรม แทน ตน แล มัน ไป ได้ ครอบ ด้วย ฆ่า คัก ท่าน มิ ให้ เขา ค่า ทั่ว แก่ มัน เลย ถ้า มัน มิ ได้ ครอบ ด้วย ฆ่า คัก มัน รอด กลับ คั้น มา ได้ ให้ ทำ ค่า ทั่ว มัน เป็น สอง ส่วน ๆ หนึ่ง ให้ แก่ นายเงิน ถ้า มัน เกิด บัติ เหตุ ตาย เมื่อ ไป การ ฃรงคสงกรม เจ้าเงิน จะเอาเงิน แก่ ผู้ชายนั้น มิได้ เพราะ เจ้า เงิน ให้ มัน ไป แทน ทั่ว ๘๐

๑๑๐ ๖ มาตราหนึ่ง หมู่ฝ่าย ทหาร พล เว้น ทุก ขยา ก เป็น ทาย ผู้ มี ชื่อ อยู่ แล มี การ ฃรงคสงกรม เจ้า หมู่ มุลง นาย กะ เณน ท เขา โพร ซึ่ง ทุก ขยา ก เป็น ทาย ผู้ มี ชื่อ นั้น ไป การ ฃรงคสงกรม แล มัน ได้ ครอบ ด้วย ฆ่า คัก ทาย กัก

แลมันเกิดอุบัติใช้เจ็บ ทายใน การ ฌวงก สงครามก็ค้ เจ้าเงิน จะเอาเงิน
แก่ผู้ชายนั้น มิได้เพราะเหตุว่า พระเจ้า อยู่ทวีใช้ ไปราชการ ฌวงกสงคราม

๑๖๐ มาตราหนึ่ง เจ้ญใจ เขาบุตร ภริยาญาติ พี่น้อง พี่ง พันธ์ุ ทาย ชาย
หญิง }

ไป ชายฝากไว้แก่ท่านให้ใช้ประจำ เสิ้ง กระยาเข็ย ครั้น อยู่จำเนียร การนาน
มา ถึงเทศกาลโถนาเกี่ยวเข้าของท่าน แลมันผู้ทาสก็ค้ ผู้ชายก็ค้
จะเอาเงินค่าตัวมัน มาส่งแก่ท่าน เมื่อในเทศกาลนั้น ท่านว่าทำน้า จะ
เอาปลาทำ น้า จะเอาเข้า ท่าน มิได้รับเงินเลย แลเมื่อโตพันเทศกาลแล้ว
ให้รับเงิน ตามมาก แลน้อย ถ้ามันผู้ ทาสผู้ชายนั้น จะไป รัง พี่ง
ว่ากล่าว จะ วางเงิน ใน กลางสุภาทระลาการ เมื่อในเทศกาลทำ น้า อยู่
ท่าน มิได้สุภา ทระลาการโรง ศาล กรมโต ๆ รับเอา พี่ง มัน ว่ากล่าวเลย

๑๗๐ มาตราหนึ่ง ชายลูกเมีย ชักคน ไว้แก่ท่าน ยัง มิได้ทำ สार กรมธรรม
ให้ คนนั้น หนี จะเอาแก่ผู้ชายนุ่ ว่า ชายชาก ผู้ใดว่า ชายฝาก ยังมิได้
ทำ หนังสือขบคน ถ้าเป็นสัจว่า ชายฝาก จริง แต่ยังมีได้ทำ สार กรมธรรม
แลคนนั้น หนี ท่านว่าให้เอาต้นเงินง ถ้วน มี คอกเท่าโต ข่าเขาเลข
เพราะว่าเจ้าเงินมิได้ให้ สार กรมธรรม ถ้า ภยทาส เมื่อไร จึง เอาแก่ มัน เมื่อนั้น

๑๘๐ มาตราหนึ่ง ผู้ใดเอาคน แล ทาย ชาย
หญิง }

ไป ชายฝากไว้แก่ท่าน เช่น
เงิน มากน้อยเท่าใด ๆ ก็ค้ แลผู้ช่วยผู้ใด มีทุกชกัจวล เอาตัว คน ซึ่ง
ชายฝากไว้ นั้น ชายท้อไปจับ หนึ่ง อีก ครั้น พันทุกชกัจวล แล้วไป ช่วย
ไถ่เอา มา ครั้น มีทุกชวัญ มาอีก เขาทายนั้น ไป ชายเข้าอีกเล่า ถ้า
ชายมิได้เท่า ค่า ซึ่ง เจ้าเก่าเอา มาชายนั้น แล อยู่ นานไป ผู้คนนั้น มีลูก
ผู้ ก็ค้ แลเจ้า เบี้ยนายเงินเก่า นั้น ล้ม ทายก็ค้ มิได้เอาตัว ทายนั้น คืน

ไปถึงก็ เงิน ซึ่งชายยังมีเต็มคำเจ้าเก่าเอามาหนี้ ให้เอาค่าแต่กิ่ง ๆ
นั้นให้ปรานี ทายผู้มีคุณ ๖๖

๑๘๐ มาตราหนึ่ง ชายทนายไทยลูก หลาน ผ่างไว้แก่ท่านเป็น ๓๓ { แสนเก่า
ไว้ก็ถี่ เมื่อกันการเข้ายากหมากแพง แลผู้ได้ก็เลี้ยงดูเมื่อยาก แล
ครั้งนี้เจ้าถูกผู้ขายจะให้เงินแก่ผู้ได้ ท่านให้เอาจงเต็มคำทนายนั้นแก่
ผู้ได้ ถ้าทนายนั้นเป็นผู้หญิง แลอยู่ด้วยเป็นช้านานแลเกิดลูก เขา
แม่ลูกเป็นสิทธิแก่ผู้ได้ เพราะเขาเลี้ยง มาเมื่อกันการเมื่อยาก ๖๖

๒๐๐ มาตราหนึ่ง ชายหญิงก็ที่มีอาสน ชายตนเองไว้แก่ท่านให้ท่านใช้
แลลูก } ทาย } ทิตตามพ่อแม่พี่ข้า น้ำอา มาด้วย มิได้เข้า อาสนตัวเบีย
ช้อชาย อยู่มาบุตรนั้นใหญ่ขึ้นจะไป ถ้าอายุทารกนั้น เต็ม ๓๓ { เต็ม
ขึ้นไปถึง ๗ ขวบ ให้คิดค่าน้ำนมเข้าช้อน ให้คักค่าทารกนั้น ออกแบ่ง
เป็นสามส่วน ๆ หนึ่งเป็น ค่าน้ำนม สองส่วนเป็นข้าโภชนอันเลี้ยง ให้แก่
เจ้า ทายทนายนั้น จง ควร ถ้าบุตรติดตามพ่อแม่พี่ข้า น้ำ อา มาแต่อายุ
พัน ๗ ขวบไปใช้ จะคิดเอาค่าเข้านั้นมิได้ เพราะว่าผู้ใ้การ งาน หยขึ้น
เข้าน้ำได้ อยู่แล้ว ถ้าบุตรคนผู้นั้น หากทุกซกถึงพลมิได้ แลผู้ได้นั้น จึงวอน
ขอใ้ทนายท่านไปเอง อยู่มา มา เมื่อ บุตร ทายี่ใหญ่แล้วแล จะเอาคืนไป
นั้น จะ คิดเอาค่าน้ำนมค่าเลี้ยง มิได้ ๖๖

๒๐๑ มาตราหนึ่ง ชายผู้คนข้างม้าวัว ควาย แล ทพยผ้าผ่อนแก่ท่าน รับ
เอาเงินแล้ว แลยังมีใ้ ส่งคน ข้างม้าวัว ควายผ้าผ่อนแก่ท่าน แลอุบาย
ว่าผู้คน ข้างม้าวัวควายผ้าผ่อนนั้น ทาย แลจะส่งเงิน คั้นใ้แก่ท่าน ให้คิด
เอาค่าบ่วย การ คมื่น หนึ่ง เต็ม ๓๓ ๓๐๐ ๖๖

๒๐๒ มาตราหนึ่ง เชิญใจจากแคลนเอาบุตร ภรรยาพี่น้อง พ้องพันชฎุญ์ก็
ทนาย } ข้างม้าโค กระบือ สรรพ สิ่งใ้ ๆ มาขาย แก่ท่านครั้งนี้ รับเอาเงิน
หญิง }

แล้ว ท่านให้เวร สิ่งอันขายแก่ใน ๓ วัน ถ้า พันนี้ ผู้ชาย มิได้ ส่ง จึง
 สิ้นอันขายแก่ท่าน แล สิ่งอันขายนี้ หนี หาย ทาย ท่านให้ ผู้ชาย ก็น
 สิ้นท่าน จง ถ้วน ๖

๒๓๐ มาตรา หนึ่ง คน ฝาก แล นายเงิน ใช้ ไป ค้ำ กี้ กี้ ถ้า มัน พลัก ติน มี
 ตก จาก ต้นไม้ แล เรือ ล่ม เจ็บ บ่อย แชน หัก ซา หัก คา บอกล แล มี ผู้ ช่วย ใ้
 เจ้า ทนาย พยาบาล หาย แล คน ฝาก จะ ออกจาก เจ้า เงิน ๆ จะ เอา ค่า วิชา มิ ได้
 เลย แล คน ฝาก เสีย แชน หัก ข้าง หนึ่ง ให้ กิ่ง ค่า ๓ ส่วน ตก เสีย ส่วน ๑
 ตาม ค่า มา แล น้อย ถ้า แล แชน กี้ กี้ หัก ทั้ง ๒ ข้าง กี้ กี้ คา บอกล ทั้ง
 สอง ข้าง กี้ กี้ อย่า ให้ เอา ค่า ทั่ว เลย ถ้า บอกล ข้าง หนึ่ง เป็น สาม ส่วน ตก
 เสีย ๒ ส่วน เขา ส่วน หนึ่ง เพราะ เสีย คน ท่าน ไป ถ้า แล พ่อ แม่ พี่ น้อง บู่
 ย่า ทาย ของ คน ฝาก มา รับ คน ท่าน ไป วิชา พยาบาล ณ เวร ณ ของ พ่อ
 แม่ พี่ น้อง บ้าน น้ำ มัน เอง แล คน ท่าน ทอย คลาย หาย ให้ ทั้ง ค่า ส่วน ตก
 เสีย ๒ ส่วน เขา ส่วน หนึ่ง เหตุ มิ ได้ วิชา พยาบาล ถ้า อยู่ กับ เวร ณ แก้ว
 เงิน แล ทาย มิ ให้ เอา ค่า คน ฝาก นั้น เลย ถ้า มัน ตก ทั้ง มหา สมุท จะ
 ทาย แล มี ผู้ ช่วย ใ้ ให้ ได้ เขา เท่า ค่า ถ้า มิ ถึง ทาย มี ผู้ ช่วย ใ้ ให้ กิ่ง
 ค่า ๒ ส่วน ให้ แก่ ผู้ ช่วย ส่วน หนึ่ง ๖

๒๔๐ มาตรา หนึ่ง ใ้ ญาติ เจา ลูก เมีย ผู้ คน ญาติ พี่ น้อง ไป ขาย ฝาก ไว้ แก่
 ท่าน ให้ ใ้ ต่าง ทอ ก เบี้ย ผู้ ใ้ ได้ ใ้ ใช้ มา ช้ำ นาน แล ทาย นั้น ใ้ เจ็บ ใ้
 ผู้ ใ้ ไป บอกล แก่ ผู้ ชาย ถ้า มิ ได้ บอกล แก่ ผู้ ชาย แต่ เจ้า เงิน วิชา พยาบาล
 มัน ถึง แก่ กรรม ทาย ณ ^{บ้าน} } เจ้า เงิน ให้ เอา ค่า ทั่ว มัน ทำ เป็น สาม ส่วน
_{เรือน}
 ยก เสีย สอง ส่วน ๆ หนึ่ง ให้ แก่ เจ้า เงิน ถ้า บอกล ผู้ ชาย แล บิคา มารดา ญาติ พี่
 น้อง มัน ผู้ เจ็บ กี้ กี้ ใ้ มา ช่วย วิชา พยาบาล ทั่ว แล มัน ทาย นั้น ถึง แก่ กรรม
 ทาย ให้ เอา ค่า มัน ทำ เป็น สอง ส่วน ยก เสีย ส่วน หนึ่ง ๆ นั้น ให้ แก่ นาย

เงิน มัน ถ้า แล บอกผู้ขายมิได้ มา ช่วย รักษา พยาบาล แต่ผู้ใด รักษา พยาบาล
 แล มัน ถึงกรรม ตายให้เอาค่าตัว มัน นั้นทำเป็น สาม ส่วน ยก เสีย ส่วน หนึ่ง
 ให้ผู้ขายใช้ สองส่วน ถ้า แล นายเงิน บอกผู้ขายๆ ได้ มา พิทักษ์ รักษา ถ้า
 แล นายเงิน มิได้ พิทักษ์ รักษา มันถึง กรรม ตาย ให้ทำค่าตัวมัน เป็น สาม
 ส่วน ยก เสีย สองส่วน ๆ หนึ่ง นี้ ให้แก่นายเงิน ถ้าผู้ขาย จะ รับ มา
 รักษา ผู้ใด มิได้ มา มันถึง แก่กรรม ตาย จะเอาค่ามันผู้ตายแก่ผู้
 ขายนั้น มิได้ เลย ถ้าผู้ ทอก เบี้ย มา ช่วย เจ็บ อยู่ ณ เว้นผู้ขาย แล บิภา
 มารากาญจกิตินั้น มัน แล มันถึง กรรม ตายให้ทำค่าตัว มัน เป็น สาม ส่วน
 ยก เสีย ส่วน หนึ่ง สองส่วน นั้น ให้แก่นายเงิน มัน ถ้า มัน หนีไป ตาย
 ให้เอาต้น สิ้น ค่าตัว แก่ มันผู้ขาย จง ถ้วน ค่า บัวยการ มาก น้อยเท่าใด ชำ
 ให้เอาเลย

๖๕

๖๕ ๑ มาตรา หนึ่ง ราษฎรผู้ มีทุกขยาก เขา ลูก หลาน พี่น้อง ลูก เมีย ทาย ชาย
 หลิงไป ขายฝากไว้แก่ ท่าน ให้ใช้ แลผู้ ทาย นั้น ออก ขรพิศ ให้ นายเงิน บอก
 แก่ผู้ขาย ๆ ได้ ช่วย พิทักษ์ รักษา ณ เว้น นายเงิน ๆ มิได้ พิทักษ์ รักษา ถ้า
 มันถึง กรรม ตาย ณ เว้น เจ้าเงิน ๆ จะเอาเงิน ค่าตัวมันผู้ ออก ขรพิศ ตาย
 แก่ผู้ขายนั้น ท่าน ว่า มิได้เอาเลย เพราะ นายเงิน มัน ทั้ง คว้าง เสีย แล
 มันถึง กรรม ตายเป็น ฎีก แก่ เจ้า เบี้ย เพราะ มัน คุไฟว์ หลวง ฎีก ถ้า แล
 นายเงิน มัน บอก แก่ผู้ขาย ๆ แล นายเงิน นี้ได้ พิทักษ์ รักษา พยาบาล ด้วย กัน
 ณ เว้น นายเงิน นั้น แล มันถึง กรรม ตายให้เอา ค่าตัว ทำเป็น ๓ ส่วน
 ยก เสีย ๒ ส่วน เอา ส่วน หนึ่ง ให้แก่นายเงิน มัน ถ้า นายเงิน ได้ ไป บอกผู้
 ขาย ๆ มีทุกข กังวล ใช้ เจ็บ ประการใด ๆ มิได้ มา อยู่ รักษา แต่ได้ มา เข้ม
 เขื่อน แล นายเงิน มัน ได้ พิทักษ์ รักษา พยาบาล มันถึง กรรม ตาย ให้ตั้ง
 ค่าตัว มัน ทำเป็น สอง ส่วน ให้ยก เสีย กิ่ง ให้แก่นายเงิน มัน กิ่ง ถ้า
 แล นายเงิน มัน บอก แก่ผู้ขาย ๆ มิได้ ทุกขยาก ประการใด แล ละ คว้าง

เงิน ถ้ามีผู้ช่วยนั้น มีตายแค่ บาท เจ็บ ให้เอาค่าตัว มันทำเป็น ๓ ส่วน
ตกไว้แก่ มัน ทายผู้ตั้ง บาท เจ็บ ๒ ส่วน เอาแต่ละส่วน ดังนี้ ๖๖

๖๗๐ มาตราหนึ่ง ผู้ใดเอาลูกหลานพี่น้อง มาขายฝากไว้ให้ท่านใช้ ประ
จำเชิง ภาระยา ทกเบี้ย ครั้น อยู่จำเนียร กาลนานไป นาย เงินให้ ไป จ้าง ก็ดี มี
ผู้มาจ้างต่อ นายเงิน ก็ดี แล นายเงิน จะใคร่ได้ สิ้น จ้างให้ มันไป จ้าง มีโจรผู้
ร้าย ปล้น สกมก พันแห่ง ลูกร้าง ทาย ท่าน มีให้ นายเงิน เอาค่าตัว ทาย ซึ่งให้ไป
จ้าง นั้น เลย ท่านให้ เอา แต่ละ ค่า จ้าง ตาม มาก แล น้อย ถ้า แล นายเงิน มีได้
ให้ มัน จ้าง มันไป จ้าง เอง ก็ดี พ่อแม่ แล ผู้ชาย ให้ มันไป จ้าง ก็ดี นาย
เงิน มี ได้ รู้ แล มีโจร ผู้ร้าย ฆ่า พัน มัน ทาย ให้เอา ค่าตัว มัน ผู้ตาย แก่
ผู้ชาย จง เต็ม เหตุ นายเงิน มี ได้ ให้ ไป จ้าง แล มี ได้ รู้ แล ส่วน ผู้จ้าง
นั้น ให้ คิด ค่า จ้าง ให้ แก่ พ่อแม่ มัน ทำบุญ ส่ง ไป ให้ มัน ผู้ตาย ถ้า ผู้จ้าง
จ้าง ตัว มัน ทาย เอง มี ได้ จ้าง ต่อ เจ้า สิ้น แล พ่อแม่ ผู้ชาย มี ได้ รู้ มี
โจร ผู้ร้าย ฆ่า พัน มัน ทาย ก็ดี แล เลื่อ จร เชื้อ สรรพ สัตว์ ขบ กัด มัน ทาย ก็ดี
ใช้ เจ็บ ประการ ไต่ ก็ดี ให้ ผู้จ้าง ใช้ ทาย ท่าน จง เต็ม ๖๖

๖๘๐ มาตราหนึ่ง ผู้ใดเอาลูก แล ทาย ไป ขาย ฝาก ไว้ แก่ ท่าน แล แล้ว
อยู่ มา ทาย ซึ่ง ไป ขาย ฝาก ไว้ แก่ ท่าน นั้น หนี มา หา ทน ถ้า แล เจ้า เขี้ย นายเงิน นั้น
ถาม มา ถาม หา พราง ว่า มี ได้ มา แล อยู่ มา นายเงิน มา ภย ใน เว้น ทน
ท่าน ว่า อ่า พราง เอา ทาย ท่าน ไว้ ให้ บัวย การ ใน เวียง ยก ไว้ ๓ วัน นอก
เวียง ๕ วัน พัน นั้น ให้ ไหม เป็น เบี้ย วัน ละ ๑๑๐๐๐ ถ้า แล พัน เดือน หนึ่ง
ขึ้นไป ให้ ไหม ขอบ ข้ำ คน นั้น แล ๖๖

๖๘๑ มาตราหนึ่ง ผู้ใด ชาติ แกล่น เอา ภรรยา มา ขาย ฝาก ไว้ แก่ ท่าน ให้
ใช้ ประจำ เชิง ภาระยา เบี้ย ชาย ผู้ฉัว มี ได้ ไป มา หา สู้ ช่วย ไล่ ทกไว้ เป็น ซ้ำ
หนึ่ง นาน พัน ถ้า ทน ก็ หนึ่ง แล แล้ว จะ ว่า เป็น เมีย ของ คน อื่น นั้น มี ได้ ถ้า มี
ผู้ช่วย ไล่ ไป เป็น เมีย แล หญิง มี ฉัว หัว คาโทษ มี ได้ ๖๖

๓๐ ๑ มาตราหนึ่ง ผู้ใดขากจนมาขายตัวฝาก อยู่แก่ท่าน แลหาผู้รับผู้
 ประกันมิได้ นายเงินแทนแก่ มันช่วยไว้เป็นทนาย อยู่มามัน ทนายนั้น หนี
 นายเงิน จะว่ากล่าวแก่พี่น้องสาขานุกติมัน ซึ่งมีได้มีชื่อใส่สาร กรมมธรรม
 นั้นมิได้โดย เหตุใดจึง กล่าวดังนี้ เหตุว่า สาขานุกติมัน ผู้ทนาย นั้น มิได้
 คำผู้ประกันนั้น ฯ

๓๐ ๑ มาตราหนึ่ง ผู้ใดมีทนายชายหญิง แล นายเงิน เอาทนายนั้นไปขาย
 ฝากไว้แก่ทนายข้างหนึ่ง มีหนังสือสัญญาว่าบั้นนั้นเก็บนั้น จะเอาคำตัว
 มัน มาให้ ครั้น อยู่มาถึงกำหนด นายเงินได้เอาเงิน มาให้คำตัวมัน แก่ นาย
 เงินใหม่ นายเงินใหม่ ว่ายังไม่รับเงินก่อน ยังเห็นคุณมันทนายนั้น อยู่ ครั้น
 อยู่มาทนายนั้นหนี ท่านให้นายเงินเก่า ช่วยหาตัวมันส่งให้แก่ท่าน ถ้า
 สืบสวน เป็น สัจว่า ทามัน มิได้จริงไซ้ นายเงินใหม่ จะกล่าวเอาโทษแก่
 ท่าน มิได้โดย ฯ

๓๒ ๑ มาตราหนึ่ง ผู้ใดเขาถูกเมียข้าคนไป ขายฝากไว้แก่ท่านให้ไว้ใช้
 มาทนายนั้นทำผิดละหุก ลักเขาทรัพย์สินสิ่งของๆท่านได้ หนีไป ถ้าผู้ขายหา
 ตัวทนาย มาส่ง มิได้ ให้เอาต้นเงิน จงเต็ม แล คำบ่วยการ ตามมาก แลนัย
 ถ้าได้ตัว มัน มาพิจารณาเป็น สัจว่า มันลักเอาทรัพย์สินท่าน ไป จริง ก็ให้ใช้
 ทรัพย์สิน จงเต็มให้ ทวนด้วย ลวดหนึ่ง ๒๐ ที่ ฯ

๓๓ ๑ มาตราหนึ่ง เจ้าเงิน จะเอาเงิน คำคนฝาก แก่ผู้ขายๆ ว่า ขาดแคลน
 จะหาเงินให้ มิได้ ขอประกันเขาตัว คน ฝาก ประจำ เชิงกระยาเบี่ยนนั้น อถกมา
 จะขายเอาเงินให้ นายเงิน แล มิทัน ขาย คนนั้น หนี ก็ตีตายก็ตีท่านว่า
 ให้เอา คาม พระราชฤกษ์ฎีกา อัน หนี แล ตายนั้น แล ฯ

๑ กล่าว ลักษณะ ทนาย ขายฝากได้ ฝากได้ ๓๓ มาตราเท่านี้ ฯ

๓๑ มาตราหนึ่ง ผู้ทนาย ราษฎร เขาคน มาขายฝากไว้แก่ท่าน ก็ตี แล กู้
 เงินท่านให้เจ้าคนเข้าใช้ประจำ เชิงกระยา คอกเบี่ยน แล้วรับผูกคอกเบี่ยนคืน

เขาตัวมาไว้ใช้สยยยังสุฐานบ้านเรือนแห่งนั้นก็ดี แล้วทำคอกเขี้ยมีไต้
 เขาตัวทาษนั้น กลับคืน มาให้เจ้าเขี้ยใช้สยยสืบไปเล่า แลมันผู้ทาษ
 นั้น ทำให้ทวีพยสิ่งของแตกหักหาย ให้ใช้ทวีพยสิ่งของท่านนั้นโดยมาก
 แลน้อย ถ้าแลทวีพยอันหายนั้นมาก แลมันหาสิ่งสิ้น จะเสี้ยมีไต้
 ถ้าแลค่าตัวมันนั้น ยังมีถึงค่า ให้เอามันผู้ทาษนั้น ออกขายทอดตลาดจง
 สิ้นค่าให้แก่เจ้าเขี้ย ถ้าแลค่าตัวมันนั้นสิ้นค่าแล้ว ถ้าผู้ขายมีความ
 กฤณา รักษาใคร่ มัน จะไถ่เอามันไปใช้ ท่านให้ใช้ของท่านซึ่งมันทำให้แตก
 ทุทปายนั่นก็ง ถ้าแลมันผู้ขายนั้นมิไถ่ แลส่วนมันผู้ทาษนั้นสิ้นค่า
 แล้ว แลผู้ใดจะไถ่มิไต้เลย ท่านว่าเป็นภพแก่เจ้าของ ๖

๒๐ มาตราหนึ่ง ชายมีอาสนเขาเญ่ไปขายฝากไว้แก่ท่านเป็นเงินเท่า
 ใด ๆ ก็ดี ขอผูกคอกเขี้ยตามธรรมเนียม ชู่มาฉวีตายยังแต่เรือนเขี้ย
 ท่านว่ากระยาเขี้ยยังค้ำอยู่ ให้คิดค้นเงินแลคอกเขี้ย จงเต็ม ๖

๓๐ มาตราหนึ่ง ชายผู้คนลูกเมียทาษ ทาษี ภาษาไว้แก่ท่าน มิไต้ส่งคน
 นั้นแก่ผู้ไถ่ เขาไว้ผูกคอกเขี้ยก็ดี แลว่าเรือนเขี้ยหนี ผู้ฝากหลาย
 ทายบ้าง ให้ใช้แต่ผู้ยัง ให้ปันต้นสิ้นแลเขี้ยบ่วยการนั้นเป็น ๔ ส่วน
 ให้แก่เจ้าเขี้ย ๓ ส่วน ปรานี้แก่ผู้ขาย ส่วนหนึ่ง ๖

๔๐ มาตราหนึ่ง ชายคนแก่กัน แลกรรมกรรมว่าชายฝากก็ดี ชายซาก
 ก็ดี แลผู้ขายมิไต้ส่งทาษนั้นแก่ผู้ไถ่ เขาคนนั้นไว้ผูกคอกเขี้ยนก็ดี ส่ง
 ทั่วข้าแล้วจ้างวานใช้ไปก็ดี แลผู้เขาไว้ นั้นมิไต้ส่งตัวทาษ แลเจ้า
 เงินไปทวงเขาตัวทาษแก่ผู้เขาไว้ คอกเขี้ยแลค่าจ้างก็มิไต้ แลผู้เขา
 ไว้ นั้น บอกว่าตัวทาษ ^{นั้น} } ก็ดี ท่านให้คิดเขาต้นเงินแลค่าบ่วยการ
 ทาย)

แลค่าจ้างแก่ผู้เขา ข้าคน ท่านไว้จงถ้วน ๖

๕๐ มาตราหนึ่ง ทนายจะรู้พยานเงินขึ้นน้ำขึ้นขา ยอมหน้า ชี้ช ขยาย สิ่ง
 ของในสำเนาในหน้าใน ก่า วัว ค่าง ควาย ค่าง เกรียน กี้ กี้ ใน ตลาด กี้ กี้
 แล มัน เขา มี ฝาก ทนาย แพร พรหม แก้ว แหวง ไป ชี้ช ขยาย จำคุก ทอก
 นายเงิน มัน กี้ ให้ คดก เบี้ย แล มัน ภา เขา ของ ท่าน หนี ไป ถึง นั้น แล เจ้า
 ทพ ระ เขา ทพ พย สิ่ง ของ แก่ นายเงิน มัน นั้น มี กี้ แล นายเงิน มัน ระ เขา
 ตัว แก่ ผู้ ให้ ทพ พย สิ่ง ของ แก่ มัน นั้น มี กี้ ท่าน ให้ เลี้ย ทั้ง สอง ข้าง ให้
 ช่วยกัน ทา เขา ทาย ของ รน ๖

๖๐ มาตราหนึ่ง เชิญใจ จาก แกร่น เขา ญาติ พี่ น้อง ลูก หลาน ไป ขยาย ฝาก ไว้
 แก่ ท่าน กี้ กี้ แล ขยาย ตัว มัน เอง กี้ กี้ มี สวรรกรรม รรม กั้น ไก ไว้ เป็น คำ นัย
 ให้ ท่าน ใช้ ประ จำ เชิง กระยา เบี้ย แล เจ้า เบี้ย มิ ได้ เขา มา ใช้ สย มัน ลูก
 คดก ไป อยู่ บ้าน อื่น เมือง ไกล มัน กู้ ทพ พย สิ่ง สิ้น ท่าน ผู้ อื่น ที่ มัน ไป อยู่ นั้น
 แล ผู้ ให้ ทพ พย สิ่ง สิ้น นั้น มี รู้ ว่า มัน กู้ นั้น เป็น ข้า คน ของ ผู้ ไก อยู่ จำ นัย
 กาล นาน ไป เจ้า ทพ พย สิ่ง สิ้น จึง ให้ กู้ นั้น ระ เขา ทพ พย สิ่ง สิ้น ตน คั้น มัน กู้
 กู้ นั้น มิ ให้ มัน ว่าเป็น ข้า คน ของ ท่าน กี้ กี้ แล มี ผู้ ว่า กล่าว ว่าเป็น ข้า คน ลูก
 กระยา คดก เบี้ย มา แล มัน หนี มา กี้ กี้ พิจารณา เป็น สัจ ว่าเป็น ข้า คน ท่าน
 จริง เป็น ข้า คึง นาน มา แล้ว ท่าน ว่า เจ้า เบี้ย ระ คน ตน ไป ทำ กระยา คดก
 เบี้ย บ้าน อื่น เมือง ไกล ถึง นั้น ท่าน ว่า ให้ เขา ตัว ผู้ ทาย นั้น ทอน ทั่ว ย ลว ทน
 สาม ลีบ ที่ แล ทพ พย สิ่ง ของ มัน กู้ ยืม ท่าน นั้น ให้ ทำ เป็น สอง ส่วน ให้
 มัน เจ้า ทาย นั้น ใช้ ส่วน หนึ่ง เพราะ ว่า เจ้า ทาย เจ้า คน ระ ให้ มัน ไป ทำ คดก
 เบี้ย บ้าน อื่น เมือง ไกล แล ส่วน หนึ่ง นั้น เป็น กัฟ แก่ เจ้า สิ้น ผู้ ให้ กู้ ผู้ ให้ ยืม
 นั้น แล ๖

๑ กล่าว ลักษณะ ทาย ขยาย ลูก คดก ได้ ลูก คดก กี้ ๖ มาตรา เท่านั้น ๖
 ๓๐ มาตราหนึ่ง ทาย ขยาย ฝาก หลึง ก่า ๑๑๐๐๐๐ ขยาย คำ ๑๔๐๐๐๐ ก่า
 หนี ถ้า ทาย ให้ เขา แก่ ผู้ ขยาย ถ้า คำ หลึง ขยาย ขยาย มากกว่า ๑๒๐๐๐๐ } ขึ้น ไป
 ๑๔๐๐๐๐ }

เจ้าเงิน ที่เก็บ ปวด ประการโต ใช้ จะเอาโทษ แก่เจ้าเงิน นั้น มิได้โดย เพราะ
คำตัว มั่น พัน พระราชกฤษฎีกา พระอัยการ แล้วย เป็น สิทธิ แก่ นายเงิน แล

๒๐ มาตรา หนึ่ง ชาย ข้าราชการ ลูก เท้า คน ขาด ค่า แก่ ท่าน แล้วย แล มัน นั้น
มายัง คน ๆ เขาไว้ ๒๐ } วัน แล มัน มิได้ บก แก่ นายเงิน แล นายเงิน มัน
ภย ให้ เขา เบี้ย วัน ๓๑๑๐๐๐ ถ้า แล ๒๐ | ขอบ ใช้ ให้ คิด เขา ขอบ ค่า ตัว
มัน แล

๗๖

๓๐ มาตรา หนึ่ง ผู้ ทวย ราษฎร ทั้ง หลาย ยากจน ชาย คน แก่ กัน ขาด ค่า มี พัน
ถึง เตือน คน นั้น หนึ่ง ท่าน ให้ ผู้ ชาย ใช้ เงิน ท่าน จง เต็ม ค่า ถ้า พัน กว่า เตือน มัน
หลบ ๓ นั้น หาย ไป ท่าน ว่า เป็น ภพ แก่ นายเงิน ผู้ โฉน่นั้น หนึ่ง ถ้า มัน เป็น พยาธิ
ใหญ่ กี่ ตี เป็น บ้า หมู กี่ ตี แล มัน เจ็บ บ่อย เป็น ประการ โต ๆ กี่ ตี ท่าน ไว้
กำหนด เตือน หนึ่ง ให้ เขา คน นั้น ไป เวน แก่ ผู้ ชาย ให้ ผู้ ชาย คืน เงิน ให้ แก่
ผู้ โฉน่ ถ้า พัน กว่า เตือน หนึ่ง มัน เจ็บ บ่อย เป็น ประการ โต ๆ ท่าน ว่า เป็น ภพ
แก่ ผู้ โฉน่ จะ ว่า แก่ ผู้ ชาย นั้น มิได้ ท่าน ไว้ กำหนด เตือน หนึ่ง จึง เขา เป็น ขาด
ค่า ถ้า มี ผู้ พิภาย ว่า ทาย นั้น เป็น บ่าว ไพร ผู้ คน คน ไซ้ จึง ได้ ผู้ โฉน่ โฉน่ เขา
เบีย แก่ ผู้ ชาย

๗๗

๔๐ มาตรา หนึ่ง ชาย ลูก ชาย ข้าราชการ แก่ ท่าน แล้วย แล ลัก เขา ไป เอง ตั้ง นั้น
ท่าน ได้ ใหม่ ตั้ง โจร เหตุ ชาย ขาด ค่า แก่ ท่าน แล้วย แล ลัก เขา ไป ให้
ท่าน ไต้ ยก

๗๘

๕๐ มาตรา หนึ่ง ผู้ ทวย ราษฎร เขา หลิง ผู้ คน ลูก หลาน พี่ น้อง ไป ชาย ฝาก
ไว้ แก่ ท่าน แล ผู้ โฉน่นั้น ก็ เขา ลูก หลาน แล ข้าราชการ เขา ชาย ฝาก ไว้ นั้น ไป
ชาย เป็น ขาด ค่า จำ เนียร กาล นาน มา หลิง ทาย นั้น มี ลูก แห่ง ที่ ผู้ โฉน่ จาก
ค่านั้น คน หนึ่ง สอง คน กี่ ตี ท่าน ว่า ให้ พ่อ แม่ แล เจ้า ทาย ผู้ ชาย ฝาก นั้น
เขา เงิน ไป ส่ง คืน ให้ แก่ ผู้ โฉน่ ฝาก นั้น แล ให้ ชุบ สุภาว ที่ เรียก เขา คน แล ลูก
หลาน เขา แก่ มัน ผู้ โฉน่ ขาด ค่านั้น ส่ง ให้ แก่ เจ้า พ่อ เจ้า แม่ เจ้า ข้าราชการ แล

ผู้เอาไปขายจากท่านนี้ให้ใช้เงินแก่ผู้ใดจากค่า เพราะว่ามีผู้ใดฝาก
เอาทนายฝากไปขายเสียจากค่ามิชอบแล ๖

๑ กล่าวลักษณะ ทาย ขาย จากค่าใด จากค่าใด ๕ มาตราเท่านี้ ๖

๑๐ มาตราหนึ่ง กู่นี้ขาย คน ยังมีส่งเงิน ซึ่งกูแลขาย ถ้าต่อสู้พิจารณา
เป็นสัจว่ายังมีได้ส่งเงิน ท่านว่าประบัตสิ้น ท่าน ให้เอาทุน ณะทวีพยทั้ง
ใหม่ทวิคุณ ถ้าพิจารณาเป็นสัจว่า ได้ให้เงินซึ่งกูแลขายแก่เจ้าเงิน
แล้ว แลมาให้เรียก มักได้ท่านเท่าใดให้เสียท่านเท่านี้ ๖

๒๐ มาตราหนึ่ง ทว่ากูนี้ถือสิ้นขายคนไว้แก่ท่าน ให้ส่งเงินให้แก่
เจ้านี้ นายเงินมิได้คืน สวรรกรรมธรรมให้ เจ้านี้ นายเงิน กลับเกาะกุม
ทนายลูกนี้ไปใช้สอยจำของ ที่โยย เมื่อพิจารณาเป็นสัจว่าทนายลูกนี้ได้
ให้เงินแก่เจ้านี้ ๆ มิได้คืน สวรรกรรมธรรมให้ ท่านว่า มัน จะใคร่ได้จง
ท่านอีก ให้ใหม่เท่ามักได้ ถ้าจำของที่โยยก็ให้ใหม่โดยจำ ของที่
โยยอีกโสทหนึ่ง ถ้ายังมีได้ให้เงินซึ่งกูแลขายแก่ท่านใช้ ท่านว่า
ประบัตสิ้นท่าน ให้เอาทุน ณะทวีพยทั้งใหม่ ทวิคุณ ๖

๓๐ มาตราหนึ่ง เมียเต็มเมียกลาง เมียสุก ชายตัวแก่กัน มีบริคนเป็น
ค่านับ ถ้าได้โดยง่าย มีคืนแลคอก มากน้อยเท่าใด ให้เอาแต่ต้นสิ้น
จงเต็มยก คอกเขี้ย เสีย เพราะเขา ร่วมสวามีกัน ๖

๔๐ มาตราหนึ่ง ฟุ้งทวยราษฎรอันมีสิ้น นัยย แลได้เข้า คนแก่ท่าน
แลหาสิ้น จะให้ครบ ค่าคนก่อน มิได้ ก็ว่าให้ผู้ใดเอาไว้ก่อน คนนั้นก็คืน
คืน มายังผู้ขายเล่า ให้ผู้ขายนั้น คืนเขี้ยแก่ผู้ใด ถ้าคนนั้นคืนมาแล้ว
แลล้มตายหนี ให้ผู้ขายนั้นใช้เงินแก่ผู้ใด เพราะให้เขี้ยค่าคนนั้น
ไปมีสิ้นแก่กัน แม้น ชักพลัดหนีไป แลตายแห่งอื่น เป็นภักทั้งสง
ข้าง ต่างคนต่าง จะเอาเงินอัน ยังเหลือ อยู่แก่กันนั้น มิได้เสีย ๖

แลคนนั้นรับว่าเป็น ^{ไพร่}ทนาย { จึงทำนให้เอานักการไปบอกที่คนอยู่นั้น แล

ได้ตามมาว่าตะกัน ส่วนตัวมันให้ตระลาการเกาะไว้ ถ้าพ้นเจ็ดวันแล

มิออกมาว่าประการใดให้ตระลาการ ษายักคนนั้นไว้แก่เจ้า ^{ไพร่}ทนาย { นั้นก่อน

เมื่อจะถามมาว่าเมื่อใด จึงเอา ออกมาว่าโดยความแผ่นดินท่าน แล ๖

๑๐ มาตราหนึ่ง ผู้ใดมีทนาย ^{ชาย}หญิง } แลเจ้าเงินได้ใช้สอยมันทนายนั้น

มาช้านาน ครั้นอยู่มามันทนายนั้นหนีไปอยู่ในถิ่นถานบ้านเมืองเข้าเวรเอน

ท่านผู้อื่น แลเจ้าทนายไปติดตามภยมันทนายนั้นในที่นั้น เจ้าทนายจะเอา

ตัวทนายนั้นมา แลเจ้าถิ่นถานบ้านเมืองเข้าเวรเอนมิให้ทนายท่านมาท่านว่า

ทนายนั้นตาอยู่แก่ผู้ ^{ชาย}หญิง } แลนายเงินได้ใช้สอยมันทนายนั้น

อยู่ช้านาน ครั้นอยู่มามันทนายนั้นหนีนายเงินไป แลมีผู้หนึ่งไปภยผู้ทนายนั้น

ในสถานที่กลางทาง แลตัวผู้หนึ่งกับตัวมันทนายนั้นผูกจากันก็ดี แลมัน

ทนายนั้นหนีท่านไปก็ดี แลท่านมิได้รู้ว่ามันทนายนั้นหนีนายเงิน แล

เจ้าทนายไปภย เจ้าทนายจะกล่าวเอาโทษแก่ท่าน ซึ่งเคินไปด้วยทนายของตัว

นั้นมิได้เลย เพราะว่ามันเป็นคนเคินทางไปด้วยกัน ถ้าผู้เคินทางไป

นั้นรู้ว่ามันผู้ทนายหนีนายเงิน แลผู้เคินทางนั้นเป็นญาติกับมันทนาย

นั้น ท่านว่าเป็นโจร เหตุใดจึงกล่าวถึงนี้ เหตุว่าเป็นญาติกัน ๖

๓๐ มาตราหนึ่ง ทวยราษฎรทั้งหลายมีกิจกังวล ไปสถานที่ไกลแลยัง

มิได้ถึงที่สำนันั้นแห่งที่มีกิจ แลไปอาไศรยอยู่ศาลาวัดวาอาราม ที่บ้าน

ที่เข้าเวรเอนเขตแห่งใด แลเจ้าคนท่านหนีมา ๆ อาไศรยอยู่ด้วยแห่งเดียว

กัน แลเจ้าข้าคน ตาม มาภยผู้ อาไศรยอยู่ ทั่วยมัน จะ ว่าลัก ^{ข้า} } ทน ^น _{คน}

มิได้ เพราะว่าเป็นที่ อาไศรยแก่ คน ทั้ง เมืองได้ ๖๖

๔๐ มาตราหนึ่ง พี่ น้อง ลูก หลาน เกลื่อน ตก เซิญใจ ลุง บ้า ชาว ธาณี คายาย ช่วยได้มา แลมีผู้มา สู้ ขะ ยาย ขอให้มัน มีตัวเกิด ลูก ชาย หญิง เท่าใด จะ เขา ลูก มัน เป็น ทาย นั้น มิได้ ถ้า มิได้ ช่วยได้มันมา แต่เขา มัน มาเลี้ยงไว้ ถ้ามัน มี ส้ม ัก อยู่ ตามใจมัน ถ้ามัน กู้ ขึ้น สิ้น มาก น้อย เท่าใด ให้ คิคเขา แต่ต้น แล ทอด เบี้ย นั้น อย่า ให้ เขา แก่ มัน เลย ๖๖

๕๐ มาตราหนึ่ง ทาย ผู้ใด ต้อง พิภาย ให้ ผู้ใด นำ ถึง ผู้ขาย จึง จะ พัน โทษ ถ้า ผู้ใด นำ ทาย ผู้ขาย มิได้ ทาย อัน ใด นั้น มิเต็ม ค่า เมื่อ ใด นั้น ทาย ผู้ ฐู เหน มิได้ แล ผู้ ใด นั้น ต้อง โทษ โดย โจร ทัณฑ์ ถ้า ทาย ผู้ขาย ส่ง มิได้ เมื่อ ใด นั้น มี ผู้ ฐู เหน ใด เต็ม ค่า ผู้ ใด นั้น พัน จาก โทษ โจร เสีย แต่ ทาย ได้ ไป แก่ นาย เงิน เติม อัน พิภาย นั้น ๖๖

๖๐ มาตราหนึ่ง ทาย ท่าน หนี ไป มี ผู้ใด ได้ กลาง ทาง ก็ ที่ ทาย ท่าน หนี มา สู้ มิ รู้ จัก ว่า ทาย ไทย พี่ น้อง ผู้ใด ให้ เจ้า เว็ ธน ตาม มัน ได้ รู้ นิ เจ้า ทาย รวม บ้าน เมือง เตียว ทั่ว ยกัน ให้ เจ้า เว็ ธน ส่ง ไป ให้ มัน มา ได้ ก็น ถ้า เจ้า ทาย นั้น มี พัง มา ได้ เขา แล ทาย นั้น หลบ หนี ล้ม ทาย ท่าน ว่า อย่า พัง ใส่ โทษ ผู้ใด นั้น เลย นิ ทาย นั้น มัน ว่า นาย เงิน อยู่ ต่าง บ้าน ต่าง เมือง ให้ ผู้ใด ทาย หนี ไป บอก แก่ เจ้า บ้าน เจ้า เมือง ให้ รู้ มิ รู้ จัก เจ้า ทาย แล ผู้ใด บได้ ไป บอก เจ้า ทาย แล เจ้า บ้าน เจ้า เมือง แล ไว้ ทาย ท่าน ใน เข้า เว็ ธน เค็ ธน หนึ่ง สอง เค็ ธน ทาย ท่าน หนี ทาย ก็ ที่ ให้ เจ้า บ้าน ใช้ ทาย ท่าน แล ๖๖

๗๐ มาตราหนึ่ง ทาย ท่าน ก็ ที่ เม็ ย ท่าน ก็ ที่ หนี ซ้ำ มหวิ เมือง ๆ หนึ่ง ก็ ที่ สอง หวิ เมือง ก็ ที่ มา กู้ ขึ้น ไป ก็ ที่ แล มี ผู้ เขา ไว้ ใช้ การ งาน แล ผู้ เขา ไว้ หนี ให้ กฏหมาย แก่ จรรมา ชิว ให้ เหน แล้ว แล ให้ ตาม เขา ฉัย คำ มัน ไว้ ฉัย

แลเจ้าทนายเจ้าคน ตามมาภบ ให้เสียค่าหัว คำนับตาม ชายแลหญิง ถ้า

ชาย หนึ่ง จ้ามมาหัวเมือง หนึ่ง ให้คักเอาเงินค่า รักษา มันไว้ค่าตั้ง สอง บาท

ถ้าหญิงค่าตั้ง หนึ่ง ถ้า หนึ่ง มา ^๒ } หัวเมือง ให้เอาค่า รักษา ถ้าชาย คล

สามค่าตั้ง ถ้าหญิง คล สอง ค่าตั้ง จึงให้ ไปแก่เจ้ามันแล ถ้าแลมัน

ทำมา ทากิน อยู่เป็น ช้านาน มีลูก หญิงชายเป็น หลายคน แลเจ้าเงิน จะ

เอาลูกมันไป ให้เจ้าบ้านคักเอาค่า รักษา จงทุกคน เพราะท่านได้พิทักษ

อัก แะแก่ลูกมัน ถ้าหากันคาคักก็มีไ้ เอาทนายท่านไว้ มิได้บอก แล

มิได้กฎหมายไว้แก่จรรมาจิกร ให้ปรับโทษเอาตามใน วรางโจรแล ถ้า

แลได้บอก แก่ จรรมาจิกร จะเอาผู้นั้นเป็นโทษมิได้ เพราะว่าได้กฎหมาย

หมายแก่ จรรมาจิกร แล้ว

๙๐ มาตราหนึ่ง ทนายท่าน หนีไปทั้ง ตรวน เมื่อท่านได้ทนายมา ทนาย บอก

นายเงินว่ามีผู้ คักถกถก ตรวน แล้ว จึงมาสั่ง มิควรให้บ้านหนึ่งแก่ผู้ไ้คักนั้น

เลย เพราะ ถกถก ตรวน ทนายท่าน ออเสีย ถ้าเขาไปทั้ง ตรวน ให้เจ้าเงิน มัน

ให้บ้านหนึ่งแก่ผู้ไ้คัก โดยไกลแลไกลนั้น

๙๑ มาตราหนึ่ง ผู้ใดเป็น ทนายท่าน แลมัน หนีมาเอาทรัพย์สินสิ่งของท่าน

ไป กัวยแล นายเงินไปตามไ้ตัวมันมา ท่านให้มันใช้ สิ่ง ของท่าน จง ถ้วน

แลต้นเงิน คชกเนี้ยนั้น ให้เอา แก่มันโดยกบิลเมืองท่าน ถ้าเจ้าเขี้ย

คักตาม มาภบตัวมัน จะเอาตัว มา มีผู้ ประกันไว้ แลทนายท่าน หนีใช้ ให้เอา

ทรัพย์สิน ซึ่งมันลัก นั้นแก่ผู้รับประกัน หนึ่งเจ้าเขี้ยคักตาม ภบตัวมัน ถึงแก่

กรรมสัน จิวิตร ท่านให้เอาเนี้ยแก่ผู้ขายแต่ต้นทรัพย์สินโดย พระธรรมสาคร

๑๐๐ มาตราหนึ่ง ทนายท่าน หลบ หนีไปแห่งใด ๆ เจ้าทนายเจ้านี้เสีย

บ้านหนึ่ง แลค่าจ้างแก่ผู้ไ้คักมานั้น ให้นายเงินคักเอาแก่ ทนายท่าน

ตาม ซึ่งเสียต่าง นั้น

๑๑๑ มาตราหนึ่ง ชวนทนายท่านไป ค้าต่าง เมือง แลทำ ประการใด ๆ แก่ มັນ ๆ หนึ่ง ท่านให้ใช้ค้ำ กิ่ง หนึ่ง ก่อน กิ่ง หนึ่ง ให้ผิด หาตัวเดือน หนึ่ง ถ้า มีภบตัวให้ใช้ค้ำท่าน จงเต็ม ถ้าวันนำไป แลกภบตัว มั่นใช้ ให้เอาตัว ผู้นั้นไว้ เป็น ทาย แล

๑๑๒ มาตราหนึ่ง ประกัน ผู้คนท่านใส่ กลว่า คนนั้น หนึ่ง อยู่มา เจ้า คนไป ภบตัวผู้ ซึ่งเป็น เว้น เบี้ยนั้น เขา มา ยัง ระยะเวลาการ พิจารณา เป็น สัจ ว่า ผู้ ประกัน เขา ไป ซาย แล เว้น ซอน อ่า พราง ไว้ ให้ โทม ผู้ ประกัน ทั่ว คุณ เป็น สิ้นใหม่ กิ่ง พิโนย กิ่ง แล เว้น เบี้ยนั้น ให้ ทวน ทั่ว ลวท หนึ่ง ๑๐ ที่ แล ส่ง ทั่ว มั่น เว้น เบี้ย ให้ แก่ เจ้า เงิน

๑๑๓ มาตราหนึ่ง ทาย ผาก นายเงิน ใช้ ให้ ฝ้า เว้น แล ลุก หลาน นายเงิน เขา แยก ชัน เว้น แล ของ หาย ท่าน ให้ ผู้ เขา แยก ชัน เว้น นั้น ใช้

๑๑๔ มาตราหนึ่ง ทาย โจท เจ้า ว่า มี ไร เป็น ทาย กิติ ว่า ไร ส่ง เงิน ค้ำ ทั่ว แล ไร กิติ เมื่อ พิจารณา เป็น สัจ ว่า เป็น ทาย ท่าน ยัง มี ไร ส่ง เงิน แก่ ท่าน จริง ให้ ทวน ทั่ว ลวท หนึ่ง ๑๐ ที่ แล ให้ ส่ง ทั่ว มั่น ให้ แก่ เจ้า ทาย กัน เรยา ให้ ทุ เกียง อย่าง กัน

๑๑๕ มาตราหนึ่ง ผู้ โภก มี ทาย ซาย หลิง เจ้า เงิน ไร ใช้ สอย มั่น อยู่ จ้า ยาด ควัน อยู่ มา เกิด เจ้า แพง แล เจ้า ทาย นั้น จะ หา เข้า ปลูก เลียง ทาย นั้น มี ได้ จับ ทาย นั้น ให้ ไป หา เลียง ชีวิต เอง มั่น ทาย นั้น ไป พึ่ง อยู่ ทั่ว ทำ ฝ้าย ช้าง หนึ่ง แล ท่าน เลียง มั่น ไว้ เมื่อ จะ ณะ เจ้า แพง นั้น เจ้า ทาย เตน ทั่ว มั่น ทาย นั้น จะ ไร ว่า กล่าว ว่า มั่น เป็น ทาย ของ ทั่ว หา มี ได้ ควัน อยู่ มา เข้า ทุ ก เจ้า ทาย จะ มา ว่า กล่าว แก่ ทาย นั้น ว่า มั่น เป็น ทาย ของ ทั่ว อีก ไม่ ได้ โดย เหตุใด จึง กล่าว ดังนี้ เหตุ ว่า เมื่อ เข้า แพง นั้น ทั่ว มี ได้ กล่าว ว่า เป็น ทาย

๑๑๖ มาตราหนึ่ง บ้าน เมือง ภูเก็ต เข้า แพง แล ผู้ มี จ้า คน ทลาย แล คน หา เข้า จะ เลียง วิชา จ้า คน ท น มี ได้ คน ละ ทาย คน ให้ ไป ทำ ได้ ปลูก เรง

แล ข้า คน ทำ มี ทิน แล มัน ไป ฟัง กิน เข้า ของ ท่าน แล ท่าน เลี้ยง รักษา ไว้
 ครั้น เข้า ถู ก แล หาย ไป อยู่ บัด นี้ แล จะ คั้น เอา คน ทน เล่า ไซ้ ท่าน ได้ ที่
 คำ นั้น จง เต็ม ให้ แก่ ผู้ ให้ เจ้า กิน ซึ่ง เลี้ยง มา นั้น จง เต็ม คำ เพราะ เขา
 หาก เลี้ยง รักษา มัน จึ่ง หมด ชีวิต อยู่ แล ๗๕

๗๖ มาตรา หนึ่ง ทวย ราษฎร ทั้ง หลาย มี ทาย ชาย หญิง แล เจ้า เงิน ได้
 ไซ้ สบาย ทาย นั้น ชำ นาน เกิด อุบัติ เหตุ เข้า แพร่ ครั้น อยู่ มา มัน ทาย นั้น
 หา เข้า จะ เลี้ยง ชีวิต มี ได้ มัน ทาย นั้น ไป ฟัง ท่าน ผู้ ฝ่าย หนึ่ง ๆ นั้น มี
 ได้ ใด ใด ตาม มัน ทาย นั้น ให้ แจ้ง แล เขา ทาย ท่าน เลี้ยง ไว้ มี ได้ บด แก่ เจ้า
 ทาย ครั้น อยู่ มา เข้า ถู ก เจ้า ทาย มา อย ทาย จะ เอา ทาย ท่าน คั้น ท่าน ได้
 ทำ คำ ทวิ ทาย นั้น เป็น สอง ส่วน ให้ แก่ ผู้ เลี้ยง ทาย นั้น ไว้ ส่วน หนึ่ง ๆ ให้
 ได้ แก่ นาย เงิน ๗๖

๗๗ มาตรา หนึ่ง ทาย ท่าน หนึ่ง ไป อยู่ ที่ ใด ๆ ผู้ โภ กษ ทาย ท่าน แล้ว มา บด
 เจ้า ทาย ว่า จะ ขอ ใด จะ ให้ เงิน คำ ทวิ ทาย ครั้น แล้ว มัน กลับ มา ว่า
 ทาย หนึ่ง หนึ่ง ต่อ ไป ท่าน ว่า มัน ทำ กส โภ กษ พัง ลง ท่าน ให้ มัน ส่ง ทาย
 หนึ่ง จง ได้ ถ้า มี ได้ ให้ ไซ้ คำ ทาย ท่าน จง ถ้วน ๗๗

๗๘ มาตรา หนึ่ง ทาย นาย เงิน ไซ้ อยู่ ถ้า ไซ้ บ่อย มาก เจ็บ อยู่ ชำ นาน หลาย
 เกี้ยน หลาย บั นาย เงิน มี ได้ ไซ้ จะ เขา ตก เบี้ย คำ บ่อย การ ต่อ หน้า ไซ้
 ท่าน ว่า มี ชอบ ให้ เขา แต่ คั้น ๗๘

๗๙ มาตรา หนึ่ง ทาย ฝัก เกิด ใน เรือน เบี้ย ให้ สัก ชี แก่ เจ้า เบี้ย ถ้า
 แล ลูก ทาย นั้น มี ส้ม ัก จะ อยู่ คุ้ม ให้ คิด เขา คำ ทวิ ตาม อายุ หนึ่ง แล สกร รส่ง
 แก่ เจ้า เบี้ย ๗๙ แล คำ ทวิ นั้น คำ ว่า ๖๐๐๐๐๐ แล เกิด ลูก ใน เรือน เบี้ย
 มาก นัย เท่า ไท จะ เขา เป็น ลูก ทาย นั้น มี ได้ แล เจ้า เบี้ย ได้ พยาบาท
 วิชา ให้ คิด เขา คำ น้า นม เข้า บ่อน แก่ อายุ ๗๗ ขวบ ลง มา พัน กว่า นั้น
 ท่าน มี ให้ เขา ท่าน ว่า มัน รั เลี้ยง ทั่ว รั ไซ้ ได้ อยู่ แล้ว ๗๙

๒๑๑ ● มาตราหนึ่ง ผู้ใด ครักธา ต่อ พระศาสนา ไปรทให้ ทาย บวช เป็น ภิกษุ สามเณร รูป ชีใน พระศาสนา แล้ว ถึง จะ ลา ออกจาก พระศาสนา เล่า ก็ ก็ เจ้า ทาย จะ เอา ทายคืน นั้น ทา มิได้ ถ้า เจ้า นี้ ยอม ให้ ลูก นี้ บวช แล้ว จะ เอา ลูก นี้ คืน ก็ มิได้ ๖๖

๒๒๑ ● มาตราหนึ่ง คบ ทาย ท่าน ไว้ แห่ง เว้น คน แล เจ้า ทาย ตาม มา ภย ทาย ท่าน แล จะ เอา ทาย ท่าน ไป ไซ้ แต่ คน ผิด วัน ผิด คืน จะ เอา ทาย ไป ส่ง แล คน มิได้ เอา ทาย ท่าน ไป ส่ง เอา ทาย ท่าน ไว้ ซาก การ งาน ไซ้ ได้ ชาย เขา เขี้ย บัวย การ วัน ละ ๓๐๐ ถ้า หลึง เขา วัน ละ ๑๕๐ ถ้า พัน เค็ดน ทั้ง สอง เค็ดน แล้ว เอา ค่า ทั่ว มา ทั้ง โหม ขอบ ค่า เป็น สิ้น โหม ๖๖

๒๓๑ ● มาตราหนึ่ง ทาย แล ทาย กุจกัน ไซ้ พี่ น้อง พ้อง พันธุ เอา กัน ไป ช้อน เร้น ไว้ มี ผู้ มา บอก นาย เงิน ๖ รู้ เทียว ทา ทาย ท่าน คน พวง มิได้ บอก ตามจริง อยู่ มา เจ้า ทาย ภย ทาย ของ ท่าน พิจารณา เป็น สัจ ว่า มี เร้น ช้อนกิน อยู่ ทั่ว มั่นจริง ให้ ทวน มี ผู้ ภา เร้น ช้อน แล ผู้ หนี คัวย ลวท หนึ่ง โยย สกรร มิ สกรร ๖๖

๒๔๑ ● มาตราหนึ่ง ข้า คน ท่าน ๆ มิได้ ว่า จะ ชาย แล คน ไป ขอ ใ้ ทาย ท่าน แล ทาย ท่าน หนี ไซ้ ท่าน ว่า ผู้ ขอ ใ้ ทาย ท่าน เป็น จำพวก คน ร้าย แล ทาย ท่าน หนี เพราะ ไป ขอ ใ้ ให้ ผู้ ไป ขอ ใ้ นั้น ไซ้ ทาย ท่าน ถ้า แล ได้ ทั่ว ทาย อัน หนี ไป นั้น มา แล มี น ว่า ผู้ ขอ ใ้ นั้น เขา ไป ช้อน ก็ ก็ แนะ นก ใ้ มี น หนี ก็ ก็ ผู้ นั้น เสมอ ใจ รัก ทาย ท่าน ให้ โหม คง ใจ รัก ทาย ท่าน แล ๖๖

๒๕๑ ● มาตราหนึ่ง เศรษฐี ครอบคั ทวย รามฎร กรม ไท ๆ มี ทาย มาก ทลาย

ไซ้ ไป ค้า ทาง

ยก
ไว้
อ
เห็น
๕
ใ้

) หนี ไป สฐาน ที่ ไค ก็ ก็ แล ทาย นั้น ต้อง พิกาย ด้ย

ความ อยู่ใน ศาลากว่ ทรงทิ้งไป มาหาฉันได้ แลเจ้าทนายนั้นมิรู้ อยู่
 เหนียว นาน แล มีผู้ไป แก่พิภพ แลช่วย เอากลาง ศาลากว่ แล อยู่จำ
 เหนียว นาน มาเจ้า ทนาย จะเอาตัวไป แลให้ผู้แก่พิภพเอาสิ้น แก่เจ้าทนายซึ่ง
 ช่วย มาจงเต็ม แลให้มัน แต่งเข้า ออก ออกไม่ยะมา ท่านผู้แก่พิภพโดย
 ครว แลให้ส่งตัวทนายนั้นให้แก่เจ้าทนายนั้นคืน ถ้าแลทนายนั้น ทำทรมัย
 สิ่งสิ่งสิ่งใดแตกหัก หาย ให้ใช้ใช้ทรมัยท่านนั้น

๖๕

๖๖ ๑ มาตราหนึ่ง ผู้ใดเป็น ทนายท่าน ๆ ใช้ไปทำ อาร แต่งท่าน เสียไป
 เช่นเขลย ฉ่าศึก อยู่มา รอคคืน มาเล่า แลผู้นั้นก็พ้น จากเป็น ทนายท่าน
 ถ้าแลไปทำ อาร คนเอง แลลงมือไปแก่ฉ่าศึก เมื่อคืน มาได้ แลผู้นั้น
 มิพ้น จาก ทนายท่าน เสด

๖๖

๑ ศุภมศก ศักราช ๑๕๕๖ ปี ฉลู นักษัตร ล่วงจระ วิสาขมาสศกชยักเขธา
 ธาภิทยวาร สมเด็จพระมหารัชมงคลมุนี เจ้าอาวาสวัดสุทัศน์เทพวราราม
 ปวสาต น่าย ช้าย สังกัดเจ้าพระยาศรีรัตนมณเฑียรบาล ชุน จันทราทิทย ชุน
 อินทรทิตย นายท้าวราชบัณฑิตยเจ้าด้วย มีพระราชโองการมารพระบันฑูร
 ให้แต่ง พระราชกำหนด พระราชกฤษฎีกาไว้ดังนี้

๖๗

๑๑ มาตราหนึ่ง มีใน พระธรรมสาทร เดิมว่า ข้อข้างม้า วัวควาย เงิน
 ทอง ไร่ ไร่คน ข้อผ้าผ่อนเรือ ซาเข้าปลาเมียงหมาก ทรมัยสิ่งใด ๆ มิพ้น
 ให้เบีย ผู้ชาย ตกศึกไกลไกลก็ดี แลผู้ซื้อ มิได้ตก คือก ให้ผู้ชายเอาแก่
 ผู้ซื้อ จงเต็ม ถ้าผู้ซื้อตก คือก ผู้ชาย มิได้ตก คือก ท่าน มิให้ผู้ชายเอาแก่ผู้
 ซื้อ สักฉับเลย ถ้าแลสิ้นอันผู้ซื้อ มิ ประณิน ชุน ตกอ เขย ก็ดี ให้ ถึงกิจ
 กล่าวก่อนนั้น ถ้ามีฉนตาคัดคี่เท่าหัวปาก ขึ้นไป ตกคี่ได้พิจารณา
 ถ้าผู้ซื้อ ตกคี่ อัง มีทรมัยสิ่งสิ่ง ทนายไทย อยู่แก่ พ่อแม่พี่น้องลูก หลาน
 กากอ หลง ให้พ่อ แม่พี่น้อง ลูก หลาน ผู้ใด สิ่ง สิ่ง ทนายไทย นั้น ใช้สิ้นท่าน

เพ็งให้ ประยัก สิ้น ท่าน ถ้ามันที่ ตก ตึก หนี มารบดมีสิ่งสิ้น ทายไทย ให้
ใช้ กุญ กล่าว มา นี้ ๖

๓๐ หนึ่ง กรุงเสี้ย แก่ ชำศึก ไพร่ฟ้าข้าแผ่นดิน กรุงแตกตื่น หนีไปอยู่ต่าง
เมือง เสกข์เจ้า มาครบครวของ กรุง จึงยกกองทัพ ออกไปปราบ ชำศึก
มีไชยชนะแล้ว ทแกล้วทหารไปโดยเสกข์ ได้ข่าวกรุงเทพมหานครเจ้า
มา ๖ เขาไว้เป็นสิทธิ ซาก คิด เขาค่าตัวนั้น มิได้เลย ๖

๓๑ มาตราหนึ่ง ทายหนี เจ้าไปต่าง เมืองเสี้ย แก่ ชำศึก หนี รบดคืนมา
ให้ไว้แก่เจ้าเงินคืน ถ้ามิได้ หนีผูกตอกเบี้ยไป เสี้ยแก่ชำศึก ให้ตี
ค่าตัวเปน ๓ ส่วน ให้เจ้าเบี้ย ส่วนหนึ่ง สองส่วนให้ปรานีแก่ มันผู้ขาย
เพราะเปน ขาญ กรรมด้วยกัน เกิดจลาจลในแผ่นดินพระเจ้า อยู่หัว เป็นภัย
แก่เจ้า สิ้น ๖

๔๐ มาตราหนึ่ง ทายสิ้นไถ่มัน มิสมัค อยู่ แลมันถามเงิน มาส่ง เจ้า
เงิน มิ ออกไป ยัง ศาลแพ่ง เจ้าเงินคิดเขาแก่มัน นอกสารพิจารณาเปน สัก
ว่าผิด ทาย มักได้เท่าใดได้หัก สองเท่ามักได้ ช่างได้ทวย ราษฎรทั้ง
ปวง จ้มเหง สิ้นไป ๖

๕๐ มาตราหนึ่ง ทายแค้นใจเจ้า เบี้ยนายเงินด้วยประการใด แลพึงได้
เรียก นายเงิน ออกมายังโรงศาล ท่านว่าให้มัน ส่งค่าตัวมันแก่ นายเงิน
มันเสียก่อน ช่างได้ฟ้องร้องเหนือเงินท่าน ถ้า นายเงิน ทำผิดเป็น ความ
มหันตโทษไม่ส่งค่าตัวก็ รับฟ้องได้ ๖

๖๐ มาตราหนึ่ง ทายสิ้นไถ่มัน มิสมัค อยู่ แลมันถามเงิน มาส่ง เจ้า
เบี้ย นายเงิน มิรับ ท่านว่ามิชอบ ถ้ามันส่งสามครั้งแล้ว เจ้าเงินมิรับ
ได้คิดเอาสืบ หยิบ หนึ่งแก่ นายเงิน เหตุว่า นายเงิน ทำให้ได้ยากแก่ไพร่
พลเมือง ถ้ามันมิ ส่งเงินแก่ นายเงิน แลมัน มาฟ้องร้อง ถ้าเจ้าเงิน จ้น
ศาลให้ คิดเอาสืบ หยิบ หนึ่งแก่ ทายนี้ ๖

๗๐ มาตราหนึ่ง ทายแลทายกๆเดียวกัน เกิดวิวาทแก่กัน แลท่าถึงเจ้า
 เบี้ยนายเงินๆมิได้ยื่นแก่โคตร ประสาทเอง แลทายนั้นไปบอกแก่นาย
 จะขึ้น ชื่อว่าท่านมิได้ แลถ้อยคำนั้นมิควรที่จะฟัง ฟัง มิควรที่จะ
 เอาถ้อยความใด่ถาม ชึ่ง ถ้าเจ้าเงินนั้นได้ยื่นแก่โคตร ประสาทเอง
 แลเห็นด้วยจักขุเองทั้งนั้น ชึ่ง ชื่อว่าท่า ครว ที่ จะ เอาว่า กล่าว ถ้อย
 ความได้ ๖

๗๑ มาตราหนึ่ง ผู้ใดเป็นทนายทนายท่าน แลเจ้าสิ้น เมตตากฎมาใช้โดย
 สุภาพ แลมันมีผ้า พรพรรณง ห่ม ทพย สิ่งสิ้น ครั้น ชู่ มาทายนั้น ทาย แล
 ทพย สิ่งสิ้นผ้า พรพรรณง ห่ม ของมัน นั้นให้ ได้แก่เจ้าทนาย เหตุใดจึง กล่าว
 ทั้งนี้ เหตุว่า มัน เป็นทนายท่านในเรือน เบี้ย มัน มี ทพย สิ่งสิ้น ในเรือนท่าน

๗๒ มาตราหนึ่ง ผู้ใดเป็นทนายท่าน มัน มี ทพย สิ่ง สิ้น ก่อน ยัง มิได้เป็น
 ทนาย ครั้น อยู่มา มัน ทาย แลเจ้าทพย จะ กล่าว เอาทพย มันผู้ตายมิได้
 เลย เพราะ ว่าทพยของมัน มิได้เกิดในเรือนเจ้า ทพย ให้เอาทพย
 นั้นให้แก่ ภรรยาญาติพี่น้องมัน ผู้ตาย ถ้ามัน หาบุตร ภรรยา สามี พ่อแม่
 พี่น้องมิได้ ให้เอา สิ้น นั้นให้แก่เจ้าทนายโดยพระธรรมสภากรอื่น กล่าวไว้

๗๓ มาตราหนึ่ง ทายส่อเจ้าเงินว่า เป็นโจร ปล้น ลัก ทพยอันใดๆ ก็ที่
 ว่า บังเงินทอง สิ่งของๆ หลวงก็ ที่ ว่า เป็น กระบด ประทุษร้าย ประการใดๆ
 ก็ที่ พิจารณามีเป็นสัจว่า นายเงินนั้นเป็นผู้ร้ายใช้ ท่านว่าให้เอาทนาย
 อัน ส่อ นั้น มา ชึ่ง ขาหย่างเอา เฉลว ปะหน้า ประจาน แลให้มัน ร้อง ว่า อย่า
 ทูเถียงข้าผู้ทรชน คน ร้ายส่อ นายเงิน แลให้ลงโทษ ทอน ตัก ปากแล้วให้
 ชายมัน เสีย ถ้า นายเงิน ร้ายแก่มันๆ ว่าจริงใช้ ท่านให้มัน เป็นไทยพัน
 รากทนาย ๖

๗๔ ศกุนมีศกุน ๑๒๖๗ กุน นัษิทร เตือน สิบ แรม ก้า หนึ่งใน พุทฺธิศกุนที่ สมเด็จ
 พระบรมมพิตร พระพุทธเจ้าอยู่หัว เสกัจ ณ พระที่นั่ง ฉ้ายอุดร มหาปราสาทโดย

ประจิมทิต จึง พระกระหม่อม ราชสุภาวดี บังคมทูล พระกรุณา พระเจ้า ชู่ทิว ว่า
 ทวยราษฎรทั้งหลายร้องฟ้องว่า ยากแค้นเขา พี่น้องลูกหลานไป ขายฝาก
 ไว้แก่เจ้าเบี้ยนายเงิน แลลูกหลานนายเงินเขา ทายเป็นเมีย เกิด
 ลูกก็มิเกิดลูกก็ตี แลละร้างเสีย นายเงิน จะเอาให้เต็มค่า ขอให้ว่า
 ก่อว่านั้น ข้าพระพุทธเจ้า ท้าวที่ จะว่าไม่ จึง พระพุทธเจ้า ชู่ทิว มี พระราช
 โองการ มารพระบัณฑิต ทวีต เหนือเกล้า สั่ง แก่ พระกระหม่อม ราชสุภาวดี ว่า
 แต่นี้สืบไป เมื่อนำ

๑๐ มาตราหนึ่ง ทาย แล ทาย สมรคด้วย ถีน เกิดลูกชาย หญิง ณ บ้าน
 เวื่อน นายเงิน ก็ตี บ้านเวื่อน พี่น้อง นายเงิน ก็ตี ให้สิทธิ แก่ เจ้า ทาย หญิง
 นั้น ถ้า แล ทาย หญิง มิถึงเต็มค่า จะคิดเอาค่า ลูก นั้น มิได้ ให้เอาแต่
 เป็นค่า บัวย การแม่ มัน ถ้า แล แม่ หญิง เต็มค่า ให้คิดเอาค่า ลูก มัน จงเต็ม
 ถ้า แล แม่ มัน เป็นไทย เกิดลูก ใน บ้าน เวื่อน เจ้า ทาย หญิง ให้ตั้ง ค่าตัว ลูก
 มัน เป็น สามส่วน ยก ส่วนไทยไว้ พ่อ ส่วนหนึ่ง ให้เจ้า ทาย หญิง ๒ ส่วน ถ้า
 แล หญิง นั้น ทาย ชาย ไป อยู่ บ้าน เวื่อน ชาย เกิด ลูก ชาย หญิง ก็ตี ให้ บัวย
 ค่า ลูก นั้น เป็น สอง ส่วน ให้แก่ พ่อ มัน ส่วนหนึ่ง ให้แก่ นายเงิน แม่ มัน ส่วน
 หนึ่ง หนึ่ง อีภทวิ เป็น ไทย สมรค ด้วย ทาย แล เกิด บุตร ๆ นั้น ได้ แก่ อีภทวิ
 ถ้า นายเงิน ชาย มี ชันหมาก สู้ ขอ หญิง ไทย มา สมรค กับ ชาย ทาย คน เกิด
 บุตร นั้น บัวย เป็น สามส่วน ได้ แก่ เจ้า ทาย ชาย นั้น ส่วน หนึ่ง

๑๑ มาตราหนึ่ง ทาย แล ทาย สมรค เลียง ถีน ผู้หนึ่ง หนี
ยัง) นายเงิน ๒

คิดเอาค่าตัว ผู้หนึ่ง แก่ ผู้ยัง นั้น มิได้ ถ้า ผู้ยัง ได้ ทำ หนึ่ง สี่ ประกัน ตัว ผู้หนึ่ง
 ไว้ แก่ นายเงิน เป็น ค่า นี้ บ ทำน ให้เอาค่าตัว ผู้หนึ่ง แก่ ผู้ยัง ตาม วัช นั้น

๑๒ มาตราหนึ่ง ช่วย ทาย มี ลูก ก่ ชน ตีก มา แล ลูก นั้น อายุ แก่ ๑๗ ขวบ
 จงมา แล นายเงิน ใช้ แม่ มัน ไป ทำ การ เขา ลูก มัน ได้ แล ลูก มัน ทาย ไป

นายเงินมีเอาใจใส่ให้เร่ง ทาลูกให้แก่นัน ถ้าลูกมันล้มตาย มีได้ตัวมา
ส่งได้แม่ มัน ให้พิทักษ์ค่าตาม กระเชียร อายุให้แก่นแม่ มัน ถ้า อายุลูก ทาย
พัน ๓ ขวบขึ้นไปแล้ว ทาโทษแก่นายเงิน มีได้ ๓

๔๐ มาตราหนึ่ง ชายเป็นไทย หญิงเป็น ทาย สม รัักษกัน มี ทั้ง ลูก
ให้ชายนั้น รัักษาของ ทาย ท่าน จง พัน ทั้ง ๓ เดือน ถ้า ทายใน เขตว รัักษา ทั้ง
ให้ทำค่าตัว เป็น ๓ ส่วน ยก เสียส่วน ๑ ให้มันไว้ ๒ ส่วน ถ้า มัน มีได้ รัักษา
ทั้ง ทาย ท่าน ออกลูก ทายไว้ ให้ คิดค่าตัว ทาย แก่ชายนั้น จง เต็ม
ถ้า ชายได้ รัักษา ทั้ง หญิง ทาย มี เป็น อันตราย แล หญิง ทาย มี สมัก เชื้อ
ให้แบ่ง ค่าตัว ลูก มัน เป็น ส่วน ไทย ส่วน ทาย ถ้า ชายมีได้ รัักษา ทั้ง หญิง
ทายไว้ อย่า ให้แบ่งค่าตัว ลูก เป็น ส่วน ไทย เลย ๓

๕๐ มาตราหนึ่ง ได้หญิงค่าตัว หกทำสิ่ง ขึ้นไป ประสม ผัว ก็ ดี ได้ ชายค่า
ตัว เจ็ดทำสิ่ง ขึ้นไป ประสม เมีย ก็ ดี ท่าน ว่า มัน ทั้ง สอง เกิด ลูก เท่า ไ้ ๓
บ้าน เวื่อน นายเงิน ก็ ดี ที่ บ้าน เวื่อน ญาติ พี่ น้อง นาย เงิน ก็ ดี ท่าน ให้ เป็น
สิทธิ์ แก่ ผู้ โฉง สิ้น ถ้า มัน มีได้ เชื้อ ใน ที่ แคน นาย เงิน ก็ ดี ท่าน ให้ ยัน
ค่าตัว ลูก มัน เป็น ๕ ส่วน จง ทุก คน ให้ ไว้ แก่ มัน ส่วน หนึ่ง เอา ๔ ส่วน
เพราะ มัน ไป ขอ ที่ เชื้อ ท่าน เอง ถ้า เจ้า ทาย ไป ขอ ให้ มัน เชื้อ ท่าน ว่า มี ได้
ออกค่า ตัว ลูก มัน นั้น เลย ๓

๖๐ มาตราหนึ่ง นายเงิน ก็ ดี พี่ น้อง ลูก หลาน พ่อแม่ เจ้า เงิน ก็ ดี เอา ทาย
ฝากเลี้ยง เป็น เมีย เกิด ลูก กวี่ย เท่า ไ้ ๓ ก็ ดี แล แม่ มัน เป็น ไทย เพราะ ลูก
แฉ่ ชาย หญิง มี สมัก จะ เลี้ยง กัน จะ ฆ่า กัน ท่าน ว่า มี ได้ เอา เงิน ค่าตัว แก่
มัน เลย แล ลูก นั้น เป็น พงษ์ ผู้ ก็ สิทธิ อยู่ กับ บิดานี้ ๓

๗๐ มาตราหนึ่ง หญิง นาย ท่าน แ่ ท่ง หนึ่ง สมรส กวี่ย ชาย ทาย ท่าน แ่ ท่ง
หนึ่ง เกิด บุตร กวี่ย กัน มาก น้อย เท่า ไ้ ท่าน ให้ ลูก มัน เป็น สิทธิ แก่ นาย เงิน

แห่งหญิงทาส จงสิ้น อุปะมาจึงแม่โคอิน ปล่อย แลเกิดลูกเท่าใด ๆ ได้ สิทธิแก่ นายโคทิวเมื่อนั้น ๖๖

๘๐ มาตราหนึ่ง หญิงทาส ภรรยาคนใดตายก็ตี ทายแต่ลูกแม่มัน หักก็ตี จะเอาเงินแก่ผู้ขายนั้นมิได้ ให้คืน สวาทให้มัน ใช้มันเมื่อไทย ขย่ำว่าแต่มนุชย บุคคลเลย ถึงอิน พรหมก็ชักความตายมิได้ ๖๗

๘๑ มาตราหนึ่ง ผู้ใดมีทาสหญิงขายเงินเอาทาสหญิงเป็นเมีย ครั้น ชู้มาขายนายเงินมีภรรยาอยู่ด้วยหญิงทาสนั้น ให้ทำค่าตัวมันเป็นสอง ส่วน ให้นายเงินเอาแต่มีส่วนหนึ่งๆ ยกไว้ให้แก่มัน ถ้าแต่มันมี เต็มใจ จะอยู่ด้วยนายเงิน ให้เอาค่าตัวมันจงบเต็ม เพราะว่าเอาใจออก ทากจากท่าน ๖๘

๘๒ มาตราหนึ่ง ชายไทย ฟังใจทาสสาวท่าน แลชายมิได้ช่วยได้ เขา ทายท่านไว้ณะเว็นเลี้ยงเป็นเมีย มีส่งทาสท่านให้แก่นายเงิน เกิดลูก ก็ตีมิเกิดลูกก็ตี แลเอาทาสท่านไว้ให้บ่ช่วยการ ท่านว่าชายนั้นทำบิร ชาติ มิได้จงรักภักดี พระราชาบัญญัติความเมื่องท่าน ๆ ให้ โทรมชายนั้นเป็นจ้อ เละมิด แลให้เสียค่าบ่ช่วยการแก่ท่านด้วย ถ้าเกิดลูกด้วยชายนั้น ขย่ำ ให้เสียค่าบ่ช่วยการแก่มันเลยลูกนั้นให้แก่แม่มันเพราะเกิดในเว็นเลี้ยงท่าน ๖๙

๘๓ มาตราหนึ่ง ทาส สมคบกันเองนายมีรัฐ แลนายเงินข้างหนึ่งรัฐ มันคบทาสท่านไว้ จะว่ามัน สมคบทาสเองใช้ขย่ำฟังให้ฟัง เพราะ เป็นทาสเหมือนกันให้เอาแต่ทาสคนมา ถ้าเจ้าทาสไปภมทาสเอง แล เอาทาสท่านไว้ ให้บอกแก่เจ้าทาสผู้หนึ่งให้รู้แล้วให้ว่าแก่เจ้าทาสของตัว ให้เอาทาสของท่านมาส่ง ถ้ามิได้เขามาส่ง ให้ ปรยัโหมเอาเจ้าทาส ผู้สมคบเอาทาสท่านไว้ถึงค่า เพราะ มันรู้กันก็ด้วยผู้คนของมันแล ๗๐

๘๔ มาตราหนึ่ง ทาสแลทาส สมคบกัน เขาถีนไปขายแห่งใด ๆ เจ้า เงินมีรัฐ ให้ตีด้วยลูกหนึ่งโดยกำลังเบี้ย แล้วส่งให้แก่นายเงินคืน ถ้า

แก่นายเงินเท่ามิได้ก็ ให้ได้ก็ถึงตัว เพราะผู้ไถ่นั้นมิได้พิจารณาแล
 ๑๓๑ มาตราหนึ่ง ผู้ใดบังอาจว่า ตนแข็งแรงมีเพื่อนหลายคนก็ก็ผู้เดียว
 ก็ก็ ไปกุมเกาะเบาะ แผลงหญิง ทายท่านด้วยแรงตน แลหญิงทายนั้น
 ว่างแวก ขัดขวาง มีคนรู้เห็น ไ้ขืนข่มขืนหญิงนั้นไ้ถึงชั่วเวกก็ก็
 มิได้ ถึงชั่วเวกก็ก็ พิจารณาเป็นลจไ้ใหม่โดยพระราชาฤๅคาเดิม ถ้า
 ข่มขืนหญิงทายนมีขาดเจ็บ ไ้ใหม่โดยขาดเจ็บอีกโสกหนึ่ง พวกซึ่ง
 ไปด้วยนั้นไ้ใหม่ก็ถึง ถ้าชายหลายคน ข่มขืนโทรมเอาหญิงนั้น ไ้
 ลงโทษแก่ชายนั้น ด้วยลวทหนึ่ง๓๐ ที่ แล้วไ้ใหม่ตามบัณฑิตกิติ
 พระเจ้าในระวางกันโสกบั้นเนื่องท่าน ๖

๑๔๑ มาตราหนึ่ง หญิงทนายทำชู้ด้วยชาย ชายนายเงินรู้ก็ก็มีรู้ก็ก็
 ชาย ทั้งสองตีพันแวงกัน ทาย ท่านว่าให้ฆ่าชายผู้ฆ่าตีพันแวงนั้นตกไป
 ทายกัน ถ้าทรงพระกรุณาบให้ฆ่าตี ไ้ใหม่โดยพระราชาฤๅคา ถ้า
 ผู้ตายเป็นทนาย แลผู้ทำนั้นค่า๔๐๐ ให้เอาทวิ๓๐ ท่านไ้คิกเอาไ้
 แก่นายเงินเท่าค่าตัว เหลือมากน้อยเท่าใดเป็นค่าหญิงข้างหลวง ส่วน
 ตัวหญิงร้ายนั้นให้ประจานทุกหญิง ทาฉวีมิได้ มีชู้๒ชู้นั้นเยาไ้ไ้
 ประจานเป็นอันขาดที่เกี่ยว ให้ทวนด้วยลวทหนึ่ง๓๐ ที่ แล้วส่งตัวคืน
 แก่นายเงินมัน ๖

๑ ลักษณะ ทาย ล้นแต่เพียงนี้ ๖

ถ้อยณ เบกเสวีจ

๑) เสด็จถ้อยณไว้ นานเป็น มุลกคี่ วิวิาท ให้เสกความ ตาม บัพี มีใน
 คัมภีร์ พระธรรมสาคร ว่า เขตกาทีธาวา ระวะนาทีถานัง อันโฆระณ ราชกระษัตริย์
 จักเป็น บท มาตรา คือ พระราชธิบายสืบ ๆ มาดังนี้ ๖

๑) ศกมคี่ก ๑๒๖๓ อัฐสังวัจระระษมฐุมาศศกชบักษยบัพูระมี คีถีชีวะวาร
 พระบาท สมเด็จ พระเจ้า รามาธิบดี ศรี วิสุทธี สุริยวงษของบุริโสทมบรมจักรพรรดิ
 ราชธานีราชคัฎฐนาธิเบศบรมบพิตร พระพุทธเจ้าอยู่หัวเสด็จออก ณพระที่นั่งแฉะ
 รัตนมหาปราสาท มีพระราชโองการ มางพระขันฑูร สุรสิงหนาททำทวิสสัง
 แก่ ชุน กระเสตราธิบทีให้ตรา พระราชกฤษฎีกา โฉมษา คำนิบ บัญญุกีเสกียงแก่
 มุข ลุก ชุน เจ้า ราชนิคูล ชุนหมื่น พันทนายฝ่ายพลเรือน ำภูภายเสวี
 นักการ แล ราษฎร ทั้ง หลายแต่ันสืบไปเมื่อนำ ๖

๓) มาตราหนึ่ง ถึงเทศกาลเดือน ๖
 ๗
 ๘
 ๙
 ๑๐) เข้าเป็น ต้น เป็น กล้า ใต้ ชุน กิระ

เสตราธิบทีมีตราสาร บัญญุกี ออกไป เมือง นก ขอบ พระนคร ให้ที่ ชึง บำ
 โฉมษา แก่ ผู้มี ช้าง ม้า โค กระบือให้ผูก ถือไว้ ๖
 ๗
 ๘
 ๙
 ๑๐) ๑๐) ให้จับเอา ช้าง ม้า โค กระบือไว้ ถ้าเจ้า ของมันมา
 ขอว่าน ว่าให้คืน ให้แก่ มัน ครั้ง หนึ่ง ก่อน ถ้าแลเจ้า ของ ขอโดยชานก
 แล้วยังไว้ นามิได้ ๖
 ๗
 ๘
 ๙
 ๑๐) ๑๐) ท่าน ว่าผู้นี้ เลียม ลัก ช้าง ม้า โค กระบือท่าน ๆ ได้เต

ด้วยประการใด ๆ ให้เวน สัตว์นั้น แก่ มนุษย์ที่ ให้ มนุษย์ที่ ใช้ สัตว์ ท่าน ให้
เจ้า ช้าง ม้า โค กระบือ ใช้ โภชน ซึ่ง สัตว์ กิน นั้น แก่ เจ้า โภชน ตาม มาก แล
น้อย ถ้า ตี ทาย ให้ เจ้า เข้า ใช้ สัตว์ ท่าน อย่า ให้ เจ้า ของ สัตว์ ใช้ เจ้า ซึ่ง
สัตว์ กิน นั้น เลย ถ้า เจ้า เข้า บัง อาจ ยิง พัน แขนง ช้าง ม้า โค กระบือ ของ ท่าน
ซึ่ง เข้า กิน เข้า ตัน ถึง พิกาล ด้วย ประการใด ท่าน ให้ โทรม ผู้ นั้น เปน ข้อ เลมิต
กา หนึ่ง แล้ว ให้ เวน สัตว์ ซึ่ง พิกาล แก่ ผู้ นั้น แล้ว ให้ มนุษย์ ใช้ คำ สัตว์ ให้ แก่

ยัง
เจ้า ของ ถ้า แขนง } ถึง ทาย ให้ โทรม มนุษย์ เปน ข้อ เลมิต ทว่า คุณ แล้ว ให้ ใช้
พัน }
คำ สัตว์ ซึ่ง ทาย นั้น แก่ เจ้า ของ เพราะ มนุษย์ บัง อาจ แลหา มี ความ กรุณา แก่
สัตว์ ซึ่ง มี คุณ ไม่ ๗๕

๔๐ มาตรา หนึ่ง ถ้า กิน ไร่ หนึ่ง ^{๒๑} ไร่ เหลือ อยู่ ไร่ หนึ่ง สอง ไร่ ก็ ตี
^{๒๐} ^{๒๑} ^{๒๒} ^{๒๓}
มิได้ เหลือ ก็ ตี ให้ คุณา ซึ่ง อยู่ สอง ช้าง ได้ มาก น้อย ให้ เอา เปน อรรม เนียม
ถ้า เจ้า ช้าง ม้า วัว ควาย มี ยืน ให้ นับ ตัว ได้ เอา โดย ขนาด ให้ เอา อาญา ลง แก่
เจ้า ช้าง ม้า วัว ควาย นั้น ๗๖

๕๐ มาตรา หนึ่ง จับ ผุ่ ง วัว ไป ลุข เข้า ท่าน เสี้ย ก็ ตี จับ ผุ่ ง ควาย ลุข เข้า
ท่าน เสี้ย ก็ ตี จับ โขลง ลุข เข้า ท่าน เสี้ย ก็ ตี ท่าน ให้ โทรม โดย กระบิล เมือง

๖๐ มาตรา หนึ่ง ผู้ใด เลี้ยง หมู ให้ พิทักษ์ รักษา ไล่ เล้า ไว้ อย่า ให้ ปล่ อย ปล่
ละ ไป กิน เข้า ท่าน แล ผู้ทำ เข้า ถ้า ได้ พิทักษ์ รักษา ล้อม ถ้า ไว้ รง คำ นี้ ถ้า
เจ้า หมู มิได้ พิทักษ์ รักษา ไล่ เล้า ไว้ ปล่ อย ปล่ ละ ไป กิน เข้า ตัน เข้า รวง ท่าน
ท่าน แขนง ทาย หา โทษ มิได้ ถ้า หมู ท่าน ไล่ เล้า ไว้ แล เจ้า เข้า มิได้ ล้อม
เจ้า ถลา ของ คน ไว้ แล หมู นั้น พลัก ออก จาก เล้า กิน เข้า ถลา เจ้า เข้า แขนง
ทาย ท่าน ว่า ให้ ใช้ คำ หมู เขา ๗๗

ถ้าจับวัวไต่คันนา วัวลุยเข้าทำนาให้ใหม่ ๑๑๐๐. หนึ่งถ้า กองเข้าไว้ใน
 ในร้านก็จี้ แห้งโตๆ และมีไต้ล้ยมวง บ้องกั้นไว้ แลวัวควาย ช้าง ม้ากิน
 เข้าทำนาๆ มิให้มีโทษเลย เพราะว่าเจ้าของมิได้รักษาอยู่ หนึ่งถ้าโคนั้น
 มีทรุณวัดไต่ใน ๑๕ วันใช้เหยียบ โทษนเสี้ยกที่ บรีโศกที่ก็ หาโทษมิ
 ได้ ถ้าทรุณวัดพันกว่า ๑๕ วันแล้ว เหยียบกที่ บรีโศกที่ก็ ให้เจ้าโค
 ใช้ โทษนั้น หนึ่งถ้าผู้ใดทำนาใกล้บ้านใกล้ทางมิได้ล้ยมวัว ถ้าโคกิน
 โทษนเสี้ยหาโทษมิได้ ถ้าล้ยมวัวแล้ว โศกกินโทษนให้เจ้าโคใช้โทษ
 นั้น หนึ่งผู้ใดบังอาจจับล้อเกวียนเหยียบ ลักเจ้าท่าน เมื่อยเป็น วงใช้ ท่าน
 ให้เจ้าไว้ เจ้า นาปลอกเขาโค กระบือเทียมเกวียน มานั้นไว้ตัวหนึ่ง แลขา
 เกวียนขาหนึ่ง ค่าเท่าใดให้ใหม่เท่านั้น ถ้าจับเชิง ครวกลักเหยียบเจ้า
 ทำนาให้ใหม่ ๓๓๐๐. หนึ่งถ้าโกนาเพลิงเหยียบเข้าท่านเสีย ให้ปลอกเขา
 วัวไว้ตัวหนึ่ง ยามใดคันใดค่าเท่าใด ท่านให้ไถ่เท่านั้น ถ้าไถ่เปล่า
 ท่านมิให้เขา ท้ายแปนเพื่อน บ้านกัน ๖

๗๑ มาตราหนึ่ง ผู้ใดทงคักคิล้าหวา แลกระทำชอนไม่กลั้งเกล็ดกทั
 ทันเข้าท่านให้ใหม่ ๓๓๐๐๐. หนึ่งถ้าไปช่วยเกี่ยวเข้าท่าน เขาวัวไป
 ผูกให้กินเข้าเจ้า นาให้ ใช้เจ้าท่าน ถ้ามิใช้อย่าให้ ใช้แรงเลย หนึ่งถ้า
 ถอนเข้าท่านเสียให้ใหม่ ๕๕๐๐. ให้ใช้เข้าท่าน หนึ่งผู้ใดลุ่มปลาแวง
 ปลาในเข้าท่าน ให้ใหม่ ๓๓๐๐๐. ถ้าพัน คัน นาท่าน คัก ถอบคักไซร ท่าน
 ให้ใหม่ ๑๑๐๐๐. ถ้าคัก ถอบคักไซรคัก ชุดคัก ลันในนาเข้าท่านยับ ให้
 ใหม่ ๑๐๐๐๐. หนึ่งถ้าย อางมรดเข้าในนาท่าน ให้ใหม่ ๔๐๐๐. ถ้าถ่าย อาง
 มรดเข้าท่านในพ้อมในเสวียน ให้ใหม่ ๑๗๐๐๐๐. ๖

๘๑ มาตราหนึ่ง ก่อ เรือลักเข้าท่าน ลู่ แผลก ท่านให้ใหม่ ๒๑๐๐๐. ๖
 ๘๑ มาตราหนึ่ง ถ้าผู้ใดลักล้าท่าน ให้ใหม่ค่าละ ๑๑๐๐. ถ้าหนึ่ง
 เปน ๓ ค่า ถ้าลักถึง ๑๐๐. ค่าขึ้นไป ท่านให้ใหม่แต่ใน ๔. ค่าลงมา

๑๐๐ มาตราหนึ่ง เจ้าจะใกล้ ออก รวง ทั้งท้อง แลเจ้า ออก รวง แล้วมีผู้
 ลัก เกี่ยว เขาไป ท่านให้ใหม่เพื่อน ละ ๑๐๐๐ ถ้าลัก เจ้า เพื่อน ใน นา เมื่อท่าน
 เกี่ยวแล้ว ให้ใหม่เพื่อน ละ ๒๒๐๐๐ ถ้าลัก เจ้า เพื่อน ใน ลาน ท่าน ลาก ไป
 ล้อมไว้ ให้ใหม่เพื่อน ละ ๓๓๐๐๐ เพื่อนหนึ่งให้ใหม่เป็น ๓ เพื่อน ถ้าลัก
 ถึง ๑๐๐๐ { เพื่อนก็ให้ใหม่แก่ ๑๕๐ เพื่อน ลงมา แล้วเขาขึ้น ซาหย่าง ๓
 วัน ให้ร้องว่า คนทั้งหลายอย่าคุยเข่งช้าๆ เป็นผู้ร้ายลักเจ้า แล้วปลง
 ลง ทวน ด้วย ลวดหนึ่ง เพื่อน ละที่จตุรทุกเพื่อน ถ้าลัก มาก ขึ้นไปกว่า ๑๐๐๐
 เพื่อน ให้ทักตื้น สิ้นมือเสีย ๖๖

๑๑๐ มาตราหนึ่ง ถ้าลัก เขาเข้า ย่อย ท่าน นวกไว้ ใน

วัน	}	ให้
สถาน		
พ้อม		
เสว้ง ยั้งป่า		

ใหม่ จงทุก ลัก ๆ ละ สอง ท่อ แลแล้วเขาขึ้น ซาหย่าง ๓ วัน จำร้องว่าท่าน
 ทั้ง หลาย อย่า คุยเข่งช้า ๆ ลักเจ้า เปลือก แลแล้วให้ ปลง ลง ทวน ด้วย ลวด
 หนึ่ง ลัก ละ ๒๒๐๐ ถ้าลัก มาก ขึ้นไปกว่า ๔๐ ลัก ให้ทักตื้น สิ้นมือ อย่าให้กุม
 กระเชอไว้ ๖๖

๑๒๐ มาตราหนึ่ง ผู้ใด เกี่ยว หนุ่ย ใน นา ท่าน แล เกี่ยว ต้น เจ้า ท่าน ว่า
 หนุ่ย เมื่อพิจารณา เห็นว่า เจ้า มาก กว่า หนุ่ย ให้ใหม่ จงทุกเพื่อน ๆ
 ละ ๗๐๐๐ ถ้า แล แลสัง แลสัง เกี่ยว เจ้า ท่าน ให้ใหม่เพื่อน ละ ๑๕๐๐๐ ๖๖

๑๓๐ มาตราหนึ่ง ผู้ใด ลัก แอด ลัก โถ ท่าน ๆ ให้ใหม่ แอด ๑๑๐๐๐
 โถ ๓๓๐๐๐ ถ้าลัก ครวค ท่าน ให้ใหม่แก่ ๓ เพื่อน ๆ ละ ๑๑๐๐๐ ๖๖

๑๔๐ มาตราหนึ่ง เจ้า ล้มไป ทากัน ให้ แหวก เจ้า ท่าน เสีย จึงให้
 เกี่ยว เจ้า ตน ถ้า มี แหวก เข้านั้น แหวก จาก กัน เกี่ยว เข้านั้น ใช้ ท่าน ว่า
 หนึ่ง ลัก เจ้า ของ ท่าน ๖๖

๑๕๐ มาตรา หนึ่ง ผู้ใดลักเจ้า หลวงใน ท่องใน ถานใน ผางไซ้ ให้ไหม
แล้วให้ทักคืน สิ้นมือเสีย ๖๖

๑๖๐ มาตรา หนึ่ง ผู้ใดลักไซ้ น้ำใน นา ท่าน ออกเสีย ให้ไหม ๑๒๐๐๐๐
ถ้า พัน คั้น นา ท่าน ให้ น้ำ ออกเสีย ให้ไหม ร้อง ละ ๑๓๐๐๐๐ ๖๖

๑๗๐ มาตรา หนึ่ง ผู้ใดลักน้ำ ฟ้ำน้ำท่า ใน นา ท่าน ไป นา ตน ท่านให้
ไหม ๑๑๐๐๐๐ เป็น สิ้นไหม กิ่ง พิโนย กิ่ง ๖๖

๑๘๐ มาตรา หนึ่ง ผู้ใดไข น้ำใน นา ท่าน ออก ให้เข้า ท่าน ม้าน เสีย ให้
ไหม ร้อง ละ ๑๓๐๐๐๐ ให้ ไซ้ เข้า ท่าน อัน เสีย นั้น ๖๖

๑๘๑ มาตรา หนึ่ง ท่าน ชั่ง น้ำ ไว้ ใน นา ท่าน แล ตน ไป ทาก เข้า ชั่ง ปลง
ใน นา ท่าน แล เข้า ใน นา ท่าน ม้าน ไซ้ ให้ ไซ้ เข้า ท่าน ให้ไหม ๗๐๐๐

๒๐๐ มาตรา หนึ่ง ลักเอา ดิน ใน ที่ ไร่ ที่ นา ท่าน ไปใส่ ที่ ไร่ ที่ นา ตน กัก
ปูทำ ประการใด กัก ให้ ไหม เป็น เบี้ย ๓๐๐๐๐ แล้ว ให้เอา ดิน มาใส่ ใน
ที่ ท่าน คั้น ๖๖

๒๑๐ มาตรา หนึ่ง ผู้ใด ลัก พัน ไร่ ทลาย ไร่ ไร่ นา ท่าน เสีย ให้ ไร่ควย
ฆ่า ไร่ นา ท่าน พิจารณา เป็น สัจไซ้ ให้ ทวน โดย สกรรม มิ สกรรม แล้ว ได้
ทวน สาม วัน ให้ ร้อง ว่า คน ทั้ง ทลาย ฆ่า เขา ฆ่า เป็น ขวม เนียม ฆ่า พัน ไร่
ทลาย ไร่ ไร่ นา ท่าน เสีย แล้ว ให้ ไซ้ ของ ท่าน เพราะ มัน ถูก ถูก แก่ แม่ โสภ
ซึ่ง เลียง มัน มา ทา ที่ ปาน มิ ได้ ๖๖

๒๒๐ มาตรา หนึ่ง ผู้หนึ่ง ไป โถ นา อยู่ ผู้หนึ่ง ไป ชิง โถ ถ้า แล โถ ผ่น
ให้ ไหม เป็น เบี้ย ๓๓๐๐๐๐ }
ถ้า โถ ๒ รอย ให้ ไหม ๑๑๐๐๐๐ }
ถ้า โถ ๓ รอย ให้ ไหม ๒๒๐๐๐๐ } ๖๖

๒๓๐ มาตรา หนึ่ง ผู้ใด ทนง ของ อาจ เขา โศ กระบี่ ไป โถ เจ้า ท่าน ฟัง หว่าน
ให้ ไหม ๓๓๐๐๐๐ ๖๖

๒๔ ● มาตราหนึ่ง ผู้ใด ทนง ของอาจ เขาโค กระบือ ไป โกงเข้า ท่าน เมื่อเป็น ^{ที่นี้} _{ไป}

ท่าน ให้ โทษ ๔๔..... ถ้า เข้า ^{ถ้า ท่าน ให้ โทษ ๕๕.....} _{นั้น ออก รวง ให้ โทษ ๖๖.....} } ถ้า ได้ ลิง

ไว้ ^{หนึ่ง} _๓ } ไร่ ขึ้น ไป ให้ โทษ ๑๑..... แล้ว ให้ เขา ผู้ ร้าย แท่ง หมู ตัว หนึ่ง
เบียด ทิว หนึ่ง เหล้า โข หนึ่ง เครื่อง กระยา ฐูป เตียน ฐูชา ทำ ขวัน นาง พระ โพรพ
คาม กระบิล เมือง ๗๕

๒๕ ● มาตราหนึ่ง ผู้ใด บังอาจ บุก เข้า ลง ใน นา ท่าน ว่า เป็น นา ของ คน ให้
โทษ เป็น เบี้ย ๑๑..... ๗๖

๒๖ ● มาตราหนึ่ง โด นามิ พัน ทว่า น เข้า ลง มี ผู้ หนึ่ง มา โด เข้า ไร่ โด ลง
ก็ ด้ โด เนื้อ ทรู ก ก็ เนื้อ เจริญ ก ก็ สวน แท้ แพ้ วจิ ไร่ ให้ โทษ
สาม รอย ๗๖๖..... แล้ว ให้ โทษ โดย ยศ ภา คัก ก็ เป็น พิ โน ย ๓ หนึ่ง
ถ้า แล มี ด้ มี ทรู บัก ให้ โทษ ๓ รอย ๗๓๓..... ๗๗

๒๗ ● มาตราหนึ่ง นา ท่าน ทำ แต้ อ่อน มา จึง โด จึง ทวด เขา นา ท่าน ทำ
ท่าน ว่า ผู้ นั้น บัง อาจ ให้ โทษ ๑๑..... ๗๘

๒๘ ● มาตราหนึ่ง ผู้ใด บังอาจ ควาก กลบ จี โด ท่าน ให้ โทษ ๓ รอย เป็น
เบี้ย ๒๒..... ๗๙

๒๙ ● มาตราหนึ่ง ผู้ใด บังอาจ พุน โด ก ปลุก ห้าง ยก คัน นา เขา นา ท่าน
เป็น นา ของ คน ท่าน ให้ โทษ ๑๑..... ๘๐

๓๐ ● มาตราหนึ่ง ถ้า โด เข้า ใน นา ท่าน เสี้ย ไร่ ให้ โด แดก หลัง ๓ คล ของ
ถ้า ไร่ ไร่ ให้ ไร่ คล ของ ละ ๖๖๖๖๖๖ โดย ธาญา ท่าน ๘๑

๓๑ ● มาตราหนึ่ง นา อยู่ใน ท้อง ที่ แห่ง ราษฎร ว่าง หา ผู้ รับ แก้ว ส่วย หลวง
ก่อ เจ้า เมือง มี ด้ แล เจ้า เมือง เขา นา นั้น ทำ แล มี ผู้ ออก มา ว่า เป็น ลูก
หลาน พ่อ แม่ แล กา ยาย เจ้า ของ นา ะ เขา นา นั้น ทำ แล พิ จาร ณา เป็น สัจ

ใช้ ให้ คอง นา ให้ แก่ เขา แล ให้ เจ้า เมือง เวียง เขา ช่วย เจ้า พระคลัง ท่าน แล
 ๓๒๐ มาตรา หนึ่ง แล ท่าน เจ้า ตาม ไป ไหม เจ้า ท่าน ใช้ ท่าน ให้ ทำ ขวั้น
 หมั่ว หนึ่ง เข็ทัว หนึ่ง เหล้า เฝียง หนึ่ง แล ท่าน ให้ ปลุก โรง ศาลง
 คำนับ ให้ กำนัน หนึ่ง รุ้ เหน แล ให้ ใช้ เจ้า ท่าน

๓๓๐ มาตรา หนึ่ง ถ้า ผู้ใด ก่น สร้าง เลิก รั้ง ที่ ไร่ ที่ นา เรือก สวน นั้น ให้ ไป
 ขอก แก่ เสนา นาย ระวัง นาย หาร ไป ตู ที่ ไร่ นา เรือก สวน ที่ ก่น สร้าง นั้น ให้
 รุ้ มาก แล น้อย ให้ เสนา นาย ระวัง นาย หาร เชียน โฉนด ให้ ไร่ แก่ ผู้ เลิก รั้ง
 ก่น สร้าง นั้น ให้ รุ้ ว่า ผู้ นั้น อยู่ บั้น นั้น ก่น สร้าง เลิก รั้ง ทำ บล นั้น ขึ้น ใน บั
 นั้น เท่า นั้น ไร่ เปน สำคัญ ถ้า แล ผู้ใด ลัก ลอบ ก่น สร้าง เลิก รั้ง ทำ ตาม อ่า เกอ

เสนา
 ใจเอง มิได้ ขอก นาย ระวัง } ขบ ไร่ กั ตี มี ผู้ ร้อง พ้อง พิจารณา เปน สำ ไร
 นาย หาร }

ให้ ลง โทษ หก สิบ หนึ่ง
 ๑๑ วัน ประทัก เกื้อน ห้า แรม หัก ค่า จอ นกั ย ทวี ตัก พระบรมมหาจักร
 พรต ราชธานีราช บรมบพิตร พระพุทธเจ้า อยู่ ทวี ๆ เสก ใจ ใน พระ ที่ หนึ่ง พระ โกรทง
 จึง พระสุภาวดี ศรี มณฑล ภาสุลราช แล นาย ท้าว ราช บัน ทิ คย นาย สาม ชาติ เสมียง
 บังคม ทูล พระกรุณา ไป รท เกลา ด้วย นาย โสม พ้อง ภา แก่ นาย ทง ว่า นาย
 ทง ทำ ที่ คาบ แล อื่ บู้ ตู นาย โสม ทาย เมื่อ ทรลา การ ไป ทน นั้น ใช้ ที่ นาย
 โสม อยู่ กลาง นาย ทง ทำ ที่ สอง ข้าง แล มี ถลา คั้น สิ่ง นี้ ขอ พระเจ้า อยู่ ทวี
 ทรง พระกรุณา ตรัส จึง พระเจ้า อยู่ ทวี ตรัส ให้ พระสุภาวดี ศรี มณฑล ภาสุลราช
 แล นาย ท้าว ราช บัน ทิ คย นาย สาม ชาติ เสมียง กฎ คำนับ ไร่ แต่ นี้ เมื่อ นำ
 ถ้า มี ถลา คั้น แล บ่า ย ข้าง ขวาง ไร่ กั ตี มี คลอง น้ำ คั้น กั ตี มี เฝ
 เกี้ยว เปน คาบ แล ทาก มี กรรม มัน ผู้ ตาย ถึง กรรม มัน เอง อย่า ให้ มี โทษ

๔๖๑ มาตราหนึ่ง ทำไร่นาทำสวนเกี่ยวคายนาน แต่ผู้ต้องคาบให้ผู้
เก็บผู้แก่ไปว่า แต่ผู้คายนั้นมีเงิน บมีเงินที่ไร่นาที่สวนนั้นแก่ผู้ต้อง
คายนาน ทนงศักดิ์สำหรับทั้งนั้นใช่ ถ้าวัวควายช้างม้าเข้าคนทำน คายให้
ให้ใช้ของท่านแล้วให้ใหม่อีกโสดหนึ่ง เพราะว่า เป็น คน ส่วทาว แล

๔๗๑ มาตราหนึ่ง ผู้ทำก็มีรู้ว่าคายนาน ส่วนผู้คายนาก็มีรู้ว่าต้องคายน
ทน หาผู้เก็บผู้แก่ จะมาว่ากล่าวมิได้ แลทั้งสองยอมมิรู้ ถ้าวัวควาย
ช้างม้าเข้าคนทำน คายแล้วจึง เห็น ที่นั้นว่า คายให้ ท่านว่า เป็น กรรมเขา
มิได้ใช้ ของอื่น คายนั้น แต่ให้ช่วยทำบุญไป แก่ผู้ คายนั้น แล

๔๘๑ มาตราหนึ่ง ถ้ารู้ว่าคายนหาผู้เก็บผู้แก่ไป เว้นที่ไร่นาที่เรือกสวน
นั้นแล้ว แลวัวควายช้างม้าเข้าคนทำน คายถึงนี้ ท่านว่า เป็น กรรมเขา
แต่ก่อน จะโทษผู้ทำกินที่ไร่นาเรือกสวนนั้นมิได้ ๖๖

๔๙๑ มาตราหนึ่ง ทำไร่นาเรือกสวนคายนานๆ ให้ผู้เก็บผู้แก่มา หัก
ปรามว่า กล่าว ทนๆ มีพียง ทนงศักดิ์ สำหรับ มีเงินแก่กัน ถ้าวัวควายช้าง
ม้าเข้าคนมีอินเป็น ทนเวทนาอยู่ใช้ ท่านให้ใหม่เป็น ข้อเลมิก ๖๗

๕๐๑ มาตราหนึ่ง ผู้ใดซื้อที่สวนไร่นาแลคายนาน ครั้นเจ้าที่เห็น คายน
จึงให้ผู้เก็บ { เสนากำนัน ณาไป จักแจง มอขเวณ นานนี้ไว้ บัดนี้บั้น แตน
ไว้แล้ว ถ้าแลเข้าคน ช้างม้าวัวควาย คายๆ วันอื่นอย่าพึง มีโทษเลย

๑ กล่าวลักษณะที่ไร่นา } โดยสังเขป แต่เท่านี้ ๖๘

๑ ๖๘ กล่าวลักษณะที่ บ้านที่ เรือกสวนไร่นาสวน กระหนาบ คายเกี่ยวให้เป็น เสนียด
แก่กัน แลลักษณะที่ ทวพียงสิ่ง ของ แห่งผู้ซื้อว่า เป็น ของ ทน แลลักษณะ ฝาก
จำนำ ทวพียง สิ่ง ของไว้ แก่กัน เป็น มูลคดีวิวาทให้บังเกิด ความต้อง ตาม บาลี

มีในพระธรรมสาครนั้นว่า เขตกาทิอารามระนาถิถานัง อธิติธกาวโรวิวิโรประเว
สัง เป็น ธาติทั้งนี้ จึง กล่าว สาขะคัก คือ กิ่ง ความ ตาม พระราชบัญญัติ
อันโบราณ ราชกระษัตริย์ จักเป็น บท มาตรา สืบ ๆ มา ดังนี้ ๖

๑ ศุภมัศก ๑๘๑๓ ศุกรสังวัจระระ วิสาขมาศกภาพักยคตยคักถะระวิวารปวิเขต
กาลกำหนด พระบาทสมเด็จพระเจ้ารามาธิบดีศรีบรมจักรพรรดิราชาธิราชบรม
บาท บรมบพิตร พระพุทธเจ้า อยู่ หัว เสด็จในพระที่นั่ง รัตนสังหาสน์ จึง เจ้าขุน
หลวง สพฤ นครบาล บังคมทูล พระกรุณา ด้วยผู้ซึ่งที่แทน รวี เรือนไวสวน
พิภายว่าที่เคิมแก่กัน แลผู้หนึ่งว่าที่นั่น เป็น มรฎก จะเอาที่นั่น จึง พระ
เจ้า อยู่ หัว มีพระราชโองการ มาวพระบิณฑุรสุระสิงหนาททำทรวสิทวิสแก่เจ้า
ขุน หลวง สพฤ แล มุขมนตรี ทั้ง ทหลาย ว่าที่ใน แคว้นแคว้น กรุงเทพพระ
มหานครศรี อยุธยา มาทาคิลกภพพรทันราชธานีบุรีรมย เป็น ที่ แห่งพระเจ้า
อยู่ หัว ทกาลให้ ราษฎร ทั้ง ทหลาย ผู้ เป็น ข้า แผ่นดิน อยู่ จะได้ เป็น ที่ ราษฎร ทามิ
ได้ แล มีพิภาย แก่ กัน ดังนี้ เพราะ มีน อยู่ แลแล้ว มีน ละที่ บ้าน } มีน เสีย
สวน }

แลมีผู้หนึ่งเข้า มา อยู่ แล ล้อมทำเอา ปลุก สร้าง อยู่ ให้ เป็น สิทธิ แก่ มีน
หนึ่งถ้าที่นั่น มีน มิได้ ละเสีย แล มีน ล้อมทำไว้ เป็น คำนับ แต่ มีน ทาก
ไป ราชการ กิจ ชุขทุกข ประการใด ๆ ก็ที่ มีน กลับ มา แลแล้ว มีน จะเข้า อยู่
เล่า ไซ้ ให้ คั้น ให้ มีน อยู่ เพราะ มีน มิได้ จักที่นั่น เสีย ถ้า มีน จักที่
เสีย ข้า นาน ถึง ๑๐ } ปี ไซ้ ให้ แหวง จักให้ ราษฎร ซึ่ง ทาที่มิได้ มีน อยู่ เข้า
ให้ที่นั่น เปลา เป็น ทาเน เสีย หนึ่ง ถ้าที่นั่น มีน ปลุก ต้นไม้ ธิญะณณอัน มีผล
ไว้ ให้ ผู้ อยู่ ให้ ค้ำ ต้นไม้ นั้น ถ้า มีน พุน เป็น โศกไว้ ให้ บ้านหนึ่ง ซึ่ง มีน
พุน นั้น โดย ทวร ส่วนที่นั่น มิให้ ช้อ ชาย แก่ กัน เลย หนึ่ง ผู้ ยาก เข้า จอ
ฮา ไตรย อยู่ใน ที่ บ้าน ท่าน ๆ ผู้ อยู่ ที่ กอน ไท้ อยู่ ๆ ถึง ปี หนึ่ง สอง ปี ก็ ก็ ครัว
วังเกียง กัน เล่า จะ ชับ ผู้ ขอ อยู่ นั้น เสีย ให้ ออก จาก ที่นั่น ว่า ทาที่อื่น อยู่ เด็ด

อย่าให้ผิด हमงกันเลย ถ้าผู้ขออยู่ได้ปลูกเรือนเสาไม้จริง แลทำไว้
 ไว้เปนเขตร เจ้าที่ยอมให้ปลูกให้ทำ แลไว้ อยู่ มาถึง สามปี ท่านว่าเปน
 สิทธิแก่มันผู้ขออยู่ ถ้ามันจะไปอยู่อื่น แลจะขายที่ แลเรือนนั้น ให้
 ขายแต่เรือน ที่นั้นให้สิทธิแก่เจ้าของเดิม ถ้ามันมิอยู่ จะขายจะจำนำ
 จะให้แก่ผู้ใด ๆ แลพี่น้องลูกหลานญาติพี่น้องก็ ท่านว่ามีได้ ให้
 คงแก่เจ้าที่เดิม เหตุว่าเปน สิทธิแก่ จะอยู่ ถ้าผู้ขออยู่ได้ปลูกแต่
 เรือนเสาไม้จริง มิได้ทำไว้กันเปนเขตร เรือนนั้น อยู่ไป ถึง สามปี ก็
 ท่านว่าเจ้าที่ให้อาไศรยอยู่ แลผู้เอาไศรยจะเอาเปนสิทธิ นั้น มิได้ ะ

๑๐ มาตราหนึ่ง ถ้าที่นอกเมืองหลวง อันเป็นแคว้นแคว้น กรุงศรีอยุธยา
 ใช้ที่ราษฎร อย่าให้ซื้อขายแก่กัน อย่าละไว้ให้เป็น ท่านเปล่า แล
 ให้นายบ้าน นายอำเภอ รัยแขวง แล นายอการ จักคนเข้า อยู่ในที่นั้น หนึ่ง
 ที่นอกเมือง ขำรุก อยู่ นอก กั กั แลมันผู้หนึ่ง ถ้มีเอาไว้ นั้น เปนไว้ เปนสวน
 มัน ๆ ได้ปลูกต้นไม้ สรรพธัญมณีใน ที่นั้นไว้ ให้ ลก อการไว้แก่มัน
 หนึ่ง พันกว่านั้น เปน อการ หลวง แล ะ

๒๐ มาตราหนึ่ง หัวป่าแลที่มีเจ้าของ สืบสร้าง แลผู้นั้นตายได้แก่ลูก
 หลาน ถ้าแลผู้ใดไปแผ้วถางเอาเอง ท่านว่า คนผู้นั้น บังอาจ ให้ใหม่
 ลา หนึ่ง เปน สิ้นใหม่ กิ่งพิโนย กิ่ง คินที่นั้น ให้แก่ พี่น้อง ลูกหลาน มัน

๓๐ มาตราหนึ่ง ผู้ใดยกที่เข้าเรือนให้แก่ ฝ่ายข้าง หนึ่ง มีผู้รู้ เหน แล
 ฝ่ายผู้ได้ที่เข้า เรือน นั้น ตาย เจ้าของจะ กล่าวเอาที่เข้า เรือน คินเก่า ท่าน
 ว่าให้ คิน ให้แก่ท่าน โดยค่านับ เพราะ ที่เข้า เรือน นั้น ท่าน ให้แก่ เจ้าผู้ ตาย
 แลญาติผู้ตาย จะ กล่าวเอาที่เข้า เรือน นั้น มิได้เลย เหตุว่า ผู้ตาย กับ ผู้ให้
 ษา ให้แก่กัน ถ้าแลผู้ได้ ที่ กับ ผู้ให้ ที่ ถึงแก่ มรณภาพ ทั้ง สอง ฝ่าย
 บุตร น้อง ญาติผู้ให้ จะ กล่าวเอาที่เข้า เรือน นั้น ท่าน ว่า มิได้เลย ะ

๔๐ มาตราหนึ่ง มาขอทำที่ไร่ ที่นา ไร่เอกสวน ป่าน้ำ ระหาน ทั่วตนของ
 คลองบึง บางที่ใด ๆ เจ้าของให้ทำแล้ว แลจะเขาของ ตนกินนั้น ท่านว่า
 ให้เขาคืนแต่ใน ๓ ปีลงมา ถ้าแลผู้ขอทำ ๆ พันกว่า ๓ ปีขึ้นไป ให้สิทธิ์
 แก่ผู้ขอทำ แต่ในที่จะทำกินไปนั้น ถ้ามีทำกินต่อไป จะขาย จะจำ
 นำ จะให้แก่พี่ น้อง ลูกหลานทำกินสืบไปนั้น มิได้ ที่นั้นให้ไป สิทธิแก่เจ้า
 ของเดิม ๖

๕๐ มาตราหนึ่ง เจ้าที่ บ้าน } ท่าน อยู่ ถ้าถึง ขวบหนึ่ง ก็ดี สอง ขวบ
 ไร่ชน }
 ก็ดี ให้เจ้าบ้าน เจ้าที่ ว่าแก่ผู้เช่าที่นั้น เอาค่าเช่าให้ครบค่าที่นั้น ถ้า
 แลจะเลยไว้ พัน ขวบหนึ่ง สอง ขวบแล้ว แลเจ้าที่เจ้าบ้าน มิได้ ตักเตือน
 พัน ๓ ขวบไปเล่า ให้เอาค่าเช่าแต่กิ่งหนึ่ง แลที่นั้นให้คง สิทธิแก่ผู้
 เช่า นั้น แล ๖

๖๐ มาตราหนึ่ง ผู้ใดเช่าที่ไร่ ที่นาว่า จะทำกิน แลให้ค่าเช่าแก่เจ้าของ
 นั้นแล้ว เมื่อถึง เทศกาล จะทำนา ยังไป มิได้ทำ นา เจ้าบ้าน เขาไปให้
 ผู้อื่นเช่าเล่า ควรให้เวียงเอาค่านั้น คืน เป็น ทวิคูณ ถ้า หา ผล มิได้ผู้
 เช่า มิได้ทำ ผู้เช่าหาจะคืนเอาค่านั้น มิได้ เมื่อมี ฝน ภาชนะน้ำจืดให้
 ทำ เพราะเหตุทำนา นั้น เขาฝน เป็นประมาณ ๖

๗๐ มาตราหนึ่ง ผู้ใดทำหนังสือสัญญา เอกสาร เช่าถ้อยที่ไร่ ที่นา ไร่เอกสวน
 จะให้ทรัพย์สินใดแก่ท่าน ครั้นถึง สัญญา มิได้ ให้แก่ท่าน ๆ ให้เวียง ท
 ออกมา ถ้าต่อสู้เจ้าที่ไร่ นา ไร่เอกสวน เมื่อพิจารณา เป็น สัจว่าเช่าถ้อย
 ที่ไร่ ที่นา ไร่เอกสวน ของท่านจริง มิได้ ให้แก่ท่าน ตามสัญญา ท่านว่าให้
 เอาทรัพย์สิน สัญญาว่า จะให้แก่ท่านนั้น ตั้งใหม่ ทวิคูณ ยกค่าเช่าให้แก่
 เจ้าของ เหลือ นั้น เป็น สิ้นใหม่ กิ่ง พิใหม่ กิ่ง ๖

๘๑ มาตราหนึ่ง มีกรมธรรม์กำหนดแก่งโต ว่า ชาย ผาดที่ไร ที่นา เรือกสวน
ไว้แก่กัน ท่านใดได้ถอนกันแต่ใน ๑๐ ปี ลงมาถ้า เจ้า ของ ละไว้ พัน ๑๐ ปี
ขึ้นไป จะไล่ท่าน มิให้ ได้ ไร่ นา เรือก สวน เป็น สิทธิ แก่ผู้ ชื้อ นั้น แล ๖๖

๘๑ มาตราหนึ่ง ชื้อไร่ นา เรือก สวน มีเอกสาร เป็น คำนับ มีผู้ มา พินาย
ว่า ไร่ นา เรือก สวน นั้น เป็น เติม ของ ผู้ เก่า ผู้ แก่ ทำ สืบ ๆ มา แต่ ก่อน พินาย
เป็น สัจ ว่า มิใช่ เจ้า ของ มา ชาย ไร่ ท่าน ว่า ได้ คง เติม ส่วน เงิน อัน ชื้อ
นั้น ได้ เอา แก่ ผู้ ชาย ๖๗

๑๐๑ มาตราหนึ่ง ผู้ ชื้อ น้ำ หนอง ไร่ นา เรือก สวน ท่าน สัญญา จะ ทำ กิน แต่
ใน ปี หนึ่ง สอง ปี แล นาน ไป เจ้า ของ เติม จะ คืน ทำ กิน ผู้ ชื้อ มิได้ เมื่อ
พินาย เป็น สัจ ว่า สัญญา กัน จริง ก็ ให้ คง เป็น เติม ๖๘

๑๑๑ มาตราหนึ่ง นายหน้า นายอากร เสนากำนัน นาให้ โฉนดฎีกา ทรา สำคัญ
ไว้แก่ราษฎรผู้ทำ ทะทาน ไร่ นา เรือก สวน ท่าน ว่า ฟัง ไ้ ๖๙

๑๒๑ มาตราหนึ่ง สมเด็จพระพุทธเจ้า อยู่หัว ให้ พระราชทาน รั้งวัล พรพัย
เสียดำโค กระบือ เงิน ทอง อากร เรือก สวน พักศุ พรพัย สิ่ง ไท ๆ แก่ไพร่ พัว ชา
แผ่นดิน ท่าน ว่า เป็น สิทธิ แม้น ใคร ผู้ ไค มา กล่าว พินาย สิ่ง สิ้น สวรรพเหตุ
ข้าง มา ชา คน ไค กระบือ ซึ่ง พระราชทาน นั้น ท่าน มิให้ ว่า เลย แม้น เขา
ผู้ ไค สิ่ง พักศานั้น ล้ม ตาย แล พี่น้อง ลูก หลาน เขายัง ได้ สิ่ง นั้น เป็น สิทธิ แล
หนึ่ง ที่ ถาน ก็ ที่ เรือก สวน ก็ ที่ รก ว่าง อยู่ สาม ปี แล ผู้ เจ้า อยู่ คำนับ ยมิ
ให้ มี โทษ แก่ เขา นั้น เลย แล เจ้า ไร่ สวน เจ้า ที่ จะ ว่า เขา ภาย นำ เล่า ก็ ให้ คง
เกม เพราะ มัน เสีย เติม มิได้ เพราะ ที่ เกม เขา แต่ ก่อน ๗๐

๑๒๑ วาจ คัย ที่ บ้าน ที่ สวน ไร่ นา สิ้น ๑๒๑ มาตรา เท่า นี้ ๗๑

๑๒๑ ที่ นี้ จะ กล่าว ลักษณะ กระหนาบ คาย เกี้ยว สืบ สาชะคดี ต่อ ไป ๗๒

๑๓๑ มาตราหนึ่ง ผู้ ไค ชื้อ ที่ ปลูก เวื่อน ทำ สวน เกี้ยว คาย กัน รั้ง แลแล้ว มิ
ไ้ ว่า แก่ กัน มิได้ ให้ ติระลาการ กำหนัด พัน ที่ รั้ง อยู่ มา ทรา ความ ว่า ชื้อ ที่

บ้านทำสวน ปลูกเรือนเกี่ยวคาบเล่า ถ้าแลตุกเมียผู้คนข้างม้าโค กระบือ
ล้มตาย เป็นกรรมแก่ผู้ตาย ท่านมิให้มิโทษแก่มันเลย เพราะมิได้ว่า
แต่แรก

๒๐ มาตราหนึ่ง ผู้ใดซื้อที่ บ้านเรือกสวน ถ้ากระหนาบคาบ เกี่ยวกัน
ฝ้ายข้างหนึ่ง รู้ให้ผู้แก่ นายวาง กำมันพันทนาย บ้านเจ๊ก ร้อย ชายก็ไป
ว่ากล่าว มขยเวนที่ แคน ฝ้ายข้างหนึ่ง ทนงศักดิ์สาวว่า มิรับมขย
เวน แลปักไม้ คมย แคน กัน ถ้าผู้คนข้างม้าโค กระบือ ของท่าน คาย ให้
ๆซื้อของท่าน แลให้ปรับใหม่โดยพระราชาฤๅกา หนึ่ง ช้เรือกสวน
กระหนาบ คาบเกี่ยว ฝ้ายข้างหนึ่ง รู้ได้ว่าผู้คน มิได้ฟังถัก ชันสูตร เป็นสัจว่า
กระหนาบ คาบเกี่ยว ท่านจริง แลผู้คน ข้างม้าโคกระบือ ท่านสามวัน คายให้
ใหม่ทวีคูณ ถ้าห้าวัน คายให้ใหม่ทวีคูณ ถ้าเจ็ดวัน คายให้ใหม่เท่า
คำกึ่ง ถ้าสามเดือน คายใหม่กึ่งตัว ถ้าถึงปีหนึ่ง คาย ให้ทำสาม
ส่วน ยกเสียสอง ส่วนให้เขาแต่ละส่วน หนึ่ง เมื่อจะใหม่นั้น เขาคำตัวกร
มาถึงใหม่ ถ้าถึงสามปี คายให้แต่ธะมา ด้วยเข้า คอก คอกไม้ แล

๓๐ มาตราหนึ่ง ผู้หนึ่งกิน กลางผู้หนึ่ง อยู่ทั้ง สองข้าง ชื่อชนของสัตว์
ม้วย ผู้หนึ่งกิน กลาง ผู้หนึ่งกิน ต้น แลปลาย ชื่อชนชนพินาศ ผู้
หนึ่งกิน กลาง ผู้หนึ่ง อยู่ทั้ง สองข้าง อยู่ปลาย ชื่อสัตว์ไชยรุม ฉิม
กระหนาบคาบ แต่ปลายไว้ นารีเอือกสวน ชื่อพิศ แยกหาร ฉิมแลกินเกี่ยวกัน
ขบเชิง ตก ปก ปลายชื่อ อังกุเสณียก ถ้า คายใน ๕ } วัน สามเดือน

ปีหนึ่งสามปี เวล ท่านว่าให้มิโทษแก่ผู้กระหนาบคาบเกี่ยวนี้ โดยพระ
ราชาฤๅกา

๔๐ มาตราหนึ่ง ผู้ใดซื้อที่ ปลูก เรือนทำไร่ นา เรือกสวน เกี่ยวคาบแก่ย
มิได้ มีอินทรา ยให้นายร้อยผู้แก่ผู้แก่ไปว่าแก่ผู้ทำ ให้ห้ามเสีย ถ้ามี

ทนายท่านเหมือน ทนาย แห่งคน แล เกาะกุม เขา ทนาย ท่านไว้ ใต้ โหม
ตาม ที่ท่าน นั้น ะ

๑ ผู้ใดกล่าว แก่ท่าน ว่า ลัก ทพย แล มาริบ เขาเข้า เรือน ท่าน แล
ทพยเข้า ของ ไป ทวย ใต้ โหม ตาม กล่าว แก่ ท่าน นั้น ถ้า แล ทพย ซักคน
มิได้ อยู่ แล ว่า อยู่ แก่ ท่าน ใต้ โหม ตาม กล่าว แก่ ท่าน นั้น ถ้า แล ทพย
ซักคน เขา อยู่ ทวย แล ว่า มิได้ อยู่ ทวย ทวย ใต้ โหม ที่ คุณ นั้น ทพย ของ
ท่าน อยู่ แก่ ตัว ท่าน ว่า มาก แล บอก ว่า น้อย ถ้า พิจารณา เปน สัจ ให้ ใช้ ทพย
แก่ ท่าน จง ถ้วน แล ระวัง อำพราง ใต้ โหม ที่ คุณ ถ้า ทพย อยู่ แก่ ท่าน
น้อย ว่า มาก ใต้ โหม ลกลง เขา ถึง นั้น ทพย ซักคน ได้ ฝาก แก่ ท่าน แล
ซัน ซื่อ ว่า ฝาก แก่ ท่าน ว่า แต่เท่าใด ให้ ควร โหม แต่ เท่านั้น นั้น นั้น ท่าน
มิได้ บน บาน ว่า จะ ให้ ทพย ๆ เท่าใด ใต้ โหม ตาม ว่า นั้น นั้น บน บาน
ว่า จะ ให้ ทพย แก่ ท่าน แล กลับ ว่า มิได้ บน ใต้ โหม ที่ คุณ ะ

๓๑ มาตรา หนึ่ง พ่อ แม่ พี่ น้อง บ้าน เขา ทพย สิ่งใด ๆ ไป จำนำ ไว้ แก่ ท่าน
ก็ ก็ เขา ที่ ไว้ นา เรือ สอน ไป จำนำ ไว้ แก่ ท่าน ก็ ก็ เขา เงิน ท่าน มา ครั้น
พัน สาม ปี เปน สิทธิ แก่ ท่าน ถ้า ผู้ จำนำ ผู้ รับ จำนำ ทั้ง สอง ฝ่าย ทา ตั๋ว มิ
ได้ ล้ม ทาย เปน ชำ นาน ยัง แต่ ลูก หลาน จะ เขา เงิน ไป ไถ่ เขา ไว้ นา เรือ สอน
สวน ของ พ่อ แม่ พี่ น้อง บ้าน ซึ่ง จำนำ ไว้ ใน ๑๐ ปี ลง มา ฝ่าย ลูก หลาน ผู้ รับ
จำนำ จะ เขา ไว้ มิได้ พึง คั้น ให้ ลูก หลาน ผู้ จำนำ นั้น เพราะ ที่ นั้น เปน เกม
เขา เสีย เกม มิได้ ถ้า ปลุก ไม่มี ผลไว้ ใต้ ทิศ เขา ค่า ปลุก แก่ เขา คน
สมควร ถ้า แล ผู้ รับ จำนำ ยัง อยู่ ก็ ก็ ผู้ จำนำ ยัง มิได้ ล้ม ทาย ชัน ะ
คั้น ให้ เขา ผู้ เปน ลูก หลาน นั้น มิได้ เลย ะ

๓๒ มาตรา หนึ่ง ผู้ใด เขา ทพย สิ่งใด ๆ ไป จำนำ ไว้ แก่ ท่าน สัตว์
อาณัติ ๑๐ วัน ก็ ก็ เดือน หนึ่ง ก็ ก็ ปี หนึ่ง ก็ ก็ จะ ไถ่ เขา ทพย นั้น คั้น เขา
ถ้า พัน กว่า สัตว์ อาณัติ แลแล้ว มิได้ มา ไถ่ เขา ทพย ๆ นั้น เปน สิทธิ แก่ ผู้

รับ ถ้ายังไม่ถึงสัญญาขาดก็ แต่ผู้รับจำนำนั้น ยังเกิดอุปัทวเหตุ ททรัพย์

ผู้เสียหาย	ราช	โภย พิจารณาเป็น สัจ จะเขา แก่ผู้รับนั้น มิได้โดย
	โจร	
	อุทกะ	
	อภิกษิ	

๑๐ ว่าด้วยลักษณะ ^{ที่}จำนำ } ททรัพย์สิ้นแต่เท่านั้น ๗๖

๑๐ ที่นี้ จะกล่าว ลักษณะ ผาก ททรัพย์ สิ่งของ สืบสาจะคดีต่อไป ๗๖

๑๐ มาตราหนึ่ง ท่าน ผาก ผ่าผ่อนเงิน ทอง แก้ว แหวน แพร พรหม ไว้ ถ้า เจ้าของ จะเขาให้คืนให้ อย่าได้ ประสงค์ สิ้น ท่าน ถ้าผู้รับ ผากนั้น เขา ไปมุ่งห่ม ซากเสวร์ว่า หมอง ก็ ตี แลแหวน เขาไปถือเบาะ ครกซึ่ง ไป ก็ ตี ให้ใช้ ของท่าน หนึ่งผู้รับ ผากนั้น เขาททรัพย์ อื่น ภาประมาณ เปลี่ยนให้แก่ท่าน ททรัพย์ท่านใหญ่ เขาททรัพย์อัน น้อย เปลี่ยนให้แก่ท่าน ของท่าน ก็ควร ส่งให้ แก่ท่าน แล ททรัพย์อัน เปลี่ยนให้แก่ท่าน นั้น ก็ ควร ให้ เสียท่านด้วย ๗๖

๒๐ มาตราหนึ่ง ผู้ใด ท่านเขาททรัพย์มา ผากไว้ อยู่มาผู้ ผากไว้ นั้น จะ คืน เขา ผู้รับนั้นเขาททรัพย์ อื่น ภาประมาณ เปลี่ยนให้แก่ท่าน ททรัพย์ท่านใหญ่ เขาททรัพย์อัน น้อย เปลี่ยนให้แก่ ท่าน ของท่าน ก็ควร ส่งให้แก่ท่าน แล ททรัพย์อัน เปลี่ยนให้แก่ ท่าน นั้น ก็ให้ เสียแก่ ท่าน ด้วย ๗๖

๓๐ มาตราหนึ่ง ผู้ใด ผาก ททรัพย์ สิ่งของ ทองเงินไว้ แก่ท่าน เจ้าของมิได้ มาตก เตือน เขา ของนั้น ก่อน ท่านห้าม มิให้ผู้รับ ผากนั้น ซื่อขาย ของนั้น เสีย ถ้าผู้รับ ผากเขา ของท่าน ไปขายเสีย ให้ ใช้ ของท่าน ๗๖

๔๐ มาตราหนึ่ง ผู้ใด ผาก ของไป แก่กัน แลผู้รับ เขา ของ ผากนั้น มิได้ ไปถึงที่ ท่าน ผากไป นั้น แลททรัพย์ นั้น มีผู้ ชิง เขาไปก็ ตี โจร ชิงเขาก็ ตี เพลิงไหม้ เสีย ก็ ตี เว้อลุ่มเสียก็ ตี เมื่อพิจารณาเป็น สัจ บมิให้ ผู้รับของ

ฝาก นั้นใช้ ทพย นั้น เลย ถ้าผู้รับของฝาก หากอำพรางไว้ ควรให้ใหม่
เท่าค่าทักษิณ

๕๐ มาตราหนึ่ง ฝากของแลทพยแก่ท่านในกลางตลาด แลหายได้
ใช้ถึงหนึ่ง แลช่วยกันหาเอาผู้ร้าย ถ้าผู้ฝากภทพยสิ่งสิ้น เขามี
ให้ผู้รับฝากรู้ ให้ผู้รับฝากเรียกเขากิ่งนั้นคืน ถ้าผู้รับของฝากภ
ทพยสิ่งสิ้นเขามีผู้ฝากรู้ ให้ผู้ฝากเรียกเขาของนั้นคืนในระวางสามวัน
ผู้ร้าย แลของถึงนั้นอย่าให้ ถ้าผู้ฝากผู้รับฝากภทพยผู้ร้าย ใต้ออกกัน
ให้ผู้ฝากไต่สองส่วน ผู้รับฝากไต่ส่วนหนึ่ง แลเรียกเขากิ่งนั้นให้ผู้รับ
๖๐ มาตราหนึ่ง ฝากทพยสิ่งของไว้แก่กันก็ตี ยืมทพยท่าน มาก็ตี

ผู้รับฝากผู้ยืมเขาของซึ่งฝาก } ไปขาย เจ้าของรู้พิจารณาเป็นสัจว่าเต
ไปซื้อ ขายเสียจริงให้ใหม่เสมอใจ

๗๐ มาตราหนึ่ง ผู้ใดฝากทพยสิ่งสิ้นไว้แก่กัน ผู้ฝากว่ามาก ผู้รับ
ว่าน้อย ถ้าพิจารณาเป็นสัจว่า มากเท่าใดให้เขารูปประพรรณเท่านั้นทั้ง
ใหม่ผู้รับฝาก ถ้าเป็นสัจว่าน้อย ผู้ฝากว่ามาก ๆ เท่าใด ให้ใหม่ผู้
ฝากเท่านั้น

๘๐ มาตราหนึ่ง ทวย รวยฎรทั้งหลาย จะฝากสิ้นค้าให้ท่านไปขายต่าง
เมืองก็ตี ฝากลงสำเภาก็ตี ฝากให้ซื้อขายแต่กลางเมืองก็ตีให้ผู้
แก่ผู้แก่เพื่อนฝูงมาช่วยคิดราคาทุนทพยให้รู้เห็น แลเอาหนังสือสำคัญ
บริเวนไว้ว่า ไ้ทำไรจะขึ้นกันก็ตี มีบันทึกก็ตี ถ้ามีทำดังนั้น เกิด
อุปัทโศกภัยความแก่กัน ผู้โจททว่าฝาก ผู้จำเลยว่ามีไ้ฝาก มิได้รับ
แลหาความค้ำับมิไ้ ผู้โจททหาหนังสือมิไ้ ให้พระสุรทิศต์เถิก ทก
กันโดยคำโจททญูเอง เป็นภัพแก่มันแล

๘๑ มาตราหนึ่ง ผู้ใดขาย ทพย เกหาสฐาน ฝากไว้แก่ท่าน แล สัญญา
ขาดก็แก่ท่านว่า จะ มาไถ่เอาคืนแล้ว ถ้าพ้น กว่า สัญญานั้นแล้ว แล
ทพยอัน ขายฝากนั้น เป็น ซาก แก่ผู้ซื้อ ถ้า ผู้นั้น จะ มาไถ่เอา ทพย แล
เกหาสฐานนั้น คืนแล้ว ควร ให้ที่ค่า ง เต็มค่า ของนั้น ให้แก่เจ้าทพยคืนไป

๑ ว่าด้วยลักษณะ ฝาก ๘ มาตรา สิ้นแต่เท่านี้ ะ

๑ จาก กล่าวลักษณะ เข้าขี้ม ทั้ง วาน ชื่อ ชายสรรพ สิ่ง ของแก่กัน เป็น
มรดกก็วิเวท ให้บังเกิด ความต้อง ตาม ข่าพีมีใน พระธรรมสาตกรว่า ทาระ
กาลัญญะภินทระญุระ เป็น ซากก็ดังนี้ จึง กล่าว สาขกะคือ กิ่งความ ตาม
พระราชบัญญัติ อันโบราณราชกระษัตริย์จักเป็น บท มาตราสืบ ๆ มาดังนี้

๑ ศุภมัศก ๑๕๖๕ ศก กุฎระสังวัจฉระเซษฐุมาศศุกขบักษยพัคคิรีจันทวาร
พระบาท สมเด็จพระเอกาทศรฐอิศวรบรมนารด บรมบพิตร พระพุทธเจ้าอยู่หัว เสด็จ
สถิตย์ อยู่ ณ พระที่นั่งบัณลังก์รัตนมहा ปราสาท โดยบรรพชาภิมุขพระกระษेम
ราชสุภาวะคีศรีบรมนทราชกุลราช กรวยบังคมทูล พระกรุณา พระบาท สมเด็จพระ
บรมบพิตร พระพุทธเจ้า อยู่หัว ด้วยลูกคำ วาณิชข้าชอขขันธเสมา แล นาๆ ประ
เทส สบไสมย เข้ามา ฟัง พระบรมโพิธิสมภารทั้ง บ้าน เวือน อยู่คำ ชาย ณะกรุง
เทพมหานครทวารวระคีศรีเชษฐยามทาทิลกภพพวทันราชธานีบุรีรมย แล จัน
งุยจัน กังเส้ง วิเวทแก่กัน ว่า จันงุยเข้า สำภาจัน กังเส้งไป คำชาย สำภา
คอง พุทธอัยปาง จัน กังเส้ง เจ้าสำภา จะคิดเอาค่า สำภาแก่จันงุย ข้า
พระพุทธเจ้า มีรู้ที่จะเรียกให้ฉันใด ขอ พระพุทธเจ้า อยู่หัว มีพระราชโองการ
พิภาศษา จึง พระบาทเสด็จ เอกทศรฐอิศวร บรมนารด บรมบพิตร พระพุทธเจ้า
อยู่หัว มีพระราชโองการมาร พระบัณฑูร คำหรัสแก่ พระมหาราชครู พระ
ครู ประโทธิตจจารยราชสุภาวะคีศรีบรมหงษะคบุรุโสถม พวคฆพฤคมาจายย
แลเจ้าพระยาศรีธรรมราชคชชาติอำมาตยานุชิตพิพิชรัตนราชโกษา จินตโภยพิริยา
ประภกรมภาคุ ให้ ทราเป็น พระราชกฤษฎีกาไว้ แต่ นี้ สืบไป เมื่อน่า

ถ้า ลูกค้าวานิชต่าง ประเทศ สบไสมย เข้ามาพึ่ง พระบรมโพธิสมภาร ทั้ง เรือน
 อยู่ เปน เจ้า ขอบขันขเสมาก็ดี แล เข้า มาค้าขายตามกำหนด มรสุมก็ดี แล
 เข้าสำภา นาวาแก่กันไป ค้าขายยัง ประเทศอินโด อินสุท หล้าฟ้าเขียว แล
 สำภาของ พยุท แล เสภากระโถงทัก แล จังกุก ครีทครี แล ยับปาง แตก
 เสี่ยก็ดี แล ไป กลางทะเล สลัดที่ เขาไป ก็ดี ถ้า แล ใ้ไป ไป ทลชทชก
 ทำแล้ว ตก คีก็ ก็ดี แล ละสนี ตก ทั้ง สำภา ก็ดี แล เพลิงไหม้ หย
 ตาม มาไหม้ ถ้า สำภา เสี่ย ก็ดี ท่าน ว่า เบน กถ กำหนด อายุ สำภา นั้น คั้ง
 ด้วย วาขไทย โจวไทย ฮักไทย อุกะไทย แล จะเอา ค่า เข้า สำภา แก่
 กัน มีได้ เหตุใด จึง กล่าว ทั้งนี้ เหตุว่า ถึง กาลวิบัติ แห่ง สำภา หนึ่ง
 ถ้า แล ต้น หนไม้ทั้ง เชื้อวงัง จงกว่า เต็กซ้อเซ่งซ้อ ปั้นสู สำป็น อิกเจียน แล นาย
 สำภาเท่าเต็ง แล ผู้ อยู่ ใน สำภา มีได้ พิจารณา กระทำให้ เปน อุดุคเหตุ
 เพลิง จึง เกิดไหม้ สำภา เสี่ย สิ่ง ของ ผู้ เข้า ด้วย ท่าน ว่า ให้ ผู้ เข้า นั้น ใ้ค่า
 สำภา ถ้า สิ่ง ของ ผู้ เข้า มีได้ เสี่ย ท่าน ว่า ให้ ผู้ เข้า เสี่ย ทั้ง ค่า เข้า ใ้แล้ว
 ท่าน ด้วย ถ้า ใ้ ไป มรสุม หนึ่ง แล้ว ให้ ทำ ค่า เข้า สำภา เปน ห้า ส่วน ยก
 เสี่ย ส่วน หนึ่ง เขา ๔ ส่วน ถ้า ใ้ ไป สอง มรสุม แล้ว ทำ ค่า สำภา เปน
 ๕ ส่วน ยก เสี่ย ๒ ส่วน เขา ๓ ส่วน ถ้า ใ้ ใ้ ๓ มรสุม แล้ว ให้ ทำ
 ค่า สำภา เปน ๒ ส่วน ยก เสี่ย ส่วน หนึ่ง เขา ส่วน หนึ่ง หนึ่ง ถ้า ใ้ ใ้
 สี่ มรสุม ทำ มรสุม แล หลาย มรสุมเท่าใด ก็ดี ท่าน ว่า อายุ สำภา เข้า ใน
 ระวัง กาล คี อยู่ แล้ว ให้ ทำ ค่า สำภา เปน ๕ ส่วน ยก เสี่ย ๓ ส่วน เขา
 แต่ ๒ ส่วน หนึ่ง ถ้า ลูกค้า เจ้า ขอบขันขเสม่า เรือ แพ นาวา แก่กัน
 แล โจว ลัก ก็ดี ลุ่ม หลุด หายไป ก็ดี ท่าน ว่า จะเอา ทั้ง ค่า เข้า ค่า เรือ มีได้
 ถ้า ค่า เรือ มาก ใ้เขา แต่ ค่า เรือ ถ้า ค่า เข้า มาก ใ้เขา แต่ ค่า เข้า หนึ่ง
 ถ้า มัน เขา ไป ซ้อ เขา ไป ขาย แล จำนำ เปลี่ยน เสี่ย ก็ดี ท่าน ว่า มัน ยัง เขา
 ใ้มัน ใ้ ทั้ง เรือ แล ค่า เข้า เรือ ด้วย

๑๑ มาตราหนึ่ง ผู้ใดเช่าเรือท่านไป จะให้ค่าเช่าแก่ท่าน แลเช่าเรือท่านไป ถึงท่าเรือที่จะไปนั้น อยู่มาเรือนั้นหาย เจ้าเรือจะทรงเช่าเรือ แลค่าเช่านั้น ควรให้ผู้เช่าใช้ค่าเรือ แลค่าเช่านั้น ควรให้คิดให้แก่ใน ^{วัน} _{คืน} } เรือยังมีไต่หายนั้น แลเมื่อเรือหายนั้น ค่าเช่าเขามีไต่เลย

๑๒ มาตราหนึ่ง ผู้ใดเช่าช้าง ม้า โค กระบือ เกวียน ท่านไป สรรพ ทางไกล แลเจ้าช้างม้าโค กระบือ เจ้าเกวียน รับเอาเงินค่าเช่าแก่ท่าน แล้วผู้เช่า นั้นเขาไปถึง สรรพที่ใด ^{ช้าง} _{ม้า} } โค กระบือ เกวียน เกิดอุบัติเหตุตาย แดกหักประการใดก็ดี ถ้าพิจารณา มิเป็นสัจท่าน มิให้ผู้เช่านั้น ใช้เลยท่าน ให้เจ้าของคิดเอาค่าเช่า จงเต็ม เพราะว่าเป็น ขาปเคราะห์ด้วยกัน

๑๓ มาตราหนึ่ง ถ้า ^{เช่า} _{ยืม} } เจ้าของ สรรพ ช้าง ม้า โค กระบือ เรือ เกวียน ผ่า ผ่อน ให้เจ้าของ แล ^{เช่า} _{ยืม} } กู จงเห็น คดี เห็น ร้ายด้วยกัน แล้ว จึงเขาไป

ถ้าของท่าน เป็นอันตราย ท่านให้ผู้ ^{เช่า} _{ยืม} } ใช้ ของ ท่าน จง ถ้วน ถ้าเจ้าของ มิได้ ^{ที่} _{ร้าย} } ด้วยกัน แล สรรพ เป็น อันตราย ให้แบ่ง แเน ๓ ส่วน

ให้ผู้ ^{เช่า} _{ยืม} } ใช้ สอง ส่วน เพราะเจ้าของ แล ^{เช่า} _{ยืม} } หา คำนับ มิได้

๑๔ มาตราหนึ่ง ผู้ใด ^{เช่า} _{ยืม} } เจ้า ของ สรรพ ช้าง ม้า วิค วาย ผ่า ผ่อน ของท่าน ไป มิได้คืน ให้แก่ท่าน ๆ ใด เรียก มาพิจารณา มิรับว่า มิได้ ^{เช่า} _{ยืม} } เมื่อ

พิจารณาเป็นสัจว่า ^{เข้า} _{ยม} } ของท่าน จึงควรให้เอาค่าของ ^{เข้า} _{ยม} } นั้น ทั้ง

ใหม่ทวีคูณ ถ้าท่าน มี ^{เข้า} _{ยม} } แลว่า ^{เข้า} _{ยม} } ควรให้ใหม่เอาเท่าทวีพย
ซึ่งว่า อยู่แก่ท่านนั้น

๕๐ มาตราหนึ่ง ให้ทนายท่าน ^{เข้า} _{ยม} } เรือ มีใ้ถามนายเงินมันถึงนั้น

ท่านว่าผู้ ^{เข้า} _{ยม} } นั้น มีชเบ ถ้าทนายท่าน ทน แล นายเงิน นั้น ใ้ทวิกันมา
แลใ้ เรือ นั้น มาช่วยใ้ส่งเรือใ้แก่เจ้าเรือ นั้น ; ค่าเช่า เรือ นั้น เอามิได้
เลย ถ้าแลใ้แก่ทนายเรือ มีใ้ เป็น ขาป เคะระทแก่เจ้าเรือ แลมิ
ใ้ทนายนั้นใ้ ส่วน นายเงิน จะเอา เบี้ย บัวยการ แก่เจ้าเรือ ก็มิใ้ เพราะ
ทนายนั้น ทาก ทน นายเงินไป ถ้ามีผู้ ปะนใ้ใ้เจ้าเรือ แล นายเงิน จะเอาแก่
ผู้ประัน นั้น ถ้า ใ้ทวิมัน แลมันว่า เจ้าเรือ ช่วยตกช่วยแต่งเรือภายเรือ
เสียบใ้ใ้ก่าลใ้แก่มัน เต็มใจใ้มัน ทน ถ้าเป็น สัจใ้ใหม่ใน ระวัง
สอนใ้ทนายท่าน ทน

๖๐ มาตราหนึ่ง ผู้ใ้ ^{เข้า} _{ยม} } ช้างม้าโคกระบือเรือ เกวียนท่านไปใ้ แลช้าง
ม้าโคกระบือ ล้ม ทายแตก ทายหัก ประการใ้ใ้ ก็ใ้ ท่านใ้ ใ้ช้างม้า
โคกระบือเรือ เกวียนท่าน จงเต็มค่า

๗๐ มาตราหนึ่ง ให้ทนายท่าน ชิม วิวควาย ช้างม้า นายเงิน มี ใ้ วิวควาย
ช้างม้า ทายท่าน ว่า จะเอา แก่มัน มีใ้ เพราะ สมคค ทายท่าน ถ้า นาย
เงิน ใ้ทวิช่วย ใ้ใ้ วิวควาย ช้าง ม้าท่าน

๘๐ มาตราหนึ่ง ชิม ช้างม้า วิวควาย เกวียนท่านไปใ้ แล ตนเอาไปส่ง
ภอ ค้ำคั้น พันที่เจ้าของ จะ ใ้บ แล บอกว่าใ้เอาใ้วันนั้น เดิก แล ทวิพย
นั้น ท่านใ้เสียบ คลก็ง ถ้าเจ้าของ ว่าค้ำ มีก ผู้ชิมว่าใ้วันนั้น แลมัน

อินทวราย ทาย ให้ผู้ยืมใช้ของท่าน จง ถ้วน เพราะ พัน เพลา ตน เอาไป ส่ง
แก่ท่าน ๖๖

๘๐ มาตราหนึ่ง ยืมโคท่านไปใช้ แลมีไ้พยามาแลโคท่าน ซากไป
เข้า ไร่ ท่าน เขาแทง ตายก็ตี ชำน้ำตายก็ตี เลือขบ ตายก็ตี ไร่

ถ้าก็ตี ใช้หนัก ตกแตก ตายก็ตี ท่านให้ ใช้ทุนโคท่าน อิน ทายอิน ทาย นั้น
๘๐ มาตราหนึ่ง ราษฎร ทั้งหลาย ทา ความแก่กัน ว่า ยืมเงิน ของ สรรพ
ทรัพย์ สิ่ง ของใ ก ๆ มีเอาทรัพย์ สิ่ง ของ รุ่ง ยืม มา ส่งให้ สอน สับ จับ แท้
ว่ายังมีไ้ส่งให้ โหม ทวีคูณ ถ้าโจร ทา มีเป็น สัก มัก โภ ท่าน ฉน โภ
ให้เสียแก่ท่าน เท่านั้น ๖๗

๘๐ มาตราหนึ่ง ผู้ใด อยู่ใกล้กัน ให้ยืม ทรัพย์ สิ่ง ของ สิ่งใด ไป ถ้าเจ้า
ทรัพย์ ทวง ถาม ผู้ยืม มิได้ ไ้ ร้อง ฟ้อง แต่ใน ๓ เดือน ถ้าพ้น กำหนด แล้ว
จึงมา ฟ้อง อย่าให้รับ บังคับ บัญชา ให้เจ้าทรัพย์ ทวง ถาม เขาแก่กัน แต่
ใน ๓ ปี ลงมา ถ้าผู้ยืม ต่อคำที่ เจ้า ของ ทรัพย์ พิจารณา เป็น สัก ว่า ยืม
ทรัพย์ ท่าน ไป ยังมีไ้ให้ แก่ท่าน ๆ ทวงถาม ต่อคำที่ ท่าน จริง ใช้ ให้เอา
ทรัพย์ ซึ่ง มีน ยืม นั้น ให้แก่ เจ้า ทรัพย์ จง ถ้วน แลให้ โหม ผู้ยืม ซึ่ง คำที่
เจ้า ทรัพย์ นั้น โดยลักษณะ คำที่ แล สิ้นใหม่ จะให้ แก่ เจ้า ทรัพย์ นั้น มิได้ เป็น
พิไนย หลวง เหตุ เจ้า ทรัพย์ ละเลยไว้ มิได้ ร้อง ฟ้อง ตาม กำหนด ถ้าเจ้า
ทรัพย์ คำที่ ยืม ให้ เรียก เอา ทรัพย์ ซึ่ง ยืม นั้น ส่ง ให้ แก่ เจ้า ทรัพย์ จง ถ้วน
ถ้า พ้น ๓ ปี แล้ว เจ้า ทรัพย์ ไป ทวงถาม ผู้ยืม มิได้ เกิดวิวาท คำที่ กัน
พิจารณา เป็น สัก ท่าน ให้รับ โหม ให้ แก่ กัน ตาม ลักษณะ คำที่ เจ้า ทรัพย์ จะ
เอา ทรัพย์ แก่ ผู้ยืม นั้น มิได้ เหตุ พ้น กำหนด ทวงถาม กัน แล้ว ๖๘

๐ ว่า ด้วย ลักษณะ เข้า ยืม ๘๑ มาตรา ท่าน ๖๘

๑๐ แต่หั้น จะกล่าวด้วยลักษณะ

จ้าง		สืบ		สาขะภักที่		ท่ง		ไป		ระ
งาน										

๑๑ มาตราหนึ่ง จ้างทำนุได้ทำแก้วแหวน รูปประพรวณ เรือเกวียน สิ่งใด
ให้เจ้าของ แลช่างที่ ราคา รูปประพรวณ ซึ่งทำนั้น ให้รู้จักค่ามาก แลน้อย
ถ้าแลช่างผู้ทำนั้น ทำให้รูป ประพรวณ สิ่ง ของเกวียน ท่านแตก หักเสีย
หาย ให้ใช้ของ ท่าน ตามมาก แลน้อย บำเหน็จนั้น อย่าให้เอาเลย

๑๒ มาตราหนึ่ง ผู้ใดจ้าง ช่างม้าโค กระบือท่าน ชำ นานเท่าใด หายมิได้
รูป ประพรวณ มา ท่านให้เอาเท่า ค่า ช่าง ม้าโค กระบือ นั้น แลค่าจ้าง
นั้นให้เอาตาม สัญญาแก่กัน

๑๓ มาตราหนึ่งผู้ใดจ้างเกวียน ท่าน บินทุกสิ่ง ของไปในที่ใด ๆ ก็ดี ให้
เกวียน ชับเกวียน ไป ตามทาง แล ทรัพย บินทุกใน เกวียน นั้นแตก หักผู้
ชับเกวียน หากโทษมิได้ ถ้าผู้ชับเกวียน ชับเกวียน ออกจาก ทาง ทรัพยของ
ท่านแตก หัก ให้เจ้าเกวียน ใช้ ทรัพย ของท่าน ถ้าเกวียน หักไป มิ ระวัง
แต่ กลาง หน โจร ปล้น ลัก เอาทรัพยใน เกวียนไป เจ้าเกวียน จะเอาค่าจ้าง

มิได้ ถ้าเจ้าเกวียน เร่ง ชับเกวียน นั้น เองโดย

ด่วน		แกล		เกวียน		หัก		เกาะ
เร็ว								

แตก กลาง หนเสีย ทรัพย ควรให้เจ้าเกวียน ใช้ ทรัพย สิ่ง ของ แก่ท่าน ถ้า
เวลานั้น ฆวน ค่าเจ้าเกวียน เร่ง ชับเกวียน ๆ เกาะ หัก ค้าง อยู่ กลาง หน โจร
ปล้น ลัก ทรัพย นั้นไป บังเอิญโทษ แก่เจ้าเกวียน นั้นเลย

๑๔ มาตราหนึ่ง ผู้ใดหากำลังมิได้ จ้างไพร่ฟ้าข้า คนท่านไป เป็นกำลัง
ทาส กัดไทย กัดไป ด้วยกิจ สุขุ ทุกข กัดไป ด้วย ราชการ แลไป การ ฌรงคสง
คราม กัดแล จ้าง เป็นวัน กัด เป็น เดือน กัด เป็น คราว กัด เป็น ปี กัด สัญญา
แก่กัน เป็น เงิน มา น้อยเท่าใด ครั้นถึงที่ มันไม่จ้างสืบไป กัด กลบ กัด
ให้ หักเงินค่า จ้างให้ แก่มัน ตาม สัญญา จง เต็ม เป็นค่าแรง มัน เมื่อผู้

จ้างได้กำไรมาก น้อยเท่าใด ไม่ได้ แบ่งปันให้แก่ลูกจ้าง ครั้น ซากทุนให้
ลูกจ้างช่วยใช้นั้น มิได้ เพราะมัน เป็นแต่ลูกจ้าง ๖

๕ ๑ มาตราหนึ่ง จ้างบ่าวไพร่ทำน้ชัลดองไปแต่งใด ๆ ก็ดี ให้จ้างถึง
นายจงเป็นค่านับ ถ้าแลได้จ้างต่อมุลนายไป ลูกจ้างนั้น คายด้วยเสื่อ
จระเข้เจ็ดงู มังกร แล ทด น้ำ คายก็ดี ชัลดองไม้ ทด คายก็ดี ท่านว่า ๖
เอาโทษแก่ผู้จ้างนั้น มิได้เลย ๖

๖ ๑ มาตราหนึ่ง จ้างคนทำน้หาน้ำ หาดของ มิได้ของชัน มา แลคนทำ
น้ำนั้น รากน้ำ คาย ให้เอาแต่ สั้น จ้าง ถ้าได้ ของซึ่ง ทด คายนั้น ชัน มา
แลผู้ทำน้ำนั้น รากน้ำ คาย ท่านให้ใช้ สั้น จ้าง จงถ้วน ส่วน สั้น ของซึ่งได้
ชัน มา นั้น ให้ทำเป็น ๔ ส่วน ปูน บำเหน็จ ผู้ คาย ให้แก่ นายเงิน อีก ส่วน หนึ่ง
ปลง สัพผู้ คาย ๖

๗ ๑ มาตราหนึ่ง ผู้ใดรับจ้าง เลียงช้าง ม้า วัว ควาย ท่านให้ท่านผู้เก่าผู้แก่
ลูกหนึ่ง จง รู้กำหนดค่าจ้าง ม้า วัว ควาย นั้น มาก น้อยเท่าใด อย่า คู้ บัง เกตุ ลัก
อินเลย แม้น ช้าง ม้า วัว ควาย นั้น ใช้ก็ดี งู ขบก็ดี เสือ ขบก็ดี ให้ไป
บอกแก่ เจ้า ของ พยาบาล ของ เขาเอง ส่วน เจ้า ของ ก็ อย่า ละ ของ ตน เสีย ให้
ล้ม คาย แม้น โกล จะ บอก เจ้า ของ มิทัน ให้ บอก พี่ น้อง เพื่อน บ้าน ผู้เก่า
ผู้แก่ อิน อยู่ไกล อุปาทว ๓ ประการนี้ แม้น ช้าง ม้า วัว ควาย ล้ม คาย จะ คี
ผู้เลี้ยง นั้น มิได้ เช่น เศวตราช เจ้า ของ เอง แม้น ผู้เลี้ยง ละ ของ เสีย ให้ โจร
ลัก คี ให้ ผู้อื่น เข้า ยืม ไซ้ ใช้ คาย ก็ดี ให้ใช้ ค่าจ้าง ม้า วัว ควาย ท่าน
เพราะ มัน เขา เขี่ย ค่าจ้าง มัน มี พยาบาล ของ ๆ ท่าน ๖

๘ ๑ มาตราหนึ่ง ผู้ใดจ้างวานพี่น้องลูกหลาน บ่าวไพร่ ข้าคนท่าน มีที่ไป
ทำ งาน สิ่งใด ๆ มิได้จ้างวานแก่พ่อแม่ มุลนายให้รู้ แลจ้างวานกันเอง
แฉ คนนั้น เป็น เหตุ การ ใช้ เจ็บ ล้ม คาย ก็ดี จระเข้ มังกร ขบ ทด น้ำ คาย ก็ดี
เสื่อ ขบ งู ขบ ทด ไม้ คาย ก็ดี แล หนี หาย ด้วย ประการใด ๆ ก็ดี ท่าน

ให้ผู้จ้างวานไปนั้น ใช้ข้าคนท่านซึ่งจ้างวานไปนั้น หนึ่ง ถ้าแลวาน ลูก
หลานพี่น้อง บ่าวไพร่ท่านไปไกล บอกแก่ มุขนายพ่อแม่รู้ แล้วแลเอาเงิน
ไปทำ การ สิ่งใด ๆ ยังมีไว้เอาคน มาส่ง แก่ พ่อ แม่ มุขนาย คนนั้นเป็นเหตุ
การใช้เจ็บ ล้มตาย หนีท่วยประการใด ๆ ก็ ที่ ท่านให้ไหม้ผู้วานใช้ลูก หลาน
บ่าวไพร่ ข้าคน ซึ่ง จ้างไป นั้น เป็นเบี้ยทำ บุญ กิ่งตัวผู้ตายนั้น หนึ่งจ้าง
พี่น้องลูก หลาน บ่าวไพร่ ข้าคนท่าน มีที่ไปก็ ที่ ทำการ สิ่งใด ๆ ก็ ที่ แล
พ่อแม่ มุขนายให้จ้างเอาคนไป แล คนนั้น เป็นเหตุ การใช้เจ็บ ล้มตาย หนี
ท่วยท่วย ประการใด ๆ ก็ ที่ ท่านมิให้ผู้จ้างใช้ คนนั้นเลย เพราะ พ่อ แม่ มุ
ขนายเห็น แก่ สิ้นจ้างให้ไป จ้างท่านแล ๖

๘ ● มาตราหนึ่ง ท่านจ้างให้กระทำการ สิ่งใด ๆ แลรับค่าจ้างแล้ว ถ้า
แลไปทำการอื่นใช้ที่ท่านจำเภาะนั้น ค่าจ้างนั้น มิควรได้แก่ผู้นั้นเลย ๖

๑๐ ● มาตราหนึ่ง วาน คนท่านไป มัน หนี ทายแห่งใด ๆ มิได้ภย ได้
เอาข้า คนนั้นทำเป็น สอง ส่วน ให้ผู้วานใช้ ส่วนหนึ่ง ให้ช่วยกัน หาเพราะ
สิ้นมีใจ ถ้า ยืม สิ้น เงินของ ผัวเมีย อ่อน แพร พรหม เวือ ซา เครื่อง ทรัพย์ สิ่ง
ใด ๆ ท่านว่าให้มัน ผู้ยืมใช้ จงเต็มค่า นั้น ๖

๑๑ ● มาตราหนึ่ง ถ้า วาน ลูก หลาน ไพร่ พัว ข้าคนท่านไปใช้ คือ ว่า ได้เถย
เซ็กก็ ที่ ปลูก ศาล แล ชุกสระ พูน ถนน ปลูกกุฎ วิหาร ก็ ที่ ทำเย้า เวียน
สรรพการ งาน สิ่งใด ๆ ก็ ที่ แล มัน ถิ่น เหล้า เม้า มายตาย เบื่อ มี รู่ จัก ก็ จัก ร้าย
ทั้งนั้น ท่านให้ผู้วาน นั้นเอาข้าคนท่านไป ส่งให้ถึง มุขนาย มัน จง เป็น คำนี้
ถ้า แล มิเอาไป ส่งให้ถึง มุขนาย แล ข้าคนท่าน หนีก็ ที่ มีผู้ร้ายฆ่าฟัน
แทงตาย ก็ ที่ ฆ่าหน้า ตก ตะพาน ตายก็ ที่ ท่านให้ผู้วาน นั้นใช้ ข้าคนท่าน ถ้า
วาน ข้าคน ท่าน มีที่ไป ถ้า ใจ ปล้น ตก คีต แล เจา ฆ่าฟัน ตายก็ ที่ เวือ ล่ม ตก
น้ำ จร เจ็บ เสือ ขบก็ ที่ แล มีผู้ รู่ เหน เป็น คัด จั พยาน ท่าน ว่า ให้ผู้วาน
นั้น ช่วย ปลง สพ เผาผี ทำ บุญ ให้ ถ้า คน นั้น จ้างไป ท่าน มิได้ ใช้ ข้าคน

นั้นเลย เพราะว่าท่านต่าง จะใคร่ได้ ให้เสียแต่ค่าจ้างนั้น ท่านว่า
เป็น ขาปกครองมันเอง อื่นมันวาน ข้าคน ลูกลานท่านไป แลใช้ให้มัน
ขันไม้ขัน ทมาก ขัน มะพร้าว ขัน ทาล แล ขัน สิ่งใด ๆ ก็ดี แล ข้าคน ลูกลาน
ท่าน ตก ทาย ท่านว่าให้ผู้นวนนั้น ใช้ ข้าคน ลูกลาน ท่าน จงเต็มค่า เพราะ
ทาพิจารณา มิได้ ถ้าจ้างไปท่าน มิให้ใช้เลย ให้เรียกเอาค่าจ้างนั้น ให้
ช่วยทำ บุญส่งไปแก่ มันเถิก

๖

๑๒๐ มาตรา หนึ่ง วาน ผู้คน ลูกลาน ท่านไป มิได้ใช้ ผู้คน ลูกลาน ท่าน
ให้ขัน ต้นไม้ แล ผู้คน ลูกลาน ท่าน เกิดอุบัติเหตุ ทาย ท่านว่า เป็นกรรม
แห่ง สักวา จะให้ผู้นวน ใช้ ข้าคน ลูกลาน ท่าน นั้น มิได้

๖

๑๓๐ มาตรา หนึ่ง วาน ท่าน ชื้อ สิ้นค้า ให้แก่ ตน ท่าน ชื้อ สิ่ง ของ มา ให้ แก่
ตน มาก น้อยเท่าใด ยังมี ได้ ให้ เงิน แล ผู้ชาย เตือน ผู้ชื้อ แล ผู้ชื้อ เตือน ผู้
วาน ให้ ชื้อ จะเอา ค่า สิ่ง ของ ๆ ท่าน ก็ ประเว่ ประวัง มิให้ แก่ ท่าน ท่าน ให้
เรียก ออก มา พิจารณา แล ผู้วาน ให้ ชื้อ นั้น ว่า ให้ ชื้อ จริง ว่า ได้ ให้ เงิน ค่า สิ่ง
ของ แล ว่า ก็ดี ให้ ชื้อ มาก ว่า น้อย ก็ดี แล ว่า มิได้ ให้ ชื้อ ก็ดี เมื่อ พิจารณา
เป็น สัจ กัง หนังสือ ร้อง ท่านว่า ประยัก สิ่ง ของ ท่าน ให้ เอา ค่า สิ่ง ของ ท่าน
ทั้ง ใหม่ ทวี คุณ ยก ทุน ให้ เจ้า ของ เหลือ นั้น เป็น สิ้น ใหม่ กิ่ง พิโนย กิ่ง

๖

๑ ว่า ด้วย จ้าง วาน ๑๓ มาตรา เสวรี แต่ เท่านั้น ๖

๑๑ มาตรา หนึ่ง ชื้อ สิ่ง ของ กัน ตก ราคา แล้ว ผู้ชื้อ เอา สิ่ง ของ ไป ยังมี
ได้ ให้ เงิน แก่ ผู้ชาย ๆ ทวงถาม มิรับ ว่า มิได้ ชื้อ ก็ดี มากกว่า น้อย ก็ดี ผู้
ชาย ให้ เรียก ทวี มา พิจารณา เป็น สัจ กัง หนังสือ ร้อง ท่านว่า มัน ประยัก สิ้น
ท่าน ได้ ใหม่ ทวี คุณ ยก ทุน ให้ เจ้า ของ เหลือ นั้น เป็น สิ้น ใหม่ กิ่ง พิโนย กิ่ง ถ้า
พิจารณา มิเป็น สัจ มัก ได้ ท่าน ฉันทิ ได้ ท่าน ได้ ตน ฉันทิ นั้น บ้าง

๖

๑๒ มาตรา หนึ่ง ท่าน ชื้อ วิชา นก ทวี พืช อวิชา นก ทวี พืช ของ ตน ๆ รับ เขา
เงิน ไว้ สัญญา ว่า จะ ให้ ทวี พืช สิ่ง ของ แก่ ท่าน มิได้ ให้ แก่ ท่าน ๆ ทวงถาม มิ

รับ ว่ามิได้ว่าจะขาย มิได้รับเอาเงินของท่านไว้ เมื่อพิจารณาเป็น สัจ
ถึง นั้น ท่านว่า ประบัตินั้นท่าน ให้เขาทรัพย์สินนั้นตั้งใหม่ทั่วคุณ ๖

๓ ● มาตราหนึ่ง ชื่อ ของ ชาย ของ แก่ กนิ ใน ตลากก็ ที่ ใน เรือน สุวาน
แห่ง ไท ๆ ก็ ที่ แล มี น ผู้ ชื่อ หลีก หนี เว้น ชอนบ ให้ เหน้ ทวิ มน ผู้ นั้น ทำ
เพโทบาย แด ล้ง ลวง เขา สิ้น ท่าน ถ้า ได้ ทวิ มน ให้ เคาะ จำ เขา สิ้น นั้น จง ถ้วน
แล้ว ให้ เอา ไป ประจาน แด ที่ ทั่ว หลวด หนึ่ง ๑๐ ที่ ๖

๔ ● มาตราหนึ่ง ราษฎร ทั้ง ทลาย ชัก ชวน เข้า ทน กัน ไป คำ ชาย อุด ก่า ไร
ให้ แบ่ง บัน กัน ตาม มาก แด น้อช ถ้า มิ ได้ ชื่อ สัจ ต่อ กัน เก็บ เขา ทน แล
ก่า ไร ซึ่ง จะ ได้ เป็น ส่วน ของ ท่าน นั้น ไร่ ท่าน ว่า ประบัตินั้น ท่าน ให้ เขา คุณ
แด ก่า ไร ซึ่ง เป็น ส่วน ของ ท่าน ตั้ง ใหม่ ทั่ว คุณ ๖

๕ ● มาตราหนึ่ง ไป คำ ทั่ว กัน แล ตก ตัก แล ผู้ หนึ่ง เขา สิ้น นั้น รอก
ให้ ทำ สิ้น นั้น เป็น สาม ส่วน ได้ แก่ เจ้า ของ สอง ส่วน ให้ แก่ ผู้ เขา มา ส่วน หนึ่ง

๖ ● มาตราหนึ่ง เรือ ชัน กั กั ล่อง กั กั ^{จีน} ล่อง) ไป ตาม กัน แล เรือ หลง ไป

กระทั้ง เรือ นำ แทก) กั กั แล เรือ นำ จอก ญู เรือ หลง ไป กระทบ แทก ล่ม กั

กั หนึ่ง เรือ นำ ออก ให้ เรือ หลง ไร่ ไร่ แล เรือ หลง มิ ได้ ไร่ ไร่ ภาช ไป กระ

ทั้ง เรือ นำ แทก) กั กั ท่าน ให้ เรือ หลง ใช้ ทวิ พิช เรือ นำ จง ถ้วน เพราะ

เรือ หลง ยัง อาจ หา พิจารณา มิ ได้ ถ้า เรือ เขา ต่อ เรือ เขา ไท น กัน ล่ม เสือ
ทวิ พิช เท่า ไท ๆ ท่าน มิ ได้ ใช้ เลา ด้ แล ล้ง ฝ่า ให้ ใช้ จง เต็ม ถ้า เรือ
หนัก ผู้ เรือ เขา เป็น คน สำ หาว มี ยิน ซึ่ง ไท รช ภาช ฝ่า เรือ หนัก ล่ม ให้ ใช้
สิ้น ท่าน จง ถ้วน ถ้า ทาย ได้ ใช้ ข้า คน ท่าน ถ้า เรือ ชัน มา แด บัง

เรือ ล่อง ไป กระทบ กระทั้ง เรือ ชัน นัน ^๕ แทก) กั กั ให้ เรือ ล่อง นั้น ใช้ สิ้น ท่าน

งถ้วน ถ้าเรือล่อง ^{แตก} _{ลุ่ม}) ก็ที่ ก็แตก เสียเปล่า เพราะมิได้ไปกลาง

น้ำเขี่ยโต ถ้าเรือขึ้น ๆ โดยกลางน้ำ แลกระทบ กระทั่งเรือล่อง ^{แตก} _{ลุ่ม}) ก็ที่

ได้ใช้ทุ่นเรือล่องงถ้วน เพราะเรือขึ้นบังอาจ ถ้าเรือขึ้นจอดอยู่ แลเรือล่องมา กระทบ กระทั่งเรือ จอดเป็นอันทวาย ให้เรือล่องใช้ทุ่นงถ้วน ถ้าเรือล่องเป็นอันทวาย จะให้เรือซึ่งจอดอยู่ใช้มิได้เลย ถ้าเรือลำหนึ่งจับถ่อ ภายถอดออกจะไป แลเรือลำหนึ่งตั้งใจจะจอด แลสลัดกันกระทบ กระทั่งเรือข้างหนึ่งลุ่ม แลเรือจวนกันมีพันสลัด ลำหนึ่งลุ่มก็ที่ได้เข้าเรือซึ่งมิได้ลุ่มนั้น อยู่ช่วยกู้เรือเก็บสิ่งของ ถ้ามีอยู่ช่วย ให้ใช้ของซึ่งเรือลุ่มถึงหนึ่ง เพราะเหตุหาความกรุณาต่อกันมิได้ ถ้าแลเรือหนัก แลหนักโตนกันกลางคืน แลเรือข้างหนึ่งได้ร้องบอก มีฟังแลดำตองเรือท่านให้ลุ่มเสียสิ้น มากน้อยเท่าใด ให้ผู้ผ่านนั้นใช้สิ้นท่านงสิ้น ถ้าเรือหนัก ๆ แลมีพันบอกกันแลโตนกัน เรือนั้นลุ่มท่านว่าบาปเคราะห์ทั้งสองข้าง ถ้าคลองน้ำนั้นน้อยให้เรือเบาขึ้นจอดอยู่ ถ้ามีจอดแล

หายไปกระทั่งเรือหนัก ^{แตก} _{ลุ่ม}) ก็ที่ ให้เรือเบาใช้ของท่านงถ้วน แลเรือ

หนัก กระทั่งเรือเบาแตกลุ่ม ก็แตกลุ่มเสียเปล่า เพราะบังอาจ ถ้าเรือเบาแลเรือหนักจอดอยู่กระทั่งกันเข้า แลเป็นอันทวายทั้งสองข้าง จะว่าแก่กันนั้นมิได้เลย ฯ

๗ ● มาตราหนึ่ง เกวียนหนัก เกวียนเบา กระทบกันกลางทาง ให้เกวียนเบาสลัดเกวียนหนัก ถ้าแอเกวียนเบาสลัดเกวียนหนักมีพัน กระทบเกวียนหนักหักได้เกวียนเบาใช้ ถ้าเกวียนเบาหัก ๆ เสียเปล่า ท่านมีฟังให้ใช้เลย ฯ

● จักกล่าวลักษณะให้ ๓ ประการ โดยบาฬีมีใน พระธรรมสาครถึงนี้
 สีนะโตะจะระหนึ่งทินนัง ทินนะระณัญจะระยะโตะ ศักทธาจะระระหนึ่งทินนัง ทิวัจจะ
 หนึ่งลักคะณัง แปลว่า ณะระลักคะณัง อันว่าลักขณอันให้ทพยแก้กัน
 ทิวัจจ มีสามประการ สีนะโตะจะระหนึ่งทินนัง คือให้ทพยแก้กันด้วย
 เสนหาหนึ่ง ทินนะระณัญจะระยะโตะ คือให้ทพยด้วยกถวิหนึ่ง ศักทธา
 จะระระหนึ่งทินนัง คือให้ทพยแก้กันด้วยศักทธาหนึ่ง อันว่าทพยให้ด้วย
 เสนหานี้ จะคืนเอาเล่าก็มิได้ จะว่ามีได้ อันว่าทพยให้ด้วย
 ความกถวิหนึ่ง จะคืนเอาได้ จะว่ากล่าวเล่าก็ได้ อันว่าทพยให้ด้วย
 ศักทธา จะคืนเอาเล่าก็มิได้ ถ้าผู้หนึ่ง จะคืนเอาเล่า ให้ตงโทษมันโดย
 พระราชาญา

๘๐ ● มาตราหนึ่ง ให้ทพยแก้ท่านด้วยกถวิ ถ้าทพยยังอยู่ก็ตี จำหน่าย
 สิ้นแล้วก็ตี แลจะคืนเอาเล่าก็ได้ เพราะเหตุให้ทพยแก้ท่านนี้กถวิ
 โภยอันตราย จะมาถึงจึงให้

๘๑ ● มาตราหนึ่ง ทาษ ท่านให้ลูกแก่ท่านเป็น ธรรมบุตร แล นายเงินมีผู้
 ผู้เลี้ยง นั้น จะเอาลูก ทาษท่านไว้ เป็น สิทธิ มิได้ คงให้เป็น สิทธิ แก่ นายเงิน
 ถ้า นายเงิน มีรู้ด้วย ว่าทาษนั้นให้ลูกแก่ท่านเป็น ธรรมบุตร เป็น สิทธิ แก่
 ผู้เลี้ยง ถ้า นายเงิน จะเอาคนนั้นคืนเล่า ท่านมิให้ ฟังคำ นายเงิน นั้นเอง

๘๒ ● มาตราหนึ่ง ทญิง ทาษ นี้ นายเงินไป ซอน เร้น อยู่บ้านอื่น เมืองไกล
 แลเกิดลูกชาย) ก็ตี เมื่อไกล นายเงิน นั้น มีน ซาก แคลน ทา จะ กิน จะ เลง
 ทญิง)
 ลูก มิได้ มันให้ลูกแก่ท่านเป็น ธรรมบุตร จำเนียรไป แล นายเงิน มาก
 จะเอาตัวทาษทั้งลูกนั้นด้วย ก็คงให้เป็น สิทธิ แก่ นายเงิน ถ้า แลเด็ก
 นั้น รักษ ผู้เลี้ยง มัน จะ สมิค อยู่ด้วยผู้เลี้ยงก็โดยใจ มัน ให้ผู้เลี้ยงได้
 ค่าเด็กนั้นแก่ นายเงิน จง เต็มค่า

๑๑๐ มาตราหนึ่ง ผู้ใดให้ลูกชายลูกหญิงแก่ท่าน แต่ทัก สายสคือ อยู่ใน
 ฟ้าอ้อมมาถึงขอบหนึ่งก็ตี เป็นสิทธิ์แก่ผู้เลี้ยง แลอยู่ถึง นานผู้ให้ลูก
 แก่ท่านนั้น จะเอาลูกตนคืนเล่า ท่านให้ตีค่าลูกนั้น จงสิ้นค่าตัว เป็น
 ยำเหน็จแก่ผู้เลี้ยงนั้น ถ้าแลทารกนั้นมิไป อยู่ด้วยพ่อแม่เดิมจะ สมัค
 อยู่ด้วยผู้เลี้ยงนั้นก็ตามใจมัน ถ้าแลผู้ใดจำใจผู้น้อยให้ไป ด้วย พ่อ
 แม่

เดิม เป็น บาบนัก มี พัน จักทุบาย ถ้าแลให้ลูกแก่ท่าน แต่ อายุ สอง
 ขวบสามขวบขึ้นไป แลผู้ให้นั้นเขาบำเหน็จค่าน้ำนมเจ้าบ่อนก็ตี ผู้นั้น
 เป็นสิทธิ์แก่ผู้เลี้ยง แลอยู่ถึง นานผู้ให้ลูกแก่ท่านนั้น จะเอาลูกคืน มา
 เล่า ท่านให้ตีค่าผู้น้อยนั้น จงสิ้นค่าตัว ประการที่ค่า ลูกอ่อนอันทักสาย
 สคือ มาให้บำเหน็จแก่ผู้เลี้ยง ถ้าแลให้ลูกแก่ท่านนั้น มิได้เอาค่าน้ำนม
 ให้แก่ท่าน ระบอก แลอยู่ถึง นานผู้ให้นั้น จะเอาลูกตนคืนเล่า ท่านให้
 ตีค่าผู้น้อยนั้น จงสิ้นค่า แลให้ปันค่านั้นเป็น สามส่วน ให้แก่ผู้เลี้ยง
 สองส่วน ให้แก่ พ่อ
 แม่ ส่วนหนึ่ง ถ้าให้ลูกแก่ท่าน แต่ อายุ ๕
 ๖ ขวบ

ไว้ระบอก นานมาผู้ให้ จะเอาลูกตนคืน ให้ตีค่าผู้น้อยนั้น จงเต็มค่า
 ให้ปัน ออกเป็น สองส่วน ให้แก่ผู้เลี้ยงนั้น ส่วนหนึ่งให้แก่ พ่อ
 แม่ มานั้น
 ส่วนหนึ่ง ถ้าให้ลูกแก่ท่าน แต่ อายุ ๗ ขวบขึ้นไป แลผู้เลี้ยงนั้นเขาผู้น้อย
 นั้นไปขาย แลทำให้ได้ ยาก ประการใด ๆ แล พ่อ
 แม่ พี่น้องนั้น จะคืนเขา มา
 ท่านว่าใช้ ยืน น้า ยืน เจ้าไค้ อยู่แล้ว ผู้เลี้ยง จะคิดเอาค่าเจ้านั้น มิได้ จะ
 สมัค อยู่ฝ่ายข้างผู้ใดก็ตามใจมัน จะ

๑๑๑ มาตราหนึ่ง ผู้ใดเสนาหาแก่ท่าน ยก ภรรยา ถึงชีวิตไว้แก่ท่านด้วย
 เสนาแล้ว แลอยู่มาจะ คืนเขาเล่า ท่านว่าจะคืน มิได้โดย จะ

๑๓๑ ๑ มาตราหนึ่ง ผู้ใดเอาทรัพย์สิน มีควรที่จะให้แก่ท่านนั้น แลเอาไปให้แก่ท่าน ก็เป็นโทษแก่ผู้ให้นั้น เพราะเหตุผู้ให้นั้นมีรัฐเทิม มาแห่งทรัพย์สินนั้น แลเขาเป็นทรัพย์สินเอง แลเอาไปให้แก่ท่าน ทั้งนี้ถ้าเอาทรัพย์สินนั้นไปให้แก่ท่าน ระคอก ผู้รับนั้นก็เป็นโทษ เพราะเหตุผู้รับนั้นไม่พิจารณาเทิมที่ มาแห่งทรัพย์สินนั้น ทั้งนี้ถ้าทรัพย์สินนั้นผู้เอามาได้ค่าสิ่งของ प्रकारใดก็ตาม ผู้รับนั้นหาโทษมิได้ เป็นโทษแก่ผู้ให้เท่านั้น ทั้งนี้ทรัพย์สินมีควรที่จะเอา แลผู้ให้รู้ว่าทรัพย์สินนั้น กอปรด้วยโทษแล้ว แลรับเอาทรัพย์สินนั้นก็ มิรู้ว่า ประกอบด้วยโทษ แลรับไว้ ก็ที่ ก็เป็นโทษแก่ผู้รับ แลผู้ให้เท่านั้น ๖

๑๓๒ ๑ มาตราหนึ่ง วิญญานกทรัพย์สิน วิญญานกทรัพย์สินสิ่งใด ๆ มิใช่ของตน ๆ เอาของท่านไปให้แก่ผู้ใด ๆ แลเอาไปขายไปจำนำก็ที่ ให้เอาค่าทรัพย์สินสิ่งอื่นให้ชดชวยจำนำนั้นตั้งเินใดม แลแล้วเขาของ ๆ ท่านให้ คินให้แก่ท่าน เจ้าของ ๖

๑๓๓ ๑ มาตราหนึ่ง ผู้ใดว่าจะเอาทรัพย์สินเงินทอง มาให้แก่ท่าน แลรับเอาพัศกัแห่งท่านไป อยู่มาพ้นจากวันคืนที่นั้น แลมิได้เอาทรัพย์สินเงินทอง มาให้แก่ท่าน แลจงเอาพัศกัของท่านไปเป็น ฮาณา ประโยชน์แก่ฮากมวเอง ถ้าเป็นลัจว่าเอาพัศกัของท่านไปจริง ควรให้ใช้ เป็นขวัญคุณอื่นนี้ ถ้าช่มแห่งเอาทรัพย์สินแห่งท่าน ก็ที่ จึงเอาทรัพย์สินแห่งท่าน ก็ที่ ควรให้ใช้ทรัพย์สินนั้นเป็นขวัญคุณ ๖

๑๓๔ ๑ มาตราหนึ่ง ผู้ใดเสนาหาแก่กัน แลว่าจะได้ทรัพย์สินจำคนแก่กัน แลทรัพย์สินซึ่งจะให้กันนั้นยังอยู่ในสถานที่ใด แลมิได้มี อยู่ในมือผู้หนึ่งแต่ชอกปากว่า จะให้แก่กันทั้งนี้ ถ้าแลทรัพย์สินมาถึงมือผู้หนึ่ง จึงจะว่าเขมสิทธิ์แก่ผู้หนึ่ง เหตุใดจึงกล่าวดังนี้ เหตุว่าทรัพย์สินนั้นมิได้ มาถึงมือผู้

จะไ้ ถ้าแลให้ ถึงมือแล้วแลผู้ใดทวิพยเอาทวิพยไปจำหน่ายเสียสิ้น
จึงแล้ว ๆ ผู้ให้นั้น จะกลับคืนเอามิได้เลย ๖

๑๗ ๑ มาตราหนึ่ง ชายให้อัน มีควร แก่ หญิง อันเป็นเมียท่าน ๆ ให้
ใหม่ ๑๐๐๐๐ ถ้าหญิง หาตัวมิได้ แลชายให้อัน มีควร ใหม่ ๔๐๐๐
ถ้าหญิงให้อัน มีที่แก่ชาย ใหม่ ๑๒๐๐๐ ถ้าหญิง เหม่เรือนกับให้อัน มีควร
แก่กัน ให้ใหม่ ๗๐๐๐๐ แล ๖

๑๘ ๑ มาตราหนึ่ง ลวงท่าเนให้กินอัน มีคี่ อันโสโครก ให้ใหม่ ๑๗๐๐๐
ว่ามาทั้งนี้ แต่ หาศละ ๑๐ ไร่ ขึ้นไป ถึงนา ๑๐๐ หนึ่ง ถ้านา ๒๐๐ เขา ๒
คูน ถ้านา ๓๐๐ เขา ๓ คูน ถ้านา ๔๐๐ เขา ๔ คูน กว่า นั้นให้บวก ขึ้น
นาร้อยละ ๔๐๐๐๐ แล ๖

๑๙ ๑ มาตราหนึ่ง ผู้ใดเอา ขาถมชักเรือนท่าน ให้ใหม่ ๑๒๐๐๐ ถ้าเอา
ขาถมชักบ้าน ท่าน ใหม่ ๓๐๐๐๐ ถ้าเข้าบ้านท่าน แลถ่ายอุจจาระไว้ ให้
ใหม่ ๕๕๐๐ ถ้าชุก หลุม ถ่ายอุจจาระใกล้เสาห้องเรือนท่าน ให้ใหม่ ๕๕๕๐
ถ้าแลชุนแขวง หมั้นแขวง สิบร้อย ชายที่ ว่ากล่าว แลมันมีพึงใช้ บันคา
จะใหม่ที หนึ่ง ให้ใหม่ทวี แล้ว แลจำให้มัน แยก ขาถมเสียจงไ้ ๖

๑ ว่ามาด้วยลักษณะให้ ๓ ประการ สิ้นแต่เท่านี้ ๖

๑ จักกล่าว ลักษณะพินัน ๒ ประการ ใน พระธรรมสาตวโดยพระบาทตั้งนี้
โทโสกระโรติอพัทฺถัง เอกังอะโทสะโกบีวา เอกังกระโรติอพัทฺถัง ทวีธาอพัทฺถะลัก
ชะณา อธิบายว่า อพัทฺถะลักชะณา อันว่าลักษณะ พินัน ชันต่อกัน ทวีธา
มี ๒ ประการ โทโสกระโรติอพัทฺถัง คือ พินัน ชันต่อกัน ด้วยความโกรธ หนึ่ง
อะโทโสกระโรติอพัทฺถัง คือ พินัน ชันต่อกัน ด้วยมิได้ มีใจโกรธ หนึ่ง เป็น สอง
ประการทั้งนี้ อันว่าลักษณะ พินัน ชันต่อกัน ด้วยใจอัน ึ่งโกรธนั้น แลจะ
เอา ทวิพยสิ่งอัน พินัน มิไ้ เหตุว่าโกรธแล้ว หา ความพินิจพิจารณา มิไ้

หนึ่งเมื่อพนันกันต่อกันนั้น มิได้มีใจ จึงโกรธ สิ่งทรัพย์สินนั้นเขาได้
เหตุว่ามี ความคิดอ่าน แล้ว จึงเอาทรัพย์สินนี้ไว้

๑๐ มาตราหนึ่ง คนทั้งสองเป็นเอกจิต เอกฉันท์ ตีมวยด้วยกัน ก็ตี แล
ปล้ำกัน ก็ตีแล ผู้หนึ่งต้องเจ็บปวดก็ตี โฉน้ หัก ถึงแก่ มรณภาพก็ตี ท่าน
ว่า ทาโทษมิได้ หนึ่งมีผู้ยุงก็ตีผู้ตก รางวัลก็ตีให้ ปล้ำ ตีนั้น ผู้ยุง
โทษมิได้ เพราะเหตุผู้ยุงนั้น จะตี มีจิตระแวงที่ จะใคร่ให้สิ้นชีวิต ทา มิได้
แต่จะใคร่ เล่น เป็น ผาสุกสุขภาพ เป็น กรรมแก่ผู้ ถึง มรณภาพเอง แล

๑๑ มาตราหนึ่ง คนทั้งหลายแข่ง เว็เล่น ก็ตี แข่ง เหวียน เล่น ก็ตี แข่ง
โคเล่น ก็ตี สรรพแข่ง พาชนะ สิ่งใด ๆ ก็ตี เมื่อแข่งนั้น ถ้าต้องผู้คน บ่วย
เจ็บ แล ถึงแก่ มรณภาพ ท่าน ว่า ทาโทษ มิได้ หนึ่งถ้า จึง โกรธ แก่กัน แล
ทุบตีกัน แล หัก ล้ม ตาย ชื่อว่า กบ ประท้วง โทษ แล ให้ ลง สิ้น ไหม ตาม
โทษนา โทษผู้ นั้น หนึ่งถ้า เหยะ เขี่ย กัน ชี มี ไป แต่ ไกล แม้ ว่า กระตุก
คน ทั้ง สอง นั้น ไหม น้อย เป็น ประการ โค ก็ ตี บ มี ครว ว่า โดย บัน ทาศ ก็ ตี กระตุก
นั้น เหตุใด จึง กล่าว ดัง นี้ เหตุ บุคคล ทั้ง หลาย ประพฤษ ติ ใน การ ฮัน เล่น
ด้วยกัน นั้น โดย พระธรรม สาทรร กล่าว ดัง นี้ แล

● วัน พุทฺธิ เตือน แปด ชัน เก้า คำ บั่ม เสง นักษัตร เอกศก สมเด็จพระ
บพิตรพระเจ้า อยู่หัว มี พระบิณฑุรสุรสิงหนาท ตำหวัดตวันแก่ ชุนศรีภูริบริชาให้
กฎ เปน ตำราไว้ ดัง นี้ ด้วย ลุก ชุน ณะ หัว หมื่น หัว พัน อ้น สมเด็จ บรมบพิตร พระ
เจ้า อยู่หัว ใ้ ไป ด้วย กิจ ราชการ พระราชสงคราม ก็ ตี ไป รัง เมือง ก็ ตี ไป
ราชการใด ๆ ก็ ตี ท่าน มิให้ ชวน กัน เล่น เบี้ย แล เล่น สรรพ พนัน ชัน ต่ กัน
สัก อ้น ถ้า แล ชวน กัน เล่น เบี้ย แล (ได้ เสีย) ก็ ตี ท่าน มิให้ ผู้ เสีย ให้ แก่ ผู้ ใด
มิให้ ผู้ ใด เอา แก่ ผู้ เสีย ส่วน โทษ ใ้ ขำ น ให้ ลง โทษ แก่ ผู้ เลมีค ฮาญ รัง
ผู้ ไป เล่น นั้น

๑๐ มาตรา หนึ่ง เล่น เขี่ยชนไก่ สรวพล่น พนัน ชัน ต่อกัน ใน บ่อนี้ แล
 ทำ หนังสือ บริคนชัน ซี่ย รับเอาเงิน นายบ่อน ชัน ซี่ย จะให้เป็น ท่อนำ เปน
 ค่าง ก็ให้เอา ตาม บริคนชัน ซี่ย กัน นั้น ถ้า แล มันเอาเงิน นายบ่อน แล มัน
 ต่อสู้นายบ่อนให้เอาทุนเงินทิ้งใหม่ เป็น ท่อสู้ณ เพราะ มันเอา ของท่าน เงิน
 จะเอา ลากให้มาก ๖

๑๑ มาตรา หนึ่ง ราษฎร ประโยช ทาการ ช่มเหลงกันให้ข้ามแม่น้ำไป แล
 ผู้นั้น ถลัวจำข้ามไป จมเซ่ชบ ทายก็ตี จมน้ำ ทายก็ตี ท่านได้ใช้ไฟ
 ท่าน คน หนึ่ง เปน สอง คน ถ้า แล พนัน ชัน ต่อ กัน มี สิ่ง ของ ^{วาง} _{มิได้วาง}) กัน ก็
 ตี แล มันข้ามน้ำไป มัน ทายมิให้ มี โทษ แก่ผู้นั้นเลย เหตุว่า จะใคร
 ได้ สิ้น พนัน ๖๖ หนึ่ง ไป คำ สำเนา เอา ชีววิทร ไป แลก เอา สิ้น คำนั้น แล ๖

๑๒ มาตรา หนึ่ง ช่มเหลงกัน ด้วย พละการ ให้ แทง แรก เสื่อ วัควาย ก็ตี
 แทง จมเซ่ ฉลาม ก็ตี แล แรก แรก เสื่อ ขอบ จมเซ่ ขบ วัควาย ขวัก ฉลาม
 ฟาด ชูบ ผู้ แทง นั้น ทาย ท่าน ว่า หาก ใช้ ให้ แทง มัน จึง ทาย ให้ ใช้ คน
 ท่าน คน หนึ่ง เปน สอง คน ถ้า แล มี สิ่ง ของ เงิน ทอง อชก กงกัน ทั้ง สอง
 ข้าง ถ้า มัน ผู้ แทง นั้น ทาย มิให้ มี โทษ แก่ ผู้นั้น เลย ๖

๑๓ ว่า ด้วย ลักษณะ พนัน สาม ประการ สิ้น แต่เท่านี้ ๖

● จัก กล่าว ลักษณะ สาเหตุ อัน บังเกิด เปน มูล คดี วิวาท ให้ บังเกิด ความ
 ต้อง ตาม บาลี ใน คัมภีร์ พระธรรม สาทว่า เหตุ มประวิจระ อธิการณังว่า เปน
 ชาติ ดังนี้ จึง กล่าว สาเหตุ คดี คือ ถึง ความ ตาม พระราชบัญญัติ อัน โยวณ
 วาชกรรม ตรี ยจติ เปน บท มาตรา สี่ ๖ มา ดังนี้ ๖

● ศุภมัศก ๑๕๐๖ ศก จากุฏระสังวัจระ ภาติเก มาศ บัญจะ มี คดี ที่ ศุภกรรมาว พระ
 บาท สมเด็จ พระเจ้า วรมาธิ บดี ศรี สฤทธิวิเยจ วัระ พรตติราช อจิราช บรม มพิทว พระ พุท
 เจ้า อยู่ หัว เสกัจ ณะ พระ ที่ นั้น มี งคลาภิ เสก โดย บุรพาภิ มุช จึง จุน ธรณ์ บาล บังคม

ทูลพระกรุณาว่า ข้าพระเจ้าพันพาน ทา ความจำ ยศ ชุนพิไชยสงครามว่า จ้าง
 สามเทียร ลงเรือ ชุนพิไชยสงครามเมื่อไปวัดโปรดสัตว์ สามเทียร ทรงเบี้ยค่า
 จ้างแก่จำ ยศ อยู่มา ประมาณ ๕) วัน ผู้ร้ายแทงสามเทียร ทาย ะได้
 มีฉีกแผล ด้วยผู้ใด ทา มิได้ ผิดกัน แต่กับจำ ยศ ทา จำ ยศ ๆ บิทธิ
 แต่ มี คำพิรุฑ์ บ้าง พิจารณา มิ ชอก ข้าพระเจ้าขอ กราบเรียน พระราชประวัติ
 จะ ควร ลงโทษ ดัง ฎ) จึง มี พระบัญชา แก่ ชุน ธรณีบาลว่า ทวย รามฎ ผู้ใด
 ผิด แผล แชก อ่าง เป็นกรณี สาเหตุ แก่ กัน พัน ๗ เดือน เขา เป็น สาเหตุ นั้น มิได้
 ถ้ายัน ๗ เดือน ผู้ร้าย ลอบ พัน แทง ทูบ ที่ มี ยาก เจ็บ ล้ม ทาย ผด ลัก ปล้น สกมก
 เผล เรือ น แล พัน แทง ช้าง ม้า โค กระบือ แล แล ลัก สิ่ง ของ ใน ไร่ ใน สวน ทำ
 ร้าย ประการใด ๆ พิจารณา เป็น สัจ ให้ ลงโทษ แล ปรับ โทษ โดย ขนาด ถ้า
 เป็น แต่ พิรุฑ์ พิจารณา มิ เป็น สัจ ให้ เขา ประกัน แล ทาน บน ไร่ ถ้า ทา กล พิรุฑ์
 มิได้ ให้ เขา แต่ ทาน บน ไร่ ถ้า ผู้ พ้อง พิรุฑ์ ให้ ลงโทษ ปรับ โทษ ๑๐ เดือน
 หนึ่ง ผู้ใด ทน สัก ก็ ส่ำ ทา ผิด แผล ต่ำ กัน ทา มัย ครั้น ความ แก่ ท่าน ท่าน มี
 เหตุ ประการใด ๆ เขา ทา ความ แก่ มัย ผู้ ทา มัย นั้น ครั้น เรียก มา ทา
 มัย ทา กล พิรุฑ์ มิได้ ๆ จริง แต่ คำ มัย ว่า ให้ โทษ ปาก มัย ว่า นั้น เป็น
 ข้อ เลมิต ทา มัย ศัก ก็ ถ้า มัย มี กล พิรุฑ์ มัย ทำ แก่ ท่าน จริง จะ ภาให้ ทาย
 กิติ จะ ภา ทัก ตัน สิ้น มือ ทวน ด้วย ทวด หนึ่ง กิติ ทา มัย อ้น ทำ แก่ ท่าน
 นั้น ถ้า แล ปาก มัย ทา มัย ครั้น ความ แก่ ท่าน แล มัย มิได้ ทำ แก่ ท่าน
 ท่าน ว่า ให้ ปล่อย เสีย เกิด ๖

๑ ๑ มาตรา หนึ่ง เป็น กรณี สาเหตุ แก่ กัน นั้น ท่าน ให้ เขา แต่ ใน ๗ เดือน
 ถ้า พัน ๗ เดือน ไป เขา เป็น กรณี สาเหตุ มิได้ ถ้า เป็น ความ ด้วย กัน แล ผู้
 ชนะ เป็น อ้น ทาย จึง เป็น สาเหตุ ถ้า ผู้ใด แพ้ เป็น อ้น ทาย มิ เป็น สาเหตุ ละ

● ลักษณะ สาเหตุ ๒ มาตรา เท่านั้น ๖

วิ) ทั่วยัง นั้น แทน วิ) อันตราย นั้น หนึ่ง วิ) คน ต่างคน
ควาย)

ต่าง ปล่อย อยู่ แล วิ) ช่าง หนึ่ง ไป ชน วิ) ท่าน ๆ มิ ได้ สู้ วิ)
ควาย)

ชน ชน ช่าง เตี้ยวก ก็ หนึ่ง วิ) คน ชน วิ) ท่าน มิ ได้ ผูก ถือ
ควาย)

ไว้ แล วิควาย คน ไป ชน วิควาย ท่าน พิกาล กิติ ทาย กิติ ให้ เวณ วิควาย
อัน พิกาล แล ทาย ให้ แก่ เจ้า ของ วิควาย ผู้ ชน นั้น หนึ่ง ผู้ ช่วย ที่ วิควาย ชน
ด้วยไม้ ทอก ทาย คว่าง ฟุ้ง ขาด เจ็บ ทาย ท่าน ว่า มัน อาษา เจ้า วิควาย เป็น ขา
กรรม ให้ เจ้า วิควาย เสีย ค่า วิควาย แล

๕ ● มาตรา หนึ่ง ผู้ใด ล่าม วิไว้ ที่ ทาง ท่าน ชับ วิ ไป ตาม ทน ทาง ชน
วิ ล่าม กลาง ทน ทาง นั้น ทาย ท่าน ว่า ม ฟุ้ง ใส่ โทษ แก่ ผู้ ชับ วิ ไป นั้น เลย
ถ้า วิ ล่าม กลาง ทาง ชน วิ ผ่าน นั้น ทาย ท่าน ว่า ทาย เสีย เปล่า ถ้า ล่าม วิ
ไว้ โกลด ทน ทาง แล ชับ วิ ผ่าน ไป แล ชน วิ ชน ล่าม โกลด ทาง นั้น ทาย
ผู้ ชับ วิ ไป นั้น ถ้า วิ ล่าม โกลด ทน ทาง ชน วิ ผู้ ชับ มา นั้น ทาย ๆ เสีย เปล่า
เพราะ ชับ วิ ไป นั้น หา พิจารณา มิ ได้

๖ ● มาตรา หนึ่ง วิผูก ไว้ ผู้ ชน วิ มา ชับ เข้า ไป ได้ ชน กัน ทั่ว หนึ่ง มี กาลัง
ชน ทั่ว หนึ่ง ทาย ท่าน ว่า ให้ ผู้ ชน ชับ เข้า นั้น ใช้ วิ ท่าน ถ้า ชน ไป ทรุก เข้า
ไป สู้ มิ ฟุ้ง เข้า ชน กัน ทั่ว หนึ่ง มี กาลัง ชน ทั่ว หนึ่ง ทาย ท่าน ให้ ทำ เป็น ๔
ส่วน ให้ มัน ผู้ ชน วิ ไป นั้น ใช้ ๓ ส่วน ส่วน หนึ่ง เป็น กรรม สัก ทั่วเอง ถ้า
ผูก ไว้ ใน ท่ง ใน นา ขา ไป ชน กัน เอง ทาย หา โทษ มิ ได้ ถ้า มี ผู้ เลี้ยง ต่าง
คน ต่าง ต้อน มา เข้า ชน กัน ทั่ว หนึ่ง ทาย หา โทษ มิ ได้ ถ้า ผู้ หนึ่ง ต้อน เข้า
มา แกล้ง ให้ ชน วิ ซึ่ง มิ ได้ ต้อน นั้น ทาย ให้ ใช้ วิ ท่าน จง เต็ม

๗ ● มาตรา หนึ่ง ผู้ใด ผูก วิควาย แรง ทอ ให้ ผูก จง มัน ถ้า ชน ให้ ชน
มัน ถ้า วิควาย ขาด เสีย ทอ คน ทาย ท่าน ให้ โทษ ผู้ ผูก ผู้ ชน วิควาย ให้

ดูข้า คนอื่น ตายนั้น เท่าใด ให้แล่ง เป็น สองภาค ๆ หนึ่งให้ผู้จงวิธวายน
นั้นใช้ ท่าน ว่า มัน บังเขต

๕๐ มาตราหนึ่ง โศกกระบือท่าน อยู่ไกลกัน ถึง (๕) เส้น เชื้ออก ซากไปแล
มีผู้ต้อนไล่ให้สู้กัน แลโศกกระบือนั้น ล้มตาย ท่านให้ผู้ต้อนไล่ไป
นั้นใช้โศกกระบือท่าน แลให้ใหม่ อาญาแก่ผู้ต้อนไล่ไป นั้น ย่าให้มันเคยทวิ
ถ้าโศกกระบือท่าน ซากเจ็บใช้ ท่านให้ผู้ต้อนไล่ นั้น ช่วยพิทักษรักษา ครั้น
ถอยแล้วให้คืน ของท่านให้แก่ท่าน ถ้ามัน มีรักษาใช้ ท่านให้ตีค่าโศก กระ
บือให้ท่าน กิ่ง หนึ่ง ถ้าไม่ ถอยควายเสียโศก กระบือท่าน ใช้ ให้ ใช้ ของท่าน ๖

๕๑ มาตราหนึ่ง ผู้ใด เบ้ากลองไปต้อน นกอิน ทาน เลี้ยง ไว้ด้วยเส้นหนึ่ง
ถึง แก่ มรณภาพ ควรให้ใหม่ใช้ค่า นก นั้น หนึ่ง ถ้า พัน สุนัข ข ส่วบัพ
เนจร นั้น ถึง แก่ มรณภาพ ให้ใหม่ค่าสุนัข หนึ่ง ถ้า พัน วิลาระ ท่าน ถึง
แก่ มรณภาพ ให้ใหม่ใช้ค่าวิลาระท่าน

๑๐๐ มาตราหนึ่ง ผู้ใดไม่ แกล้ง ยิง ชัก ตี แทง พัน ท่าน แลผู้นั้น ชัก ยิง
ที่ พัน แทง สิ่งอื่น ไป ต้อน ท่าน ซากเจ็บ ล้ม ตาย ด้วย ^{มือ}ไม้ ^{เหล็ก} ก็ตีท่าน ว่า มัน

ไม่ แกล้ง ให้ปรับใหม่โดย พระราชกฤษฎีกา แล้วยได้ ปรานี มัน โดย ซาก
เจ็บ จะ ควร บั้น เป็น ๓ ส่วน จะเอาแก่ ๒ ส่วน ก็ตี จะ ควร เอา แก่ ส่วน หนึ่ง
แลถึง ส่วน ก็ตี ให้ใคร่ ใจ จง ควร แล้วยิ่ง ปรับใหม่

๑๐๑ มาตราหนึ่ง ผู้ใด ถาก ไม้ ไถล หน ทาง แลมีผู้ เข้า มา ไถล ขวาน
หลุด จาก มือ ไป ต้อน ท่าน เป็น ขาป กรรม แก่ ผู้ ตาย ให้ผู้ ถาก ไป ช่วย ทำ บัญ
ส่ง ไป แก่ ผู้ ตาย ถ้า ขวาน หลุด จาก มือ ทั้ง ตัว ทั้ง ต้า ให้ใช้ ข้า คน ท่าน ๖

๑๐๒ มาตราหนึ่ง การงาน ท่าน ทำ ไว้ ผู้ใคร่ ล้าง เสีย ให้ ทำ ใช้ การงาน
ของท่าน ถ้า ทำ ใช้ มิ ได้ ใช้ ข้า สิ่ง ของ ๆ ท่าน จง ถ้วน

จริงใช้ ให้เอามันผู้เป็น กระสือ กระหาง จะกระ มา ชวิท ยาระพา เสี้ย ทพย
สิ่ง สิ้น มัน ให้เขาเจ้า พระคลัง หลวง ะ

๕ ● มาตราหนึ่ง คนใช้กระสือกิน แลเขา หาค หมอ มาหนึ่ง ฉำใน ที่บ้าน
เขา แลมีผู้เข้า มา ยก ม่อ แกล้ง ปลง ลง แลพราว ไฟ เสี้ย แลเผาไฟ ไปก็
ให้ มีโทษ แก่ผู้นั้น โดยเป็น ะมบ จะกระ กระสือ เหตุเขา ตั้ง กรรม ทำ ทา
ศวิ กระสือ ผู้นั้น เป็น กระสือ จึง ร้อน ทั่ว มา ทำให้ เขา เสี้ย ถึง การ ตั้ง ฝัน ถ้า
แลไปกิน เขา ๆ จับ ใต้ ให้ จับ เขา จง สิ้น ทั้ง โศคร ให้ ทำ ตาม พระอัยการ ะ

๖ ● มาตราหนึ่ง ใช้เจ็บ หมอ ตั้ง กรรม ไว้ มีผู้เจ้า กรรม ท่าน ให้ผู้เจ้า
กรรม นั้น แผลง กรรม ให้ ตั้ง วิชา เจ้า เขี้ย ๓๐๐๐ เข้าสาร ๓ ทนาส เหล้า ทนาส
หนึ่ง เป็ด หนึ่ง เทียน ๓ เล่ม เมือง หมาก ให้ แก่ หมอ ตั้ง กรรม ใหม่ เล่า ถ้า
ผู้เจ้า กรรม นั้น มี แผลง กรรม คนใช้ ทาย ใน ๑๕ วัน ให้ โหม ผู้เจ้า กรรม เป็น
เขี้ย ๑๐๐๐๐ มี ให้ มัน ใช้ ค่า คน อัน ทาย นั้น เหย ท่าน ว่า ใช้ อยู่ ก่ เบน แล
ชวิท คน ทั้ง หลาย รู้ ทาย รู้ ม้วย ถึง อินทร พรหม เทพบุตร ก็ จุติ ม้วย ชีพ คุง เตีย
ถ้า พัน ๑๕ วัน คนใช้ ทาย ท่าน ว่า เป็น กรรม ของ เขา เอง จะ ใส่ โทษ แก่ ผู้เจ้า
กรรม นั้น มิได้ ะ

๗ มาตราหนึ่ง ผู้ใดใส่จวัน ยาให้ ท่านกิน ท่าน เหวง เจียง จะ ตาย แล แก้ว
รอก ก็ ก็ อื่น ผู้รู้ กระทำให้ ท่าน ปวด หัว มัว ทา ล่า ยาก ด้วย ประการ ไท ๆ ก็
ท่าน จับ ใต้ ให้ เขา ทั่ว มัน ผู้เอา จัน ยา มา ให้ ท่าน กิน แล ผู้กระทำให้ ท่าน นั้น จัน
ชา อย่าง ประจาน แล ปลง ลง ทวน ด้วย ลวด หนึ่ง ๖๐ ที แล ให้ โหม ปลุก ทั่ว
เป็น สิ้น โหม) กิ่ง แล ส่ง ทั่ว จำ ไว้ ณ คุก โดย ะธา กรรม ถ้า ทำ ท่าน ทาย
พิโนย) ให้ ว่า มัน เสี้ย ะ

๘ ● มาตราหนึ่ง ผู้ใดทำ ยา ^{เขี้ย}) ให้ ท่าน กิน เมามี รุ คัก ทั่ว แล เขี้ย
^{เมา}) เขา ทพย ถึง สิ้น ท่าน ๆ ว่า ผู้ร้าย ยิ่ง โจร ถ้า เป็น สจ ให้ ชน ชา อย่าง ประทาน
Digitized by Google

แล้ว ปลง ลง ทวนด้วย ลวดหนึ่ง ๖๐ ที่ แล้วเอาทวีปซึ่ง มีนเก็บ เอา ไปนั้น

ทั้งใหม่ ทวีคุณ เป็น

สิ่งใหม่	) กิ่ง
พิโนย	

 แล้วให้ใหม่ ปลุก ทิวแล้ว จำไว้ ณคฤ

กว่า จะตาย ถ้าผู้กิน ยานนั้นตาย ให้ฆ่าผู้ให้ กิน ยานนั้น ให้ตายตกไป ตาม
กัน ถ้ามีเพื่อน รู้ เห็น ด้วยหลายคน ให้ลงโทษด้วย ลวดหนึ่ง ๓๐ ที่
แล้วให้ใหม่ตั้งใจ เหตุว่าอย่าให้ มีคนร้ายได้เลย ๖

๘ ๑ มาตราหนึ่ง ผู้ใดให้ ยาแก่ลูกท่าน กินเป็นบ้า ให้มัน รักษา ลูกท่าน
ถ้ามัน รักษา หายได้ ทวน มันนั้น ๓๐ ที่ ถ้ามัน รักษา มิหาย ให้ใหม่ ปลุก
ทิวแล้ว ทวน ๖๐ ที่ เอา ชัน ซาหยัง ประจาน แล้ว จำไว้ ณคฤ ๖

๑๐ ๑ มาตราหนึ่ง ผู้ใดให้ ยาแก่ท่าน กินลูกในท้องตาย ให้เอาค่าตัว
แม่ มัน กิ่ง ตั้ง ทั้งใหม่ ทวีคุณ เป็น

สิ่งใหม่	) กิ่ง
พิโนย	

 แล้วให้ทวน ๖๐ ที่ เอา
ชัน ซาหยัง ประจาน แล้ว จำไว้ ณคฤ ถ้าตายทั้งแม่ทั้งลูก ให้มัน ตายตก
ไปตามกัน ๖

๑๑ ๑ มาตราหนึ่ง ผู้ใดผิด แผล แชก อ่างกิน จ้าง วาน หมอให้ กระทำ หมอ
เห็นแก่ เบี้ย สิ้น จ้าง ขวั้น เข้ารับ จ้าง รับ วาน แล้ว แล หมอ ยังมี ทน กระทำ
แก่ท่าน ๆ รับผิดชอบต่อ ให้เอา หมอ แล คนผู้

จ้าง	) นั้น ชัน ซาหยัง ประจาน แล้วให้
ชวาน	

ทวน ด้วย ลวดหนึ่ง ๓๐ ที่ แล้วเอา ชัน ซาหยัง ประจาน ให้เขา รู้ ทั้งเมือง ถ้า
หมอ กระทำท่าน มี อันเป็น แต่ ยังมี คาย ให้ เร่ง แก่ จงได้ ถ้า แก่ ได้ ให้
เอา หมอ แล ผู้จ้าง วาน นั้น ชัน ซาหยัง ประจาน แล้ว ทวนควย ลวดหนึ่ง ๖๐ ที่

แล้วให้ใหม่

หมอ	) เรียง ทิวเป็น เบี้ย ปลุก ทิว
ผู้จ้าง วาน	

 แล้ว จำ ส่ง ไว้ ณคฤ
ถ้า หมอ มัน กระทำ ได้ตาย ท่าน ให้เอา หมอ แล ผู้จ้าง วาน นั้น ชัน ซาหยัง ประ
จาน แล้ว ปลง ลง ทวนด้วย ลวดหนึ่ง ๘๐ ที่ แล้วให้ฆ่าเสีย oogle ๖

๑๒ ● มาตราหนึ่ง หญิงก็ดีชายก็ดีเป็นชู้เมียกัน หญิงจะใคร่ให้ชาย
 นั้นรัก ให้แม่มดพ้อ หมอกระทำ มนทร ทน มกรุด สัมป่อย สรวพการเสน่ห
 กิ่งนั้น ท่านว่า หญิงทำแต่จะให้ชายรัก ชายทำแต่ จะให้หญิงรัก ทวงจะ
 ให้เป็น ประโยชน์จำเวญแก่ตัวสืบไป แม้น ^{ชาย} _{หญิง} ก็ดีเคระหรัย หากใจ
 เจ็บ ทาย จะใส่โทษ แม่มดพ้อ ตมอ นั้นมิได้โดย เช่น กรรมแก่ผู้ตายนั้น
 เทพคายังรู้ฤทิ มนุษ ฤ จะอยู่ได้ จะ

๑๓ ● มาตราหนึ่ง ผู้ใด จะให้ผู้อื่น พิศวร งงวยใน ตน แล ประกอบ กฤษทียา
 คุณ ปน ยาแฝดด้วยสิ่งใด ๆ ให้ท่านกินก็ดี ใส่ให้ท่าน ด้วย ประการใด ๆ
 ก็ดี แล บั้น รูปฝัง รูป กัวยวิทยาคุณ ประการใด ๆ ก็ดี พิจารณาเป็น สัจได้
 ทวน ๖๐ ที่ เขาชัน ซาหย่าง ประจาน แล ุทระเวณ ^{๖๐} _{เรือ ๓} วัน แล ฆ่า มันเสีย

ถ้าทำให้ ^{ชู้} _{เมีย}) มันกิน รู้กัวย ประการใด ๆ พิจารณาเป็น สัจ ให้ลงโทษกุ
 เทียว แล ส่งตัวให้ชายฉวี ทามแต่ใจ มัน จะ

๑๔ ● มาตราหนึ่ง ^{ชาย} _{หญิง}) เป็น ชู้เมียกัน เค็เคพุ่น น้อยใจกัน ชายก็
 หญิงก็ดีไป บน ต้นไม้ อัน มีผี ให้ชายฉวี ชายชู้ แล หญิงนั้น ใจเจ็บ ล้ม คาง
 ฝ่ายผู้มิได้ บน บู่เจ้า ใจเจ็บล้ม ทาย ผู้ใดไป บน บู่เจ้า พิจารณาเป็น สัจ โทษ
 ตก แก่มันผู้ นั้น เสมอ หมอบ กฤษทียา กระทำท่านให้ตายนั้น จะ

๑๕ ● มาตราหนึ่ง ผู้ใด วิวาทกับ หญิงมีกรรม ที่ พัน แทง หญิงมี กรรมลุด
 ในท้อง ทาย แม่ม มี บาดเจ็บให้ โหม ผู้ที่ พัน แทง โดยขนาด ถ้า ทายทั้งแม่
 ทั้ง ลุด ได้ ฆ่า ผู้ที่ พัน แทง ให้ ตก ไป ตามกิน จะ

๑๖ ● มาตราหนึ่ง อิมทิวผู้ใดไป ประสกร บุควาใน เภหะ สุฐาน แห่งท่าน ให้
 พลี เวื่อนท่าน ฆ่า นุ่งผ้าห่ม ส่วรับหนึ่ง ของ สสิ่ง หนึ่ง ฆ่ามัน มะกรุด สัมป่อยเจ้านี้

นมโค อ้น วอน ขะ โทษ แก่ เจ้า เคาทะ สุฐาน นั้น ถ้าผู้นั้น เปนคน ยาก ควร ให้ มี
แต่ผ้า ส้ารับ นึ่ง เว้น เสื่อ แก่ ทง ถ้า มี อัย ทวี ผู้ ไค ไป สิ้น ชีวิต ใน เคาทะ
สุฐาน ท่าน ทพย อยู่ ค้วย อาก มา เท่า ไค ควร ให้ แก่ เจ้า เคาทะ นั้น ๗๖

๗๗ ● มาตรา นึ่ง ผู้ ไค เขา ฌี ไป ไว้ ใน บ้าน เรือน) ท่าน ให้ พลิ บ้าน เรือน ท่าน

เหล่า ทาม นึ่ง ทวี หมู เมือง ตมาก พลุ กล้วย อ้อย ให้ หมอ เสื่อ เสนียก จัญไร แล
ให้ พระสงฆ สวท มนตร ทำ บุญ เขา เบี้ย ๑๒๐๐๐ ให้ แก่ หมอ ถ้า เขา ฌี ไป ซัก ไว้
ใน ที่ ไร่ นา เรือก สวน ท่าน ให้ พลิ เหล่า ขวท นึ่ง ไร่ ทวี นึ่ง เจ้า สาร เมือง ตมาก
พลุ ราชวิคคิตร ของ สวท พระพุทธ มนตร นึ่ง ๒) วัน ถ้า มี พลิ เรือน ที่ บ้าน ไร่ นา
เรือก สวน ท่าน ผู้ คน ของ ท่าน เจ็บ ไข้ ให้ บรีย โคม ถ้า ตาย หาย ให้ ทำ ค่า ของ ซึ่ง
ตาย นั้น เปน สาม ส่วน ให้ มัน ไซ้ ส่วน นึ่ง เพราะ มัน ทา พิจารณา มิ ไค ๗๘

๗๘ ● มาตรา นึ่ง ผู้ ไค เสื่อ เคาทะ แล เขา กระบาด ฌี ไป ทิ้ง ไว้ ใน บ้าน
ท่าน ให้ พลิ ที่ บ้าน ทวี หมู เมือง ตมาก พลุ กล้วย อ้อย นายศรี ส้ารับ นึ่ง นิตร ของ
อุป เทียน ให้ สวท มนตร ทำ บุญ ถ้า มี พลิ ที่ บ้าน นั้น ผู้ คน แล สัตว ของ ท่าน
บ้วย ไข้ ให้ บรีย โคม ถ้า ตาย หาย ให้ ทำ ค่า สิ่ง ของ นั้น เปน สาม ส่วน ให้
มัน ไซ้ ส่วน นึ่ง ๗๙

๘๐ ● มาตรา นึ่ง ผู้ ไค พลิ การ แก่ ท่าน แล เทพยก กิติ พลิ การ แก่ ภค บิ
ศาง กิติ ถ้า เขา ไป เสื่อ ชายคา ท่าน แล พัน พัน ไค ท่าน แล เจ้า เรือน เกิด
อุบติ ไรค ไซ้ ควร ให้ เสื่อ ค่า ยา ไรค แก่ ท่าน ถ้า เจ้า เรือน ถึง แก่ มรณภาพ
ควร ให้ ผู้นั้น เสื่อ ค่า ตัว ผู้ ถึง มรณภาพ ๘๐

๘๑ ● มาตรา นึ่ง ถ้า จะ พลิ บ้าน เรือน เรือก สวน ไร่ นา ให้ นิมนตร พระสงฆ
เจ็กรูป จำ เรือน พระปริค สาม วัน ทำ บัทร สาม ชั้น นายศรี ส้ารับ นึ่ง เบ็ท นึ่ง
ไร่ ทวี นึ่ง เหล่า โพง นึ่ง กษ เรือน วง นึ่ง สาย สั้น รอบ ที่ จะ พลิ นั้น เงิน
ตัก เทียน ๖ สลึง บัพาทขม ๕ งวง หมอ นึก เสนียก จัญไร ถ้า ความ ผิด นั้น มาก

ให้ ทวีชั้น พระสงฆ์ สิบสามรูป นายศรีสามสำรับ บัทรแปดชั้น สาย
 สิ้นสามรอบเวียน ถ้าจะไถ่ยศเวียน วงละตกลึง นายศรีเบ็ดไถ่ไถ่
 แก่เจ้าเรือน เจ้าที่ เงินตีกเทียบได้แก่ หมอซึ่งปักเสนียกจัญไร นั้นจะ

๐ ว่าด้วยคัมภีระกฤษณะอรรถกถา ๒๐ มาตราแต่เท่านั้น ฯ

๑) ลักษณะพยาน ๖

๑) จะกล่าวซึ่งลักษณะ อัน ชื่อลักษณะ นั้น มีบาปว่า โยจาณบิสังจะภูโต ยุกโต สักจัตินามะโก โสบีธมิโมวิวาทานัง กังจะฉินทะนิกัสสะโน แปลว่า โยจะะ ยิงธมิโม อันว่าสภาวะอันใด สักจะภูโต มีสภาวะรู้เห็น ได้ยินโดยจริง กังจะฉินทะนิกัสสะโน อันสำแดง ซึ่งข้อ ความให้ขาดสงสัย วิวาทานัง แห่ง ชนทั้งหลายผู้วิพากัน โสบีธมิโม แม้น อันว่า สภาวะนั้น สักจัตินามะโก มีชื่อ ๆ ว่า สักจัตินามะโก คือพยาน ยุกโต ก็ควร อันหนึ่ง สาจะคดี อันมีโดย พระคำภีร์ พระธรรมสาคร อัน สมเด็จพระบรมราช ภาระกิจวิษณฺณญัตติจักเป็น บท มาตราสืบ ๆ กันมาดังนี้

๖

๑) ศุภมัตถุ ๑๗๙๔ พุทธศักราช ๒๔๕๖ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นมหาดราชเทวี พระอรรคชายาเธอ พระราชกุมารี พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นนครสวรรค์วรพินิต พระพุทธเจ้าอยู่หัว ผู้ผ่าน กรุงเทพมหานคร บรรพชาบรรพชาศีลวิษณฺณญัตติ สักจัตินามะโก พระพุทธเจ้าอยู่หัว ผู้ทรง ทศพิชราชธรรม อัน ประเสริฐ เสด็จ สกิตยณะพระที่นั่งรัตนสังฆมณเฑียรมหาปราสาท พร้อมด้วย หม่อมมาตยาภิรมย์สมันต์ ภาวะวิชาติ ราชประโหราจารย์ แล้ว พระบาท สมเด็จพระบรมนาถ บพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัว จึงมีพระราชโองการมารพระบิณฑุรสุรสิงหนาท คำทวิส แก่ผู้ พิภกษา สุภาकरลาการ ทูตกระทรวง ถบวงการ ว่า เมื่อ ๓๐ ตุลาคม จะเสด็จ พยานให้ ได้ ๓๐ ตุลาคม ประกาศ จำเพาะ หน้า พยานว่า สมเด็จพระกกุณสธ พระโกณาคมน พระกษัตริย์ ทั้งสาม พระองค์ นี้ ได้ ทวิส แก่ พระสรวพัญญู ญาณาน

แล้ว เสกข์ เจ้าสุ พระขนิพพาน ไป เป็น ลำดับ แล สมเด็จพระศรีตากามมณี
 โคคม บรมครู เจ้าแห่งเรา ทรงสร้างพระสมภาร บรมมี สี่ ขสงไชย แสนมทา
 กลปี บำเพ็ญพุทธบริจาจากทั้งห้า พระบรมมี ๓๐ ทิศ จึงได้ทวี เป็น สมเด็จพระ
 พระพุทธเจ้าใน พระรัตนบัลังก์ คงไม่ ทุมราชพระมหาโพธิ์ไปทจตุบรรพ
 ลัชทั้งสี่ คือ พระภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ให้ดู พระอหัตถ์ปฏิสัมภิทา
 ญาณ ครอบกำหนด พระพุทธเวไนย ภอ พระชนมายุ ๘๐ พระพรรษา ก็
 เสกข์ เจ้าสุ พระขนิพพาน นคร นฤพาน ทรงพระมหากรุณา พระราชทาน พระ
 บวรพุทธศาสนาไว้ ๕๐๐๐ พระพรรษา แล พระไตรปิฎกธรรม แปร ครั้น สี่
 พัน พระธรรมวินัย กับ ทั้ง พระปฏิมากร เจตีย์สน ของ พระองค์ไว้ เช่นที่ไว้ที่
 สการบูชาแก่ เทพธิดา มนุษย์ทั้งปวง แล ปางนี้ ขอ เทพธิดาทั้งหลาย คือ พระ
 อินทร พระพรหม พระบรมราช แล ท้าว จตุโลกบาล พระจันทร์ พระอาทิตย์
 ภูมวาริช ฆาตาศเทพธิดาผู้วิเศษ พระพุทธศาสนา แล เทพธิดาอินทริกา ซึ่งขบ
 ขันธเสมา แล พระมหา บวรเสวตมัตถ์ จึงเสกข์ มา ประชุมให้พร้อมกันใน
 สุฐาน นั้น พึง ซึ่ง คำคนผู้ จะ เป็น สี่ ชี พยานแก่กัน ถ้า เห็นว่า เทน
 ไท่ ยิน ไท่ ว่า ไท่ ยิน รู้ ไท่ ว่า รู้ ถ้า มิ ไท่ เหน ว่า ไท่ เหน มิ ไท่ ยิน ว่า
 ไท่ ยิน มิ รู้ ว่า รู้ แล่น พระธณีนัน ทนา ไท่ สอง แสน สี่ หมั่น โยชน อย่า ไท่
 ทรง ซึ่ง คน อัน ทา ความ สัจ มิ ไท่ ไ้เลย ให้ เป็น พิณด บ้า ไข่วิบติ ต่าง ๆ ถ้า
 จะ ไป ยก เจ้า ย่า ให้ เสือกิน แล ต้อง สอนี บาค สาย พ้า ฟาก แล ให้ ยัง เกิด อุบัติ
 โสคิต ตก จาก ปาก จะ มก ถึง ซึ่ง ชีวิต พิณด อย่า ให้ ทน สัจ บุตร ภรรยา
 ฆเร คำ สาบาน ทั้งนี้ จึง ให้ ไท่ แก่ คน อัน ทา ความ สัจ มิ ไท่ ประการ หนึ่ง
 ให้ ท่าน ศักดิ์ คีระ คน หนึ่ง เป็น พยาน ทา ความ สัจ มิ ไท่ ให้ มาก กว่า ก็ อัน เส้า คน
 ทั้งหลาย ใน มนุษย์ โลกนี้ หนึ่ง ให้ ท่าน ศักดิ์ มือ ตัก ท้าว เส้า ให้ มาก กว่า เสณตญา
 หนึ่ง ให้ ท่าน เซ้ตเห็น ๕ คน อัน ทา ความ สัจ มิ ไท่ ให้ มาก กว่า แล่น กิน อัน ทา ไท่
 สอง แสน สี่ หมั่น โยชน หนึ่ง ให้ ท่าน ศวกิ ทา คน อัน ทา ความ สัจ มิ ไท่ ให้ มาก

ทว่า ชาวอินเดีย ฮากาศ แลคน ฮิน ทา ความ สัจ มิได้ ครั้น จุติ จาก มนุษย์
 แล้วให้ไปบังเกิด เป็น เปวต ใน เจริง เขา ทวีภูฏ มีตัวอัน สูงได้ สาม ศา พยทุ
 มีปาก เท่า ฐู เชม เขา เล็บ คน แคะ ซึ่ง โลติ ทา ใน กาย กิน เป็น ภัคยา ทาร สิ้น พุท
 ธันตว กตป หนึ่ง ครั้น จุติ จาก เปวต แล้ว ให้ไปตก ใน มหา นรก ทน ทุช
 เวทนา แสน สาศค สิ้น พุท ธันตว กตป หนึ่ง ซึ่งมี ฐูว่า ฐูนั้น นาย นิธิบาล เขา
 กาย ชัน วาง เหนือ แผ่น เหล็ก แดง แล้ว เขา เหล็ก แดง ทิ้ง คีตะ ทิ้ง เท้า ไว้
 แล้ว เขา ขวานผ่า ตก กัด ทิ้น สิ้น มือ เตี้ย ซึ่งมี ฐู ยิน ว่า ฐู ยิน นั้น นาย นิ
 ธิบาล เขา กาย ชัน วาง เหนือ แผ่น เหล็ก แดง แล้ว เขา ทอก อธิใหญ่ แดง ทู
 ขวา ตลก ทู ซ้าย แดง ทู ซ้าย ตลก ทู ขวา ซึ่งมี ฐู เหน ว่า ฐู เหน นั้น
 นาย นิธิบาล เขา กาย ชัน วาง เหนือ แผ่น เหล็ก แดง เขา ขอ เกี้ยว ทา ซ้าย
ขวา)

ชอก มา แลคน ทา ความ สัจ มิได้ นั้น กตวิ โภย แล่น ลง ไปยัง ชุม คุช ฐู นั้น รก
 ๔ นั้น เต็ม ไซ่ ทัว ช ลาม ก ว่า จม เกิด พล่าน ว่า ยอยู่ มี ตัว อัน ละ ลาย ไป แล้ว เกิด
 ๕ ฐู มา เสวย ทุก ข เวทนา อี กเล่า ครั้น จุติ จาก นรก แล้ว จัก เกิด เป็น สุนัก ข
 ๖ เรือน เป็น สักว เตือน กิ่ง กือ ถ้า เกิด เป็น มนุษย์ จะ เชน ่ง อย เปลี้ย แด่ ใน
 ๗ ครอบ แล ตา นั้น บะ ก ฐู นั้น ทนวก เป็น คน เตี้ย ค้ม ย้าย ไซ่ แด่ ถ้า เมื่ ก เกิด
 ๘ วิบัติ สรรพ ต่าง ๆ แล โภย อธิ น ราย ซึ่ง กล่าว มา ทั้ง นี้ จง ได้ แด่ พยาน อธิ
 ๙ ทา ความ สัจ มิได้ นั้น ถ้า แล ผู้ เป็น ศัก จี พยาน กล่าว แด่ ตาม สัจ ตาม จริง
 ๑๐ ไซ่ แล เกิด มา ใน ภท ไก ๆ ถ้า เป็น บุรุษ จะ อริ สุธธิ ไป ทัว วย รูป โฉม โฉม
 ๑๑ พวณ สันฐาน อธิ ประ เสริ ฐู ยัง เกิด เป็น นั ก ปราช กะ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙ ๑๐
 ๑๒ อธิ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙ ๑๐ ๑๑ ๑๒ จะ มี พวณ สันฐาน อธิ โพบูล แล ผล แด่ ก คน อธิ มีความ สัจ นั้น ไป
 ๑๓ ใน ๑๔ ๑๕ ๑๖ ๑๗ ๑๘ ๑๙ ๒๐ ๒๑ ๒๒ ๒๓ ๒๔ ๒๕ ๒๖ ๒๗ ๒๘ ๒๙ ๓๐
 ๓๑ พุท ธา ศา สนา สมเด็จ พระ ศรี ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙ ๑๐ ๑๑ ๑๒ ๑๓ ๑๔ ๑๕ ๑๖ ๑๗ ๑๘ ๑๙ ๒๐
 ๒๑ แล จะ บ่าย หน้า เชา ยัง พระ เม ทิ มะ ทา นกร นฤ พาน นั้น แล

๑. หนึ่งให้ผู้พิพากษาสุภา ตรีธการ เสด็จดูคำ พยาน นั้นโดยระบุสำนวน
 ควรที่จะ ฟังก็ให้ฟัง มีควรที่จะ ฟัง อย่าให้ฟัง ได้ฟังเอาคำ พยาน แต่
 ที่อื่นจริง โท้เนื้อ ความ ประการใด จึงให้ เสด็จดูคำ คักจี พยาน แลให้
 ผู้พิพากษาทั้ง สิบช้อย่าผูกพันใน ธารณ พิจารณา คู่โทษอื่น ^{ใหญ่} _{น้อย}) อื่นมีใน
 ภายใน ภาย นอก สรรพ การ แห่ง อาศมาภาพ ให้แจ้งใน บัญญ่าก่อน แลจึง
 ให้ทั้งใจ ปลง ฟังคำ พยาน จงหนัก อย่าให้ดูอำนาจ แก่ใจอื่น เช่น ขาป แล
 พิจารณา ว่า กล่าว กะขบ ประด้วย บัญญา จงเสียด อย่าให้ทะเลาะ แทะละ ปากเบ
 จึง จะ สม เป็นใหญ่ในที่ พิจารณา ปรับ คักทั้งปวง แม้น จะ ว่า กล่าว พิจารณา
 เนื้อ ความ คักทั้งปวง นั้น ให้ เสด็จดู ใน คำ พยาน แลทาง ความ ให้ เห็น แ่น
 ในใจ คน เกี่ยวก่อน ถ้าได้ พิจารณา ว่า กล่าว ออกไป แล้ว มี ผู้เห็น คักนั้น
 ยมีควร แล จะ ทักทั้ง ทวาร ให้ วัช พิจารณา พิจารณา ไป จง ได้จริง อย่าง
 อำนาจ มัว เม่า ถือ ทฎฐิ มาณะ จะ ได้ ปราไซไซ แต่ผู้ มี บัญญา เป็น อื่น เทียงแท้ ผู้
 พิจารณา สุภา ตรีธการ จงรู้ ใน ลักษณะ พยาน ทั้ง ๕ ประการนี้ ก็ย่อม เห็น
 สรรเสริญ แก่ บุคคล ทั้งปวง แล พยาน ๕ ประการนั้น คือ ราชสกุล ประ
 การ ๑ พราหมณ สกุล ประการ ๑ แพทยสกุล ประการ ๑ สุนทร สกุล ประการ ๑
 ทินะ สกุล ประการ ๑ อื่นว่า พิเคราะห์ สกุล แห่ง พยาน ท่าน กล่าวไว้ ดังนี้ หนึ่ง
 ใน ลักษณะ พยาน ประกอบ ด้วย ของ ๖ ประการ คือ บุคคล ประกอบ ด้วย เกหาสุฐาน
 อื่น บริบูรณ์ ๑ คือว่า บุคคล อื่น บริบูรณ์ ด้วย ลูก หลาน มาก ๑ คือว่า บุคคล ประ
 ประกอบ ด้วย หน้าใจ เป็น สัประมุข ๑ คือว่า บุคคล มี หน้าใจ ประกอบ ด้วย กุศล ๑ คือว่า
 บุคคล ประกอบ ด้วย ภาวะ เป็น เศรษฐี อื่น ประเสริฐ ๑ คือว่า บุคคล เป็น ที่ สะ
 การบูชา แก่คน ทั้งปวง ๑ อื่นว่า บุคคล ประกอบ ด้วย ของ หก ประการนี้ จึง
 ควรให้ ตรีธการ ถามเอา ผู้ นั้น เป็น พยาน

● ถ้า ทวย ราษฎร ทั้งปวง ผู้มี อรรถคดี อ้าง พยาน จะ พัง เอา เป็น พยาน มีได้ คือ ว่า

คน มี ไร่ อยู่ แก่ คัด	๑	คน หู หนวก	๑
คน กู้ น้ ้ม ลิ่น ผู้ เป็น ความ	๑	คน คา บอด	๑
คน ผู้ เป็น ทาย ผู้ เป็น ความ	๑	หญิง นคร โส เกณี	๑
คน เป็น ญาติ ผู้ เป็น ความ	๑	หญิง แผล สยา	๑
คน เป็น มิต ตาย ผู้ เป็น ความ	๑	หญิง มี ครรภ	๑
คน เป็น เพื่อน กิน อยู่	๑	คน เป็น กระ เทย	๑
สละ เถ กับ ผู้ เป็น ความ		คน เป็น บัน เเกาะ	๑
คน ๓๓) คน วิวาท กับ ผู้ เป็น ความ	๑	คน เป็น พ่อ	๑
จำพวก) คน มัก มาก	๑	คน เป็น แม่	
แล คน ผูก เหว กับ ผู้ เป็น ความ	๑	คน เป็น พิ ดล จริ ต	๑
คน เป็น โจร คมาก	๑	หมอ ยา มี ไร่ เวียน คัม ตั ว แพ ทย	๑
เท็ก ๗ เซ้า	๑	ช่าง เกือก	๑
เก้า ๗๐	๑	คน ประ มง	๑
คน มัก เสีย ค ส่อ ทาน	๑	คน นัก เลง เล่น ไม้ ย บ่อ น	๑
คน เห็น ว่า ขอ ทาน เลียง ชี วิ ต	๑	คน เป็น โจร	๑
คน ขับ ขอ ทาน ทาน	๑	คน โท โส มาก	๑
คน ไม่ มี เว รีน เกียว จร	๑	คน เป็น เพช ฆา ต	๑
คน ถือ ทุระ เบื่อ ง ทุระ ลา ขอ ทาน			๑

คน ๓๓ จำพวก นี้ อย่า ให้ พัง เอา เป็น พยาน ถ้า โจท อ จำ เลย ยอม ให้ สับ พัง เขา เป็น พยาน ได้

๑ ๑ อัน ว่า ลักษณะ พยาน นั้น มี สาม จำพวก คือ ว่า ทั พยาน หนึ่ง อุด ร พุ ยาน หนึ่ง อุด วั พยาน หนึ่ง อัน ว่า ทั พยาน นั้น คือ ว่า พระ กิ ษุ ทร ง อร ม

พวาทมณาจารย์อื่น อยู่แก่ คัดแล พรต ธรรม และนักปราชญ์เมษาคิทยอื่น อยู่แก่ ธรรม แลขุนนางผู้มีบัณฑิตยกิจต่างราช ๖

๒๐ อัครพยาน นั้น คือ นายหัวพันหัว ปากกุกาย พระตำมวงจำเสมียน นักการ พงษ์คำแม่คำทำไว้ โถนาฟังเขาเป็น มูล ความ ๖

๓๐ อัครี พยาน นั้น คือว่าพี่น้อง พ้อง พันธญาติกาตนเอง แลมีศหายเพ่น กิน อยู่สมเล คนผู้ ขา เป็นวรวณิพดแลคน พยาธิ เวื่อน หู หนวกตา บอด อัน อยู่วิฐูยา ทา วงษา มิได้ ๖

๔๐ มาตรา นั้น ผู้มี ธรรมคคักทั้งสอง เป็น ความกันอ้าง พยาน ฝ่ายข้าง

หนึ่งอ้างได้อัคร) พยานก็ ที่ ท่านให้พิเคราะห์ทุกคำพยาน ๓ ประการนี้ไว้
อัครี

ถ้าว่า สมด้วยผู้อ้าง ให้ฟังพิจารณาผู้ที่มี ธรรมคคักทั้งสองนั้น ผู้ใดเป็น อุดก ผู้ใด มิได้เป็นอุดก ให้พิภาษิตตามโทษนั้นเถิด ๖

๕๐ หนึ่ง ทั้งสอง อ้าง พยานร่วมกันอันเดียว ถ้าสมจ้างผู้ใด ให้เขาจ้าง ผู้นั้น เป็น ชนะแก่ความ ท่าน เรียกว่า สม พยาน ถ้าสมพยานมิพิรุธ ท่าน เรียกว่า ละสมพยาน ท่านว่ามีเป็น ชนะแก่ความ ให้เอง กูเขาทั้ง สองฐานนี้ ให้พยานนั้น พิสุทธิ์ตัวเอง ถ้าชนะแก่พิสุทธิ์แล้ว เป็น ชนะแก่ความ กล่าวมาทั้งนี้ ชื่อว่า สมพยาน แล ละสมพยาน ๖

๖๐ หนึ่งถ้า โจท) อ้างพยานต่าง ๆ กัน ชื่อหา ๆ พยาน ถ้าอ้างร่วม
จำเลย

กัน ชื่อ สม พยาน สมคำผู้ใดเป็น ชนะแก่ความ ให้ใคร่ กู อุดก) พยานที่
อัครี
๖ พังไถ่ ฎมิได้ ให้ฟังเอาแต่ที่อันจริง ถ้าผู้หนึ่งอ้างพยาน ครั้นไม่

เผชิญพยาน ๆ ให้การว่ามีผู้รู้เห็น ได้ยิน เป็น ๓ ต่อ ออกไป ชื่อ โยน พยาน
สมคำอ้าง ฟัง เขาเป็น พยาน ได้

๓๗ ● หนึ่งในพยานนั้น คือทั้งสองอ้าง พยาน (๓) คน พยาน พิสุทธิ ทั่ว แล้ว
กล่าว ศักดิ์สมอ้าง แลมีคำ พยาน นั้น ระบุว่า มีผู้รู้ เห็น ได้ยิน ด้วยอีก คน
หนึ่งสองคนก็ทำ ท่านว่าให้เอาคำ พยาน ซึ่ง ระบุอ้าง ต่อ ไป นั้น ฎ เขาไว้
แล้วไว้บังคับ บัญญัติ ถ้ามีควร จะ สืบ เข้า ให้ สืบ ถ้าควร ที่ จะ สืบ ให้ สืบ
ถ้า โยน พยาน นั้น กล่าว สมคำ พยาน ท่านว่า ชื่อ ชนระ สม พยาน ถ้า โยน
พยาน กล่าว ศักดิ์ สม อย่าให้ ฟัง ถ้อยคำ มัน ผู้เท็จ

๓๘ ● หนึ่งใน พยาน นั้น คือว่า ท่าน ไปนั่ง รัฐ เทน ด้วย แล คน นั้น ก็รับ ว่า
มีผู้รู้ เห็น สาม ต่อ ไซ้ ท่านให้ พิเคราะห์ ทศ คำ เขา ทั้งสอง นั้น ถ้า สม แล้ว ให้
ฟัง เขา คำ พยาน นั้น ได้

๓๙ ● หนึ่งใน พยาน นั้น คือว่า ท่าน ไป ตาม เป็น คำ บัญชี ้าง หนึ่ง รับ ท่าน
ได้ พิจารณา ฎ ถ้า เป็น ทิพ พยาน อุดร พยาน ฟัง ได้ ถ้า อุดร พยาน ฟัง เขา
มิได้ ท่านว่า ขา ปร บัญคุณ โทษ ไว้แก่ ผู้กล่าว

๔๐ ● หนึ่งใน ผู้มี อรรถ ศักดิ์ อ้าง พยาน ๆ ให้ การ แล แก่ คำน เข้าย ด้วย ฝ่าย โจท
ฝ่าย จำเลย ไซ้ ชื่อ พยาน อาษา ท่าน บให้ ฟัง ฟัง ให้ ฎ เขา ศักดิ์ นั้น เป็น แพ้

๔๑ ● หนึ่งใน สม พยาน นั้น คือว่า โจท ยจำเลย ทั้งสอง อ้าง พ่อ แม่ พี่ น้อง ญาติ
ฝ่าย ข้าง หนึ่ง เป็น พยาน ๆ พิสุทธิ แล้ว กล่าว สม อ้าง ผู้ นั้น ท่านว่า เป็น
ของ พยาน เป็น ชนระ แก่ ความ ขา ปร บัญคุณ โทษ ไว้แก่ ผู้กล่าว

๔๒ ● ทิพ พยาน นั้น มี ๑๕ ประการ ๆ หนึ่ง อ้าง ผู้ อยู่ แก่ คีล ทรง พรท ประ
การ หนึ่ง อ้าง นักปราช ราชบัณฑิตย ผู้ อยู่ แก่ อกรรม ประการ หนึ่ง อ้าง ท่าน ผู้ มี
บันฑาศักดิ์ ประการ หนึ่ง อ้าง พยาน ร่วมกัน ประการ หนึ่ง พระภิกษุ วิวาท
กัน พระ ครู เจ้า วัด เป็น พยาน ประการ หนึ่ง ศิษย์ โยม วิวาท กัน ครู บา ธา
จารีย์ ผู้ ก็น เป็น พยาน คู่ ความ ทั้งสอง วิวาท กัน สุภา ณะ ลาก การ เป็น พยาน

บิณฑาคารวิเวกกัน บุตรเป็น พยาน บุตรเป็น ความกัน บิณฑาคารเป็น
 พยาน พี่ วิเวกกัน น้อง เป็น พยาน น้อง วิเวกกัน พี่ เป็น พยาน
 หลาน วิเวกกัน ปู่ย่า ตายายลุง ป้า น้า อาตาทนเป็น พยาน ปู่ย่า ตายาย
 ลุง ป้า น้า อาตาทน วิเวกกัน หลาน เป็น พยาน ย่าม วิเวกกัน นายเป็น
 พยาน จ้างเป็น ความ กัน เจ้าเงิน เป็น พยาน กล่าวมาทั้ง ๑๕ ประ
 การ นี้ พิสูจน์ ทิว ชนะ แก่ พิสูจน์ กล่าวคดี สม ท่านให้เขา เป็น ทิพพยาน
 ชนะ แก่ ความ มาป บุญคุณโทษไว้แก่ผู้ กล่าว

๑๓ ๑) หนึ่งลักษณะ พยานอื่น จะ พัง เขา เป็น มูลคดีนั้น ก็ว่า อยู่ด้วยกัน
 ไปด้วยกัน ทำกินด้วยกัน จะ พัง เขา เป็น พยาน ได้ แล มีได้ นั้น มี
 ดังนี้ คือ เมียน้อยเมีย หลวง วิเวกกัน อ่างผู้ เป็น พยาน ท่าน มีให้ พัง
 เขาได้ เหตุ ผู้มี มี คบยเส้นทรักขใจ แล เขา ไตรย อยู่ใน ทริพย สิ่งของ มี
 ได้ กล่าวแต่ข้อนี้จริง ท่านให้ พัง เขา แก่ ชาว บ้าน ชาว เกลอส แล เพื่อบ้าน

เป็น พยาน ใน มูลคดี ความ ประการ หนึ่ง ใน คงคามหา สมุท ชาว ^{เรือ} _{สำเภ}
 วิเวกกัน เพื่อน ^{เรือ} _{สำเภ}) เป็น พยาน ประการ หนึ่ง ชาว ^{เรือ} _{สำเภ}) ถ้า
 เกี่ยวกัน วิเวกกัน ผู้ไป ^{เรือ} _{สำเภ}) ถ้า เกี่ยวกัน เป็น พยาน ประการ หนึ่ง

เกิน ทน ทาง ด้วยกัน ผู้เกิน ทน ทาง ด้วยกัน เป็น พยาน ประการ หนึ่งเกิน ทน
 ไป อาไศรย ศาลา ด้วยกัน วิเวกกัน ผู้เกิน ทน อาไศรย ศาลา ด้วยกัน เป็น พยาน
 ประการ หนึ่งไป กลาง น้ำ กลาง ทง ด้วยเขา ด้วยกัน วิเวก แก่กัน เขา พาน น้ำ
 แล โสมค ป่า ผู้ไป ด้วยกัน เป็น พยาน ประการ หนึ่งไป ทำ บุญ ได้ ทาน พัง
 จรรณเทศนา ใน พระวิหาร การบุญ เวียง วิถี วา อาราม วิเวกกัน ผู้ไป ทำ บุญ ได้
 ทาน พัง จรรณ เป็น พยาน หนึ่ง ชาว บ้าน ชาว เรือ วิเวกกัน เพื่อบ บ้าน เพื่อบ
 เรือ เป็น พยาน หนึ่ง ชาว ทลาค วิเวกกัน ชาว กำนัน ทลาค เป็น

พยาน หนึ่งชาว น้าแล ชาว น้า วิวาทกัน ชาว น้า เป็น พยาน แล พยาน
มี ประการ ดังนี้ ชนระ แก่ พิสุทฺธิ์ กล่าวคำ สมอ้าง เป็น มูลคดี ๖

๑๔ ๑ มาตรา หนึ่ง ถ้าเกิด วิวาทกัน ใน บ่อน นาย บ่อน แล หัก เลง เป็น
พยาน ถ้า วิวาทกัน ใน ที่ โรงทำ เกือก ช่าง เกือก เป็น พยาน ถ้า วิวาท
กัน ใน ที่ ทำ ประโหมง ชาว ประโหมง เป็น พยาน ถ้า วิวาทกัน ใน ที่ เสพสุรา
ผู้ เสพ สุรา เป็น พยาน เล่น งาน กูงาน มะโหระศพ วิวาทกัน ผู้ดู ผู้เล่น เป็น
พยาน กล่าว มา ดังนี้ เป็น มูลคดี ทาศักดิ์ พยานอื่น มิได้ พยาน ๖
ระ แก่ พิสุทฺธิ์ แล้ว กล่าว ถ้อยคำ ประการใด ขา ขบ ญคุณ โทษไว้ แก่ ผู้กล่าว

๑๕ ๑ หนึ่ง ของ พยาน กี้ กี้ ทิ พยาน กี้ กี้ อตุร พยาน กี้ กี้ อตุรี พยาน
กี้ กี้ พยาน ทั้ง นี้ ตั้ง สัจจาธิษฐาน สาขาน ทัว แล้ว ใน ๗) วัน นั้น โทษ
โดย อันตราย ทั้ง ๘ ประการ บังเกิด แก่ พยาน ไซ้ ผู้อ้าง ก็ ปราศ ไซ้ แพ้ แก่ ผู้ มิ
ได้ อ้าง โดย กล่าว ทา นั้น ๖

๑๖ ๑ หนึ่ง คู่ ความ ทั้ง สอง อ้าง พยาน ๗ ให้ การ ว่า มิ ได้ เหน้ แก่ จัก ญ มี
ได้ ยิน แก่ โศทร เป็น แก่ ผู้ มี คดี มา ขก เล่า จึง รั ทาน ว่า ทิ พยาน กี้ กี้
อตุร พยาน กี้ กี้ อตุรี พยาน กี้ กี้ ทาน มิ พึง ให้ พัง เขา พยาน นั้น เลอ
หนึ่ง ผู้ มี อรรถ คดี ทั้ง สอง เป็น ความ กัน อ้าง พยาน สม ทิ พยาน ชนระ แก่
อตุร พยาน อตุรี พยาน ชนระ แก่ อตุรี พยาน อตุรี พยาน ชนระ

แก่ พยาน อาษา ถ้า อ้าง ได้ อตุร) พยาน ทัว ยกัน ให้ พิเคราะห์ คดี
อตุรี)
พยาน ทั้ง สอง ผู้ มี สม แล พิ รุท ถ้า สม ข้าง ผู้ใด ได้ เขา ข้าง ผู้ นั้น เป็นจริง

๑๗ ๑ หนึ่ง ทั้ง สอง เป็น ความ กัน ข้าง หนึ่ง อ้าง พยาน ข้าง หนึ่ง ที่ อตุร

ถึง พิสุทฺธิ์ ถ้า ฝ่าย ข้าง ผู้ อ้าง ๗) พยาน กี้ กี้ พยาน กล่าว สม ผู้
อตุร

อ้างนั้นเป็นจริง แลผู้อ้าง พิสูจน์นี้ ท่านให้ ลือใคร่ ภาพยานจริงได้ ถ้า ลือมิได้ พยาน ท่านว่า ส่วนวน มัน พวอง อย่าให้ ฟัง ฟัง อะ

๑๘ ● หนึ่งในสองอ้าง พยานตนเอง พยานมิรับ สมคำตน ๆ ว่า จะ ขอ ค่อย พยาน ของ คน ถึง พิสูจน์อีก ถ้า ท่านว่า อย่าให้ มัน ฟัง พิสูจน์ ค่อย พยาน ท่านให้ ฎุเอาคนที่ มัน เป็น แพ้ บฟัง ให้ เสด็จไป เทตุใด จึง กล่าวถึงนี้ เทตุ มัน จน แก่ พยาน อะ

๑๙ ● หนึ่งในสองเป็น ความกันอ้าง พยาน ๆ มีต่างต่าง กัน ให้ พิจารณา ฎุ

ทิพ
ฎุใดเป็น อุดกร) พยาน พิจารณา ฎุ เขาทั้งสองเป็น ความกัน นั้น ถ้า อุดกร)

พิสูจน์ใช้ให้ดู ความพิสูจน์ ถ้ามิได้ พิสูจน์ ให้เอาเป็น ชนะแก่ ความ อะ

๒๐ ● มาตราหนึ่ง ผู้มี อรรถคดีอ้าง พยาน สาม ประการ ๆ หนึ่งในอ้าง พระสงฆ์ แล พระสงฆ์ ทรง ไทรบ ณะ ภาช บากร วิชาร ๔ สำหรับ พุทธบัญญัติ ก็คือ ผ้าสังฆวิฏี ● ผ้าจีวร ● ผ้าสบง ● บาตร ● มีก ธัญญาศวี ● ดั่งของเขม ● รัตตค ● ผ้า ทรองน้ำ ● ให้ตระลาการ พิจารณา ฎุ ถ้า พระสงฆ์ ทรง วิชาร ๔ ครบทั้งนี้ ท่านให้ ฟัง เขาเป็น พยาน ได้ ถ้า อรรถ วิชาร ทั้ง ๔ จากแต่ สิ่งหนึ่ง ท่านมิ สมโทษอ้าง ถ้าตระลาการ อ่าน แศน ข้อ ความให้ ฟัง พระสงฆ์ ทำ กิริยา ล้ม ทาล บัด ลง ท่านว่า ข้อ นั้น มิสม ถ้า อ่าน แศน ถึง จัใด ถึง ทาล บัด สำรวมหนึ่ง อยู่ ท่านว่า ข้อ นั้น สม ถ้า แล เสด็จ พระสงฆ์ ทรง ไทรบ อรรถ วิชาร ทั้ง ๔ ครบ ถ้า แล พระสงฆ์ นั้น กล่าว ถ้อยคำ สมโทษ อ้าง ท่านว่า อุดกร พยาน มิได้ อยู่ แก่ คัด ศึกษา บท พระพุทธ ไซธาต จะ ฟัง เขา ถ้อยคำ พระสงฆ์ นั้น มิได้ อะ

๒๑ ● หนึ่งในอ้าง สามเนตร ห่ม ทรง ถ้อยคำ เครื่อง ย่าม มี ครบ .ตระลาการ อ่าน แศน ให้ ฟัง สามเนตร ถ้อยคำ หนึ่ง อยู่ ท่านว่า สมโทษอ้าง ถ้า ว่า

เขตน ถึงข้อใดวาง ย่าม ลงไว้ ท่านว่า ข้อนั้นไม่ สมโดยอ้าง ถ้าสามเณร
ท่อม สะไบเฉียง มิได้ถือย่าม แลกล่าว ถ้อยคำแก่ ณะลาการ ท่านว่า
เป็นอัน ทพาล ฟังเอาคำนั้น มิได้ ๖๒

๖๒ ๑ หนึ่ง อ้าง ประชา รูปร่าง ให้ สืบถึง พยาน ณะราราค นั้น ๖๒

๖๓ ๑ หนึ่ง อ้าง คักชี พยาน มิเท่าอ้าง โฉนฏฎีกา ทวารสาร กฎหมาย เชาวแสด
เกบ็ย แล ขอก คักชี แก่ท่าน ผู้มี บันดา คักชี ทวารราช ถ้าเป็น พยาน อาษา
ให้ใหม่ ลาหนึ่ง เป็นพิไย หลวง โทษ บันดา คักชี หนึ่ง จะ เสด็จ หนึ่ง สือ บวคน
สัญญา ถ้าโฉนฏฎีกา ทวารสาร ให้ณะลาการ เสด็จเอา มาใส่ กับ พัน ส่วน

ถ้า โจทย } ตักใจใน หนังสือ นั้นว่า อักษร นั้น บุบกลาย ท่านให้ดู อัก
จำเลย } ษร ถลาย นั้น ถ้าอักษร มิต้องกัน ท่านให้ บังคับ บัญชา ว่า ถลาย ๖๓

๖๔ ๑ หนึ่ง ถ้า โจทย } ตักใจว่า หนังสือ ทั้งสอง นั้น ทั่ว อักษร ถาย มิใช่ มิ
จำเลย } ต้องกัน ให้ อาลักษณ ดู ท่านของ อักษร ทั้งสอง นั้น ถ้าท่านของ อักษร ฝนทอง

ฟองมัน หันอากาศ ราช อักชี พิณรุเออ พิณรุโท นฤททิต พินทพมาฏ มิ มีวัน มิ มลาย
บาท พิณรุ ลาก่าง ท่านของ อักษร นั้น ต้อง กัน ท่านให้ ฟังเอา เป็น ท่านของ อักษร

อัน เดียว ถ้า โจทย } ว่า หนังสือ อักษร นั้น มิได้ เขียน กัด แล เขียน ได้ ว่า มิ
จำเลย } ใช่ ถาย มิใช่ กัด ให้ผู้ เขียน นั้น เขียน หนังสือ ใหม่ ให้ อาลักษณ ดู ท่านของ

อักษร เกา } ถ้าท่านของ อักษร ใหม่ นั้น ต้องกัน ท่านให้ ฟัง ๖๔
ใหม่ }

๖๕ ๑ หนึ่ง ทั้งสอง อ้าง ทวง ทรา จำนำ เจ้า กรม แล ทรา สำคัญ ให้ ณะลาการ
ไป เสด็จ ถ้า แล ทั้งสอง ตักใจ ทวง ทรา ว่า มิใช่ เส้น แล วง เกื้อ ผู้ ทวง ทรา
นั้น แล เสนอ ลลาจ สิก พิณ แล ให้เอา ทวง ทรา นั้น มา พิเคราะห์ ดู ถ้า ต้อง

กันท่านให้ฟัง ถ้าเส้น แลวงเห็น คล้าย คลึง มีตั้ง กัน ท่านว่า อย่าให้ ฟัง ให้
ผู้พิพากษา แล ศาลลักษณะ เอง กุ้อักษร แล ทวง ทรา โดย ชรวม จร ได้ ทวง ทพิ จักษุ

๒๖ ๐ หนึ่ง สืบ คน กลาง แล คน กลาง นั้น ให้ การ มี พยาน อื่น เจือ คำ นั้น
ต้องกัน ท่านให้ ฟัง เขา คำ คน กลาง นั้น ได้ ถ้า แล คำ พยาน มี ตั้ง กัน
กับ คำ คน กลาง มัน จะ กล่าว ทัก ฎา ย มี ให้ ฟัง ฟัง เขา คำ นั้น เลย ๖

๒๗ ๐ หนึ่ง คู่ ความ อ่าง สาร กรม ชรวม แล หนังสือ บริคน สัญญา มี พยาน เจือ
กัน ด้วย ท่าน ว่า ฟัง ได้ ๖

๒๘ ๐ หนึ่ง คู่ ความ นำ ตระลาการ ไป เสด็จ โดย อ่าง มี ภพ พยาน ณะ บ้าน เว้น
พยาน มี ที่ ไป แล มี ได้ ไป ทาง โกล ผู้ อ่าง จะ นำ ไป สฐาน ที่ อื่น ใช้ ให้ นำ
ไป แแต่ สาม แแต่ ถ้า มี ภพ ให้ กลับ มา คอย ทำ พยาน ณะ บ้าน เว้น พยาน จน
พระอาทิตย์ ตก ฎง คก ให้ ถ้วน คำ บ สาม วัน ถ้า มี ภพ พยาน ใช้ ชี้ ว่า ะ โดย
ศักดิ์ พยาน ปลาย ณาการ หนี ไป พยาน นั้น เปน สัญ ๖

๒๙ ๐ หนึ่ง ถ้า โจทก์ จำเลย อ่าง พยาน ลักษณะ สาม ประการ ประการ หนึ่ง คือ ว่า
ทิพ

อัคร) พยาน สาม ประการ นี้ ถ้า แล เขา ทั้ง สอง นำ ไม่ ภพ พยาน ให้ ผู้ พิ
อัคร)

ภาษา ตู กระตง พยาน ถ้า พล ความ ได้ ยก ไว้ ถ้า กระตง ความ ใน พยาน เปน
จ้อใหญ่ใจความ ให้ สืบ พยาน มา ใส่ ด้วย สำนวน ให้ ได้ ถ้า มัน ว่า พยาน
ตาย แล ไป บ้าน อื่น เมือง โกล ให้ มัน ทั้ง สอง พิสิทธิ์ ต่อ กัน ๖

๓๐ ๐ หนึ่ง ผู้ มี อรรถ คัก กล่าว ทา พิภาษ กัน เมื่อ ลักษณะ วิวาท กัน นั้น มี ศักดิ์
พยาน ฐู เหน ทลาย คน ครั้น นำ ตระลาการ ไป เสด็จ โดย อ่าง แล พยาน ทลาย
คน ให้ การ จ้อใจความ มี ตั้ง กัน ท่าน ว่า ลักษณะ อื่น เกี่ยว พยาน กล่าว มี ตั้ง
กัน อย่า ให้ ฟัง ฟัง ถ้า ลักษณะ อื่น เกี่ยว พยาน กล่าว คำ ตั้ง กัน ท่าน ให้ ฟัง
เขา เปน พยาน ได้ ขาป บุญคุณ โทษ ไว้ แก่ ผู้ กล่าว ๖

๓๑ ๑ หนึ่งโจทก์จำเลยอ้าง พยาน ผู้ใด ออกชื่อ ปรากฏ แล้ว ให้เผชิญในวัน
นั้น ถ้า อยู่แรมคืน จึงไปเผชิญ บ มีควร อย่าเอาผู้นั้น เป็น พยาน เลข
กล่าว มาทั้งนี้ เหตุว่า พยาน นั้น เป็น พระวราภ ถ้า พยาน นั้น เป็น สมณะไซ้
แม่น ออกชื่อ ทลายวัน ทลายคืน จึงเผชิญ ควรให้เอาเป็น พยาน ได้ ๖

๓๒ ๑ หนึ่งโจทก์จำเลยนำ ระยะเวลาการไป เผชิญพยาน แล คู่ ความผู้อ้าง นั้น
มิได้ นำไป ถึง สถานที่ อยู่แห่ง พยาน ผู้นั้น ไป ถึง กลางทางแล้ว กลับคืน
มาเล่าไซ้ ควรให้ ระยะเวลาการ ฎ เอา คู่ ความผู้อ้าง นั้น เป็น แพ้ คดี ๖ ๖

๓๓ ๑ หนึ่งโจทก์จำเลยนำ ระยะเวลาการไป เผชิญพยาน คู่ ความข้าง หนึ่ง ลัก
ลอบไป สู่ ทา พยาน ก่อน ระยะเวลาการ แต่ ยัง มิได้ ไป เผชิญ นั้น ก็ มิได้ ไป
สู่ ทา เหว จาก ด้วย พยาน เมื่อ ลักษณะ ระยะเวลาการ เผชิญ อยู่ นั้น ก็ มิได้ มี ผู้รู้ เตน
เป็น แม่น มั่น ไซ้ ควรให้ ฎ เอา คดี ผู้นั้น เป็น แพ้ ๖

๓๔ ๑ ทั้งสอง นำ ระยะเวลาการไป เผชิญพยาน แล มั่น ผู้อ้าง ก็ มิได้ ผู้ มิได้ อ้าง
ก็ มิได้ มั่น ไป สู่ ทา เหว จาก ด้วย พยาน แล มั่น ซัก ซ้อม พยาน จับ ได้ เปน สัจ
ให้ ฎ เอา คดี มั่น นั้น เป็น แพ้ ถ้า จับ มิได้ ข้าง หนึ่ง มี บ้าน พยาน ๆ หาก
รับ บ้าน เย่า ให้ บัง คับ บัญชา ฎ เอา คดี มั่น เป็น แพ้ ก่อน ท่าน ให้ พิจารณา
แต่ ก็ อัน จริง ๖

๓๕ ๑ หนึ่ง ทั้งสอง นำ ระยะเวลาการไป เผชิญพยาน มั่น ผู้อ้าง ก็ มิได้ ผู้ มิได้ อ้าง
ก็ มิได้ มั่น ไป สำทับ ชู รู่ คำ ราม พยาน เมื่อ ลักษณะ ระยะเวลาการ เผชิญ อยู่ นั้น
ได้ เตน แก่ ฎ ชู ไร้ ยิน แคน โศทร ให้ ฎ เอา คดี มั่น เป็น แพ้ แก่ ส่วน นวน ๖

๓๖ ๑ มาตรา หนึ่ง ผู้อ้าง พยาน นั้น มั่น เท็จ ถลวง ความ ๖ แพ้ แก่ ท่าน แล
มั่น กัน โศก กุ คำ ราม สำทับ พยาน เมื่อ ระยะเวลาการไป เผชิญ นั้น มั่น ว่า
ต่อ หน้า ระยะเวลาการ ว่า ถ้า มิ รับ สมอ้าง ฎ ใช้ ฎ จะ ให้ คัด อัง วิบ ราชบาท ฎ
จะ ทา ความ พยาน ได้ ต้อง ปรียบ ไหม ท่าน ว่า มั่น กัน โศก พยาน มั่น เอง นั้น ถ้า
พยาน รับ สมอ้าง มั่น จริง ก็ มิได้ ท่าน ว่า มั่น เท็จ ให้ เอา ส่วน นวน มั่น เป็น แพ้

๓๓๖ ๐ หนึ่งนำ ทะระลาการไปเสฉิญญ พยานทั่วคำโดยอ้าง แลมีนผู้อ้างก็ตั้ง
 ผู้มีใ้อ้างก็ตั้ง แลมีนแนะนำข้อเนื้อความใต้ พยานฟังกันก็ตั้ง แลท้าย
 พยานมิได้รับข้อ หน้าสภา ทะระลาการพิจารณา เป็นสัจ ให้กฎเอาคดีมีน
 เป็นแพ้

๓๓๗ ๐ หนึ่งทั้งสองอ้าง พยาน นำทะระลาการไปเสฉิญญ แลพยานนั้นมาถึง
 สภา ทะระลาการแล้ว ยังมีใ้ถามพยานโดยอ้าง ฝ่ายข้างหนึ่ง กล่าวจ้อ
 ความแก่ผู้อ้างก็ตั้ง ผู้คู่ความก็ตั้ง แลลถูกความว่าแก่พยานใ้ว่าตามรู้
 ตามเห็นก็ตั้ง ว่าแก่ตามจริงก็ตั้ง ท่านว่าจะเอาเป็นเงรจาซัก ซ้อมมิได้
 ถ้าพยานกล่าวคำแก่ผู้อ้างก็ตั้ง ผู้คู่ความก็ตั้ง ว่ามีผู้รู้เห็นผู้อ้าง กล่าวจ้อ
 เนื้อความสู้แจง ออกข้อ ความปรากฏใ้พยานฟัง ท่านใ้ใ้เขาคดีเป็นแพ้

๓๓๘ ๐ หนึ่งทั้งสองอ้าง พยาน นำทะระลาการไปเสฉิญญโดยอ้าง แลพยาน
 มิรับแต่สักคน ท่านว่า ฮารุชปากมีนเอง มีนจนแก่ พยาน ใ้กฎเอา
 คดีมีนเป็นแพ้ มีน จะกล่าวถึงฎา ย่าใ้ฟังฟัง

๔๐ ๐ หนึ่งทั้งสองอ้าง พยาน แล ทะระลาการ จากหมายเขาชื่อ พยาน แลมีน
 จะนำ ทะระลาการไปเสฉิญญโดยอ้าง แลมีน ผู้อ้าง กลับมิได้เสฉิญญโดยอ้าง
 มีน อ้างพยานอื่นเล่าใ้ ท่านใ้กฎเอาคดีมีนเป็นแพ้ เหตุชีวิตหาอันเทียบ
 กล่าวจ้อเป็นสอง

๔๑ ๐ หนึ่งทั้งสองอ้าง พยานคนเดียว ร่วมกัน ถ้าสมอ้าง จ้างผู้ใ้ใ้ ผู้
 ชนระแก่คดี ถ้าแลข้างผู้ใ้ใ้ คติใจกัน พยาน ร่วมกันก็ตั้ง แนะนำเนื้อความ
 สอนพยาน ร่วมกันก็ตั้ง แลขู่รู้ สำนับพยาน ร่วมกันก็ตั้ง เมื่อถ้อยคน ทะระ
 การเสฉิญญอยู่นั้น ใ้กฎเอาคดีเป็นแพ้แก่ผู้มิใ้ใ้ คติใจแลแนะนำสอน
 พยาน แลมิใ้ใ้ ขู่รู้ สำนับพยาน

๔๒ ๐ หนึ่ง ใ้ญญิตระพยานนั้น ก็ใ้คู่ความอ้าง พยาน นำ ทะระลาการไปเสฉิญญ
 ถึง บ้าน เว้นพยาน ยัรมิภพพยาน แต่ใ้ปรากฏชื่อ บ้านแลใ้

พยาน แล้ว ภายหลังคู่ความ กลับนำ ทะระลาการ ไป เสด็จดู พยาน ณะเวรีอื่นอื่น
ทะระลาการ ทา พยาน ออก มา สฐานที่ ควร แล้วถาม พยาน ๆ ว่า ชี้อื่น มีได้
ต้อง ชี้ อปวาทฎ เมื่อไป ทา ครั้งก่อนใช้ ให้กฎเยาเกที่มันเป็นแพ้ ะ

๔๓ ๐ หนึ่งโมฆ พยาน นั้น คีคู่ความอ้าง พยานนำ ทะระลาการ ไป เสด็จดู โดย
อ้าง ครั้นภย พยาน แล้วเสด็จไป สฐานที่ควร ทะระลาการ ถาม พยาน โดยอ้าง
แล พยาน หนึ่ง ช้มีได้ ว่า ถ้อยคำ สิ่งใดก็ดี หนึ่ง พยาน สบาย ทวิ แล้วหนึ่ง
เสียมิได้ให้การ ก็ดี มิได้แก้ คำ คำนี้ ก็ดี มิได้ กล่าว ถ้อยคำ สิ่งใดใช้
ชี้ว่า โมฆ พยาน บมิควรเอาผู้ นั้น เป็น พยาน ะ

๔๔ ๐ หนึ่งผู้มี ฆรรณกั ะ ทิกใจ คำน พยาน เมื่อลักษณะ ทะระลาการ ไป เสด็จดู
นั้น จึงให้ ทะระลาการ เขียน เอา คำ คำนั้น ถาม พยาน ถ้า พยาน แก้ ควร
ไว้แก้ เมื่อลักษณะ ทะระลาการ ถาม นั้น ตามผู้มี ฆรรณกั ทิกใจ คำนั้น แล
ให้ พยาน แก้ คำ โดยที่ อันจริง ถ้า พยาน แก้ คำ ให้การ มิจริง เข้าด้วย
ฝ่ายข้าง หนึ่ง ท่านว่า พยาน ษา ท่าน บให้ ฟัง ฟัง ะ

๔๕ ๐ หนึ่ง พยาน แห่ง โจทย จำเลย ทั้งสองข้าง แล สม ถ้อยคำ แห่ง โจทย จำเลย
ทั้งสอง ให้ ทะระลาการ พิจารณา ถ้อยคำ พยาน ทั้งสอง ข้าง นั้น แล ถ้อยคำ พยาน
ไว้ สม ทลาย กระทงไซ้ จึงให้ เอา คำ พยาน ประกอบ ด้วยคุณ วุทธิ จึงควร ฟัง
หนึ่ง ถ้า พยาน นั้น กล่าว มิต้อง ด้วยมูลคดีไซ้ ข่าให้ เขา เป็น พยาน ถ้า ถ้อย
คำ พยาน กล่าว ต้อง มูลคดีไซ้ จึงให้ ฟัง เขา เป็น พยาน ได้ ะ

๔๖ ๐ หนึ่ง ทั้งสอง เช่น ส่วนน ท่วมกัน อยู่ใน ทะระลาการ แล อ้าง พยาน
ใน ส่วนน สุภา ทะระลาการ ไ้ สืบ พยาน โดย ส่วนน แล้ว ก็ดี ยังมีได้ นำ
ทะระลาการ ไป เสด็จดู โดยอ้าง ก็ดี ฝ่ายผู้มี ฆรรณกั มี ถ้อยคำ ท่วงตึงตัก ส่วน
น อ้างให้ สืบ ศักดิ์ พยาน นอก ส่วนน ท่าน มิให้ บังคับ บัญชา ถาม พยาน
นอก ส่วนน นั้นก่อน ท่านให้ บังคับ บัญชา สืบ สุภา ทะระลาการ ซึ่ง ได้ เหน
แก่ ภัย ใ้ ยินต่อ อิศร แล นั้น ทัก ทหมายไว้ ท่าน ฟัง ให้ ฟัง คำ สุภา

ทะเลาะวิวาท เป็นเท็จ จาก ถ้าพยาน นอก ส่วนวน สามานทั่วแล้ว ให้การตั้ง
คำกับ สุภา ทะเลาะวิวาททำนึ่ง ไร่ ฟัง ถ้า ลักษณะอื่น เกี่ยว กล่าว มี ต้อง กับ
ท่าน มี ไร่ ฟัง ๖๖

๔๗ ● หนึ่ง พยาน ให้ การ ผิด ประเคน เกลือ ประเคน ท่าน มี ไร่ ฟัง เขา เป็น
พยาน ถ้า พยาน ให้ การ ตั้ง ประเคน ขาด ประเคน ฟัง ได้ ถ้า พยาน ให้
การ ใจ ความ สม ผล ความ ไม่ สม ให้ คัก เขา ว่า สม ถ้า ผล ความ สม
ใจ ความ ไม่ สม ให้ คัก เขา ว่า ไม่ สม ๖๗

๔๘ ● หนึ่ง โจทก์ จำเลย รับ กัน ใน ส่วนวน ฟัง ได้ อ้าง พยาน สิบ คน รับ สม
อ้าง มี เท่า โจทก์ จำเลย รับ กัน ใน ส่วนวน ๖๘

๔๙ ● หนึ่ง โจทก์ จำเลย หลาย คน มี ไร่ รับ แก่ ต่าง กัน ตาม คณะ ส่วนวน
ยอม ฐา นภาพ กั กั แด จำเลย ผู้ ซึ่ง ฎาน ภายหลัง นั้น มี ไร่ โจทก์ อ้าง คำ รับ
ซึ่ง ฎาน ใน ส่วนวน แด ยอม ไว้ แด ก่อน นั้น กั กั โจทก์ จำเลย มี ไร่ กัน อ้าง คำ
รับ ใน ส่วนวน กั กั ท่าน ว่า ฟัง เขา มี ไร่ ให้ ฟัง เขา คำ คัก ชื่อ พยาน ถ้า แด
ที่ ตั้ง ซึ่ง เป็น ราก แก้ว แด โจทก์ จำเลย นั้น ๖๙

๕๐ ● หนึ่ง ถ้า พยาน ให้ การ สม อ้าง แด พยาน ต้อง คำน ต้อง เขา ห้าม ๖
ฟัง เขา เป็น แน่ มี ไร่ ให้ มัน พิสุทธ ์ ต่อ กัน ๗๐

๕๑ ● หนึ่ง ถ้า กระทง ใจ ความ พิรุทธ ท่าน ให้ เขา เป็น แพ้ ถ้า พิรุทธ แด
ผล ความ แด กระณี ความ จะ เขา เป็น แพ้ มี ไร่ ก่อน ให้ มัน พิสุทธ ค่อ กั ๗๑

๕๒ ● หนึ่ง โจทก์ จำเลย กั กั ทั้ง สอง เป็น ส่วนวน ชู้ กั ฆกัน ใน ทะเลาะวิวาท
แด ฉ้าย ช้าง หนึ่ง ให้ ททรัพย์ เงิน ทอง ไร่ บน บาน พยาน มี ให้ ไร่ กั กั ไร่ รับ
กั กั ให้ พยาน หลบ เดิม มี ไร่ กบ กั กั จับ ได้ พิจารณา เป็น ตั้ง ว่า มัน บน
บาน พยาน จริง ไร่ ท่าน ว่า มัน พิรุทธ ถ้า จับ ผู้ บน บาน ได้ มัน ว่า มี ไร่
ฝ้าย พวก ช้าง หนึ่ง ๆ ทำ กล ฉิบาย ไร่ ไร่ บน บาน พยาน ถ้า เป็น สัจจริง ไร่
ให้ ฎน เขา คัก ผู้ ทำ กล ฉิบาย นั้น เป็น แพ้ ๗๒

๕๓ ๑. หนึ่งผู้ มี อรรถคดี เป็น ความถนัด อยู่ใน ทระลาการ มัน อ่าง พยาน สุกา
 ทระลาการ ฝ่ายข้าง หนึ่ง ใ้ผู้ คน ญาติ พี่น้อง พ้อง พันธุ์ มัน ไป สู่ ทา พยาน ก็ ที่
 แล มัน ให้ ทิ้ง สือ ไป แก่ ผู้ คน ญาติ พี่น้อง มัน ก็ ที่ ญาติ พี่น้อง พ้อง พันธุ์ มัน
 เขา ทิ้ง สือ ไป สู่ ทา เจรจา ด้วย พยาน จับ ได้ มา บอก ทระลาการ ๆ พิจารณา
 เป็น สัจ ๆ กล่าว มา ไซ้ ให้ ภู เขา คดี มัน เป็น แพ้ แก่ ส่วน น

๕๔ ๑. หนึ่งผู้ มี อรรถคดี ต้อง พิภาษ อยู่ใน สุกา ทระลาการ แล ฝ่ายข้าง หนึ่ง
 ขบ ใ้ ว่า ฝ่ายข้าง หนึ่ง ใ้ ข่า คน ไป ซัก ซ้อม บน บน พยาน แล มา ว่า แก่
 สุกา ทระลาการ ท่าน ว่า บฟัง พัง เอา คำ ซัก คน นั้น ก่อน เพราะ ว่า ข่า นอก เจร
 ขบ มี ควร ที่ จะ พัง ถ้า พิจารณา เป็น สัจ ๆ กล่าว มา นั้น จึง ใ้ ให้ เขา คดี มัน
 ใ้ ทำ กถ ธิบาย นั้น เป็น แพ้ แก่ ส่วน น

๕๕ ๑. มา ทว่า หนึ่ง ทั้ง สอง นำ ทระลาการ ไป เสด็จ ญ โภย อ่าง แล ญาติ พี่น้อง
 พ้อง พันธุ์ เขา ทั้ง สอง ฝ่าย ไป ด้วย เมื่อ เสด็จ ญ พยาน นั้น แล เขา มี อรรถ
 คดี มี ใ้ ว่า กล่าว ใ้ สร้อย พวก พันธุ์ เขา แล พวก พันธุ์ พี่น้อง เขา หาก ไป ณะ
 เว้น พยาน แล มัน ไป พุด จาก แนะ นำ สอน พยาน ก็ ที่ เมื่อ ลักษณะ ทระลาการ
 เสด็จ ญ อยู่ นั้น ให้ ทระลาการ พิจารณา แต่ ที่ อัน จริง แล สืบ งาม พยาน จะ
 ถอง แท้ ว่า เมื่อ พวก พันธุ์ มัน มา พุด จาก ด้วย พยาน นั้น เป็น ข้อ เนื้อ ความ สิ่ง
 อัน ไถ ถัว แล พยาน ใ้ การ ว่า มัน พวก พันธุ์ มา บน บน ให้ ทว พัย เงิน
 ของ ประการ ไต่ ๆ ใ้ รับ ก็ ที่ มี ใ้ รับ ก็ ที่ แล พิจารณา เป็น สัจ ว่า พวก พันธุ์
 มัน ใ้ มี อรรถ คดี มา ซัก ซ้อม บน บน จึง ใ้ ท่าน ใ้ เขา ทั้ ผู้ มา ซัก ซ้อม
 พยาน นั้น ปรับ โทม ทาม ุบ ความ โจทย หา เป็น พิ โนธ ทลง แล ซึ่ง คดี มัน
 เสน ส่วน น ด้วย ถัด นั้น ใ้ ทระลาการ เร่ง พิจารณา ตาม ส่วน น เหตุ ไ้ จึง
 กล่าว คั่ง นี้ เหตุ ว่า มัน ใ้ มี คดี มี ใ้ ว่า กล่าว ใ้ สร้อย พวก พันธุ์ มัน
 หาก ไป ซัก ซ้อม พยาน เอง

๕๖ ๑ มาตราหนึ่ง ทั้งสองอัครพยาน แลมันผู้หนึ่งไปเจรจาด้วยพยาน
 กี้ก็ วนให้สิ้นแก่พยานกี้ก็ ในระหว่างเช่นความ ท่านว่าก็ขี้มกั้นเต็ม
 สิ้นจ้างสิ้นบน มากก็คืนช้อยกี้ก็ ท่านว่ามันไปขี้ข้มแปลงพยานได้จ้าง
 หนึ่ง จ้างหนึ่งมีไว้ขี้ข้มแปลงพยานนั้นเป็นจริง ถ้าคดีนั้นต้องพิพากษา
 มีเอ็ดตายกี้ก็ ท่านให้ลงโทษแก่พยาน แลผู้ให้สิ้นจ้างขี้ข้มแปลงพยาน
 นั้นให้ใหม่โทษพยาน ๓๖

๕๗ ๑ หนึ่งผู้ใดเป็นพยาน ท่านมิให้เข้าด้วยโทษด้วยจำเลย ให้ว่าความ
 รู้เห็นได้ยิน ถ้าเป็นพยานอาชามีโทษแก่จำเลย มิให้ยินแก่โคตร เข้า
 มารับเป็นพยาน ท่านว่ามีชอย ให้ใหม่ลาหนึ่งเช่นพินัย หลวง ๓๖

๕๘ ๑ หนึ่งจำเลยสำนงให้การ แก่พิภษโดยสำนง ท่านให้ยังกับบัญญัติ
 เขาทำพยาน แต่ที่อื่นจริง ๓๖

๕๙ ๑ หนึ่งโทษระบฎ จำเลยสำนง ให้การ แก่พิภษแก่กันโดยสำนง
 ว่ามีศักดิ์พยาน ให้ยังกับบัญญัติ สืบศักดิ์พยาน ซึ่งมัน แก่พิภษ แล สำนง
 ถ้าแลคำพยานนั้นกล่าวด้วยในสำนง ท่านให้ยังกับบัญญัติโดยศักดิ์พยาน

๖๐ ๑ หนึ่งทั้งสองพิภษแก่กันจ้างพยานโดยระบฎสำนง ระยะเวลาการยังมี
 ได้ศึก ประเรนปรากฏ ทั้งสองรู้คดีมันไปถึงพยาน มันให้สิ้นจ้างสิ้นบน
 ได้ก็ขี้มทวิยสิ่งของ จับตัวไว้เป็นสังขวังไซ้ ท่านให้กฎเอาคดีมัน
 เช่นแพ้ ถ้าคดีมันเป็นมหันตโทษ ท่านให้ลงโทษแก่พยาน ผู้เขาสัน
 จ้างสิ้นบน แลเป็นพยานอาชยา บันคาจะใหม่ลาหนึ่ง ให้ใหม่ทักคุณ
 เพราะว่ามันเป็นพยานอาชยา ๓๖

๖๑ ๑ มาตราหนึ่ง พิภษกันด้วยที่แทนไว้ นาคทานข้าฝง เว็ดสวน ขน
 ขางบ่าวไพร่สรรพความ อั้งเพลตา พระตำราควาประทวนกี้ก็ อั้งว่ามีชื่อ
 ในทางว่าวกี้ก็ แลแทงตำบลดบ้านตำบลนาตำบลสวนตำบลไร่ว่ามีชื่อ
 ในสาร กรมธรรมกี้ก็ ว่ามีผู้รู้เห็นได้ยินได้ฟัง แลเมื่อสืบสวนสมอ้าง

ท่านว่าให้เอาผู้นั้นเป็น ชะแค้นแก่ความ ถ้านำไปมีสมอ้างใช้ ให้เอาผู้
อ้างนั้นจนแก่ตัวเอง พิรุณ เขาเป็น แพ้แก่ความ ๖๒

๖๒ ● ซึ่งมีพระราชกำหนดไว้ ให้ลงโทษเนื่องความนั้น เป็นเนื่องความ
หลวงฤาเป็นเนื่องความราษฎร ถ้าเป็นเนื่องความ หลวงพิรุณถึงสอง กระตง
จึงให้บังคับเขาเป็น พิรุณโทษกระบิลเมือง ความพิรุณสอง กระตงนั้น
คือพิรุณเมื่อถามนั้น กระตงหนึ่ง คือพิรุณกลางคืนนั้น กระตงหนึ่ง
แลเนื่องความทั้งสอง กระตงนี้ ท่านให้้งกก่อน เหตุไฉนท่าน จึงให้้งก เพราะ
ท่านจะให้พิจารณาให้เห็นเท็จ แลจริง ๖๓

๖๓ ● มาตราหนึ่ง ผู้มีคดีอยู่ใน ระยะเวลาการ ฝ่ายข้างหนึ่งว่า ผู้หนึ่งละ
ระยะเวลาการ เสียไปซักซ้อมพยาน ถ้าจับมิได้อย่าให้พิพากษาคำมั่นเลย ให้
เร่งว่าสำนวนเดิมสืบไป ถ้าข้างผู้ละ ระยะเวลาการไปนั้น มันว่าเป็นคำฉกรร
ข้อหน้าสุภา ระยะเวลาการ ว่ามันไปซักซ้อม อย่าเพื่อให้ฟังคำมั่นก่อน ให้
สืบพยาน ซึ่ง มันทั้งสองข้าง ถ้าพยานสาบานให้การว่า ฝ่ายข้างหนึ่งไป
ซักซ้อมพยานเป็น สัจใช้ ให้กฎเอา คดี มันเป็นแพ้ ถ้าพยานให้การ ว่า
มิได้มาซักซ้อม เบนบานใช้ ให้ยกแก่คำพยานเสีย ให้หน้าเผชิญ ตามอ้าง

๖๔ ● มาตราหนึ่ง ทั้งสองนำ ระยะเวลาการไปเผชิญพยาน แลฝ่ายข้างหนึ่ง
มิได้ อ้าง ทักใจค้ำพยานแล้ว แลมันว่าพยานคนนี้ต้องซ้อมัน อ้างด้วย
ระยะเวลาการเผชิญ ตามอ้าง แลฝ่ายข้างหนึ่งกลับทักใจค้ำพยานอีกเล่า
มันทั้งสองถ้อยที่ถ้อยค้ำพยานร่วมกัน มีความผิดด้วยกัน อย่าให้รับคำ
ไว้ บังคับบัญญัติ คำพยาน ร่วมกัน สมอ้างผู้ใดเป็น ที่ฟังไว้ ๖๕

๖๕ ● มาตราหนึ่ง ระยะเวลาการ จะให้โทษจ้นลงนำไปสืบพยานโดยอ้างโทษ
จ้นลงไม่นำไปสืบ ให้หนึ่งถือ สมอ้างสมค้ำพันฟังไว้ ถ้าผู้ภาษาสำนวนมิ
ได้เนื่องความ ให้ผู้พิพากษาลงดูคำพยาน จ้ออื่น ถ้ามิได้เนื่องความให้สืบ
คดีพยานซึ่งให้หนึ่งถือ สมอ้าง สมค้ำพันไว้ นั้น เขาความจริงจงได้ ๖๕

๖๖ ๑ มาตราหนึ่ง วิวาทกันในฐานะแห่งมีคดีที่ วิวาทกันในทางสาม
 แพร่งก็ดี ทาศักดิ์พยานมิได้ ได้พิเคราะห์กฎหมายคดีจึงถนัดถื่น ถ้าจึง
 แล้วทำนไต่เอา หากเจ็บสาหัสนั้นเป็นพยาน ๕

๖๗ ๑ มาตราหนึ่ง โทษจำเลยอ้างพยาน ๆ ที่องค์อันต้องถึงได้ลง
 ถ้าเป็นผลความให้เสีย ถ้าใจความเป็นชาวุช ความ ให้ผู้เช่นเสนา
 ธิปไตยกัน ตา วาด แก้ว . จึง ระฆ่าความนั้นได้ โดยยุติธรรม ๕

● ลักษณะ พยาน นั้น แต่เพียง นี้ ๕

ผู้ถึง ฉนิจกรรม แล พระราชทานให้แบ่ง บั้น แก่ บิภา มรรคา บุตร ภรรยา ญาติ พี่น้อง ทั้งปวง แล ส่ง สัตว์ ไปให้ ชรมาจิกร ใส่ ด้วย พระราชกฤษฎีกา ตาม ระวัง ลูก

หญิง ชาย ^{บิภา} ^{มรรคา}) แต่ง ทว พัย สิ่ง ของ แล ทาษ ชาย หญิง ให้ มี เวื่อน แล้ว แล

บิภา มรรคา ทาย แล บุตร ชาย หญิง ซึ่ง บิภา มรรคา แต่ง ให้ มี เวื่อน แล้ว นั้น ยัง จะ เข้า ส่วน แบ่ง บั้น ได้ ฤ มิ ได้ โดย พระราชกฤษฎีกา ว่า ราษฎร ทั้ง ศาลา

อัน มี บุตร ชาย หญิง ครั้น ใหญ่ ^{บิภา} ^{มรรคา}) แต่ง ทว พัย สิ่ง สิ้น ให้ ไป มี เวื่อน แล้ว

นั้น จะ เข้า มา บั้น เขา ทว พัย สิ่ง สิ้น บิภา มรรคา ซึ่ง มรณภาพ อีก นั้น ท่าน มิ ให้ บั้น ให้ แล ทว พัย นั้น ให้ บั้น ให้ แก่ ลูก หลาน ผู้ มิ ได้ ทว พัย นั้น รัก ทา

ลูก หลาน มิ ได้ กว่า นั้น ไซ้ จึง ใ้ บั้น ทว พัย นั้น ให้ แก่ บุตร ผู้ มี เวื่อน แล้ว จึง พระบาท สมเด็จ เอกาทรรู อิศวร บรมนารถ บรมบพิตร พระพุทธเจ้า อยู่ ทวี ทรง

พระกรุณา โปรดเกล้า โปรดกระหม่อม มี พระราชโองการ มาร พระบิณฑูร จำเพาะ แก่ พระยามหาอุปราช ข้าราชการถัก บดินทร สุรินทร เทโชไชย มโหเสส รียล กัถ์

แสนญาธิราช แล พระราชครู ปะเวทิตาจารย์ราชสุภาวทีศรีบรมทงษวงษบวิโสภณ พรหมพฤคมาจารย์ แล พระยาพระสังคีตบรมราชเทโษชาติอำมาตยานุชิตพิพิธรัตน

ราชโทยธาธิบถ์ อภัยพิริยปรการมพาหุ ให้ แต่ง พระราชกฤษฎีกา ใ้ นั้น ไป เมื่อ ๑๐๑ มาตรา หนึ่ง แล ผู้ มี บั้น ตาคัก ก็ ตั้ง แก่ น้า ๔๐๐ ขึ้น ไป จึง แก่ มรณภาพ

แล จะ แบ่ง บั้น ทว พัย มรรคา เป็น ส่วน ซึ่ง จะ ใ้ แก่ บิภา มรรคา แล ญาติ พี่น้อง บุตร ภรรยา หลาน หลาน หลาน นั้น โดย ใ้ รับ ราชการ แล มิ ได้ รับ ราชการ แล

มิ นำ เหน็จ ยำ นานู แล ทา บำ เหน็จ ยำ นานู มิ ได้ ใ้ ทำ เป็น ส่วน ถึง พระผู้ เป็น เจ้า กล่าว ไว้ นี้

๗๐๑ มาตรา หนึ่ง ผู้ มรณภาพ นั้น ทา บำ เหน็จ ยำ นานู แก่ ราชการ มิ ได้ ใ้ ทำ ทั้ง พัก ยากง ไว้ ทั้ง สอง ส่วน ถ้า ผู้ มรณภาพ นั้น มี บำ เหน็จ แก่ ราชการ แล

ทำบ้านหนึ่ง มิได้ อย่าให้ทำ มรรคา เลย ให้ทำแต่ พัทธยา คงไว้ ถ้าผู้
 มรณภาพนั้น มีบ้านนาญแก่ราชการ แล ทำบ้านหนึ่ง มิได้ อย่าให้ทำ มรรคา
 เลย ให้ทำแต่ พัทธยา เด็ด ถ้าผู้ มรณภาพนั้น มีบ้านหนึ่ง บ้านนาญแก่ ราช
 ราชการใช้ อย่าให้ทำ พัทธยา แล มรรคา เลย ให้เอา ทวพย อันเป็น สละ วิญญาน
 ทวพย แล ๑ วิญญาน ทวพย ทั้งสอง ประการ นั้น แบ่งปัน ให้แก่ บิณฑามารคา
 แล ลูก หลาน ชาย หญิง แห่ง ผู้ มรณภาพ นั้น ถ้า แล ทา บิณฑามารคา แล ลูก
 หลาน ชาย หญิง มิได้ อย่าให้ทำ มรรคา พัทธยา เลย ให้คงไว้ แต่ ญาติ พี่น้อง
 ผู้ มรณภาพ นั้น เด็ด หนึ่ง ผู้ มรณภาพ นั้น เอา สละ วิญญาน ทวพย แล ๑ วิญญาน
 ทวพย ไปฝากไว้ แห่ง อาราม กัณฑ์ แล ส่งไว้ ให้ทำ บุญ ให้ ทาน กัณฑ์ แล
 จำเพาะไว้ ให้แก่ เจ้าภิกษุ ของ กัณฑ์ กัณฑ์ ผู้ใด จะ เอา ออกจาก อาราม นั้น มิได้ ท่าน ว่า
 ผู้ นั้น มี พัน จาก จักรยาช

ระ

๓๐ ๑ มกรก หนึ่ง เสนา บัถ์ มนตรี มุขลกลุคน เจ้าราชินิกุลลุคน หมั่น พันทนาย ผู้ มี
 บัณฑาศักดิ์ ทั้งปวง แล บิณฑามารคา แห่ง ให้ มี เว้น แต่ ชาย กวรว จะ มี เว้น แล
 คน ทั้ง นั้น มี ทวพย สิ่ง สิ้น ด้วย ผล ราชาร อัน พระราชทาน ให้ กัณฑ์ แล มี ทวพย
 สิ่ง สิ้น ขึ้น ด้วย ทำ มา ทา กิน ด้วย กัณฑ์ กัณฑ์ แล ผู้ นั้น ถึง แก่ มรณภาพ ลง ให้
 เอา เครื่อง สรรพาวุธ ช้าง ม้า เครื่อง พัทธยา บ่าวไพร่ แล เวชยาว แต่ ๗ วา ขึ้น ไป
 ยาไว้ เป็น หลวง แล ทวพย สิ่ง สิ้น ทาษ กรรมกร ชาย หญิง เวรอก สอน ไว้ นา
 นั้น ยัง มา น้อยเท่าใด ให้ ประมวล ไว้ ถ้า แล ผู้ มรณภาพ นั้น มี น้อย มาก น้อย
 เท่าใด กัณฑ์ ให้ บิณฑามารคา บุตร ภรรยา ใช้ นี้ ึ่ง ครอบก่อน ถ้า ผู้ มรณภาพ ทานี้
 มิได้ กัณฑ์ ให้ เอา ทวพย สิ่ง ของ ทั้ง ปวง ซึ่ง ยัง อยู่ นั้น แบ่ง ออก เป็น ส่วน
 ให้ ทำ เป็น ๔ ภาค ภาค หนึ่ง เจ้า พระคลัง หลวง ภาค หนึ่ง ให้ แก่ บิณฑามารคา
 ถ้า แล บิณฑามารคา ถึง แก่ มรณภาพ ยัง แต่ มารคา นั้น ได้ ทวพย ทั้ง ส่วน ถ้า
 มารคา มรณภาพ ยัง แต่ บิณฑามารคา ให้ บิณฑามารคา ได้ ทวพย ทั้ง ส่วน ถ้า บิณฑามารคา
 อย่า ร้าง กัน แล้ว ให้ ได้ ทวพย คณะ กิ่ง ส่วน แล ภาค หนึ่ง ให้ แก่ พี่น้อง ลูก

ทลนแล ญาคีผู้ถึงแก่ มรณภาพ ภาคหนึ่งให้แก่ ภริยา ถ้าผู้มรณภาพ
นั้น ทาแม่เจ้าเรือน มิได้ ให้ยาไว้ เป็น ทลวง ๖

๔ ๑ มาตราหนึ่ง ถ้าบิดามารดามรณภาพนั้น ทา มิได้ แล ทศพยสิ่งของ
ทลนกรรมากร ชาย ทฉิงอิน เปน เครื่อง ขวี่โลกทั้งปวง นอก กว่า เครื่อง สรพ
วรุพทยา ที่ เปน ของ ทลวง นั้น ให้แบ่ง บั้น ออก เปน สาม ภาค ๆ หนึ่ง เจ้าพระ
คลัง ทลวง ภาค หนึ่ง ให้แก่ พี่ น้อง ลูก ทลนแล ญาคีผู้ถึงแก่ มรณภาพ ภาค
หนึ่ง ให้แก่ ภริยา ถ้า แล ผู้มรณภาพ นั้น ทาแม่เจ้าเรือน มิได้ ให้ยกไว้
เป็น ทลวง ๖

เมื่ยก่อน ๕ ๑ มาตราหนึ่ง ผู้มี บันทาศักดิ์ถึงแก่ มรณภาพ มี ภริยาอิน สู้ขอ
มีขัน ทมาก บิดา มารดา ยาให้ อยู่ด้วย กันก็ดี แล มี ภริยาอิน ทรง พระกรุณา
พระราชทาน ให้ด้วย มี บำเหน็จ แก่ ราชการ ก็ดี แล ภริยาอิน ทูลขอ แล พระราช
ทาน ให้ก็ดี แล มี นา ๆ ภริยา ก็ดี แล มี ภริยา ทั้ง ๔ จำพวกนั้น ได้ อยู่กินด้วย
กัน ตั้งแต่ ๓ ขวบ ขึ้นไป แล ได้ รักษา ไร่ ปลง สฟ ไร่ ภริยาอิน ทรง พระ
กรุณา พระราชทาน ให้ นั้น ให้ ได้ สาม ส่วน กึ่ง ภริยาอิน สู้ขอ มีขัน ทมาก บิดา
มารดา ยาให้ นั้น ให้ ได้ ทศพย สาม ส่วน เหตุ ภริยาอิน พระราชทาน ให้ นั้น
สูงศักดิ์ กว่า ภริยาอิน มีขัน ทมาก บิดา มารดา ยาให้ ภริยาอิน ทูลขอ พระราช
ทาน ให้ แล นา ๆ ภริยา ก็คือว่า อนุภริยานั้น ให้ ได้ ทศพย สอง ส่วน กึ่ง ถ้า แล
ภริยา ๔ จำพวกนั้น อยู่ ด้วยกัน แต่ สาม ขวบ ลง มา แล ได้ รักษา ไร่ ปลง สฟ ไร่
ไว้ ได้ ทศพย ละคร กึ่ง ส่วน ซึ่ง แบ่ง ไว้ ใน เติม นั้น แล ทศพย ซึ่ง แบ่ง ไว้ กึ่ง
หนึ่ง นั้น ให้ เอา ไป เพิ่ม เข้า ใน ทศพย สาม ภาค ถ้า แล ภริยา ทั้ง ๔ จำพวกนั้น
มิได้ รักษา ไร่ ปลง สฟ อย่า ให้ ได้ ส่วน แบ่ง บั้น เลย ๖

๖ ๑ มาตราหนึ่ง ถ้า ภริยาอิน พระราชทาน ให้ ได้ รับ ราชการ ให้ ได้ ทศพย
นั้น ๔ ส่วน กึ่ง แล ภริยาอิน มีขัน ทมาก สู้ขอ บิดา มารดา ยาให้ ได้ รับ ราชการ

ให้ได้ทวีป ๔ ส่วน ภริยา อินทุช ของพระราชทานให้ แลนา ๆ ภริยานั้น
ถ้าได้รับราชการ ให้ได้ทวีป ๓ ส่วน ๖

๗ ● หนึ่ง ถ้าผู้ มรณภาพนั้น มีทาส ภริยา เกิดลูก ชาย หญิงด้วยกัน แลลูก
นั้น ตายก็ตั้งก็ตั้ง อย่าให้เอา ทาส ภริยานั้นเข้าส่วน แบ่งปัน เลย ให้แต่
ตัวมัน รอดเป็นไท ถ้าผู้ มรณภาพนั้นให้ทวีปสิ่ง ของทาส หญิง ชายแก่
ลูก ซึ่งเกิดด้วย ทาส ภริยานั้น แลลูกนั้นตายแล้ว แลทวีปสิ่ง ของทาส
หญิง ชายซึ่งให้ นั้นมาก น้อยเท่าใด ให้ได้แก่ ทาส ภริยา ซึ่งเกิด ลูกด้วย
ผู้ มรณภาพนั้น ๖

ธรรมสาคร ๘ ● แลลักษณะบุทร อัน จะได้ทวีป มรรคา นั้น คือ บุทร อันเกิดด้วย
ภริยา คู่ขอ แลภริยา พระราชทาน ๑ เกิดด้วย ฌนภริยา ๑ เกิดด้วยทาส ภริยา ๑
แล บุทร มาด้วยสามี่ ๑ มา ด้วย ภริยา ๑ แล บุทร บุญธรรม ของท่าน มาเลี้ยงแก่
นัย ๑ แล บุทร ๖ จำพวกนี้ ควรจะ ได้ ส่วน แบ่งปัน ทวีปมรรคาแห่ง บิคา มารกา

๘ ● มาตรา หนึ่ง บุทร ชาย หญิง อันเกิดด้วยภริยา ซึ่ง บิคา มารกา คู่ขอ แล
เกิดด้วยภริยา พระราชทาน ถ้าได้รักษาใช้แล ๖

ปลงศพ
บุทรได้ ทวีป ๓ ส่วน ถ้าได้รับราชการได้ ๔ ส่วน
หลานได้ ทวีป ๒ ส่วน ถ้าได้รับราชการได้ ๓ ส่วน
เหลนได้ทวีป ส่วน ๑ ถ้าได้รับราชการได้ ๒ ส่วน
หฺลือได้ทวีป กึ่ง ส่วน ถ้าได้รับราชการได้ ส่วน ๑

๑๐ ● มาตรา หนึ่ง บุทร หญิง ชายอันเกิดด้วย ฌนภริยา แลภริยาอินทุช
ของพระราชทานให้ ถ้าแลได้ ๖

รักษาใช้
ชลงศพ
บุทรได้ ทวีป ๒ ส่วน กึ่ง ถ้าได้รับราชการได้ ๓ ส่วน กึ่ง
หลานได้ ทวีป ส่วน กึ่ง ถ้าได้รับราชการได้ ๒ ส่วน กึ่ง
เหลนได้ทวีป ส่วน ๑ ถ้าได้รับราชการ ได้สอง ส่วน
หฺลือได้ ทวีป กึ่ง ส่วน ถ้าได้รับราชการ ได้ ส่วน หนึ่ง

๑๑ ๑ มاکวา หนึ่ง บุกร หนึ่ง ชายอัน เกิดด้วยทาส ภริยา ถ้าได้ วิชาใช้

แลได้ ปลงศพ	บุกรได้ ทวิพย ๒ ส่วน	ถ้าได้ วิชา ราชวาร ได้ ๓ ส่วน
	ทหลาน ได้ ทวิพย ส่วน กึ่ง	ถ้าได้ วิชา ราชการ ได้ ๒ ส่วน กึ่ง
	เทศน ได้ ทวิพย ส่วน กึ่ง	ถ้าได้ วิชา ราชการ ได้ ๒ ส่วน
	ทล ได้ ทวิพย กึ่ง ส่วน	ถ้าได้ วิชา ราชการ ได้ ส่วน หนึ่ง

ถ้า มิได้ วิชาใช้ ปลงศพ ข่า ให้งั้น ทั้ง นั้น ไร่ ส่วน แบ่ง บั้น ทวิพย มรรคา เลข

๑๒ ๑ มاکวา หนึ่ง บุกร บุญ จรมอัน ทัก สาย สกือ มา เลียง แล ได้ ทำนุก

ข่า รุง แต่ เกื้อน หนึ่ง ถึง ขวบ ไร่ ได้ ทวิพย ส่วน กึ่ง ถ้า ได้ วิชา ราชการ ได้ ๒ ส่วน
แต่ สอง ขวบ ถึง ๔ ขวบ ได้ ทวิพย ส่วน ๑ ถ้า ได้ วิชา ราชการ ได้ ทวิพย ส่วน กึ่ง
แต่ ๕ ขวบ ถึง ๗ ขวบ ได้ ทวิพย กึ่ง ส่วน ถ้า ได้ วิชา ราชการ ได้ ทวิพย ส่วน หนึ่ง

แล บุกร บุญ จรมอัน ทัก สาย สกือ มา เลียง ๓ ประการ นี้ จะ แก่ คกั ต่าง ๆ พ่อ
แม่

เลียง ได้ ไร่ เหมือน กับ ลูก หลง ไป เกิด ขึ้น ถ้า พัน ๗ ขวบ ข่า ให้งั้น ทวิพย
มรรคา ไร่ เพราะ ว่า ใหญ่ รู้ ความ แล้ง ทำน เขา มา เลียง ทำน ไม่มี อา โส
จะ ว่า คกั แก่ ต่าง มิ ได้ จะ

พระธรรมสาคร ๑๓ ๑ มاکวา หนึ่ง ชาย หนึ่ง มี บุกร แต่ หนึ่ง หนึ่ง มี

บุกร ทัก มา เป็น ภรรยา เกิด บุกร หนึ่ง กับ หนึ่ง ถ้า บิคา มารทา ทาย บุกร อัน เกิด
ด้วยกัน นั้น ได้ ทวิพย ๕ ส่วน บุกร อัน มา ข้าง สามี
ภริยา) นั้น ไร่ ส่วน หนึ่ง

เหตุใด จึง กล่าว กัง นี้ เหตุ ว่า บิคา มารทา ถึง แก่ วิภคิ สิ่ง ไท ๆ บุกร ผู้ มา
ข้าง สามี
ภริยา) ก็ จะ ถึง แก่ วิภคิ ด้วย บิคา มารทา จะ

๑๔ ๑ มاکวา หนึ่ง บุกร อัน เกิด ด้วยกัน นั้น มี ข่า เวชณ เลียง ซึ่พเอง แล้ง
ไร่ เขา ทวิพย มรรคา นั้น ทำ เป็น ๕ ส่วน ไร่ แก่ บุกร อัน เกิด ด้วยกัน นั้น ๔ ส่วน

ให้แก่บุทรอิน มาข้าง ^{สามี่}กริยา) นั้น ส่วนหนึ่ง ถ้าบุทรอิน มาข้าง ^{สามี่}กริยา) นั้น มี

เข้าเรือนเลี้ยงชีพเองแล้ว เมื่อบิคา มารดาตาย แะ จะเอาทรัพย์มรรคา นั้น มี
ได้โดย บุทรอิน เกิดช่วยกันนั้น ได้ทรัพย์มรรคาแต่ผู้เดียว ถ้าบุทรอิน

เกิดช่วยกันนั้น หามีได้ แะ มีแต่ ลูก ^{ชาย}หญิง) ซึ่ง มาข้าง ^{สามี่}กริยา) แะ ลูก นั้น

ควรได้ทรัพย์มรรคา ๒ ส่วน ให้ได้แก่ญาติเฝ้าพันธุอิน จะสืบไปนั้น สาม

ส่วน ถ้าบุทรอิน เกิดช่วยกัน ก็ดี แะ ลูกอิน มาข้าง ^{สามี่}กริยา) ก็ดี แะ ญาติ

พี่น้อง พ้อง พันธุ หามีได้ ก็ดี มีแต่บุทรอิน ขอท่าน มาเลี้ยงที่ควร จะได้
มรรคา นั้น ให้ได้ทรัพย์ส่วนแบ่งนั้น สองส่วน แะ ทรัพย์สามส่วนนั้น ให้

ส่งเข้าท้อง พระคลัง ถ้าหาบุทรชายหญิงญาติพี่น้องมิได้ ก็ให้เอาทรัพย์
นั้นส่งเข้า พระคลัง หลวงทั้งสิ้น

๑๕ ๐ มาตราหนึ่ง ถ้าทรัพย์บิคา มารดา ยกให้แก่บุทรผู้หนึ่งแล้ว อยู่มา
บิคา มารดาถึงแก่ มรณภาพ แะ บุทรทั้งหลาย จะขึ้นเอาทรัพย์นั้นมิได้ ควร
ขึ้นได้แก่ ทรัพย์ซึ่ง อยู่แก่ บิคา มารดา นั้น ให้แก่บุทรทั้งหลาย

๑๖ ๐ มาตราหนึ่ง ผู้มรณภาพมีพี่น้องแลได้ วิชาใช้ ปลง สพ ให้ขึ้นแก่พี่
บิคา มารดา เดียวกัน ได้ทรัพย์ ๓ ส่วน ได้รับราชการได้ทรัพย์ ๔ ส่วน
นั้น บิคา เดียวต่าง มารดา ได้ทรัพย์สองส่วน ได้รับราชการได้สามส่วน
มารดา เดียวต่าง บิคา ได้ทรัพย์ส่วน กึ่ง ได้รับราชการได้ทรัพย์ ๓ ส่วน

๑๗ ๐ มาตราหนึ่ง บัญชา ตายผู้มรณงาน เดียวกัน ได้ทรัพย์มรรคา ส่วน
กึ่ง ถ้าผู้มรณภาพ มีสังฆาญาติฝ่าย บัญชา ก็ดี แะ ญาติ ฝ่าย ^{ทา}ยาย) ก็ดี แะ

ได้รักษาไว้ปอง สพ ให้ได้ทรัพย์สินนั้น กึ่งส่วน ถ้าได้รับราชการ ได้ทรัพย์สิน
มรรคา ส่วนหนึ่ง ๗๖

ลุง บ้า ชาว ชาผู้ มรณ งาน เคียว ได้ ทรัพย์สิน สอง ส่วน
ได้รับ ราชการ ได้ ทรัพย์สิน สอง ส่วน กึ่ง

๑๓๖ ● หนึ่ง ลูก หลาน บ้า น้า ชาว ชาผู้ มรณ ได้ ทรัพย์สิน ส่วน กึ่ง
ได้รับ ราชการ ได้ ทรัพย์สิน สอง ส่วน

หลาน ท่าง มี ได้ รับ ราชการ ได้ รักษา ไข้ ได้ ทรัพย์สิน ส่วน หนึ่ง
ได้รับ ราชการ ได้ ทรัพย์สิน ส่วน กึ่ง

หลาน ท่าง มี ได้ รับ ราชการ ได้ รักษา ไข้ ได้ ทรัพย์สิน กึ่ง ส่วน
ได้รับ ราชการ ได้ ทรัพย์สิน ส่วน หนึ่ง

๑๓๗ ● มาตรา หนึ่ง บิดา มารดา) แต่ง ให้ บุตร หญิง ชาย มี เว็ ธน แล้ว แต่ ทว่า ได้

ได้ ทรัพย์สิน สิ่ง สิ้น นั้น น้อย แล บิดา มารดา นั้น มรณ ภาพ ทรัพย์สิน สิ่ง สิ้น ยัง มี มาก
ให้ แบ่ง บั้น ทรัพย์สิน นั้น ให้ แก่ บุตร อัน มี เว็ ธน แล้ว แต่ กึ่ง ส่วน บุตร หญิง ชาย
ซึ่ง ยัง มี ได้ แต่ง ให้ มี เว็ ธน นั้น หนึ่ง ถ้า บิดา มารดา แต่ง ให้ บุตร หญิง ชาย มี
เว็ ธน แล้ว ให้ ได้ ทรัพย์สิน สิ่ง สิ้น นั้น มาก ทรัพย์สิน สิ่ง สิ้น นั้น ยัง น้อย ข่า ได้
แบ่ง บั้น ทรัพย์สิน นั้น แก่ ลูก หญิง ชาย มี เว็ ธน แล้ว นั้น เลย ๗๖

๑๓๘ ● มาตรา หนึ่ง ถ้า แล หลาน หลาน กี่ ก็ บู่ ย่า ทายาย แต่ง ให้ มี เว็ ธน
แล้ว แล ได้ ทรัพย์สิน สิ่ง สิ้น นั้น น้อย แล บู่ ย่า ทายาย นั้น มรณ ภาพ ทรัพย์สิน
สิ่ง สิ้น นั้น ยัง มี มาก ให้ หลาน หลาน ผู้ มี เว็ ธน แล้ว นั้น ได้ ทรัพย์สิน แต่ กึ่ง ส่วน
หลาน หลาน ซึ่ง ยัง มี ได้ แต่ง ให้ มี เว็ ธน นั้น หนึ่ง ถ้า แล หลาน หลาน กี่ ก็ บู่
ย่า ทายาย แต่ง ให้ มี เว็ ธน แล้ว แล ให้ ทรัพย์สิน นั้น มาก บู่ ย่า ทายาย นั้น
มรณ ภาพ ทรัพย์สิน สิ่ง สิ้น นั้น ยัง น้อย ข่า แบ่ง บั้น ทรัพย์สิน นั้น ให้ แก่ หลาน
หลาน ซึ่ง มี เว็ ธน แล้ว นั้น เลย ๗๖

๒๐ ๑ มาตราหนึ่ง บุตร^๓ (บุตรี^๓) ผู้ใด แล บิดา มารดา) ประกอบให้ สามี^๓ (ภริยา)) แล้ว

แลยัง อยู่กิน ด้วยกัน กับ เวื่อน บิดา มารดา ด้ยังเกิด บุตร ด้วยกัน แล บุตร บุตรี ผู้ นั้น ถึง แก่ อยู่ดี เทุ แล ทรพัย มรรคา แห่ง ผู้ มรณ นั้น มี มาก น้อย เท่า ไท ควร ให้ แก่ บิดา มารดา ผู้ มรณ นั้น หนึ่ง ถ้า บุตรี ผู้ ไท ยัง อยู่ กับ เวื่อน บิดา มารดา ๆ ให้ ทรพัย แก่ บุตรี ผู้ นั้น แล แล้ว คั้น เอา ก็ ได้ เล่า เทุ บุตรี อยู่ กับ เวื่อน บิดา มารดา ๆ นั้น เป็น อิศร แก่ บุตรี ถ้า บุตรี นั้น ออก ไป จาก เวื่อน บิดา มารดา แล บิดา มารดา มิ ได้ เป็น ไใหญ่ แก่ บุตรี นั้น เลย สามี นั้น ได้ เป็น อิศระ แก่ บุตรี นั้น แล

๒๑ ๑ มาตราหนึ่ง หญิงชาย สมรส ด้วยกัน แล เขา นั้น ทาย จาก กัน ท่าน ให้ ยก สิ้น เกมิ ให้ แก่ ญาติ พี่ น้อง เขา ตาม มาก แล น้อย แล สมรส ทำ ได้ ด้วยกัน เท่า ไท ให้ แบ่ง ขึ้น โดย พรวราชกฤษฏีกา

๒๒ ๑ มาตราหนึ่ง บุตรี ผู้ ไท บิดา มารดา มิ ได้ ประกอบ เข้า เวื่อน แล สามี ให้ บุตรี นั้น สมค ไป อยู่ ด้ว สามี เอง ก็ ดี หนึ่ง ผู้ คู่ มเหง เขา ไป ก็ ดี แล บุตรี นั้น ยัง ไป เกิด บุตร อยู่ มา บุตรี ผู้ นั้น ถึง แก่ กวรม แล ทรพัย แห่ง บุตรี นั้น มิ ควร ได้ แก่ สามี นั้น เลย แล ทรพัย นั้น ควร ได้ แก่ บิดา มารดา บุตรี นั้น แล

๒๓ ๑ มาตราหนึ่ง ถ้า บุตร หญิง ชาย ใจ ्हาย ช้ำ กล้า แวง บิดา มารดา สั้ง สอน มิ พัง แล ชับ เสียมิ ได้ นี้ บัวว่า บุตร มิ ได้ ให้ อยู่ ณ^๓ (บ้าน^๓) (เวื่อน) แล บิดา มารดา นั้น มรณ ภาพ แล ะ กลับ มา เอา ส่วน แบ่ง ขึ้น เล่า ท่าน ว่า อย่า ให้ แบ่ง ขึ้น ทรพัย นั้น ให้ เลย

๒๔ ๑ มาตราหนึ่ง ถ้า หลาน หญิง ชาย แล ลัง ชาญาติ อื่น ใจ ्हาย ช้ำ กล้า แวง แล ยู่ ย่า ทายา สั้ง สอน มิ พัง ชับ เสียมิ ได้ นี้ บัวว่า เป็น หลาน ลัง ชาญาติ) มิ ได้ ให้

อยู่ ณ ^{บ้าน} _{เรือน}) แล บุ^ยย่าตายายนั้น มรฎาภาพ แล จะ กลับ มา เขา ส่วน แบ่ง
 บั้น ท่าน ว่า เขา ใ^{ห้} แบ่ง บั้น ท^รพ^ย นั้น ใ^{ห้} เลย ฯ

๒๕ ● มาตรา หนึ่ง บุ^ยท^ร หล^ยิง ชาย ละ บิ^คา มาร^คา ไป อยู่ ต่าง เมือง บิ^คา
 มาร^คา ตาย จะ กลับ ค[ิ]น มา เขา ท^รพ^ย สิ่ง ส[ั]น ที่ เขา เ[็]น เล^า ท่าน ว่า เขา ใ^{ห้}
 เลย ท่าน ว่า ใ^{ห้} แก[้] ผู้ อยู่ ป^รนิ^บติ บิ^คา มาร^คา นั้น ฯ

๒๖ ● มาตรา หนึ่ง ถ้า พ[ั]น ึ่ง ล[ุ]ก หล^{าน} แล ส^{ัง}ชา^ญา^{ติ} อยู่ ต่าง เมือง ก็ ใ^{ห้}
 ณ^ะ แ^วง จ[ั]ง ท^วท[ิ]ท[ิ]ง ส[ั]ก[ิ]ก[ิ] แล ผู้ นั้น ใ^{ห้} มา ร[ั]ก[ิ]ษา ใ^{ห้} ป^ลง ส^พ ใ^{ห้} ไ^ก่ ท^รพ^ย
 ตาม ส่วน แบ่ง บ[ั]น ซึ่ง จะ ไ^ก่ นั้น ถ้า มา มี ท[ิ]น ร[ั]ก[ิ]ษา ใ^{ห้} แต่ ไ^ก่ ช[ั]ย ป^ลง ส^พ
 ไ^ก่ ไ^ก่ ท^รพ^ย ก[ิ]ง ส่วน ถ้า มา ท[ิ]น ไ^ก่ ร[ั]ก[ิ]ษา ใ^{ห้} แล มี ไ^ก่ ป^ลง ส^พ ใ^{ห้} ไ^ก่ ท^รพ^ย
 ม^รฎ^า นั้น ก[ิ]ง ส่วน ถ้า มี ไ^ก่ ร[ั]ก[ิ]ษา ใ^{ห้} ป^ลง ส^พ เขา ใ^{ห้} ไ^ก่ ส่วน แบ่ง บ[ั]น นั้น เลย

๒๗ ● มาตรา หนึ่ง ถ้า แล พ[ั]น ึ่ง ล[ุ]ก หล^{าน} ส^{ัง}ชา^ญา^{ติ} ไป รั^บ ราช^{การ} อยู่ เมือง
 ไ^กด ใ^{ห้} เขา ท^รพ^ย ซึ่ง เป^น ส่วน แบ่ง บ[ั]น แ[่]ง ผู้ จะ ไ^ก่ นั้น ใ^{ห้} ผู้ ไ^ก่ พ[ิ]จาร^ณ
 จ^กท^{มา}ย ใ^{ว้} แล ใ^{ห้} ม^{อบ} ท^รพ^ย นั้น ใ^{ว้} แก[้] ณ[ุ]ค[ิ] อ[ิ]น ส^นิ^ท กว่า ผู้ นั้น จะ มา แ[่]
 ราช^{การ} จึง ใ^{ห้} เขา ท^รพ^ย ส^{ัง} ใ^{ห้} ฯ

๒๘ ● มาตรา หนึ่ง พ[ั]น ึ่ง ล[ุ]ก หล^{าน} เ^ลน ท^ลือ แล ส^{ัง}ชา^ญา^{ติ} ไ^ก่ รั^บ ราช^{การ}
 อยู่ ใน พระ ราช^{วัง} จะ ออก ไป ร[ั]ก[ิ]ษา ใ^{ห้} ป^ลง ส^พ มี ไ^ก่ ใ^{ห้} แบ่ง ท^รพ^ย นั้น ใ^{ห้}
 ตาม ส่วน ซึ่ง จะ ไ^ก่ นั้น หนึ่ง ถ้า พ[ั]น ึ่ง ล[ุ]ก หล^{าน} เ^ลน ท^ลือ ส^{ัง}ชา^ญา^{ติ} ไป รั^บ

ราช ^{การ} อยู่ ณ ^ะ เมือง) เอก โท ท ^{ริ} จ [ั] ก ^ว า	}	แล แ ^ว ง จ [ั] ง ท ^ว ท [ิ] ท [ิ] ใ ^{ห้} แบ่ง ท ^ร พ ^ย บ [ั] น ท ^า ส่วน

ซึ่ง จะ ไ^ก่ นั้น ใ^{ว้} ณ^ะ พระ ค^ลง[ิ]ก[ิ]น ถ้า ผู้ นั้น มา แ[่] ราช^{การ} แล^{้ว} จึง เขา
 ท^รพ^ย ซึ่ง ใ^{ว้} ณ^ะ พระ ค^ลง[ิ]ก[ิ]น ใ^{ห้} หนึ่ง ถ้า พ[ั]น ึ่ง ล[ุ]ก หล^{าน} เ^ลน ท^ลือ ส^{ัง}ชา^ญา^{ติ}

อยู่รับราชการ ณกรุงเทพมหานคร แล บิภามารดา บัญชา ทายายไปอยู่รับราชการ

ณะเมือง โท ทวี จัทวา	) แล แขวง จังหวัท ถึง แก่ มรณภาพ แล พี่น้อง ลูก หลาน	
		เอก
		โท
		ตรี

เทลดน หลีกไ้ รับราชการ แล จะ ไปรักษาไข้ปลง สพมิได้ ก็ให้ไ้ ส่วน แบ่ง บั้น ตาม ส่วน ซึ่ง จะ ไ้ นั้น

๒๙๗ ๑ มาตรา หนึ่ง ญาติผู้ใดช่วยไ้ แล ลูก หลาน ญาติพี่น้องผู้ไ้ นั้น อยู่บ้าน เกียวกัน กัถิ์ อยู่ต่าง บ้าน ใน แขวง จังหวัท เข้า มา กัถิ์ แล มี น มิได้ รักษาไข้ ปลง สพ กัถิ์ แล ไป รักษาไข้ มิได้ ปลง สพ กัถิ์ แล ไ้ แต่ ปลง สพ มิได้ รักษาไข้ กัถิ์ ท่าน ว่า อย่า ไ้ มี น ไ้ ส่วน แบ่ง บั้น เลย เหตุ ว่า มี น มิได้ อยู่ รักษาไข้ ปลง สพ โดย สุจริต คิถ แต่ จะ เอา ทรพัย มรรคา แห่ง ผู้ มรณภาพ นั้น ถ้าย เกียว

๓๐ ๑ มาตรา หนึ่ง ผู้ไ้ อยู่ ทวี เมือง เล็ก แขวง จังหวัท ทั้ง ๔ แล ลูก หลาน พี่น้อง ญาติ มิได้ ออก ไป รักษาไข้ ปลง สพ แล มิได้ แต่ง ให้ มี ผู้ ออก ไป ช่วย รักษาไข้ แล ปลง สพ แล ญาติ ออก ไป จะ แบ่ง บั้น เอา ทรพัย มรรคา นั้น ท่าน ว่า มิได้ ไ้ ส่วน แบ่ง บั้น ทรพัย มรรคา นั้น ถ้า ไ้ มี ผู้ ออก ไป ช่วย รักษาไข้ แล ช่วย ปลง สพ ไ้ ไ้ ส่วน แบ่ง บั้น ทรพัย มรรคา นั้น ถ้า ผู้ไ้ อยู่ใน กรุง เทพมหานคร แล ลูก หลาน ญาติ พี่น้อง ผู้ไ้ นั้น ไป ราชการ กัถิ์ ไป ครอง เมือง กัถิ์ ไป รัง เมือง กัถิ์ ไป เปน กรมการ กัถิ์ ไ้ ไป ราชการ สิ่ง ไ้ สิ่ง หนึ่ง กัถิ์ แล ผู้ไ้ ไ้ ช่วย รักษาไข้ แล มิได้ ช่วย แต่ง การ ปลง สพ ญาติ ผู้ มรณภาพ นั้น ท่าน ไ้ ส่วน แบ่ง บั้น ทรพัย มรรคา ญาติ ผู้ มรณภาพ นั้น เพราะ ญาติ นั้น ไป ทิถ ราชการ ท่าน แล

๓๑๑ ● มาตราหนึ่ง ผู้ใดได้ญาติ หลาน หลาน แล สักขานญาติ เป็น ทาย ถ้า แล ผู้ใดนั้น มรดกภาพ ให้พิจารณา สิ้นซึ่งใดนั้น ให้ รู้จัก มาก แล น้อย ถ้า แล สิ้นใดนั้น ควรได้ส่วนแบ่ง บั้น แก่ ญาติ หลาน หลาน แล สักขานญาติ นั้น แล้ว ให้ญาติ หลาน หลาน สักขานญาติ ผู้เป็น ทาย นั้น รอด เป็น ไทย แล อย่า ให้ส่วน แบ่ง บั้น นั้น เลย ถ้า สิ้นใดนั้น มากกว่า ส่วน แบ่ง บั้น เท่าใด ให้ เรียกเขา สิ้นใด ซึ่ง เหลือ กว่า สิ้น แบ่ง บั้น นั้น บั้น แก่ ญาติ ทั้งปวง ถ้า สิ้นใดนั้น น้อย กว่า ส่วน ซึ่ง จะ ได้ แบ่ง บั้น นั้น ให้ บั้น อื่น จง ครบ ตาม ส่วน ญาติ หลาน หลาน หลาน สักขานญาติ ซึ่ง จะ ได้ นั้น

๓๑๒ ● มาตราหนึ่ง ถ้า ญาติ หลาน หลาน สักขานญาติ กู้ เงิน แล ญาติ ผู้ เจ้า เงิน นั้น มรดกภาพ ลง ให้พิจารณา ททรัพย์ อัน กู้ นั้น มาก น้อย เท่าใด แล ให้ ยก ไว้ แก่ ญาติ หลาน หลาน สักขานญาติ แต่ ตาม จะ ได้ ส่วน แบ่ง บั้น นั้น แล ออก เบี้ยนั้น อย่า ให้ คิด เขา ถ้า แล ต้น เงิน ซึ่ง กู้ นั้น มาก กว่า ส่วน แบ่ง บั้น ซึ่ง จะ ได้ นั้น ให้ เขา แต่ เหลือ นั้น มา แบ่ง บั้น แก่ ญาติ ทั้งปวง นั้น ถ้า ททรัพย์ อัน กู้ นั้น น้อย กว่า ส่วน แบ่ง บั้น ซึ่ง จะ ได้ นั้น ให้ แบ่ง บั้น เพิ่ม จน ครบ ส่วน ญาติ ซึ่ง จะ ได้ นั้น แล

๓๑๓ ● มาตราหนึ่ง สมเด็จพระพุทธเจ้า อยู่หัว พระราชทาน ช้าง ม้า แล ททรัพย์ สิ่ง ของ แก่ ผู้ใด ก็ เป็น สิทธิ แก่ ผู้รับ พระราชทาน นั้น ถ้า แล เมื่อนำ ไป ฆ่า คน ซึ่ง พระราชทาน นั้น เกิด ลูก ชาย หญิง สืบ ไป ก็ได้ เป็น สิทธิ แก่ ผู้ นั้น เสมือน เขา ผู้ ได้รับ พระราชทาน สิ้น ททรัพย์ พักขานั้น ล้มตาย แล พี่น้อง ลูก หลาน เขายัง แล ฆ่า คน สิ้น ททรัพย์ ซึ่งมี มาก น้อย เท่าใด นอก กว่า เครื่อง พักขานั้น ก็ได้ เป็น สิทธิ แก่ ผู้ พี่ น้อง ลูก หลาน นั้น

๓๑๔ ● มาตราหนึ่ง พระราชทาน เมีย ให้ แก่ ชุน มุฎ นาย ผู้ใด แล เมื่อ พระราชทาน นั้น ล้มตาย ท่าน ว่า หญิง ผู้ตาย นั้น เป็น ข้าง หลวง ท่าน ให้ เขา ททรัพย์ มิคิม แล สิ้น สมรส แห่ง หญิง ผู้ตาย นั้น แบ่ง ออก เป็น สาม ภาค ๆ หนึ่ง

ยกไว้ เป็น หลวง ภาคหนึ่งไว้ให้แก่ฉวี ภาคหนึ่งไว้แก่ญาติหญิงผู้
ตายนั้น ๖๕

๓๕ ● มาตราหนึ่ง ภรรยาข้าราชการผู้สูง ๔๐๐ ขึ้นไป ถ้าเป็น ภรรยา
พระราชทานถึงแก่ มรณภาพ ญาติพี่น้องผู้ตายพึง ทาทรัพย์มรรคา ให้

พิจารณา ตามกฎหมาย ถ้าเป็น ภรรยา หลวง) มีทุน แล สิ้นเทิม มา ชุ่ยกิน
อนุภรรยา)

หญิงตาย ฝ่ายญาติพี่น้องแห่ง หญิงมา พ้อง ทาทรัพย์มรรคา ท่านได้แบ่ง
ปันแก่ทุน แล สิ้นเทิม แห่ง หญิงนั้น ให้แก่ ญาติพี่น้องผู้ตาย ถ้าทุน แล
สิ้นเทิม จำหน่าย สิ้นแล้ว จึงให้เขาสิ้น สมรคคิตใช้สิ้นเทิมแล สมรคคิต

มากน้อยเท่าใดให้คงไว้แก่ชาย ถ้า ภรรยา หลวง) ทาทุน แล สิ้นเทิม มี
อนุภรรยา)

ได้ ช่ยให้แบ่งปัน ทรัพย์มรรคา นั้นเลย ให้คง ชุ่ยแก่ชายจนสิ้น เหตุ
ทรัพย์นั้น จะได้เป็นกำลัง ราชการแก่ชายฉวีสืบไป ๖๖

๓๖ ● มาตราหนึ่ง ภิกษุจตุ จาก อากมาภาพ แล คฤหิฐุ จะปัน เขา ทรัพย์มร
ฎกนั้น มิได้ เหตุว่าเขา เจตนาทำ บุญให้แก่เจ้าภิกษุ เป็นของ ชุ่ยใน อาราม
ท่านแล้ว ถ้าเจ้าภิกษุ ชุติศไว้ให้ท่านแก่ คฤหิฐุ ๆ จึงรับทานท่านได้

หนึ่งถ้า คฤหิฐุ มรณภาพ บิคา มารทา ญาติพี่น้องลูก หลานเป็น เจ้าภิกษุ ชุ่ยใน
คิกขาบทแล้ว จะปันเขา ทรัพย์มรรคา คฤหิฐุ นั้น มิได้ เหตุว่าเป็น บุตร พระ

เจ้าแล้ว ถ้า คฤหิฐุ ผู้ มรณภาพนั้น ชุติศไว้ ถวาย สะวิญญานะกะทรัพย์) ถ้าเจ้า
สะวิญญานะกะทรัพย์)

ภิกษุผู้เป็น ญาติพี่น้อง) จึง รับเขา ทรัพย์ทั้ง นั้น เป็น ของ เจ้าภิกษุ ได้ ถ้า
ลูก หลาน)

เจ้าภิกษุจตุ จาก อากมาภาพ ทรัพย์นั้น คงเป็น ของ ใน อาราม ผู้ใด จะ ว่า
กล่าวเขา ท่าน ว่า มิได้ เลย ๖๗

๓๗ ๐ มาตราหนึ่ง ลูกหลานเทลด เหลือผู้ใด บวชตัวเป็น สามเณร แล บิคา
มารคา บู้ย่า ตายายถึง แก่ มรณภาพไซ้ ควร ให้ได้ ทวพิย ส่วน แบ่ง ขึ้น ตาม
พระราชกฤษฎีกา ๖

๓๘ ๐ มาตราหนึ่ง พรหมณผู้ มี บัณฑิตกัถิ แล บิคา มารคา แต่ง ให้ มี เวื่อน
แต่ อายุ ควร จะ มี เวื่อน แล คน ทั้ง สอง นั้น ได้ ทวีย ผล ราชการ พระราชทาน
แล ทำ มา ทากัน ด้วยกัน แล มี ทวพิย สิ่ง สิ้น เกิก ลูก ชาย หญิง ด้วยกัน กัถิ
พรหมณผู้ นั้น แก่ มรณภาพ บุคร ภริยา ญาติ พี่ น้อง แต่ง การ ปลง สพ แล

ลวงเข้า ๗) วันแล้ว บ่าวไพร่ ช้างม้า เครื่องพัทยา ทั้งปวง ให้ ยกไว้ เชน
๑๐

หลวงก่อน ถ้า แล พรหมณผู้ มรณภาพนั้น มี นี้ มาก น้อย เท่าใด ใช้ ให้ บุคร
ภริยา ใช้ นี้ ึ่ง ครบ แล ทวพิย สิ่ง สิ้น ทาย กรมกร ชาย หญิง ยัง เหลือ อยู่ เท่า
ใด ให้ ขึ้น เป็น สามภาค ๆ หนึ่ง ให้ แก่ บิคา มารคา ภาค หนึ่ง ให้ แก่ พี่ น้อง
ลูก หลาน ญาติ ภาค หนึ่ง ให้ แก่ ภริยา ถ้า บิคา ตาย ยัง แต่ มารคา ให้
มารคา นั้น ได้ ทวพิย ทั้ง ส่วน ถ้า แล มารคา ตาย ยัง แต่ บิคา ให้ บิคา นั้น ได้
ทวพิย ทั้ง ส่วน ถ้า บิคา มารคา ช่าง ร้าง กัน ให้ บิคา มารคา ได้ ทวพิย นั้น ละ
กัถิ ส่วน ๖

๓๙ ๐ มาตราหนึ่ง พรหมณผู้ มรณภาพนั้น แล บิคา มารคา หามี ได้
ให้ แบ่ง ขึ้น ทวพิย สิ่ง ของ นั้น เป็น ๒ ภาค ๆ หนึ่ง ให้ แก่ พี่ น้อง ลูก หลาน แล
ญาติผู้ มรณภาพ ภาค หนึ่ง ให้ แก่ ภริยา ตาม ส่วน แบ่ง ขึ้น นั้น ๖

๔๐ ๐ มาตราหนึ่ง ผู้ หญิง หม้าย มี ผัว คน หนึ่ง แล อยู่ ด้วยกัน เกิก บุคร หญิง
ชาย กัถิ มี ได้ เกิก บุคร) กัถิ แล อยู่ ด้วยกัน เป็น ชำ นาน พัน สิบ
ชวบ ขึ้น ไป แล หญิง นั้น ได้ เลียง ราชการ พ่อ เจ้า เวื่อน นั้น มรณภาพ ให้ เอา
ทวพิย ยกไว้ เป็น หลวง กัถิ หนึ่ง แล ทวพิย กัถิ หนึ่ง นั้น ให้ ได้ แก่ หญิง หม้าย

๔๑ ๑ มาตราหนึ่ง ทญิง หม้ายมีผู้คนหนึ่ง อยู่ด้วยกันแต่ ๓ ขวบ ลงมาแล พ่อเจ้าเรือนนั้น มรณภาพ อย่าให้ใครได้ส่วนแบ่ง บั้น มรรคนั้นเลย ๖๖

๔๒ ๑ มาตราหนึ่ง ทญิง หม้ายชายหม้าย แล บิดา มารดา สู้ออให้ อยู่ด้วยกัน เกิดบุตร ทญิง บุตรชาย แล บุตรนั้น ยังอยู่ พ่อเจ้าเรือน มรณภาพ ให้ภริยานั้นได้ทรัพย์ทั้งส่วน ถ้าแล บุตร ซึ่งเกิดด้วยกันนั้น ตาย ให้ได้ทรัพย์นั้น แต่ถึงส่วน ๖๖

๔๓ ๑ มาตราหนึ่ง ทญิง หม้ายมีผู้ สองคน ทญิง หม้ายมีผู้ สามคน ทญิง หม้ายมีผู้ สี่คน อย่าให้ ทญิง นั้น ได้ทรัพย์ มรรค พรหมณผู้ มรณภาพ นั้นเลย

เหตุใดจึง มิได้ทรัพย์ ส่วนแบ่ง บั้น เหตุว่า ทญิง นั้น เป็น แพสยา มีผู้ ๒) ๓) ๔) คน แล มิควร แบ่ง บั้น ส่วนนั้น ๆ คง แต่ ทรัพย์ของ ทญิง ที่ เา มา นั้น ๖๖

๑ ศกฺมกัฏ ๑๒๕๕ ศกฺวะสังวัจจระเชษฐมาเสเอกาทศมีตติยงฺพุทธชวาร พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงทศพิธราชธรรมอัน มหา ประเสริฐ เสด็จใน พระที่นั่งท้องพระโรง ทวี มุข บัง ทวา ฝ่ายบูรพทิศ พร้อมด้วย หมู่เสนาพฤมามาตย ราชมนตรี ภิระวีมุข ลูกขุน ทั้งหลาย เฝ้า พระบาท สมเด็จพระบรมนาถ บรมบพิตร พระพุทธเจ้า อยู่หัว จึง ทรงพิภาษากด้วย พฤมามาตยราชมนตรี ทั้งปวงว่า เสนาพฤมามาตยราชมนตรีผู้ มี บันดาศักดิ์ กิติ แล เศวษฐิ ศฤทษศักดิ์ อัน มี อยู่ใน พระมหานคร บันดาเข้า เฝ้า กิติ มิได้เข้าเฝ้า กิติ มี แก้ว แทวน ทองเงิน ทรัพย์ สิ่งใด ๆ แล เครื่อง พักยา ทั้งปวง เป็นอันมาก แล ผู้ มี บันดาศักดิ์ ทั้งนี้ เป็น โวคอาพาธ คนก็ ถึง แก่ อนิจจกรรม กิติ มรณสวร กิติ ถึง แก่ กรรม กิติ ให้ มี สมุห มรรค โดย ภาระทรง การนั้น ทำ บัญชีขัย มรรค พักยา แล บัญชี แก้ว แทวน ทองเงิน สรรพ ทรัพย์ สิ่งใด แล บัญชี สมพล โดย ชนาค ตาม สัตยานุสัจ แล้ว เา มา กราบ ทูล พระกรุณา ถ้า มี พระราชโอง การ มาร พระบดินทร ทวีต พระราชทาน ให้ แ่่ง ให้ แก่ ลูกหลาน พี่

น้องพ้องพี่น้องผู้ถึง มรณภาพนั้น ฉันทให้สมุท มรรกา เรียกพี่น้องบุตร ภรรยา
 ผู้รักษาแก้วแหวนเงินทองพิทยา ทั้งปวงนั้น ออก มาตราเขาทำผู้ รักษาเขา
 ของนั้นไว้ แล้วให้ทำ ฃาญชี มรรกา แลฃาญชี สมพลให้ จำ เสมียร เขาหนึ่งถือ
 ทานบน แลผู้รักษามรรกาไว้ จึงมันคง ให้ญาติพี่น้อง บุตร ภริยา ทำ ฃาญชี
 ทวิพย มรรกา มายัน แก่ สมุท มรรกา ให้ทำ ฃาญชี สมพล มายัน แก่ พระ
 สุภาวที โดยสัถยานุสัจ ถ้า แลญาติพี่น้อง บุตร ภริยา ทำ ฃาญชี มรรกา
 แล มรรกา นั้น แก้วแหวนทองเงิน สรรพทวิพยสิ่งใดนั้น มากก็ตี แลเครื่อง
 สรรพารุขพิทยา แลสมพลทั้งปวงนั้น มากก็ตี แลผู้รักษาทวิพย มรรกา อด
 ย้ายเบียดบังไว้ ทำ ฃาญชี มรรกา นั้น น้อย แล สมุท มรรกา นั้น สืบสวนเป็น
 สัจว่า คง มี ฃาญชี มรรกา โดยมาก บุตร ภริยาญาติพี่น้อง ทาก ยัก ย้ายซ่อน
 เหน็บไว้ ให้ ฃาญชี คง แท่น้อยท่าน ว่ามันโลภ มีชื่อ ทรงท้อญาติพี่น้อง
 มัน จึงยัก ย้ายอำพราง ยังเอาไว้ว่าส่งของนั้นน้อย ท่านว่าอย่าให้ได้
 ส่วนแบ่ง ยันซึ่งแบ่งไว้ นั้นเลย ถ้ามี ฃาญชี สมพล มายัน น้อย ให้ไป
 เฉลิญ ฃาญชี พระสุภาวที สอบ ถ้าได้ สมพล นอกกว่า ฃาญชี มายัน แล้ว
 ให้ส่ง ออก มาพิจารณาโดยสัถยานุสัจ จึงให้เขากรวยบังคมทูล ถ้ามี
 พระราชโองการ มหาร พระบัณฑิต ประการใด พึงให้กระทำ ตาม วัธสัง และ
 สมุท มรรกา ชุน มุลงนายจำ เสมียรนั้น ถ้าพี่น้อง บุตร ภริยา แห่ง พฤคมาฆธ
 ราช มณฑล ผู้มี บัณฑาศักดิ์ เศรษฐี ฤคหบดี ถึงแก่ มรณภาพ เขาบอก ฃาญชี
 มรรกา โดยสัถยานุสัจ แก่ ชาว มรรกา ก็ตี แก่ ชุน มุลงนายจำ เสมียร ฐ แล้ว
 มิได้ ทำ ฃาญชี มรรกา ไว้ ก็ตี แลผู้รักษา มรรกา ก็ตี ทำ ฃาญชี ยักย้าย ยัน มรรกา
 ไว้ ก็ตี แล มิได้ มา บอก ฃาญชี แก่ ชาว มรรกา ก็ตี ท่านว่า เลมิด ไท้ โทม
 โถกทัน คอโดยยศศักดิ์ แล เศรษฐี ฤคหบดี ผู้มี บัณฑาศักดิ์ ก็ตี ทา บัณ
 ฑาศักดิ์ มิได้ ก็ตี ถึงแก่ อาพาธ แล้ว มรณภาพ แลญาติพี่น้อง บุตร ภรรยา

มาช่วยรักษา ^{ใจ}) แลญาติพี่น้อง บุตร ภรรยา ยังมีได้ ช่วยปลงศพเผา

ก่อน แลญาติพี่น้อง บุตร ภรรยา เก็บเอาแก้ว แหวน เงิน ทอง ทาษ กรรมกร ชาย หญิง ช่างไม้ วิศวกรมือทวิพิงสิ่งใดไปก่อนยังมีได้ ปลงศพนั้น แลพี่น้อง บุตร ภรรยา ซึ่งเก็บเอา ทวิพิมรรคาไปก่อน จะคืน มาหา ทวิพิจะ บั้น เอาอีก นั้น ท่านว่า อย่าให้เลย เหตุมันโลกจะใคร่ได้ชองท่าน ไม่คำนับเป็นฉิน ญาติ ถ้าทวิพิที่มันเก็บเอาไปนั้น น้อยกว่า ส่วนมัน จะได้ ก็อย่าให้ อีกเลย ถ้าแลมัน ผู้เก็บเอา ทวิพิมรรคาไป ก่อน มิได้ ปลงศพ นั้น เขา ไป มากกว่าส่วนแบ่ง บั้น ท่านให้เรียกเอาคืนมา บั้นให้ญาติพี่น้อง บุตร ภรรยา ซึ่งยังมีได้รับ ส่วนแบ่ง บั้น นั้น ให้ บั้น ให้โดย พระราชาฤทธิกา

๔๔ ● มาตราหนึ่ง ญาติพี่น้อง บุตร ภรรยา ผู้มรณภาพ ได้ช่วยกัน ปลงศพ แล้ว แล จะ บั้น ทวิพิมรรคา แก่กันนั้น เขาผู้ญาติพี่น้อง ยิง ยอมพริ้ม มุส กัน มีผู้ลูกหนึ่งเป็นค่านับ แลเอาทวิพิมรรคา แก้ว แหวน ทอง เงิน ทาษ กรรมกร หญิงชาย ช่างไม้ วิศวกรมือ สรรพทวิพิสิ่งใดมา แบ่ง บั้น กันแล้ว ถ้าแลญาติพี่น้อง บุตร ภรรยา ซึ่งได้ ส่วนแบ่ง บั้น แล้ว ก็ ก็ ยังมีได้ ส่วน แบ่ง บั้น ก็ ก็ รู้ว่าทวิพิมรรคาผู้มรณภาพนั้น ให้แบ่ง บั้น กันแล้ว ยังมี สิ้น แลผู้รักษา ทวิพิมรรคา นั้น ยักย้ายไว้ เจ้ามาหา ทวิพิมรรคา ว่า ยัง อยู่ อีก ถ้าแลพิจารณา สืบสาวเป็น สัจว่า ยัง เหลือ อยู่ อีก ใจ ท่านให้เอา ทวิพินั้น ออก แบ่ง บั้น ให้ ทวนตัว ญาติ ตาม บท พระอัยการ แล ผู้มิได้ ส่วน แบ่ง บั้น นั้น จะ ควร ได้ เท่าใด ก็ให้เท่า นั้น แล ส่วน ซึ่ง ญาติ อันได้ แล้ว นั้น ท่านว่า อย่าให้ แก่ มันเลย ให้เขามา บั้น เป็น ๓ ส่วน ทวิพิ สอง ส่วน นั้น ให้ทำ บุญส่งไป แก่ ผู้มรณภาพ ทวิพิ ส่วน หนึ่ง นั้น ให้ สมุท มรรคา เอา กราบ บังคม ทูล ถวาย แก่ พระเจ้า อยู่ หัว โดย กระทรง การ ที่ ได้ พิจารณา ถ้าไพร่ พัว อาณา ประชากร ราษฎร ก็ให้ทำ กุญ เคียว กัน ฯ

๔๕ ● มาตราหนึ่ง บัญญัติว่า ทายาทก็ดี พ่อแม่พี่น้อง บิดา มารดา สามีภรรยา
 แบ่งปัน แก้ว แว่น เงิน ทอง ทรัพย์สินสิ่งอื่น ๆ ใด ๆ ให้แก่ญาติพี่น้อง
 ลูกหลาน แก่กันเองก็ดี เป็นสิทธิ์แก่ผู้รับนั้น จะกินเอาอีกเล่า ท่าน
 ว่า อย่าให้กินให้เลย เหตุว่าเขาแบ่งปันให้แก่กันเองแล้ว ละ

๔๖ ● มาตราหนึ่ง ญาติพี่น้อง บุตร ภรรยา ซึ่งได้รักษาใช้ ปรองดองนั้น ทา
 มรรคแก่กัน โจทยหาว่าสิ่งของนั้นมาก ผู้รักษาสิ่งของมรรค ยักย้าย
 ช่นไขว้ ทำสิ่งของโดยคงนั้นน้อย พิจารณาเป็น สัจโดยจริงใช้ ท่าน
 ให้ บันให้แก่ญาติพี่น้อง ซึ่งผู้จะได้ทรัพย์สินมรรคแต่โดยคง ถ้าพิจารณา
 เป็น สัจ ท่านมิให้ปรับใหม่มีโทษ ผู้ทามรรคให้แก่กันเลย เพราะว่า
 เป็นเจต เป็นสโรฬ ญาติพี่น้อง พ้องพันธุกันเอง แล คาสัน มรรคนั้น
 กุ บำ หอบ ฟาง ท่านจึงมิให้ตั้งใหม่ให้แก่กัน ละ

๔๗ ● มาตราหนึ่ง ผู้เป็นลูกหลาน ญาติพี่น้อง แห่งผู้มรณภาพ มิได้เข้า
 ชื่อกัน กล่าวหาทรัพย์สินมรรค แล รู้เห็น ว่าญาติคนใดคนหนึ่ง ระวัง พ้องยัง
 พิจารณาอยู่ก็ดี พิจารณาส่วนวนเสร็จ จะได้ส่วนแบ่งปัน อยู่แล้วก็ดี
 มันจึงมาบอกสุภาภระลาการ ว่า เป็นญาติผู้มรณภาพได้รักษาใช้ปรองดอง
 ละ ขอเข้าชื่อใน ส่วน แบ่งปันด้วย ท่านว่า อย่าให้มันได้ส่วน แบ่งปันเลย

๔๘ ● มาตราหนึ่ง เศรษฐีผู้ครอบครองผู้มรณภาพ มีทรัพย์สินสิ่งอื่น แล ถึงแก่มรณภาพ
 ทา ญาติ พี่น้อง พงษามิได้ ท่านให้เขาทรัพย์สินสิ่งอื่น แก้ว แว่น เงิน ทอง ช้าง
 ม้า ช้างคน เครื่อง บริโภค ทั้งปวงนั้น เจ้าห้อง พระคลัง ทรวง ถ้าเศรษฐี
 ครอบครองผู้มรณภาพ มีทรัพย์สินสิ่งอื่น ถึงแก่มรณภาพ แล มีญาติ พี่น้อง พงษา เขาทรัพย์สิน
 สิ่งอื่น ช้าง ม้า ช้างคน เครื่อง บริโภค ทั้งปวง มาถวาย ท่านให้เขาทรัพย์สิน
 ทั้งปวงนั้น ทำเป็น ส่วน ให้แบ่งปัน ทรัพย์สินมรรคนั้น โดย สัตยานุสัจให้แก่
 ญาติ พี่น้อง บุตร ชาย หญิง ลูก ช้าง ลูก เฮีย ลูก ยี่ ลูก อี อี กหลาน เกลน หล่อ
 ลูก ช้าง ลูก เฮีย กัน ๔ ลูก ยี่ ลูก อี กัน ๒ ลูก ช้าง ลูก สาม กัน ส่วน กิ่ง นอก

กว่า นั้น บั้น แก่เขาให้เสมอกันโดยอัมตัม ลุก หลาน อยู่ใน ครรภ ให้บั้น
 ไว้ แก่ มัน ส่วน หนึ่ง เหตุใด จึง บั้น ให้ ลุก อ้าย ลุก เอเยกิน ๔ นั้น คือ ว่า ผู้
 โท หวัง งาน เขา ราชการ คัม ญาทิ พันธ์ หนึ่ง ทั้ง หลาย ได้ ผู้ นั้น คือ อ้าย แล
 เอเย แล อัน ว่า อี อี นั้น เหตุใด จึง ได้ กิน ๒ ท่าน ว่า มัน ประมุข ราชการ
 ผู้ นั้น ชื่อ ว่า อี แล ลุก สาม ลุก อาม นั้น เหตุใด จึง ได้ กิน ส่วน หนึ่ง เหตุ ว่า มัน
 ช่วย ปก ครอง วิชา ข้า คน ทพย สิ่ง ของ เขา ทั้ง สอง ไว้ ผู้ นั้น จึง ได้ ชื่อ ว่า
 ลุก สาม แล ลุก อาม ลุก หลาน อยู่ใน ครรภ นั้น เหตุใด มัน จึง ได้ ส่วน หนึ่ง
 เหตุ ว่า เป็น อยู่ใน ลุก หลาน มัน ไ้ มา เกิด ช้ ฎิสนธิ แล้วย มัน บิ กามารตา เขา
 ตาย ด้วย เหตุ ประการ โท ๆ ก็ ได้ ให้ สมุห มรฎก แล พระสุภาวที บั้น ทพย สิ่ง
 ของ ให้ แก่ เขา พันธ์ หนึ่ง ลุก หลาน เกลน หล่ อ ถึง นั้น เกิด

ชะ

๐ ศุภมัตศุคักราช ๑๒๕๔ พยัคฆสังวัจรระฆาณะนะมาเส ศาพักเขเนาวะมิ
 ทิถยัง เสารรวาว พระบาทสมเด็จพระเอกาทศรฐธิศวร บรมนารถ บรมบพิตร พระพุทธ
 เจ้าอยู่หัว ผู้ทรง ทศพิธราชธรรมอนันตสมภารทิเวกเอกอุทม บรมพุทธางกูรเขตุล
 จักรพรรดิธรรมิคมหาราชเจ้า ผู้ประเสริฐ เสด็จใน พระ ที่ หนึ่ง พลับพลา
 ทอง ไทยอุทราพิมุข พร้อมด้วย หมู่มากยาม นตริกรวัชาติ ประโรทิกงาวิยแผ
 พระ บาท จึง เสนา บั ตี มนตรีมุข ทั้ง ปวง กราบ บังคม ทูล พระกรุณา ว่า เสนา ม
 ตรี มุข ลุก ชุน แล อาณา ประชาราษฎร อยู่ใน ขอบ ขันธเสมา กรุงเทมมหานคร
 บวรทวารวดี ศรี ยุทธยาม ทาติลกภพพรทัน ราชธานีบุรีรมย มี ทพย สิ่ง ของ
 ช้าง ม้า ข้า คน ไร่ นา ไร่ ออก สวน ไ้ ด้วย ผล ราชการ แล ทำ มา ทากิน แล เสนา
 มนตรี มุข ลุก ชุน แล อาณา ประชาราษฎร เกิด โรค อาพาธ ไข้ เจ็บ แล เขา ทั้ง นี้ มี
 ทพย สิ่ง ของ วัว ควาย ช้าง ม้า ข้า คน ไร่ นา ไร่ ออก สวน แล เขา เป็น เจ้า แก่ สม
 ยทิเอง แล เขา เอา ทพย สิ่ง ของ ช้าง ม้า ข้า คน ไร่ นา ไร่ ออก สวน แล สรรพ
 ทพย สิ่ง โท ๆ เรี่ยา เอก มา ทำ พิ โนยกันไว้ ให้ ทำ บุญ ให้ ทาน ให้ แก่ เจ้า โทย
 พระสงฆ์ ก็ ได้ แล ทำ พิ โนยกันไว้ แก่ บุตร ภวียา สังฆาญาทิ เมื่อ ขณะ อาพาธ

อยู่นั้น บางคาบได้เรียกเอาทรัพย์มาได้ถึงมือ บางคาบมิได้เอาทรัพย์
 มาได้ถึงมือ ได้แต่ทำพิไต่กันไว้ นั้น เจ้าพระพุทธรเจ้าทั้งปวง ขอ พระ
 ราชทาน ปฏิบัติสำนัไว้ ให้เป็นพิไต่กัน แต่ นี้สืบไปเมื่อนำ จึง พระบาท
 สมเด็จ เอกาทศรฐธิศร บรมนาถ บรมบพิตร พระพุทธรเจ้าอยู่หัว มี พระราชโอง
 การ มาร พระบัณฑิต แก่เสนา มนตรี มุขสุภา จุน แล อาณา ประชาวษฏวให้ มี
 พระราชกฤษฎีกา พระราชบัญญัติให้ทำพิไต่กันไว้ ว่า เสนา มนตรี มุขสุภา จุน แล
 อาณา ประชาวษฏว มี ทรัพย์ สิ่ง สิ้น แล มัน เป็น เจ้า แก่ สมบัติ นั้น เรียก เอา
 ทำ บัญชีให้ ทาน แก่ เจ้า ไทย พระสงฆ์ แล ให้ แก่ บุร ภาวีสังฆาฎวติ นั้น ได้
 ฎีลักษณะ ทำพิไต่กัน มี ๕ ประการ

	พระสงฆ์ วัชรธรรม	๑	จะ ทำ พิไต่ กัน
	พราหมณ์	๑	
คือ	เสนา บั กี่ นา ๑๐๐๐๐	๑	
	มุข มนตรี นา ๑๐๐๐๐ ลง มา ถึง ๔๐๐	๑	
	จุน ทมิ้น พันทนาย	)	
	ประชาวษฏว		

ไว้แก่เจ้าไทย พระสงฆ์ แล บุร ภาวีสังฆาฎวติ จึง ทำ พิไต่ กัน ไว้ ประ
 ะการต่าง ๆ นั้น ให้ มี เจ้า ไทย พระสงฆ์ ลูก นั้น ตาม พระราชกฤษฎีกา พระ
 ราชบัญญัติ ไว้ แต่ นี้ สืบ ไป เมื่อนำ

๔๔๙ ๑ มาตราหนึ่ง ผู้ธำพาทหนัก จะ ทำ พิไต่ กัน ไว้ แก่ สิบ โยม แล สัน
 ษานวติ แล ทำ บัญชีให้ ทาน ให้ แก่ เจ้า ไทย พระสงฆ์ กี่ กี่ ถ้า เป็น พิไต่ กัน

ของ	พระสงฆ์ ให้ มี ผู้ เฒ่า ผู้ แก่ นั้น	๕) คน	ถ้า เป็น
	พราหมณ์ ให้ มี พระสงฆ์ แล พราหมณ์ นั้น	๕) คน	
	ผู้มี บัณฑกั กี่ นา ๑๐๐๐๐ ให้ มี ผู้ นั้น	๑๐) คน	
	ผู้ นา ๑๐๐๐๐ ถึง นา ๔๐๐๐ ให้ มี ผู้ นั้น	๕) คน	

ให้เรียกคืนเขา ทพย ถึง ของข้าง มา จักคน ไว้ หา เรียก ส่วนใน พิโนยกันนั้น
 แบ่ง บั้นให้ บุตร ภริยา ญาติ พี่น้อง พ้อง พันธุ ตาม พระราชาฤษฏีกา ถ้าผู้นั้น
 นั้น งาม ผู้ อพาธ ๆ มี บัรคติ ถ้อยคำ ยั่งยืน อยู่ถึง ๓ มี ๓ คน ผู้ อพาธ
 ถึง แก่ มรณภาพ แต่ใน (๒) ๓) วัน ก็ ก็ ท่านว่า ทพย นั้น คง เป็น สิทธิ แก่ ผู้ บั
 ถัก แล ผู้ อพาธ นั้น ไ้ ทำ พิโนยกัน ให้ ทำ บุญ ให้ ท่าน แก่ เจ้า โทย พระสงฆ
 แล ผู้ อพาธ นั้น มรณภาพ ลง ยัง มี พัน กำหนด กิ่ง กล่าว มา นี้ ท่านว่า ขย่ำให้
 เรียก เขา ทพย นั้น คืน เลย เป็น สิทธิ แก่ เจ้า โทย พระสงฆ แล ทพย ของ
 เขา ผู้ มรณภาพ นั้น ให้ ทำ บุญ ให้ ท่าน แก่ เขา ๖

๕๐. ๑ มาตรา หนึ่งใน ผู้ อพาธ นั้น มี ทพย สิ่ง ของ แก้ว แหวน เงิน ทอง สรรพ
 ทพย สิ่ง ไ้ ๆ แล เรียก เขา ทพย นั้น ออก มา ขึ้น ให้ ถึง มือ บุตร ภรรยา
 ญาติ พี่น้อง พ้อง พันธุ มี ศหาย ทาย กรรมกร ชาย หญิง แล ให้ ท่าน ทพย กับ มือ
 ผู้ อพาธ เอง ใช้ แล บุตร ภริยา ญาติ พี่น้อง พ้อง พันธุ มี ศหาย ไ้ รับ เขา ทพย
 นั้น ไป จาก มือ ผู้ อพาธ นั้น แล แล้ว แต่ มี เจ้า โทย พระสงฆ ผู้ ถัก ผู้ แก่ ลูก หนึ่ง รู่
 เทน ด้วย เป็น คำนับ ท่าน ว่า เป็น สิทธิ แก่ ผู้ ไ้ ทพย นั้น ถ้า แล ผู้ อพาธ
 ถึง แก่ มรณภาพ ใช้ ท่าน มิ ให้ เรียก เขา ทพย นั้น มา แบ่ง บั้น เลย ๖

๕๑. ๑ มาตรา หนึ่งใน ถ้า นา ๔๐๐ ลง มา ถึง นา ๑๐ ไร่ ทาย ใช้ ให้ บั้น ทพย
 มรรกา เช่น ๓ ภาค ภาค หนึ่ง ให้ แก่ บิศา) ภาค หนึ่ง ให้ แก่ สามี) ผู้
 มรรกา) ภาค หนึ่ง ให้ แก่ ภริยา) ผู้
 ทาย ภาค หนึ่ง ให้ แก่ ญาติ พี่น้อง ลูก หลาน หลาน หล่อ ผู้ ทาย ซึ่ง ไ้ วิชา ใช้
 ปลง สพ ตาม สนิท แล ห่าง ๖

๑ ลักษณะ มรรกา สิ้น แต่ เพียง นี้ ๖

๑ ทระลาการ ฯ

๑ จะ สำแดงลักษณ ผู้ ะ เปน ทระลาการ โดย บำเพ็ญกรรมดี พระธรรมสาคร ว่า
ฉัน ทาโทสภะยาโมหา โยชรรวมังคะติวิฑะติ นิหิตะทิสสะยะโส กาทะปะกัเช
ระจันทิมา ฉันทาโทสภะยาโมหา โยชรรวมังคะติวิฑะติ ะภิวฑัมคะติทิสสะยะโส
สุกคะปะกัเชจันทิมาติ แปลเนื้อ ความว่า โยบุคคะโล อันว่า บุคคลผู้ใด
ผู้ เปน ทระลาการ ะติวิฑะติ ล่วงเสีย ชรรวมัง ซึ่ง ยุกติธรรม ฉันทา
โทสภะยาโมหา ด้วย ะคะติสี่ ประการ คือ วิก แล โกรธ แล อหิว แล หลง

แล้วพิจารณาความผิด จาก พระธรรมสาคร แล สำเอียงเข้าด้วยฝ่าย โจทช
จำเลย

อันว่า เกียรศึกษ แล โภค ศรี สวัสดิ์ แห่ง ทระลาการ นั้น ก็ จะ ถอยเสียม สุธู
ไป ประตุฯ พระจันทรในวัน กาทะปะกัช จะ ถึง ซึ่ง เกียร วัชช เปน อัน มาก โย
บุคคะโล อันว่า บุคคลผู้ใด ผู้ เปน ทระลาการ นาทีวิฑะติ บมิ ไต้ ล่วง
เสีย ชรรวมัง ซึ่ง ยุกติธรรม ด้วย ะคะติ ๔ ประการ ดัง กล่าวแล้ว แล ประกอบ
ด้วย คัดลัฯ แล พิจารณา ัจ อคภิ แห่ง ราษฎร ทั้ง ปวง ถูก ต้อง ตาม พระธรรมสาคร
กล่าวไว้ นั้น อันว่า เกียรศึกษ แล โภค ศรี สวัสดิ์ ก็ มงคล แห่ง ทระลาการ ผู้ นั้น
ก็จะ จำเวญ ขึ้น ทุก วัน กุฯ พระจันทรในวัน สุกปะกัช ๑ ะ

๑ อธิบายว่า เมื่อ คู่ ความ ทั้ง สอง ข้าง มา ถึง แล้ว อย่า ให้ พิจารณา บังคับ
บัญญัติ ัจ อคภิ โดย วิชชา ชาติ ให้ มี เมตา แก่ คู่ ความ ทั้ง สอง ข้าง ด้วย จิต
อัน เสมอ ให้ เขา คติ นั้น เปน กิจ ชูระ กังวล แห่ง ตน ถ้า ทระลาการ ผู้ใด ให้

กำลังแก่ผู้ความ ผู้เท็จ กิน สั้น จ้างมิได้ บังคับ ขัญญาไทย พระธรรมสาคร
 อันว่า พระราชนิพนธ์ผู้เขียน ครั้ง กระทำ การศึกษา ทาย แล้วย ก็จะไป ไท้มี อยู่ใน
 ญาณม ทนทุกข์เวทนา ผู้จิวังกาล เปน เปรด มี เล็บมือใหญ่เท่าใบจอย
 มีแปะไฟลุก รุ่งเรือง ควักเอา รุขิมังสะ แห่งตน บริโภค เปน ภัคยา พาร
 ครั้ง พ้น จาก ญาณม แล้วย มา บังเกิด เปน มนุษย์ ฆ่าปะการะเศศ นั้น จะ ตาม
 สนอง มี องค์ ไขว่หวะ วิกล ทพล ภาพ มี ปาก เหมน เปน ต้น นัย ด้วย ซาติ
 เปน อัน มาก ๖๖

● สำแดง ลักษณะ ๔ ประการ สำหรับพระราชนิพนธ์พิจารณาความ โดย
 สังเขปก็อยู่ที่แต่เท่านั้น ๖๗

● ที่นี้ จัก สำแดง เหตุแห่ง พระราชนิพนธ์ ๖๘ ประการ โดย พระยาพิรมิโน พระ
 ธรรมสาคร ดังนี้ ทิมูละโต ทิถิตะโต ทินาลัสสะโต ทิทัพพะโต ทิส
 สะโร ทิธรรมมะโต ทิมัคคะโต จตุรัสสะโต มะโนสวารณะกิตติคาติ เหตุโดย
 อันว่า เหตุแห่ง พระราชนิพนธ์ ทั้งหลาย จตุรัสสะโต ๖๘ ประการ มะโนสวารณะ
 อัน มะโนสวารจารย์ กิตติคา สำแดงไว้ อิติ ดังนี้ ทิมูละโต คือ มูล
 คติ มี สาม ประการ ทิถิตะโต คือ ถิ่น ๓ ประการ ทิถิตะโต คือ
 เจริญ ความ สาม ประการ ทินาลัสสะโต คือ มิได้ เติญ ครั้น ใน ความ มี
 สาม ประการ ทิทัพพะโต คือ ให้ มั่น ใน ความ มี สาม ประการ ทิสสะโร
 คือ เปน อิศระภาพ ใน ความ สาม ประการ ทิธรรมมะโต คือ กล่าว ความ โดย
 ธรรม มี สาม ประการ ทิมัคคะโต คือ อูบาย แห่ง คติ มี สาม ประการ เปน
 อัญชิตะมาติกา ครมเหตุ ๖๘ แห่ง พระราชนิพนธ์ ดังนี้ ๖๙

๑) แต่ นี้ จะ ตั้ง บท ภาชนิ แจก ตาม อัญชิตะมาติกา ใน บท พระธรรมสาคร
 นั้น ทิมูละโต มูล คติ สาม ประการ นั้น อักคะมูโล คือ คำ วัช พ้อง แล
 คำ ให้ การ เปน มูล คติ หนึ่ง ฉะระคาโต คือ ผู้ วัช คำ วัช พ้อง แล ให้ การ เปน

มูลกัตถ์หนึ่ง สามัมมโต คือ โจทย) มิไค่วิบติเป็น มูลกัตถ์หนึ่ง ทิถานะโต
จำเลย

ภานะคัตถ์ สาม ประการ นั้น ทเวเวฐิสระวา คือ โจทย) วักับันในสำนวน เช่น
จำเลย

ภานะคัตถ์หนึ่ง ทเวเวฐิตาวิสถนา คือ โจทย) มิวักับันต่อพิสุทธึ เป็น
จำเลย

ภานะคัตถ์หนึ่ง ทเวสัทธูปะเทศา มิวักับัน แลอ้าง พยาน เช่น ภานะคัตถ์หนึ่ง
ติอัทธะโต เจรจาความสาม ประการ นั้น สังคหะกาโร คือ ข้อความที่ ควร
จะ สมควรหาให้แล้ว แลเปรียบเทียบให้แล้ว หนึ่ง สัทโทชระวะระสา คือ
กล่าวถ้อยคำให้คู่ความควร จะ เชื้อ ฟัง หนึ่ง นิคคะโต คือ กล่าว ถ้อยคำ
ควร จะ ชู่ม ให้ ชู่ม หนึ่ง ทินาละสะยะโต มิไค่ว์ เกียงคว้านใน ความ มี
สาม ประการ วิรุทธโจทนะง์ คือ ผู้พิพากษาลิคนำนวน เขาใจใส่ทัก ทวง
หนึ่ง สัตถาคัทพพันตะระบุงคะนัง คือ ถามความในภายใน ๗ วัน หนึ่ง ณะนา
ละสะยะคะทะกััง คือ ทระลาการ เร่งพิจารณาว่า กล่าวให้เสร็จ ตาม พระราช
กำหนด หนึ่ง ทิทัทธะโต ให้มั่นใน ความ มี สาม ประการ นั้น อักขระทพิโท
คือ มั่นใน ลิกขิตเขียน สำนวน หนึ่ง พาชะยาชาโร คือ มณะสิการะให้ มั่นใน รัย
คำสำนวน หนึ่ง พันทพิพิโท คือ ผูก ถ้อยคำสำนวน แล วัภษาไว้ ให้มั่น หนึ่ง
ติอิสสะโร เป็น อิศระภาพใน ความสาม ประการ นั้น ณะนุญญะติสสะโร คือ
ทระลาการ ทั้ง ตน ให้เป็น อิศระภาพ หนึ่ง

● โจทย ทุทตะกิสสะโร คือ เขา ทัว โจทย) เป็น อิศระภาพใน คัตถ์ หนึ่ง เทสัง
จำเลย

วาทิสสะโร คือ ให้ ฟัง เขา แต่ ถ้อยคำ สำนวน โจทย) เป็น อิศระภาพใน คัตถ์ หนึ่ง
จำเลย

คิธัมมะโต กล่าวความ โดยธรรม มี สาม ประการ สัจจะธัมมัง คือ วินิจฉัย
คัตถ์โดย สัจ ตาม พระธรรมสาคร หนึ่ง อุกุธัมมัง คือ วินิจฉัย คัตถ์โดย ชื้อ ตาม

พระธรรมสภาทหนึ่ง สัมมะจารวิธิมมัง คือวินิจฉัยคตฺติโดยอินฺ เสมอ ตามพระ
 ธรรมสภาทหนึ่ง ทิมักคะโต อูปายแห่งคตฺติ มีสาม ประการนั้น มทามักคะ
 คะมะนัง คือ ทำเกิน ตามทางใหญ่ คือ อูปายวินิจฉัยโดยคัมภีร์ พระธรรมสภาท
 หนึ่ง กุมักคะวิวัจจะนัง คือ เว้น จาก ทางผิด คือ อูปายวินิจฉัยมิไค์เทศ
 แก่โลกา มีศ หนึ่ง สาทะมะระชิระตะธัมมัง คือ พิจารณาคุณทางใหญ่ คือ ศึกษา
 ตามคัมภีร์ พระธรรมสภาทให้ชำนาญ หนึ่ง ะ

● อันว่า เหตุแห่ง พระราชาการ ๒๔ ก็ ยุกติโดยอัฐทิกะมาติกา ทั้ง พรพณมานัน
 ๑) อัน ลักษณะ พระราชาการ ทก จำพวก โดยพระธรรมสภาท อังคลัก อินทภาษ
 กล่าวทั้งนี้ ปักชะอิตถังปักโตเจโก รัฎฐะโกสะมะมานิโก ะนุกะปี่โก
 รัฎฐญาโต ะนุกญาโตคะชามะโต ปักชะอิตถังปักโตเจโก ประการ หนึ่ง
 พระราชาการ เปน ผู้ก่ผู้ความ ช้าง หนึ่ง รัฎฐะโก ประการ หนึ่ง พระราชาการ
 เปน นายร้อย นายแขวงเมือง นอก สะมะมานิโก ประการ หนึ่ง พระราชาการมีใจ
 เสมอทั้งสองข้าง คือ มิไค์ถ่าเอียง ะนุกะปี่โก ประการ หนึ่ง พระราชาการ
 ตั้งไว้ รอง พระราชาการผู้ใหญ่ รัฎฐญาโต ประการ หนึ่ง พระราชาการอัน พระ
 มทากะระชิระชิราชตั้งไว้ ะนุกญาโต ประการ หนึ่ง พระราชาการอัน ผู้ความ
 ยะมให้ บังคับเอง อันว่า พระราชาการ มีลักษณะ ๒ ประการ ทั้งนี้ นักปราชญ์
 อันว่า พระราชาการ พระมทากะระชิระชิราชตั้งแก่งนี้ ถ้า บังคับ คตฺติฉิกไซ้ ควรได้
 พระราชาการ ใช้ ทรพียเท่า บังคับ ฉิกนั้น หนึ่ง ถ้า พระราชาการ บังคับ ชะเขบแล้ว แล
 ผู้ความ กล่าวโทษ พระราชาการไซ้ ให้ใหม่ เปน สอง เท่า ทรพีย อัน พระราชาการ
 บังคับนั้น เหตุใดจึง กล่าวทั้งนี้ เหตุบุทกลผู้ นั้น เลมีค พระราชาการอัน บังคับ
 เปน จรรณ แล เลมีค พระราชบัญญัติ อันว่า พระราชาการ ผู้ความ ทั้งสอง
 ข้าง ยะมให้ บังคับ นั้น ถ้า แล บังคับ บัญชาฉิกไซ้ ทาโทษ มิไค์ เหตุผู้ความ
 ทั้งสองข้างให้ บังคับเอง อันว่า พระราชาการ หัว ประการ คือ พระราชาการ เปน ผู้
 ก่ผู้ความ ช้าง หนึ่ง ก็คิ คือ พระราชาการ เปน นายร้อย นายแขวง ก็คิ คือ

พระลาการ บังคับด้วยจิตรอัน เสมอทั้งสอง ก็คือ พระลาการอัน พระลาการ
 ผู้ใหญ่ ทั้งให้เปน รอง อาตมา นั้น ก็คือ แลคือ พระลาการ อัน พระมหากษัตริย์
 ทั้ง นั้น ก็คือ แล พระลาการ ทั้งห้า ประการ นี้ ถ้า บังคับคัก นั้น แล้ว แลคู้ความ
 มิเต็มใจ แลอุร เขา เนื้อความ มาให้บังคับเล่าก็ไ้ อันว่า พระลาการ
 แลคู้ความมิเต็มใจ ยอมกันให้บังคับ นั้น ถ้า บังคับคักนั้น คู้ความ มิเต็มใจ
 แล จะอุร . เขา เนื้อความ นั้น มาให้บังคับใหม่เล่ามิได้ เลย เหตุ เนื้อความ
 นั้น คน ทั้งสอง กอประกายอุษาท ยอมให้ผู้นั้น บังคับ อนึ่งให้พระลาการ
 บังคับบัญญัติทั้งปวงให้ บริบูรณ์ ๓ ประการ คือ เสด็จหนึ่ง คือ พิสุทธิ หนึ่ง
 คือ จะ ปรึบ ๑ ให้ โจทย
จําเลย) รัฐเพนด้วย ถ้าแลความ ๓ ประการ นั้น ไม่ บริบูรณ์

ไว้ แม้น บังคับแล้วถึง ๘ ก็ก็ก็ แม้นว่าเล่าก็ไ้ทุก เทียว ๖

- กล่าวลักษณะ พระลาการ อัน มีใน พระธรรมสาคร โดยสังเขป แล้วแต่เท่านี้
- ที่นี้ จะ สำแดง ซึ่ง สาขาคือ อัน มีใน พระธรรมสาคร โดย พระราชบัญญัติ
 วิกเปณ บท มาตรา อัน มี มาโดยลำดับ บราณ ราชกระษัตริย์สืบ ๆ มาถึงนี้ ๖
- ศุภมัทศุ ๑๘๑๐ ศก วเดหา มัธยม เกื้อน เจ็ด แรมคำ หนึ่ง สมเด็จ บรมบพิตร
 พระพุทธเจ้า อยู่หัว เสด็จ ใน บุษบก มาลามาหาปราสาทอุทกทิศ เสาวคนธกุฎี
 ทรงแสดง บังคมทูล พระกรุณา ด้วย ถูกลงทั้งหลายพิภาคษา ความ โดย
 พระธรรมสาคร พระราชกฤษฎีกา อัน ท่าน กล่าวไว้ โดยอุทิศธรรมแล้ว คนผู้
 ร้ายศิเทียบ มิพึงผู้พิภาคษาถึงนี้ จะควร เป็น คิงฎา จะชอบ ท้อรราชการ
 พระเจ้า อยู่หัว มีพระราชโองการว่า แต่นี้สืบไปเมื่อน่า ให้ว่าแก่ถูกลง
 เจ้า ราชินิกุล แล ชุน การ ภูทาศ เสมียรทุก กระทรวง ให้พิภาคษาบังคับ
 บัญชาโดย พระราชกฤษฎีกา อนึ่งให้นายมหากไทย ทรวง คู้ ความทุก กระทรวง
 มี ละ ๓ คาบ เย่าให้ขาดไ้ ถ้าความอันใดพัน (๘) เกื้อนให้คู้ เนื้อความ
 นั้น หาก ฎาง่าย มิ แลง่าย ยอมมิ ช้อง จักไ้ มิไ้ ตกไ้ จาก ภูทาศ

ละไว้ให้ข้าใช้ ให้เอา ฤๅษายาใส่คาไว้ โดย อาญาท่าน หนึ่ง นาย พระท่ามระวง
ให้ ระวัง ลูก ความ ผู้ใดขาด มิได้ขาด ให้เป็น นิรันดร เข้า คำทุกวัน อย่า
ขาด หนึ่ง ถ้าความนั้น จังจก จะ พิกาศษา บังคับ บัญชา ยกใช้ ให้ขุน
การ ชุมชุม จักุสคมให้ ช่วยว่า ถ้า พิกาศษา มิได้ ให้เอา กราบ บังคม
ทูล พระพุทธเจ้า อยู่ ทิว จะ คริสต์ เอง ๖

๑ ● มาตรา หนึ่ง ฤๅษาย เเกาะ ลูก ความไว้ จะ เอา ส่วนวน ชี แล ลูก ความว่า
หาเงิน จะ เสีย มิได้ แล ฤๅษาย พระท่ามระวง ทก รวงเงิน ได้ แก่ ลูก ความ เท่าใด
ให้ เรียก เอา ตาม ทก รวงกัน เท่า นั้น แล ๖

๒ ● มาตรา หนึ่ง ฤๅษาย เเกาะ ลูก ความไว้ หา ผู้ ประกัน มิได้ เขา จำไว้ สอง วัน
สาม วัน เกิน หนึ่ง พระราชาการ ให้ กิน เจ้า ให้ ผ่า นุ่ง มาก ให้นย เท่า ไ้ ไ้
ท่าน ให้ คึก เขา ตาม ซึ่ง ให้ เข้า กิน ผ่า นุ่ง นั้น ถ้า แล หลาย เกิน ให้ คึก เขา แก่
สาม เดือน ๆ ละ ทก สลึง ถ้า ผู้ ประกัน ไว้ ถลาร จำนำ แม้น ให้ กิน เจ้า
เท่าใด ๆ เขา มิได้ เพราะ ไ้ ไ้ ไ้ แรง มั่น ๖

๓ ● มาตรา หนึ่ง ถ้า ผู้ใด คำ ประกัน ผู้ คน ซึ่ง ต้อง คัก หนี ความ ณะ โรง
ศาล ให้ ผู้ ประกัน ทำ หนังสือ ให้ แก่ ฤๅษาย เสมียร นาย พระท่ามระวง ให้ นาย ฤๅษาย
เสมียร นาย พระท่ามระวง รัย เขา หนังสือ นั้น ไว้ แล ให้ นาย ฤๅษาย เสมียร พระท่าม
ระวง เขา หนังสือ แล ทิว ผู้ ประกัน ไป ดู เรือน ผู้ ประกัน แล ครั้น ไป ถึง เรือน แล
ให้ นาย ฤๅษาย พระท่ามระวง บอก แก่ ลูก เมีย ผู้ คน ซึ่ง อยู่ ณะ เรือน ไ้ รู้ ถ้า ผู้ คน
ลูก เมีย ซึ่ง อยู่ ณะ เรือน นั้น รัย ว่า ไ้ ประกัน เกิด ก็ ไ้ นาย พระท่ามระวง เขา
หนังสือ นั้น สัก หลง ไว้ ให้ มั่น คง ถ้า ลูก เมีย ผู้ คน ซึ่ง อยู่ ณะ เรือน มิ รัย อย่า
ให้ นาย พระท่ามระวง เขา หนังสือ นั้น ไว้ ไ้ กัน ไ้ ๆ เลือก เขา ผู้ ขึ้น ซึ่ง มั่น คง
ถ้า มิได้ บอก เขา ไว้ แล แล้ว แล จะ เเกาะ เขา ลูก เมีย ผู้ คน ซึ่ง อยู่ ณะ เรือน มิ
ได้ เพราะ ว่า เขา มิได้ รู้ มิได้ เหน ๖

๔ ● มาตราหนึ่ง ผู้งทวยราษฎร มีคดีใน กรม ๆ ไต่คดี แต่ทำหนังสือ กรมธรรมกัน ไต่คดี แต่ผิดส่งผู้คน ช้างม้าโคกระบือ เกวียนทพยสิ่งใด ๆ กิติ แต่มีสุภมาศ วันคืนปีเถื่อน ท่านว่า พังเอา หนังสือผิด ทำแก่พระลา การนั้นได้ ๖๖

๕ ● มาตราหนึ่ง ถ้าวิวาทกัน ในที่ ระโหฐาน กิติ ในท้องใน ป่า กิติ ะลัก จิกา ทาพยาน บมิได้ มิฉะนิระ ซึ่ง จะ เป็นอุบายทำตนเอง มิได้ หาก จะ เป็นพยานแก่บุคคลผู้ นั้น แล ๖๖

๖ ● มาตราหนึ่ง สรรพ หนังสือ กรมธรรมกัน ไต่ ชนชื้อย บวคิน ให้แก่กัน มี สุภมาศ วันคืนปีเถื่อน ชัน แรม ท่านว่า พังเอา หนังสือทำให้ไว้แก่กัน นั้นได้เป็น สัญญา ๖๖

๗ ● มาตราหนึ่ง ลูก ความต่อ ลูก ความ ฉละเถียงกัน กลางพระลาการ ไซ้ ท่านว่า ให้พระลาการ ห้ามปรามเสีย ถ้าฝ่ายโจทยกิติ ฝ่ายจำเลย กิติ มีพังไซ้ ท่านว่า ให้ภูกาย เขาคา ข้อ จำผู้ มีพัง นั้นไว้ยังคำ แล วั จัง ถอด ข้อ คา ฉกให้ว่า ความ ๖๖

๘ ● หนังสือ ความ ออกมาพร้อมกัน จะว่าความต่อกัน โจทยกิติ จำเลย กิติว่า หา สมุกตินสอ มิได้ ไซ้ ท่านว่า ให้เอา มัน ช้างผู้ว่า หา สมุกตินสอ มิ ได้ นั้น โยง ขึ้น เติงไว้ โมงหนึ่ง แล ยก ออก ให้ มัน ไป หา สมุกตินสอ ๖๖

๙ ● มาตราหนึ่ง ทวยราษฎร ทั้งหลาย มีคดีใน กระทรวงใด ๆ แวน แคว้น
 เมียง ใน) กิติ แล ลูก ความ ทั้งสอง ช้าง ให้ หนังสือ เอกสาร ยมกัน ต่อ
 นอก) พระลาการว่า มิว่ากันแล้ว ท่านว่า พังเอา หนังสือ ยมนั้น ได้เป็น สัญญา
 ช้อย มา ช้าง หนังสือ ทั้งตั้ง ขอ ความ ลูก ปลุก ความ นัง แผลด ถ้อยคั้น
 คำว่า มิ ยมแล้ว ไซ้ ท่าน บให้ พัง คำ มัน คน ว้าย แผลด ถ้อยคำ กว่า นั้น
 เลย ท่านให้ พังเอา หนังสือ ยมนั้น ได้เป็น สัญญา ๖๖

๑๐ ● ^{โจทย} ^{จำเลย} หนึ่ง คุณกัน อยู่ในสุภัก์ พระลาการ ถ้า จะไปให้ลา มาให้บอก
 แก่ พระลาการ ถ้า มีคน ผู้ใด ไปมิได้ ลา มา มิได้บอก ท่าน ว่า ผู้นั้น คือ พระลา
 การ ถูก ให้ จำ มั่น ไว้ คู่ ม วัน ไป วัน มา ๖

๑๑ ● มาตรา หนึ่ง ผู้มี อรรถคดีทำ ทนังสี่ร้อย ฟ้อง แล กฎหมายพิภาษ ทา
 แก่ กัน ด้วยคดีสิ่งใด ๆ เป็น คดี ของ ^{พ่อ} ^{แม่}) ผู้ เมีย พี่ น้อง ลูก หลาน ท่าน
 ได้ มี ผู้ ประกัน ให้ ว่า กล่าว โดย คดี นั้น ถ้า ผู้ แก่ พิภาษ แพ้ แก่ คดี ไซ้ ท่าน

ได้ ทอด สิ้น ไหม พิ โนย จง เต็ม ตาม รูป ความ ถ้า คดี ของ ^{พ่อ} ^{แม่}) ผู้ เมีย พี่ น้อง
 ลูก หลาน มิได้ ประกัน ให้ ว่า ถ้า ผู้ กล่าว คดี ชนะ แก่ คดี ไซ้ ท่าน ว่า สิ้น ไหม
 นั้น พวอง ให้ เอา สิ้น ไหม พิ โนย ทำ เป็น สาม ส่วน ให้ แก่ ผู้ กล่าว หา ชนะ
 คดี นั้น แต่ สอง ส่วน ถ้า ผู้ กล่าว ทา แพ้ คดี ไซ้ ท่าน ให้ ทอด สิ้น ไหม
 พิ โนย จง เต็ม ๖

๑๒ ● มาตรา หนึ่ง ลูก ความ ผู้ แพ้ คดี แล ทอด สิ้น ไหม พิ โนย ทา จะ เสีย
 มิได้ แล ผู้ ประกัน ก็ เว้น ทิว มั่น แก่ พระลาการ แล พระลาการ เอา จำ ไว้
 ชน อยู่ มา มี น หัน ไซ้ ท่าน ว่า พัน นาย ประกัน แล้ว ส่วน สิ้น ไหม พิ โนย ไซ้
 ท่าน ให้ เรียก เอา แก่ นาย พระลาการ ซึ่ง มิได้ ระวัง รักษา จำ ได้ มี น หัน ไซ้ นั้น

๑๓ ● มาตรา หนึ่ง ลูก ความ แพ้ คดี แล จำ ไว้ เรียก สิ้น ไหม พิ โนย แล
 ผู้ ประกัน เอา คิว มี น ออก จาก พระลาการ อยู่ มา มี น หัน ไซ้ ท่าน ให้ เรียก เอา
 สิ้น ไหม พิ โนย แก่ มี น ผู้ ประกัน จง ถ้วน ๖

๑๔ ● มาตรา หนึ่ง ผู้ ชนะ คดี เทน ผู้ แพ้ คดี จะ เสีย สิ้น ไหม พิ โนย นั้น น้อย
 แล ว่า จะ ขอ ชำ พ้น ลง โทษ แก่ ผู้ แพ้ คดี นั้น เอง ท่าน มิ ให้ ยิน แก่ ผู้ ชนะ
 คดี นั้น เลย ๖

๑๕๐ ๐ มาตราหนึ่ง ผู้ใดลักพระราชทรัพย์ก็ตี ที่ค่า บาดเจ็บ ถึง ตาย ก็ตี
 ๑๕๑ ๐ มาตราหนึ่ง ผู้ใดลักพระราชทรัพย์ก็ตี ที่ค่า บาดเจ็บ ถึง ตาย ก็ตี
 ๑๕๒ ๐ มาตราหนึ่ง ผู้ใดลักพระราชทรัพย์ก็ตี ที่ค่า บาดเจ็บ ถึง ตาย ก็ตี
 ๑๕๓ ๐ มาตราหนึ่ง ผู้ใดลักพระราชทรัพย์ก็ตี ที่ค่า บาดเจ็บ ถึง ตาย ก็ตี

๑๖ ๐ มาตราหนึ่ง พระราชนิพนธ์มิได้ใช้ นักการ ไปเกาะ ลูกความใช้ลูกความ
 ไปเกาะไปยึดกันเอง แลเอาตีค่า กัน ประการใดใช้ ท่านให้เขาผู้ใช้ พัน
 มาลงโทษให้ใหม่โดย อาญา ศักดิ์ผู้ใช้นั้น

๑๗ ๐ มาตราหนึ่ง ผู้พิจารณา พระราชนิพนธ์ เชื้อชก หลาน ลูก ความ มากรรม ถ้ามัน
 นี้จะเสียมิ ออก ปาก ให้เอาไม้ แขนง คบ ปาด ถ้า จะ เขียว ช้ำ ส่วนไหน ว่า ค้ำย
 เนื้อ ความ ประการใด ลูก ความ กล้า แสง แผล เสี่ยง เกียง ชัด แสง มิให้ ว่า
 ให้จำใส่ ^{ข้อ}) มันไว้ ถ้ามัน จะ ว่า จึง ให้ ถก มัน ออก ว่า เนื้อ ความ
 สืบไป

๑๘ ๐ มาตราหนึ่ง ผู้ใด มี กิจ สุข ทุกข์ ได้ มี ผู้ ประกัน คน ประวัง ให้ นาย
 ประกัน ^{ที่}) แทน ท่าน ว่า ให้ ทำ ขวัน นาย ประกัน บาย ศรี ตำรับ ^{หนึ่ง}
 ฝ่าย ขาด ^{หนึ่ง} ให้ ใหม่ โดย ^{ข้อ} ดี โขย จำ ของ นั้น

๑๙ ๐ มาตราหนึ่ง อาณา ประชากร ราษฎร ทั้ง หลาย หา ความ แก่ กัน โดย ชรรณ
 มา อธิกร นครบาล มรฎา กู้ นี้ ถือ สิ้น ประการใด ๆ ก็ตี เจ้า กรม ใต้ ภาษ เปน
 ส่วน ท่อ กัน ยัง ไป มี สำ เร็จ แล เกิด วิบัติ ไฟ ไหม้ เรือน พระ ราชนิพนธ์ ไป เหน
 เวื่อ ๆ ล่ม ส่วน ทาย พระ ราชนิพนธ์ ผู้ ถู สิ้น ส่วน ทาย ส่วน ทาย ทา มิ กบ
 ประการ เท่า นี้ ได้ ทำ หนังสือ ร้อง ใหม่ โดย เนื้อ ความ คดี แต่ ก่อน จึง ชอบ
 แล ให้ พระ ราชนิพนธ์ เอา หนังสือ ร้อง เรือน เขา นั้น บัง คับ สืบ ไป

๒๐ ๑ มาตราหนึ่ง ท่าน บังคับ บัญชา ตามคน กลาง แล มันให้ ถ้อยคำ แก่
 สุกา พระราชนิพนธ์ ได้ บันทัก ถ้อยคำ ไว้ กั้น แล้ว ๆ มัน กลับ ถ้อยคำ มัน เสีย
 คำก่อน กับ คำ หลัง มี กั้น กัน ท่าน ให้ ทวน คำนวณ หนังสือ ๑๕ ที่ แล้ว ให้
 โหมลา หนึ่ง โทษ บันทัก กิติ ถ้า แล มัน ว่า ถ้อยคำ ก่อน นั้น ทาศักดิ์ ชี พยาน มี
 ไ้ ถ้า แล ถ้อยคำ มัน ภาย หลัง นั้น มี ศักดิ์ ชี พยาน จริง ใช้ ให้ เขา ถ้อยคำ ซึ่ง
 มี ศักดิ์ ชี พยาน นั้น ถ้า ทาศักดิ์ ชี พยาน มี ไ้ ท่าน มี ให้ พัง คำ หลัง นั้น เลย

๒๐ ๒ มาตราหนึ่ง ทวย ราษฎร ทั้งหลาย ทำ หนังสือ พ้อง วัง เวียง วิภาท กว้อย
 ไร่ นา ที่ แคน ทวย หนอง ละหาน สวน ขวน ยาง พ้อง วิภาท กว้อย จัก คน บ่าวไพร่
 ช้าง ม้า โค กระบือ แกะแพะ หมู กวาง เรือ แพ ทวีย สิ่งใด ๆ อัน มี ใน พ้อง โทษ
 แล มี โฉนด ฎีกา ไป เกาะ ไ้ ทวี จำเลย มา แล มี ผู้ ประกัน ทวี ไร่ แล ยังมี
 ไ้ ตาม ก่อน กิติ แล ตาม แล้ว ยังมี แต่ จะ ว่า ส่วน สืบ ไป กิติ แล โทษ
จำเลย

กิติ ญาติ พี่น้อง พวก เพื่อน โทษ
จำเลย กิติ ไป ทำ อุก รุก บังอาจ จึง เขา ทวีย
 สิ่ง หนึ่ง สิ่งใด ซึ่ง มี ใน พ้อง โทษ ทาน นั้น ใช้ นายมหาดไทย ไป กู เทน ว่า จึง
 เขา สิ่งใด สิ่ง หนึ่ง ซึ่ง มี ใน พ้อง โทษ ทา จริง ใช้ ท่าน ว่า ผู้ นั้น เลมี ก กลาง กัน
 ให้ จับ เขา ทวี จำเลย พวก จำเลย มา จำ คาไว้ ทำ รวาง ไป ยัง แห่ง ให้ โหม เป็น
 ขญา เรียง ทวี แล ให้ เขา ทวีย สิ่ง ของ ซึ่ง เก็บ จึง เขา นั้น ทั้ง โหม ผู้ คั้น เคสุ
 เป็น สิ้น โหม
พิโทษ กิ่ง พิโทษ เข้า พระคลัง หลวง ความ เติมนั้น ให้ ว่า สืบ ไป

๒๑ ๑ มาตราหนึ่ง ลูก ความ ฝ่าย จ้าง หนึ่ง มี บันทัก กิติ ฝ่าย จ้าง หนึ่ง โทษ
 ไ้ หนึ่ง เสมอ กัน ไ้ ถ้า ลูก ความ มี บันทัก กิติ กิติ ทา บันทัก กิติ มี ไ้
 กิติ ไป หนึ่ง เติมน พระราชนิพนธ์ ใช้ ให้ นายมหาดไทย ว่า กล่าว อย่า ให้ หนึ่ง เติมน
 พระราชนิพนธ์ ว่า ความ ถ้า มี พัง ให้ นาย ทาน นาย พระ ทาม รวง ว่า มี อ ลง ไป อย่า
 ให้ หนึ่ง เติมน พระราชนิพนธ์ จึง เป็น คำ นับ ๒

๒๓๓ ๑ มาตราหนึ่ง เป็น ความด้วยกัน แลความนั้นไปมิแล้ว คู่ความ
ไฟไหม้เรือน เขาทุ่มชกเรือน เขาแทงฟันวัวควายผู้คน ท่านว่าเป็น
กระณะ ถ้าแลแพ้ทอชสิ้นไหมกันแล้ว ผู้แพ้มีอันทวายไซ้ ท่านว่ามี
เป็น กระณะแล

๒๓๔ ๑ มาตราหนึ่ง เมื่อ จะ ทำหนังสือ ประกัน ลูก ความก็ตี ผักเบี้ยเงินก็ตี
ท่านว่าให้ผู้อื่นทำ ถ้า พระราชาการ ทำเองไซ้ ท่านว่ามีชอบ

๒๓๕ ๑ มาตราหนึ่ง ทำ หนังสือ ผัก รัย ประกัน บวริคน ชันชีชื้อ นายภาษ พระตำมะ
รง แล นายภาษ พระตำมะรง เกาะกุ่มเอา ตาม ผัก แล มั่น รัย ฟ้อง ผลักเปลี่ยน
ชื้อ มั่น เสี้ย ให้ ผัก ด้วย บวริคน ชันชี มั่น แล ท่านให้พิจารณา สอน สับซับแก้
คงว่า ชื้อ มั่น ตาม ผัก บวริคน ชันชี มั่น ไซ้ ท่านว่าคน ร้าย บังอาจให้ทวน ด้วย
ลกท หน้า ๑๕ ที่ ให้เอาตาม ผัก บน บวริคน ชันชี มั่น นั้น แล หนังสือ ฟ้อง
นอก พระราชาบัญญัติ สัก หลังคืนให้แก่ มั่น

๒๓๖ ๑ มาตราหนึ่ง คำ ประกัน จำ คน ท่าน หลีก หนี ไซ้ ให้ผู้คำ ประกัน ไซ้
จำท่าน จงเต็ม ถ้าแล นาย ประกัน คน หลาย คน ให้ มั่น ช่วยกัน ไซ้ จำ
คน ท่าน นั้น โดย มาก แล หนี

๒๓๗ ๑ มาตราหนึ่ง ผู้ใด รัย อายัก คดี เป็น ความ ต่าง กัน แล นายภาษ
พิจารณา ไ้ สำนวน แล แล เจ้าทุกขผู้ อายัก คดี มี ลง ด้วย คดี แล ผู้รัย อายัก
เขา เห็น ความ มา ยอม นั้น ให้ นายภาษ ผู้พิจารณา รัย เขา ยอม ไว้ เหตุว่า
มัน เป็น คำ คดี ต่าง กัน แล ให้ มั่น ไซ้ ทุน ความ ซึ่ง มั่น ยอม ให้ กัน นั้น

๒๓๘ ๑ มาตราหนึ่ง มั่น รัย เรือน ให้ ชาย ผู้หนึ่ง ประกัน ก็ตี มั่น ประกัน เอง
ก็ตี แล ผู้มี คดี ให้ ญาติ พี่น้อง พงษ์ พันธุ์ แก่ เห็น ความ ต่าง ต่อ ด้วย โทษ เป็น
สำนวน ช้ แล้ว ยัง ไป มิ ไ้ สำนวน ก็ตี แล ผู้รัย แก่ นั้น ทาย แล ผู้
ประกัน ผู้รัย เรือน ถ้าทำ หนังสือ เข้า มา จะ ว่า ฟัง ต่าง เล่า นั้น มั่น ทำ นอก

พระราชมารยาจะให้เป็นความเห็น ข้า จะว่าต่าง พึงต่างเล่า นั้น มิได้
ให้: ข้าราชการทุกจตุร ความนั้น ว่ากล่าวเอง

ฯ

๒๘ ๑ มาตราหนึ่ง ข้างมาวิวิธราชเจ้าคนลูกนี้ ถึงสิ้น คณิกาย เจ้าของ
ภพแห่งใด ๆ ให้ช้ายกไว้ แล้วให้เร่ง รังพึง ว่ากล่าวแต่ภายใน ๑๕ วัน
ลงมา ถ้าพ้นกำหนด ๑๕ วัน จึง ทาความไว้ ถ้าผู้คน ข้างมาโค กระบือ ซึ่ง
ช้ายกนั้น วิถีที่ คณิกายไว้ เขาโทษแก่ผู้รับช้ายกไว้ นั้น มิได้ เพราะ
เจ้าของคณิกายแห่งใด ช้ายกไว้ นาน หากแก่ผู้รับช้ายกไว้ ถ้าผู้ช้ายกไปราชการ
ได้รักษาไว้ กว่า จะกลับมาจาก ราชการ พระเช่นเจ้า

ฯ

๓๐ ๑ มาตราหนึ่ง ผู้ใดพิภพ สอนไว้ มา สรรพดี ผลาผล น้ำข้าซึ่งมี อากวไว้
ให้พิภพ เมื่อมีวัยชาติผล พฤษยา ทั้ง ผล พฤษยา ยัง ให้ไว้แก่ผู้รักษา
พยาบาลก่อน ถ้าผู้ใดเลยยังพิภพไว้ ท่านว่า ผู้นั้นทำให้ อธิปไตยใน พระ
ราชทรัพย์ ให้ลงโทษโดย ยศดาศักดิ์ คือ เลื่อน พระราชธัญญา พระผู้
เป็นเจ้าท่าน

ฯ

๓๑ ๑ มาตราหนึ่ง ให้โหนด ฎีกาแก่นายความ ให้ส่ง คน ผู้ต้อง คดี ออกมา
ยัง ระยะเวลาผู้พิจารณา ครั้น ถึงสามวัน แลมิส่ง คนผู้มี คดี นั้น ออกมายัง
ผู้พิจารณา ท่านให้ เกาะเขา นายความนั้นไว้ ให้พัก ทาลูก ความ ถ้าพ้น
สามตัว มิได้ใช้ ให้เขา นายความจำใส่ ข้อหาไว้ กว่า จะให้ ลูก ความ นั้น
ออกมา พิจารณายัง ระยะเวลา ถ้า นายมหาดไทย มา บอกว่า ไปเรียก ไปหา
ผู้มี คดี แล มุขนาย ขานาประชาบาล มัน มี ส่ง มัน ออกมายัง ระยะเวลา ผู้พิจารณา
แลพ้นแวง นายความใช้ ท่านให้เขา คดี นั้น จำ เวียน พิทูล แก่ผู้ เช่นตัว
ท่านให้ลงโทษแก่ มุขนาย มัน ผู้มี ส่ง มัน ออกมายัง ระยะเวลา นั้น ใน
วางข้อกันผู้รับนั้น ส่วน มัน ผู้มี คดี นั้น ท่านก็ให้ ส่ง ให้ แก่
ผู้พิจารณาให้ไว้ แล

ฯ

๓๒ ๑ มาตราหนึ่ง ถ้าผู้ มีคดีนั้น ไป ราชการ ถ้าขายไกลก็ ก็ ทาย หนึ่ง
 ไร่ ท่านให้ ภาษาง เป็น สัจ เป็น เทียง แล บอก กล่าว แก่ พระลาการ เป็น
 คำพิชัย แล เอา มุลา นาย ความไว้ หนึ่ง ถ้าผู้ มีคดีนั้น ยัง อยู่จริง แล นาย
 ความ อำพราง พระลาการ จำ มิ ภบ มิ เหน แล แกล้ง มี ส่ง คนผู้ มีคดีนั้น
 ออก มา ยัง พระลาการ ผู้ พิจารณ นั้น ท่าน รู้ ด้วย ประการ ไท เป็น สัจ ว่า อำพราง
 จริง ไร่ ให้ เกาะ นาย ความ จำ ไร่ ชื่อ ไว้ แล ให้ ลง โทษ ใน วาจ อำพราง แก่
 พระลาการ นั้น แล

๖

๓๓ ๑ มาตราหนึ่ง ผู้ ประกัน ลูก ความ แล ลูก ความ นั้น หนึ่ง ทน ผู้ ประกัน
 นั้น รู้ แห่ง ที่ มี น อยู่ ทน ไป เกาะ กุม เอา ลูก ความ ซึ่ง หนึ่ง นั้น แล ลูก ความ
 นั้น ฆา ขอ เสีย สิ้น ไท ม พิ โนย เสีย สิ้น จ้าง แก่ ผู้ ประกัน นั้น แล ผู้ ประกัน นั้น
 ก็ มา อำพราง แก่ พระลาการ ผู้ พิจารณา ว่า มิ ภบ มิ เหน ทวิ มั น ผู้ หนึ่ง นั้น แล
 มา ขอ ลูก สิ้น ไท ม พิ โนย เป็น นาย จำ ไพร์ ทั้ง นั้น อยู่ มา ท่าน รู้ ด้วย ประการ
 ไท ๆ ก็ ก็ ท่าน ให้ สอน สับ ขัน แท้ คง ว่า นาย ผู้ ประกัน เขา สิ้น ไท ม พิ โนย แก่ มั น
 ผู้ หนึ่ง นั้น ก็ ก็ เขา สิ้น จ้าง แก่ มั น แล มา อำพราง ว่า มิ ภบ มิ เหน ทวิ มั น
 แล มา ลูก สิ้น ไท ม พิ โนย ทั้ง นั้น ไร่ ท่าน ให้ ลง โทษ แก่ มั น ผู้ ประกัน แล อำ
 พราง นั้น ใน วาจ อำพราง พระลาการ ส่วน สิ้น ไท ม พิ โนย ซึ่ง จะ ไท ม มั น ผู้ หนึ่ง
 นั้น ไร่ ให้ ไท ม ผู้ ประกัน แล อำพราง นั้น ทวิ คุณ

๖

๓๔ ๑ มาตราหนึ่ง ผู้ ทวย ราษฎร ทั้ง ทลาย อัน ทำ หนึ่ง ชื่อ ให้ แก่ ท่าน ว่า
 ความ ผิด เงิน ประกัน ทวิ พย สิ่ง ของ แก่ กัน แล มั น แปร ปรากฏ ทลาค คำ ว่า มิ ได้
 ทำ ให้ แล ท่าน ไร่ สอน แล เป็น สัจ ว่า มั น กระทำ หนึ่ง ชื่อ ให้ แก่ ท่าน แล
 แล มั น แปร ปรากฏ ทลาค คำ เล่า ไร่ ท่าน ให้ เขา ทวิ พย นั้น ตั้ง ไท ม เป็น ทวิ คุณ

๓๕ ๑ มาตรา หนึ่ง พระลาการ ใน กรม ไท วิ ษา สำนัก แล คำ กฎ คน ถวาย
 แล ฎีกา คราส สิ้น พระลาการ คู่ บัง เหย หาย สิ่ง ใด สิ่ง หนึ่ง ก็ ก็ ท่าน ให้ พระ
 ลาการ ใช้ ทวิ พย สิ่ง ของ อัน มี ใน สำนัก แล คำ กฎ แล ฎีกา คราส สิ้น นั้น ฆา

ถ้าแลไฟไหม้เรือน แลเรือนล้ม แลเสี้ยนสำนวน แลคำคุณแลผู้ก
ทราสนั้นเสี้ยนทวยไซ้ แลจะใส่โทษแก่ผู้รักษานั้นมิได้โดย จะ

๓๖ ๑ มาตราหนึ่ง พระมธุสสาร ท่านว่า แก่สาธุชนทั้งหลาย ให้เร่งตั้ง
ใจเขาธรรมวาจาจงเที่ยงแท้ อย่าให้เป็นบาป เป็นโทษ อย่าชิง อย่าโกรธ
แก่ลูก ความ ให้ทำความพระราชบัญญัติท่านว่าไว้ อย่าให้ถำเอียง ขาธรรม
อัยยาริทยาแก่ราษฎรทั้งหลาย ความมีถึงศักดิ์คตคักมือมีถึงที่ อย่าให้คัก

คตคักมืออย่าให้ที่ ความมีถึงใส่ คา } ^{ชื่อ} _{ไชร์} ^{ทรวน} _{จำคง} } อย่าให้ใส่ คา } ^{ขอ} _{ไชร์}

ใส่ ^{ทรวน} _{จำคง} } โดยพระธรรมสาทรแจ้งไว้ ดังนี้ จะ

๓๗ ๑ มาตราหนึ่ง นายราชบัณฑิตยถามความแล้ว แลลูกความทั้งสง
ข้างบักทราในสำนวนทวยกัน แลข้างหนึ่งบักทราแล้ว แลข้างหนึ่ง
ทจนศักดิ์สำคัญ แลมีบักทราในสำนวนไซ้ ให้เขาลูกความนั้นใส่ชื่อไว้
เมื่อมันบักทราจึงถอดมันออก จะ

๓๘ ๑ มาตราหนึ่ง ลูกความลักแกะทราบักสำนวนนั้นเสี้ยน เพื่อจะประวิง
ถ้าเห็นความจะแพ้ ลักสำนวนออกเสี้ยน จับได้ไซ้ ให้เขาผู้ร้ายนั้น
ทวนทวยลวกหนึ่ง ๒๕ ที่ เพราะท่านมิได้มีคนร้ายในพระลาการนั้นเลข

๓๙ ๑ มาตราหนึ่ง พระลาการ จะเอาสำนวนมาพิจารณาสืบไป ลูกความจึ่ง
หนึ่งมิไป ให้เขาผู้นั้นใส่ชื่อไว้ กว่ามันจะได้เอาสำนวนมาว่า จึงได้ถอด
มันเสี้ยน จะ

๔๐ ๑ มาตราหนึ่ง ลูกความมาถึงศาล ให้ภูภาษตามอย่าให้ไว้ช้า ถ้า
พ้น๗วัน ให้ใหม่ภูภาษเป็นพิไนยหลวง ถ้าไต่ถามความเมือง แล
บังคับสองสถาน เลขัญพิภภาษา ให้แพ่งปรับด้วยพระราชกฤษฎีกาเสว

แล้วให้มากเบี้ยแก่หาบประกัน ให้เลิกส่งสันใหม่พิไนย ๕ วัน

๔๑ ● มาตราหนึ่ง พระสุภาวดีให้โฉนดูสำคัญไปเวรียหา กู้ความทงงคักกิมิมา อ่าง-ลา หานูไซ ให้เวรียงงได้ ให้ใส่ชื่อไว้สามวัน อย่าให้คนทั้งหลายดูเขียง แล้วให้เขามาพิจารณา ๖๕

๔๒ ● มาตราหนึ่ง พระสุภาวดีพิจารณาความ แลดูความทั้งสองค่ากันข้ามผู้พิจารณาพระราการ ให้เอาใส่ชื่อไว้ก่อน จึงเขามาพิจารณา อย่าให้ค่ากันข้ามผู้พิจารณาพระราการ ๖๕

๔๓ ● มาตราหนึ่ง ลูกความกล่าวโทษพระราการไซ้ ท่านว่าให้พ่อแม่พี่น้องลูกเมีย ชายค้แวง สังกัก มุลนายพ้อง ให้เวรียา พระราการมาพิจารณา จึงให้รับพ้องอาญาอุรว่า ถ้าหาผู้ชายค้แวง สังกักมิได้ ท่านว่าอย่าให้รับพ้องมันเลย หนึ่งลูกความผู้เป็น ความมีพ้อง หากกล่าวเอง แลปรกัณฑ์ผู้อื่น พ้อง หาอุรต่างไซ้ ท่านว่าผู้นั้นเจมิค ๖๕

๔๔ ● มาตราหนึ่ง มุลนายกรมโตมานั่งฟังความบ่าวของตัว ให้ฟังแต่ฎีกแลชعب อย่าให้สอนต่างกล่าวต่างลูกความ อย่าให้เถียงต่างลูกความ ถ้าแล นายความสอนต่างเถียงต่างลูกความไซ้ ท่านว่าผู้นั้นเจมิค

๔๕ ● มาตราหนึ่ง นายคตยไซ้ ให้ตรวจลูกความอัน อยู่ในพระราการให้รู้ว่า ผู้ใดจากผู้ใดยัง แม้นลูกความผู้ใดหนึ่งกลางคืนเท่าใด ให้ใส่ชื่อไว้กลางคืน ถ้าจากกลางวัน ให้ใส่ชื่อไว้กลางวัน ให้นายคตยตรวจลูกความ ให้ดูออกคตยสาตราวุธ อย่าให้ลูกความเอาไว้ ครั้นเวลา คำให้นายคตยตรวจทุกวัน แลอย่าให้ขาด ครั้นถึงขุนการพิลาศษาให้นายคตยตรวจจงถ้วน อย่าให้ไปมาแห่งหนใด ให้นายคตยเร่งเจ้ากรมแล นายจัทภคตยให้เร่งพิลาศษา ท่านให้นายคตยเร่งทำตามกล่าวมานี้ ถ้า นายคตยมิได้ทำตามกล่าวมานี้ ให้ลงโทษแก่ นายคตยผู้นั้น ถ้าแล นายคตยไปเอาลูกความมานั่งศาลกัก ให้ถือ คตยมา ค้วย อย่าให้ขาด และ ผู้ใดที่นายคตยไซ้ ท่านให้ตัดมือผู้คตย นายคตยนั้นเสีย ถ้าคำนาย

ทาบไซ้ ท่านไท้โหม ถ้ายายทาบมีถือทาบไซ้ ให้สิงโทยแก่ นาย
ทาบโดยพระราชาคุณฐิา

๔๖ ๑ มาตราหนึ่ง นายพระท่ามรวงผู้เป็นยุคกระบี่ความ นั้งใน ศาลทุกกระ
ทรวงแห่งใด ๆ ก็คือ ให้พึ่งเจ้า กรมพิภคษาคลี่อินโค จงเจ้าใจอิน รุ้คิด
แลชอบ ถ้ายายว่ามีชอบไซ้ ให้ว่าแก่เจ้า กรมพิภคษา ทาอิน ชอบกัน
ถ้ายายเจ้า กรมมิอินไซ้ ให้บอก แก่ อาณาพยานาล จึงให้คนเป็นยุคกระบี่นั้น
อิน นาสถาษาอ่าน ส่วนวน แลลงความ แลเขาผู้ โจทยว่าอินเนื้อ ความก็ถึ
แลจำเลข ว่ามีกเนื้อความเขากถึ ให้ นายพระท่ามรวง ว่าแก่ภคษา ไ้ อ่านไป
เล่า ให้เขาฟัง ทั้งสองข้าง ถ้ายาย นายภคษา มิ พัง ให้บอก แก่ เจ้า
กรมให้ว่า ถ้ายาย มิ พังไซ้ ให้เวียน แก่ สมุทมาษคผู้ใหญ่ จึง ระ พัน ทิว

๔๗ ๑ มาตราหนึ่ง กู้ นี้ ถือ สิ้น ท่านทำเป็น ดอก เขี้ยก็ถึ ขาย ลูก ^{ชาย} ไร่
^{หญิง}
เป็นทิวเขี้ยก็ถึ แลมีน ภากัน ทอน หนีไป อยู่แห่งใด ๆ ก็ถึ แลเจ้าจ้ำจับ
เข้ามาได้ ให้ภคษา พระท่ามรวง งามมัน ๆ วัณก็ถึ มิ วัณก็ถึ ยังเป็น
ส่วนวน มิ สำเว้ ก่จน แล ญาตี พี่น้อง ลูก หลาน ฝ่าย โจทยก็ถึ ฝ่าย จ่านอย
ก็ถึ ไป ร้อง พัง กล่าว โจทย ^{โจทย}) ถึถึ เขา ลูก ความ ซึ่งเป็น ส่วนวน กัน
^{จำเลย}
อยู่ นั้ง ไป พิจารณา ว่า กล่าวต่าง โรงต่าง ศาลนั้น มิได้ ท่านไท้โหมผู้นั้น
เป็นเบี้ย ๕๕,๐๐๐ เขา แสน หลวงจับ เป็นเงินห้า ตำลึง สอง บาท เจ้าพระ
คตังผู้ปณเจ้า

๔๘ ๑ มาตราหนึ่ง ผู้แพคักทำสิ้นโหมพิโนย จะเสี้ยมิได้ไซ้ ท่านไท้จ่า
ผจวนไว้ ฆ่าศาลกลาง แตก อย่าให้ มีอิน บัง รงไค้สามวัน แลแล้วเอาจ่าไว้ใน
น้ำ รงไค้สามวัน แล้ว จึงเขาคักวย ลวก หนึ่ง ถึถึ ไม้หวายถึถึ โดยโทษา
นุโทษ นั้น แสน ละ ฎ) ที่ จึงสิ้น เขี้ยสิ้นโหมพิโนยนั้นแล้ว ให้เขาคน
ร้ายวนให้แก่เจ้าทาบเจ้าไพร่ คั้น

๔๘๑ มาตราหนึ่ง โจทยฟ้อง กฎหมายให้เรียก จำเลยมาพิจารณา ท่านว่าให้ โจทยนำ ทนายเขาในกฎฎีกา คราสาร ไปเกาะ จำเลยมาให้ พระราชาการ พิจารณา ตามฟ้องตาม กฎหมาย ถ้าแลโจทยขึ้นฟ้อง กฎหมายแล้ว แลมีนำทนาย ไปเกาะ จำเลยใช้ ท่านว่า ล่วงความเมืองท่าน ถ้าผู้เป็นจำเลย หลบหนี ไปใช้ จะเอาแก่ พระราชาการ มิได้ เพราะโจทยมิได้นำเกาะ จำเลย ะ

๕๐๑ มาตราหนึ่ง บุคคลผู้ใดมีทรัพย์สินของทองเงิน และมีผู้หนึ่ง มากู้ ขี้ม ท่านไป ทวง โดยค้ำขันมัน มิได้ ท่านให้ เรียก ออก มา ถึง สุภา พระราชาการ พระราชาการ เกาะ ใต้ ทัพ มัน มา แลมันนั้น เป็นใจ พระราชาการ ปล่อยมันไป ถึง เว้น (๕) วัน มันตาย จะ กล่าวหาโทษแก่ผู้ให้เกาะ นั้น มิได้ เลย ถ้าแล เกาะท่าน มาไว้ ท่านตาย ทรัพย์สินซึ่งคิดนั้น จะ กล่าวหา แก่ท่าน มิได้ เลย เหตุ ใด จึง กล่าวถึงนี้ เหตุว่า เจ้าทรัพย์สินจะใคร่ ได้ ผู้กู้ นั้น ตาย จะ ใคร่ ให้ ทรัพย์สินท่าน สูญ หามิได้ ะ

๕๑๑ มาตราหนึ่ง พระราชาการ กัดข้อถาม คู่ความ เช่น สำนวนต่อกัน ครั้น ฤภาย กระ ข้อ ลงถาม ลูก ความก็ กระ ข้อ ลงด้วยตาม พระราชาการ ให้เขาผู้นั้น เช่น เล่มิก พระราชาการ ให้ใหม่ผู้นั้น ตามรูป ความเขาหา แลให้ว่า ความ นั้น สืบไป ะ

๕๒๑ มาตราหนึ่ง พระราชาการ บังคับ บัญชาคดี เสรีแล้ว โจทยจำเลย มิเต็ม ใจ ถึง มี ฟัง คู่ความ เหน็ดผิด จะ ออกรใช้ ให้ ออกรแต่ใน (๖) เดือน ถ้า พัน ๖ เดือน มิให้ออกรเลย ถ้าคู่ความ มี ฟัง ร้องฟ้อง หาออกรใช้ ท่านให้ มี โทษแก่ผู้นั้น ให้ตบปากก้วยไม้ แขน สิบคาย ในกลาง ศาลเมื่อคน ชุม เพราะ มิได้ มี คน ร้ายนั้น ล่วง อาญา พระเจ้า อยู่หัว ะ

๕๓๑ มาตราหนึ่ง คู่ความ ด้วยกัน คู่กัน อยู่ใน พระราชาการ แลผู้หนึ่ง ลวงเอา คู่ความ ตน ออกไป จาก พระราชาการ แลเขาไปที่ตำฆ่าฟันเอาทรัพย์สิน ของอันใด ๆ ใช้ ท่านให้ กฎเขา ความ เป็นแพ แล้ว ให้เขาผู้นั้น ร้ายนั้น

ชั้นชาตอย่าง แล ปลงลง ทวนด้วยลวดหนัง ๕๐ ที่ แล้วส่งไปให้แพ่งปรับ
ทั้งความเก่า) ถ้าตายไซ้ ท่านว่าให้ฆ่าโจรนั้นเสีย ๖

๕๔ ๐ มาตราหนึ่ง พระราชนิพนธ์พิพากษาด้วยความแล้วไซ้ ให้เจ้ากรมท่า
ทำหีบตำราให้โดยพระราชกฤษฎีกาท่าน ถ้าเจ้ากรมมียามิทำตามไซ้
ท่านว่าเลมิด พระราชอาญาท่านแล ถ้าเจ้ากรมกฎหมายทำหีบตำราแล้ว
แลให้นายความผิด ทาตัว ทพียสิ่งใด ๆ ก็ที่ ท่านให้ผิดแต่ ๓ วันที่หนึ่ง
๕ วันที่หนึ่ง ๗ วันที่หนึ่ง ถ้ามีผิดไซ้ ให้ใส่ชื่อคาตาก แยกไว้ ที่แจ่ง
อย่าให้มีอันบังงัก ๓ วัน ถ้ามีผิดเล่า ให้เอาใส่ชื่อไว้ ในที่ถาน ซึ่ง
ระลาคน จร อย่าให้มีอันบัง แต่พระอาทิตย์อุไทยต่ออศุฎงคต ๓ วันแล้ว
ถ้ามีผิดไซ้ ให้ใส่ชื่อไว้ ในน้ำที่แจ่ง อย่าให้มีอันบัง ให้นั่งน้ำเพียง
นม ให้จมอยู่แต่พระอาทิตย์อุไทยเท่าอศุฎงคตถึง ๓ วัน ถ้ามีผิดไซ้ ใ
มั้นร้าย ให้ขุนการพิจารณาคุณสิ่งทพียเข้าเวรีนลค เมียข้างม้าจ่าคนมัน
ที่คำไซ้ สิ้นใหม่พิโนยของหลวงท่านแล อนึ่งถ้ามันผิดไปแล้ว แลมัน
พันผิดก็ที่ มันผิดแลมันว่าชอบก็ที่ แลมันประวิงไว้ให้ฆ่าไซ้ ท่านว่า
คนร้ายสำทาว ให้เอาใส่ชื่อไว้ ที่กลางมรรคา ถ้ามีผู้ค้าไซ้ ให้เอาคำ
งมันมั่นจงให้เอาออก เพราะมิให้คนร้ายกันโชคท่านแล ๖

๕๕ ๐ มาตราหนึ่ง โจทยนำเกาะใต้ จำเลยมาถึงกลางทางก็ที่ แลเกาะมา
ถึงโรงศาลแล้ว มีผู้จึงเขาจำเลยไปที่ที่ แลเข้าจึงสับทิวคาเอาตัวไป
ก็ที่ แลมันค่าที่พระราชนิพนธ์อีกเล่าไซ้ ท่านว่ามันมีกลัวเกรง พระราช
บัญญัติความเมืองท่าน ให้ใหม่ตาม บันตาคักติพระราชนิพนธ์ ทวีคุณ เปนสิ้น
ใหม่ถึงเปนพิโนยถึง สิ้นใหม่ได้แก่พระราชนิพนธ์ พิโนยเปนหลวง แล
ให้ทวน ๕๐ ที่ แล้วเขาจำเลยมาเร่งว่าความสืบไป ๖

๕๖ ● มาตราหนึ่ง มีผู้มาที่ลูกความณะโรง ศาล ทัวแตกตื่น หัก มือหัก
 พันหัก ใช้ ท่านว่า มันทำเนือพระลาการ ให้เอาเบี้ยตีแตกมาใหม่ ทัวคณ
 ทำเป็น ๓ ส่วน ได้แก่ผู้เจ็บส่วนหนึ่ง ใ้แก่พระลาการ ส่วนหนึ่ง เป็น
 หลวงส่วนหนึ่ง แล้วใ้ว่าความ สืบไป ๖

๕๗ ● มาตราหนึ่ง พระลาการ ถาม ความนี้ใ้ลูก ความ ให้แก้แค้นตาม
 ลัษตามจริง ฝ่ายโจทยก็ตี ฝ่ายจำเลยก็ตี อย่าใ้ร้อง แรก แลเสียงสำรอก
 ปาก แฉงเพ่ง ตาคูกัน อย่าใ้สี่ยี่โยพลูโยตอง อย่าใ้สี่ยี่กระตอก อย่า
 ใ้เอาหินสอแล มีด ชีต พันโรง ศาล แลอย่าใ้บ่นกระซิบปากเปล่า อย่า
 ใ้ผู้ใดเข้า นั่งใ้กลั จะ กระซิบ เข้มม สอน แล อย่าใ้พัก พวกโจทยพวกจำ
 เลยยักคิ้ว กระหยิบ ตา ใ้กิติการ สัญญาไว้ แก่กัน อย่าใ้ทำกมลจิตจวิตตึก
 ประทลาค วิวาทกัน สิ่งหนึ่ง สิ่งใด ถ้า มัน กระทำคัง กล่าวมา นี้ใ้ใ้ ใ้ังคความ
 นี้ไว้เอา ชน เวียน แก่ ผู้พิภาคษาใ้ซักใ้ไ้ถามเอาพิรุธ จงใ้ ถ้าพิรุธ
 ใ้มีโทษ ตามโทษานุโทษ ถ้า ทาพิรุธมิใ้ ใ้พิจารณา ตามเนือความ
 นี้ สืบไป ๖

๕๘ ● มาตราหนึ่ง อูก ความ อยู่ใ้พระลาการ หลึงก็ตี ชายก็ตี แล
 เนือความนี้ พระลาการ พิจารณาถึง รวาง ปรียบเป็น สิ้นใหม่ พิไนย มาก น้อย
 เท่าใด โจทยก็ตี จำเลยก็ตี ถึง แก่ มรณภาพใ้ ท่านว่า อย่าใ้ทอก
 สิ้นใหม่พิไนยแก่ลูก หลาน ว่านเครือนี้ เพราะ เขา นอก ทา ท่านว่า เป็นภัพ
 แก่ผู้ จะใ้ นี้ ๖

๕๙ ● มาตราหนึ่ง ผู้มีคดีมายังพระลาการใ้มีผู้ ประกันแล้ว แลผู้ ประ
 กันว่า มีกิจศุขทุกข จะ ประกัน สืบไปมิใ้ ใ้บอดแก่ลูก ความใ้หา
 นายประกันใ้ใหม่ ใ้ใ้ให้เขา หนึ่งสือ ประกัน นี้ ออก ๖

๖๐ ● มาตราหนึ่ง ทำ หนึ่งสือ ร้องก็ตี มาแก้ความก็ตี มีคำ ทนว่า
 ไ้ สำนวนแล้ว เทจ แก่ พระลาการว่าใ้ช้ถ้อยคำก็ตี มีคำแล้วว่า ทา มิใ้

ถ้าหากคำมีไว้ว่ามี ถ้าถูก ความ กล่าวเท็จ แก่ พระลาการ จะให้ท่านผู้เช่น
 เจ้าลงโทษ แก่ พระลาการ ก็ที่ จะต้อง ปรับ โทษ ก็ที่ อยู่ มา สอน แพ้ พระ
 ลาการ ใช้ ให้เอาผู้ กล่าวเท็จ นั้น ทวน กัวย ลวค หนังสือ ๕. ที่ แล โทษ จักรกษ
 ๐ ศกมัสศ ๑.๕๕ ศกชวณิกษัทร กภาพักษ เนาวะมีถิติจันควาร พระบาท สม
 เก็จ บพิตร พระเจ้า อยู่หัว เสด็จใน พระที่นั่ง มงกุฎพิมาน ถาน บูรพาภิรมุข โห
 ชนตมหาปราสาท มี พระราชโองการ ทวีส แก่ พระสารประเสริฐ ให้แต่ง พระ
 ราชฤทธิกาไว้ ว่า ๖

๖๐ ๐ มาตราหนึ่ง ราษฎร จะ ร้อง ฟ้อง หากกล่าวโทษ แก่กัน หนัก
เบา) ก็ที่ ถ้า
 แล ความ นครบาลใช้ พระลาการ พิจารณาให้สำเร็จ แต่ในกำหนด ๑๕ วัน ถ้า
 แล มี สำเร็จ แต่ใน ๑๕ วัน จึงให้คู่ความ กล่าว ทา อาญา อูธร แก่ พระลาการ ว่า
 พัน กำหนด ความ นครบาล ถ้า แล ความ อาญา ให้ พระลาการ พิจารณา แต่ใน
 เดือน หนึ่ง กับ ๑๕ วัน พัน กว่า นั้น จึงให้ ทา อาญา อูธร แก่ พระลาการ ว่า อ่า
 ญวน เนื้อความไว้ ให้ ชำ พน กำหนด ถ้า แล เนื้อ ความ แพ่ง ให้ พระลาการ
 พิจารณาให้ สำเร็จ แต่ใน ๓ เดือน ถ้า มี พัน พระราชกำหนด แล คู่ความ
 เหน ทัว พิรทุธแล้ว แล ทา อาญา อูธร กล่าวโทษ พระลาการ ใช้ ให้ โคมผู้ นั้น
 เป็น เลมิก พระลาการ ถ้า แล ทา ว่า ผด ลัก ทวีย สิ่งใด ๆ ให้เอา สิ่ง นั้น
 ทั้ง โคมผู้ เลมิก นั้น แล ๖

๖๑ ๐ มาตรา หนึ่ง ราษฎร ทำ หนังสือ ร้อง เรือน โรงศาล กรมโต ๆ ได้มี
 โฉนดฤทธิกา ทรา สาร ไปให้ มุส นาย ขานา ประชาบาล ส่ง ให้ เร่ง ส่ง ใน วัน เกื่อ
 นั้น ถ้า ผู้ มี คดี ใช้ บ่าวไพร่ ก็ที่ มี ที่ ไป ก็ที่ ให้ แผล แต่ ใน ทนใด รง
 ที่ ไป โกล แล โกล ถ้า มี บอ ก มี ส่ง ท่าน ว่า ผู้ นั้น เลมิก ให้ ว่า แก่ มุส นาย
 พิรทุธ แก่ พระเจ้า อยู่หัว ให้เอา มุส นาย ผู้ มี คดี มา เกาะ ไว้ ใน พระลาการ
 กว่า จะ ได้ ผู้ มี คดี ๖

๖๓ ๑ มาตราหนึ่ง บุคคลผู้ใดวิวาทกัน เขา คดีไปร้องฟ้องแก่ผู้พิจารณา ให้เรียก ทาฝ่ายจำเลยมาถาม ผู้พิจารณา กับทั่ว ความทุ่มเถียงที่คำ มัน ผู้ ต้อง คดีไว้ ให้ผู้พิจารณาทั่ว ความเสียดสี โทม พิไธยะ เสมอ กัน เหตุใด จึง กล่าวถึงนี้ เหตุว่า ช่วยที่คำทำนุ ๖๓

๖๔ ๑ มาตราหนึ่ง จับ ทาส ลูก นี้ มา ยัง สมภักดิ์ นิกการ ให้ถูกหมาย เรียก เบียด เงิน) ก็ คดี ให้สมภักดิ์ นิกการ ถ้าม ลูก นี้ ใน ทน ไท ถ้า ลูก นี้ รับ ให้เกาะ จำเรียก เบียด เรียก เงิน ส่ง ให้ แก่ เจ้า เบียด นาย เงิน ตาม รับ ถ้า ลูก นี้ มิ รับ ใช้ ให้ เจ้า เบียด นาย เงิน ฟ้อง ประทับ คำ ถูกหมาย ให้ เร่ง ว่า กล่าว ให้ แก่ มนั จง เปน ขวม ๖๔

๖๕ ๑ มาตราหนึ่ง ประกันผู้ต้อง คดี ต่อ หน้า พระตำมระง แล้ว มนั มิเต็มใจ ประกัน เขา ตัว ลูก ประกัน มชบให้ นายภูคาช พระตำมระง จะขอ เขา หนังสือ ประกัน แล นายพระตำมระง ว่า ให้ ไต่ นายประกัน อื่นก่อน จึง จะ คั้น หนังสือ ประกัน ได้ นาย มะตำมระง นาย ประกัน จำ มนั ไว้ ถ้า มนั หนี ไป ใช้ ให้ นาย ประกัน แล นายพระตำมระงผู้ จำ ให้ หนี นั้น ช่วย กัน ทา ทั่ว มนั ถ้า ผู้ หนี นั ติก พิน สิ้น โทม พิไธยะ) ๖๕

ให้ นาย ประกัน เสียด ส่วน หนึ่ง นายพระตำมระง เสียด ส่วน หนึ่ง ๖๕

๖๖ ๑ มาตราหนึ่ง โจททาคความผู้หนึ่ง ออก มา ยัง จะ ระบุ สำนวน มนั มา ขอ สารภาพ ใช้ ให้ เขา พิไธยะ กิ่ง ถ้า โจททให้ เอกสาร ด้วย จะ ช่วย เสียด พิไธยะ หลวง แล มิ เขา สิ้น โทม เลย ท่าน ว่า ให้ เขา พิไธยะ โดย คดี สารภาพ ทา แก่ กัน ๖๖

๖๗ ๑ มาตราหนึ่ง โจททจำเลยทำ หนังสือ นึกไว้ แก่ พระราชนิพนธ์ ว่า จะ มา ให้ พระราชนิพนธ์ ถาม เฉฉินูชี จาก เทียบ ชี ถ้อยคำ สำนวน ประการ ไท ใน วัน นั้น เพลา ๖๗

เข้าในเที่ยง ถ้ามันมาพันเวลานัก ให้เขามันผู้นั้นจำใส่ชื่อไว้มาศาล
คุ้ม พระอาทิตย์ อธิษฐานกต จึงถก ออกให้ ว่าเนื้อความสืบไป ๖๕

๖๔ ๑ มาตราหนึ่ง ผู้ใด ประกัน ลุก ความ หาย คนนี้ อยู่มา มันว่ามี ประณิ
เอา ลุก ความ มา มอขให้ จำไว้ เอา นาย ประกันอื่น ให้คืน หนังสือ ประกันเก่า
ให้แก่ มัน ถ้า แล ประกัน ลุก ความ ให้ ว่า ถึง แพ้ ชนะ ท่าน ว่า เป็น นาย ความ
ร่วม ทุก ข ร่วม สุข ประกัน แล้วยัง มี ที่ น ถึง แพ้ ชนะ กัน จะ เขา หนังสือ
ออก มิ ได้ เลย ๖๕

๖๕ ๑ มาตราหนึ่ง สุภา เพชภู นาย บำณ นาย เวียง นาย ภูทาบ พระ ทำ มระง ชัน
ท่าน นาย ด้ วั ให้ พิจารณา พิภาคนาคี แล ลุก ความ มัน มี เหม่ โข ใน พิภาคนา
บังคับ บัญชา แล มัน โกรท้อ ท้อ ท้อ ว่า ออก อาร ซาก เหลือ แก่ สุภา เพชภู นาย
ภูทาบ พระ ทำ มระง ผู้ บัง คับ บัญชา พิภาคนา นั้น ท่าน ให้ เขา ลุก ความ ผู้ วั ชยัง
ซา พัน ลง โทษ แล้ง ไหม โข ย บัน ทาศัก ทิ ถ้า มัน ลุก ความ จับ ไม่ คั้น กั้น
ทิน ทัง ขว้าง ทูบ ตี ถัก มแทง ผู้ พิจารณา แล ผู้ บัง คับ บัญชา ภูทาบ พระ ทำ มระง เก็บ
ปรก ท่าน ให้ ไหม โข ย ศก ศัก ทิ ทัก คุณ เปรน สิ้น ไหม กิ่ง พิ โข ย กิ่ง แล้ง
ส่วน คู่ ความ มัน ซึ่ง ทากัน นั้น ให้ เร่ง พิจารณา พิภาคนา จง แล้ง ๖๕

๖๖ ๑ มาตราหนึ่ง สอง เปรน ความ แก่ กัน ด้วย ทวิ พย รูป ประพรวณ สิ่ง ของ
ข้าง มี ำ โค กระ บือ ขำ คน เรือ เกวียน) กี่ ที่ ชนะ ได้ ทุ่น สิ้น ไหม ได้
ทั้ง พิกัก ทำ สิ่ง อัน นั้น ลง คิ ดเขา ค่า เรือ ๑ ๑ เขา ๑ ขำ ย ราช การ เหลือ
นั้น ส่ง ให้ แก่ ผู้ ได้ ๖๖

๖๗ ๑ มาตราหนึ่ง โกรท กั้น ทูบ ตี กั้น หัว แดก พัน หัก ถัก มแทง กัน บาก เจื่อ
เร่ง เขา มา กฏ ทนาย ยัง แ่ง ให้ พิจารณา สืบ ไป ถ้า แล พัน ๓ วัน มา
กฏ ทนาย ไซ้ จะ วั ย เขา วั มิ ได้ ถ้า โข ย ร้อง พ้อง ให้ เรือ ก พิจารณา ได้

๗๒ ๐ มาตราหนึ่ง ถ้าพี่น้องภรรยาญาติสาสมักสมาอาโศรยโพรพ้าต่ำคนผู้
 ไท ๆ แลเปนถ้อยความสิ่งใด ๆ อยู่ก็ตั้ง แลคนผู้เจ้าความนั้นเจ็บป่วยเป็น
 ประการใด ๆ จะว่าความไปมิได้ จะให้พ่อแม่พี่น้อง ลูก หลาน ฉัวเมีย ประ
 กัน แก่ความต่างก็ตั้ง ท่านว่า จะ ประกัน ^{แก่} _{ว่า}) ท่านกันไว้ เพราะใช้เจ็บ พี่
 น้องเขาเสียกัน มิได้

จะ

๗๓ ๐ มาตราหนึ่ง หวย รวยฎ จะ ร้อง พ้อง หากกล่าวโทษแก่กัน ด้วยเพื่อ
 ความสิ่งใด ๆ ก็ตั้ง พระลาการ มิได้พิจารณาให้เสร็จ ^{โทษ} _{จำเลย}) ก็ตั้ง หา
 ฉญาอุธร พระลาการ ให้เกาะ ส่งคู่ความแก่พระลาการใหม่ ถ้าแลคู่ความ
 นั้นให้ส่ง นายประกัน ถ้าพระลาการ หา ส่ง มิได้ ให้ใหม่พระลาการเก่า
 โดยคดีเขา กล่าวหา

จะ

๗๔ ๐ มาตราหนึ่ง สุภา พระลาการ พิจารณาคดีของ รวยฎ ถ้า ^{โทษ} _{จำเลย})
 คิดใจในถ้อยคำประการใดฉันใด ให้ ^{โทษ} _{จำเลย}) คิดใจอย่าให้สุภา พระ
 ลากรภูทายเสมือ แล นายความผู้ใด ๆ นอก ^{โทษ} _{จำเลย}) คิดใจ ให้ถ้อยคำ
 ดึงทุลาแก่ ^{โทษ} _{จำเลย}) ท่านคู่ความ ท่านว่าแนะนำสำนวนให้โดยถ้อยคำ

จะ

๗๕ ๐ มาตราหนึ่ง พระลาการมิควรให้จำข้อ ๆ ก็ตั้ง มิควรที่
 จำค่า ๆ ก็ตั้ง มิควรที่จำทวน ๆ ก็ตั้ง มิควรใส่ทฎ ๆ ก็ตั้ง มิ
 ควรจำใส่คลัง ๆ ก็ตั้ง มิควรจำใส่ปลดก ๆ ก็ตั้ง แลมิควรจำตากแตก
 จำตากฝน แลเอาลูกความมาตากแตกตากฝนก็ตั้ง มิควรแช่น้ำ
 จำแช่น้ำก็ตั้ง มิควรที่ทบ ถองตี ทบถองตีก็ตั้ง แลมิควร มัด

ผูกคอเขา มา มีที่ผูกคอที่คี่ แลท่าจ่มเทงเปน ชู้เมียที่คี่ แลจ่มจิ้น
 ลุกความถึงชำเรากี่คี่ ยุคยอถือบ่ายอชักผลักใส่ลูกความโดยอุกขา
 ทิ้งนี้ ท่านว่าพระลาการท่าเลมิกพระราชาญา พระผู้เป็นเจ้า ๖

๗๖ ๐ มาตราหนึ่ง ผู้ใด ประกันผู้มีคดีต่อสุภาพระลาการ อยู่มา ลุก ความ หนี
 ไซ้ ให้นายประกัน ผัก ทาลูก ความ ๕) วันที่หนึ่ง ถ้า ทาตัว ส่ง มิได้ไซ้

ไว้ทชกลิ่นใหม่พิโนยโดยเนื้อความ เขา กล่าว ทา นั้น จึงให้นาย ประกัน ทา เขา
 เบี้ยแก้คู่ความ อันเสียต่างนั้น ๖

๗๗ ๐ มาตราหนึ่ง อาณาประชาราษฎร เปน ความกัน ให้โจททยให้ เชื้ออก
 จำเลยให้กิน แล้วยให้โจททย หัก เหล็บ ทนาย มือก่อน จำเลยจึง หัก ตาม
 ถ้าจำเลย หัก เหล็บ ทนาย มือก่อน ให้ใหม่เป็น เบี้ย ๖๔๐๐๐ เป็นไม้ ช่อม ศาล

๗๘ ๐ มาตราหนึ่ง ผู้พิจารณา พระลาการ กรมโต พิจารณา ธรรมดา คดี ซึ่ง คดี มี
 ชะโยนในแผ่นดิน ก็คี่ เนื้อความ นศร บาลก็คี่ เบี้ยยกบัง พระราชา ทพย
 ทักคี่ แลเขียนให้ตาย ให้เสียเนื้อความ ซึ่งพิจารณา สืบไปนั้น ท่านว่า
 ผู้พิจารณา พระลาการ เลมิก ๖

๗๙ ๐ มาตราหนึ่ง ทำหนังสือให้แก่ท่าน ประกัน ความ แลให้เรียก เงิน ก็คี่
 ลุก ความ หนี ไปต้ง คดี อยู่ ณ ศาลอื่น เมือง เกียวกันไซ้ อย่าให้พระลาการ เกาะ
 เขา นาย ประกัน ให้พระลาการ ทชคโณฏฎีกา ให้พระลาการ ใหม่ส่ง มา
 จึงควร แล ๖

๘๐ ๐ มาตราหนึ่ง ซุนหมั่น ฎุทนาย เสมียร ผู้เป็น พระลาการ พิจารณา เนื้อ ความ
 จะ บาด ทนาย โณฏฎีกา ทรา สาร ถึง ผู้มี บันตาคักกิติ สูง นานนั้น มิได้ ให้ ทนาย
 ถึง ปลัด รอง สมุท ขาญชี เสมียร ทนายต้องคี่ ให้เขาว่า แก่มูล นาย ให้ผู้
 นาง คักกิติ สูง แต่ง ทนาย ท่าง คัว มา แก่ คดี ท่อ ด้วยผู้ฟ้องให้ เหน เท็จ แลจริง

ถ้าผู้มาศักดิ์ทำ หมายโณฏฏิกาทราสาร ถึงผู้มีบัณฑิตกิติสูงนาใช้ มิ
ต้อง ด้วยพระราชบัญญัติ ผู้นั้นเลมิก ๖๖

๔๑ ● มาตราหนึ่ง นายพระตำมวง มหาคไทยเสมียร นักการ ท่านใช้ให้ไป
เรียกไป หาผู้ต้องคดี ด้วยประการใด ๆ ไม่ภยตัวผู้ต้องคดี แล ยื้อ ชัก
ผลักใส่เขาคนเฒ่าคนแก่ พ่อแม่พี่น้องเขา บอกว่า ใช้เจ็บมิพัง แล
เขาตายใช้ ให้ปลุกตัวแล้วให้หมายโดยเลมิกจงทุกคน ถ้าทพยสิ่ง
ของเขา หาย ให้ใช้ทพยสิ่งของเขาแล ๖๗

๔๒ ● มาตราหนึ่ง คู่ความฝ่ายโจทขฝ่ายจำเลยก็ตี หากกล่าวโทษ พระราการ
ผู้พิจารณามิได้ให้เรียก ให้เบิกแต่สำนวน คู่ความใช้ บฟังให้ฟังคำ มิน
อย่าให้ส่ง ให้ใหม่ผู้ฟ้องเปน อาญาหลวง ให้พระราการ เก่า พิจารณา ฟ้อง
เก่าสืบไป ๖๘

๔๓ ● มาตราหนึ่ง ผู้มีคดีวิวาททำที่กัน ในโรงศาลซึ่งท่าน ฮายักไว้ พระ
ราการ ห้ามปรามก็มีพัง ให้พระราการ พิจารณา ผู้ใดก่อความ ผู้ใด
มิพัง พระราการ ห้ามใช้ ท่านว่า ลูกความผู้นั้น เลมิกพระราการ ให้จำผู้
เลมิกนั้นไว้ คง พระราการ ลุก จากศาลแล้ว จึงให้ใหม่ผู้เลมิก ให้ พระ
สุภาวดี ช่อมศาลที่ยังกับคดีนั้น ๖๙

๔๔ ● มาตราหนึ่ง ทำหนังสือ ประณินให้แก่ท่าน ด้วยประการใด ๆ ก็ดี
แล แปร ปาก หลาก คำเล่าใช้ ท่านมิให้ฟังเลย แล ท่านให้ฟังเขา แต่หนึ่ง
สื่อ ซึ่งทำได้ ไว้แก่ท่านแล ๗๐

๔๕ ● มาตราหนึ่ง ถ้ามูลนาย อาณา ประชาบาล บ้องกัน ลูกความไว้ ครั้น
นาย มหาคไทย นายพระตำมวง ไปหา ยื้อ ชัก เขาตัวมา แล มันมิออกมา
แล อ่าง ทนง ศักดิ์ ผลัก พระราการ ท่อ ที่ นายพระตำมวง แล นายมหาคไทย ผู้
ไปหาถึงนั้น ท่านว่า มัน เลมิก เหนือ พระราชบัญญัติ อันท่าน เสดียง โขมณา

ท่านให้รีบเอาทรัพย์สินสิ่งสิ้น จำ คน จงสิ้น ส่วนตัวผู้ร้ายนั้น ให้ลงโทษโทษ
ชนากแล้ว แลเอาลงทัญจำข้างต้น ๖

๔๖๐ มาตราหนึ่ง โจทก์จำเลยวิวาททำคดีกันใน พระราชนิพนธ์ ห้ามมิฟัง ท่าน
ว่าคู่พระราชนิพนธ์ ถูกให้ จำ โจทก์
จำเลย) ให้พระราชนิพนธ์ ทท ทนาย บาดเจ็บทำคดี

ไว้ เมื่อใดพิพากษาจาก จึงให้เอาคดีซึ่ง วิวาทนั้น บังคับ บัญชา ทท สิ้นใหม่
พิโนยโดย พระราชกฤษฎีกา ๖

๔๖๑ มาตราหนึ่ง มีศุข รุกข กังวลมาฟังท่าน ให้รีบ ประกัน ภัยความ
แล ประวังให้ท่าน เสีย เบียด สิ้นใหม่พิโนย ประการใด ให้เรียกเอาทรัพย์สินสิ่ง
นั้นให้แก่ท่าน โดยมาก แลน้อย ๖

๔๖๒ มาตราหนึ่ง มันท รบทุกข ว่าคดีต่าง ท่าน ยังไม่เสร็จ มันท เวนให้เจ้า
ทุกข นั้น มันท ผู้ รบทุกข มาสอง ปาก ให้เอา รุปรุ ความใน ทามาตั้งใหม่ มันท
ผู้ นั้น เจ้า พระคลัง ทลวง ๖

๔๖๓ มาตราหนึ่ง พระราชนิพนธ์ จะถาม ความ เป็น ส่วนวน ต่อถัน ลก ความ
สำทาว ประเว ประวัง จัก แงง มิ แก่ ความ ไซ้ ให้ นาย พระ ทามะรง เา มันท ผู้ นั้น
ใส่ ชื่อ ไว้ ให้ แก่ จง ได้ เพราะ ท่าน มิ ให้ มี คน ร้าย เลมิด พระราช อาญา ถ้า
นาย มันท ว่า ลก ความ มิ แก่ นั้น เตน ชอบ ค้วย ไซ้ ให้ ทรา คำ มันท ไว้ เอา ไป จั
แก่ มนตรี ๆ พิกาศษา ว่า มันท มิ แก่ มิ ชอบ ให้ จำ มันท ผู้ ว่า มิ ได้ แก่ สาม วัน
กลาง คั้น ยัง รุ่ง เพราะ มันท ให้ บ่าว จัก ความ เมื่อง ไว้ เชีย โค แม้น ใส่ ชื่อ มันท
ผู้ ลก ความ นั้น ไว้ มันท ยัง ว่า มิ แก่ ความ มันท ไซ้ ให้ ทวน ค้วย ลก ทนัง ๑๐ ที่
นำ นาย ความ มิ ลง ค้วย ให้ ทวน ค้วย ลก ทนัง ๑๐ ที่ ๖

๔๖๔ มาตราหนึ่ง คู่ ความ ให้ สิ้น จ้าง แก่ ผู้ พิจารณา พระราชนิพนธ์ ๆ เอา มา
ถวาย แก่ พระ ผู้ เป็น เจ้า แต่ ใน ๓ วัน ไซ้ ท่าน ว่า ให้ ลงโทษ แก่ มันท ผู้ ให้ สิ้น จ้าง
ส่วน สิ้น จ้าง นั้น ให้ แก่ ผู้ เอา มา ถวาย ถ้า พัน ๓ วัน แล้ว ผู้ รบ สิ้น จ้าง เอา

สิ้นจ้างมาถวาย ให้ลงโทษแก่ผู้รับสิ้นจ้างโดยขนาด ถ้าใน ๓ วันผู้ให้
สิ้นจ้างมาว่าใช่ ให้ใหม่มีผู้ให้สิ้นจ้างทั่วคุณ ถ้าพ้น ๓ วัน ผู้ให้สิ้น
จ้างมาว่าใช่ อย่าให้มีโทษแก่มีนเลย ให้ลงโทษแก่ผู้รับสิ้นจ้าง แล
ใหม่ทั่วคุณ ๖

๘๑ ๐ มาตราหนึ่ง ผู้พิจารณาฎีกาษ พระทามะรง ซึ่งได้พิจารณาความทั้งสอง
อย่าให้ต่าง หนังสือร้อง ถึงร้อง ทูลเกล้า ให้มัน ว่ากล่าวโดยความสัตย์ของมัน
ถ้าผู้พิจารณาฎีกาษ พระทามะรง แต่างหนังสือร้องถึงทูลเกล้าให้แก้ลูกความใช่
ให้ลงโทษ ปรับใหม่โดย พระราชกฤษฎีกา ๖

๘๒ ๐ มาตราหนึ่ง แต่หน้า ๔๐๐ ขึ้นไป ถ้ามีกิจคุชทุชช ชุระ สิ่งใด ๆ ก็ที่
แลร้องฟ้องกฎหมายกล่าวหาผู้มีบัณฑิตคดีแต่หน้า ๔๐๐ ขึ้นไป เป็น ขันแห่งชาญา
อุทธรณ์ก็ให้ แต่างทนายแก้ความว่า ความต่าง ทวิ บพึงให้ว่าความเอง ถ้า
มิได้ให้เรียก ทนายต่างทวิ ทำว่า อย่าฟัง รับไว้ บังคับบัญญัติ ถ้าทำ
หน้า ๔๐๐ ลงมา มีกิจชุระ สิ่งใด ๆ ก็ที่ จะแก้ต่าง จะว่าต่างจะ ประกัน หา
ต่าง ฟ้น้องได้ ถ้าราษฎร จะ ร้องฟ้องให้พิจารณาตัวเองได้ ๖

๘๓ ๐ มาตราหนึ่ง สองพิภษ หากันใน กระทรวง กรมใด ๆ สุภา พระลาการ
พิจารณาบังคับบัญญัติ ยังไปมิแล้ว ผู้มีคดีโทษจำเลยให้ถ้อยคำทำหนังสือ
เอกสาร สัญญาขุมแปลง ให้แก่กัน นอกสุภา พระลาการ ว่า ให้ทวิพิยสิ่งอัน
ใดก็มิ มีว่าเนื้อความแก้กันแล้ว ก็ที่ ท่าน บพึงให้ฟัง เอกสาร สัญญา
นอกสุภา พระลาการ นั้น เลย เพราะ สองพิภษ กัน มีสุภา พระลาการ บังคับ
บัญญัติ แลมัน มีมา ว่ากล่าว ขอมกันต่อสุภา พระลาการ ๖

๘๔ ๐ มาตราหนึ่ง ทวยราษฎร ฟ้องหาให้เรียกกัน ทวิ เนื้อความ ประการ
ใด พระลาการ ยังมีได้ตัวผู้ต้องพิภษ มาแก้ที่ ได้ตัวมายังมิได้ตามแก้ที่
ถามแล้วพิจารณา มิสำเร็จก็ ผู้ต้องพิภษ ทำอุทธรณ์ที่โบย จำของเอาทวิพิย

สิ่งของ ทำประการใดแก่ผู้ฟ้องอื่นอีก ท่านว่าเป็น คดีเพิ่มเติม ให้อภัย
ไว้ บังคับ บัญญา ๖๕

๖๕ ● มาตราหนึ่ง ผู้ใดจำคน บันดามี สิ้นไหมพิไทย คนนั้น หนีไซ้ ใ้
คนผู้จำนั้น ใ้ สิ้นไหมพิไทยต่าง ถ้าผู้ชนะ คดีจำจงด้วยตัวเอง แลผู้
นั้น หนีไซ้ ท่านใ้ผู้จำใ้แต่พิไทย แล สิ้นไหม ซึ่ง จะใ้ผู้ชนะ คดีนั้น
ท่านใ้คงไว้ก่อน เมื่อใด ภายมีผู้หนีไซ้ จึงใ้เอา สิ้นไหม ๖๖

๖๖ ● มาตราหนึ่ง สอง วิวาท เป็น ความกัน ด้วยเนื้อความ ประการใด
คดีนั้น ยังไปมิแล้ว โจทยก็ คดี จำเลยก็ คดี จะว่า แก่กัน ด้วยเนื้อ ความอื่น
อันใดก็ คดี ประกันใ้พอ แม่พี่น้อง ญาติ ทาด้วยเนื้อ ความ ประการใด ๆ ไซ้
ท่าน มิใ้ว่าเลย เพราะว่า คดีก่อน นั้น ยังไม่สำเร็จ ใ้ว่า คดีนั้น ใ้
เสร็จก่อน จึงใ้ใ้ว่า คดี ภาย หลัง นั้น สืบไป ๖๗

๖๗ ● มาตราหนึ่ง ราษฎร พิภษ ทา ความโดย กระทรวง ลูก ความ เป็น คู่
อยู่ใน พระราชาการ วิวาท ซก ค่าที่ กัน สาคศ สากัน ใ้พระราชาการ จดหมาย มาก
เรือบไว้ เมื่อใด มุขมนตรี พิภษ ใ้ใ้เอา คดี นอก หนังสือ ร้อง บังคับ บัญญา
ซา ตก สิ้นไหม พิไทย ผู้ เลมิก เป็น สาม ส่วน ใ้แก่ผู้ บาดเจ็บ นั้น ส่วน หนึ่ง
เป็น หลวง ส่วน หนึ่ง เป็น เบี้ยซ่อม พลัส ศาล ส่วน หนึ่ง ๖๘

๖๘ ● มาตราหนึ่ง ผู้ใด ทำ หนังสือ ร้อง กล่าว คดี ทา เป็น พวก ออก ใ้ใ้
เรียก บ้าง ว่า ไม่ รู้จัก ใ้ใ้ บ้าง ใ้พระราชาการ หมายเอา แก่ผู้ ชี้ มี ใ้ใ้ใ้
นี้ ออก มา พิจารณา ๖๙

๖๙ ● มาตราหนึ่ง นายภคษ พระท่ามระวง จะ ภาม ความ ใ้ลูก ความ ทา ภา
ประกัน ซึ่ง เรือน อยู่ ใกล้ เมือง เรือน อยู่ใน เมือง ถ้า นายประกัน ลูก ความ
หนีไป นายภคษ พระท่ามระวง ภาย แห่งใด ใ้หมยไว้ เอา ตรา มา ทา ไท ใ้
ใ้ นาย บ้าน นาย เมือง ส่ง เอา มา เรียก สิ้นไหม พิไทย ตาม รูป ความ ๗๐

๑๐๐ ● มาตราหนึ่ง ผู้มีคดีประณินให้ลูก หลาน พี่น้อง ร้องฟ้อง ว่า คดีต่าง
 แล จำเลย ให้ลูก หลาน พี่น้อง ออกประณิน แก่ เนื้อความต่าง แล พระราชนิพนธ์
 ได้สำนวนแล้ว ก็ยังมีสำนวนก็ ถ้าเจ้าทุกข์ ผู้ชาย คทา ก็คือ
 ประณิน แก่ต่าง ไม่ คทา อย่าให้ว่าความนั้น สืบไปเลย ถ้าแลผู้ชาย ไม่
 คทา แล ผู้รับ ประณิน แก่ต่าง คทา ให้เอาเจ้าทุกข์ นั้น มา ว่าคดี สืบไป โดย
 สัจโดยจริงเท่านั้น ๖๖

๑๐๑ ● มาตราหนึ่ง ผู้ใดทำหนังสือ ทา ความ แก่กัน ด้วย ประการใด ๆ ก็คือ
 แล พระราชนิพนธ์ มิได้เอาผู้ มีคดี นั้น มาพิจารณาตาม หนังสือ ร้อง นั้น แล เอา
 ผู้อื่นอื่น ทา ชื่อ ใน หนังสือ ร้อง มิได้ นั้น มาใช้ ท่านว่า พระราชนิพนธ์ โศก ได้
 ยากแก่ไพร่ฟ้าท่าน ให้ใหม่ โศก คชลาหนึ่ง โดยยศสาคักทิกคนผู้รับ
 นั้น ถ้าแลเอา มาจำไว้ใช้ ให้หมายตามโทษ จงไว้กระทำนั้น ๖๗

๑๐๒ ● มาตราหนึ่ง ผู้ใดทำหนังสือ ร้องฟ้อง ใน พระราชอาณา ก็คือ ใน ลูก
 รุน ก็คือ ฎีกา ก็คือ ใน แห่งใด ๆ เมือง ใน เมือง นอก แล สุก
 พระราชนิพนธ์ หมาย โฉนฎีกา ไปให้ มุทนาย ผู้มีคดี นั้น ส่ง ให้ ออก มา ไต่ สนวน
 ความ แล คน ผู้ นั้น วั แล้ว แล มิได้ ออก ไป ไต่ สนวน ความ นั้น แล
 ทนง คักทิสำทาว ไป บังคับ เอา คน ผู้ ทา ความ นั้น ก็คือ ทำสิ่ง ประการใด ๆ
 แก่เขา หมุ่นั้น ใช้ ท่านว่า มีผู้ นั้น เลมีก พระราชอาณา แล ให้ใหม่ โดยทำ
 แก่ท่านนั้น แล้ว จึง ให้ แก่ ความ อันเขา ทานั้น โดย กระทรวง ๖๘

๑๐๓ ● มาตราหนึ่ง อันว่า ความ ล่วงกรรม นั้น ใช้ กระทรวง การ คน จะว่า
 แล ทน ก็เอา ความ ผิด กระทรวง นั้น มา บังคับ ตั้ง นั้น ท่านว่า ผู้ บังคับ นั้น
 ล่วง กรรม ท่าน ให้ใหม่ จักรคุณ โดย บิน คาคักทิก แล้ว ให้ ส่ง กระทรวง ความ
 นั้น ไป ว่า ตาม กระทรวง คดี นั้น แล ๖๙

๑๐๔ ● มาตราหนึ่ง ทก สิ้น โทมิโนย แก่ ลูก เมีย ซักคน เขา ผู้ แพ้ คดี ถ้อย
 ความ สิ่งใด ๆ ท่าน ให้ เกาะ ทวิ มิน ผู้ แพ้ นั้น ไว้ ให้ เข้า นาย ลูก ส่ว เขา มา

แก่ สิ้นไหมพิไยเอง ท่าน มิได้ พระลาการ ทำ สวรรกรรมชวรมชายเขาเอง ถ้า
พระลาการ มังอาจ ชายเอง ท่านให้ไหมชุน การ สดงเท่าค่าตัวนั้น ฤๅชาย
พระท่ามระวัง ้วยใช้ ให้ไหมเท่าหนึ่งค่าชายนั้น เขาเจ้า พระกลัง ทลวง ๒๕
๑๑๕ ● มาตรา หนึ่ง ชุน การ แล ฤๅชาย พิภพชา ความ แล ปลัด คน ซึ่งมี
ความด้วยกันนั้นไว้ แต่ มัน คน เกี่ยว แก่ แล แพ้ ใช้ แล ชุน การ ฤๅชาย
ก็ จำ ให้ มัน ผู้ แก่ นั้น ใช้ สิ้นไหมพิไยแก่ คน เกี่ยว ก็ ก็ พระราชาฤๅชฎีกา
ท่าน แต่ง ไว้ มาก แล ฉะนั้นให้ น้อย แล ปลัด คน ทั้ง นั้นไว้ ก็ ก็ ท่าน ว่า ให้
มีโทษ แก่ ชุน การ แล ผู้ ฤๅชาย ผู้ พิภพชา แล ผู้ ปรึบ ความ นั้น ให้ ใช้ สิ้นไหม
พิไย ยัน ฉะนั้นไว้ นั้น ๒

๑๑๖ ● มาตรา หนึ่ง ผู้ ท้อง คดี โดย กะทรวงการ ฉั้น ท่าน ชาย ก็ แต่ง ไท ๆ ก็
ก็ แล ผู้ พิจารณา ให้ ให้ โฉนฎ ไป ทา เร่ง ทลายควาย ทลายครา แล มิ อด
มายัง ผู้ พิจารณา แล พัน แรง ผู้ ไป เรือ ก ไป ทา ถึง นั้น ท่าน บอ ก แก่ สมุห
นายก ให้ นาย พระท่ามระวัง แล มหาทไทย เขา มา โหม ทวี คุณ โดย บัน คาศักดิ์
แล้ว ส่ง ไป ให้ พิจารณา โดย กะทรวง นั้น แล ๒

๑๑๗ ● มาตรา หนึ่ง คู่ ความ ยัง ไม่ มี สำนวน ก็ ก็ มี สำนวน แล้ว ก็ ก็ ช้าง หนึ่ง
ทลัน นอก ใน พระลาการ จะ ให้ ตาม ความ ต่อ กัน มิ ได้ ซาก แล ช้าง หนึ่ง มิ ได้
นอก ใน พระลาการ ละ พระลาการ คู่ ความ สำนวน เสีย ถ้า พัน ๔๕ วัน ท่าน ว่า
ให้ เขา ผู้ ละ ความ เสีย นั้น เป็น หั ให้ เรือ ก เขา สิ้นไหมพิไยจงเต็ม ถ้า ลุ ก
ความ ละ เสีย ทั้ง โทษ จำนวน พัน ๑๕ วัน ท่าน ว่า ให้ เขา เป็น พิไย ทลวง แล

๑๑๘ ● มาตรา หนึ่ง นายสุภา พระลาการ ทำ ผู้ ้วย ลุ ก ความ ฉั้น อยู่ ถาง
จำนำ เสมอ ให้ สิ้น จ้าง ถ้า หมิง นั้น มี ผู้ ว่า ใช้ สุภา พระลาการ ต้อง ๒ โทษ
ไว้ ลง โทษ แล้ว ให้ โหม โดย ฉีก เมีย ท่าน ส่วน หมิง ้วย ให้ คี ้วย ลว ก หนึ่ง
สิบ ที ประจัน ถ้า หมิง ้วย แรก ้วย แสง มี พัง ทำ ช่ม ชั้น ้วย ธา ใช้
ให้ โหม พระลาการ ทวี คุณ แล้ว ให้ อด เสีย ๒

๑๐๘๑ มาตราหนึ่ง ทวยราษฎรทั้งปวง หากความว่า เจรจาสัญญาด้วยลูกสาว หลานสาว ท่านก็ดี ว่าไว้ สิ่งของเงินทองแก่ลูกสาว หลานสาว ท่านก็ดี แลชายให้มีผู้ไปสู้ออก ลูกสาว หลานสาว ท่าน บัญญาตายต้องกันแล้ว แลชายว่า เขาสิ่งของเงินทองไปไว้แก่ลูก หลานสาว ท่าน แต่อำเภอใจเอง แลมัน ร้อง ฟ้องให้เวียกให้ส่ง ลูกสาว หลานสาว ท่าน ออก มา ให้ต้องพิจารณาใช้ชายผู้นั้น บังอาจเห็นอ พระราชบัญญัติความเมืองท่าน ๆ ให้ โทมชายผู้นั้น ข้อ เลมิก เปนพิไนย หลวง แลให้สืบคดีละ ๓ เดือน ทวน ๓ วัน แล้วให้ สัก หลัง ฟ้องคืนให้แก่นัน

ฯ

๑๐๙ มาตราหนึ่ง ราษฎร ผู้ตั้ง คดีค้าง อยู่ใน พระลาการ ทั้งสองฝ่ายยังมีแล้ว กอเกิดอุบัติเหตุแผ่นดินถลันแล้ว แลตั้ง ขึ้นใหม่ แลฝ่ายข้างหนึ่ง จะ ถลันเอาคดีขึ้นว่าใหม่ใช้ ท่านว่า มิได้เลย เหตุใด จึง กล่าว ทั้งนี้ เหตุว่า พระมหากษัตริย์ทรง เสด็จนครใหม่

ฯ

๑๑๐ มาตราหนึ่ง มีพระราชบัญญัติไว้ ว่า มีผู้มา กฎหมายร้อง ฟ้องให้ผู้รักษาเมือง ประทับ หลัง ฟ้อง ให้เจ้า กระทรง พิจารณาไต่ถาม ย่อมกัน ฉะศาลากลาง ให้รู้ เทน เปน พยาน กัน ถ้าผู้ ร้อง กรมการ ผู้ใด ท่านอก พระราชบัญญัติใช้ ให้ ลงโทษ โทษ โทษานุโทษ

ฯ

๑๑๑ มาตราหนึ่ง บุคคลผู้ใด จะว่า ถ้อยความก็ดี จะ เอา ทรพิกก็ดี แลเกาะกุมผู้คนไว้ อยู่มา ญาติมิตรผู้ต้อง เกาะกุม นั้น มา รีย แล บุคคลผู้นั้น มิให้ ประกัน แล มิได้ ละ คดี ผู้นั้น ให้ไป ถ้า แล คน นั้น ทลย หลีกหนี จะเอา แก่ผู้ มา จะ ประกัน นั้น มิได้ หนึ่ง แม้น มีผู้เอา ทรพิก คำ ทวิ ผู้ต้อง เกาะกุม นั้น มาให้ แล ผู้นั้น มิ รีย แล คน นั้น ทลย หลีก ก็ดี ทาโทษ แก่ผู้ มา ขอให้ คำ ทวน นั้น มิได้

ฯ

๑๑๒ มาตราหนึ่ง โจทกก็ดี จำเลยก็ดี ฝ่ายข้างหนึ่ง เปน ญาติ พี่น้อง พระลาการ ท่าน มิได้ พระลาการ รียไว้ พิจารณา เปน อัน จาก ที่ เกี่ยว

ฯ

๑๑๔ ๑ มาตรา หนึ่ง ราษฎร มี คดี ร้อง ฟ้อง ทา กล่าวโทษ กัน พระลาการ พิจาร

ณา ทก ^{สิ้นโทษ}) พระลาการ เรียก ได้ ผู้ แพ้ เสีย ให้ เสริม แล้ว พระลาการ
พิไย)

มิได้ สิ้นโทษ ให้ แก่ ผู้ ชนะ พิไย มิ ส่ง เจ้า พระกลัง พระลาการ ทาย ท่าน

ให้ บุตร ภรรยา พระลาการ นั้น ส่ง ^{สิ้นโทษ}) จง เค็ม ทาม พระราชา กฤษฏ์ ก

๑๑๕ ๑ มาตรา หนึ่ง ทาย สิ้น โถ่ มั่น มิ สมัก อยู่ แล มั่น ทา เงิน มา ส่ง เจ้า
เบีย นายเงิน มิ รัย ท่าน ว่า มิ ชอบ ถ้า มั่น ส่ง ๓ ครั้ง แล้ว เจ้า เบีย นาย
เงิน มิ รัย ให้ คิก เขา ๑๐ หีบ หนึ่ง แก่ เจ้า เบีย เหตุ ว่า เจ้า เบีย นายเงิน
ทำ ให้ ได้ ยาก แก่ โพร พล เมือง ถ้า มั่น มิ ส่ง เงิน แก่ เจ้า เงิน แล มั่น มา
วัง พ้อง ภา เจ้า เงิน ชัน ศาล ให้ คิก เขา ๑๐ หีบ เขา หนึ่ง แก่ ทาย นั้น ๗

๑๑๖ ๑ มาตรา หนึ่ง ราษฎร ให้ เรียก เงิน ทาย ไป ยัง ธรรม มาธิกร ให้ พิจารณา
ทาย รัย เงิน ตาม หนึ่ง สี่ ชัยน พระลาการ เร่ง มิ ได้ เงิน เขา ทั่ว ทาย ลง น้ำ
ตาก แดก เร่ง รัย เงิน ชำ ถึง สาม เดือน แล้ว มิ ได้ เงิน ให้ พระลาการ ส่ง ทาย
นั้น คืน ให้ แก่ นายเงิน แล พระลาการ จะ เรียก เขา เงิน ทั่ว ^{ข้อ คา}) เจิง
ไซว์ ทรวน)

ประกัน ทัว เบีย แก่ ผู้ ให้ เรียก นั้น มิ ได้ เหตุ เพราะ พระลาการ เร่ง เงิน เกิน กำ
หนด ถ้า แล ทาย เป็น เวณ จำ อยู่ ใน พระลาการ แล เจ้า เงิน ญาติ พี่ น้อง มิ
ได้ ให้ เข้า กิน พระลาการ ให้ เข้า กิน ถ้า ผู้ โท จะ ช่วย โถ่ แล เจ้า เงิน จะ
รัย เขา ทั่ว เข้า ไป ให้ คิก เขา ค่า เจ้า เดือน ละ หก สลึง ให้ คิก เขา ได้ แก่ ใน
สาม เดือน ถ้า มี ผู้ ช่วย ทาย ไป ใน พระลาการ เกิด ลุก เท่า ไดร ๆ เป็น สิกิ
แก่ เจ้า เงิน เสมือน หนึ่ง ช่วย มา แก่ ท้อง สำภา ถ้า ผู้ โท จะ ให้ พิจารณา
ว่า เป็น ผู้ คน ลุก นี้ ถึง สิ้น มิ ได้ เลย ๗

๑๑๗ ● มาตราหนึ่ง โจทย
จำเลย) มีถ้อยคำถึงทูลถามมิได้ ตักฟ้องมิได้ ตักสำนวน

ได้ ปรึกษาขาก ถ้อยคำทูลถามนั้น เสีย ให้เร่งพิจารณาตามฟ้อง ตามสำนวนได้
เสร็จ โดยพระราชบัญญัติท่าน แลคดีต้องที่ถามให้เอาตัว มาถามจงไต่คดี
ต้อง ที่สืบให้สืบ จงไต่ โดย พระราชกฤษฎีกา ๖๖

๑๑๘ ● มาตราหนึ่ง ราษฎรทั้งหลายมีพวกไป } ที่
ทำ
ฆ่า
ฟัน แทะกัน ด้วย ประการ

ใด ๆ ก็ดี แลผู้เจ็บหลายคน ถ้าจะร้องฟ้องให้สุภาพระราชนิพนธ์พิจารณา ก็
ให้มัน ประกันให้คน หนึ่งฟ้อง ถ้ามัน ทำ ร้องฟ้อง ขึ้นคน ละใบ แลคน

หนึ่งต่อใบก็ดี } ๒
๓
๔ คน ต่อใบก็ดี กว่าจะ สิ้น พวก มัน ท่านว่าอย่าให้

รับ ร้อง ฟ้อง ของมัน เขยโตมัน มีทำ ร้อง ใบ เกี่ยว กัน ให้ใหม่ผู้ ร้อง นั้น จ้อ
เลมิก เยน พิโทษ หลวง แล ฟ้อง ของ มัน นั้น อย่ารับ ว่ากล่าว ต่อไป

๑๑๙ ● มาตราหนึ่ง คดีเรื่องเดียวกัน มันผู้เจ็บฟ้องแล้ว แลวิญญูที่
ฟ้อง แลผู้อื่น มาฟ้อง ช่วยกัน กล่าวโทษ จำเลยแห่งเดียวกันโดยคดีข้อนั้นซ้ำ
ขึ้นอีกเล่า ท่านว่า เปน ฟ้อง กลุ่ม รุม มิได้ รับ บังคับ บัญชา ๖๖

● พระอัยการลักษณะ พระราชนิพนธ์ จบ บริบูรณ์ ๖๖

● ลักษณะ อุกุทธ

๑ โยธัมมะสาเทอุทฺทเวทิตอสัง อักขัททะสานังวิวิธังปุณฺนะ อักถัญจะนังโส
อุทฺทโรจนามะ ปักกาสิโตระนะระโมเอังโก ทวาทิสสะสุทฺทุตตะวิเออะวิโส อาสา
ชนะติโตบัญญัติวิสะนานา ๖

● แปลเนื้อความว่า โยสะภาโว อันว่าสะภาวะอินโด อุกุทธเวทียกชั้น
โทสัญจะ ซึ่งโทษก็ตี อักขัททะสานัง แห่งผู้พิจารณา ทะระลาการทั้งหลาย
อุทฺทเวทียกชั้น อักถัญจะ ซึ่งความเต็มก็ตี วิวิธัง มีประการต่าง ๆ
ปุณฺนะ ใหม่เล่า โสสะภาโว อันว่าสะภาวะนั้น ปักกาสิโต อันมะโน
สาธาจารย์สำแดงไว้ อุกุทธโรจนามะ ชื่อว่าอุทฺทอ ธัมมสาเท ในคำภีร์ พระ
ธรรมสาคร โสอุทฺทโร อันว่าลักษณะอันยกชั้น ซึ่งโทษแห่ง ทะระลาการ แด
วิธชั้นซึ่งความเต็มชื่อว่าอุทฺทอ นั้น บัญญัติวิโส มี ๕ ประการ อังโก
คือ องค์อุทฺทอ ระนะโม เก็บประการ สุกโข คือ สุกุทธอุทฺทอ ทวา
ทิสสะ สิบสอง ประการ อุกุทธเวทียกชั้น คือ อุกุทธเวทียกชั้น เออะวิโส ยี่สิบ
เอ็ดประการ นานา คือ นานา ๆ อุกุทธ วิสัญจะ ยี่สิบประการ อาสา
นัตโต อาสาชน อุกุทธ บัญญัติ ทำประการ ภาวะติ มี ๖

๑ อันว่าลักษณะอุทฺทอ ๕ ประการนี้ มีอรรถาธิบายแจกออกไปโดย มาตรา
อันโยธาม วาฬกระษัตริย บัญญัติ สิบ ๆ มาดังนี้ ๖

๑๑ นฤมิต์ ๑๕๕๕ ศก ศกกรณิกยัตริ ไฟสาชมาเสศุขักเชทศมีคักยั้งพุทวาร
พระบาทสมเด็จพระเจ้าเอกาทศพร รุธิศวร บรมนารถ บรมบพิตร พระพุทธเจ้า อยู่หัว
ผู้ทรงทศมิตร ราชธรรมอันมหา ประเสริฐ เสด็จในพระที่นั่งบุษบก มาลา มหา
ประสาธน์ พร้อมด้วย หม่อมขุนมนต์วี ภาวะวิราชเสนาโหราจารย์ จึงมีพระราชโองการ

मार พระบัณฑิตุร สุรสิงหนาททำทริสสังให้ตรา พระราชกฤษฎีกา ลักษณะ ^{อาญา}
อุทธร) ไว้แต่บัดนี้สืบไปเมื่อนำ ถ้าผู้พิพากษาตระลาการผู้ใด อัน อยู่ณเมือง ^๒
^๓

บัณฑิตา ท้อง พิภพ ^{อาญา}
อุทธร) ให้ ก็ให้ มีตราไปเอา ตัวผู้ต้อง คดีนั้น มาพิจารณา
แล้วให้พิพากษา ตัก สิ้น ตาม ลักษณะอุทธร ๕ ประการ ดังนี้ ๖

๑๑ อันว่า ลักษณะ ของอุทธร มี ๘ ประการ นั้น คือ หาว่า มิได้ เขาฟ้อง แล คำกฎ
หมาย ใส่ ค้วย พระธรรมบัญญัติ ๑ คือ หาว่า มิได้ ฟ้อง แล คำ กฎ หาโทษ มิได้ บัง
อาช ภาวะ เขา จำเลย มา ถาม ๑ คือ หาว่า มิได้ ถาม ตาม หนังสือ แล คำ กฎ หา
ถาม ความ ตัก เนื้อ ความ เสี้ย ๑ คือ หาว่า แต่ง ฟ้อง ให้ โทษ แต่ง คำ ให้ การ

ได้ จำเลย แล ให้ การ แก่ ^{โทษ}
จำเลย) ๑ คือ หาว่า รัย ฟ้อง คนทุศีล หา ความ

พ่อแม่ บัญชา ทายา รัยไว้ บังคับ บัญชา ๑ หาว่า ถาม ความ มิ รัย ใน สำ
นวน เขียน เขาว่า รัย ๑ คือ หาว่า จำเลย ให้ การ ต้อง ข้อ มิ เขียน เขา เขียน
เขา ตาม ข้อ บใจ ๑ คือ หาว่า เปน ใจ ตัก แปลง สำนวน เสี้ย สอด ข้อ เนื้อ ความ
ลง ๑ คือ หาว่า จำเลย ยั้ง มิได้ แก่ ฟ้อง กลับ ฟ้อง กล่าวโทษ คู่ ความ กลับ
โทษ เปน จำเลย บัด ข้อ ความ เก่า เสี้ย ๑ อันว่า ของอุทธร ๘ ประการ นี้ ถ้า
ตระลาการ แพ้ แก่ โทษ สำนวน เติม นั้น เดี๋ยว ซาก ให้ ยก สำนวน ซึ่ง พิจารณา
ไว้ นั้น เสี้ย ๖

๒๐ อธิ์ว่า ลักษณะสุทธะอุทธร มี ๑๒ ประการ นั้น คือ ทาว่า ทอถ โฉนฏ ภาค

หมายให้ ^{ชาก} _{เหลือ}) ^{ชือ} ๑ คือ ทาว่า งาม ความแล้ว อำนวยสำนวน ความไว้ ไม่

พิจารณา ๑ คือ ทาว่า งามความอ่านพียงให้ลูก ความพียง มีสันจ้อความ ๑ คือ ทา

ว่า งาม ความกะ จ้อให้เกิน จ้อความ ๑ คือ ทาว่า งามความ จ้อปัตติเสก เขา

แปน จ้อ ภาคเสก ๑ คือ ทาว่า งาม ความลง หลัก เพ็ช แล้ว มิได้มี กระเบียด ๑

คือ ทาว่า งาม ความ จ้ออ้างมีเขียนเขา เขียนเขาแปน จ้อ ท้อ ๑ คือ ทาว่า คัก

เทียบสำนวนมิได้ ^{โทษ} _{จำเลย}) ^{รู้} ทัก จ้อใจ ความเสีย ๑ คือ ทาว่า คักสำนวน

เปลี่ยน จ้อ ๆ อ้างแปน จ้อท้อมิต้องสำนวน ๑ คือ ทาว่า สำนวน อำนวย สำนวน

ไว้ มิใช่ให้สันสำนวน มิได้แจ้งจ้อ ความ ๑ คือ ทาว่า มิได้เขียนเขาคุมความ

ทักสำนวนเขียนเขาไว้แล้ว ลบเสีย ๑ คือ ทาว่า เขียน ระวังไบสัจ มิได้อ่าน

ให้คุมความพียง แลแปลงไบสัจเสีย ๑ จะ

๒๑ อธิ์ว่า ลักษณะอุทธรวิอุทธร มี ๒๑ ประการ นั้น คือ ทาว่า มิได้ เกาะคุมความ

ทั้งสองไว้ เกาะไว้แต่ข้างเดียว ๑ คือ ทาว่า เกาะคุมความ ท่วง เห็นยัวไว้

เรียเขาค่าฤชาแต่ข้างหนึ่ง ๑ คือ ทาว่า มิได้ เขาค่า ประกัน ไว้ให้ลูกความ

หนึ่ง ๑ คือ ทาว่า แปนใจ นำพุดจา ให้คุมความ มีค่า ^{ถึง} _{ทูลา}) ๑ คือ ทาว่า ค่าพิ

ภาษาแปน ยุทธิธรรมแล้ว มิได้กระทำตาม ๑ คือ ทาว่า มิได้ งาม พยาน โทษ

มัจคัย เกาะ พยาน ไว้ มิได้แก้ค้ำน ๑ คือ ทาว่า สืบ พยาน มิได้ พยาน สบค

สาปาน ทัว ท้อ หน้า พระ ขรรณ ^{พทอ}) ๑ คือ ทาว่า วิบถึงทูลาคำทัก ^{พ้อง} _{สงม}) แล้ว

อื้นไว้ มิได้ชี้แก่ผู้พิภาคา ๑ คือ ทาว่า คักสำนวน ชี้ ชากมิได้ลูก ความรู้

ให้จ้อใจความชากเสีย ๑ คือ ทาว่า เขาเทียบสำนวนสุกไว้ มิได้ลูก ความ

ทั้งสองรู้ ๑ คือ ทาว่า แก้วสำนวน ออก มิได้ลูก ความเห่น ^{สุก} _{ไว้} มิอ่านให้

ฟัง ๑ คือ ทว่า ให้ นัต แล รับผิดชอบไว้แก่ข้างเดียว ให้ นัต มิได้ เรียก เอา คำ นัต

ไว้ ๑ คือ ทว่า เขา สำนวน อ่า นชี มิได้ เขา ลูก ความ ไป ให้ ^{รู้} _{เห็น}) ให้ ได้

ยิน ๑ คือ ทว่า มิ คุม เขา ลูก ความ ไป รับผิดชอบ สัจ สัจ เขา ไป สัจ ไป ส่ง แต่ อ่า

เพอใจ ๑ คือ ทว่า ไป รับผิดชอบ มา มิได้ ลูก ความ ฐ ๑ คือ ทว่า มิได้ เขา ไป สัจ

มา ได้ ลูก ชุ น พิภาษา ก่อน เรียก เขา ^{สิ้นใหม่} _{พิไย}) ๑ คือ ทว่า ท่าน พิภษาคติ

สิ้น ยัง ไม่ แล้ว บังคับ เขาเอง ๑ คือ ทว่า เร่ง สิ้น ใหม่ ได้ แล้ว มิ ส่ง ให้ แก่ ผู้

ชนะ ให้ สิ้น ให้ ครบ ๑ คือ ทว่า มิ ได้ อ่า น คำ พิภาษา ให้ ลูก ความ ฟัง ผิด แล

ชอบ ๑ คือ ทว่า มิ ได้ บังคับ บัญชา ตาม มี ใน รัย คำ สำนวน ๑ คือ ทว่า

คัก สำนวน ไว้ ให้ ลูก ความ คิด แก่ สำนวน ๑ ๖

๓ ๑ อัน ว่า ถัก ณ นนา ๆ อุทธร มี ๒ ๑ ประการ นั้น คือ ทว่า รับผิดชอบ ไว้ ท่าน

ยัง มิ ได้ บังคับ ทนาย ก่อน บังคับ ๑ คือ ทว่า มิ ได้ เขา คู่ ความ มา ตาม โดย

ท่าน บังคับ บัญชา ๑ คือ ทว่า ตาม ความ มิ ได้ มี ผู้ ไท นัง กำ กับ ให้ ตาม ตาม

แต่ อ่า เพอใจ ๑ คือ ทว่า ท่าน มิ ได้ บังคับ บัญชา เขา เนื้อ ความ ผิด กระ ทรวง

ล่วง กรม มา ว่า ๑ คือ ทว่า มิ ได้ เป็น กระ ลาก การ เขา ท่าน มา ไต่ ตาม โดย พระ

การเอง ๑ คือ ทว่า มิ ได้ มี ระวาง ให้ ปรบิ ลง เขา ทพย แก่ ท่าน ทำ แต่ อ่า เพอ

ใจ ๑ คือ ทว่า รับผิดชอบ เขา คู่ ความ ไว้ ไซ้ มิ ได้ เร่ง ทพย ให้ แก่ ผู้ ชนะ

แล ได้ แล แล้ว แล ยัง ไว้ ๑ คือ ทว่า เขา สิ้น จ้าง แล ทำ ชู้ ภัย ลูก ความ แล ช่ม

ขึ้น ลูก ความ ๑ คือ ทว่า เรียก เขา เงิน ค่า ฤชา ค่า บังคับ นั้น ให้ ล้า เหลือ ๑

คือ ทว่า พิจารณา ความ เสร็จ แล้ว มิ ได้ ส่ง ทพย ผู้ คน ข้าง ม้า โค กระ บือ ได้

โดยท่าน บังคับ ๑ คือ ทว่า คุม สาเหตุ ผูก โพร้ แก่ ลูก ความ วิวาท พาล

ภละ ๑ คือ ทว่า เสพ สุรา ทำ ขยาย ข้าง แก่ ลูก ความ รับผิดชอบ รับผิดชอบ คำ กฏ ไว้

พัน กำ ทน ก เจ็ด วัน ๑ คือ ทว่า เขา ทาย แล บุตร เป็น ภรรยา เขา คน ทุ คืด

เป็น ผู้ คุม ๑ คือ ทว่า เขา คู่ ความ ซึ่ง เป็น ญาติ พี่ น้อง ไว้ พิจารณา ๑ คือ

หากว่า เป็น มิตทหาย ชอบใจ กัน กับ ลูก ความ สมผลด้วยกัน ๑ คือ ทา ว่า เป็น โจร

มิได้ อยู่ใน สัจฉิตถาน แล ความ สัจ ๑ คือ ทา ว่า ยุ ให้ ลูก ความ หา อาญา
อุทธร

แก่ ผู้พิพากษา แล พรอง หนัก
ผิด ๑ คือ ทา ว่า ลูก ความ ยอม มิได้ เขา ไบ ยอม ขึ้น

ว่า แก่ ผู้พิพากษา บังคับ บัญชา เขาเอง ๑ คือ ทา ว่า รับ คำ ร้อง
กฎ แล

หน่วง คดีไว้ ให้ ชำ พัน อายุ ความ มิได้ ให้ บังคับ บัญชา ๑ คือ ทา ว่า ท่าน บัง
คับ ข้อ ความ ได้ ชัก ถาม มิ ชัก มิ ถาม ให้ ต้อง ตาม ข้อ บังคับ บัญชา ๑ ะ

● อันว่า ลักษณะ อาษา ชนะ อุทธร มี ๕ ประการ นั้น คือ ทา ว่า พยาน มิได้ รู้
มิได้ เห็น อาษา เจ้า มา รับ สมอ้าง ทิดใจ มิ พัง ๑ คือ ทา ว่า พยาน รู้ เทน มิได้
รับ ตาม รู้ ตาม เทน ๑ คือ ทา ว่า พยาน รู้ เทน อยู่ แล้ว เป็นใจ เจ้า ก้วย จ้าง
หนึ่ง ไป แล ชิญ มิให้ ภย แล ลัง หลบ เสีย ๑ คือ ทา ว่า พยาน อายวน ความ ไว้
มิให้ การ ไท สั้น อัน ข้อใจ ความ ไว้ ๑ คือ ทา ว่า พยาน แก่ ค้าน มิจริง
นึ่ง เส็น กี้ มิได้ สาขาน ควัก กี้ ๑ ะ

● อันว่า ลักษณะ สุกุอุทธร อุทวิอุทธร นานาอุทธร อาษา ชนะ อุทธร ทั้ง ๕
ประการ นี้ ถ้า ทรลาการ แพ้ ใช้ ให้ ส่ง คู่ ความ เติม แล ถ้อย คำ สำนวน เติม
มา ให้ ทรลาการ ใหม่ พิจารณา ให้ สำเร็จ แล ให้ มุทขมนตร ผู้พิพากษา ผู้เป็น
สุภา ทรลาการ ทุก กระทรวง ทบวง การ ให้ รู้ จัก ลักษณะ อุทธร ทั้ง ๕ ประการ นี้
จึง จะ เป็น ผู้พิพากษา แล สุภา ทรลาการ ไท องคอุทธร นั้น ชนะ แก่ สุกุอุทธร
สุทอุทธร นั้น ชนะ แก่ อุทวิอุทธร ๗ นั้น ชนะ แก่ นานาอุทธร ๗ นั้น

ชนะ แก่ อาษา ชนะ อุทธร ถ้า โจทย ทา องค
สุทธร ๒
๓ } ข้อ เป็น อุทวิ อุทธร
นา
อาษา ชนะ

ระคนปนกัน ก็ดี ถ้าชนะในอุทธร ข้อใหญ่แต่ข้อหนึ่ง ก็ให้เอาอุทธร ทั้งนั้น
เป็นชนะด้วย ถ้าแพ้ในอุทธร ข้อใหญ่แต่ข้อหนึ่งก็ให้ ให้เอาอุทธรทั้งนั้น
เป็นแพ้ แต่กระลาการ ด้วย แลให้ผู้พิภาคษาบังคับบัญชาโดยพิภษาแห่ง
อุทธร เขาเป็น แพ้เป็น ชนะ แก่กัน โดยลักษณ กล่าวไว้ นี้ ๖

๔ ๑ มาตราหนึ่ง เจ้าพระยา แล พระยา พระหลวง เจ้าราชินิกุล ชุน หมื่น พัน
ทนาย อัน ท่าน ฮายทไว้ให้ พิจารณา บังคับบัญชาความโดยกระทรวง แห่ง ทน
แล ทนวง ความอ้ายวนไว้ ก็ดี เตนแก่บุคคลซึ่ง เป็น สมัค สมา อาไศรยแห่ง
ทน มิได้ พิจารณา บังคับ บัญชาว่า กล่าวให้ สิ้น สำนวน ก็ดี แ่ง ทนตั้งชื่อ ว่าง
พ้อง ทิง ทูลา แนะ นำ สอดใส่ให้ ลุก ความข้าง หนึ่งก็ดี เอา ลุก ความไปใช้
การ เว้นก็ดี ให้ญาติพี่น้อง พ้อง พันชู่ แ่ง ทน เขาไปใช้ การ เว้นก็ดี เหน
ลุก ความ หมก หน้า มั่งมี ทำ กลอุบาย คิคอ่าน ถ้อยความให้ เวศร้างก็ดี
เอา ลุก ความ มา เป็น ซ้ำ ใช้ก็ดี เป็น ลุก เมียทน ก็ดี คดี ถ้อยความ เป็น กระ
ทรวงทนไว้ว่ากล่าว ภาว่า กล่าวได้ มิได้ว่า กล่าว ทนวงไว้ ก็ดี พิจารณา
บังคับบัญชา มิให้ สิ้น สำนวน แลลง สำนวน อัน ถ้อยคำ เขา บมิแพ้ จึง ก็ดี
กล่าว ถ้อยคำ ลำเอียง เกียง ต่าง ลุก ความ อวยให้ แก่ ข้าง หนึ่ง เตน แก่
สิ้น จ้าง สิ้น บน กล่าว กลเพทุบาย ภาย นอกทำ บวิสุทธิ ภาย ใน เป็น โททก
มารยา เจ้า ท้วยข้าง หนึ่งก็ดี เรียก เขา เงิน ทอง แก่ ลุก ความ ถ้า เหลือ ก็ดี
ทำ ชู้ ท้วย ลุก ความ ก็ดี หนึ่ง ใช้ กระทรวง การ ทน ๆ เขา ความ ผิด กระทรวง
ล่วง กรม มา ว่า คึง นี้ ท่าน ว่า ผู้ นั้น เล่มิก ๖

๕ ๑ มาตราหนึ่ง ถ้ ลุก ความ ๖ ว่าง พ้อง หา อุทธร กระลาการ ศาล เคียว กนิ

ถึง ๒) คนว่า กระลาการ พิจารณา ความ มิ เป็น ยุติธรรม เจ้า ท้วย.
๓)

ฝ่าย โจทช) ก็ดี ให้ กระลาการ ใหม่ ซึ่ง ได้ พิจารณา อุทธร นั้น ทนาย ไป
จำนลย)

เอา กระลาการเก่า มา พิจารณา แต่คน หนึ่ง ให้ แก่ ต่าง กัน ตาม ข้อ ความ

อาญาอุทธร ^๒/_๓) คนนั้น ถ้าตระลาการแพ้อาญาอุทธร) ใช้ ให้เอาบัณฑิต

ตระลาการผู้สูงนาผู้เกี่ยว ทั้งใหม่ผู้แพ้นั้น ตาม บท พระโอยการ แล้วให้ใช้
ทุนค่าฤชาผู้ชนะงเต็ม และคู่ความเต็มนั้น ให้ส่งให้ตระลาการใหม่
พิจารณา โจทยให้คงโจทย จำเลยให้คงจำเลย ถ้าตระลาการชนะ
อุทธร ให้ปรับผู้หากกล่าวโทษตระลาการ ตาม บท พระโอยการ แล้วให้ใช้
ทุนค่าฤชาแก่ผู้ชนะ ซึ่งต้องเสียในศาลใหม่นั้น ให้ครบ แล้วให้เอา
รูปความเต็มนั้น เป็นแพแก่ผู้มีได้หาอุทธร ด้วย ให้ส่งโจทยไปแก่ตระ
ลาการเก่า ปรับเอาตามรูปความเต็ม โดยบท พระโอยการ ๖

๖๐ มาตราหนึ่ง ผู้มีคดีกล่าวโทษผู้พิพากษาว่า พิจารณาผิด ให้เรียกเอา
คำพิพากษามา ถ้าพิพากษาคิดใช้ ให้ใหม่ผู้พิพากษาเป็นข้อเดิมแล้ว
ให้ใช้ทรัพย์สินเท่าพิพากษาคิด ถ้าพิพากษาต้องด้วยพระบรมสาคร ราชสาคร
ใช้ ให้ใหม่ผู้กล่าวหาสองเท่า พิจารณาอันต้องด้วยพระบรมสาคร
ราชสาครนั้น ๖

๗๐ มาตราหนึ่ง ถ้าคู่ความติดใจหา ^{อาญา}/_{อุทธร}) กรมการ ผู้เป็นตระลาการ

ได้ถาม ให้ปลัด ยุกระบับพิจารณา ถ้าคู่ความติดใจหา ^{อาญา}/_{อุทธร})

ปลัด ยุกระบับ ให้ผู้รักษาเมืองผู้ร้องพิจารณา ถ้ามิได้กระทำ
ตาม ให้ลงโทษโดยโทษานุโทษ ๖ ส่วน ๖

๘๐ มาตราหนึ่ง ผู้ต้องคดีในโรงศาลกรมใด ๆ แลฝ่ายโจทยก็ดี ฝ่าย
จำเลยก็ดี ให้ทำหนังสือฟ้องกล่าวโทษอุทธร ให้เรียกผู้พิจารณา ผู้คุมตระ
ลาการ ศาลหนึ่งแล้ว แลตระลาการใหม่ เอาตระลาการเก่า มาพิจารณา
แลตระลาการเก่า ออกมาแก่อุทธร ท่อด้วยลูกความ ลูกความเห็นข้อ
ความมั่นพิรุช แลทำกลสนเท่หกล่าวปลุกผูกพันเท็จใส่ความเอา แก่ผู้

คุณพระลาการใหม่ผู้รับฟ้องอุทธร ให้พิจารณา ระยะเวลา ผู้คุมไป ศาล หนึ่ง
 อีกเล่า . ท่านว่ามีอุทธร ถึง สองศาล สามศาล นอกพระราชบัญญัติ มัน
 ประเว ประวังชดศิวไว้ ให้ยากแก่ ระยะเวลา ทั้งนี้ใช้ อย่าให้พิจารณา
 เนื้อ ความนั้นเลย ให้คืน ฟ้องให้แก่มัน แลส่ง ตัวมัน ไปยัง ระยะเวลา
 เก่า ให้กฎเขา เนื้อ ความเดิม เช่น แพ้แก่กัน ให้เขาทุน รูป ความตั้งใหม่
 ทวีคูณ ยกทุน ออกไว้ เหลือ นั้น เป็น สิ้นใหม่ กิ่ง พิโนย กิ่ง ๖๖

๘๐๐ มาตรา หนึ่ง ถ้าถูก ความฟ้อง กล่าวโทษอุทธร ระยะเวลา พระตำธรง มิ
 ใ้ใ้เรียก ให้พิจารณา แลให้เบิกแก่คู่ความใช้ ทั้งสี่อุทธร นั้น ท่าน
 ขพึงให้ ฟัง แลให้ใหม่ผู้อุทธรนั้น เป็น ชาญหลวง แล้วยให้ ระยะเวลา
 เก่าพิจารณา ตาม หนังสือฟ้อง ก่อน นั้น สืบไปให้แล้ว ๖๖

๑๐๐ มาตรา หนึ่ง โจทจำเลย กิติ ฟ้องกล่าวโทษ หาอุทธรให้ เวรอก ระยะเวลา
 การ พระตำธรง ว่าความ ประการใด ๆ กิติ แล ระยะเวลา ยังมีใ้ ออก มาแก่
 อุทธรก่อน แลดู ความผู้อุทธร รู้ ทวี ว่าผิด ไปคิกตัวผู้รู้ แ่่ง ความ ความ
 คิกอื่น แปรใหม่ อื่น ซ้ำ ซิน อิก ใบ หนึ่งเล่า ทำเป็นใ้โทษ กล่าวโทษ
 ระยะเวลา แลคู่ความเป็นกัน เข้าซิน จะ พิสูทด้วย ระยะเวลา อิก เล่า นั้น
 จะให้ พิสูท มิใ้ มัน เถมิคทำ นอก พระราชบัญญัติ ให้ใหม่ เป็น ชาญ
 หลวง แล้วยคัก หลัง ฟ้อง ใ้โทษ นั้น คืนให้แก่มัน ๖๖

๑๑๐ มาตรา หนึ่ง ผู้พิภาษา ๆ ข้อความใ้ใ้ ใ้ด้วย บท พระอัยการ ใบ
 สัจยังมีกตบ มา กิติ ประการ หนึ่ง ยัง แ่จะ ส่ง สัจ ไปใ้ ปรบิ กิติ ประการ
 หนึ่ง ปรบิ มาเรียกเงิน แล้วย พัน ๖) เก็อน กิติ สาม ประการ นี้ ถ้าถูก
 ความฟ้อง กล่าวโทษ ระยะเวลา หาอุทธรให้เบิก คู่ความ กิติ กล่าวโทษ
 ผู้พิภาษากิติ ท่านว่า อย่าใ้ ซุนโรง ซุน ศาล รับเอา ว่า กล่าว พิททลแก่ พระ
 ผู้เป็น เจ้าเลย เพราะมัน เหน เนื้อ ความ จะ แพ้แล้ว มัน จึง ฟ้อง หาอุทธร ให้
 เบิก ค่อกัน ไปถึง สองศาล สามศาล จะใ้ เนื้อ ความ ซ้ำ นาน ออกไป ผู้ นั้น

เลมิตพระราชบัญญัติ ให้เอาผู้ฟ้อง สืบสามเลี้ยง ทะเวนสามวัน ข่า ให้ข่าว เมือง เปน ธรรมเนียม แลผู้รับ ฟ้อง นั้น ให้ใหม่ตามบันดาศักดิ์ แล ให้ส่ง ตัวผู้ฟ้องไป แก่ ะระลาการเก่า ให้กฎเอาความนั้น เปน แพ้ ะ

๑๒ ๑ มาตราหนึ่ง โจทยก็ตี จำเลยก็ตี ฟ้อง กล่าวโทษ หา อาญา
อุทธร) ะ

ลาการ แล พระทำมระง ว่า อายวน เนื้อความไว้ให้ซ้ำ ก็ตี ว่า ลงสลา ยสำนวน เข้าร่วมคิดกัน แแต่ คามให้แกโจทยก็ตี จำเลยก็ตี ว่า ทำผิดสิ่ง ไท ๆ ก็ตี ให้เรียก ะระลาการ พระทำมระง ออก มาพิจารณา ถ้า สอนสืบ จับแก้ ท่อกัน เปน สัจ จึงว่า มันทำผิด บัดสำนวน เขาใช้ ท่าน ว่า มัน เลมิต ให้ เขา บันดาศักดิ์ ะระลาการ ตั้งใหม่ ตัวเอง เปน เข็ย เลมิต ถ้า เขา เสีย ทพย เท่า ไท ๆ ให้ ะระลาการ ใช้ ให้ แก่ เขา เท่า พิจารณา ผิด ะ

๑๓ ๑ หนึ่ง มีกฎให้ไว้ ว่า ราษฎร ร้อง ฟ้อง ทา ความ แก่ กัน ด้วย เนื้อ ความ สิ่ง ไท ๆ แล ลุก ความ เหน ความ ข้าง ตัว นั้น พิรุทธ แล ทำ ฎีกา ทูล กล่าว ถวาย

กล่าวโทษ หา อาญา
อุทธร) ะระลาการ (๕) ข้อ ก็ตี ถ้า โจทย แพ้ ะระลาการ แต่ ข้อ

หนึ่ง ใช้ เนื้อ ความ ซึ่ง ทา อาญาอุทธร (๕) } ข้อ นั้น ให้ เขา เปน แพ้ ด้วย จง สิ้น ถ้า เปน เนื้อ ความ หลวง ให้ จับ เข็ย โทษ นั้น จง ทนิก ให้ รัย ราชบาท เขา ตัว เข้า คุด ถ้า เนื้อ ความ ราษฎร ทา แก่ กัน ให้ ปรย โหม เขา ตาม บันดาศักดิ์ คาม ยท พระอัยการ ให้ ใช้ ทุน ผู้ชนะ จง เต็ม ถ้า ะระลาการ แพ้ อุทธร เปน เนื้อ ความ หลวง ให้ จับ เข็ย โทษ ที่ เขา ตัว เปน โทษ ถ้า เนื้อ ความ ราษฎร ทา แก่ กัน ให้ ปรย โหม ตาม บันดาศักดิ์ แล ให้ ใช้ ทุน ผู้ชนะ จง เต็ม แล คู่ เบิก นั้น ให้ ส่ง ไป แก่ ะระลาการ อื่น ให้ พิจารณา ถ้า หา กัน คิด พัน พระราชทพย เปน หลวง ให้ นำ เนื้อ ความ กราบ ทูล พระกรุณา อื่น ราษฎร ร้อง ฟ้อง ทา ความ แก่ กัน ด้วย เนื้อ ความ สิ่ง ไท ๆ ะระลาการ ยัง ไม่ได้ งาม ค่อ

กัน ฝ่าย จ้าง จำเลย ไป ร้อง ฟ้อง เห็น ฟ้อง โทษ ขยำให้ ทรลาการ เอา เนื้อ
ความ ไป ฟ้อง ถาม โทษ กลับ เป็น จำเลย ให้ ทรลาการ เอา เรื่อง ความ
โทษ ฟ้อง ก่อน นั้น แต่ง ระวัง ไป ให้ ปรับ จำเลย ซึ่ง ยัง มิ ได้ แก่ ฟ้อง ก่อน
กลับมา ฟ้อง เมื่อ ภายหลัง เห็น ฟ้อง นั้น ถ้า ปรับ มา เป็น ประการ ใด ให้ ทร
ลาการ ทำ ตาม กฎ กฎ ให้ ไว้ ณ วัน พุท เดือน แปร จีน สิบ คำ ปี เาะ ทวีศก ๖๕

๑๔๐ กฎ ให้ ไว้ แก่ ทรลาการ ทั้ง ปวง ว่า ราษฎร ผู้ มี คดี เห็น ว่า เนื้อ ความ ทน
พลึง ปลัว ย่อม ฟ้อง ทา กล่าว โทษ ทรลาการ แล เบิก คู่ ความ ไป

ถึง ๒) ศาล ให้ เสีย ค่า ฤชา ทุก ศาล พยายาม ผู้ ว่า เนื้อ ความ ข้ำ อยู่ หลาย
๓) ยี่ หลาย เดือน เพราะ ทรลาการ มิ ได้ พิจารณา คัด สั้น เนื้อ ความ ให้ จาก จึง
ผัน แปร เนื้อ ความ ยืด ยาว ไป มิ รู้ แล้ว ถ้า เห็น เนื้อ ความ จะ แพ้ แล้ว จะ

หา อาญา) ทรลาการ ให้ ทรลาการ ใหม่ พิจารณา ขยำ เพื่ เบิก ให้ ลูก
อุทธร)

ความ ไป จาก ทรลาการ เก่า ก่อน ให้ เอา แก่ ทรลาการ ซึ่ง ต้อง อาญา) ไป
อุทธร) พิจารณา ก่อน ถ้า ทรลาการ แพ้ แก่ โทษ ใน องค์ อุทธร ไซ้ ให้ ยก ส่วน
เก่า นั้น เสีย ให้ เอา ฟ้อง เก่า นั้น พิจารณา ตาม เรื่อง รว ฟ้อง เก่า นั้น สืบ
ไป ขยำ ให้ กลับ โทษ เป็น จำเลย ๖๕

๑๕๐ กฎ ให้ ไว้ แก่ ทรลาการ ทั้ง ปวง ว่า ถ้า ลูก ความ ทิด ใจ ทำ ฎีกา ทูล
เกล้า ถวาย กล่าว โทษ ทรลาการ แล ทรง โปรดเกล้า ให้ เอา ทรลาการ มา พิจาร
ณา ถ้า แล ทรลาการ เป็น ชุน โรง ชุน ศาล ก็ ให้ ขัด เอา ส่วน เก่า ส่ง
ให้ เจ้า กรม ปลัด กรม กวาท ทูล พระกรุณา ให้ แจ้ง ถ้า ทรง พระกรุณา ให้ ทร
ลาการ ใหม่ เอา ทรลาการ เก่า มา พิจารณา จึง ทำ ตาม วิสัย สั้ง ๖๕

๑๖๐ กฎ ให้ ไว้ แก่ ทรลาการ ทั้ง ปวง ว่า ถ้า ทรลาการ แพ้ แก่ อาญา) ให้
อุทธร) ปรับ ทรลาการ ตาม บัญชา คัก กิติ เป็น พิไนย หลวง แล ลูก ความ เดิม นั้น ให้

ส่งไป ตาม กระทรวง ถ้าโทษผู้หา ^{อาญา}) นั้น แพ้แก่ ระยะเวลาการใช้ _{อุทธร}

ได้ใหม่โทษผู้แพ้ ตาม บัญญัติคดี ทวิคูณ แล้วให้ ปรับตาม รูปความเดิมด้วย
หนึ่ง มี บท พระไวยการ ปรับ มา เป็น สิ้นใหม่ พิไอย แล ผู้พิพากษาได้ ปรุฎษาทวิ
สั้ให้ เรียก เขาเงิน ^{สิ้นใหม่}) ตามบทพระไวยการ แล้ว แล ผู้จะเสีย ยัง มิได้ _{พิไอย}

เสียเงิน ตาม คำพิพากษาก่อน แล โทษก็ ที่ จำเลยก็ ที่ มาฟ้องหา ^{อาญา})

สุภา ระยะเวลา จำคุกฯ เสมอ มิได้ อุทธร ถึง ไบ สั้ ว่า ระยะเวลา ทำ ชม
เทง มาก เป็น น้อย น้อย เป็น มาก แล แปลง ไบ สั้ แปลง บท พระไวยการ
เสีย ใช้ ก็ให้ เรียก เขาเงิน ตาม ไบ สั้ ก่อน แล จึง ได้ ระยะเวลา

แก้ ^{อาญา}) สั้ไป หนึ่ง หา ^{อาญา}) ระยะเวลา มิได้ กล่าวโทษผู้ รักษา _{อุทธร}

เมื่อ ปลัด ^{อุทธร}) ย่าให้ ส่ง ถ้า หา ^{อาญา}) เสมอ ผู้คุม ชุน ศาล กรมการ _{อุทธร}

ให้ ฟ้อง แก่ ปลัด ^{อุทธร}) ๆ มิปรับ ให้ ฟ้อง แก่ ผู้รักษา เมื่อ ๆ มิปรับ จึง ได้ _{อุทธร}

เข้า มา ฟ้อง ณ กรม รุง หนึ่ง คู่ ความ ตึกใจ หา ^{อาญา}) กรมการ ผู้เป็น ระยะเวลา _{อุทธร}

การ โต่ถาม ได้ ปลัด ^{อุทธร}) พิจารณา ถ้า คู่ ความ ตึกใจ หา ^{อาญา}) ปลัด _{อุทธร}

ผู้กระบัตร ให้ ผู้รักษา เมื่อ ผู้ รัง พิจารณา ถ้า มิได้ ทำ ตาม ให้ ลงโทษ
หก สฐาน

๑ ศุภมัศั ๑๑๕๒ ศก วรณ นั กษั ตร สัง วิ จระ ะธา สาธ มาศ ศุ กษ ปั กษ อัฐ มี
คิ ตี ศุ รุ วาร พระบาท สมเด็จ บรมชรร มี กมหา ราชาธิราช รามาธิ ศรี สุรินทณ
บทินทร บรมบพิตร พระพุทธเจ้า อยู่ หัว เสกั จ ออก มา ณ พระที่นั่ง จักรพรรดิ

พินาน พร้อมด้วยมุขมนตรี กระวีราชสุวิงษ พงษพฤตมาโหราจารย์ จึงมีพระ
ราชโองการ หมายพระบัณฑูล สรุสังคนาทำทวิสว่า นายทองรอดฟ้อง กล่าวโทษ
พระยาสุพรรณบุรี } ว่า นาย } เป็นผู้ร้าย ที่จริงกระบือไป รู้จักตัวว่า
กรมการ } กง }

นาย } เป็น ผู้ร้าย กรมการได้ ทิวมาถาม พระยาสุพรรณบุรี เลี่ยม สอน
สง } กง }

นาย } ให้แก้ว่าหา มิได้ ครั้นพิจารณาไม่ สมพ้อง นาย ทองรอดโจทย
สง } กง }

แพ้แก่อุทธร ให้ปรับโทษพิไนยใช้ทุนนั้น ยัง หา เป็นยุติธรรมไม่
แต่ขึ้นสืบ ไปเมื่อนำ ถ้าโจทยหากันว่า ความเคิม นั้นเป็นโจรผู้ร้าย แด

จะ มาฟ้อง หา } ถาญา } กล่าวโทษ ตระลาการ ผู้ รักษา เมื่องกรมการ ด้วย ประ
อุทธร }

การใด ๆ ถ้าโจทยแพ้แก่ } แล้วจะมีให้ปรับโทษ ก็ จะ กูเยี่ยง อย่างคย
อุทธร }

คิดกัน หา } ตระลาการ แลผู้ รักษา เมื่องผู้ รัง กรมการ ซึ่งพิจารณา
อุทธร }

เป็นยุติธรรมที่ อยู่หาความผิดไม่ เนื้อ ความผู้ร้ายก็ จะพลอยค้างเข้าไป ครั้น

จะ ส่ง สัจไปให้ ปรับโทษ ผู้ แพ้ } ก่อนเล่า ก็ จะ ยาก จนไป
อุทธร }

ศาล } ความเคิม นั้น ก็ จะ เวศ ร้าง ค้าง สญไป จะมีได้ คน ร้าย ใน
อุทธร }

แผ่นดิน นั้นให้งค } ไว้ เร่ง ส่งความโจรให้เจ้า กระทรวง พิจารณา
อุทธร }

ตามข้อความผู้ ร้ายให้ เสรีก่อน จึงให้ตระลาการ ศาล } ส่ง สัจไป
อุทธร }

ให้ปรับโทษ } ต่อ ภาษ ทล้ง จึง จะได้ คน ร้าย ในแผ่นดินโดย สกวก
อุทธร }

หนังสือเรื่อง กฎหมาย

๑ รุศภิเษก ๑๒๔๔ ปี ๒ เมษายน ๒๔๖๔

ใต้พิมพ์หนังสือพระอัยการ สมุท ๕๕ เล่ม ลงเป็นสองเล่ม

ในเล่มต้นนี้ ศิริเจ้ากันแปง ๑๗ เรื่อง คือ

พระธรรมศาสตร์	หน้า	๖
อินทภาษ	หน้า	๒๔
พระธรรมนุญ	หน้า	๔๐
ลักษณะวิวาท	หน้า	๖๐
ลักษณะวัยฟ้อง	หน้า	๗๓
กรรมศักดิ์	หน้า	๘๕
ศักดิ์นาพลเรือน	หน้า	๑๒๔
ศักดิ์นาทหาร หัวเมือง	หน้า	๑๗๐
ลักษณะกฐิน	หน้า	๒๐๕
ลักษณะฉ้อโกง	หน้า	๒๒๔
ลักษณะโจร	หน้า	๒๖๕
ลักษณะลักพา	หน้า	๓๑๖
ลักษณะทนาย	หน้า	๓๓๐
ลักษณะเบียดเบียน	หน้า	๓๖๒
ลักษณะพยาน	หน้า	๔๐๘
ลักษณะมรฎก	หน้า	๔๒๘
ทะเลาะการ	หน้า	๔๕๑
อุทธร	หน้า	๔๘๔

๑ ทั้ง ๑๗ เรื่องนี้ ได้ ทาน แล้ว ถูก ต้อง กัน กับ พระอัย ทรวง ทุก เล่ม ๕

